

1000

A Cal 6 24 *

(24 d.

SEX.
L. APVLEII

MADAVRENSIS
PLATONICI
OPERA.

*Ioan. à Wouuer ad veterum libro-
rum fidem recensuit, infinitis locis
emendavit, nonnullis
auxit.*

J. F. S. Blasij.

EX BIBLIOPOLIO FROBE-
NIANO.

CIC IDCVI.

F. F. Seonensius.

MADAVRENSIS
PLATONICI
OPERA.

Joan. n. Brouwer ad octavum lib.
vini fhemorensis in fhemore loco
emendavit, nonnulla
addidit.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

Ex Bibliotheca Froben.
N. 11110.

CIC 1500A.

L. APULEII

VITA ET SCRIPTA.

MAdaura ciuitas Africae, in Numidia & Getuliae confinio sita. oppidum Syphacis, eoque victo Masinissae regis, munere Pop. Rom. & veteranorum militum nouo conditu splendissima colonia. Hæc L. Apuleium claro loco ortum patria excepit. Patre genitus Theseo Dumuirali, alijsque honoribus perfuncto. Mater illi Saluia, cuius origo à Plutarcho, & Sexto Philosopho eius nepote manauit. Natalis vero Hadriano imperante incidisse videtur, & quidem postremo illius imperij tempore; si rectè colligimus ætates Clarissimorum virorum, quorum meminit. Lollij Urbici Cl. V. Præfecti vrbis testimonio in iudicio niti conatur; quo Legato Antoninum Pium Britannos debellasse Capitolinus tradit. Lollianum quoque Auitum Cl. V. in Apologia ad testimonium vocat; quem sub

Antonino Philosopho & L. Aurelio Vero Bithiniæ præfuisse apparet ex Vlp. l. 3. §. 1. De decur. Scipionem Orphitum, Africæ proconsulem memorat in Floridis, quem idem Capitolinus præfectum vrbis D. Pio imperante, & mox sub Antonino Philosopho alijs honorib⁹ auctum narrat. Ex quibus, vt in re clara, adserere licet, Apuleium temporibus Antonini Pij, Diuorumque fratrum vixisse. Decora illi & elegans corporis species, vt etiam sine vi carminum non solum Pudentillam, prope iam floris extincti, sed vel Penelopen ad amorem sui inducere potuisset: si qua tamen auctoritas tabulis, quibus imagines viro- rum illustrium ex antiquis monumen- tis doctissimus vir Fuluius Ursinus ex- pressit. Quanquam illarum fidem cer- tam probarunt Apuleij accusatores, qui vultus liberalitatem, capillos de- licatos, atque ad lenocinium decoris promissos, nimiumq; adeo mundici- arum studium, tanquam crimina in- tenderunt. Quorum nihil fastidiose à
se

se spernit Apuleius, sed peruenusta & eleganti oratione istæc omnia compe-
tere Philosopho ostendit. Et verè qui-
dem conueniens Philosopho, nihil in
se sordidum, nihil immundum pati.
Planè enim absurdum, & ab omni ra-
tione alienum, vt is qui cælestia & æ-
terna contemplatur spurcus & pollu-
tus incedat; pura & incorrupta at-
tractatione maculosâ contaminet. In-
genuarum artium studijs semper de-
ditus, earum cultu omnem ætatem
transegit. Primis pueritię annis sedem
ac magistram studiorum Carthagi-
nem habuit; quam postea Athenas
transtulit. inde Carthaginieneses pa-
rentes suos, ac primos magistros cele-
brat: inde gloriatur se illis *nec Lare a-
lienum, nec pueritia inuisitatum, nec ma-
gistris peregrinum, nec secta incognitum, nec
voce inauditum, nec libris illectum. Sectam
Athenis Atticis confirmatam, Carthagini
verò inchoatâ. Platonica enim familiæ
nomen dedit, eiq; diuinę sectę se trans-
scripsit, quam præclaris ingenij mo-
numentis exornauit, vt vel iure quo-*

dam præcipui Platonius. Petijt deinde Romam, vbi *advena studiorum Quiritium* (ita enim scribit) *indigenam sermonē nullo magistro præeunte excoluit.* eam tamen peritiam linguę Latinę & iuris Quiritium affecutus est, vt caussarum patrum ageret, & stipendio forensi mereret: vnde cum sacris desponsus, & tenuitate impeditus, quò min⁹ ijs traderetur, hoc studio sufficientes sumptui nummos acquisiuit. Nam et si Apuleio, & fratri cohæredi relictum à patre HS vicies, tamen patrimonij vires impensæ peregrinationis, crebræ liberalitates & diutina studia non parū attriuerant. Et in hac ipsa nihilomin⁹ mediocritate, non veretur in confesso iudicum, frequentia auditorū, animosè dicere: *Amicorum plerisq; opem tuli, & magistris plurimis gratiā retuli, quorumdā etiam filias dote auxi, neq; enim dubitassem vel vniuersum patrimonium impendere, vt acquirerem quod maius est contemptu patrimonij.* Certè non valde opulentū fuisse haud obscure constat. Nam et XI. Metamorphoseon, se admodū pauperem ait, a-

deò

deò vt vestem ipsam vendere coactus,
 quò sacrorũ impensis parem summã
 corraderet. Nisi potius tunc temporis
 pauperem capies, exhaustum scilicet
 diutina peregrinatione, & recentem à
 deformatione, quæ omnibus bonis
 spoliauerat. Cum vero accusato-
 res paupertatem exprobrassent, tan-
 quam in proprio & familiari crimine,
 suoq; Philosopho accepto et conueni-
 enti, admiranda et tantũ non diuina o-
 ratione prope dixerim exultat, & pau-
 pertatem vel diuitibus vltro expeten-
 dam proponit. Et fanè verisimile vide-
 tur, cum Apuleius minus se locuple-
 tem cerneret, ideo facilius impul-
 sum, vt Æmiliæ Pudentillæ nuptias
 non aspernaretur. Nam alioquin pa-
 rum dignum illius ingenio, vt iuuenis
 corpore & animo elegans, duceret vi-
 duã nullis formæ blandimentis, & an-
 nis rebus voluptarijs iam ferè abnu-
 entibus, nisi proluxa dote, & molli con-
 ditione inuitatus: quamuis ipse multis
 verbis amoliri conetur hanc suspicio-
 nem, nullãq; auaritię causã concupis-
 se uxorem ex tabulis dotalibus docet.

Quâ verò occasione Oeam venerit, qua conditione Pudentillæ matrimonio iunctus sit copiose narrat. Ex hac tamen vtriusque dissimilitudine nata opinio, venenis & magicis maleficijs coactam mulierem nupsisse. inde apud Cl. Maximum, Africæ procos. à Sicinio Æmiliano reus Magiæ postulat, quod scilicet sexagenariam post longam viduitatem carminibus ad sui amorem flexisset, vt grandem dotem amanti mulieri extorqueret. Sed aduersus intentata crimina insignis eloquentiæ præsidio munitus peritissime velitatur, eaque innocenti sine causâ obiecta longa oratione ostendit. Magiæ tamen noscendæ ardenti desiderio se flagrasse scribit, atque ideo Tessaliâ maleficijs famosam petijssse: nisi hæc imitatione Græci auctoris, quem exprimebat, scripserit. Multa & mira de eo tradita, ac peritissimum artium magicarum, & Christo præstantia miraculorum superiorem ab Ethnicis æstimatum Lactantius & Augustinus memoriæ prodiderunt. Quod verò i-

dem D. Augustinus notat, quasi præclara sua eloquentia, & Magicis artibus ne quidem ad aliquam iudiciariam potestatem peruenire potuisset, nolim illi vitio dari. Multa profectò interuenire potuerunt, quæ impedirent, vt virtutibus non tribuerentur merita, quæ iure suo petere debebant: prauè iudicantium error, inuidia æqualium, & singulorum quædam peruersa cæcitas, qua indignis fasces deferunt, cum gratia autodium imperat. Idem ille orbis pari vertigine semper circūuoluit, in quo Prætura Catonem negligit. Nempe quia non adsecutus Apuleius, quæ virtutes & ingenij bona merebantur, ideò adipisci non potuit. infirma ratio, & solis imperitis conclusa. Quinimo nunquam illa consequi adfectauit, in quibus alij anxie vota sua suspendunt. Quid enim sacra hæc & inpolluta, ac semper quieta & secura professio, quid, inquam, commercij habet cum strepitu forensi, fraude accusatorum, gemitu reorum, sanguine innocentum? Quis vero si-

milior Deo, quis propior quā Philo-
 sophus? qui relictō mortalitatis conta-
 gio, myſterijs diuinis conſcius, diuina
 conſilia rimatur, ad cœleſtium con-
 ſortium propē admiſſus, vnde ipſi A-
 puleio: Philoſophus omnium Deūm
 ſacerdos, definitus. Quæ igitur decora
 Philoſopho, quæ ſaluo Philoſophiæ
 honore potuit, & ambijt & obtinuit.
 Sacris enim quam plurimis initiatus.
Sacrorum, inquit, pleraq; initia in Græcia
participaui. Multiūga ſacra, & plurimos ri-
tus, varias ceremonias ſtudio veri et officio er-
ga Deos didici. Sacerdotem prouinciæ
 Africæ munera edidiſſe, & venatores
 veſtiuiffe auctor eſt D. Auguſtinus. &
 ipſe in Floridis ſe Æſculapij antiſtitem
 profitetur. Quo pertinet, quod apud
 Oenſes de iſtius numinis maiestate
 publicè diſſeruit; oratione edita com-
 mendauit, hymnumq; ei dedicauit. In
 libro de Deo Socratis, cum variarum
 gentium peculiare Deos recenſuiſſet,
 Æſculapiū vbique coli addit. tanquam
 huius numen præclarius referret, cui
 ſe inprimis conſecrarat. Nam Cartha-
 ginien-

VITA ET SCRIPTA.

giniensium Deos religiosius se venerari ait. Æsculapius verò numen illorum tutelare & proprium. vt ex Tertulliano & alijs patet. Isidis in Græcia, & Romæ Osiridis sacris initiatus est: vbi & segregatus ab alijs, & in collegij Isiaci Paltophoros cooptatus sacerorū munia obijt. Dignitates autem istæ, & eximiæ eruditionis fama varios illi in diuersis ciuitatibus statuarū honores pepererūt. Carthagini ex decreto splendidissimi ordinis statua ex ære illi locata. Oeæ quoq; statuam Apuleio erectam, licet ciues aliquot Oeenſes intercederent, D. Augustinus refert. Non potuit autem in tanta nominis celebritate, tantis animi bonis, tam præclara doctrina, quin plurimos amicos reperirer; præsertim cum multorum studia passim iuuaret, qua publicis dissertationibus, qua editis ingenij sui monumentis. inde est, quod ad Scipionem Orphitum, Africæ Procos. scribere non veretur: *Ita semper ab ineunte æuo bonas artes sedulò colui: eamque existimationem*

morum ac studiorum cum in prouincia no-
 stra, tum etiam Romæ quæsisse me tute ipse
 testis es: vt non minus vobis amicitia mea
 capeffenda sit, quam mihi vestra concupiscen-
 da. Lollianum Auitum, Africæ procos.
 patronum illi & amicum legimus; e-
 iusq; epistolarum testimonio in iudi-
 dicio nititur. Seuerianum item Africæ
 procos. & Honorinum eius filium, le-
 gatum. Strabonis Æmiliani necessitu-
 dine miris modis gloriatur, quam in-
 choatam à commilitio studiorum ait.
 Testis illi in curia Carthaginiensium
 de statua locanda, apud quem libello
 misso intercessit, vt celebris loc⁹ con-
 cederetur. vnde ipsius honori librum
 conscripsit. Præter hos amicos laudar
 Clementem poëtam, cuius exstabat
 Alexandrēis, pulcerrimum carmen.
 Saudium Seuerū, & Iulium Persium,
 quos loquentes in Dialogo Æsculapio
 dedicato, introduxit. Quintianum, cu-
 ius eruditionem & eloquentiam valdē
 commendat, Appios apud quos Oeæ
 diuerterat, & Faustinum, cui de Mun-
 do & Philosophia morali inscripsit.
 quem

VITA ET SCRIPTA.

quem tamen cum filium vocat, adfectus potius, quam sanguinis cognomen existimarim. Fuit autem in Apuleio elegans ingenium, & indolis gratiosa quædam festiuitas. Doctrinæ vero varietas tanta, vt inter præcipua eius exempla merito censeretur possit. Primis artibus plerosque imbui; se vero omnium peritum ait. *Vniuersas, inquit, Philosophiæ crateras bibi. Canit Empedocles carmina, Plato dialogos, Socrates hymnos, Epicharmus modos, Xenophon historias, Xenophanes Satyras: Apuleius hæc omnia. nouemque Musas pari studio colit.* Hanc tamen tantam tamque variam eruditionem ingenij & industriæ pari consensu adsecutus est. quanta enim animi contentione, quam indefesso studio optimas artes sectatus sit, ipse de se testatum reliquit. *Scribit in Apologia continuationem literati laboris omnem gratiam corpore deterfisse, habitudinem tenuasse, colorem oblitterasse, vigorem debilitasse. Se ab ineunte æuo vni studiis literarum ex summis viribus deditum, omnibus alijs spectis voluptatibus, super omnes homines impenso labore.*

labore, diu noctuq³, cum despectu & dispen-
 dio bonæ valetudinis eloquentiam quæsiuisse.
 Absq; eo esset, omnes ferè disciplinas
 non excolere, sed ne percipere quidem
 potuisset. Nihil verò optimorum
 studiorum intactum reliquit: poemata
 omne genus se confecisse gloriatur: apta ly-
 ræ, socco, cothurno: satyras & griphos: hi-
 storias variarum rerum, orationes, dialogos,
 & alia eiusmodi tam Græcè, quam Latine.
 Ex his tamen tam multis operibus
 pauca admodum laudanda maiorum
 curiositas velut iacturæ naufragio sub-
 duxit. Maximam verò illorum partem
 siue fatali patrum oscitantia, siue insi-
 diofa magnis ingenijs longi temporis
 serie, periisse verisimile est. Nam quæ
 de rerum Naturalium cognitione reli-
 querat tota interciderunt; cum tamen
 hanc Philosophiæ partem præcipuè
 excolendam suscepisset. Abdita enim
 naturæ, & rerum causas, animalium
 proprietates inter varia experimenta
 se inuestigasse narrat. Quæ ab Aristo-
 tele, Theophrasto, alijsque naturæ pa-
 tronis, incompositè congesta se ordine

VITA ET SCRIPTA.

tradidisse, & illis omnia suppleuisse refert. Ex his omnibus collegit opus Naturalium quæstionum. haud dubiè magnum. Nam & quintum eius librū laudari video. Et quamvis Græcè hoc opus conscripserat. pleraque tamen & Latine inuulgavit, ac præsertim quæ de piscibus in eo docuerat. Quod autem præcipuum istorum librorum argumentum fuerit, ipse in Apologia docet. Servius Virgilij interpres Apuleij de arboribus mentionem facit. Priscianus Medicinalium auctoritate usus. Medicinæ certè se peritum et studiosum memorat. unde & Themison medicus mulierem morbo comitiali infestatam domum eius, ut inspiceret, deduxit. Medicus igitur Apuleius; sed medicus Philosophus: qui non tam curando morbo, ut accusatores finxerant, quam ut morbi causam indagaret mulierem ad se perducere passus. quod fieri solitum in Commentario de Disciplinis priscis notabo. Obversatur liber de herbis Apuleio inscriptus: falso huic Platonico Madaurensi

rensi assignatus. Sed eruditi erroneum scriptum Apuleio Celso medico vindicant, quem Scribonius Largus præceptorem suum laudat, & Marcellus inter medicinæ auctores recenset. Phædonem Platonis Apuleium transtulisse ex Græco Sidonius & Priscianus prodidere. De Republica scripsisse Fulgentij testimonio constat. De Numeris primū Latine docuisse Cassiodorus & Isidorus tradunt: transtulit enim Nicomachi Arithmeticam, ut ex eodem Cassiodoro constat, qui & de Musica illum Latine scripsisse auctor. Philologici vero argumenti quā plurima conscripsit: Poëmata varia & plurimas dissertationes. Epigrammata amatoria Aufonio laudata. Carmen de virtutibus Scipionis Orphiti. Hymnus Æsculapio dedicatus, Græco & Latino sermone conscriptus: item Dialogus hymno præfixus ipsius testimonio nota. Epistolarum ad Cerelliam idem Aufonius meminit, quas lasciuioris argumenti fuisse apparet. Librum de Prouerbiis secundum laudat

dat Charisius. Conuiuiales quæstiones plurimorum auctoritate claræ: cuius argumenti fuerint colligere licet ex Macrobio, qui Plutarchum eiusdem argumenti libros reliquisse tradit. Quo pertinet quod in Floridis legimus: Apuleium scripsisse *griphos*. Moris enim fuit γρίφαις, seu quæstiones ambagibus inuolutas in conuiujs ad soluendum proponere, de quibus præter Hesychium, Suidam, Sholiaften Aristoph. Athenæus lib. X. ex Clearcho & alijs. Pollux κυλίκεια ζητήματα vocat. Ambigo an libri Ludicrorum, quorum meminit Nonius, ad idem opus referendi. Suadere videtur Macrobius, qui totum hoc scribendi genus ludicrum vocat. Cognati indubiè argumenti. In conuiujs antiquorum frequens vrbalitas. Soluti enim vino, vt solet, dicterijs & salibus ludebant. inde apud Ciceronem Epist. ad Pætum: *Non multi cibi, sed ioci hospes.* & senex iste apud Plautum Milite: *Vel cauillator factus, vel conuiua commodus.* Apuleius Metamorph. I. *cibo satio, poculo mitigo.*

*Iam adlubentia proclivis est sermonis et ioci,
 iam scitum cauillum. Lib. II. Iam epularis
 sermo percrebuit, cum risus affluens, & ioci
 liberales, & cauillus hinc inde.* Varium
 autem hoc cauillationum genus, ut
 Plutarchus Sympof. II. & Macrobius
 Saturn. VII. sæpius cum contumelia
 alterius coniunctum, unde diffidia &
 rixæ obortæ: ideo prudentiores ad
 Quæstiones conuiuales deflectere ma-
 luerunt. Vtrumque argumentum A-
 puleio pertractatum: & hoc quidem
 libris Quæstionum: illud verò Ludi-
 crorum. Ita legimus apud Suetonium
 Caium Melissum Grammaticum con-
 scripisse libros Ineptiarum siue Io-
 corum C L. Sed ipse Nonij locus, cu-
 ius indicatiū secuti, parum probæ fidei
 videtur: neque enim satis apertè A-
 puleio libros Ludicrorum vindicat.
 Disputationis de Æsculapio, quam a-
 pud Oeenfes recitauit in Apologia
 meminit. Librum de statua sibi ere-
 cta, in quo gratias agebat Carhagini-
 ensibus. & librū Scipionis Æmiliani
 honoribꝰ dedicatū ipse quoq; laudat.

VITA ET SCRIPTA.

Præterea Orationem vulgasse, aduersus contradictionem quorundam ciuium de statua apud Oeenfes locanda D. Augustinus testis. Hermagoras Apuleij Fulgentij & Prisciani mentione notus : cuius argumenti fuerit, adsequi non potui. Dialogi speciem præ se ferre videtur. inscriptio à persona, cui partes loquentis dederat : tributus autem in plures Hermagoras, imitatione Platonis, vt ex locis à Prisciano citatis conijcere licet. Quam verò idem Priscianus Epitomam eius laudet ignoro : nisi ad Historiarum Epitomen referas, quo & locus, quem profert, ducere videtur. & illa in Floridis : *historias variarum rerum, nec non dialogos laudatos Philosophus.* Et hæc quidem omnia iniuria temporis inuida molitione nobis subtraxit : inter illa verò, quæ velut ex communi incendio reseruata, primi occurrunt Metamorphoseon libri ; suo iure primum locum occupaturi, si ætatis aut annorum censu æstimarentur. Nam prima
fatu-

fatura excidisse Apuleio liquidò dī-
 noscimus ex eo, quod cum aliàs glo-
 riari soleat de verborum proprietate,
 initio horum librorum veniam præfa-
 tus sit, *si quid exotici ac forensis sermonis*
rudis locutor offenderet. tanquam si re-
 cens à studio fori huic meditationi se
 tradidisset. Nam primum eius tiroci-
 nium, postquam Latinum sermonem
 didicisset, in causis agendis. Et pri-
 mum hoc opus Latine vulgasse etiam
 illa produnt, quæ subnectit eodem
 loco: *Hæc ipsa vocis immutatio, desultoriæ*
scientiæ stilo, quem arcessimus, respondet.
 Quæ enim illa vocis immutatio, nisi
 quod Græcum sermonem familiarem
 & consuetum mutaret, & iam Latine
 scribere institueret. Sed vicit materiæ
 dignitas, ut loco moueretur. Merito
 enim fabulæ Milesiæ cedunt Philoso-
 phiæ. Libros ad eam pertinentes,
 quod optimi Imperatoris erat, disper-
 sos & palantes collegi, & recto, ni fal-
 lor, ordine digessi. Obseruandum au-
 tem in primis laudabile studium Apu-
 leij in vertendis Græcorum scriptis;
 quale

quale sit illud in Apologia docet, ubi ait: *se cohibilius & ordinatius conscribere Latine, & in omnibus aut omissa anquirere aut defecta supplere: res paucissimis cognitas Græcè, Latine proprijs & elegantibus vocabulis conscribere.* & quæ deinde sequuntur. Hoc institutum cum accurata diligentia exequutus sit, non tam à Græcis translata, quam propria & vernacula ipsius videntur, quæ huius argumenti reliquit. ita Platonis decreta in compendium coëgit, eaque induta elegantissimæ orationis specie Latinis prodidit, illo opere quod de Dogmate Platonis inscripsit. Non intelligo autem unicum libellum, quem hactenus titulo isto vulgarunt: sed adiunctum oportuit librum de Philosophia & *ἡ ἐμπληρέας*, ita demum Platonica Philosophiæ corpus integrum erit. Quæ ratio est quod in libris antiquis duo isti priores nulla distinctione separantur. Inscripsit autem totum hoc opus, quo Platonis decreta narrauit, De dogmate Platonis. vt Alcinous apud Græcos similis argumen-
ti li-

ti librū : εἰσαγωγὴ τῶν δογμάτων πλά-
 των. Quo verò ordine hæc Platonis
 decreta traditurus , ipse docet libro
 de dogmate Platonis , vbi postquam
 pauca de ipso Platone præfatus , sub-
 iungit : *Quæ autem consulta , quæ dogma-
 ta Græcè licet dici , ad utilitatem homi-
 num , viuendique & intelligendi & loquen-
 di rationem extulerit , hinc ordiemur. Nam
 quoniam tres partes Philosophiæ congruere
 inter se primus obtinuit ; nos quoque sepa-
 ratim dicemus de singulis à naturali Phi-
 losophia facientes exordium. Vulgatissi-
 ma Philosophiæ diuisio ex sententia
 Platonis : εἰς γνῶσιν τῶν ὄντων , quæ est
 φυσική. πρᾶξιν τῶν καλῶν , quæ ἠθική.
 καὶ ὁ λόγος θεωρίαν , quæ διαλεκτική.*
 Primo igitur loco , siue libro isto , qui
 hæctenus de Dogmate Platonis in-
 scriptus , de Philosophia naturali agit.
 Libro , qui de Philosophia , τὴν ἠθικὴν
 docet. ita enim orditur : *Moralis Philo-
 sophiæ caput. libro περὶ ἐρμηνείας τὴν λο-
 γικὴν complexus. initio eius libelli
 studium sapientiæ , inquit , plerisque vi-
 detur tres species seu partes habere : Na-
 tura-*

*turalem, Moralem, & de qua nunc dicere
 proposui, Rationalem.* Non intelligo
 autem, qua ratione solus ille libellus
 de dogmate Platonis inscribi debeat,
 quo Philosophiam naturalem tradit,
 cum non minus in reliquis Platonis
 dogmata exequutus sit: quemadmo-
 dum nec ille solus de Philosophia,
 quo τὸν ἡθικὸν τόπον complexus. Veré
 quidem Philosophia, qua nostri meli-
 ores efficimur, ἡ τῶν τῆς ψυχῆς ἀρρώ-
 σιμότητων καὶ παθῶν φάρμακον: nec ta-
 men propterea obtinebit, vt sola Phi-
 losophia audiet. Quare totum opus
 decretorum Platonis *de dogmate Plato-*
nis inscripsit, & singulas Philosophiæ
 partes ex recepta diuisione tribus li-
 bellis separatim tradidit, quorū prior
 continet Naturalem, alter Moralem,
 tertius Rationalem. Absoluta igitur
 triplici Philosophia commodū suc-
 cedit ἡ πρώτη φιλοσοφία, quæ dedita re-
 bus corpore & materia solutis, vt Deo,
 angelis, genijs & illorum adiunctis.
 Hæc complex^o Apuleius libro *de deo So-*
cratis: cuius præter alios sæpe mentio-
 nem

nem facit D. Augustinus lib. VII. & X de Ciuitate Dei, plurima ex illo loca erroris convincere conatus. Quæ vero de Manibus ex Apuleio profert Isidorus, sine dubio ad hoc scriptum pertinent; in quo tamen eadem non facile reperies. Priscianus Dialogum vocat. Non inuitus illorum sententiæ accesserim, qui minus integram hanc disputationem existimant. Nam & ipsa sine mutila & deficiens videtur. Initium verò planè irreptitium, & alieno loco positum nihil cognatum habet cum grauißima disputatione, & rerum diuinarum contemplatione. Qui autem inducti ijs verbis: *ut cetera Latine materiæ persequamur.* existimarunt principium Græco sermone conceptum fuisse, minus rectè sentire videntur. Quid attinet Græcè ea narrare, quæ copiosâ facundiâ & diuina quadam maiestate verborum à Platone tradita. Non defleat ab instituto: constituerat autem mutuata à Platone Latinis verbis prodere. Libet deinde interrogare, quomodo

modo dicat: *quæstionis huius media tenemus.* quam postea ab ipso capite deducit. Quæ denique tam desultoria alloquentis oratio, vt iam velut in auditorio apud plures fermocinetur, mox ad vnum orationem conuertat. Quare ne lectorem Philosophiæ intentum intempestiuè à serijs ad ludrica auocaret, induci me passus sum, vt Floridis ob similitudinem adiungerem. Nemo me vituperabit, quod ad votum legentis hæc composui: non abieci partum, sed aptiori loco exposui. Platoniciæ Philosophiæ compendium rectè sequitur liber de Mundo: Peripateticæ doctrinæ contracta quædam definitio. Continet enim descriptionem vniuersi, quam velut in tabella depictam, vno adspectu intueri licet. Eximia doctrina pari elegantia consensu tradita. Dignum opus in quo eloquentiæ suæ Veneres exprimeret; quod hac, vt ita dicam, transfusione non mutat saporem, nec quicquam gratiæ illi perit; ea est interpretis diligentia, & ingenij quædam vis peculiaris.

liaris. Et hæc quidem Philosophiæ propria, quæ temporum iniuriam ef-
fugerunt. Libri Metamorphoseon lu-
dicri plane & variij argumenti: in qui-
bus tamen non deserit institutum, vt à
Græcis accepta Latine tradat. Infinita
quidem de suo admiscet, sequutus ta-
men vestigia Luciani, qui ferè simili fi-
ctione λῆκτον sive ὄνον scripsit. Ratio-
nem inscriptionis ipse Apuleius red-
dit initio lib. I. *Figuras fortunasq; homi-
num in alias imagines conuersas, et in se rur-
sum mutuo nexu resectas hic exordior.* Et
potior sanè argumenti pars sui ipsius
transmutatio. Hunc itaq; titulum im-
posuit auctor, quem solum antiqua
exemplaria præferunt; illum vero *De
asino aureo* alij affinxerunt. Si enim ad
argumenti indicium adijcere aliquid
voluisset imitatione Luciani: de asino
fortasse, nunquam verò de Asino au-
reo inscripsisset. ita Ciceronis dialo-
gum, quem Brutum appellârat, sub
titulo de Claris oratoribus exposue-
runt. idem in alijs Ciceronis libris &
Platonis dialogis obseruare licet; qua
parte

parte sæpius erratum in Aufonij aliorumque operum lemmatis. Velim autem doceri ex ipso Apuleij opere, quæ ratio suadere potuisset, ut de asino aureo inscriberet, velim ostendi, quo proximo argumento hoc colligi possit. At Augustino & alijs hoc indice laudantur. Quis negabit? Sed ut notos antiquis hoc titulo concesserim: ita ab Apuleio hac inscriptione vulgatos non fit verisimile. Quia verò hoc opus placuit sive ob figmenti festiuitatem & leporem fabularum, siue aliam quamuis ob causam, obtinuit ut de asino aureo diceretur. Peruulgatum est pulcra & elegantia, aurea dici, ut Græcis τὰ χρυσᾶ, ἄριστα καὶ καλὰ. ita apud Plinium lib. Epist. II. aurea fabula. & Caij Iurisconsulti aureorum commentarij. atqui ut τῶν πυθαγορείων ἔπη τὰ χρυσᾶ: ita Apuleij de asino aureo. Video & Milesiarum ὁπρυεγραφὴν iisdem libris assignari: nullo tamen certo antiquo auctore, nisi quod Imperator Seuerus Epist. ad Senatum apud Capitolinum

Milesias Punicas appellet. Nunquam tamen Milesiarum libros inscriptos affirmabis : nam illa Seueri contemtim dicta in Albinum itidem Afrum. Ipse autem Apuleius initio operis sermone Milesio varias fabulas conscripturn se ait. Milesiæ enim huius argumenti fabulæ, in quibus, vt Hieronymus ad Eustochium, ludus & oblectatio ; vnde Tertullianus de Anima cap. X X I I I. Milesias Æonum appellat commenta Æonum Valentiniani. *Μιλησιακῶν Ἀρσιίδῃς* meminit Ouidius Trist. lib. II. Plutarchus in Crasso vocat *βιβλία ἀνέλατα*. Sisennæ Milesiarum lib. XI. laudat Charisius, Verba verò Fulgentij, vt hoc in transcurso moneam, I I I. Mytholog. in fabula Psyche, vbi librorum Apuleij Metamorphoseon mentionem facit, corrupta sunt. *Sed quia hæc, inquit, Saturantius & Apuleius penè duorum continetia librorum tantam falsitatum congeriem enarrauit.* Nullis, quod sciam, scriptorum indicijs notus hic Saturantius : neque adeo auctoris nomen. Mendosa
autem

autem Fulgentij verba ita restituenda:
*Sed quia hanc saturantius Apuleius, penè
 duorum continentia librorum. Lib. de Al-
 legoria librorum Virgilij: Ut tuis satu-
 rantius adhuc aliquid faciamus ingenijs. et:
 Saturanter hæc in libro Physiologo. Tertul-
 lianus de Anima: Cætera Hermippus qui-
 nione voluminum satiatissimè exhibebit. A-
 pologiæ quod opponas, siue eloquen-
 tiam siue reconditam eruditionem
 spectes, frustrà quæris: eam vnicam
 & continuam auctoritate D. Augusti-
 ni, ipsiusque adeo orationis cohæren-
 tia æquis censoribus viri eruditi iam
 persuaserunt. Et fingamus duplici a-
 ctione recitatam, vna nihilominus o-
 ratio erit. Florida omnium maximè
 deprauata ad nos peruenerunt: neque
 enim fædis solum mendis contamina-
 ta & hiulca, sed passim intemperata
 commixtione confusa. Ipsa Ἰντυραφὴ
 supposita & ab aliena manu: disposi-
 tio ab imperitis. Neque enim video
 quomodo sub certos libros redigas,
 quæ sine vlllo connexu ubique lacera,
 luxata, mutila, nihil aliud promittunt,*

quam reliquias integri corporis : nuda scilicet fragmenta, excerpta ex dissertationibus Apuleij, quas plerasque Carthagini habuit : ea à studiosis Apuleij congesta, titulo Floridorum nobis transmissa sunt, falsa librorum distributione. Verum me dicere ipsa *Ἐπιγροφή* loquitur. Nam qui Florida dici existimant ab efflorescenti & læto dicendi genere inscitiam sua produnt. qua ratione totum opus Florida inscripserint. Florida sunt electa, *ἀνθολογία*, *χρησμάδια*. & flores *τὰ χρήσιμα*. Plinius lib. III. Epist. V. auunculum suum reliquisse electorum commentarios. & observandum quod eodem loco scribit : *annotabat excerpebatque*. Quia scilicet notam *ἡ χρεῖς* appingebant, ut postea exciperent, quod vocat *annotare*. Vide Comment. de Poly-mathia cap. XVII. In Glossis : *Ex electis ἐκ τῶν λογογεφίων*. Nam & *λογογεφία* vocant *τὰς ἐκλογάς*. inde eclogarij apud Ciceronem ad Attic. lib. XVI. qui excipiebant *τὰ χρήσιμα*

μα & notatu digna. Senecæ Epist.
 XXVII. analectæ. Nam quos Alcia-
 tus somniat analectas minimè reci-
 pio. & quæ de iisdem Cælius & alij
 comminiscuntur falsa sunt. Non e-
 rat opus difficultate illa involuere, in
 quibus nulla erat. D. Hieronymus
 refert Melitonem Asianum, Sarden-
 sem Episcopum reliquisse ἐκλογῶν li-
 bros sex. Electa ergo Plinij & ἐκλο-
 γὰ Melitonis, sunt τὰ ἀνθηρὰ Harpo-
 crationis. Scribit enim Suidas Har-
 pocrationem scripsisse ἀνθηρῶν συνα-
 γωγῆν. Quis ignorat posterioribus
 deflorare, ἐξανθίζειν, siue τὰ χεῖσιμα
 excipere: sæpè occurrit hæc vox in
 Cassiodoro alijsque eius æui. & De-
 floratorum libri inscribuntur, in qui-
 bus variæ Ciceronis aliorumq; χεῖαι.
 Florida igitur sunt τὰ ἀνθηρὰ. ita e-
 lecta ex veteri poëmatio exceptores
 inscripserunt: *Floridum de qualitate
 vitæ.* Planè simili indice & mate-
 ria. est enim cento plurium ver-
 sum, concinnatus ex integro

poëmate. Satis iam, ut arbitror, constat, quid Floridorum titulus notet, quem conuenientem his fragmentis fateantur necesse est, qui ipsa verba considerarunt. Vera hæc præsto non mea assertione, nec fide; sed proprio cuiusque iudicio. Omnes in rem præsentem voco, atque ut ipsam orationem, eiusque connexum fixis oculis intueantur rogo. Audebo interim repetere verba antiqui pictoris, qui cum intellexisset Helenam Zeuxidis à quodam contemni, petijt ut suis in ea contemplanda oculis vteretur, abesse non posse quin diuinã & pulcrã cerneret. Utinã pari modo impetrarem, ut animi mei obtutu hæc considerare dignarentur: nullius auctoritas rationem vinceret, nec longi temporis præscriptio errori inueterato patrociniũ præstaret. Equidem miror inter tot eruditos Apuleij interpretes neminem aduertisse, collecta hæc Florida inconditè coaluisse. Nimirũ hoc poterat receptus error, ut vel acutè cernentib⁹ caliginosam cæcitatis nubẽ offunderet.

Ete-

VITA ET SCRIPTA.

Etenim si toties iniuriâ cæli impedita recitatio, quoties sermo intereissus, Iouem Pluuium valde iratum, imò implacabilem habuisse Apuleium credendum est: si toties diuersi casus interuenêre, qui differentem abegerunt, quoties abrupta oratio, plane inauspicatò ad dicendum accesserat. Et maluissem profectò semel hæc adserere, quam suadere, si per eorum morositatem liceret, qui stimulati ambitione φιλοδοξίας vel mero meridie lucere negant. A quibus quid expectem nisi operosum contemptum? quo solo utinam resideret maledicentium rabies. Sed non lenient impetum morbi, etiamsi me infeliciter operam lusisse dixerint, nisi hoc quoque adiecerint: deprecandum mihi infandæ temeritatis crimen. Quod tamen non prohibebit, quin os aperiâ aduersus vulgi sententiam, & tot ætatum consensum. Rescindere igitur libuit malè coacta, & non rectè coherentia separare, quod apud æquos censores fraudi mihi non erit. Superest *Ἀνεχόμεν* & poëmation

vulgatum à Claudio Bineto; lepidum quidem & venustum, quod tamen Apuleio non adscripserim: nisi induxerit fortior ratio, quam mollis hæc & deliciosa elegancia. Sunt qui Asclepium Hermetis Trismegisti dialogum, tanquam ab Apuleio versum inter eius opera vulgare solent. Impellere illum poterat auctoris dignitas & argumenti præstantia: sed oratio planè sicca & exsanguis, nihilque simile habens cum Apuleiana vbertate & læticia. Hæc tam varia tamque præclara præstantis ingenij monumenta, cum nunquam sine fructu reconditæ eruditionis lectorem dimitterent, & tamen mirum in modum corrupta & mendis depravata oberrarent, non defuerunt viri docti, qui in iis restituendis seriò laborarunt, quos laude sua non fraudabit grata posteritas. Horum vestigia, etsi longo intervallo impares, sequimur. Quanquam sine arrogancia dixerim, haud minus mihi debet, quam cuiquam illorum. Iam destinatum morti ad vitam reuocarunt: sed debilem

VITA ET SCRIPTA.

lem & ægrotantem destituerūt. Quod lætior caput exerat, quod sani coloris & sanguinis, quod firmi artus & constans valetudo, nostrum est opus. Certe Apuleium infinitis mendis liberaui: nec tamen dissimulo haud pauca etiamnum residere falsâ & corruptâ lectione obuoluta: sed ea etiam alijs pro desperatis exposita & relictâ. Quæ tamen facile emendabunt, quibus in diuinando felicior genius addicit, aut in eruendis libris fortuna benignior magis fauet. Æquiores nobis erunt, nec inuidiosa calumnia diligentiam nostram differant, quod aut felicius in his literis versari, aut prolixiori ocio vti contigit. Hoc tamen palàm profiteri non verebor, si alij parem operam Apuleio locârint, futurum vt penitus emendatus & incorruptus sit. Vt autem planè constet diligentia nostræ ratio: plurimum ad hanc editionem contulit codex Fuluij Vrsini, eruditissimi viri, qui cum aliquot manu exaratis libris comparatus, varias lectiones

lectiones & emendationes adscriptas exhibuit: cum mihi Romæ amicè sup-
 peditavit, ingenij & doctrinæ laude
 clarus, Gasper Schoppius. cuius eti-
 am fidem secutus sum in ijs, quæ ex
 cœnobij Bertiniani Codice expressi.
 Accessit liber Iani Gruteri, quem cum
 plurimis libris manu scriptis Biblio-
 thecæ Palatinæ contulerat, & optimâ
 fide ac religiosa diligentia variantes
 lectiones enotarat. Hunc non recusa-
 vit mihi cedere optimus vir: quem ex-
 cellentis ingenij & eruditionis gloria
 iam orbi notum frustra narrabo. Hen-
 ricus Lindenbruch, amicissimus mihi
 & optimis studijs, aliquam multas le-
 ctiones varias ex libris MSS. excer-
 ptas communicavit. Ex Fulvii autem
 Vrsini Codice omnia Apuleij opera e-
 mendaui: ex Palatino & Bertiniano
 solos Metamorphoseon libros. Quæ
 certa & manifestò vera ex fide vete-
 rum librorum, aut doctorum emen-
 datione suo loco recepi. In quibus ve-
 rò non arrisit ingeniosum nimis alio-
 rum acumen, aut præposterum im-
 mu-

VITA ET SCRIPTA.

mutandi studium, vulgatis adhæsi. Nempe hoc egi, ut legentem iuua-rem, qui planiora & minus remo-rantia amat. Quæ verò ab ingenio no-stro, timidè admisi. Nolim tamen i-gnorari, me innumeris locis Apule-ium emendasse, qua distinctione, & inconditâ verborum traiectione, qua ineptis repetitionibus, quæ gloriose prostituere nolui. Stultus est labor in-eptiarum, & inanis in friuolis iactan-tia. Peream, si omnis hæc opera vel exiguæ laudis lenocinio mihi blandi-tur: studia verò rectè iudicantium in-dustriâ meâ adiuta, hoc me consola-tur & erigit. Quod si ineptissimorum hominum voces audirem, perijsset hoc quicquid est ocij, datum inertissi-mæ occupationi. Neque enim me fu-git damnatum Apuleium, & vulgò in-uisum. Certè sub grauiissimo elogio illum proscripserunt, nescio qui ludi-magistri, cymbala fanaticæ & ebrio-sæ iuuentutis: quibus nihil pulcrum aut probum, nisi quod humi serperet, quod paucis scriptoribus vsurpatum,

ex quibus mendosa quæque & vulgaria ad imitandum seligunt. inde cum illorum scripta attigeris simul commiseratio aut somnus obrepit. Nec sanè mirum fastidientis stomachi illos esse, quos peritiores censeas commessatores, quam oratorum iudices. ideoque eorum sententias ij soli receperunt, quos ex crapulà heluco attentatos & semisopitos deprehendas; sobrijs verò non magis obhæserunt, quam helluonum ructus. Dicant nunc inprimis, si possunt, disertè, an quisquam ab Antoninorū ævo extitit, qui Apuleio comparari sustineat. Certè reliquis omnibus abstulit nomen, & suæ claritatis fulgore tenebras obduxit. quam eleganter, quam peritè Philosophiam tradit! quantum acumen sententiarū! quæ festiuitas argumentorum! Vt taceam nugarum hanc lancem conditam antiquæ & non protritæ doctrinæ succo. Quis denique in dictione lepos, perpetuis imaginibus aspersis, amænâ & floridâ. Sed redundat atque effunditur libero nimis fluxu.

Habes

VITA ET SCRIPTA.

Habes quod reprehendas: at copię vitium erit. Admiranda enim in explicando facundia, & perennis fons vbertatis. At verbis audax & obsole-tus! vtrobique tamen felix. Nam quæ ex periculo petita videntur, excusat significationis proprietas. Sola asperitas & affectatæ compositionis horror aures lædere poterat: in quo idoneum patriæ patrocinium. Peregrinus literis Romanis Apuleius, & Afer, quibus peculiare fuit vincere acumine & sententijs. Obseruan-dum autem incultam hanc & duram phrasin præcipuè obuiam in libris Metamorphoseon. Excusabit igitur & argumentum, quod varium & iocosum inuoluendum fuit pingui hac & squalenti, vt ita dicam, lacer-na; qua & Varronis Menyppeas & Martiani Capellæ artes, quas satira dictante conceperat, incinctas vide-as. Satiùs ergo fuerat vitia hæc Apuleij candida interpretatione leuare, frui his delicijs, & si in ijs, quæ sto-machi nostri infirmitatem soluerent

caute

cauta observatione sublegere, & ab eorum contactu temperare potius, quam totum inconsulta temeritate damnare. Sed nã ego imperitus, qui causam Apuleij agam, cum rectè sentientes accusatores non habet. Quin potius cohibebo me, et contemnam stultis & imperitis respondere; quibus ut pueris terrori rerum umbræ, cum de ipsis corporibus parum constat, quæ intueri, aut tangere verentur. Nempe spernunt, quæ ignorant, & difficultate territi admoliri manus non audent. Ego profectò grande operæ precium tuli, quod Genio meo paucissimis hisce horis litavi. Quid enim attinet circuitu agere. Semper adeo amatorem me habuit Apuleius; ad cuius lectionem etiam primis annis impetuosè rapiebar. Non quod placerent dulcia illa vitia, aut quod magnopere me caperent Milesiæ, & id genus nugamenta, quæ ne tralaticia quidem lectione dignari soleo, & à quibus etiam illa ætate iudicio abhorrebam. Quamquam & summi viri ad lusus et amores

nar-

narrandos descenderunt; & grauiſſimæ doctrinæ præcepta ludicris iſtis temperarunt: quorum exemplo incitatus aliquando ſimile argumentum ſuſcepi. Nec viſa eſt eruditis illepada prorſus & inelegans compoſitio; cuius præcipuus finis, vt Latini ſermonis parum peritis eriperem falſam perſuaſionem, qua imbibebunt Latinæ linguæ tantum rigorem (ita enim vocant) vt flecti ad has veneres non poſſit. Sed trahebat me conſenſus ingeniorum, vel potius proprietas quædam, & peculiaris gratia Apuleiani ingenij, quam ſentio & intelligo potius, quam profero. Vt non dicam de ſectâ Platonica, & tota Philoſophandi ratione. Nihil adeo & nos amamus, nihil nouimus, niſi feſtum, & lætum, & ſuperum & cæleſte: vt ritè decebat hominem optimo loco natum, & liberaliter educatum. Salue igitur mihi iucunda anima, & has corollas, quas ſparſi ad tumulum iam areſcentis, lubens excipe.

VETERVM SCRIPTO-
RVM DE L. APVLEIO PLA-
tonico & eius scriptis testi-
monia.

Imp. Seuerus Epist. ad Senatum de Clodio Al-
bino apud Iul. Capitolinum.

MAior fuit dolor, quod illum pro literato
laudandum plerique duxistis, cum ille na-
nijs quibusdam anilibus occupatus inter Milesi-
as Punicas Apuleij sui consenesceret.

Lactantius Diuin. Instit. lib. V. cap. III.

Cum facta eius mirabiliter destrueret, nec
tamen negaret; voluit ostendere Apollonium vel
paria vel etiam maiora fecisse. Mirum quod
Apuleium pratermiserit, cuius solent multa &
mira numerari.

Marcellinus ad D. Augustinum.

In quibus nihil aliud Dominum, quam a-
lij homines facere potuerunt fecisse vel legisse
mentiuntur. Apollonium siquidem suum nobis
& Apuleium, aliosq; Magica artis homines in
medium proferunt, quorum maiora contendunt
extitisse miracula.

D. Augustinus Epist. V.

Quis autem vel risu dignum non putet, quod
Apollonium & Apuleium, ceterosq; artium Ma-
gicarum peritissimos conferre Christo, vel etiam
preferre conantur?

Apuleius enim, qui nobis Afris Afer est no-
tior, nō dico ad regnum, sed nec ad aliquam qui-
dem

dem iudiciariam potestatem cum omnibus suis
Magicis artibus potuit peruenire : honesto pa-
tria sua loco natus, & liberaliter educatus, ma-
gnaque præditus eloquentia. An forte ista, ut
Philosophus, voluntate contempsit, cui cum sacer-
dos prouincia, pro magno fuit : ut munera ede-
ret venatoresq; vestiret, & pro statua sibi apud
Oenses locanda, ex qua ciuitate habebat ux-
orem, aduersus contradictionem quorundam ci-
uium litigaret? Quod posteros ne lateret eius-
dem litis orationem scriptam memoria commen-
dauit. Quod ergo ad istam terrenam pertinet
felicitatē, fuit magnus quoad potuit. Vnde appa-
ret eum nihil amplius fuisse, non quia nō voluit,
sed quia non potuit. Quamquam & aduersus
quosdam, qui ei Magicarum artium crimen in-
tenderant, eloquentissimè se defendit.

Epist. XLIX.

Et tamen si hoc quod de Iona scriptum est,
Apuleius Madaurensis, vel Apollonius Tyaneus
fecisse diceretur, quorum multa mira nullo fidelē
auctore iactitant : tamen, si de istis, ut dixi, quos
Magos vel Philosophos laudabiliter nominant,
tale aliquid narraretur.

De Ciuitate dei lib. IV. cap. II.

Qua uno loco Apuleius breuiter stringit in eo
libro, quem de Mundo scripsit : terrena omnia
dicens mutationes, conuersionesque atque interi-
us habere.

Lib. VIII. cap. XI.

Recentiores tamen Philosophi nobilissimi, qui-
bus Plato sectandus placuit, noluerant se dici Pe-
ripa-

ripateticos, aut Academicos, sed Platonicos. Ex quibus sunt valde nobilitati Græci Plotinus, Iamblichus, Porphyrius: in utraque autem lingua Apuleius Afer extitit Platonicus nobilis.

Hac si ita sunt, Apuleius tamen Platonicus Madaurensis de hac re sola unum scripsit librum, cuius titulum esse voluit de Deo Socratis. Vbi differit & exponit, ex quo genere numinum numen sibi Socrates habebat adiunctum, & amicitia quadam conciliatum, à quo perhibetur solitus admoneri ut desisteret ab agendo. Dicit enim apertissimè et copiosissimè differit, non eum Deum esse, sed Daemonem: diligenti disputatione pertractans istam Platonis de deorum sublimitate, & Hominum humilitate, Daemonum medietate sententiam.

Aut ergo fallitur Apuleius, & non ex isto genere numinum habuit amicum Socrates: aut contraria inter se sentit Plato, modo Dæmones honorando, modo eorum delicias à ciuitate benè morata remouendo: aut non est Socrati amicitia Dæmonis gratulanda, de qua vsque adeo & ipse Apuleius erubuit: ut de Deo Socratis prenotaret librum, quem secundum suam disputationem, qua Deos à Dæmonibus tam diligenter copioseque discernit, non appellare de Deo, sed de Dæmone Socratis debuit. Maluit hoc in ipsa disputatione, quam in titulo libri ponere. Ita enim per sanam doctrinā, qua humanis rebus illuxit, omnes vel penè omnes Dæmonis nomen exhorrent; ut quisque ante disputationem Apuleij, qua Dæmonum dignitas commendatur, titulum libri
de

de Damone Socratis legeret, nequaquam illum hominem sanum fuisse sentiret. Quid autem ipse Apuleius quod in Damonibus laudaret inuenit, præter subtilitatem & firmitatem corporum & habitationis altiore locum? Nam de moribus illorum, cum de omnibus generaliter loqueretur, non solum nihil boni dixit, sed etiam plurimum mali.

Sed passim D. Augustinus lib. IIX. & IX. repetit, quæ Apuleius de Deo Socratis scripserat, eaque ad refutandum producit.

Lib. IIX. cap. XIX.

Ipse Apuleius nunquid apud iudices Christianos de magicis artibus accusatus est? Huius Philosophi Platonici copiosissima & disertissima extat oratio, qua crimen artium magicarum alienum à se esse defendit; seque aliter non vult innocentem videri, nisi ea negando, quæ non possunt ab innocente committi.

Lib. X. cap. XXVII.

Quanto humanius & tollerabilius confectus tuus Platonius Apuleius errauit, qui tantummodo Demones à Luna, & infra ordinatos agitari morbis passionum volens nolensque confessus est.

Lib. XII. cap. X.

Vnde & Apuleius, cum hoc animantium genus describit: Sigillatim, inquit, mortales, cunctim tamen vniuerso genere perpetui.

Lib. XVIII. cap. XVIII.

Nam & nos cum essemus in Italia, audiebamus talia de quadam regione illarum partium: ubi
fabu-

*fabularias mulieres imbutas his malis artibus
in caseo dare solere dicebant, quibus vellent seu
possent viatoribus, unde in iumenta illicò ver-
terentur, & necessaria quaque portarent, postq̃
perfuncta opera iterum ad se redirent. nec ta-
men in eis mentem fieri bestialem, sed rationa-
lem humanamque seruari. Sicut Apuleius in li-
bris, quos titulo Asini aurei inscripsit, sibi ipsi
accidisse, ut accepto veneno, humano animo per-
manente, asinus fieret, aut indicauit, aut finxit.*

Ἔἰς Ἀπὺλῆϊον χειροδῶρα. (σῆς
καὶ νοερῆς ἀφ' ἑγὼ λαβὴν ἴδ' ὅργια μὲ-
ζέτο παλαιάνων Ἀπὺλῆϊ· ὄνῃνα μύσῃ
Λυζονὶς ἀρρήτης σοφίης ἀνεθρέψατο σείρην.

Seruius in VIII. Æneid. Virgilij.

*Sunt enim numina aliqua tantum caelestia,
aliqua tantum terrestria, aliqua media: quos
Deos Apuleius Medioxumos vocat, hoc est, qui
ex hominibus Dij sunt.*

Scholiaſtes Horatij ad Epod. XV.

*Simili modo etiam Apuleius scribit de Asino
aureo, animam suam fuisse in corpore asini, me-
minisseque se deuexisse plurima segmenta & one-
ra in Ægyptum.*

Sidonius Apollinaris lib. II. Epist. ad
Hesperium.

*Sisque oppidò meminens, quod olim Martia
Hortensio, Terentia Tullio, Calpurnia Plinio,
Pudentilla Apuleio, Rusticiana Symmacho, le-
gentibus meditantibusque candelas & candela-
bra tenuerunt.*

Lib.

Lib. IV. Epist. ad Claudianum.

*Si reare quenquam mortaliū, cui tamen
sermocinari Latialiter cordi est, non pauere cum
in examen aurium tuarum scriptus adducitur:
tuarum, inquam, aurium, quarum peritia nec
Frontoniana grauitatis, aut ponderis Apule-
iani flumen equiparem.*

Aurel. Cassiodorus de Dialectica.

*Tertia formulæ inueniuntur species sex, quas
omnes atque eius generis alia, qui plenius nosse
desiderat, legat librum Apuleij Madaurensis, qui
de hac re eleganter & copiosè disseruit.*

*Apuleius Madaurensis syllogismos categori-
cos breuiter enodauit.*

Priscianus lib. X.

*Dispesco, dispesqui, quod ponit Apuleius in
Dialogo, qui est de Deo Socratis: cum & habi-
tacula summa ab infimis tanta intercapedine
fastigij dispescant, id est, distent.*

Fulgentius Placiad. de prisco sermone.

*Apuleius de asino aureo introducit sororem
Psyches marito detrahentem dicere: Patre meo
seniorem maritum sortita sum, dein quouis
pumilione pumiliorem, & cucurbita glabri-
orem.*

*Choragium, virginale funus vocatur: Apu-
leius Metamorph. Choragio itaque perfecto
domuitionem parant.*

*Edulium ab edendo dicitur prægustatiua co-
mestio. Apuleius Asino aureo: Edulijs opiparè
excepta. opiparè, id est, lautè & deliciosè.*

Mythologiarum lib. III. de Psyche.

Apuleius in libris *Metamorphoseon* hanc fabulam planissimè designauit.

Sed quia hanc saturantius Apuleius, penè duorum continentia librorũ tantam falsitatum congeriem enarrauerit.

Isidorus Originum lib. II.

Has formulas *Categoricorum syllogismorũ*, qui plenè nosse desiderat, librum legat, qui inscribitur *Dei epulueias Apuleij*, & qua subtilius sunt tractata cognoscat.

Ioan. Salisberienſis de Nugis Curialium lib. VI. cap. XXVII.

Et hic quidem non est meus sermo, sed quem omnium sapientum cœtus concelebrat: & quem in libro, qui inscribitur de Deo Socratis facile est inuenire. Cuius verba propter elegantiam sensuum, & orationis lepidam venustatem curauimus inferere: ut his, quæ scribuntur, promptius adhibeatur fides, cum de purissimo fonte maiorum eadem profluxisse constet. Ait itaq; Apuleius.

Hæc Apuleius eleganter quidem & splendide. Lib. VII. cap. VI.

Ex quibus valde nobilitati sunt Græci, Plotinus, Lamblichus, & Porphyrius Catholica fidei pessimus impugnator. In utraque vero lingua, Græca scilicet & Latina, nobilis extitit Apuleius Afer: vir magnus in primis, & qui venustate morum & dicendi copia Socraticum fontem & Platonicum torrentem facile redolent vel tenuiter sapienti.

L. APV.

L. APVLEII

DE

DOGMATE PLATONIS

LIBER PRIMVS

DE

PHILOSOPHIA NATURALI.

PLATONI habitudo corporis cognomentum dedit. namque Aristolces prius nominatus. Et Ariston pater dictus est. ceterum Perictione Glauci filia mater fuit. & de utroque nobilitas satis clara. Nam Aristo pater per Codrum, ab ipso Neptuno originem duxit: ab Solone sapientissimo, qui legum Atticarum fundator fuit, maternus derivatus est sanguis. Sunt qui Platonem augustiore conceptu profatum dicant: cum quidem Apollinis figuratio Perictionæ se miscuisset.

scuisset. Mense etiam qui apud Atticos Thargelion dicitur, natus est: die, qua apud Delon Latona fertur Apollinem Dianamque peperisse. Pridie Socratem genitum accepimus. Somnium etiam Socratris scitum fertur. nam vidisse sibi visus est cygni pullum ex altari, quod in academia Cupidini consecratum est, volasse, & in eius gremio resedisse: & postea olorem illum pennis cælum petisse, canore musico auditus hominum Deorumque mulcentem. Cum hoc Socrates in conuentu hominum referret; Aristo, Platonem puerum oblaturus Socrati magistro, commodum prosequebatur. Quem vbi aspexit ille, ingeniumque intimum de exteriori conspiciatus est facie: Hic ille erat amici, inquit, de Academia Cupidinis cygnus. Talis igitur, ac de talibus Plato, non solum heroum virtutibus præstitit, verum etiã æquiperauit Diuûm potestates. Nam Speusippus domesticis instructus documentis, pueri eius acre in percipiendo ingenium, & admirandæ verecundiæ indolem laudat: & pubescentis primitias labore atque amore studendi imbutas refert: & in viro harum incrementa virtutum & ceterarum conuenisse testatur. Ex iisdem genitoribus Glaucos & Adimantus fratres fuerunt. Doctorem habuit in prima literatura Dionysium: at in palæstra Aristonem, Argis oriundum. Tantosque

tosque progressus exercitatio ei contulit, ut Pythia & Isthmia de lucta certauerit. Pictura non aspernatus artem. Tragoedis & dithyrambis se utilem finxit. Iamque carminum confidentia elatus, certatorem se profiteri cupiebat; nisi Socrates humilitatem cupidinis ex eius mentibus expulisset: & veræ laudis gloriam in animum inferere curasset. Et antea quidem Heracliti secta fuerat imbutus. Verum cum se Socrati dedisset; non solum ingenio atque doctrina ceteros Socraticos vicit, verum etiam elegantia illustravit. Sapientiam ab eo sibi traditam labore quoque asserere nisus est: & eleganti perque venusta maiestate verborum plurimum ei adhibuit dignitatis. Sed posteaquam Socrates homines reliquit; quæsiuit unde proficeret, & ad Pythagoræ disciplinam se contulit. Quam, etsi ratione diligenti & magnifica instructam videbat; rerum tamen continentiam & castitatem magis cupiebat imitari. Et, quod Pythagoræorum ingenium adiutum alijs disciplinis sentiebat, ad Theodorum Cyrenas, ut Geometriam disceret, est profectus: & astrologiam adusque Ægyptum iuit petitem; ut inde Prophetarum etiam ritus addisceret. Et ad Italiam iterum venit, & Pythagoræos, Eurytum Tarentinum, & seniore Archytam sectatus atque ad Indos & Magos intendisset animum,

nisi eum bella tunc vetuissent Asiatica. Quapropter inuenta Parmenidis ac Zenonis studiosius executus, ita omnibus, quæ admirationi sunt singula, suos libros expleuit; ut primus tripartitam Philosophiam copularet: sibi quæ inuicem necessarias partes, neque pugnare inter se tantummodo, sed etiam mutuis adiuuare auxiliis ostenderit. Nam quamuis de diuersis officinis hæc ei essent Philosophiæ membra suscepta, Naturalis ab Heracliticis, Intellectualis à Pythagoræis, Rationalis atque Moralis ex ipso Socratis fonte: vnum tamen ex omnibus, & quasi proprii partus corpus effecit. Et cum principes harum familiarum impolitas sententias, & inchoatas auditoribus tradidissent: eas hic, cum ratione limando, tum etiam ad orationis augustæ honestissimam speciem deducendo, perfectas atque etiam admirabiles fecit. Multi auditorum eius vtriusque sexus in Philosophia floruerunt. Patrimoniū in hortulo, qui Academiae iunctus fuit, & in duobus ministris, & in patera qua diis supplicabat, reliquit. Auri tantum, quantum puer nobilitatis insigne in auricula gestauit. Ceterum tres eius ad Siciliam aduentus, mali quidam carpunt, diuersis opinionibus differentes. Sed ille primò historiæ gratia, ut naturam Ætnæ & incendia concaui montis intelligeret: secundò, pe-

titu Dionysij, vt Syracusanis assisteret, pro-
 fectus est, & vt municipaleis leges eius pro-
 uinciæ disceret. tertius eius aduentus fugi-
 entem Dionem, impetrata à Dionysio venia,
 patriæ suæ reddidit. Quæ autem consulta,
 quæ dogmata Græcè licet dici, ad vtilitatem
 hominum, viuendiq̃ue & intelligendi & lo-
 quendi rationem extulerit, hinc ordiemur.
 Nam quoniam treis partes Philosophiæ
 congruere inter se primus obtinuit: nos
 quoque separatim dicemus de singulis, à na-
 turali Philosophia facientes exordium. Ini-
 tia rerum esse tria arbitratur Plato, Deum, &
 Materiam, rerumq̃ue Formas, quas Ideas i-
 dem vocat: inabsolutas, informes, nulla spe-
 cie vel qualitatis significatione distinctas.
 Sed hæc de Deo sentit. Quòd sit incorpo-
 reus. is vnus, ait, aperimetros, rerumq̃ue
 omnium genitor, beatus & beatificus, opti-
 mus, nihil indigens, ipse conferens cuncta.
 Quem quidem cælestem pronuntiant, indi-
 etum, innominabilem: &, vt ait ipse ἀρρη-
 τον, ἀκατάνοητον, cuius naturam inueni-
 re difficile est: si inuenta sit, in multos eam
 enuntiari nō posse. Platonis hæc verba sunt:
 Θεὸν ἄρχειν μὲν οὐ ῥαδίον, νοῆσαι δὲ ἀδύνα-
 τον (id est: Deum quidem inuenisse haud fa-
 cile est, intellexisse autem impossibile.) Mate-
 riam verò improcreabilem, incorruptam-

que commemorat. non Ignem, neq; Aquam,
 nec aliud de principijs & absolutis elementis
 esse: sed ex omnibus primam figuram capa-
 cem, fictionique subiectam, adhuc rudem,
 & figurationis qualitate viduatam. Deus arti-
 fex conformat vniuersam. Infinitam verò
 idcirco, quòd ei sit interminata magnitudo.
 Nam quod infinitum est, indistinctum ma-
 gnitudinis habet finem atque ideò, cum vi-
 duata sit fine, infinitibilis rectè videri potest.
 Sed neque corpoream, neque sanè incorpo-
 ream esse concedit. Ideo autem non putat
 corpus, quòd omne corpus specie qualicun-
 que non careat. Sine corpore verò esse non
 potest, quia nihil incorporale corpus exhi-
 beat: sed vi & ratione sibi eam videri corpo-
 ream. Atque ideò nec actu solo, neq; tamen
 sola opinione cogitationis intelligi. Nam-
 que corpora, propter insignem euidentiam
 sui, simili iudicio cognosci. Sed quæ sub-
 stantiam non habent corpoream, cogitatio-
 nibus ea videri. vnde adulterata opinione,
 ambiguam Materiæ huius intelligi qualita-
 tem. Ideas verò, id est, formas omnium sim-
 plices, & æternas esse, nec corporales tamen.
 esse autem ex ijs quæ Deus sumpserit, exem-
 pla rerum quæ sunt, eruntve: nec posse am-
 plius quàm singularum specierum singulas
 imagines in exemplaribus inueniri: gignen-
 tiumque omnium ad instar ceræ, formas &
 figu-

figurationes ex illa exemplorum impressione signari. *Tὰς ἐστίαις*, quas Essentias dicimus, duas esse ait: per quas cuncta gignantur, Mundusque ipse. quarum vna cogitatione sola concipitur: altera sensibus subiici potest. Sed illa quæ mentis oculis comprehenditur, semper & eodem modo & sui par ac similis inuenitur, vt quæ verè sit. At enim altera opinione sensibili & irrationabili æstimanda est, quam nasci & interire ait. Et, sicut superior verè esse memoratur: hanc non esse verè possumus dicere. Et primæ quidem Substantiæ vel Essentiæ primum Deum esse, & Mentem Formasque rerum, & Animam: secundæ Substantiæ, omnia quæ informantur, quæque gignuntur, & quæ ab Substantiæ superioris exemplo originem ducunt. quæ mutari & conuerti possunt, labentia, & ad instar fluminũ, profuga, adhuc illa, quam dixi, intelligendi substantia: quoniam constanti nititur robore: & quæ de ea disputantur, ratione stabili, & fide plena sunt. At eius, quæ veluti vmbra & imago est superioris, rationes quoque & verba, quæ de ea disputantur, inconstanti sunt disciplina. Initium omnium corporum Materiam esse memorauit. hanc & signari impressione Formarum. Hinc prima elementa esse progenita, Ignem & Aquam, Terram, & Aëra. Quæ si elementa sunt, simplicia esse debent,

neque, ad instar syllabarum, nexu mutuo copulari. Quæ istis euenit, quarum substantia multimoda potestatum coitione conficitur. Quæ cum inordinata, permixtaque essent, ab illo ædificatore mundi Deo ad ordinem, numeris & mensuris in ambitum deducta sunt. Hæc è plurimis elementis ad vnum redacta esse & Ignem quidem & Aëra & Aquam habere, originem atque principium ex trigono, qui fit trianguli recti, non paribus angulis. Terram verò directis quidem angulis, trigonis, & vestigiis paribus esse. Et prioris quidem formæ tres species existere, pyramidem, octangulam, & vigintiangulam. Sphæram & pyramidem figuram Ignis in se habere, octangulam verò Aëris, angulatæ vicies sphæram Aquæ dicatam esse: æquipedum verò trigonum efficere ex sese quadratum: quadratum verò cubum, quæ Terræ sit propria. Quapropter mobilem pyramidis formam Igni dedit, quòd eius celeritas agitationi huius videatur esse similis. Secundæ velocitatis octangula sphæra est. hanc Aëri detulit, qui leuitate & pernecitate post Ignem secundus esset. Vicenalis sphæra est loco tertio, huius forma fluida & volubilis, & Aquæ similior est visa. Restat tessellarum figura: quæ cum sit immobilis, Terræ constantiam non absurdè sortita est. Et alia initia inueniri forsitan posse, ait, aut
quæ

quæ Deo nota sunt, vel ei qui sit Diis amicus. Sed de primis elementis Igni & Aqua, ceterisque, & illa constare particulatim animalium & inanimantium corpora. Mundumq. omnem ex omni Aqua, totoque Igni & Aëris vniuersitate, cunctaque Terra esse factum: & non solum nullam horum partem extra orbem relinqui; sed nihil quidem eius extrinsecus inueniri. Hæc autem inuicem ex se intra se apta & connexa esse: Idcircoque in Igne atque in Terra, & Aqua & Aëre esse situm. Et, sicut Ignis Aëris cognatione coniungitur, ita humor affinitati terrenæ iungatur. Hinc vnū esse Mundum & in eo omnia: nec relictum esse locum, in quo alius, neque elementa superesse, ex quibus alterius Mundi corpus possit esse. Ad hæc attributa est ei perpetua iuuentus, & inuiolata valetudo. Eoq; nihil prætereà extrinsecus est relictum, quod corrumpere posset eius ingenium, & si superesset, non eum læderet: cum ita apud se ex omni parte compositus atque ordinatus foret, vt aduersantia & contraria naturæ disciplinæque eius officere non possent. Idcirco autem perfectissimo & pulcerrimo Mundo, instar pulcræ & perfectæ sphæræ, à fabricatore Deo quæsitum est, vt sit nihil indigens: sed operiens omnia, coërcensque contineat: pulcher & admirabilis, sui que similis, sibi que respondens. Hinc illi & septem

motus locorum habeantur : processus & re-
 trocessus dexterioris ac sinistri , sursum &
 deorsum nitentium, & quæ in gyrum circui-
 tumque torquentur. Sex superioribus remo-
 tis, hæc vna Mundo relicta est sapientia &
 prudentia propria, vt rationabiliter voluere-
 tur. Et hunc quidem Mundum nunc sine i-
 nitio esse dicit : aliàs originē habere, natum-
 que esse. Nullum autem eius exordium atq;
 initium esse , ideò quòd semper fuerit : na-
 tum verò videri, quòd ex his totius natura
 & substantia constet , quæ nascendi sortitæ
 sunt qualitatem. Hinc & tangitur & videtur,
 sensibusque corporis est obuius. Sed quod ei
 nascendi causam Deus præstitit, ideo immor-
 tali perseverantia est semper futurus. Ani-
 mam verò animantium omnium non cor-
 poream esse , nec sanè perituram cū cor-
 pore fuerit absoluta, omniumq; gignentium
 esse seniore : atque ideò & temperare &
 regere ea quorum curam fuerit diligentiam-
 que sortita : ipsamq; semper & per se moue-
 ri, agitatricem aliorum , quæ natura sui im-
 mota sunt atque pigra. Sed illam cælestem
 Animam, fontem animarum omnium, opti-
 mam & sapientissimam , virtutem esse geni-
 tricem, subseruire etiam fabricatori Deo, &
 præstò esse ad omnia inuenta eius pronunci-
 at. Verùm substantiam mentis huius nume-
 ris & modis confici, congeminatis ac mul-
 tiplicatis

tiplicatis augmentis, incrementisque per se
 & extrinsecus partis: & hinc fieri vt Musica
 Mundus, & canore moueatur. Naturasque
 rerum binas esse: & earum alteram esse, quæ
 veniat in mentem, quam quidem $\delta\omicron\zeta\alpha\tau\eta\nu$, id
 est, opinabilem appellat ille, & quæ videri o-
 culis & attingi manu possit: alteram cogita-
 bilem, & intelligibilem. detur enim venia
 nouitati verborum, rerum obscuritatibus
 seruienti. Et superiorem quidem partem
 mutabilem esse, ac facilem contuenti: hanc
 autem, quæ mentis acie videtur, & penetra-
 bili cogitatione percipitur atq; concipitur,
 incorruptam, immutabilem, constantem,
 eamdemque, & semper esse. Hinc & dupli-
 cem rationem interpretationemque dicit.
 Namque illa visibilis, fortuita non ita perse-
 ueranti suspicione colligitur: at hæc intelli-
 gibilis, vera perenni & constanti ratione
 probatur esse. Tempus verò æui esse imagi-
 nem. siquidem tempus mouetur, perennita-
 tis fixa & immota est natura: & ire in eam
 Tempus, & in eius magnitudinem fluere ac
 dissolui posse: si quando hoc decreuerit fa-
 bricator mundi Deus. Eiusdem temporis
 spatiis mensuras mundanæ conuersionis in-
 telligi. Solis quippe & Lunæ globum hoc a-
 gere, ceterasq; stellas. quas nos non rectè Er-
 roneas & Vagas dicimus. nostræ enim super
 earum cursibus opiniones, disputationesque
 pos-

possunt in errorem intellectum inducere. Ceterum ille rerum ordinator ita reuersiones earum, ortus, obitus, recessus, moras progressusque constituit, ut ne modico quidem errori locus esset. Dies quippe cum noctibus mensium spatia complent, menses vicissim annorum orbis inuoluunt: nec prius, quam signa hæc luce sidera ardere cœperunt, iniri potuerunt temporum numeri. Perituram quoque esse observationem computationis huius, si hic olim chorus antiquus steterit. namque, ut mensuræ & reuersiones temporum noscerentur, circuitusque Mundi videretur, Solis incensa sunt lumina, & vicissim ut quies desiderata proueniret animantibus, opacitas est inuenta noctis. Mensesque effici, cum Luna circuli sui completo curriculo, ad eundem locum, à quo discesserit, reuertatur: Anni verò spatia concludi, cum Sol quadrinas temporum contingerit vices, & ad idem signum fuerit inuictus. Horum enumerationem in se reuertentium, & à se proficiscentium, intellectu cogitationis inuenit. Esse autem stellarum nihilominus certos ambitus, legitimis curriculum perpetuò seruatos, quos vix hominū solertia comprehendit. Vnde fit ut & Magnus ille vocitatus annus, non facile noscatur. cuius tempus implebitur, cum vagantium stellarum comitatus ad eundem peruenerit finem,

finem, nouumque sibi exordium & itinera per vias Mundi reperauerit. Globorum verò cælestium inter se nexorum per vices mutuas, omnium supremum esse eum, qui inenarrabili meatu censetur: eius amplexu ceteros coërceri. Et esse ἀρχαν̄ primum ordinem, secundum Saturno datum, Ioui tertium, Martem quartum tenere, quintum Mercurio dari, sextum Veneris esse, septimum Solis itineribus inscendi, octauum metiri Lunam. Exinde elementis omnia ac principiis occupari. Ignem autem aliis superiorem esse, mox Aëris locum: hinc Aquæ proximū: & tunc globum Terræ in medio situm æqualem loco, ac figura immobilem stare. Hos astrorum ignes sphaëreis affixos, perpetuis atque indefessis cursibus labi: & hos animales Deos dicit esse: Sphaërarum verò ingenium ex igne coalitum & fabricatum. Iam ipsa animantium genera in quatuor species diuiduntur: quarum vna est ex natura ignis eiusmodi, qualem Solem & Lunam videmus, ceterasque siderum stellas: alterum ex aëria qualitate, hanc esse Dæmonum dicit: tertium ex aqua terraque coalescere, & mortale genus corporeum ex eo diuidi Terrenum atque Terreſtre. sic eniū χοῖνὰ censuit nominanda. Terrenumque esse arborum, ceterarumque frugum, quæ humi fixæ vi-

tam trahunt : Terrestria verò, quæ alit ac su-
 stinet tellus. Deorum trinas nuncupat speci-
 es, quarum est prima vnus & solus summus
 vlttramundanus, incorporeus : quem patrem
 & architectum huius diuini Orbis superiùs
 ostendimus. Aliud genus est, quale astra ha-
 bent, ceteraque numina, quos Celicolas vo-
 camus. Tertium habent, quos Medioxumos
 Romani veteres appellant : quòd & sui rati-
 one & loco & potestate Diis summis sunt
 minores, hominum natura profectò maio-
 res. Sed omnia quæ naturaliter, & propterea
 rectè feruntur, Prouidentia custodia guber-
 nantur, nec vllius mali causa Deo poterit
 adscribi. Quare nec omnia ad Fati sortem
 arbitratur esse referenda. Ita enim definit :
 Prouidentiam diuinam esse sententiam, con-
 seruatricem prosperitatis eius, cuius causa
 tale suscepit officium : diuinam legem esse
 Fatum per quod ineuitabileis cogitationes
 Dei atque incepta complentur. Vnde si quid
 Prouidentia geritur, id agitur etiam Fato :
 & quod Fato terminatur, Prouidentia debet
 susceptum videri. Et primam quidem pro-
 uidentiam esse summi exuperantissimique
 Deorum omnium; qui non solum deos Cæ-
 licolas ordinauit, quos ad tutelam & decus
 per omnia Mundi membra dispersit; sed na-
 tura etiam mortaleis Deos, qui præstarent
 sapientia ceteris terrenis animantibus, ad æ-
 uitatem

uitatem temporis edidit; fundatisque legibus reliquarum dispositionem ac tutelam rerum, quas quotidie fieri necesse est, Diis ceteris tradidit. Vnde susceptam Prouidentiam Dij secundæ prouidentiae ita gnauiter retinent: vt omnia etiam quæ cælitus mortalibus exhibentur, immutabilem ordinationis paternæ statum teneant. Dæmones verò, quos Genios & Lareis possumus nuncupare, ministros Deorum arbitratur, custodesque hominum & interpretes, si quid à Diis velint. Nec sanè omnia referenda ad vim Fati putat: sed esse aliquid in nobis, & in Fortuna non nihil. & Fortunæ quidem improvidos casus ignorari à nobis fatetur. Instabile enim quiddam, & incurrens intercedere ea solere, quæ consilio fuerunt & meditatione suscepta, quod non patiatur meditata ad finem venire. Et tunc quidem cùm impedimentum istud vtiliter prouenit, res illa Felicitas nominatur: at vbi repugnationes istæ nociuæ erunt, Infelicitas dicitur. Omnium verò terrenorum, nihil homine præstantius Prouidentia dedit. Quare iidem homines bene pronuntiarunt, esse Animam corporis dominam. At enim cùm tres partes animæ dicat esse: Rationabilem, id est, mentis optimam portionem, hanc ait capitis arcem tenere: Irascentiam verò procul à ratione, ad domiciliū cordis deductam esse, obsequie-

cam

cam & respondere in loco sapientiæ : Cupidinem atque Appetitus postremam mentis portionem, infernas abdominis sedes tenere; ut popinas quasdam & latrinarum latebras, diuersoria nequitiae atque luxuriae. Relegatam verò iccirco longius à Sapientia hanc partem videri; ne importuna vicinitas rationem constitutam desuper cunctorum salutis, in ipsa cogitationum vicinitate turbaret. Totum verò hominem in capite vultuque esse. Namque prudentiam, sensusque omnes, non alias quam illa parte corporis contineri. Cetera enim membra ancillari & subseruire capiti, cibos & alia subministrare. Verticem etiam in sublime posuit, ut dominum atque rectorem, prouidentia eius à periculis vindicaret. Sed machinamenta quibus ad sentiendas diiudicandasque quantitates & qualitates sensus instructi sunt, ibidem erga regiam capitis constituta esse, in conspectu Rationis; ut intelligendi atque persentiscendi veritas adiuuetur. Sensus verò ipsi ad ea quæ sunt sensibilia, aptè compositi à natura, intelligentiam cognatam tenent. Et primò oculorum acies gemellas perlucidas esse, & quadam luce visionis illustres, noscendi luminis officium tenere: Auditionem verò aëreæ naturæ participem, aëriis nuntiis percipere sonores. Iam Gustatus solutiores esse sensus, ideoque humidioribus potius & aquosis

aquosis commodatos : Tactum etiam terrenum atque corporeum, solidiora quæcunq; contingi offendiq; possunt, sentire. Eorum etiam quæ corrupta mutantur, separata intelligentia est. In media namque regione oris nares natura constituit, quarum bifori via odor cum spiritu com meat. Conuersiones autem mutationesq; odoratus causas dare, easq; de corruptis vel adustis, vel mucescentibus, vel madefactis sentiri; cum quidem ea quæruntur, vapore vel fumo exhalantur: odor in his iudicium sensusq; succedunt. Nam si res integræ & aër purus. numquam eiusmodi auras inficiunt. Et sensus quidem ipsi nobis communes sunt cum ceteris animantibus. At enim hominum solertia eiusmodi beneficio diuino instructior auctiorq; est, quòd auditus illis visusq; est præstantior: Oculis namque metitus est cælum, siderumq; circuitus, & astrorum obitus atque ortus, eorumq; cum significatibus spatia comprehendit. ex quo pulcherrimus & vberimus fons ille Philosophiæ profluxit. Auditum verò quid homini magnificentius potuit euenire? per quem prudentiam sapientiamq; condisceret, numerosq; orationis metiretur, ac modos faceret: fieretq; totus ipse modulatus ac musicus? Lingua & dentium vallum, & ipsius osculi venustas accessit. quod quidem aliis animantibus

bus ad explendam victus necessitatem, inferendasque ventri copias comparatum est: sed homini promptuarium potius rectæ Rationis & suauissimæ Orationis hoc datum est; ut quæ Prudentia corde conceperit, ea sensa promat Oratio. Sed totius corporis habitus & figura membrorum alia conditione sunt optima, alia longè peiora. Inferiora reguntur optimatum præstantia, & ipsa ministerium suggerunt victuale. Pedes denique humotenus capiti obediunt. At Superciliorum sepes præmuniunt Oculos; ne desuper proruat, quod teneras visiones molleisque perturbet. Pulmones loco, ac sui genere, cordi plurimum consulunt. Cùm exardescit Ira, trepidansque celerioribus motibus vertex cordis ipsius madens sanguine, pulmonum excipitur mollitia, siti, frigore. Lienem verò iecinori non frustra esse finitimum; ut eius redundantia participatis haustibus releuet, abstergatque ea, quæ sordium fuerint, purumque ac sincerum præstet. quod maximè fibris est commodum. Ventrem gyris intestinorum circumplexum, & nexibus impeditum esse, ne esculenta, & poculenta sese penetrarent: sed ut retenta paulisper utilitatem sui & censum animantibus exhiberent: Nam ne exhaustis & labentibus iis quæ inferuntur, momentis omnibus appetendi cibi necessitas immineret, & ad hoc vnum occupari

pari nobis dies noctesque esset necesse: visce-
 ribus ossa sunt tecta. eadem reuincta sunt
 nervis. Et, tamen ea quæ sunt internuntia
 sentiendi, sic sunt operta visceribus, ne cras-
 situdine sensus hebetentur. Illa etiam quæ
 iuncturis & copulis nexa sunt, ad celerita-
 tem facilius semouenda, haud multis impe-
 dita sunt visceribus. Denique ipsius Capitis
 verticem specta: contactum tenui Cute, Ca-
 pillisque hirsutum videbis, aduersum vim
 frigoris & caloris. At enim illæ optimæ sunt
 partes, quas labor subigit: vt femina ipsa,
 qua sessitandi regio est. Quid de cibatu ipso
 loquar? quem itinera ex vtero manantia fi-
 bris Iecoris adiuncta dispertiunt, in cruoris
 habitudinem versum, vt eum ex eo loco per
 omneis artus Natura solers deriuari faciat.
 Sed è regione Cordis Venarum meatus ori-
 untur, per pulmonum spiracula viuacitatem
 transferentes, quam de corde susceperunt:
 & rursus ex illo loco diuisæ per membra to-
 tum hominem iuuant spiritu. Hinc illæ an-
 helandi vices haustæ, redditæq; alterno mo-
 do, ne mutuis impediantur occurribus. Ve-
 narum diuersæ sunt qualitates, quasdam ad
 procreandum è regione ceruicium, per me-
 dallas Renum comẽare, & suscipi Inguinum
 loco certum est: & rursus Venarum Geni-
 tale seminiũ humanitatis exire. At cùm toti-
 us corporis diuersas dicat esse substantias:

primam vult videri ex Igne & Aqua & ceteris elementis : aliam ex consimilibus partibus, Viscerum, Ossiculorum, Cruoris, & ceterorum: tertiam de discrepantibus diuersisque membris, id est, Capite, Vtero, & Articulis disparibus. Vnde & Substantia, quæ de simplicibus constat elementis, si id quod ex necessitate victus extrinsecus arrogatur, quomodo congruit & generi singulorum, qualitatem corporis temperiemque custodit: at illis, quæ de consimilibus, robur auget his, quæ inter se disparia suprâ diximus, pulcritudinem nutrit: & simul æqualitas ista sicci, humidi, feruentis ac frigidi, sanitatem, vireis, speciemque largitur: sicut illa intemperans atque immoderata permixtio, singulis vniuersisque vitiat, animal celeri exitio corrumpit. Tripartitam Animam idem dicit. primam eius Rationabilem esse partem. aliam irritabilem vel Excandescentiam: tertiam Appetitum, eandemque Cupiditatem possumus nuncupare. Sed tunc animanti sanitatem adesse, vireis & pulcritudinem, cum ratio totum regit, parentque inferiores duæ partes, concordēsque inter se, Iracundia & Voluptas, nihil appetunt, nihil commouent, quod inutile esse duxerit Ratio. Eiusmodi ad æquabilitatem partibus animæ temperatis, corpus nulla perturbatione frangitur. Alioquin inuehit ægritudinem,

mem, inualentiamque & foeditatem: cum incompositæ & inæquales inter se erunt: cum Consilium subegerit, sibi que subiecit Cupiditas: aut cum dominam illam reginamque rationem, licet obsequente & pacata cupidine, Ira flagrantior vicerit. Sed Ægritudinem mentis stultitiam dicit esse, eamque in partibus duas diuidit: quarum vnam Imperitiam nominat, alteram Insaniam vocat. & Imperitiæ morbum ex gloriosa iactatione contingere, cum eorum quorum ignarus est aliquis, doctrinam scientiamque mentitur: Furorem verò, pessima consuetudine & libidinosa vita solere euenire, hancque Insaniam nominari, quam vitiosa qualitas corporis prodit, cum ea quæ sunt Rationi parata in ipso vertice, importunis angustis coarctantur. At enim tunc hominem esse perfectum, cum Anima & Corpus æqualiter copulantur, & inter se conueniunt, sibi que respondent: ut firmitas Mentis præualentibus Corporis viribus non sit inferior. Corpus verò tunc natiuis incrementis augetur, cum Valetudinis portio procurata salubriter, modum necessarii victus nescit excedere: nec Valetudo obteritur magnitudine externorum laborum, nec pabuli sarcina immoderatus inuecti, vel non, ut oportet, digesti distributi que per corpus. Tunc enim artus ac membra vigoris debiti modum & vireis retinent: cum

cum id quod infertur ad totius Corporis
conseruationem, veluti singillatim exæqua-
tum cunctis partibus diuiditur. Verum e-
nimuerò cum id minimè fit, tunc sequitur
exitium Corporis.

L. A P V L E I I
D E D O G M A T E
P L A T O N I S
LIBER SECVNDVS
D E P H I L O S O P H I A
M O R A L I .

MORALIS Philosophiæ caput est,
Fauftine fili, vt scias, quibus ad Bea-
tam vitam perueniri rationibus pos-
sit: verum ad Beatitudinem ante alia Bono-
rum finem contingere, ostendam, vt de hoc
Plato senserit. Bonorum igitur alia eximia ac
prima per se dicebat esse: per præceptionem
cetera fieri Bona existimabat. Prima Bona
esse Deum summum, Mentemq; illam, quam
ϐωμ idem vocat: secundum ea, quæ ex pri-
orum fonte profluerent, esse animi virtutes,
Prudentiam, Iustitiam, Pudicitiam, Fortitu-
dinem. Sed his omnibus præstare Prudenti-
am. secundam numero ac potestate Conti-
nentiā

nentiam posuit. has Iustitiam sequi. Fortitudinem quartam esse. Differentiam hanc bonorum esse constituit. Partim diuina per se, & prima, simplicia dici Bona, alia hominum: nec eadem omnium existimari. Diuina quapropter esse atque simplicia, virtutes animi. Minora autem Bona, ea quæ quorundam essent, quæ cum corporis commodis congruunt: vt illa quæ nominamus. Externa: quæ sapientibus & cum ratione ac modo viuentibus sunt sanè Bona: stolidis & eorum vsum ignorantibus oportet esse Mala. Bonorum primum est verum, & diuinum illud optimum, & amabile, & concupiscendum, cuius pulcritudinem rationabiles appetunt mentes, Natura duce, instinctæ eadem ad eius ardorem: Et quod non omnes id adipisci queunt, neque primi Boni adipiscendi facultatem possunt habere, ad id feruntur quod hominum est. Secundum, nec commune multis, nec quidem omnibus similiter Bonum. Namque appetitus, & agendi aliquid Cupido, aut vero Bono incitatur, aut eo quod videatur Bonum. vnde natura duce, cognatio quædam est cum Bonis ei Animæ portioni, quæ Rationi consentit. Accidens autem bonum esse putatur, quod corpori, rebusq; venientibus extrinsecus copulatur. & ille quidem qui natura imbutus est ad sequendum Bonum, non modò sibi met ipsi

ipsi natum putat, sed omnibus : nec pari aut
 simili modo , verum patriæ vnumquemque
 conceptum esse , dehinc proximis , & mox
 ceteris, qui familiari usu vel notitia iungun-
 tur. Hominem ab stirpe ipsa, neque absolutè
 bonum, nec malum nasci ; sed ad vtrumque
 proclive ingenium eius esse. habere quidem
 semina quædam vtrarumq; rerum cum na-
 scendi origine copulata , quæ educationis
 disciplina in partem alteram debent emica-
 re. doctoresque puerorum nihil antiquius
 curare oportet, quàm vt sint amatores vir-
 tutum : vel inter se moribus & institutis e-
 os ad id prorsus imbueret, vt regere & regi
 discant magistra Iustitia. Quare præter ce-
 tera induci ad hoc eos oportet, vt sciant quæ
 sequenda fugiendaque sint ; Honesta esse, ac
 Turpia : illa Voluptatis, dedecoris ac turpi-
 tudinis, hæc laudis. honesta eademque quæ
 sunt Bona, confidenter optare nos oportere.
 Tria genera Ingeniorum ab eo sunt com-
 prehensa , quorum præstans , egregium ap-
 pellat vnum : alterum , deterrimum pessi-
 mumque : tertium ex vtroque modicè tem-
 peratum , medium nuncupavit. Mediocri-
 tatis huius vult esse participes puerum doci-
 lem, & virum progredientem ad modestiam,
 eundemque commodum ac venustum. E-
 iusmodi quippe medietatis inter Virtutes &
 Vitia intercedere dicebat, tertium quiddam :

ex quo alia laudanda, alia culpanda essent. Inter scientiam validam, alteram falsam, per-
 uicaciæ vanitate iactatam : inter Pudicitiam, Libidinosamque vitam, abstinentiam &
 temperantiam posuit. Fortitudini ac Timori
 medios Pudorem & Ignauiam fecit. Horum
 quippe quos mediocres vult videri, neque
 sinceras esse Virtutes : nec Vitia tamen mera
 & intemperata, sed hinc atque inde permix-
 ta esse. Malitiam verò deterrimi & omnibus
 vitiis imbuti hominis dicebat esse. quod ac-
 cidere censebat, cum optima & rationabi-
 lis portio, & quæ etiam imperare ceteris de-
 bet, seruit aliis. Illæ verò vitiorum ducatri-
 ces Iracundia & Libido, Ratione sub iugum
 missæ dominantur. Eandem Malitiam de di-
 uersis constare, Abundantia, Inopiaque.
 Nec solum ea inæqualitatis vitio claudicare
 arbitratur, sed etiam incumbere dissimilitu-
 dinem. Neque enim posset cum Bonitate
 congruere, quæ à semetipsa tot modis discre-
 pet : & non solum disparilitatem, sed etiam
 inconcinnitatem præ se gerat. Quapropter
 tres partes Animæ, tribus dicit vitiis vrgeri.
 Prudentiam Indocilitas impugnat, quæ non
 abolitionem infert Scientiæ, sed contraria
 est Disciplinæ discendi. Huius duas ab eo
 species accepimus, Imperitiam & Fatuita-
 tem : quarum Imperitia Sapientiæ, Fatuitas
 Prudentiæ inueniuntur inimicæ. Iracundi-

am, Audacia. Eius comitatum sequuntur Indignatio & Incommobilitas: dicta Græcè *ἀνἀλγησία*. ita enim dixerim, quæ non ex-tinguit incitamenta Irarum, sed ea stupore defigit immobili. Cupiditatibus applicat Luxuriam, id est, appetitus voluptatum, & Desiderium, ad fruendum potiendumque haustus inexplebiles. Ex hac manat Auari-
 tia, atque Lasciua: quarum altera Liberali-
 tatem coërcet, altera immoderatus funden-
 do patrimonij prodigit facultates. Sed Vir-
 tutes, Plato habitum esse dicit mentis opti-
 mæ, & nobiliter figuratæ: quæ concordem
 sibi, quietum, constantem etiam facit cum,
 cui fuerit fideliter intimata, non verbis mo-
 dō, sed etiam factis secum & cum alijs con-
 gruenter. Hoc verò proclivius, si Ratio in
 regni sui solio constituta Appetitus & Ira-
 cundias semper domitas & in frenis habet:
 ipsiq; ita obediunt, vt tranquillo ministerio
 fungantur. Unimodam verò esse Virtutem,
 quod bonum suapte natura adminiculo non
 indiget. perfectum autem cum sit, solitudi-
 ne debet esse contentum. Nec solū quali-
 tas, verū etiam similitudo cum Virtutis
 ingenio coniungitur. Ita enim secum ex o-
 mni parte congruit, vt ex se apta sit, sibi que
 respondeat. Hinc etiam Medietates, easdem-
 que Virtutes, ac Summitates vocat: nec so-
 lū quod careant redundantia, & egestate,
 sed

sed quòd in meditullio quodam vitiorũ sint
 sitæ. Fortitudo quippe circumfistitur hinc
 Audacia, inde Timiditate. Audacia quidem
 confidentiæ fit abundantia; Metus verò vi-
 tium deficientis Audaciæ. Virtutum perfe-
 ctæ quædam sunt, imperfectæ aliæ. Et im-
 perfectæ sunt illæ quæ in omnibus beneficio
 solo Naturæ proueniunt, vel quæ solis Disci-
 plinis traduntur, & magistrâ Ratione discun-
 tur. Eas igitur quæ ex omnibus his constant,
 dicimus esse perfectas, Imperfectas virtutes
 semet comitari negat. Eas verò quæ perfe-
 ctæ sunt, indiuiduas sibi, & inter se connexas
 esse, ideò maximè arbitratur: quòd ei cui sit
 egregium ingenium, si accedat industria, V-
 sus & disciplina, quam dux rerum Ratio fun-
 dauit: nihil relinquetur quod non virtus
 administret. Virtutes omnes cū animæ par-
 tibus diuisit: & illam virtutem quæ ratione
 sit nixa, & est spectatrix & diiudicatrix o-
 mnium rerum prudentiam dixit, atque Sapi-
 entiam. quarum Sapientiam, disciplinam vult
 videri diuinarum humanarumque rerum:
 Prudentiam verò scientiam esse intelligen-
 dorum bonorum & Malorum, eorum etiam
 quæ media dicuntur. In ea verò parte quæ
 iracundior habeatur, Fortitudinis sedem
 esse, & vireis Animæ, neruosque ad ea
 implenda, quæ nobis seuerius agenda Le-
 gum imponuntur imperio. Tertia pars

Mentis est Cupidinum & Desideriorum, cui
 necessario Abſtinentia comes eſt : quam vult
 eſſe ſeruatricem conuenientiæ eorum, quæ
 naturâ recta prauaſque ſunt. In homine ad
 Placentiam ac Mediocritatem Libido refle-
 ctitur, actusque voluptarios ratione huius
 dicit ac modeſtia coërceri : Per has treis A-
 nīmæ parteis (quartam virtutem) Iuſtitiam
 æqualiter diuidens, cauſam eſſe dicit, vt vna-
 quæque potiore ratione ac modo ad fugien-
 dum munus obediat. Hanc ille heros Iuſti-
 tiam modò nominat ; nunc vniuerſæ virtu-
 tis nuncupatione complectitur. & verè Fide-
 litatis vocabulo nuncupat, ſed cū ei à quo
 poſſidetur eſt vtilis, Beniſolentia eſt : at cū
 foras ſpectat, & eſt fida ſpeculatrix vtilitatis
 alienæ, Iuſtitia nominatur. Eſt & illa Iuſti-
 tia, quæ quartum vulgata diuiſione virtutum
 locum poſſidet. quæ cū Religioſitate, id
 eſt *ὁσιότης* copulatur. quarum Religioſitas
 Deum honori ac ſuppliciis diuinæ rei man-
 cipata eſt, illa verò hominum ſocietatis &
 concordix remedium atque medicina eſt.
 Duabus autē æqualibus de cauſis vtilitatem
 hominum Iuſtitia regit, quarum eſt prima,
 numerorum obſeruantia, & diuiſionum æ-
 qualitas, & eorum quæ pacta ſunt ſymbolæ.
 ad hæc ponderum menſurarumque cuſtos,
 & cōmunicatio opum publicarum : ſecun-
 da finalis eſt, & veniens ex æquitate parti-
 tio,

tio, vt singulis in agros dominatus congru-
 ens deferatur, ac seruetur bonis potior, mi-
 nor non bonis. Ad hæc, bonus quisque Na-
 tura & industria in honoribus & officiis
 præferatur: pessimi ciues luce careant digni-
 tatis. Sed ille iustus in deferendo honore ac
 seruando modus est ei, qui est suffragator
 Bonorum, & Malorum subiugator: vt sem-
 per in ciuitate emineant quæ sunt omnibus
 profutura, iaceant & subiecta sint cum suis
 auctoribus vitia: Quod facilius obtinebitur,
 si duobus exemplis instruamur: vnius, diui-
 ni & tranquilli & beati: alterius irreligiosi
 & inhumani, ac meritò intestabilis: vt pessi-
 mo quidem, & auerso à recta viuendi ratio-
 ne alienus, facultates suas diuino illi & cæ-
 lesti ac bono meliores esse velit. Hinc Rhe-
 thoricæ duæ sunt apud eum partes. quarum
 vna est Disciplina contemplatrix bonorum,
 iusti tenax, apta & conueniens cum secta e-
 ius qui Politicus vult videri: alia verò adu-
 landi scientia est, captatrix verisimilium, v-
 sus nulla ratione collectus. Sic enim *ἄλογον*
πείθω elocuti sumus, quæ persuasum ve-
 lit, quod docere non valeat. Hanc *ἀνάξιον*
λήκυστον diffiniuit Plato: quam ciuilis arti-
 culi vmbra (id est imaginem) nominauit.
 Ciuitatem, quam Politicem vocat, ita vult à
 nobis intelligi, vt eam esse ex virtutum nu-
 mero sentiamus: nec solum agentem, atque

in ipsis administrationibus rerum spectari
 ab ea vniuersa atque discerni. Nec solum
 prouidentiam prodesse ciuilibus rebus, sed
 omnem sensum eius, atque propositum, for-
 tunatum & beatum statum facere Ciuitatis.
 Hæc eadem vtilitatem animæ procurat duo-
 bus modis. Altera namque legalis est, iuridi-
 cialis altera. Sed prior consimilis est exerci-
 tationi, per quam pulcritudo animæ & ro-
 bur acquiritur: sicut exercitatione valetudo
 corporis gratiaque continetur. Iuridicialis
 illa medicinæ pars est. nam morbis animæ
 medetur, sicut illa corporis. Has disciplinas
 vocat, plurimumque earum curationem com-
 moditatis afferre proficitur. Harum imita-
 trices esse coquinariam & Vnguentariam.
 Sed artem Sophisticam, professionemque Iu-
 ris blandam, & assentationum illecebras tur-
 pes profitentem. inutilem cunctis. quarum
 Sophisticam Coquinæ coniungit. Nam ut
 illa Medicinæ professione interdum opinio-
 nem imprudentium captat, quasi ea quæ a-
 git cum morborum medela conueniant. Sic
 Sophistice imitata iuridicialem statum, dat
 opinionem stultis, quasi Iustitiæ studeat, quam
 iniquitati fauere constat. Vnguentariam ve-
 rò professores iuris imitantur. nam sicut il-
 la remedio vult esse, per quod species cor-
 poribus ac valetudo seruentur, non modò v-
 tilitatem corporum minuit, sed robur etiam
 vires-

viresque frangit, & verum colorem sanguinis mutat: sic hæc scientiam imitata Iuris, simulat quidem virtutem se animis augere, enervat autem quod in illis naturæ fuerit Industriæ. Virtutes eas doceri & studeri posse arbitratur, quæ ad rationabilem Animam pertinent, id est, Sapientiam & Prudentiam, & illas, quæ vitiosis partibus pro remedio resistunt, id est, Fortitudinem & Continentiam, rationabiles quidem esse: sed superiores virtutes pro disciplinis habere. Ceteras, si perfectæ sunt, virtutes appellat: si semiperfectæ sunt, non illas quidem Disciplinas vocandas esse censet; sed non in totum existimat Disciplinis alienas. Iustitiam verò, quod trinis animæ regionibus sparsa sit, artem vivendi ac disciplinam putat: & nunc docilem esse, nunc usu & experientia provenire. Bonorum autem quædam sui gratia asserit appetenda, ut beatitudinem, ut bonum Gaudium: alia non sui gratia, ut Medicinam: alia sui & alterius, ut Prouidentiam ceterasque virtutes, quas & sui causa expetimus, ut præstantes per se, & honestas: & alterius, id est, beatitudinis, quæ est virtutū exoptatissimus fructus. Hoc pacto etiam mala quædam sui causa fugienda sunt, alia ceterorum, pleraque & sui & aliorum: ut stultitia, & eiusmodi vitia, quæ sui causa vitanda sunt, & eorum quæ accidere ex his possunt: id est,

Miseriæ atque infelicitates. Eorum quæ appetenda sunt, quædam absolutè bona dicimus, quæ semper atque omnibus cùm asunt, inuehunt commoda: vt virtutes, quarum Beatitas fructus est: alia quibusdam, nec cunctis, vel perpetuò Bona; vt Vires, Valitudo, Diuitiæ, & quæcunque Corporis ac Fortunæ sunt. Pari pacto, & eorum quæ declinanda sunt, quædam omnibus ac semper videri mala, quoniam nocent atque obsunt: vt sunt Vitia, & Infortunia: quædam alijs, nec ea semper nocere; vt Ægritudinem, Egestatem, & similia. Sed Virtutem liberam, & in nobis sitam, & nobis voluntate appetendam. Peccata verò esse non minus libera, & in nobis sita, non tamen ea suscipi voluntate. Namque ille virtutis spectator, cùm eam penitus intellexit bonam esse, & benigne præstare, eam affectabit profectò, & sectandam existimabit sui causa. Vt item ille, qui senserit Vitia non solum turpitudinem existimationi inuehere; sed nocere alio pacto, fraudique esse; qui potest sponte ad eorum consortium se iungere? Sed si ad huiusmodi Mala pergit, ac sibi vsum eorū utilem credit; deceptus errore, & imagine Boni sollicitatus quidem, sciens verò ad Mala præcipitatur. Discrepes quippe à communi sententia, si non quidem ignores, quid inter pauperiem ac diuitias intersit: & cùm hæc

in procliuu sita sint, nec pauperies honestatem, vel turpitudinem diuitiæ allaturæ sint, si egestatem rerum victui necessariarum copiis præferas, ineptire videaris. & adhuc illud absurdius, si quis sanitatem corporis spernat, eligens morbos. Sed illud postremæ dementiæ est, cum quis Virtutis pulcritudinem oculis Animæ viderit, vtilitatemque vusu & ratione perspexerit, non ignarus quantum dedecoris atque incommodi adipiscatur ex participatione vitiorum: tamen addictum se velit vitiis. Corporum sanitatem, Vireis, Indolentiam, ceteraque eiusmodi Bona extranea, item Diuitias, & cetera quæ Fortunæ commoda ducimus, ea non simpliciter Bona nuncupanda esse. Nam si quis ea possidens, vusu se abdicet, ea illi inutilia erunt: si quis autem eorum vsum conuerterit ad malas artes, ea illi etiam noxia videbuntur. Si quis autem iis abutitur, obnoxius erit vitiis & qui ea possidet, habere hæc etiam cum vtilitate non potest. Vnde colligitur, Bona hæc simpliciter dici non oportere: nec etiam ea quæ sunt morbosa, vt Pauperiem, ceteraque existimari Mala oportet. Nam qui tenuis est, si modificetur in sumptibus nullam noxam ex eo sentiet: & qui rectè pauperie sua utitur, non solum nihil capiet incommodi, verum ad toleranda cetera melior atque præstantior fiet. Si igitur nec ha-

bere pauperiem, neque eam ratione regere
 contrarium est: Paupertas per se malum non
 est. Voluptatem verò neque Bonum esse ab-
 solutè, neque simpliciter Malum: sed eam
 quæ sit honesta, nec pudendis rebus, sed glo-
 riosis actibus veniat, non esse fugiendam: il-
 lam verò, quam aspernatur Natura ipsa, tur-
 pi delectatione quæsitam, vitari oportere
 censebat. Sollicitudinem & Laborem, si na-
 turales essent, & ab ipsa virtute descenderent,
 & essent pro aliqua præclara administratio-
 ne susceptæ, appetibiles dicebat esse: sed si
 aduersum Naturam turpissimarum rerum
 causa gignerentur, malas detestabilesque es-
 se. Non sola vitia voluntate accidere animis,
 & venire corporibus, sed esse medium quem-
 dam statum: qualis est, cum abest Tristitia,
 nec tamen Lætitiâ adesse sentimus. Ex his
 quæ in nobis sunt, primum Bonum atque
 laudabile est Virtus, Bonum student. Ideo
 Honestum appellari oportet. solùm quippe
 quod Honestum est, Bonum ducimus, vt &
 Malum, Turpe. & meritò quòd turpe est,
 bonum non potest dici. Amicitiam ait soci-
 am, eamque consensu consistere: recipro-
 camque esse, ac dilectionis vicem reddere,
 quando æqualiter redamat. Hoc Amicitia
 comòdo prouenit, cum amicus eum quem
 diligit, pariter ac se cupit prosperis rebus
 potiri. Æqualitas ista non aliter prouenit,
 nisi

nisi similitudo in utroque parili caritate conveniat. Nam ut pares paribus irresolubili nexu iunguntur: ita & discrepantes inter se disiuncti sunt, nec aliorum amici. Inimicitiarum autem vitia gignuntur ex Maliuolentia per morum dissimilitudinem, & distantiam vitæ, & sectas, atque ingenia contraria. Alia etiam Amicitiae genera dicit esse: quarum pars Voluptatis gignitur causa, pars Necessitatis. Necessitudinis & Liberorum amor Naturæ congruus est: ille alius abhorrens ab humanitatis clementia, qui vulgo Amor dicitur: & est Appetitus ardens, cuius instinctu per Libidinem capti amatores corporum, in eo quod viderint, totum hominem putant. Eiusmodi calamitates animarum, Amicitias idem appellari vetat: quod nec mutuae sint, nec reciprocari queant, ut ament, quæ redamantur; nec constantia illis assit, & diuturnitas desit: Amoresque eiusmodi fatietate ac pœnitentia terminentur. Plato tres Amores hoc genere dinumerat. quod sit vnus diuinus, cum incorrupta Mente & Virtutis ratione conueniens, non pœnitendus; alter degeneris animi, & corruptissimæ voluptatis: tertius ex utroque permixtus, mediocris ingenij, & cupidinis modicæ. Animas verò fusciores impelli cupidine corporum, illisque propositum esse, ut eorum vsura potiantur, atque eiusmodi vo-

luptate & delectatione ardorem suum mul-
 ceant. Illas verò, quæ facetæ & urbanæ sunt,
 animas bonorum deamare, & studere illis,
 factumque velle uti quamplurimum potian-
 tur bonis artibus; & medias ex utroque con-
 stare: nec delectationibus corporis prorsus
 carere, & lepidis animarum ingeniis capi
 posse. Ut igitur ille Amor deterrimus ac in-
 humanissimus atque turpis, non ex rerum
 natura, sed ægritudine corporali, morboque
 colligitur: sic ille diuinus, Deorum munere
 beneficioque concessus, aspirante cælesti
 Cupidine in animos hominum creditur ve-
 nire. Est Amoris tertia species, quam dixi-
 mus mediam, diuini atque terreni proximi-
 tate collectus, nexuque & consortio parili
 copulatus: & ut Ratione propinquus est di-
 uinus ille; ita & terrenus ille turpitudini iun-
 ctus est Voluptatis. Culpabilium autem vi-
 rorum quatuor formæ sunt: quarum prima
 Honoripetarum est, sequens Abstemiorum,
 tertia Popularis, Tyrannicæ dominatio-
 nis vltima. Primum illud Mentibus vitium
 euenit, cum vigor Rationis elanguerit, su-
 periorque & robustior fuerit Animæ portio,
 in qua Ira dominatur. Oligarchia dicitur
 alterum. ea sic nascitur, cum propter pessi-
 mum pactum eius partis Animæ, quæ ex
 Cupiditatibus constat, non solum rationa-
 bilis & Irascentiæ loca possidentur, sed etiam
 eius,

eius, quæ non necessarias Cupidines acuunt. Hunc talem Plato Lucricupidinem, atque Accipitrem pecuniæ nominavit. Qualitas popularis existit, cum indulgentia cupidines laboratæ, non solum iustis desideriis exardescunt; sed his etiam, quæ obuiæ atque occurrentes; & illam consiliariam, & illam alteram iratricem animam conditionibus suis presserunt. Tyrannidis ex luxuriosa & plena libidinis vita: quæ ex infinitis, diuersis & illicitis voluptatibus conflata, mente tota dominatur. Qui sit autem omnium pessimus, eum non solum turpem & damnosum & contemptorem deorum, & immoderatam & inhumanam atque insociabilem vitam aut viuere; sed nec cum proximis secum congruere, atque ideo non modò à ceteris, verum etiam à se discrepare: nec alijs tantum, sed etiam sibi inimicum esse. & iccirco hunc talem neque bonis, nec omnino cuiquam, nec sibi quidem amicum esse: sed illum pessimum videri, quòd nulla malignitatis superlatio possit excedere. Hunc talem nunquam in agendis rebus expedire se posse, non solum propter inscientiam, sed quòd ipse etiam sibimet sit ignotus, & quòd perfecta malitia seditionem mentibus pariat: impediens incepta eius, atque meditata consilia, nec permittens quidquam eorum quæ volet. Quapropter pessimo deterrimoque, non ex

tantum vitia, quæ secundum naturam sunt, pariunt execrabilitatem, ut est invidentia, ut est de alienis incommotis gaudium: sed etiam quæ Natura non respuit. Voluptatem dico, atque ægritudinem, desiderium, misericordiam, metum, pudorem, Iracundiam. Iccirco autem hoc euenit, quod immoderatum ingenium, in quacunque proruerit, modum non habet. atque ideo semper ei aut deest aliquid, aut redundat. Hinc eiusmodi hominis amor omni tenore corruptus, quod non solum effrenatis cupiditatibus & inexplibili siti haurire auet. omnia genera voluptatis, sed quod ipso etiam formæ iudicio, irrationabili errore distrahitur: ignorans veram pulcritudinem, & corporis effœtam, & eneruam, & fluxam cutem deamans. nec saltem coloratos sole, aut exercitatione solidatos, & opacos vmbra, vel molles desidia, sed cura nimia medicatos artus magni facit. Non sponte grassari malitiam multis modis constat. Namque iniuriam, inordinatam passionem & ægritudinem mentis esse ait. unde liquidò arbitratur, homines non sponte ad eam ferri. Quis enim tantum mali voluntate susciperet, ut in optima mentis suæ parte scelus & flagitium sciens veheret? Cum ergo possessio mali ab imprudentibus capitur; vsum eius & actiones oportet ab ignorantibus sustineri. Iccircoque prius est

est nocere, quàm noceri. Quid enim his rebus nocetur, quæ sunt viliores, corporis scilicet & externis? quæ vel imminui possunt, vel fraudibus interire: illæsis potioribus, quæ ad ipsam attinent Animam. Sed nocere his longè peius esse. Ex quo intelligi potest, quòd animis bonis eo vitio pernicies inferatur: plusque sibi obest, qui alium cupit perditum, quàm illi nocet, aduersum quem talia machinatur. & eùm nocere alteri malorum omnium maximum sit; multò grauius est, si qui nocet, abeat impunè: grauiusque & acerbius est omni supplicio, si noxio impunitas differatur, nec hominum interim animaduersione plectatur. Siquidem grauius est, acerbissimorum morborum carere medicina, medentes fallere: nec vri, nec secari eas partes, quarum dolore incolumitati residuarum partium consulatur. Quare vt optimi medici conclamatis desperatisq; corporibus non adhibent medentis manus, ne nihil profutura curatio doloribus spatia promulget: ita eos quorum animæ vitiis imbutæ sunt, nec curari queunt medicina sapientiæ, emori præstat. Namque eum cui nec ex natura, nec ex industria, rectè viuendi studium conciliari potest, vita existimat Plato esse pellendum: vel si cupido vitæ eum teneat, oportere sapientibus tradi, quorum arte quadam ad rectiora flectatur. Et
est

est sanè melius talem regi, nec ipsum in alios habere potestatem : nec dominari, sed subire seruitium , impotem ipsum aliorum addici potestati, parendi potius quàm iubendi officia sortitum. Virum pessimum non solum deteriorem esse dicebat , quòd distrahatur semper additione vitiorum , etsi desiderium æstibus differtur : qui quanto plurium cupidior sit, tanto sibi met egentior & propterea aliis videri potest. Sperata quippe, atque exoptata vix pauca , & cum maxima ærumna proueniunt. Hisq; flagrantiores cupidines pluresque succedunt, nec futuris tantummodo angitur malis, verum etiam præteritis transactisque torquetur. Quos omneis morte sola ab eiusmodi malis deduci posse manifestum est. Sed adprimè bonos, & sine mediocritate deterrimos, paucos admodum rarioresque, & vt ipse ait, numerabiles esse : eos autem qui nec planè quidem optimi, nec oppidò deterrimi sint, sed quasi mediè morati, plures esse. Sed neque superiores obtinere recta omnia, neque inferiores in omnibus labi. Horum vitia nec grauata, nec intempestiua sunt, aut minimum criminosa. quorum substantia est ex redundantia vel defectu. quibus & ad probationis integritas & modus est. & qui inter laudem vituperationemque mediam viam vadentes, rerum capeffendarum eiusmodi studio excitantur:

ut nunc boni atque honesti eos ratione in-
 uitent: nunc inhonesta lucra & turpes illi-
 citant voluptates. Talibus viris nec amicitia-
 rum fides perseuerat & amores non semper
 improbi, nec honesti tamen eorum animos
 incurrunt. Perfectè sapientem esse non posse
 dicit Plato, nisi ceteris ingenio præstet, arti-
 bus & prudentiæ partibus absolutus, atque
 iam tum à puero imbutus: factis congruen-
 tibus & dictis assuetus: purgata & effecata
 animi voluptate: eiectis ex animo hinc ab-
 stinentia atque patientia, atque doctrinis ex
 rerum scientia eloquentiaque venientibus.
 Eum qui per hæc profectus fidenti & secu-
 ro gradu, virtutis via graderetur, adeptum
 solidam viuendi rationem, repentè fieri per-
 fectum: hoc est, repentè præteriti futuri-
 que æui vltimas partes attingere, & esse quo-
 dammodo intemporalem. Tum post hæc vi-
 tiis exclusis, insertisque & immissis omni-
 bus, quæ ad beatam vitam fuerunt, non ex a-
 lijs pendere, nec ab alijs deferri sibi posse,
 sed in sua manu esse, sapiens rectè putat.
 Quare nec in secundis rebus effertur, nec
 contrahitur in aduersis: cùm se ornamentis
 suis ita instructum sciat, ut ab ijs nulla vi se-
 gregetur. Hunc talem non solùm inferre, sed
 ne referre quidem oportet iniuriam. Non e-
 nim eam contumeliam putat, quam impro-
 bus faciat: sed eam non putat, quam pati-
 entia

entia firmiter toleret. Qua quidem naturæ lege in animo eius sculptum sit, quòd nihil horum possit nocere sapienti, quæ opinantur mala esse. Equidem sapientem illum, conscientia sua fretum, securum & confidentem in omni vita dicit futurum. quod omnia accidentia reputet, ad meliores rationes trahens: & quod nihil morosè vel difficulter excipiat, sibi que persuadeat pertinere res suas ad immortaleis Deos. Idem ille diem mortis suæ propitius nec inuitus exspectat; quod de animæ immortalitate confidat. Nam vinculis liberata corporeis, sapientis anima remigrat ad Deos: & pro merito vitæ purius castiusve transactæ, hoc ipso Decorum se conditioni conciliat. Eundem sapientem optimū nominat, ac bonum, prudentem rectè arbitratur: cuius sanè consilia cum factis rectissimis congruunt, & cui principia profecta sunt à iusti ratione. Ad hoc sapientem & fortissimum dicit esse, vt qui vigore mentis ad omnia perpetienda sit paratus. Inde est quòd fortitudinem nervos animi, ipsasque ceruices ait: vt ignauiam, animi imbecillitati esse finitimam. Diuitem hunc solū quidē rectè putat: quippe cū thesauris omnibus pretiosiores solus videatur possidere virtutum opes. quia etiam solus sapiens opes potest in vsibus necessariis regere, videri ditissimus debet. Nam ceteri.

quam.

quamuis sint opibus affluentes, tamen, quòd vel vsum earum nesciant, vel deducant eas ad pessimas partes, inopes videntur. Egestatem namque non absentia pecuniæ, sed præsentia immoderatarum cupidinum gignit. Philosophum oportet, si nihil indigens erit, & omni fortunæ contumax, & superior iis, quæ homines acerba toleratu arbitrantur, nihil sic agere, quàm vt semper studeat animam corporis consortio seperare: & ideò existimandam philosophiam esse mortis affectum, consuetudinemque moriendi. Bonos omneis inter se oportet amicos esse, etsi sunt minus noti: & potestate ipsa, qua mores eorum sectæque conueniunt, amici sunt habendi. paria quippe à similibus non abhorrent. Vnde inter solos bonos fidem amicitiae esse constat. Sapientia amatorem boni adolescentis facit, sed eius qui probitate ingenij sit ad artes bonas promptior. Nec deformitas corporis talem poterit abigere appetitum. Nam cum ipsa anima complacita est, homo totus adamatur: sed cum corpus expetitur, pars eius deterior est cordi. Iure igitur putandum est, eum qui sit gnarus bonorum, cupitorem quoque eiusmodi rebus esse. Is enim solus bonis desideriis accenditur, qui bonum illud oculis animi videt (hoc est, esse sapientem) Istud verò qui est ignarus, osor quoque nec amicus virtutum sit necesse est.

Nec

Nec frustra hic talis amator est turpium voluptatum. Sapiens non modò meræ quidem voluptatis alicuius gratia veniet ad agendum, nisi præsto fuerint honesta emolumenta virtutis. Hunc eundem cum huiusmodi voluptate oportet vitam vivere honestam, & admirabilem, plenamque laudis & gloriæ: neque harum modò rerum causa ceteris omnibus præferri, verùm etiam iucunditate & securitate solùm & semper frui. Nec angetur carissimis orbatus affectibus. vel quòd ex se omnia sunt apta, quæ ad beatitudinem pergunt; vel quòd decreto & lege rectæ rationis interdicitur eiusmodi afflictatio. Et quid si de tali se causa discruciet, illam ægritudinem vel propter eum qui est emortuus suscipiat, quasi in peiore sit parte, aut sua gratia, quòd tali necessitudine doleat se priuatum esse? Sed neque obiti causa lamentationes suscipi oportet, si sciamus illum neque aliquid mali passum: ac si fuerit bonæ voluntatis, etiam melioribus aggregatum. Neque enim alieni gratia, vt qui in se reponit omnia, nec cuiusquam absentia virtutis esse indigens potest, cuius perpetuam possessionem sibi vindicat. Igitur sapiens non erit tristis. Sapientiæ finis est, vt Dei meritis sapiens prouehatur: hancque futuram eius operam, vt æmulatione vitæ ad Deorum actus accedat. Verùm hoc ei poterit prouenire, si

virum

virum perfectè iustum, pium, prudentem se præbeat. Vnde non solum in prospectandi cogitatione, verum etiam agendi opera sequi eum conuenit, quæ Diis atque hominibus sunt probata. Quippe cum summus Deorum cuncta hæc non solum cogitationum ratione consideret, sed prima, media & vltima obeat, compertaque intimæ providentiæ ordinationis vniuersitate & constantia regat. Verum enimverò illud omnibus beatum videri, cui & bona suppetunt, & quemadmodum carere vitiis debeat, callet. Vna quidem beatitudo est, cum ingenij nostri præsentia tutamur, quæ perficimus: alia cum ad perfectionem vitæ nihil deest, atque ipsa sumus contemplatione contenti. Vtrarumque autem felicitatum origo & ex virtute manat, & ad ornamentum quidem genialis loci est virtutis. Nullis eorum, quæ extrinsecus bona dicimus, adminiculis indigemus. Ad usum autem vitæ communis, corporis cura, & eorum, quæ extrinsecus veniunt, præsidii opus est: ita tamen, ut hæc eadem fiant virtute meliora, eiusque suffragio beatitudinis commodis copulentur, sine qua hæc in bonis minimè sunt habenda. Nec frustra est, quòd sola virtus fortunatissimos potest facere; cum absque hac ex alijs prosperis non possit felicitas inueniri. Sapientem quippe pedisequum & imitatore

torem Dei dicimus (& sequi arbitramur
 Deum, id est, τὸν Θεόν.) Non solum autem
 oportet, dum vitam colit, digna Diis dicere,
 nec ea agere quæ eorum maiestati displice-
 ant, verum & tunc cum corpus relinquit.
 quod non faciet inuito Deo. Nam etsi in e-
 ius manu est mortis facultas, quamuis sciat
 se terrenis relictis consecuturum esse melio-
 ra; nisi perpetiendum necessario istud lex
 diuina decreuerit, accersire sibi tamen eum
 mortem non debere. & si anteactæ vitæ or-
 namenta cohonestant, honestiorem tamen
 & rumoris secundi oportet esse, cum secu-
 rus de posteritatis suæ vita, ad immortalita-
 tem Animam ire permittit, & eam quod piè
 vixerit, præcipit fortunatorum habituram
 locum, Deorum choreis Semideumque per-
 mistam. De ciuitatum verò constitutione, &
 de observatione regendarum rerum publica-
 rum, ita iubet Plato. Principio ciuitatis defi-
 nit formam ad hunc modum: ciuitatem es-
 se coniunctionem inter se hominum pluri-
 morum, in quibus sunt regentes, alij ceteri-
 ores coniuncti inter se concordia, & inui-
 cem sibi opem atque auxilium deferentes,
 iisdem legibus, rectis tamen, officia sua tem-
 perantes, vnamque ciuitatem, iisdem mœ-
 nibus illam futuram, & eadem velle & nolle
 incolarum mentes assueuisse. Quare suaden-
 dum fundatoribus rerum publicarum ut vs-
 que

que ad id locorum, ad eundem rectorem
 noti omnes esse possint, nec sibi met inco-
 gniti. sic enim fiet, ut omnes una mente sint,
 æquumque sibi factum velint. Magnam sa-
 nè ciuitatem non habitantium multitudine,
 eorumque magnis viribus uti oportet. Vi-
 res enim non corporis, nec pecuniæ, colle-
 ctas dominatione multorum, æstimandas
 putat cum vecordia impotentiaque: sed
 cum decreto communi virtutibus omnibus
 ornati viri incolæ, & omnes fundati legibus
 obsequuntur. Ceteras verò, quæ non ad
 hunc modum forent constitutæ, non arbi-
 trabatur sanas ciuitates, sed tetras, & morbo
 tumentes Respublicas. Eas demum funda-
 tas ratione dicebat esse, quæ ordinatæ ad in-
 star animarum forent: ut pars optima, quæ
 sapientia prudentiaque præcellit, imperitet
 multitudini: & ut illa totius habet curam
 corporis, ita prudentiæ delectus tueatur v-
 niuersæ commoda ciuitatis. Fortitudo et-
 iam, pars virtutis secunda, ut vi sua adpeten-
 tiam castigat, & reprimat; ita in ciuitate vi-
 gilet; excubitorum loco quidem militet iu-
 uentus pro utilitate cunctorum: Sed inque-
 tos & indomitos, ac propterea pessimos ci-
 ues refrenet, contineat, ac si necesse sit, fran-
 gat potioris consilij disciplina. Illam verò
 desideriorum tertiam partem plebi & agrico-
 lis parem ducit, quam existimat moderatis
 utili-

utilitatibus sustinendam. At enim rempublicam negat posse subsistere, nisi is qui imperitet habeat sapientiæ studium, aut is ad imperandum deligatur, quem esse inter omnes sapientissimum constet. Moribus etiam huiusmodi cunctos ciues imbuendos esse dicit, ut ijs in quorum tutelam atq; fidem respublica illa creditur, auri atque argenti habendi cupido nulla sit. Nec specie communis priuatas opes adpetant, nec huiusmodi hospitia succedant, ut ceteris ianua non reclusa; cibos victumque ita sibi curent, ut acceptam mercedem ab his quos protegunt, communibus epulis infumant. Matrimoniaque non priuatim maritanda esse, sed fieri communia, despondentibus eiusmodi nuptias publicæ ciuitatis sapientibus & magistratibus, & sorte quadam ei negotio prædictis: idque præcipue curantibus, ne dispares sui, vel inter se dissimiles copulentur. His adnectitur utilis necessariaque confusio, ut permixta nutrimenta puerorum, ignotorum adhuc, agnitionis parentibus afferat difficultatem: ut, dum suos liberos nesciunt, omnes quos viderint eius ætatis, suos credant: & veluti communium liberorum omnes omnium sint parentes. Hæc ipsorum connubiorum quæritur tempestiua coniunctio, cuius futuram stabilem fidem credit, si cum harmonia Musicæ dierum consonent numeris.

ri: & qui de talibus nuptijs erunt orti, studiis congruentibus imbuentur, & optimis disciplinis cōmuni praeceptorum magisterio docebuntur, nō virilis tantummodò sexus verum etiam feminarum. quas vult Plato omnibus partibus, quæ propriè virorum putantur, coniungendas esse, bellicis etiam. quippe cū vtrisque natura vna sit, eandem esse virtutem. Eiusmodi ciuitatem nullis extrinsecus latis legibus indigere. regia quippe prudentia & eiusmodi institutis ac moribus, quibus dictum est, fundata, ceteras leges non requirat. Et hanc quidem, vt figmentum aliquod veritatis, exempli causa per se compositam vult esse Rempublicam. Sed & alia optima quidem, & satis iusta, & ipsa quidem specie, & dicis causa ciuitas fabricata, non vt superior sine euidentia; sed iam cum aliqua substantia. in hac non suo nomine & de statu & de comodo ciuitatis requirens originis eius principia & fundamenta disponit: sed eò tendit, quemadmodum ciuilis gubernator eiusmodi locum, conuentusque multitudinum nactus, iuxta naturam præsentium rerum & conuenarum, debeat facere ciuitatem plenam bonarum legum & morum bonorum. In hac eadem easdem puerorum nutritiones, easdem vult esse artium disciplinas. Sed in conubijs & partibus, ac domibus desciscit à prioris obseruatione Reipublicæ, matrimonia

priuata & singularia faciens pro quoq; ipsorum. Et si in contrahendo matrimonio consulere voluntatem suam debeant: vniuersæ tamen ciuitatis principibus, vt communis commodi causam decernit spectandam esse. Quare & dites inferiores nuptias non recusent, & locupletum consortium inopes consequantur: & si vires opum congruunt, ingenia tamen diuersa miscenda esse; vt iracundo tranquilla iungatur, & sedato homini incitatio-
 tior mulier applicetur. vt talibus obseruationum remedijs, soboles natura discrepante confecta, morum prouentu meliore coalescat: & ita compositarum domorum opibus ciuitas augeatur. Puerperia quoque ipsa morum dissimili seminio concepta, cum vtriusque instar similitudinis traxerint: neque illis vigorem in rebus gerendis, neque tamen spectandis consiliū defuturum. Instituendos verò esse eos. vbicunq; ciuitatis parentes censuerint. Domos verò & possessiones habeant priuatas, vt queunt singuli, quæ quidem nec immensum augeri per auaritiam, nec prodigi per luxuriam, aut deseri per negligentiam sinant. Legesque ciuitati huic promulgari iubet, & legum moderatorem, cum aliquid tale concipiet, ad contemplandas virtutes hortatur. Imperitandi autem modum eum esse vtilem censet, qui ex tribus fuerit temperatus. Nec enim vel optimatiū, vel etiam popularis

pularis imperij solos & meros status utiles arbitrat: nec impunitas rectorum culpas relinquit: sed magis censet his debere constare gubernationem, qui sint potiores potestate. Et alij publicarum rerum status definiti ab eo putantur nitentes ad bonos mores, & super ea, publica quæ vult emendatione constare, rectori mandat, vt prius residuas leges compleat, aut vitiosas leges correctas velit & mores perniciosos, & disciplinas corrumpentes commoda ciuitatis ad meliora conuerterit. à quibus si consilio & suadela defraudata multitudo deflecti nō poterit, abducenda tamen ab incepto vi & ingratis. In actiuosa verò ciuitate describit, quemadmodum simul omnis hominum multitudo bonitate & iustitia conducta habeatur. Hi tales complectentur proximos, honores custodient, intemperantiam arcehunt, iniuriam refrenabunt: prudentiæ ornamentisq; ceteris vitæ honores maximos deferentes. Nec temerè multitudo conuolet ad eiusmodi rerum publicarum status, nisi qui optimis legibus & egregijs Institutis fuerint educati, moderati erga ceteros, inter se congruentes. Quatuor culpabilium ciuium genera esse. vnum eorum qui sunt honore præcipui: alterum paucorum, penes quos rerum est potestas: tertium omnium: vltimum dominationis tyrannicæ. Et primum quidem fit, cū prudentiores viri per magistratus se-

ditiosos ciuitate pelluntur, deferturque potestas ad illos, qui sunt manu tantummodo strenui: nec ij qui blandiore consilio agere res possint, adipiscuntur imperij facultatem, sed qui turbidi violentique sunt. Paucorum verò status obtinetur; cum inopes, criminosi, multi simul paucorum diuitum potentia subiacentes, dederint se, atque permiserint: omnemque regendi potestatem non mores boni, sed opulentia fuerit consecuta. Popularis autem factio roboratur, cum inops multitudo viribus obtinuerit aduersus diuitum facultates: Lexque iussu populi fuerit promulgata, vt ex æquo liceat omnibus honores capessere. Ad hæc, tyrannis illa, singulare dominationis caput, tunc oritur, cum is qui leges contumacia sua ruperit, simili legum coniuratione adoptatus imperium inuasit: constituens deinceps, vt omnis ciuium multitudo desiderijs eius & cupiditatibus parens, obsequium suum tali fine modetur.

L. A P V-

ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ. 3

L. APVLEII

DE DOGMATE

PLATONIS

LIBER TERTIVS

ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ.

SIVE

DE SYLLOGISMO

CATEGORICO.

STVDIVM Sapientiæ, quod Philo-
sophiam vocamus, plerisque videtur tres
species seu partes habere: Naturalem,
Moralem, & de qua nunc dicere proposui, Ra-
tionalem, qua continetur ars differendi. Sed
cùm disseramus Oratione, cuius variæ species
sunt, vt Imperandi, vel Narrandi, Mandandi,
Succensendi, Optandi, Monendi, Irascendi,
Odiendi, Invidendi, Fauendi, Miserandi, Ad-
mirandi, Contemnendi, Obiurgandi, Pœni-
tendi, Deplorandi, tùm Voluptatem afferen-
di, tùm Metum incutiendi: in quibus orato-
ris excellentis est, lata angustè, angusta latè,
vulgata decenter, noua vsitatè, vsitata nouè
proferre, extenuare magna, maxima è mini-
mais posse efficere, aliaque id genus plurima:
est vna inter has ad propositû potissima, quæ
Pronuntiabilis appellatur, absolutam senten-
tiam comprehendens, sola ex omnibus veri-

tati aut falsitati obnoxia. quam vocat Sergius Effatum, Varro proloquium, Cicero Enunti-
atum; Græci Protasin, tum Axioma. Ego ver-
bum è verbo, tum Pretentionem, tum Roga-
mentum. familiarius tamen dicetur Proposi-
tio. Propositionum igitur, perinde vt ipso-
rum Conclusionum, duæ species sunt. altera
Prædicatiua, quæ etiam simplex est; vt si di-
camus, Qui regnat, beatus est: altera Substi-
tutiua vel Conditionalis, quæ etiam compo-
sita est: vt si dicas, qui regnat, si sapit, beatus
est. Substituis enim Conditionem, qua, nisi sa-
piens est, non sit beatus. Nos nunc de Prædi-
catiua dicemus, quæ natura prior est, ac velut
elementū Substitutiux. Sunt & aliæ differen-
tiæ, Quantitatis, & Qualitatis. Qualitatis qui-
dem, quòd aliæ Vniuersales sunt, vt, Omne
spirans viuit: aliæ Particulares; vt, Quædam
animalia non spirant: aliæ Indefinitæ, vt, A-
nimal spirat. nō enim definit vtrum omne, an
aliquod. sed tamen pro Particulari semper va-
let: quia tutius est, id ex incerto accipere,
quod minus est. Qualitatis autem, quòd aliæ
Dedicatiux sunt, quòd dedicant aliquid de
quopiam: vt, Virtus bonum est. dedicat enim
virtuti inesse bonitatē. aliæ Abdicatiux, quæ
abdicant aliquid de quopiam: vt, Voluptas
non est bonum. abdicat enim voluptati inesse
bonitatem. At Stoici hanc quoque Dedicati-
uam putant, cum inquirunt, Euenit euidam
volu.

voluptati bonū non esse. ergo dicit quid euenit ei; id est, quid sit. Idcirco Dedicatiua, inquit, est, quia ei in quo negauit esse, dedicat id, quod non videt esse. Solum autem Abdicatiuum vocant, cui negatiua particula præponitur. Verūm hi quidem cū in aliis, tū in hac re vincuntur; si qui ita rogauerit: Quod nullam substantiam habet, non est. cogentur enim secundum quod dicunt, confiteri esse quod non est, quod nullam substantiam habet. Ceterū & Propositio, vt ait in Theæteto Plato, duabus paucissimis orationis partibus constat, Nomine & Verbo: vt, Apuleius differit. quod aut verum aut falsum est: & ideo Propositio est. Vnde quidam rati sunt has duas solas Orationis partes esse, quod ex ijs solis fieri possit perfecta Oratio: id est, quod abunde sententiam comprehendant: Aduerbia autem, & Pronomina, & Participia, & Coniunctiones, & id genus cetera quæ Grammatici numerant, non magis partes Orationis esse, quā nauium aplustria, & hominum pilos, aut certe in vniuersa compage Orationis, vice clauorum, & picis, & glutinis deputanda. Porro ex duabus prædictis partibus altera Subiectiua nominatur, velut subdita: vt, Apuleius: altera Declaratiua; vt, Differit, vel Non differit. declarat enim quid faciat Apuleius. Licet autem, eadem manente, vtramuis partem in plura

verba protendere. ut, si pro Apuleio dicas, Philosophum Platonium Madaurensem: item pro differendo dicas, eum uti oratione. Plerumque autem subiectiua minor est: Declaratiua maior: & non hanc modo, sed alias quoque Subiectiuas comprehendens. Non enim solus Apuleius differit, sed etiam alij plurimi, qui sub eadem declaratione possunt contineri. nisi forte Proprium cuiuspiam de eo declararetur: ut si dicas, qui equus, hinnibile est, at Proprium est equi, Hinnire. Et idcirco in his proprijs par est Declaratiua, par Subdita, ac non, ut in ceteris, maior: quippe cum eadem possit, mutata vice, Subdita fieri: & quam prius habuerit Subditam, nunc habere sui Declaratiuam. ut, si verso ordine ita dicas, Quod hinnibile est, equus est. At non itidem ubi impares partes sunt, conuertere vices possis. Non enim quia verum est, Omnem hominem animal esse; idcirco si conuertas verum erit, Omne animal hominem esse. Neque enim ut proprium est equi, hinnibile, ita proprium est hominis, animal esse; cum sint animalia alia innumera. Agnoscitur hinc de pluribus Declaratiua, licet conuerso ordine Rogamentum proponatur: primo, quod plura comprehendere potest Declaratiua quam Subdita: dehinc, quod numquam vocabulo; sed semper verbo terminatur. quo præcipue etiam in illis proprietatibus à pari

Sub-

Subiectiua discernitur. Id etiam pro similitudine tenendum est, quia ut sunt propositiones Definitæ & Indefinitæ : ita etiam constat Particulas tam Subiectiuas ; quam Declaratiuas partim definitas esse : ut homo , animal ; partim Indefinitas, ut, non homo , non animal. Non enim definiunt quid sit, cum hoc non sit , sed tantum ostendunt aliud præter hoc esse. Nunc dicendum est, quemadmodum quatuor illæ Propositiones inter se affectæ sint : quas non abs re est in quadrata formula spectare. Sint igitur in superiore linea, ut infra scriptum est , vniuersalis Dedicatiua & Abdicatiua : ut, Omnis voluptas bonum est , Nulla voluptas est bonum. dicanturque hæ inter se incongruæ. Item in inferiori linea sub ytraque particulares subnotentur : Quædam voluptas bonum est. Quædam non est bonum : dicanturque hæ inter se Subpares. Deinde ducantur obliquæ lineæ angulares : altera pertingens ab vniuersali Dedicatiua ad particularē Abdicatiuam ; altera à particulari Dedicatiua ad vniuersalem Abdicatiuam : quæ inter se , & Quantitate, & Qualitate contrariæ, Alterutræ nominentur; quòd iam necesse est alterutram veram esse. quæ dicitur perfecta pugna & integra. At inter Subpares & Incongruas pugna diuidua est; quòd Incongruæ numquam quidē fiant simul veræ, interdum tamen simul mentiuntur : Sub-

pares autem, mutata vice numquam quidem simul mentiuntur, interdum tamen fiunt simul veræ. & ideo vtriusvis harum reuictio confirmat alteram. non tamen & vtriusvis confirmatio reuincit alteram. De Incongruis qui vtramvis posuit, utique alteram tollit: non tamen, mutata vice, qui vtramvis tollit, utique alteram ponit. Enimvero de Alterutris qui vtramvis comprobat, numquam alteram refutat: & qui alteram refutat, utique alteram comprobabat. Ceterum vniuersalis vtramvis particularem suam comprobata utique confirmat, reuicta non utique infirmat. Particularis autem, versa vice vniuersalem suam reuicta utique infirmat, probata non utique firmat. Hæc omnia ita esse vt dicimus, ex ipsis Propositionibus facile ostendunt infra scripta:

*Omnis voluptas
bonum est.*

*Nulla voluptas
bonum est.*

*Quadam voluptas
bonum est.*

*Quadam voluptas
non est bonum.*

Certum est enim, quod concedat qui aliquid proposuerit. Destruitur autem vtrauis Vniuersa

uersalis trifariam : dum aut Particularis eius
 falsa ostenditur , aut vtravis ex duabus cete-
 ris vera , siue Incongrua, siue Subiectiua. In-
 struitur autem vno modo , si Alterutra eius
 falsa ostenditur. Contra particularis vno qui-
 dem modo destruetur , si Alterutra vera o-
 stenditur. Instruitur autem trifariam : si aut
 Vniuersalis eius vera est, aut vtravis ex dua-
 bus ceteris falsa, siue Suppar eius siue Subie-
 ctiua. Eadem seruabimus etiam in æquipol-
 lentibus Propositionibus. Æquipollentes au-
 tem dicuntur, quæ alia enuntiatione tantun-
 dem possunt , & simul veræ fiunt , aut simul
 falsæ : altera ob alteram scilicet , sicut indefi-
 nita & particularis. Item omnis propositio si
 assumat in principio negatiuam particulam,
 fit Alterutra eius Æquipollens. vt cùm fit Vni-
 uersalis Dedicatiua, Omnis voluptas bonum:
 si ei negatio præponatur, fiet, Non omnis vo-
 luptas bonū, tantumdem valens quantum va-
 lebat Alterutra eius, Quædam voluptas non
 est bonum. Hoc in ceteris tribus propositio-
 nib⁹ intelligendū est. Conuersibiles proposi-
 tiones dicuntur, vniuersalis Abdicatiua & Al-
 terutra eius, id est, particularis Dedicatiua: eò
 quòd particulæ earum Subiectiua & Decla-
 ratiua possunt semper seruare inter se vices,
 permanente conditione veritatis aut falsita-
 tis. Nam vt vera est hæc propositio , Nullus
 prudens est impius : ita, si conuertis partium
 vices,

vices, verum erit, Nullus impius prudens. Item vt falsum est, Nullus homo est animal: ita si conuertas falsa erit, Nullum animal homo. Pari ratione & particularis Dedicatiua conuertitur. Quidam Grammaticus homo est: & Quidam homo Grammaticus est. Quod duæ ceteræ propositiones semper facere non possunt, quamquam interdum conuertantur. nec tamen idcirco Conuersibiles dicuntur. nam quod alicubi fallit, pro incerto repudiatur: Ergo vnaquæque propositio per omnes significationes repetenda est, an etiam conuersa congruat. Nec innumeræ sunt istæ, sed quinque solæ. aut enim Proprietas declaratur alicuius, aut Genus, aut Differentia, aut Finis, aut Accidens: Nec præter hæc vnumquam inueniri potest vlla propositio. vt si Hominem substituas: quidquid de eo dixeris, aut Proprium eius significaueris, vt cachinnabile: aut Genus, vt animal: aut Differentiam, vt rationale: aut Definitionem, vt animal rationale mortale: aut Accidens, vt orator. Quippe omne Declaratiuum alicuius, aut potest eius vicissim fieri Subiectum, aut non potest. Sed si potest; aut significat quid sit, & est Definitio; aut non significat, & est Proprium. Sin autem non potest; aut id est, quod in Definitione poni debeat, vt est Genus vel Differentia: aut quod non debeat, vt est Accidens. Igitur per hæc agnoscitur particularem Ab-

dica-

dicatiuam non esse conuersibilem. Vniuersalis autem Dedicatiua & ipsa quidem non est conuersibilis, sed particulariter tamen potest conuerti, vt, cū sit, Omnis homo animal; non potest ita conuerti, vt sit, Omne animal homo: sed particulariter potest, Quoddam animal homo. Verū hoc in simplici Conuersione, quæ in conclusionum illationibus Reflexio nominatur. Est enim & altera Propositionum conuersio, quæ non tantū ordinem, sed etiam ipsas particulas in contrarium perducit, vt quæ Definita est, Indefinita fiat, & contrā, quæ Indefinita est, Definita. Hæc conuersionem vicissim reliquæ duæ admittunt, vniuersalis Dedicatiua, & particularis Abdicatiua: vt, Omnis homo, animal, Omne non animal, non homo, item. Quoddam animal non est rationale: Quoddam non rationale, animal. Id ita esse perpetuò vt dicimus, per illas quinque prædictas species explorabis. Coniugatio autem Propositionum dicitur ipsa connexio earum per aliam communem Particulam, qua inter se copulantur. ita enim possunt ad vnā Conclusionem consentire. quæ Particula communis necesse est aut in vtraque propositione Subiecta sit, aut in vtraque Declarans: aut in altera Subiecta, in altera Declarans. Tres igitur formulæ fiunt, quarum prima dicatur, cū illa communis particula in altera Subiecta, in altera Declarans

est. qui ordo non tantum enumeratione, sed conclusionum dignitate contentus est. Quippe ultima est formula tertia, quia nihil in ea nisi Particulare concluditur. Hac superior est secunda, quæ habet Conclusiones vniuersales, sed tamen Abdicatiuas tantum. Et ideo sic prima pollet, quia in omne genus Illationum concluditur. Dico autem Illationem vel illatium Rogamentum, quod Acceptionibus colligitur & infertur. Porro Acceptio est propositio quæ conceditur à respondente. ut si quis ita proponat, Estne omne honestum, bonum? Proposito est. & si assentire se dicet; fit Acceptio, remota interrogatione: quæ & ipsa tamen communiter appellatur propositio: Omne honestum, bonum est. Huic iunge alteram Acceptionem similiter propositam & concessam, Omne bonum, utile est. Ex hac coniugatione, ut mox ostendemus, primi modi fit Illatium; si directim, Vniuersale. Omne igitur honestum, utile est: si reflexim, Particulare; Quoddam igitur utile, est honestum: quia particulariter tantum Reflexionibus conuerti potest vniuersalis Declaratiua. Directim autem dico inferri, cum eadem Particula Subiecta est, tam in coniugatione, quam in ipsa Illatione: itemq; Declarans se eadem, cum est utrobique reflexim verò, cum hoc fit versa vice. Ceterum tota ratiocinatio ista, quæ acceptiionibus, & Illatione

fione constat, & Collectio vel Conclusio nominatur, secundum Aristotelem commodissime potest ita definiri: Oratio, in qua concessis aliquibus, aliud quiddam præter illa quæ concessa sunt, necessariò euenit, sed per illa ipsa concessa. In qua definitione & Orationis species non alia quàm Pronuntiabilis intelligenda est, quæ, vt suprà diximus, sola aut vera est aut falsa. Et, concessis aliquibus, pluraliter ideò dictum est, quia ex vna Acceptione nō fit Collectio: licet Antipatro Stoico contra omnium sententiam videatur plena conclusio esse, Vides, viuus igitur: cū sit illo modo plena, Si vides, viuus: atqui vides. viuus igitur. Item quia concludere volumus nō quod concessum est nobis, sed quod negatum: iccirco in Definitione, aliud quiddam præter illa quæ concessa sunt, necessariò euenire. Quapropter superuacanei sunt Moduli Stoicorū, non idem differenter peragentes: vt, Dies est, aut nox: atqui dies est. Item idem geminantes: Si dies est, dies est: dies igitur est. Frustra enim colligunt, quod sine controuersa vtrò conceditur. Illud potius verisimile est, cū dico, Si dies est, lucet: atqui dies est: Igitur & lucet: non malè colligere præter quod accepi. Nam quod est in Conclusionē lucet, fuerat & in Propositione. hoc tamen ita refutabimus, aliter dici in Conclusionē: Igitur lucet, vt ostendatur nunc lucere: aliter in

Propositione acceptum, in qua non est dictum nunc lucere: sed tantum consequens esse, ut si dies sit, utique & luceat. Multum autem refert num affirmes aliquid esse, an tantum solere esse, cum aliud quiddam præcesserit. Ita illud quod in eadem Definitione necessitate comprehensum est, factum est, ut conclusionis visa similitudine, Inductione distingueretur. Nam & distinctione quædam conceduntur: ut puta, Homo inferiorem molam mouet, Equus inferiorem mouet. item Bos & Canis. in istis Acceptionibus in Conclusionem aliud quid infertur, Ergo & omne animal inferiorem molam mouet. quod cum sit in Crocodilo falsum, potes, superioribus concessis, Illationem ipsam non recipere, quam tibi in Conclusionem non licuisset recusare: quippe cuius illatio in ipsis acceptionibus continetur, & ideo in ea additum est, necessario evenire. Ne ultima quidem pars Definitionis vacat; sed ostendit quod ipsa concesserit, evenire debere, Illationem ceterum ratam non fore. Ac de his quidem satis dictum. Nunc tradendum est quibus Modis & Coniugationibus fiant intra certum numerum Prædicativi generis veræ Conclusiones, quippe in prima Formula novem soli Moduli, sex autem Coniugationes reperiuntur: in secunda quatuor Moduli, tres Coniugationes: in tertia sex Moduli, * Coniugationes. De quibus hinc

iam suo ordine demonstrabo : præfatus, neq;
 ex Particularibus solis, neque Abdicatiuis so-
 lis ratam fieri Conclusionem ; quia sæpe pos-
 sunt & falsa conducere. item ex Dedicatiuis,
 si vtravis iungatur, Dedicatiuam nō esse, non
 Abdicatiuam fieri Illationem, tantum vel vna
 mixta cæteris præualet. Similis etiam Parti-
 cularibus particularium vis est. Vtravis enim
 mixta Vniuersalibus particularem facit Illa-
 tionem. Igitur in prima Formula Modus pri-
 mus est, qui conducit ex vniuersalibus Dedi-
 catiuis Dedicatiuum vniuersale directum : vt,
 Omne iustum, honestum : omne honestum,
 bonum : omne igitur iustum, bonum est. at si
 reflexim inferas, quoddam igitur bonum, iu-
 stum. fit autem ex eadem coniugatione quin-
 tus Modus. nam sic tantum reflecti posse vni-
 uersalem Dedicatiuam, supra docui. Secun-
 dus Modus est, qui conducit ex vniuersalibus
 Dedicatiua & Abdicatiua Abdicatiuum vni-
 uersale directum : vt, Omne iustum, hone-
 stum : nullum honestum, turpe : nullum igi-
 tur iustum, turpe. At si reflexim inferas, nul-
 lum igitur turpe, iustum; sextum Modum ef-
 feceris. nam, vt dictum est, reflectitur in se v-
 niuersalis Abdicatiua. Tantum meminisse
 debemus, Subiectiuum ex Dedicatiua trahen-
 dum ad Illationem ex secundo Modo. atque
 ideo eam priorem æstimandam, licet antè
 Abdicatiua enuntietur. Similiter & in ceteris
 prior

prior quæ est potestate, prior intellegatur. In sexto autem modo trahitur Subiunctiuus ex Abdicatiua hæc sola differentia eorum. Item tertius Modus, qui conducit ex Dedicatiuis particulari & vniuersali Dedicatiuum particulare directum: vt Quoddam iustum, honestum: omne honestum, vtile. quoddam igitur iustum, vtile. Sed si reflexim inferas, quoddam igitur vtile, iustum, septimum modum effeceris. nam, vt dictum est, reflectitur in se particularis Dedicatiua. Quartus Modus est, qui conducit ex particulari Dedicatiua & vniuersali Abdicatiua Abdicatiuum particulare directum: vt, Quoddam iustum, honestum est: nullum honestum, turpe: quoddam igitur iustum non est turpe. Ex hoc modo contrariæ vices inueniuntur octauus & nonus. quippe seruatur eius illatio: non vt illi priores reflexam Coniugationem ipsam tantum reflectunt propositionibus æquipollentibus, mutatoque ordine, vt prior fiat Abdicatiua. atque ideo conducere dicuntur ambo per Coniugationis conuersionem. Nam etsi Abdicatiuam vniuersalem quarti conuertas, & subiicias ei vniuersalem Dedicatiuam: quæ conuerterat, particularis eius Dedicatiua fiet. Octauus Modus est, qui conducit ex vniuersalibus Abdicatiua & Dedicatiua particulare Abdicatiuum reflexim: velut, Nullum turpe, honestum: omne honestum, iustum: quoddam igitur

gitur iustum, non est turpe. Nonus quoque Modus per similem Conuersionem ex vniuersali Abdicatiua & particulari Dedicatiua Abdicatiuum particulare conducit reflexim: Nullum turpe, honestum: quoddam honestum, iustum: quoddam igitur iustum, non est turpe. Cur autem solus quartus Modus duos genuerit, ceteri singulos, illa ratio est; quia primi Modi si vtramque propositionem conuertamus, fiet Coniugatio irrita duarum particularium: sin alteram tantum, fiet aut secunda Formula aut tertia. Ita secundi Modi si vtramque conuertas, fiet Coniugatio noni, quam iam ostendimus ex quarto gigni, quia vniuersalis Dedicatiua secundi modi non nisi particulariter conuerti potest: sin alteram tantum; fiet secunda Formula aut quarta. Ex hisce igitur in prima Formula modis nouem, primi quatuor Indemonstrabiles nominantur: non quod demonstrari nequeant, vt vniuersitas maris, quæ demonstrabilis non est, & vt circuli quadratura: sed quod tam simplices tamque manifesti sunt, vt demonstratione non egeant; adeo vt ipsi ceteros gignant, fidemque illis ex se impertiant. Nunc Formulæ modos trademus secundæ. Primus Modus in secunda Formula est, qui conducit ex vniuersalibus Dedicatiua & Abdicatiua Abdicatiuum vniuersale directim: velut, Omne iustum, honestum.

stum : nullum turpe, honestum : nullum igitur iustum, turpe. Hæc redigitur in secundum Indemonstrabilem , conuersa eius secunda Propositione. Secundus modus est, qui conducit ex vniuersalibus Abdicatiua & Dedicatiua Abdicatiuum vniuersale directim: velut, Nullum turpe, honestum : omne iustum, honestum : nullum igitur turpe, iustum. Hic Coniugatione non differt à priori, nisi quòd Subiectiuam particulam Abdicatiua trahit ad Illationem : quoniam ita variatus est Enuntiationis ordo. quod in prima Formula fieri non potest. Tertius Modus est, qui conducit ex particulari Dedicatiua & vniuersali Abdicatiua Abdicatiuum particulare directim: velut: Quoddam iustum, honestum : nullum turpe honestum : quoddam igitur iustum non est turpe. Huius si conuertamus vniuersalem Abdicatiuam , fit indemonstrabilis quartus , ex quo hic nascitur. Quartus Modus est , qui conducit ex particulari Abdicatiua & vniuersali Dedicatiua Abdicatiuum particulare directim : vt, Quoddam iustum non est turpe : omne malum turpe : quoddam iustum non est malum. hic solus Modus tantum per Impossibile approbatur. de qua Propositione dicemus , expositis modis formulæ. In tertia Formula primus Modus est, qui conducit ex Dedicatiuis vniuersalibus Dedicatiuum particulare tam directim quàm reflexim : vt, Omne

omne iustum, honestum : omne iustum bonum :
 quoddam igitur honestum, bonum : vel sic,
 quoddam igitur bonum, honestum. Quippe
 non interest quam ex utraque Propositione fa-
 cias particulam Subiectiuam : quoniam non
 interest utram prius enunties. Ideo non recte
 arbitratus est Theophrastus, propter hoc non
 unum Modum hunc, sed duos esse. Secundus
 Modus est, qui conducit ex Dedicatiuis par-
 ticulari & vniuersali Dedicatiuum particula-
 re directum : ut, Quoddam iustum, honestum :
 omne iustum, bonum : quoddam igitur ho-
 nestum, bonum. Tertius Modus est, qui con-
 ducit ex Dedicatiuis vniuersali & particulari
 Dedicatiuum particulare directum : ut, Omne
 iustum, honestum : quoddam iustum, bonum :
 quoddam igitur bonum, honestum. Quartus
 Modus est, qui conducit ex vniuersalibus De-
 dicatiua & Abdicatiua Abdicatiuum particu-
 lare directum : ut, Omne iustum, honestum :
 nullum iustum, malum : quoddam igitur ho-
 nestum est malum. Quintus Modus est, qui
 conducit ex Dedicatiua particulari & Abdi-
 catiua vniuersali Abdicatiuum particulare di-
 rectum : ut, Quoddam iustum, honestum : nul-
 lum iustum, malum : quoddam igitur hone-
 stum non est malum. Sextus Modus est, qui
 conducit ex Dedicatiua vniuersali & Abdi-
 catiua particulari Abdicatiuum particulare di-
 rectum : ut, Omne iustum, honestum : quoddam
 iustum

iustum non est malum : quoddam honestum
 non est malum. Ex his sex Modis , primi tres
 rediguntur ad tertium Indemonstrabilem ,
 conuersa priore propositione primi & secun-
 di. tertius cum secundo eandem Coniugati-
 onem habet, hoc vno differens, quòd ex vni-
 uersali trahit particulam Subiectiuam, pro-
 pter quod non tantum propositionis, verum
 etiam Illationis conuersione redigitur in ter-
 tium. Item quartus & quintus nascuntur ex
 Indemonstrabili quarto , conuersis prioribus
 propositionibus eorum. Sextus autem Mo-
 dus nec vtraq; nec altera redigi conuersa ad
 Indemonstrabilem aliquè potest, sed per Im-
 possibile tantum approbatur : sicuti quartus
 in secunda Formula. & ideò vterque nouissi-
 mi numerantur. Ceterorum autem in omni-
 bus Formulis ordinatio facta est pro differen-
 tia Coniugationum & illationum. Nam quia
 prius sit dicere quàm negare , potentiusque
 est vniuersale quàm particulare : priores sunt
 vniuersales particularibus , & in vtrisque De-
 dicatio & Illatio similes sunt. His præponi-
 tur modus qui celerius ad Indemonstrabilem
 redigitur. Iisdem est vna Conuersio, neque
 vna probatio est certos eos ad concludendū
 Modos esse. Est altera probatio communis
 omnium, etiam Indemonstrabilium, quæ di-
 citur per impossibile , appellaturque ab Stoi-
 cis prima Constitutio vel primū Expositum.

quod

quod sic definiunt: Si ex duobus tertium quid colligitur, alterum eorū cum contrario Illationes colligit, contrarium relinquit. Veteres autem sic definierunt: Omnes conclusiones si sublata sit Illatio assumpta, alterutra propositione tolli reliquam. quæ res inuenta est aduersus eos, qui concessis Acceptionibus, id quod ex illis colligitur, impudenter recusant: & per hoc compelluntur ad Impossibilia: dum ex eo quod negant, contrarium aliquid inuenitur ei, quod antecesserat. Porro contraria simul esse vera, Impossibile est. Ergo per Impossibile compelluntur ad conclusionem. Nec frustra constituerunt Dialectici eum verum modum esse, cuius aduersum Illationis cum altera Acceptione tollit reliquam. At Stoici quidem tantum Negatiua particula præposita putant Illationem recusari, vel ex propositionibus alteram tolli; vtpote, Omnis, non omnis; quidam, non quidam. Fiunt igitur aduersus vnamquamque conclusionem contrariæ, quæ opponantur, octo; quoniam vtraque acceptio bifaria, tollitur: fiuntque conclusiones bis quaternæ, modò Negatiua particula præposita Illationi, modò Alterutra Illationis accepta. Exemplo sit primus Indemonstrabilis, Omne iustum, honestum: omne honestum, bonum: Omne igitur iustum, bonum. Qui hanc Illationem concessis Propositionibus

bus negat, necesse est dicat, quoddam iustum non est bonum. Huic si proponas priorem ex duobus concessis, Omne iustum, honestum, fit Illatio secundum sextum Modum in tertia Formula, quoddam igitur honestum non est bonum. quod repugnat secundæ Propositioni, quæ concesserat, Omne honestum, bonum. Hæc omnia opposita. Conclusio est, si iisdem manentibus æquipollentem eius inferat bis, Non igitur omne honestum bonum. Similiter & alteræ fiant duæ Conclusiones, si, sicut tunc proposuimus priorem Propositionem, sic assumamus posteriorem, quoddam iustum non est bonum, omne honestum bonum; fit Illatio quarti Modi secundæ formulæ duplex, non igitur omne iustum, honestum: vel, quoddam igitur iustum, honestum non est, quarum vtravis æque priori Propositioni repugnat quæ concesserat, omne iustum honestum. His conclusionibus manentibus, tantum Propositionis mutata est, pro eo quod est Quoddam Iustum non est bonum, facias, non omne iustum, bonum, bifaria sit sublata Illatio: erunt tertiæ quatuor Conclusiones iisdem mutationibus. Item si pro eodem facias, nullum iustum, bonum, ut bifaria sit sublata Illatio; erunt tertiæ quatuor Conclusiones duntaxat in his quæ habebunt universalem Illationem. Ea enim potest sola trifariam tolli, at in certis solæ octo. quas si quis velit

velit sigillatim, sub vnoquoq; per omnes formulas potuit suggerere ad exemplum quod proposuimus. vt etiam Hypotheticorū more, per litteras ordine propositionum & partium commutato. sed vi manente fit primus Demonstrabilis: secundus talis, A, de omni B, & abde, omnis igitur de, omnis incipiunt A declaratae. atque ideo & à secunda propositione ad modum secundum si has retexas retro, talis est, Omne F B: omne B A: omne igitur F B. Stoici porrò pro literis numeros usurpant: vt, Si primum, secundum: atqui primum: secundum igitur. Verùm Aristoteles in prima Formula quatuor solos Indemonstrabiles prodit: Theophrastus & ceteri quinque enumerant. Nam propositionem iungentes & infinitam colligentes, quam Illationem indefinitam superuacaneum est tradere, cum Indefinita pro particulari, & eiusdem futura sit Modi cuius Particularis iam ostendimus in prima formula. Quod si quis velit geminari, Indefinitam pro particulari accipiens, Indefinitamque subiiciens Illationem; erunt omnes nouem & viginti. Aristo autem Alexandrinus, & nōnulli Peripatetici iuniores quinque alios Modos præterea suggerunt, vniuersales Illationes: in prima Formula tres, in secunda duos, pro quibus illi particulares inferunt. quod perquam ineptum est, cum plus concessum sit minus concludere. Omnes autem Modos in tribus earum Formulis certos

non nisi vnum & viginti esse, quos supra ostendimus, comprobatur. sed quatuor sunt propositiones: duæ particulares, duæ vniuersales. Harum vnaquæque, vt ait Aristoteles, vt sit subiecta aliis tribus, quaternæ scilicet coniungitur, atque ita senæ denæ Coniugationes in singulis Formulis erunt. Harum sex æqualiter in omnibus non valent. duæ quidem, cum ex Abdicatiuo vtrius alteram præcedit: quatuor autem, cum ex Particularibus vtrius à semet præcedit. Nihil enim concludi potest vbicunque aut duæ Particulares sunt, aut duæ Abdicatiuæ. Igitur remanent singulis Formulis denæ Coniugationes. Porro ex his tam in prima quàm in secunda Formula duæ non valent, cum vniuersalis Dedicatiua particulari præponitur. Similiter & in prima & tertia Formula duæ repudiantur, quibus particularis Abdicatiua vtriusque Dedicatiuam antecedit. Quo fit vt remaneant primæ Formulæ sex Coniugationes. Iam in nouem Formulis adhuc octonæ. ex quibus vna in neutra probatur, cum vniuersalis Abdicatiua præcedit particularem Dedicatiuam. ex his septenis quæ supersunt, iam propriæ sunt, in secunda Formula quatuor falsæ: cum vniuersalis Dedicatiua vel sibi met ipsa vel Particulari suæ vtriusque loco iungitur: vel cum præcedit altera. Item propriæ in tertia Formula duæ non valent, cum, vtriusque Abdicatiua vniuersalis Dedicatiuæ præponitur. reliquas certas

tas esse tres : in secunda quinque. Tertiæ formulæ supra ostendimus cum eas ad sex Coniugationes primæ formulæ redigeremus. Igitur ex quadraginta octo coniugationibus, quatuordecim solæ probantur. Ceteræ triginta quatuor, quas enumeraui, meritò repudiantur, quia possunt ex veris falsa concludere. quod facile est experiri per illas quinque supra dictas significationes Generis proprietatis. At ex illis quatuordecim, quas probauimus, non plures quàm prædictum est Modos fieri, docent causæ Illationes, vt cum directim sumitur, tum reflexim, quousque ipsa veritas passa est. propterea rerum non potest numerus augeri,

L. APVLEII

DE DEO SOCRATIS

LIBER.

PLATO omnem Naturam rerum, quæ ad animalia præcipuè pertinet, trifariam diuisit : censuitque esse Deos secundum summū, medium, infimū. Fac intelligas non modò loci disclusione, verùm etiam Naturæ dignitate: quæ & ipsa neq; vno, neq; gemino modo, sed pluribus cernitur. Ordiri tamen manifestius fuerit à loci dispositione.

Nam, perinde vt maiestas postulabat, Diis immortalibus cælum dicauit, quos quidem Deos cælites partim visu vsurpamus; alios intellectu vestigamus. Ac visu quidem cernimus,

Vos ô clarissima mundi

Lumina, labentem calo qua ducitis annum.

Nec modò ista præcipua: Solem diei opificem, Lunamque Solis æmulam, noctis decus, seu corniculata, seu diuidua, seu protumida, seu plena sit: varia ignium face, quanto longius facessat à Sole, tanto longius collustrata: pari incremento itineris & luminis, mensem suis auctibus ac dehinc paribus dispendiis æstimans: siue illa proprio, seu perpeti candore, vt Chaldæi arbitrantur, parte luminis compos, parte altera cassa, fulgoris pro circumuersione oris, discoloris, multiuaga, pollens, speciem sui variat: seu tota proprii candoris expers, alienæ lucis indiga, denso corpore, seu læui, ceu quodam speculo radios Solis obstiti, vel aduersi vsurpat, &, vt verbis vtar Lucretii.

Notham iactat de corpore lucem.

Vtraque harum vera sententia est. Nam hoc postea videro, cur neque de Sole neque de Luna quisquam Græcus aut Barbarus, facile coniectauerit Deos esse: nec modò istos, vt dixi, verùm etiam vii. Stellas, quæ vulgò Vagæ ab imperitis nuncupantur: quæ tamen indeflexo & certo & stato cursu meatus longè ordinatissimos diuinis vicibus æternos efficiunt.

ciunt. Varia quippe curriculi specie, sed vna
semper & æquabili pernecitate, tunc progres-
sus, tum autem regressus mirabili vicissitu-
dine assimulant pro situ & flexu obstito cir-
culorum. quos probè callet qui signorum or-
tus & obitus comperit. In eodem visibilium
Deorum numero, cætera quoque sidera, qui
cum Platone sentis, locato:

*Arcturum, pluuiasque hyadas, geminosque
Triones,*

Aliosque itidem radianteis Deos, quibus cæ-
li chorum comptum & coronatum suda tem-
pestate visimus, pictis noctibus, seuera gra-
tia, toruo decore: suspicientes in hoc perfe-
ctissimo mundi, vt ait Ennius, clypeo miris
fulgoribus variata cælamina. Est aliud genus
Deorum, quod natura visibus nostris denega-
uit, nec non tamen intellectu eos rimabundi
contemplamur, acie mentis acius contem-
plantes. Quorum in numero sunt illi duode-
cim numero, situ nominum in duos versus ab
Ennio coartati:

*Iuno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Venus,
Mars,*

Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.
ceterique id genus, quorum nomina quidem
sunt nostris auribus iam diu cognita: poten-
tiæ verò animis coniectatæ, per varias utilita-
tes in vita agenda animaduersæ in iis rebus,
quas eorum singuli curant. Ceterum profana
Philosophiæ turba imperitorum, vana sancti-

tudinis, priua veræ rationis, inops religionis, impos veritatis, scrupulosissimo cultu, insolentissimo spiritu pars in superstitionem, pars in contemptum tumida. Hos namq; cunctos Deos, in sublimi ætheris vertice locatos, ab humana contagione procul discretos, plurimi, sed non ritè, venerantur: omnes, sed in-scie, metuunt: pauci, sed impiè, diffitentur. Quos Deos Plato existimat veros, incorporales, animaleis. neque fine vlllo neque exordio, sed prorsus ac retro æuiternos, corporis contagione sua quidem natura remotos, ingenio ad summam beatitudinẽ perfectò, nullius extrarij boni participatione, sed ex sese bonos & ad omnia competẽtia sibi prompto nutu, facili, simplici, libero, absoluto. quorum parentem, qui omnium rerum dominator atque auctor est, solutum ab omnibus nexibus patiendi aliquid gerendive, nulla vice ad alicuius rei munia obstrictum. Cur ego nunc dicere exordiar? cùm Plato cælesti facundia præditus, æquiparabilia Diis immortalibus differens, frequentissimè prædicet, hunc solum maiestatis incredibilis quadam nimietate ineffabili, non posse penuria sermonis humani quavis oratione vel modicè comprehendendi; vix sapientibus viris, cùm se vigore animi quantum licuit à corpore mouerunt, intellectum huius Dei, & id quoque interdum, velut in altissimis tenebris, rapidissimo coruscamine lumen candidum intermicare.

Missum

Missum igitur hunc locum faciam, in quo nō mihi quidem tantum, sed ne Platoni quidem meo valuerunt vlla verba pro amplitudine rei suppetere. Quid igitur faciam in rebus mediocritatem meam, & quidem longē superantibus? receptui canam, tandemque orationem de cælo in terram deuocabo. in qua præcipuū animal homines sumus. quamquam plerique se, incuria disciplinæ, ita omnibus erroribus deprauarunt, ac piacularibus sceleribus inbuerunt, & propē exesa mansuetudine generis sui immanē efferarunt; vt possit videri nullum animal in terris homine postremius. Sed nunc non de errorum disputatione, sed de Naturæ distributione differamus.

Igitur homines ratione pollentes, oratione plaudentes, immortalibus animis, moribusque membris, leuibus & anxiiis mentibus, brutis & obnoxiiis corporibus, dissimilimis moribus, similibus erroribus, peruicaci audacia, pertinaci spe, casso labore, Fortuna caduca, singillatim mortales, cuncti tamen vniuerso genere perpetui, vicissim sufficienda prole mutabiles, volucris tempore, tarda sapientia, cita morte, querula vita terras incolunt. Habetis interim bina animalia: Deos ab hominibus plurimum differentes, loci sublimitate, vitæ perpetuitate, naturæ perfectione, nullo inter se propinquo communicatu; cū & habitacula summa ab infimis tanta intercapedo

fastigii dispescat, & viuacitas illic æterna & indefecta sit, hic caduca & subsiciua: & ingenia illa ad beatitudinem sublimata sint, hæc ad misérias infimata. Quid igitur? nullo ne connexu Natura se vinxit, sed in diuinam & humanam partem seiugatam, eamse & interruptam & veluti debilem passa est? Nam, ut idem Plato ait, Nullus Deus miscetur hominibus. sed hoc præcipuum eorum sublimitatis specimen est, quòd nulla attrectatione nostra contaminantur. Pars eorum tantummodo obtutu hebeti visuntur, ut Sidera: de quorum adhuc & magnitudine & coloribus homines ambigunt: ceteri autem solo intellectu, neque prompto noscuntur. Quod quidem mirari super diis immortalibus nequaquam congruerit: cùm alioquin & inter homines, qui Fortunæ munere opulencia elatus, & vsque ad regni mutabilem suggestum, & pendulum tribunal euectus est, rarò aditur, longè remotis arbitris in quibusdam dignitatis suæ penetralibus degens. Parit enim conuersatio contemptum, raritas conciliat rebus admirationem. Quid igitur, orator obiecerit aliquis, post istam cælestem quidem, sed pænè inhumanam tuam sententiam faciam? si omnino homines à Diis immortalibus procul repelluntur, atque ita in hæc terræ tartara relegantur, ut omnis sit illis aduersus cælestes Deos communio denegata: nec quisquam eorum cælitum numero velut pastor, vel equiso,
vel

vel bubsequa, seu balantium, vel hinnientium, vel mugientium greges internisat, qui ferocibus moderetur, morbidis medeatur, egenis opituletur? Nullus, inquis, Deus humanis rebus interuenit. Cui igitur preces allegabo? cui votum nuncupabo? cui victimam cædam? quem miseris auxiliatorem, quem bonis fautorem, quem aduersatorem malis in omni vita ciebo? quem denique, quod frequentissimum est, iuriurando arbitrum adhibebo? an ut Virgilianus Ascanius,

Per caput hoc iuro, per quod pater antè solebat?
At enim, ô Iule, pater tuus hoc iureiurando uti poterat inter Troianos stirpe cognatos, & fortassean inter Græcos prælio cognitos. At inter Rutulos recens cognitos, si nemo huic capiti crediderit, quis pro te Deus fidem dicet? An, ut ferocissimo Mezentio dextra & telum, quippe hæc sola aduenerat quibus propugnabat,

*Dextra mihi Deus & telum quod missile
libro?*

Apagesis tam cruentos Deos: dexteram cædibus fessam, telumque sanguine rubiginosum. vtrumque idoneum non est, propter quod adiures, cum sit summi Deorum hic honor proprius. Nam & iusiurandum Iouisiurandum dicitur, ut ait Ennius. Quid igitur censes? Iurabo per Iouem lapidem, Romano vetustissimo ritu? Atqui, si Platonis vera sententia est, numquam se Deum cum homine

communicare: facilius me audierit lapis, quam
 Iupiter. Respondebit Plato pro sententia sua,
 mea voce: Non usque adeò, inquit, sciunctos
 & alienatos à nobis Deos prædico, ut ne vota
 quidē nostra ad illos arbitrer peruenire. Ne-
 que enim illos sacris rerum humanarum, sed
 à contrectatione sola remoueri. Ceterum sunt
 quædam diuinæ mediæ potestates, inter sum-
 mum æthera & infimas terras, in isto interfi-
 tæ aëris spatio, per quas & desideria nostra &
 merita ad Deos commeant. hos Græco no-
 mine *δαίμονας* nuncupant: inter terricolas
 cælicolasque vectores, hinc precum, inde do-
 norum. qui vltro citroque portant, hinc peti-
 tiones, inde suppetias: ceu quidam vtrinque
 interpretes & salutigeri. Per hos eosdem, ut
 Plato in Symposio autumat, cuncta Deum
 nunciata, & Magorum varia miracula, o-
 mnesque præsagiorum species reguntur. Eo-
 rum quippe de numero præditi curant sin-
 gula eorum, proinde ut est cuique tributa pro-
 uincia: vel somniis conformandis, vel extis
 fissiculandis, vel præpetibus gubernandis, vel
 oscinibus erudiendis, vel vatibus inspirandis.
 vel fulminibus iaculandis, vel nubibus coru-
 scandis, ceterisque adeò per quæ futura dino-
 scimus. Quæ cuncta cælestium voluntate &
 numine & auctoritate, sed Dæmonum obse-
 quio & opera & ministerio fieri arbitrandum
 est. Horum enim munus & opera atque cura est,
 ut Annibali somnia orbitatem oculi commi-

nentur, Flaminio extispicia periculum cladis
prædicant; Attio Nauio auguria miraculum
cotis addicant; vt nonnullis regni futuri si-
gna præcurrant, vt Tarquinius Priscus aquila
obumbretur ab apice; Seruius Tullius flammâ
colluminetur à capite. postremo cuncta ari-
olûm præfagia, tonitruum piacula, fulgurî-
torum bidentalìa, carmina Sibyllarum. quæ
omnia, vt dixi, mediæ quæpiam potestates
inter homines ac Deos obeunt. Neque enim
pro maiestate Deûm cælestium fuerit, vt eo-
rum quisquam vel Annibali somniû pingat,
vel Flaminio hostiam corroget, vel Accio Na-
uio auem velificet, vel Sibyllæ fatiloquia ver-
sificet, vel Tarquinio velit apicem rapere, sed
reddere; Seruio verò inflammare verticem,
nec exurere. Non est operæ diis superis ad
hæc descendere. Mediorum ista sortitio est,
qui in aëriis plagis terræ conterminis, nec
minus confinibus cælo, perinde versantur,
vt in quacunque parte naturæ propria ani-
malia, in æthere volantia, in terra gradien-
tia. Nam cum quatuor sint elementa notis-
sima, veluti quadrifariam naturâ magnis par-
tibus determinatâ sint quædam, sintque
propria animalia terrarum & flammatarum; si-
quidem Aristoteles auctor est, in fornacibus
flagrantibus quædam propria animalia pen-
nulis apta volitare, totumque æuum suum in
igni diuersari, cum eo exoriri, cumque eo
extingui: præterea cum tot vaga sidera,

ut prius dictum est, sursum in æthere, hoc
 est, in ipso liquidissimo ignis ardore com-
 parcant: cur hoc solum quartum elemen-
 tum Aëris, quod tanto spatio interpositum
 est, cassum ab omnibus, desertumque à cul-
 torib⁹ suis natura pateretur? quin in eo quo-
 que aëre animalia gigneretur, ut in igne flam-
 mida, in vnda fluxa, in terra glebulenta? Nam
 quidem qui aves aëri attribuat, falsum sen-
 tentiæ meritissimò dixeris. quippe quum nul-
 la earum ultra Olympi verticem sublimatur.
 qui cum excelsissimus omnium perhibeatur,
 tamen altitudinem perpendiculo si metiare,
 ut geometræ autumant, stadia ** altitudo fa-
 stigij non æquiperat, cum sit aëris agmen im-
 mensum usque ad citima Lunæ helicemque.
 porrò ætheris sursum versus exordium est.
 Quid igitur tanta vis aëris, quæ ab humilli-
 mis Lunæ anfractibus, usque ad summum o-
 lympi verticem interiacet? quid tandem?
 vacabitne animalibus suis, atque erit ista Na-
 turæ pars mortua ac debilis? Imò enim si se-
 dulò aduertas, ipsæ quoque aves, terrestre a-
 nimal, non aërium, rectius perhibeantur. Est
 enim semper illis omnis victus in terra. ibi-
 dem pabulum, ibidem cubile. tantum quòd
 aëra proximum terræ volitando transuerbe-
 rant. Ceterum cum illis fessa sunt remigia
 pennarum, terra ceu portus est. Quod si ma-
 nifestum, flagitat ratio, debere propria etiam
 animalia in aëre intelligi; superest ut quæ tan-
 dem

dem & cuiusmodi ea sint, differamus. Igitur terrena nequaquam; deurgunt enim pondere: sed nec flammida, ne sursum versus calore raptantur. Temperanda ergo nobis pro loci medietate media natura: ut ex regionis ingenio sit & cultoribus eius ingenium. Cedo igitur mente formemus, & gignamus animo id genus corporum tertia quædam animalia, quæ neque tam bruta quàm terrea, neque tam leuia quàm ætherea, sed quodammodo vtrimque seiugata. velut enim vtrimque commixta sint, siue inolita, seu modificata vtriusque rei participatione. Sed facilius ex utroque, quàm ex neutro intelligentur. Habeant igitur hæc Dæmonum corpora & modicum ponderis, ne ad superna incedant: & quid leuitatis, ne ad inferna præcipitentur. Sed ne vobis videar poëtico ritu incredibilia confingere, dabo primum exemplum huius libratae medietatis. Neque enim procul ab hac corporis subtilitate nubes concretas videmus. quæ si vsque adeò leues forent, ut ea quæ omnino carent pondere, nunquam infra iuga, ut sæpenumero animaduertimus, grauata, caput editi montis ceu quibusdam curuis torquibus coronarent. Porro si suapte natura spissæ ac tam graues forent, ut nulla illas vegetioris leuitatis admixtio subleuaret: profectò non secus quam plumbi globus, & lapis, suapte vi caducæ terris illiderentur. Nunc enim uero pendulæ & mobiles, huc atque il-

illuc, vice navium, in aëris pelago ventis gubernantur : paululum immutantes proximitate & longinquitate. Quippe si aliquo humore foecundæ sunt, veluti ad foetum edendum, deorsum degrassantur. Atque ideo humectiores humiliter meant, Aquilonis agmine factæ segniores : sudis verò sublimior cursus, & tum lanarum velleribus similes aguntur, cano agmine, volatu perniciores. Nonne audis quid super tonitru Lucretius facundissimè disserat ;

*Principiò tonitru quatiuntur carula cali,
Propterea quia concurrunt sublime volantes
Athereæ nubes, contrà pugnantibus ventis.
Nec fit enim sonitus cali de parte serena ;
Verùm, ubicunq; magis denso sunt agmine nubes,
Tam magis hinc magno fremitus fit murmure
sape.*

Quod si nubes sublimè volitant, quibus omnis & exortus & terminus & retro defluxus in terras est; quid tandem censes Dæmonum corpora, quæ sunt concreta multo minus, & tanto subtiliora ? Non enim sunt ex hac faeculenta nubecula, tumida caligine conglobata, sicuti nubium genus est; sed ex illo purissimo aëris liquido & sereno elemento coalita : eoque nulli hominum temerè visibilia : nisi diuinitus speciem sui offerant. quòd nulla in illis terrena soliditas locum luminis occuparit, quæ nostris oculis possit obsistere, quæ soliditate necessariò offensa acies immoraretur:

tur : sed fila corporū possident rara & splendida & tenuia, vsque adeo vt radios omnis nostri tuoris & raritate transmittant, & splendore reuerberent, & subtilitate frustrentur. Hinc est illa Minerua Homerica, quæ mediis cœtibus Graiū cohibendo Achilli interuenit. versum Græcum illum si paulisper operiamini, Latine enuntiabo. atque adeo hic sit impræsentiarum. Minerua igitur, vt dixi, Achilli moderando, iussu Iunonis aduenit,

Soli perspicua est, aliorum nemo tuetur.

Hinc & illa Virgiliana Iuturna, quæ in mediis milibus auxiliabunda fratri conuersatur, *Miscetq; viris, nec cernitur ulli.* prorsus quod Plautinus miles super clypeo suo gloriatur, *Præstringens oculorum aciem hostibus.* Ac ne ceteros longius persequar, ex hoc ferme Dæmonum numero poëtæ solent, haud quamquam procul à veritate, osores & amatores quorundam hominū deos fingere : hos prosperare & euehere ; illos contra auersari & affligere. Igitur & misereri, & indignari, & angere, & lætari, omnemque humani animi faciem pati : ac simili motu cordis & salo mentis ad omneis cogitationum æstus fluctuare. Quæ omnes turbæ tempestatesque procul à Deorum cælestium tranquillitate exulant. Cuncti enim cælites, semper eodem statu mentis, æterna æquabilitate potiuntur. quæ numquam illis nec ad dolorem nec ad voluptatem finibus suis pellitur, nec quoquam à sua

sua perpetua secta ad quempiam subitum habitum dimouetur, nec alterius vi: nam nihil est Deo potentius: nec sua sponte; nam nihil est Deo perfectius. Porro autem qui potest videri perfectius fuisse, qui à priori statu ad alium rectiorem statum migrarit? cùm præsertim nemo capeſſat noua, si quem pænitiuit priorum. Non enim potest subsequi illa mutatio, sine præcedentium infirmatione. Quapropter debet Deus nullam perpeti vel operis, vel amoris temporalem perfunctionem: & iccirco nec indignatione, nec misericordia contingi, nullo angore contrahi, nulla alacritate gestire; sed ab omnibus animi passionibus liber, nec dolere vmquam, nec aliquando lætari, nec aliquid repentinum velle vel nolle. Sed & hæc cuncta, & id genus cetera Dæmonum mediocritati ritè congruunt. Sunt enim inter homines ac Deos, vt loco regionis, ita ingenio mentis intersiti: habentes communem cum Superis immortalitatem, cum inferis passionem. Nam, perinde vt nos, pati possunt omnia animarum placamenta vel incitamenta: & ira incitantur, & misericordia flectuntur, & donis inuitantur, & precibus leniuntur & contumeliis exasperantur, & honoribus mulcentur, aliisque omnibus, ad similem nobis modum variant. Quippe, vt fine comprehendam, Dæmones sunt genere animalia, ingenio rationabilia, animo passiuia, corpore aëria, tempore æterna. Ex his quin-
que

que quæ commemoravi , tria à principio eadem nobiscum, quartum proprium , postremum commune cum Diis immortalibus habent. sed differunt ab his passione. Quæ propterea passiva non absurdè , vt arbitror , nominaui, quòd sint iisdem quibus nos perturbationibus mentis obnoxij. Vnde & religionum diuersis obseruationibus , & sacrorum variis suppliciis fides impertienda est. Etsi nonnulli sunt ex hoc diuorum numero, qui nocturnis vel diurnis, promptis vel occultis, lætioribus vel tristioribus, hostiis vel ceremoniis vel ritibus gaudeant : vti Ægyptia numina fermè plangoribus, Græca plerunque choreis , Barbara autem strepitu cymbalistarum & tympanistarum & choraularum. Itidem pro regionibus & cetera in sacris differunt, longa varietate pomparum agmina, mysteriorum silentia, sacerdotum officia, sacrificantium obsequia : item Deorum effigiæ & exuiæ, templorum religiones & regiones, hostiarum cruores & colores. Quæ omnia pro cuiusque more loci solemnia & rata sunt , vt plerumque in somniis & vaticinationibus & oraculis comperimus sæpenumero indignata numina , si quid in sacris socordia vel supbia negligatur. cuius generis mihi exempla affatim suppetunt. sed adeò frequentata & celebrata sunt , vt nemo ea commemorare adortus sit , quin multo plura omiserit , quàm recensuerit. Iccirco supersedebam impræsentiarum

tiarum his rebus orationem occupare. Quod si non apud omnes certam fidem, at certè penes cunctos notitiam promiscuã possident: Id potius præstiterit Latinè dissertare: varias species dæmonum à Philosophis perhiberi, quò liquidius & plenius de præfagio Socratis, deque eius amico numine cognoscatis. Nam quodam significatu & animus humanus, etiam nunc in corpore situs, Dæmon nuncupatur.

Diine hunc ardorem mentibus addunt.

Euryale? an sua cuiq; deus sit dira Cupido?
 Igitur & bona Cupido animi bonus Deus est. Vnde nonnulli arbitrantur, vt iam prius dictum est, *Ἄδαιμονας* dici beatos, quorũ dæmon bonus, id est, animus virtute perfectus est quẽ nostra lingua, vt ego interpretor, haud sciam an bono, certè quidem meo periculo, poteris Genium vocare: quòd is Deus, qui est animus cuique, quamquam sit immortalis, tamen quodammodo cum homine gignitur: vt ex preces * quibus Genium precamur ad coniunctionem nostram. Nec desunt qui videantur mihi obtestari, corpus atque animum duobus nominibus comprehendentes, quorum communio & copulatio sumus. Est & secundo significatu species Dæmonum, animus humanus emeritus stipendiis vitæ, corpore suo abiurans. hunc vetere Latina lingua reperio Lemurem dictitatum. Ex hisce ergo Lemuribus, qui posterorum suorum cu-

ram fortitus, placato & quieto numine domū possidet, Lar dicitur familiaris. qui vero ob aduersa vitæ merita, nullis bonis sedibus incerta vagatione ceu quodam exilio punitur, inane terriculamentum bonis hominibus, ceterum noxium malis, id genus pleriq; Laruas perhibent. Cū verò incertum est, quæ cuiq; sortitio euenerit, vtrum Lar sit an Larua; nomine Manem Deum nuncupant. scilicet & honoris gratia Dei vocabulum additum est. Quippe tantum eos Deos appellāt, qui ex eodem numero iustè ac prudenter vitæ curriculo gubernato, pro numine postea ab hominibus præditi fanis & cerimoniis vulgò admittuntur: vt in Bœotia Amphiaraus, in Africa Mopsus, in Ægypto Osiris, alius alibi gentiū, Æsculapius vbiq;. Verū hæc omnis distributio eorū Dæmonum fuit, qui quondā in corpore humano fuere. Sunt autem nō posteriore numero, præstantiori longe dignitate. Superius aliud augustiusq; genus Dæmonū, qui semper à corporis compedibus & nexibus liberi, certis potestatibus curant. Quorū è numero Somnus atq; Amor, diuersā inter se vim possidēt: Amor vigilandi, Somnus soporandi. Ex hac ergo sublimiori Dæmonū copia Plato autumat singulis hominibus in vita agenda testes & custodes singulos additos, qui nemini conspicui semper adsint, arbitri omnium, non modò actorū, verū etiā cogitatorum. At vbi vita edita remeandū est, eundē illū qui
nobis

nobis præditus fuit , raptare & trahere veluti
custodiam suam ad iudicium , atque illic in
causa dicenda assistere: si qua commentiatur,
redarguere: si qua vera dicat, asseuerare, prorsus
illius testimonio ferri sententiam. Proinde
vos omnes qui hâc Platonis diuinam senten-
tiam me interprete auscultatis, ita animos ve-
stros ad quæcunq; vel agenda vel meditanda
formate , vt sciatis nihil homine præ istis cu-
stodibus nec intra animum nec foris esse se-
creti, quin omnia curiose ille participet , o-
mnia visat , omnia intelligat , in ipsis penitissi-
mis mentibus vice conscientia diuersetur.
Hic , quem dico , prorsus custos , singularis
præfectus , domesticus speculator , proprius
curator , intimus cognitor , assiduus obser-
uator, indiuiduus arbiter, inseperabilis testis,
malorum improbator, bonorum probator, si
rite animaduertatur , sedulò cognoscatur, re-
ligiosè colatur , ita vt a Socrate iustitia & in-
nocentia cultus est , in rebus incertis prospe-
ctior , dubiis præmonitor , periculosis tuta-
tor , egenis opitulator. qui tibi queat tum in
somnis, tum in signis , tum etiam fortasse co-
ram , cum vsus postulat , mala auerruncare ,
bona prosperare, humilia sublimare , nutan-
tia fulcire , obscura clarare , secunda regere ,
aduersa corrigere. Non igitur mirum si So-
crates vir apprime perfectus , & Apollinis
quoque testimonio sapiens, hunc Deum suum
cognouit & coluit , ac propterea eius custos,
& pro-

& propè, vt ita dicam, par contubernio, & familiaris, cuncta quæ arcenda sunt arcuit: quæ cauenda præcauit, & præmonenda præmonuit: sicubi tamen interfectis Sapientiaë officiis, non consilio, sed præfagio indigebat; vt vbi dubitatione claudicaret, diuinatione consisteret. Multa sunt enim de quibus etiam sapientes viri ad ariolos & oracula curfissent. An non apud Homerum, vt in quodam ingenti speculo, clarius cernis hæc duo distributa, seorsum Diuinationis, seorsum Sapientiaë officia? Nam cum duo columnina totius exercitus dissident, Agamemnon regno polens, & Achilles bello potens, desideraturque vir facundia laudatus, & peritia memoratus, qui Atridæ superbiam, & Pelidæ ferociam compescat, atque eos auctoritate aduertat, exemplis moneat, oratione permulceat: quis igitur tali in tempore ad dicendum exortus est? Nempe Pylius orator, eloquio comis, experimentis cautus, senectâ venerabilis, cui omnes sciebant corpus annis hebere, animû prudentia vigere, verba dulcedine affluere. Itidem cum rebus creperis & adfluctis speculatores diligendi sunt, qui nocte intempesta castra hostium penetrent; nonne Vlysses cum Diomede deliguntur? veluti consilium & auxilium, mens & manus, animus & gladius? Enimuerò in Aulide desidentibus & obsessis, ac retrò ventis abnuentibus, difficultas belli, & facultas itineris, & tranquillitas maris, & cle-

clementia ventorum, per fibrarum notas, & alitum vias, & serpentum escas explorandæ. Tacent nempe muta duo illa sapientiæ Graiæ summa cacumina, Ithacensis, & Pylius: Calchas autem longè præstabilis ariolari, simul alites & altaria & arborum contemplatus ietus, sua diuinatione & tempestates flexit, & classem deduxit, & decennium prædixit. Non secus etiam in Troiano exercitu cùm diuinatione res indigent; tacet ille sapiens Ienatus, nec audet aliquid pronuntiare vel Hector, vel Lampo vel Clytius: sed omnes silentio auscultant aut ingrata auguria Heleni, aut incredita vaticinia Cassandræ. Ad eundem modum Socrates quoque, sicubi locorum, alienis sapientiæ officiis, consultatio ingruerat, ibi sui dæmonis præfagio regebatur. verùm eius monitis sedulò obediebat, eoq; erat deo suo longè acceptior. Quod autem incepta Socrati quæpiam Dæmon ille ferme prohibitū ibat, numquam adhortatus, quodammodo ratio prædicta est. Enimuerò Socrates, utpote vir apprime perfectus ex sese, & ad omnia congruentia sibi officia promptus, nullo adhortatore vñquam indigebat: at verò prohibitore nonnunquam: si quibus forte conatibus eius periculum suberat, ut monitus præcaueret, ac omitteret cœpta impræsentiarum, quæ tutius vel postea capefferet, vel alia via adoriretur. In huiuscemodi rebus, vocem quampiam diuinitus exortam dicebat se audire

dire. ita enim est apud Platonem. ne quisquam arbitretur omina cum vulgò loquentium captasse. Quippe etiam semotis arbitris, vno cum Phædro extra pomœrium, sub quodam arboris opacæ umbraculo, signum illud ac nuntium sensit, ne prius transcenderet Ialissi amnis modicum fluentum, quàm increpitu indignatum Amorem recinendo placasset: cùm præterea si omina omnia obseruaret, aliquando eorum nonnulla etiam hortamenta haberet. & videmus plerisq; usu venire, qui nimia ominum superstitione non suoapte corde, sed alterius verbo reguntur: ac per angiporta reptantes, consilia ex alienis vocibus colligunt, & vt ita dixerim, non animo, sed auribus cogitant. Verùm enimverò vt vt ista sunt, certè qui omnium ariolorum vocem audiunt, sæpenumero auribus suis usurpant vocem: de qua nihil cunctentur: quam sciunt ex ore humano profectam. At enim Socrates non vocem sibi, sed vocẽ quampiam, dixit oblatam. quo additamento profectò intelligas, non vsitatum vocem, nec humanam significari. quæ si foret, frustra quæpiam. quin potius aut vox, aut certe cuiuspiã vox diceretur: vt ait illa Terentiana meretrix:

Audire vocem visa sum modò militis.

Qui verò vocẽ dicit se quampiam audiuisse: aut nescit vnde ea orta sit, aut in ipsa aliquid addubitat, aut eam quiddam insolitum & arcanum, demonstrat habuisse. Ita & Socrates
eam

eam quidem sibi diuinitus editam tempesti-
uè aiebat. Quod equidem arbitror non modò
auribus eum, verùm etiam oculis signa Dæ-
monis sui vsurpasse. Nam frequentius non
vocem, sed signum diuinum sibi oblatum præ-
se ferebat. Id signum potest & ipsius dæmo-
nis species fuisse, quam solus Socrates cerne-
ret, ita vt Homericus Achilles Mineruam.
Credo plerosque vestrùm hoc quod modò
dixi cunctantius credere, & impendiò mirari
formam Dæmonis Socrati visitatam. At enim
Pythagoricos mirari oppidò solitos, si quis
se negaret vmquam vidisse Dæmonem, satis,
vt reor, idoneus auctor est Aristoteles. Quod
si cuius potest euenire facultas contemplan-
di diuinam effigiem: cur non apprimè po-
tuerit Socrati obtingere, quem cuius amplis-
simo numini Sapientiæ dignitas coæquarat?
Nihil enim est Deo similis & gratius, quàm
vir animo perfectè bonus: qui tam homini-
bus ceteris antecellit, quàm ipse à diis im-
mortalibus distat. Quin potius nos quoque
Socratis exemplo & commemoratione eri-
gimur? ac nos studio Philosophiæ pari, simi-
lium numinum cauentes, permittimus. de
quo quidem nescio qua ratione dirapimur. Et
nihil æquè miror, quàm cum omnes & cupi-
ant optimè viuere, & sciant non alia re, quàm
anime viui, nec fieri posse, quin si optimè vi-
uas, animus colendus sit: tamen animum su-
um non colant. At si quis velit acriter cerne-
re,

re, oculi curandi sunt quibus cernitur: si velis perniciousiter currere, pedes curandi sunt quibus curritur; itidem si pugillare validè velis, brachia vegetanda sunt, quibus pugillatur. Similiter in omnibus ceteris membris, sua cuiq; cura pro studio est. Quod cum omnes facile perspiciant, nequeo satis mecum reputare, & proinde ut res est admirari, cur non etiam animum suum ratione excolant. Quæ quidem ratio viuendi omnibus æquè necessaria est, non ratio pingendi, nec ratio psallendi, quas quiuvis bonus sine vlla animi vituperatione, sine turpitudine, sine labe contemserit. Nescio ut Ismenias tibiis canere, sed nō pudet me tibicinem non esse: nescio ut Appelles coloribus pingere, ut Lysippus fingere, sed non pudet me non esse significem, & idem in ceteris artibus, ne omnes prosequar, licet tibi nescire, nec pudeat. Enimuerò dic sodes, nescio bene viuere ut Socrates, ut Plato, ut Pythagoras vixerunt, nec pudet me nescire bene viuere. numquam hoc dicere audebis. Sed inprimis mirandum est, quod ea quæ minime videri volunt nescire, discere tamen negligunt, & eiusdem artis disciplinam simul & ignorantiam detrectant. Igitur si cotidiana eorum æra dispungas, inuenies in rationibus multa prodigè profusa, & in semet nihil: in sui dico Dæmonis cultum; qui cultus non aliud quam Philosophiæ sacramentum est. Planè quidam villas opiparè extruunt, & do-

mos ditissimè exornant, & familias numero-
sissime comparant: sed in istis omnibus, in
tanta affluentia rerum, nihil est præterquam
ipse dominus pudendum. nec iniuria. cumu-
lata enim habent, quæ sedulò percolunt; ipsi
autem horridi, inculti, indoctique circum-
eunt. Igitur illas ædificiorum species, in quas
patrimonia sua profuderunt, amœnissimas &
extructissimas, & ornatissimas deprehendas:
villas æmulas urbium conditas, domus vice
templorum exornatas, familias numerosissi-
mas & calamistratas, opiparam supellectilem,
omnia affluentia, omnia opulenta, omnia or-
nata, præter ipsum dominum, qui solus, Tan-
tali vice, in suis diuitiis inops, egens, pauper,
non quidem fluentum illum fugitium ca-
ptat, & fallacis vndæ sitim, sed veræ beatitu-
dinis, id est, sinceræ vitæ & prudentiæ for-
tunatissimæ esurit & sitit. Quippe non intel-
ligit, æquè diuites spectari solere, vt equos
mercatur. Neque enim in emendis equis
phaleras consideramus, & baltei polimina
inspicimus, & ornatissimæ cervicis diuitias
contemplamur; si ex argento & auro & gem-
mis monilia variæ gazæ dependent; si plena
artis ornamenta capiti & collo circumia-
cent; si frena celata, si ephippia fucata, cin-
gula aurata sint: sed istis omnibus exuviis a-
motis, equum ipsum nudum & solum, cor-
pus eius & animum contemplamur, vt sit ad
speciem honestus, & ad cursuram vegetus,
& ad

& ad vecturam validus. iam primùm in corpore si sit

Argutum caput, & brevis alvus obesaq; terga.

Luxurietq; thoris animosum pectus honestu.

Præterea, si duplex agitur per lumbos spina. Volo enim non modò perneciter, verùm etiam permolliter peruehat. Similiter igitur & in hominibus contemplandis noli illa aliena æstimare, sed ipsum hominem penitus considera: ipsum, vt meum Socratem, pauperem specta. Aliena autem voco, quæ parentes pepererunt, & quæ Fortuna largita est. quorum nihil laudibus Socratis mei admisceo: nullam generositatem, nullam prosapiam, nullos longos nataleis, nullas inuidiosas diuitias. Hæc enim cuncta, vt dixi, aliena sunt. Sate Protaonio, gloria est. qui talis fuit, vt nepotem eius non puderet. Igitur omnia similiter aliena numeres licebit. Generosus est? parentes laudas. Diues est? non credo Fortunæ. Magis ista dinumero. Validus est? ægritudine fatigabitur. Pernix est? abibit in senectutem. Formosus est? expecta paulisper; & non erit. At enim bonis artibus doctus & apprimè est eruditus. & quantum licet homini, sapiens, & boni consultus. tandem aliquando ipsum virum laudas. Hoc enim nec à patre hereditarium est, nec casu pendulum, nec à suffragio anniculum, nec à corpore caducum, nec ab ætate mutabile. Hæc omnia meus Socrates ha-

buit, & ideo cetera habere contempsit. Quin ergo & tu ad studium sapientiæ te ingeris, & aliquando caues, vt nihil alienum in laudibus tuis audias: sed vt, qui te volet nobilitare, æque laudet vt Attius Vlisssem laudauit in Philocteta suo, in eius Tragœdiæ principio.

*Inclute, parua prædite patria,
 Nomine celebri, claroq; potens
 Pectore, Achivis classibus ductor,
 Grauis Dardaniis gentibus ultor,
 Laërtiade.*

Novissime patrem memorat. Ceterum omnes laudes eius viri audistis. Nihil inde nec Laërtes sibi, nec Anticlea, nec Acrisius vindicat. Hæc enim tota, vt vides, laudis huius propria Vlissi possessio est. Nec aliud te in eodem Vlisse Homerus docet, qui semper ei comitem voluit esse Prudentiam: quam poëtico ritu Mineruam nuncupavit. Igitur, hac eadem comitante, omnia horrenda subiit, omnia aduersa superavit. Quippe ea adiutrice Cyclopi specus introiit: sed egressus est. Solis boues vidit, sed abstinuit. ad Inferos demicavit: sed ascendit. eadem Sapientia comite, Scyllam præternavigavit: nec abreptus est; Charybdi conspectus est, nec conseptus est: Circes poculum bibit, nec mutatus est: ad Lotophagos accessit, nec remansit.

Sirenes audiuit, nec
 accessit.

L. APVLEII

DE MVNDO

LIBER.

CONSIDERANTI mihi, & diligentiùs intuenti, & sæpe alias, Fausti-
ne, mihi virtutis indagatrix, expultrix-
que vitiorum, diuinarum particeps rerum
Philosophia videbatur: & nunc maximè,
cùm naturæ interpretationem, & remotarum
ab oculis rerum inuestigationem sibi vindi-
cet. Nam cùm ceteri magnitudine rei territi,
eiusmodi laborem arduum & profundum
existimarent; sola Philosophia suum non de-
spexit ingenium: nec indignam se estima-
uit, cui diuinarum & humanarum rerum di-
sceptatio deferatur, sed conducere ac decere
tam bonas artes, & eiusmodi operam cum in-
genuitate professionis suæ, & istiusmodi cu-
ram talibus studiis & moribus congruere cre-
didit. Nam cùm homines Mundum eiusque
penetralia adire non possent, è terreo domi-
cilio illas regiones inspicerent, Philosophiam
ducem nacti, eiusque inuentis imbuti, animo
peregrinari ausi sunt per cæli plagas, his iti-
neribus, quæ exploratione acuminis sui, per-
uia Sapientiæ, solis cogitationibus viderant:
vt, cùm ipsius internalli conditione à mundi
vicinia Natura nos secretos esse voluisset; im-
mensitati tamen eius volucrique curriculo

cogitationum nostrarum nos pernicitas intimaret, facillimeque ea, de quibus origo eius est, anima diuinis oculis suis aspexit & agnouit, aliis etiam eius scientiam tradidit, veluti prophetæ quidam, qui dum Deorū maiestate completi sunt, effantur ceteris, quæ diuino beneficio soli vident, Quare & eos qui nobis vnius loci ingenia qualitatesq; describunt, aut mœnia vrhis, aut alicuius amnis fluēta, aut amœnitates & magnitudines montium, alia multa descripta ab aliis plerique studiosè legunt. Nisæ iuga, & penetralia Coryci, & Olympi sacra, & Ossæ ardua, & alia huiuscemodi sola duntaxat & singula extollunt. Quorum miseret me, cū tantopere nec magnis, & oppidò paucis inexplebili admiratione capiuntur. Hoc illis euenire adeò non est mirabile; cū nihil maius suspexerint, neque ad aliquid intenderint, quod maiore diligentia contemplandum esset. Ceterum si terrarum orbem, omnemq; Mundum contemplari pariter aliquando potuissent: minus exiguas eius & singulas parteis dignas laudibus credidissent, quibus esset vniuersitas comprehensa. Quare nos Aristotelem prudentissimum & doctissimum Philosophorum, & Theophrastum auctorem secuti, quantum possumus cogitatione contingere, dicemus de omni hac cælesti ratione, naturas & officia complexi, & cur & quemadmodum moueantur, explicabimus. Mundus
omnis

omnis societate Cæli & Terræ constat, & eorum naturis, quæ vtriusque sunt. Vel sic: Mundus est ornata ordinatio, Dei munere, Deorum recta custodia: cuius cardinem, sic enim dixerim Centrum, robustum & immobilem, genitrix atque altrix animantium omnium habet tellus: supernis omnibus, ut videri potest, aëris liquiditate, ad modum tegminis, septis & opertis. Ultra Deorum domus est, quod vocamus Cælum: quod quidem diuinis corporibus onustum videmus, ignibus pulcerrimis & perlucidis Solis & Lunæ, & reliquorum Siderum, cum quibus fertur per orbem, dierum noctiumque curricula, agens stellarum choros interminio lapsu, finem nulla æui defectione factura. Sed cum omne Cælum ita reuoluatur ut sphaera; eam tamen radicibus oportet teneri, quas diuina machinatio verticibus affixit: ut in tornando artifex solet forcipe materiam comprehensam reciproco volumine rotundare. eos Polos dicimus: à quibus velut à cardinibus discretio quædam profecta, Axis est dictus, diuisor & determinator Mundi, Orbem terræ in medietate constituens. Verum hi vertices, quos immobiles diximus, ita sunt, ut supra caput alter appareat ex parte Boreæ, qui Septentrionalis vocatur: alter autem Antarticus humo tegitur, humidis & austrinis vaporibus mollis. Sed cælum ipsum, stellæque cæligeræ, omnis-

que siderea compago, Æther vocatur: non, ut quidam putant, quod ignitus sit & succensus; sed quod cursibus rapidis semper rotetur: Elementum verò non vnum ex quatuor quæ nota sunt cunctis, sed longè aliud numero quintum, ordine primum, genere diuinum & inuiolabile. Iam Astrorum innumerabilis multitudo, partim labitur cum orbis errantis regione, quam circulo ambit Signifer, obliqua complexione circumdatus, & signis duodecim illuminatus: partim errantibus stellis, quæ neque priorum motus habent, nec sanè inter se similes & æquales; sed affixæ diuersis globis, inordinatum, ut sic dixerim, ordinem seruent: aliæque vltra sunt, aliæ citrà stellæ, quæ propter naturam eiusmodi nullis creduntur erroribus vagæ, & infinitos numero greges ducunt, & simplex Ætheris dorsum alma & sacrata amœnitate lucis coronant. Septem verò Deorum nominibus illustres, totidem orbibus affixæ sunt, & gradatim sibimet superlatæ, ut superior inferiore sit maior, ac vicissim mutuis adhæSIONIBUS nexæ. complexu illius Orbis, qui Inerrabilis dicitur, continentur. hic Phænonis globus, quem appellamus Saturnum, post quem Phaëton secundus est, quem Iouem dicimus: & loco tertio Pyrocis; quem multi Herculis, plures Martis stellam vocant. Hanc sequitur Stilbon, cui quidam Apollinis, ceteri Mercurij nomen dederunt. Quintus Phosphorus,

rus, Iunonia, imò Veneris stella censetur. Deinde Solis est orbis: & vltima omnium Luna, altitudinis ætheræ principia determinans: quæ diuinas & immortales viuacitates ignium pascens, ordinatis ac semper æqualibus inuentionibus soluitur atque reperatur. Post eam verò pars est, quæ sancti Ætheris finibus coercetur, cuius mensu appensuque distincta est naturæ mutabilis regio, & mortalis, ac iam pænè terrena: cuius primæ sunt partes tenuiores & vaporatæ. quippe cùm finitimis Ætheris attingantur ardoribus, quantum maximis parua, & quantum rapidis possunt pigriora contingi. Sed ex ea parte, qua curculis finitimi inuritur Solis, eiaculari atque emicare & scintillare flammæ quædam & ostendere se oculis nostris videntur, quas Græci Cometas, & Docidas, & Bothynos appellant, quasque labi & fluere frequenter videmus, lucere, faciliusque restingui. Exinde inferioris aëris qualitas turbidior infunditur, cui permixtus est glacialis rigor. sed superioris vicinia claritatis & propinqui caloris afflatu nitescit, ac sinceriore interdum luce vestitur. Huius sæpe mutabilis conuertitur species: cùm sit natura variabili: in nubes cogitur, & reciprocis flabris aperitur, & nimbis vehementibus rumpitur, niuibz etiam & glacie inhorrescit, & præcipiti grandine desuper verberatur, turbine, flatibus, typhonisque conflictu sit procellosa: sed telis fulmi-

num, & missilium cælestium iaculis ignescit. Aëri Terra coniungitur, eaque in se suscipit maria. Hæc frequentatur animantibus, hæc silvarum viriditate vestitur, hæc fontium perennitate recreatur, hæc fluminum frigidos lapsus, nunc erroribus terrenis vehit, modò profundo in mari confundit, eadem infinitis coloribus floret; altitudine montium, camporumque æqualitate, nemorum opacitate variatur: sinuosis inflexa littoribus, distincta insulis, villulis urbibusque collucens, quas sapiens genus homo communibus vsibus fabricatur. Nec sum nescius, plerosque huius operis auctores terrarum orbem ita diuisisse: partem eius insulas esse, partem verò continentem vocari: nescij omnem hanc terrenam immensitatem Atlantici maris ambitu coërceri, insulamque hanc vnâ esse cum insulis suis omnibus. Nam similes huic alias, & alias minores circumfudit Oceanus, quæ tamen meritò videntur ignotæ: cùm ne hanc quidem, cuius cultores sumus, omnem peragrare possimus. Nam sicut hæ insulæ interfluuntur, quæ sunt in nostro mari: ita illæ in vniuerso salo fretis latioribus ambiuntur. Elementorum inter se mutui nexus artis affinitatibus implicantur, & quinque coniuges copulæ his ordinatæ vicibus aptantur, vt adhæreant etiam grauioribus leuiora. Aquam in se habet Tellus: & Aqua, vt alij putant, vehit Terram: Aër ex Aqua gignitur, Ignis

ex aëria densitate conflatur. Æther vicissim, Ignesque illi immortalis Dei viuacitate flammantur. Huius diuini Ignis origine incensi, per totius Mundi conuexa illustribus facibus ignescunt. superna quapropter Dij superi sedes habent, inferna ceterorum animantium genera possident, per quæ serpunt, erumpunt, & scatent flumina, fontes & maria, quæ meatus & lacunas & origines habent in gremio terrarum. Ipsarum verò insularum, quæ sunt in nostro mari dignæ memoratu, Trinacria est, Eubœa, Cyprus atque Sardinia, Creta, Peloponnesos, Lesbos, minores autem aliæ, ut næuuli quidam, per opertas Ponti sunt sparsæ regiones: aliæ Cyclades dictæ, quæ frequentioribus maris motibus aluuntur. Maria maiora sunt Oceanus & Atlanticum, quibus Orbis nostri terminantur amfractus. Sed Occiduarum partium mare per angustias oris artatum, in artificiosos sinus funditur: & rursus à columnis Herculis refusum, in immensam latitudinem panditur, sæpiusque coëuntibus terris, veluti quibusdam fretorum ceruicibus premitur, & idem rursus cedentibus terris, est immensum. Primùm igitur columnas nauigantibus dextrum latus duobus sinibus maximis cingitur. quorum primus duas Syrtes habet; alter imparibus quidem sinuatur figuris, sed in maxima diuisus est maria; quorum vnum Gallicum dicitur,

citur, alterum Africum, quod quidem Aristoteles Sardinienſe maluit dicere: tertium, Adriaticum pelagus. His iungitur Siculum, & poſt Creticum: & indiſcretis finibus Pamphylium, Syrium, Ægyptium. Sed ante Ægæa Myrtoa ſunt maria. His ſanè vicinus eſt Pontus, ſinus ampliffimus maris noſtri: cuius extremus recessus in Mæotin ſeneſcit, & ex Hellesponti faucibus concipitur, veſtibulumque eius Propontis vocatur. Ab ortu Solis Oceanus eſt, Indicum & Perſicum mare conferens. hinc pateſcunt finitima Rubri maris: quæ per anguſtas longinquasque fauces in Hyrcanium & Caſpium ſeſcuntur ſimul ultra quæ profundæ vaſtitatis eſſe maria creduntur. Deinde paulatim Scythicum & Hiberum fretum, & ruruſum mare per quod Gallicum atque Gaditanas columnas circumueſtus Oceanus, orbis noſtri metas includit. Sed in altera parte Orbis iacent inſularum aggeres maximarum: Britannia duæ, Albion & Ierna, ijs quas ſuprà diximus maiores. Verum hæ in Celtarum finibus ſitæ. Non minores verò ultra Indos, Taprobana, & Phebol. multæque aliæ vrbes ad modum ſparſæ hanc noſtram inſulam, (id eſt, hunc Terrarum orbem) quam maximam diximus, ornamentis ſuis pingunt, & continuatione, vt quibusdam fertis, coronant. At enim huius Terræ, quam nos colimus, latitudo quadraginta, prolixitas ſeptuaginta millia ſtadiorum tenet.

net. Sed in diuisione terrarum Orbis, Asiam & Europam, & cum his, sicut plures præterea Africam accipimus. Europa ad Herculis columnas vsque Ponticum & Hyrcanium mare, ac flumen Tanaim fines habet: Asia ab iisdem angustiiis (Pontici maris) vsque ad alias angustias, quæ inter Arabicum sinum & interioris ambitum pelagi iacent, constringiturque Oceani cingulo, & societate nostri maris. sed alij alio modo; vt quidam ab exordio Tanais vsque ad ora Nili Asiæ terminos metiantur. Africam verò ab isthmo Rubri maris, vel ab ipsis fontibus Nili oriri putandum, eiusque in Gaditanis locis fines esse. Sed ipsam Ægyptum plerique Asiæ, plures Africæ adiungunt, vt insularum situs, sunt qui cum finitimis locis comprehendunt: & sunt qui in alia diuisione eas habendas putant. De mari satis dictum. Terreni verò casus ita se habent. Exhalationes duas Physici esse dicunt, tenues & frequentes, vixq; visibiles ad superiora minari, & gremio Telluris nebularum agmina halitu amnium fontiumque constare, matutinis temporibus crassiora. Harum altera arida est, atque fumo consimilis, quæ terrenis e-ruetationibus surgit: altera humida, & gelida. hanc ex fluentis superioris vaporis natura ad se trahit. Et ex hac quidem Nebulæ, Rores, Pruina, Nubila, Imbres, Nix atque Grando generantur: de illa superiore, quam diximus siccam, Venti, Aquæ, Flammæ, Fulmina,

atq; aliæ ignitorum telorum gignuntur plurimæ species: Nebula constat aut ex ortu nubeculæ, aut ex eius reliquiis. est autem exhalatio vaporata, & humore viduata, aëre crassior, nube subtilior, cui Serenitas abolitionem infert. Nec aliud est Serenitas, quàm aër purgatus caligine, & perspicuè sincerus. Ros verò nocturnus humor est, quem Serenitas tenuiter spargit. Glaciem dicimus humorem, sereno frigore concretum. Huic est Pruina consimilis, si mollitia Roris matutinis frigoribus incanuit. Ergo si aër actus in Nubem, nubilum denset, & ea crassitudo aquarum foetu grauidatur; Imber exprimitur: cum inter se vrgentur nubium densitates, totq; diuersitatibus pluuiæ cadunt, quot modis aër nubium collisionibus coagitatur. raritas enim nubium stillicidia dispergit: quæ concretæ vehementius, effundunt agmina largiora, & eas aquas, quas Imbres vocamus. à quibus hoc differunt Nimbi, quòd Pluuia iugis est: Nimbus autem quanto repentinus est, tanto vehementior: & quanto improuisior & præcipitator est, tanto breuiore casu restringitur. Nives autem colligi iactatione densarum nubium constat. nam priusquam in aquam defluant, fractæ ac discissæ spumas agitationibus suis faciunt: & mox gelatus earum humor rigore frigoris inhorrescit, ac victis nubibus crebrior ad terram venit. eam tempestatem nos Ningorem vocamus. Graui-

dinare

dinare verò tunc dicis , cùm aqua nubem lapidoso pondere , & festinante perumpit : eademque vi & ad pernicipitatem incitat , & cedente aëris mollitie , præcipitatam indignatione vehementi humum verberat. Hæc satis erunt de iis , quæ vdis elementis aquosisque contingunt Verùm aliæ sunt passionēs , cùm impulsu frigidioris aëris venti generantur. Nec enim aliud est , nisi multum & vehemens in vnum coacti aëris flumen. hunc Spiritum dicimus : licet Spiritus ille etiam nominetur , qui animalia omnia extrinsecus vitalia tractus sui vitali & fecunda ope vegetat. Siccos & superiores mundi flatus Ventos nominamus : Auras verò , humidos spiritus. Sed ventorum binæ sunt species. Qui facti è Telluris halitu constant , Terrigenæ nuncupantur : at illi qui excutiuntur è sinibus Encolpiæ Græcè nominati. Consimiles his haberi oportet eos , qui de fluminibus , lacubus , & stagnis , ruptis nubibus per aperta cæli manare adsolent , rursusque in crassam nubium speciem conglobantur , vel cùm imber effusus conciet flabra , quæ Exhydriæ Atticorum lingua vocitantur. Nunc nomina exequemur , regionesque ventorum. Euros Oriens. Boreas Septentrio , Occidens Zephyros , Austros Medius dies mittit. Hos quatuor ventos alij plures interflant. nam quamvis Eurus sit ventus Orientis , idem tamen Cæcias incipit nominari , cùm eum Oriens æsti-

æstiuus emittit : Apeliotes autem vocatur, cum meridianis exortibus procreatur : Eurus est, quando hyemalis Ortus portis emit- titur : Zephyrus verò, quem Romana lingua Fauonium nouit, cum de æstiuis occiduis partibus surgit, Iapygis cieri nomine solet. At ille qui propior est æquinoctiali plagæ Notus, & Aquilo, qui septem stellarum regi- one generatur, & huic vicinus est Aparctias. Huic propiores ad Diem medium Thrascias & Argestes sunt, indidem flantes. Austrorum in nominibus illa est obseruanda diuersitas, namque cum de abscondito polo flatus ad- ueniunt, Notus est : Euronotus, ille qui inter Notum atque Eurum medius effringit, ex alio latere Libonotus ex duobus vnum facit. Excursores venti habentur, qui directo spiri- tu, pro flabris reciprocis Cæcias putatur esse. Equidem hyemales habentur Noti : Etesiaë frequentiores sunt æstate anni : Septentrio- nes ac Zephyri tempestate veris : Ornithiaë venti appellantur Aquilonum genus ex aëre profati minori nisu, nec iugi perseuerantia spiritus perferentes. At enim procellosus fla- tus Catægis dicitur, quem præfractum pos- sumus dicere, ventus, qui de superiore cæli parte summissus, inferiora repentinis impul- sibus quatit. Turbo autem dicitur, qui re- pentinis flabris profilit, atque vniuersa per- turbat. Vertex ille est, vel, uti dicitur, Pineas, cum torquetur humus arida, & ab infimo eri- gitur

gitur ad summum. Anaphysemata Græci vocant eos spiritus, qui de fundo vel hiatibus terræ expelli ad superna maris solent. Hi cum maiore vi torti sunt, fit procella terrestris, & à Græcis Prester nomen accepit. Sed cum tormentum illud ire pergit, densasque & tumidas nubes præ se agit, coactasque collidit: fit sonitus, & intonat cælum: non secus ac si commotum ventis mare, cum ingenti fragore vndas littoribus illidat. Nunc de nubium præstigiis referam. Quando illa perfracta nubecula patefecerit cælum, ignescunt penetrabiles spiritus, emicatque lux clara; hoc dicitur Coruscare: & ordine quidem prius tonare oportet; postea Coruscare. Quippe ubi nubes adfluctu ignem, ut ignifera saxa attrita inter se, dant; obtutus velocius illustriora contingit: auditus, dum in aureis venit, seriore sensu concipitur. ita & prius Coruscare cælum creditur, & mox tonare, tum quia ignes pernecitate sui coruscantes dicto citius nostræ visioni conuibrant; sonus verò verberato aëre, hoc est, alterius indicio sentitur. Flamma verò illa, quam nubium adfluctus excussit, si robustiore fuerit incendio; impetu deuehitur in terras, & Fulminis habet nomen, atque formidinem. Presteras verò nominamus, cum flammarum in illis minus fuerit. Sed si ignitum non fuerit fulmen, Typhon vocatur. Sceptos generale omnibus, quæ de nubibus cadunt, nomen est. Atque ut breuiter com-

comprehendam cuncta generis eiusdem; eorum quæ eiusmodi præstigias nostris inferunt oculis, alia sunt quæ speciem tantum spectaculi pariunt, alia quæ nihil ab eo, quod ostenderunt, mentiuntur. Fallunt imagine Irides & Arcus, & talia: verè videntur Comete, Fulgores, & similia pleraque. Irin vulgo arcum esse aiunt, quando imago Solis, vel Lunæ humidam & cauam nubem, densamque ad instar speculi colorat, & medietatem orbis eius secat. Rhabdos autem generis eiusdem, ad virgæ rigorem longum colorata nubecula dicitur. Halos est catena quædam luminis clarioris, per Solis ambitum in se reuertens. Inter hanc, & Irida, illud interest; quòd Iris multicoloria est, & semicirculo figurata, procul à Sole atque Luna: Catena clarior est, astrumque ambit orbe incolumi, corona non discolore. Selas autem Græci vocant, incensi aëris lucem. Horum pleraque iaculari credas, alia labi, stare alia. Iaculatio igitur tunc fieri putatur, cum meatu aëris atque impulsu generatus ignis celeritatem sui cursumque rapidæ festinationis ostendit. Statio lux est, quam Sterigmon illi vocant, sine cursu iugi, sed proluxa lux stellæ, qua efflueret ignitus liquor; qui cum latius panditur, Cometes vocatur. Sed plerumque luces istæ repentinò ortæ, statim occidunt: & item vt se ostenderint, aliquantisper manent. Sunt & alia eiusmodi imaginum genera, quas Græci Faces,

Faces, & Doridas, & Pythos, & Bothynos, ad eorum similitudinem, vnde dicta sunt, nominant, & quidem vespertina sunt notiora, rarò de Septentrione vel Meridie videas : nihil horum quippe * * *. De Aëre tantum habuimus quod diceremus. Sed non aquarum modò Tellus in se fontes habet, verùm spiritu & igni fœcunda est. Nam quibusdam subter occulti sunt spiritus, & flantes incendia indidem suspirant : vt Lipara, vt Ætna, vt Vesuvius etiam noster solet. Illi etiam ignes qui terræ secretariis continentur, prætereuntes aquas vaporant, & produnt longinquitatem flammæ, quum tepidiores aquas reddunt ; viciniam, quum feruentiores. opposito incendio aquæ vruntur : vt Phlegethontis amnis, quem poëtæ fingunt in fabulis Inferorum. At enim illos quis non admirandos spiritus arbitretur, cum ex his animaduertat accidere, vt eorum alij religione lymphantes, alij sine cibo potuque sint, pars vero præfagiis effantes futura ? quod in oraculis Delphicis, ceterisque est. Vidi & ipse apud Hierapolim Phrygiæ, non adeò ardui montis vicinum, latus natiui oris hiatu esse refferatum, & tenuis neque editæ marginis ambitu circumdatum : seu illa, vt poëtæ volunt, Ditis spiracula dicenda sunt, seu mortiferos anhelitus eos credi prior ratio est. Proxima quæq; animalia, & in aluum prona atque proiecta venenatu spiritus contagione corripunt, & vertice circum-

circumacta interimunt. Antistites denique ipsos semiuiros esse aiunt, qui audeant propius accedere, ad superna semper sua ora tollentes, adeò illis cognita est vis mali ad inferiora aëris noxia crassitate densa, inferiores quoque facilius adire atque percellere. Sæpe accidit ut natiui spiritus per terræ concauas partes errantes concuterent solida terrarum: sæpius, ut spiritus crescente violentia, & insinuante se telluris angustis, nec inuenientes exitum, terram mouerent. Horum motuum tam varia nomina, quam diuersi. Namque obliquis lateribus proxima quæque iactantes, & acutis angulis mobiles, Epiclintæ Græcè appellantur. qui subsiliunt, excutientes onera & recuperantes, directis angulis mobiles, Brastæ vocantur. Illi qui abstrudere videntur Chasmatæ, dicti: quorum impulsu dissilit tellus, Rhectæ sunt nominati. His passionibus contingit, ut quædam terræ expirent halitus, aliæ vomant saxa, nonnullæ cænum. sunt quæ fontes pariunt insolentibus locis, peregrinorum fluminum sulcantes vias. Ostæ sunt motus, quibus solum quatitur. Palmatæ verò appellantur, quorum pauitatione illa quæ trepidant, sine inclinationis periculo nutant, cum directi tamen rigoris statum retineant. Mycetias vocatur tetri rudoris inquietudo terrena. audiuntur mugitus, interioribus gemitibus expressis, cum spiritus inualidus ad terram mouendam per aperta Telluris inuentis

uentis itineribus progreditur. His talibus marina sunt paria, cùm fluctuum concurrentium mole, nunc progressibus litora, nunc recurlibus sinus cæsi quatiuntur. Sentitur etiam cœli marisque cognatio, cùm menstruis cursibus Lunæ decrementa & accessus fretorum atque æstuum deprehenduntur. Verùm enimuerò, vt quatenus possum de vniuersitate quod sentio breuiter absoluiam: Elementorum inter se tanta concordia est (id est Aëris, Maris atque Terræ) vt admirari minùs deceat, si illis eadem incommoda soleant, atque secunda contingere, particulatim quidem rebus ortus atque obitus afferentes, vniuersitatem verò à fine atque initio vindicantes. Et quibusdam mirum videri solet, quòd, cùm ex diuersis atque inter se pugnantibus elementis Mundi natura conflata sit, aridis atque fluxis, glacialibus & ignitis: tanto rerum diuortio nondum sit eius mortalitas dissoluta. Quibus illud simile satisfaciet, cùm in vrbe ex diuersis & contrariis corporata rerum inæqualium multitudo concordat. Sunt enim pariter diuites & egentes, adolescentum ætas permixta senioribus, ignaui cum fortioribus, pessimi cum optimis congregati. Aut profectò quod res est fateantur, hanc esse ciuilis rationis admirandam temperantiam, cùm quidem de pluribus vna sit facta, & similis sui tota, cum dissimilia membra sint, receptrixque sit naturarum ad diuersa tendentium,

rium, & Fortunarum per varios fines exitus-
 que pergentium: &, vt res est, contrariorum
 per se natura flectitur, & ex dissonis fit vnus
 idemque consensus. Sic mas & femina con-
 iunguntur, ac diuersus vtriusque sexus ex dis-
 similibus simile animal facit: Artesque ipsæ
 naturam imitantes, ex imparibus paria faci-
 unt. Pictura ex discordibus pigmentorum co-
 loribus, atris, albis, luteis & puniceis, confu-
 sione modica temperatis, imagines his quæ
 imitatur similes facit. Ipsa etiam Musica, quæ
 de longis & breuibus, acutis & grauioribus
 sonis constat, tam diuersis & dissonis vocibus
 harmoniam consonam reddit. Grammatico-
 rum artes vide quæso quàm ex diuersis col-
 lectæ sint literis, ex quibus aliæ sunt insonæ,
 semisonantes aliæ, pars sonantes: attamen
 mutuis se auxiliis adiuuantes, syllabas pari-
 unt, & de syllabis voces. Hoc Heraclitus sen-
 tentiarum † nobilis auctor ad hunc modum
 est prosecutus: Συνάψαις ἔλας καὶ ἔχι ἔλας,
 συμφερόμενον καὶ ἀλφερόμενον, σιωᾶδον
 καὶ ἀλφᾶδον. καὶ ἐκ πάντων ἓν, καὶ ἐξ ἑνὸς
 πάντα. Sic totius Mundi suorum instantia
 initiorum inter se impares conuentus, pari
 nec discordante consensu Natura veluti Mu-
 sicam temperauit. Namque humidis arida, &
 glacialibus flammida, velocibus pigra, dire-
 ctis obliqua confudit: vnumque ex omni-
 bus, & ex vno omnia, iuxta Heraclitum, con-
 stituit:

stituit : terramque, mare, atque cælum Solis orbe, & Lunæ globo, ceterisque orientium & conditorum siderum facibus ornauit : vna illa parte mixta, quam quidem cunctis constat implicatam, dum confusa, dum libera elementorum substantia, ignis, aquæ, aëris, terræ. ex quibus huius sphæræ conuexa, & disparibus qualitatibus naturæ conflata, adacta est fateri concordiam, & ex ea salutem operi machinata. Principiorum igitur consensus sibi concordiam peperit : perseverantiam verò amicitiae inter se elementis dedit specierum ipsarum æqua partitio, dum in nullo alia ab alia vincitur, modo vel potestate. Æqualis quippe omnium diuersitas, grauissimorum, leuissimorum, feruentium, frigidorum, docente ratione Naturæ, diuersis licet rebus, æqualitatem deferre concordiam, omnia parentis Mundi amœnitatem æternitatemque reperisse. Quid enim Mundo præstantius ? Lauda quā potes speciem : portio à te laudabitur Mundi : admirare quam voles temperantiam, ordinationem, figuram : hic & per hunc illud quodcunq; est, inuenietur esse laudandum. Nam quid, oro te, ornatum atque ordinatum videri potest, quod non ab ipsius exemplo imitatura sit ratio ? vnde νόσμος Græcè nomen accepit. Euntibus Sole atque Luna, ceteraque luce sidereâ per easdem vias, custoditis temporum vicibus, nec vilius erroris interiectione confusis, dige-

runtur tempora, & rursus incipiunt. Quàm pulchræ & foecundæ Horæ procreantur, nūc æstiuos vapores reuoluentes, nunc pruinas hyemis circumferentes! dierum etiam noctiumque curriculis ordiuntur menses, texunt annos: anni seriem conficiunt seculorum. Et hic quidem Mundus magnitudine immensus, cursibus rapidus, splendore perlucidus, valenti habitudine, pubertate iuuenili. Hic animalium natantium atque terrestrium, pennigerorumque cunctorum distinxit genera, species separauit, fixitque leges viuendi atque moriendi. Ex hoc animantia vitales spiritus ducunt. Ex hoc illi statis cursibus temporum euentus, qui admirationi esse solent, cum vel inter se ventorum prælia ciuntur, vel disiectis nubibus fulminat cœlum, & tempestates inter se serenæ hibernæque confligunt, micant ignes, imbres rumpuntur: & rursus, placatis omnibus, amœna lætitia mundi referatur. Videas & viridantibus comis cæsariatam esse terram, & scatebris fontium manantem, & aquarum agmina concipientem, parientem atque educantem, nec occasibus fatigari, nec seculis debilitari excussam, erumpentibus semper tam pigris quàm mouentibus foetibus, aquarum sæpe alluionibusmersam, flammarum per partes voracitate consumptam. quæ tamen illi cum regionaliter videantur esse pestifera: ad omnem salutaria sunt, & ad redintegrationem
eius

eius valent. & cū mouetur, profectō spirat illos spiritus: quibus clausis, & effugia quærentibus, mouebatur. Imbribus etiam madefacta, non solū ad educandos fœtus suos opimatur, verū etiam pestifera contagione proluitur. Flabris autem spirantium aurarum grauiore, & minus puri aëris spiritus differuntur, atque purgantur. Tepores frigus glaciale mitificant, & brumalis austeritas terrestrium viscerum venas remittit: & pars gignentium, alia adolescentium, cetera occidentium vices sustinent: & fors nascentium, obitorum loco pullulat: & occidentium numerus, nascentibus locum pandit. Restat, quod caput est sermonis hui⁹, vt super Mundi rectore verba faciamus. Indigenas quippe videbatur oratio, nisi de Mundo disputantes, etsi minus curiosè, at quomodo possemus, diceremus. De rectore quippe omnium non, vt ait ille, silere melius est: sed vel parum dicere. Vetus opinio est, atque cogitationes omnium hominum penitus insedit, Deum essentia originis haberi auctorem, Deumque ipsum salutem esse & persenerantiam earum quas effecerit, rerum. Neque vlla res est tam præstantibus viribus, quæ viduata Dei auxilio, sui natura contenta sit. Hanc opinionem vates secuti, profiteri ausi sunt, omnia loue plena esse, cuius præsentiam non iam cogitatio sola, sed oculi & aures & sensibilis substantia comprehendit. At hæc composita est

F potestati

potestati Dei, non autem essentiae, conueniens oratio. Sospitator quidem ille, & genitor est omnium, qui ad complendum Mundum nati factique sunt: non tamen ut corporei laboris officio orbem istum manibus suis instruxerit: sed qui quadam infatigabili providentia, & procul posita cuncta contingat, & maximis interuallis disiuncta complectatur. nec ambigitur, eum præstantem atque sublimem sedem tenere, & poëtarum laudibus nomen eius consulum ac regum nuncupationibus prædicari, & in arduis arcibus habere solium consecratum. Deniq; propiores quosq; de potestate eius amplius trahere. corpora illa cælestia, quantò finitima sunt ei, tantò amplius de Deo capere: multò minus quæ ab illis sunt secunda & ad hæc usque terrena, pro interuallorum modo, indulgentiarum Dei ad nos usque beneficia peruenire. Sed cum credamus Deum per omnia permeare, & ad nos, & ultra potestatem sui numinis tendere; quantum abest, vel imminet, tantum existimandum est eum amplius minusve: rebus utilitatis dare. Quam rem rectius est atque honestius sic arbitrari, summam illam potestatem, sacratam cæli penetralibus, & illis qui longissimè separantur, & proximis vna eademque ratione, & per se & per alios opem salutis afferre; neque penetrantem atque adeuntem specialiter singula, nec indecorè attrectantem cominus cuncta. Talis quippe

quippe humilitas deiectioni & minùs sublimis officij, ne cum homine quidem conuenit, qui sit paululum conscientiae celsioris. Militiae principes & curiae procures, & urbium ac domorum rectores dico numquam commissuros esse, ut id suis manibus factum velint, quod sit curae lenioris fusciorisque; quae nihilo sequius possint facere dominorum imperio ministeria seruulorum. Exemplo quale sit istud intellige. Cambyses, & Xerxes, & Darius, potentissimi reges fuerunt, horum praepotentiam, quam ex opibus collegerant, lenocinium vitae effecerat celsiorem: cum eorum alter apud Susam & Ecbatanas, ut in fano quodam sacratus, nulli temerè notitiam oris sui panderet: sed circumseptus admirabili regia, cuius tecta fulgerent eboris niue, argenti luce, flammea auri vel electri claritate. Limina verò alia praë aliis erant. Interiores fores, exteriores ianuae muniebant, portaeque ferratae, & muri adamantina firmitate. Ante fores viri fortes, stipatoresque regaliū laterum, tutela peruigili, custodiam per vices sortium sustinebant. Erant inter eos diuisa officia. in comitatu regio armigeri quidam, at extrinsecus singuli custodes locorum erant, & ianitores, & atrienses. Sed inter eos Aures regiae, & Imperatoris oculi quidam homines vocabantur. Per quae officiorum genera rex ille ab hominibus Deus esse credebatur: cum omnia quaecumque

ibi gererentur, ille Otacustarum relatione discerebat. Dispensatores pecuniæ, quæstores vestigalium, tribunos ærarios habebat. Alios & alios præfecerat ceteris urbibus. alij venaribus agendis prouinciam nacti; pars donis & muneribus præfecti putabantur: & cæteri perpetuis magnisque curis, obseruationi singularum rerum appositi erant. Sed omne Asiaticum regnum ab occidente Hellespontus terminabat, ab ortu gens inchoabat Indorum. Duces ac satrapæ ubique dispositi, & permixta locis omnibus mancipia regalia. Ex eo numero erant excursores diurni, atque nocturni exploratores, & nuntij specularum incensores assidui. Tum horum per vices incensæ faces ex omnibus regni sublimibus locis in vno die Imperatori significabant, quod erat scito opus. Igitur regnum illud componi oportet cum Mundi aula, vt inter se comparentur summus atque exuperantissimus Diuum, & homo ignauus & pessimus. Quod si cui viro, vel cuilibet regi indecorum est per semetipsum procurare omnia, & perficere; multo magis Deo inconueniens erit. Quare sic putandum est, eum maximè maiestatem retinere, si ipse in loco resideat altissimo: eas autem potestates per omnes partes mundi orbisque dispense, quæ sint penes Solem ac Lunam, cunctumque cælum. Horum enim cura salutem terrenorum omnium gubernat. Nec multis ei opus est, nec partitis hominum

conseruitis: quibus, propter ignauiam, appositum est pluribus indigere. An non eiusmodi compendio machinatores fabricarum, astutia vnius conuersionis multa & varia pariter administrant, etiam illi, qui in ligneolis hominum figuris gestus mouent? quando filum membri quod agitari solet traxerint: torquebitur ceruix; nutabit caput, oculi vibrabunt; manus ad ministerium præstò erunt: nec inuenustè totus videbitur viuere. Haud secus etiam cælestis potestas, cum initium scienti & salutifera opera mouerit; ab imo ad secundum, & deinceps ad proximum, & vsque ad supremum, attactu continuo vim suæ maiestatis insinuat: aliud alio commouetur, motusque vnius alteri mouendi se originem tradit. Mundo equidem consentiunt, non vana, sed diuersa via, & plerumque contraria. Sed prima emissionem ad motum data, simplici que inchoato principio, impulsibus mutuis, vt suprà dictum est, mouentur quidem omnia: sed ita, vt si quis sphæram & quadratum, & cylindrum, & alias figuras per procliue simul iaciat, deferentur quidem omnia: sed non eodem genere mouebuntur. Nec illud dissimile exemplum videri oportet patefacto gremio, animalium multitudinem simul abire patiatur, volucrum, nantium, atque terrestrium, enimuero ad suum locum quæque, duce Natura, properabunt: pars aquam repetens; illa, inter cicures atque agre-

res legibus & institutis suis (naturali lege) ag-
 gregabuntur; ibunt per aëris vias præpetes
 quibus hoc Natura largita est. atqui ab vno
 sinu abeundi facultas concessa omnibus fue-
 rat. sic natura Mundi est constituta. Nam
 cum cælum omne simplici circumactu vol-
 uatur, nocte dieque distinctum, diuersis
 mensurarum æqualitatibus separatum, quam-
 uis vna sphaera omnia concluderet; incremen-
 tis tamen globi sui, decisioneque luminis
 menstrua tempora Luna significat, & cæli
 spatium Sol annua conuersione collustrat,
 eiusque comites amœnus Lucifer, & com-
 munis Cyllenius stella. etenim Pyrois Ma-
 uortium sidus circuli sui biennio conficit
 spatia: Iouis clarum fulgensque, sexies eadem
 multiplicat cursibus suis tempora, quæ Sa-
 turnus sublimior triginta spatiis annorum
 circumerrat. Verum inter hæc vna Mundi
 conuersio, vnusque reuersionis est orbis, &
 vnus concentus, atque vnus stellarum chorus
 ex diuersis occasibus ortibusque (hoc orna-
 mentum, & monile rectissime *κόσμος* Græ-
 ca lingua significat) At enim vt in choris,
 cum dux carminis (hymno) præcinit; con-
 cinentium vulgus virorum, feminarum, mix-
 tis grauib; & acutis clamoribus, vnâ har-
 moniam resonant: sic diuina mens munda-
 nas varietates, ad instar vnus conuentionis
 releuat. Nam cum cælum confixum vapo-
 ratis & radiantibus stellis, inerranti cursu

feratur, & reciprocis itineribus astra confurgant: Sol quidem omnituens ortu suo diem pandit, occasu noctem reducit: conditusque vel relatus per plagas mundi, quatuor temporum vices mutat. hinc tempestiui imbres & spiritus haut infœcundi. hinc alimenta nobis suppetunt earum rerum, quas accedere Deus his Mundi partibus voluit. His appositi sunt torrentium cursus, & humores vndarum, emicationesque sylvarum, frugalis maturitas, foetus animalium, educationes atque obitus singulorum. Cùm igitur Rex omnium & pater, quem tantummodò mentis oculis nostræ cogitationes vident, machinam omnem iugiter per circuitum suis legibus terminatam, claram & relucentem sideribus, speciesque innumeras modò propalam, sæpe connectas, ab vtro, vt suprà dixi, principio agitari iubet; simile istud esse bellicis rebus hinc liceat arbitrari. nam cùm tuba bellicum cecinit; milites clangore incensi, alius accingitur gladio; alius clipeum capit; ille lorica se induit; hic galea caput, vel crura ocreis involuit: ille equum temperat frenis, & loris iugales ad concordiam copulat. & protinus vnusquisque competens capeffit officium. velites excursionem adornant, ordinibus principes curant, equites cornibus præsumunt. ceteri negotia quæ nacti sunt agitant: cùm interea vnius ducis imperio, cunctus exercitus paret ei quem præfecerit, penes quem.

quem est summa rerum. Non aliter diuinarum & humanarum rerum status regitur, quando vno moderamine contenta omnia, pensum sui operis agnoscunt; curaq; omnibus occulta, vis nullis oculis obuia, nisi quibus mens suæ lucis aciem intendit. Nec tamen hoc vel illi ad moliendum, vel nobis ad intelligendum obest. De inferiore licet imagine capiamus exempla. Anima in homine non videtur: & tamen fateantur omnes necesse est, huius opera omnia, quæ per hominem præclara fiunt, prouenire: neq; animæ ipsius qualitatem ac figuram oculis occurrere, sed momentis rerum ab ea gestarum intelligi qualis & quanta sit. Omne quippe humanæ vitæ præsidium ingenio eius est paratum: cultus agrorum, vsusque frugum, artificum solertia, prouentus artium, commoditates vitæ humanæ. Quid de legibus dicam? quæ ad mansuefaciendos homines sunt inuentæ? quid de ciuilibus institutis ac moribus. qui nunc populorū negotiosis conuentibus frequentantur, asperitate bellorum & pacata mitigantur quiete? Nisi fortè tam iniustus rerum æstimator potest esse, qui hæc eadem de Deo neget, quem videat esse viribus exuperantissimis, augustissima specie, immortalis æui, genitorem virtutum, ipsamque virtutem. Vnde nihil mirum est, si mortales oculi non capiunt eius aspectum, quando diuinorum operum vestigiis sit perspicuus atque mani-

manifestus. Ceterum ea quæ vel cælo accide-
re oculis aduertimus, vt aërem fieri ex aqua,
Dei etiam illa credenda sunt, cuius tutela
Mundi huius & cura est. de quo Empedocles
prudenter his verbis sensit:

Πάνθ' ὅσατ' ἦν, ἔσατ' ἐστίν, ἰδ' ὅσα τὸ
ἔσται ὀπίσσω

Δένδρεατ' ἐβλάστησε καὶ ἀνέρες ἡδὲ γυναῖ-
κες

Θῆρεςτ' ὠιωνοῖτε καὶ ὕδατ' τρέμονες
ἰχθῦς.

Phidiam illum, quem fictorem probum fuisse
tradit memoria, vidi ipse in clypeo Miner-
uæ, quæ arcibus Atheniensibus præsidet, oris
similitudinem colligasse; ita vt si quis olim
artificum voluisset exinde imaginem separa-
re, soluta compage, simulac totius incolumi-
tas interiret. Ad hoc instar Mundi salutem
tuetur Deus, apta & reuincta sui numinis po-
testate. Huius locum quærimus, qui neque fi-
nitimus est terræ contagionibus, neque ta-
men medius in aëre turbido, verum in mun-
dano fastigio, quem Græci οὐρανὸν rectè
vocant; vt qui sit altitudinis finis. & iidem
ea ratione eum ὄλυμπον nominant, quem ab
omni fuscitate ac perturbatione vident libe-
rum. Neque enim caliginem nubium recipit,
vel pruinas & niues sustinet: nec pulsatur
ventis, nec imbribus cæditur. Hæc enim nec

Olympo, qui est celsitudinis summæ, contin-
gere, poëta his verbis cecinit :

Ουλυμπόν δ', ὅθι Φασι θεῶν ἐδῶ ἀσφα-
λές αἰεὶ

Ἐμμεσαι, ὅτ' ἀνέμοισι πινάσεται, ὅτε
ποτ' ὄμβρῳ

Δέυεται, ὅτε χιὼν ὀπιπύλναται, ἀλλὰ
μάλ' αἰθήρῃ

Πέτταται ἀνέφελῳ, λακκήδ' ἀνάνδρο-
μῇ αἰγλή.

Hanc opinionem communis mos, & homi-
num observationes secutæ, affirmant supe-
riora esse Deo tradita. Namq; habitus oran-
tium hic est, vt manibus extensis in cælum
precemur. Romanus etiam poëta sic sensit:

*Aspice hoc sublime cadens, quem inuocant
omnes Louem,*

Vndè illa quæ videntur, suntque omnibus
præstantiora, easdem sublimitates regionum
tenent; Astra cælestia, & Mundi lumina. ac
meritò illis licet ordine perpetuo frui, nec di-
uersis ea spatiis temporibusue obseruatissi-
mam legem suorū aliquando itinerum men-
tiuntur. Terrena omnia, mutationes & con-
uersiones, postremò interitus habent. Namq;
immodicis tremoribus terrarum dissiluisse
humum, & interceptas vrbes cum populis,
sæpe cognouimus. Audimus etiam abruptis
imbribus prolutas esse totas regiones. illas
etiam

etiam

etiam quæ prius fuerint continentes, hospiti-
bus atque aduenis fluctibus insulatas: alias
desidia maris, pedestri accessu peruias factas.
Quid? qui ventis & procellis ciuitates euer-
sas esse meminerunt? quid? cum incendia de
pubibus emicarunt, cum Orientis regiones
Phaëthontis ruina, vt quidam putant, con-
flagratæ perierunt? In Occidentis plagis sca-
turigines quædam ac proluuiones easdem
strages dederunt. Sic ex Ætnæ verticibus
quondam effusis crateribus, per decliua, in-
cendio diuino, torrentis vice, flammarū flut-
mina cucurrerunt in quo periculi vertice e-
gregium pietatis meritū fuisse cognouimus.
Namque eos qui principio fragoris territi,
sensum tamen clementiæ misericordiæque
retinebant, & grandæuos parentes ereptos
volucris clade suis ceruicibus sustinebant: il-
la flammarum fluentia diuino separata disci-
dio, quasi duo flumina ex vno fonte manan-
tia, locum illum ambire maluerunt obsidio-
ne innocenti. Inerant boni baiuli, religiosi
sarcinis occupati. Postremò quod est in tri-
remi gubernator, in curru rector, præcen-
tor in choris, lex in vrbe, dux in exercitu;
hoc est in Mundo Deus: nisi quod ceteris æ-
rumnosum, & multiplex, & curarum innu-
merabilium videtur esse hoc ipsam, alicuius
officij principem fieri: Deo verò nec tristis,
nec onerosa est imperij sui cura. Namque
nobis circumfert & regit cunctas formas

natura, quas diuersis regionibus commouet: vt & lex ciuitatis semel promulgata, perpetuis obseruationum rationibus fixa, ipsa quidem immutabilis, at eius arbitrio parentum mentes agitantur, nutuque eius & dominatione flectuntur: & scitis eius magistratus tribunalia, principia milites frequentabunt, recuperatores iudiciis præsidebunt: decuriones etiam quibus est ius dicendæ sententiæ, ad confessum publicum commeabunt: & alius ad Minutiam frumentatum venit: & aliis in iudiciis dies dicitur, reus purgandi se necessitate, vt insectandi studio accusator venit; ille moriturus ad supplicij locum ducitur: hic ad conuiuij repotia vespertinus comissator aduentat. Sunt & publicarum epularum apparatus, & lectisternia Deorum, & dies festi, ludi scenici, ludi que Circenses. Diis sacrificatur, Geniis ministratur: obitis libatione profunditur, aliusque alio fungitur munere: parentque omnes iussis legum & communis imperij. Videasque illam ciuitatem pariter spirantem Panchæis odoribus, & graeolentibus cænis, resonantem hymnis, & carminibus & canticis, eandem etiam lamentis & ploratus eiulantem. Ad hunc modum res agi in Mundo æstimemus. Lex eadem vergens ad æquitatis tenorem reducenda sit, nulla indigens correctione mutabili. Quippe sicut Mundi vniuersitas regitur, dum speculatur ad omnia rector eius, atque immutabiliter incum-

incumbit, spargiturque vis illa seminibus inclusa per naturas omnium, speciesque & genera digesta: sic faciles vitium lapsus, & palmarum ardua, persicorum rubor, lenitas mali gignitur, dulcitas fici. Sic & quæ infelicia propter infœcunditatem vocamus, tamen utilia sunt alio pacto: Platani, ut ait poëta, umbras potantibus ministrantes, acuta pinus, rasiles buxi, odora laurus, cupressorum odoratius lignum. Tandem omnium animalium agrestium & cicurum, pinnatarum, pedestrium & aquatiliu natura gignitur, nutritur, absumitur, parens cælestibus institutis. *πᾶν ὃ ἐρτετὸν τὴν γῆν νέμεται*, ut Heraclitus ait. Et cum sit vnus, pluribus nominibus ciatur. propter specierum multitudinem, quarum diuersitate fit multiformis. & à iuuando Iupiter dicitur: quem *Ζῆνα* Græci, quod vitæ nostræ auctor sit, rectissimè appellant. Saturnum etiam illi *κρόνον*, quasi *χρόνον* (id est, tempus) quemdam inceptum, ab origine, terminum ob finem appellant. Dicitur & Fulgurator, & Tonitrualis. & Fulminator, etiam Imbricitor, & item Seruator. & plures eum Frugiferum vocant, multi Urbis custodem, alij Hospitaleni, Amicalemque, & omnium officiorum nominibus appellant. Est militaris, est triumphator, & propagator, & tropæophorus, multo plura eiusmodi apud aruspices & Romanos veteres inuenies. Orpheus

verò hanc effari potestatem volens, his de eo
verbit canit:

Ζεὺς πρῶτος ὦντο, Ζεὺς ὕστατος ἄρχ-
κέραυνος.

Ζεὺς κεφαλὴ, Ζεὺς μέσος, διὸς δ' ἐκ
πάντα τέτυκται.

Ζεὺς πυθμὶν γαίης τε καὶ ἔρην ἄσπε-
ρόεντος,

Ζεὺς ἄρσιν γένετο. Ζεὺς ἀμβροσίῳ ἔωλε-
το νύμφη.

Ζεὺς πνοὴ πάντων. Ζεὺς ἀκαμάτης πυ-
ρὸς ὄρμη.

Ζεὺς πόντος ῥίζα. Ζεὺς ἥλιος, ἡδὲ σελήνη.

Ζεὺς βασιλεύς. Ζεὺς ἀρχὸς ἀπάντων,
ἄρχικέραυνος.

Πάντας γὰρ κρύψας αὐτὸς φάσιν ἐσπολύ-
γηθες,

Ἐξ ἱερῆς καρδίης ἀνενέγκαστο μέρμερος
ῥέζων.

Primus cunctorum est, & Iupiter ultimus idem.
Iupiter & caput & medium est. Sunt ex Ioue
cuncta.

Iupiter est terra basis, & stellantis Olympi.

Iupiter & mas est, estq; idem nymphea perennis.

Spiritus est cunctis, validusque est Iupiter ignis.

Iupiter est pelagi radix: est Lunaq; Solq;.

Cuncto-

*Cunctorum rex est, princepsque, & originis
auctor.*

*Nanque sinu occultans, dulces in luminis auras
Cuncta tulit, sacro versans sub pectore curas)*

Fatum autem, quod Græci εἰμαρμένην, à tractu quodam inuicem causarum se conti-
nentium, volunt dici decretum. idem πεπρω-
μένην dicunt, quòd omnia in hoc statu re-
rum definita sint, nec sit in hoc mundo ali-
quid interminatum. idem Fatum μοῖραν vo-
cant, quòd ex partibus constet. hinc νέμεσιν,
quòd unicuique attributio sua sit adscripta.
Adrastea eadem, quasi ineffugibilis necessitas
vltionis. Sed tria Fata sunt, numerus cum ra-
tione temporis faciens, si potestatem earum
ad eiusdem similitudinem temporis referas.
Nam quod in fuso perfectum est, præteriti
temporis habet speciem: & quod torquetur
digitis, momenti præsentis indicat spatia: &
quod nòdum ex colo tractum est, subactum-
que cura digitorum, id futuri & consequen-
tis seculi posteriora videtur ostendere. Hæc
illis conditio ex nominum eorundem pro-
prietate contingit. vt sit Atropos præteriti
temporis fatum quod ne quidem Deus faciet
infectum: futuri temporis Lachesis, à fine
cognominata, quod etiam illis quæ futura
sunt, finem suum Deus dederit: Clotho præsen-
tis temporis habet curam, vt ipsis actionibus
suadeat, ne cura solers rebus omnibus desit.

Deum

Deum verò ire per omnes terras , non frustra
arbitrabitur , qui audiet Platonis hæc verba :
Deus namque, inquit, sicut & vera continet
ratio, principia, fines & media rerum omni-
um penetrat, atque lustrando curru volucris
superfertur. Eundem Deum vltrix necessitas
semper & vbique comitatur, eorum, qui à sa-
cra lege discesserint, vindex futura ; quam fa-
ciet ille mitificam , qui statim à tenero , & i-
psis incunabulis intellexit & extimuit ,
eique se totum dedit atque
permisit.

L. APVLEII

METAMORPHOSEON,

SIVE

DE ASINO AUREO,

LIBER PRIMVS.

AT ego tibi sermone isto Milesio varias fabulas conseram, auresque tuas bibulas lepido susurro permulceam: modò si papyrum Ægyptiam argutia Nilotici calami inscriptam non spreueris inspicere. Figuras fortunasque hominum in alias imagines conuersas, & in se rursùm mutuo nexu resectas, vt mireris, hic exordior. Quis ille, paucis accipe. Hymettos Attica, & Isthmos Ephyræa, & Tænaros Spartiaca, glebæ felices æternùm libris felicioribus conditæ, mea vetus prosapia est. Ibi, inquam, in Attide primis pueritiæ stipendiis merui: mox in vrbe Latia aduena studiorum Quiritium indigenam sermonem ærumnabili labore, nullo magistro præcunte aggressus, excolui. En ecce præfamur veniam, si quid exotici ac forensis sermonis rudis locutor offendero. Iam hæc quidem ipsa vocis immutatio, desultoriæ scientiæ stilo, quem accessimus, respondet. Fabulam Græcanicam incipimus. lector intende. lætaberis.

Thessa-

Theſſaliam, nam & illic originis maternæ noſtræ fundamenta à Plutarcho illo inclyto, ac mox Sexto Philoſopho, nepote eius, prodita gloriam nobis faciunt: eam Theſſaliam ex negotio petebam. Poſtquam ardua montium, & lubrica vallium, & roſcida ceſpitum, & gleboſa camporum emerſi: me equo indigena per albo vehens, iam eo quoque admodum feſſo, vt ipſe etiam fatigationem ſedentariam inceſſus vegetatione diſcuterem, in pedes deſilio. equi ſudorem fronte curioſè exfrico, aures remulceo, frenos detraho, in gradum lenem ſenſim proueho: quoad laſſitudinis incommodum alui ſolitum ac naturale præſidium eliquaret. Ac, dum is ientaculum ambulatorium, prata quæ præterit, ore in latus detorto, pronus affectat, duobus comitibus, qui fortè paululum proceſſerant, tertium me facio. Et dum auſculto quid ſermonis agitarent: alter exerto cachinno; Parce, inquit, in verba iſta hæc tam abſurda, tamq; inania mentiendo. Iſto accepto, ſititor alioqui nouitatis, Immo verò, inquam, impertite ſermone non quidem curioſum, ſed qui velim ſcire vel cuncta, vel certè plurima: ſimul iugi, quod inſurgimus, aſperitudinem fabularum lepida iocunditas leuigabit. At ille qui cœperat, Næ, inquit, iſtud mendacium tam verum eſt, quàm ſi qui velit dicere, magico ſuſurramine amnes agiles reuerti, mare pigrum colligari, ventos inanimes expirare, Solem.

Solem inhiberi, Lunam despumari, stellas euelli, diem tolli, noctem teneri. Tunc ego in verba fidentior, Heus tu, inquam, qui sermonem ieceris priorem, ne pigeat te, vel tædeat reliqua pertexere. Et ad alium: Tu verò crassis auribus, & obstinato corde respuis quæ forsitan verè perhibeantur. Minus hercule calles, prauissimis opinionibus ea putari mendacia, quæ vel auditu noua, vel visu rudia, vel certe supra captum cogitationis ardua videantur. quæ si paulo accuratius exploraris, non modò compertu euidentia, verùm etiam factu facilia senties. Ego denique vespera, dum polentæ caseatæ offulam modico grandiores in conuiuas æmulus contruncare gestio, mollitie cibi glutinosi faucibus inhærentis, & ima gula spiritus detinentis, minimò minus interij. Et tamen Athenis proximè ante Pœcilem (porticum) isto gemino obtutu circulatorem aspexi equestrem spatham præacutam mucrone infesto, deuorasse: ac mox eundem inuitamento exiguæ stipis venatoriam lanceam, qua parte minatur exitium, in ima viscera condidisse. Et ecce ponè lanceæ ferrum, quâ bacillum inuersi teli ad occipitium per inguen subit, puer in mollitiem decorus insurgit: inque flexibus tortuosis eneruam & exossam saltationem explicat, cum omnium qui aderamus admiratione. Diceris Dei medici baculo, quod ramulis semiâputatis nodosum gerit, serpen-

serpentem generosum lubricis amplexibus
inhærere. Sed iam cedo tu, sodes, qui cœpe-
ras, fabulam remetire. Ego tibi solus hîc pro
isto credam, & quod ingressui primum fuerit
stabulum, prandio participabo: hæc tibi mer-
ces posita est. At ille: Istud quidem quod pol-
liceris, æqui bonique facio. verum, quod in-
choaueram, porrò exordiar. Sed tibi prius
deierabo Solem istum videntem Deum, me
vera comperta memorare. nec vos vltcrius
dubitabitis, si Thessaliam proximam ciuita-
tem perueneritis; quod ibidem passim per o-
ra populi sermo iactetur, quæ palàm gesta
sunt. Sed vt prius noritis qui sim, & cuiatis,
& quo quæstu teneam, audite. Æginensis qui-
dam sum, Ætnæo melle, vel caseo, & huiusce-
modi cauponarum mercibus per Thessaliam,
Ætoliam, Bœotiam vltro citro discurrens.
Comperto itaque, Hypatæ, quæ ciuitas cun-
ctæ Thessaliæ antepollet, esse caseum recen-
tem, & seiti saporis admodum commodo
pretio distrahi, festinus adcurri, id omne
præstinaturus. Sed, vt fieri assolet, sinistro pe-
de profectum me spes compendij frustrata
est. Omne enim pridie Lupus, negotiator
magnarius, coëmerat. Ego igitur inefficaci
celeritate fatigatus, commodum vespera ori-
ente ad balneas processeram. Ecce Socratem
contubernalem meum conspicio. humi sede-
bat scissili palliastro semiamictus, pænè alius,
lurore ac misera macie deformatus: qualia
solent

solent Fortunæ deterrima stipes in triuiis erogare. Hunc talem, quamquam necessarium & summè agnitum, tamen dubia mente propius accessi: Hem, inquam, mi Socrates quid istud? quæ facies? quod flagitium? At verò domi tuæ iam defletus & conclamatus es. Liberis tuis tutores itridici prouincialis decreto dati. vxor persolutis feralibus officiis, luctu & mærore diutino deformata, diffletis pænè ad extremam captiuitatem oculis suis, domus infortunium nouarum nuptiarum gaudiis à suis sibi parentibus hilarare compellitur. At tu hic laruale simulacrum cum summo dedecore nostro viseris. Aristomene, inquit, næ tu Fortunarum lubricas ambages, & instabiles incursiones, & reciprocas vicissitudines ignoras! Et cum dicto sutili centunculo faciē suam, iamdudum punicantem præ pudore, obtexit; ita vt ab vmbilico pubetenuis cetera enudaret. Nec denique perpeffus ego tam miserum ærumnæ spectaculum, iniecta manu vt adsurgat enitor. At ille, vt erat capite velato, Sine sine, inquit, fruatur diutius tropæo Fortuna, quod fixit ipsa. Effeci sequeretur: & simul vnam è duabus laciniis meis exuo, eumque propere, vestio dicam, an contego? & illico lauacro trado. quod vnctui, quod tersui opus, ipse præministror: sordium enormem eluiem operosè effrico. Probe curatum ad hospitium, lassus ipse, fatigatum ægerrime sustinens, perduco, lectulo refoueo,

refoueo, cibo satio, poculo mitigo, fabulis
permulceo. Iam adlubentia procliuis est ser-
monis & ioci, & scitum est cauillum: iam
dicacitas tinnula, cum ille imo de pectore
cruciabilem suspirium ducens, dextra sæ-
uiente frontem replaudens, Me miserum, in-
fit, qui, dum voluptatem gladiatorij specta-
culi satis famigerabilis confector, in has æ-
rumnas incidi. Nam, vt scis optime, secun-
dum quæstum Macedoniam profectus, dum
mense decimo ibidem attentus nummationor
reuertor; modicò prius quàm Larissam ac-
cederem, per transitum spectaculum obitu-
rus, in quadam auia & laciniosa conualli à
vastissimis latronibus obsessus, atque omni-
bus priuatus tandem euado: &, vtpote vlti-
mè affectus, ad quamdam cauponam Meroen-
anum, sed admodum scitulam, diuorto. ei-
que causas & peregrinationis diuturnæ, &
domuitionis anxie, & spoliationis diurnæ a-
perio; & dum miser refero: me satis quàm
humanè tractare adorta cænæ gratæ atque
gratuitæ, ac mox vredine percita, cubili suo
applicat. Et statim miser, vt cum illa acquie-
ui, ab vnico congressu damnosam ac pesti-
lentem contraho. & ipsas etiam lacinias, quas
boni latrones contegendo mihi concess-
rant, in eam contuli: operulas etiam, quas
adhuc vegetus sagariam faciens merebam:
quò me ad istam faciem, quam paulò ante vi-
didi, bona vxor & mala Fortuna perduxit. Pol-
quidem

quidem tu dignus, inquam, es extrema sustinere, si quid est tamen nouissimo extremius, qui voluptatem Veneream, & scortum scortum Lari & liberis prætulisti. At ille digitum à pollice proximum ori suo admouens, & in stuporem attonitus, Tace tace, inquit. & circumspiciens tutamenta sermonis, Parce, inquit, in feminam diuinam, ne quam tibi lingua intemperante noxam contrahas. Ain tandem? inquam: potens illa & regina caupona quid mulieris est? Saga, inquit, & diuina, potens cælum deponere, terram suspendere, fontes durare, montes diluere, Manes sublimare, Deos infimare, sidera extinguere, Tartarum ipsum illuminare. Oro te, inquam, aulæum tragicum dimoueto, & siparium scenicum complicato: & cedo verbis communibus. Vis, inquit, vnum vel alterum, immo plurima eius audire facta? Nam, vt se ament efflictim non modò incolæ, verùm etiam Indi vel Æthiopes vtrique, vel ipsi Antichthones, folia sunt artis, & nugæ meræ. Sed, quod in conspectu plurium perpetravit, audi. Amatorem suum, quòd vi aliam temerasset, vnico verbo mutauit in feram castorem: quòd ea bestia captiuari metuens, ab insequentibus se præcisione genitalium liberat: vt illi quoque simile, quòd Venerem habuit aliam, proueniret. Cauponem quoq; vicinum, atque ob id æmulum, deformauit in ranam, & nunc senex ille dolium innatans

vini

vini sui aduentores pristinos in fæce submis-
sus officiosis ronchis raucus appellat. Alium
de foro, quòd aduersus eam locutus esset, in
arietem deformauit. & nunc aries ille causas
agit. Eadem amatoris sui vxorem, quòd in e-
am dicaculè probrum dixerat, iam in sarcini-
nam prægnationis obsepto vtero, & repigra-
to foetu, perpetua prægnatione damnauit. Et,
vt cuncti numerant, octo annorum onere
misella illa, velut elephantum paritura, di-
stenditur. Quæ quum, subinde ac multi no-
cerentur, publicitus indignatio percrebuit,
statutumque est vt in eam die altera seuerissi-
me saxorum iaculationibus vindicaretur.
Quod consilium virtutibus cantionum au-
teuortit. Et vt illa Medea, vnius dieculæ à
Creonte impetratis induciis, totam eius do-
mum, filiamque cum ipso sene flammis co-
ronalibus deusserrat: sic hæc deuotionibus se-
pulcralibus in scrobem procuratis, vt mihi
temulenta narrauit proxime, cunctos in suis
sibi domibus tanta numinum violentia clau-
sit; vt toto biduo non claustra perfringi, non
fores euelli, non denique parietes ipsi quiue-
rint perforari: quoad mutua hortatione con-
sone clamitarent, quàm sanctissimè deieran-
tes, sese neque ei manus admolituros: &, si
quis aliud cogitaret, salutare laturos subsidi-
dium. Sic illa propitiata totam ciuitatem ab-
soluit. At verò cœtus illius auctorem nocte
intempesta, cum tota domo, id est, parietibus

bus & ipso solo, & omni fundamento,) vt erat clausa, ad centesimum lapidem in aliam ciuitatem summo vertice montis exasperati sitam, & ob id ab aquis sterilem transtulit. Et quoniam densa inhabitantium ædificia locum nouo hospiti non dabant: ante portam proiecta domo discessit. Mira, inquam, nec minus sæua, mi Socrates, memoras. Denique mihi quoque non paruam incussisti sollicitudinem, immò verò formidinem, iniecto non scrupulo, sed lancea, ne quo numinis ministerio similiter vsa sermones istos nostros anus illa cognoscat. Itaque maturius quieti nos reponamus: & somno leuata lassitudine, antelucio aufugiamus istinc quàm pote longissimè. Hæc adhuc me suadente, insolita violentia ac diurna fatigatione pertentatus bonus Socrates, iam sopitus stertebat altius. Ego verò adducta fore pessulisque firmatis, grabatulo etiam ponè cardines supposito & probe aggesto, super eum me recipio. Ac primum præ metu aliquantisper vigilo, dein circa tertiam ferme vigiliam paululum conuineo. Commodum quieueram: & repentinè impulsu maiore, quàm vt latrones crederes, ianuæ referantur, immo verò, fractis & euulsis funditus cardiibus, prosternuntur. Grabatulus alioqui breuiculus, & vno pede mutilus ac putris, impetus tanti violentia prosternitur: me quoque euolutum & excussum humi recidens in inuersum cooperit ac tegit. Tunc

ego sensi naturaliter quosdā affectus in con-
trarium prouenire. Nam vt lacrymæ sæpicu-
le de gaudio prodeunt : ita & in illo nimio
pauore risum nequiuū continere , de Aristo-
mene testudo factus. Ac dum in infimum
deiectus , obliquo aspectu quid rei sit graba-
tuli solertia munitus opperior : video mulie-
res duas altioris ætatis. Lucernam lucidam
gerebat vna: spongiam & nudum gladium al-
tera. Hoc habitu Socratem bene quietum cir-
cumstetere. Infit illa cū gladio: Hic est, soror
Panthia, carus Endymion: hic catamitus me-
us, qui diebus ac noctibus ætatulam meam il-
lusit: hic est qui meis amoribus insuper ha-
bitis, non solum me diffamat probris, verū
etiam fugam instruit. At ego scilicet Vlyssi a-
stu deserta vice Calypsonis æternam solitudi-
nem flebo. Et porrecta dextra meq; Panthiæ
sux demonstrato, At hic, inquit, bonus con-
siliator Aristomenes , qui fugæ huius auctor
fuit, & nunc morti proximus, iam humi pro-
stratus grabatulo succubans iacet, & hæc o-
mnia cōspicit, impunè se laturum meas con-
tumelias putat. Faxo cum sero, immò statim,
immò verò iam nunc, vt & præcedentis dica-
citis, & instantis curiositatis pæniteat. Hæc
ego vt accepi, sudore frigido miser perfluo,
tremore viscera quatior, vt grabatulus etiam
succussus & inquietus super dorsum meum
palpitando saltaret. At bona Panthia, Quin
igitur, inquit, soror, hunc primum baccha-
tim

tim discerpimus, vel, membris eius destina-
tis, virilia defecamus? Ad hæc Meroe, sic e-
nim reapse nomen eius, tunc fabulis Socra-
tis conuenire sentiebam: Immò, ait, superfit
hic saltem, qui miselli huius corpus parua
contumulet humo. Et capite Socratis in alte-
rum dimoto latus, per iugulum sinistrum ca-
pulo tenus gladium totum ei demergit, & san-
guinis eruptionem uterulo admoto excipit
diligenter, ut nulla stilla compareret usquam.
Hæc ego meis oculis aspexi. Nam etiam, ne
quid demutaret credo à victimæ religione,
immissa dextera per vulnus illud ad viscera
penitus, cor miseri contubernalis mei Me-
roë bona scrutata protulit: cum ille impetu
teli præferata gula, vocem, immò stridorem
incertum per vulnus effunderet, & spiritum
rebulliret. Quod vulnus, quàm maximè pate-
bat, spongia offulciens Panthia: Heus tu, in-
quit, spongia, caue in mari nata, per fluuium
transeas. His editis, ab imo remoto grabatu-
lo, varicus super faciem meam residentes ve-
sicam exonerant; quoad me urinæ spurcis-
simæ madore perluerent. Commodum li-
men euaserant: & fores ad pristinum statum
integræ resurgunt; cardines ad foramina re-
sident; postes ad repagula redeunt, ad clau-
stra pessuli recurrunt. At ego, ut eram etiam
nunc humi proiectus, inanis, nudus, & fri-
gidus, & lotio perlitus, quasi recens ytero ma-
tris editus, immò verò semimortuus, verum

etiam ipse mihi superuiuens & postumus, vel certè destinatae iam cruci candidatus: Quid, inquam, me fiet, vbi iste iugulatus mane paruerit? Cui videbor verisimilia dicere, profere vera? Proclamares saltem suppetiatum, si resistere vir tantus mulieri nequibas. Sub oculis tuis homo iugulatur, & files? Cur autem te simile latrocinium non peremit? Cur saeva crudelitas, vel propter indicium sceleris, arbitro pepercit? Ergo quoniam euasisti mortem, nunc illò redi. Hæc idem tidem mecum replicabam: & nox ibat in diem Optimum, itaque factum visum est anteluculò furtim euadere, & viam, licet trepido vestigio, capessere. Sumo sarcinulam meam, & subdita clauui pessulos reduco. At illæ probæ & fideles ianux, quæ sua sponte deseratæ nocte fuerant, vix tandem & ægerrimè tunc clauis suæ crebra immissione patefiunt. Et, Heus tu, vbi es? inquam, valuas stabuli absolue: anteluciò volo ire. Ianitor ponè stabuli ostium humi cubitans, & iam nunc semisomnus: Quid tu, inquit, ignoras latronibus infestari vias, qui hoc noctis iter incipis? Hem, & si tu, alicuius facinoris tibi conscius scilicet, mori cupis; nos cucurbitæ caput non habemus, vt pro te moriamur. Non longè, inquam, lux abest. Et præterea, quid viatori de summa pauperie latrones auferre possunt? An ignoras inepte, nudum nec à decem palæstritis despoliari posse? Ad hæc ille marcidus & semiso-

misopitus, in alterum latus euolutus, Vnde
 autem, inquit, scio, an conuettore illo tuo,
 cum quo serò deuerteras, iugulato, fugæ
 mandes præsidium? Illud horæ memini me,
 terra dehiscente, ima Tartara, inque his ca-
 nem Cerberum prorsus esurientem mei pro-
 spexisse. Ac recordabar profectò, bonam Me-
 roen non misericordia iugulo meo pepercis-
 se, sed sæuitia cruci me reseruasse. In cubicu-
 lum itaque reuersus, de genere tumultuario
 mortis mecum deliberabam. Sed cùm nul-
 lum aliud telum mortiferum Fortuna, quàm
 solum mihi grabatulum subministraret: iam
 iam grabatule, inquam, animo meo carissime,
 qui mecum tot ærumnas exantlasti, conscius
 & arbiter quæ nocte gesta sunt, quem solum
 in meo reatu testem innocentiae citare pos-
 sum: tu mihi ad Inferos festinanti submini-
 stra telum salutare. Et cum dicto, restim, quæ
 erat intextus, aggredior expedire: ac tigillo,
 quod fenestræ subditum altrinsecus promi-
 nebat, iniecta atque obducta parte funiculi,
 & altera firmiter in nodum coacta, ascenso
 grabatulo, ad exitium sublimatus, & immis-
 sa capite laqueum induo. Sed dum pede alte-
 ro fulcimentum, quo sustinebar, repello, vt
 ponderis deductu restis ad gulam adstrictæ
 spiritus officia discluderet; repente putris a-
 lioquin & vetus funis disrumpitur. Atque
 ego de alto decidens, Socratem (nam iuxta
 me iacebat) superruo, cumque eo in terram

deuoluor. Et ecce in ipso momento ianitor
introrupit, exertè clamitans: Vbi es tu, qui
alta nocte immodicè festinabas, & nunc ster-
tis inuolutus? Ad hæc, nescio an casu nostro,
an illius absongo clamore experrectus Socra-
tes, exurgit prior: & Næ, inquit, meritò sta-
bularios hos omnes hospites detestantur.
Nam iste furiosus dum importunè irrumpit,
credo studio rapiendi aliquid, clamore vasto,
marcidum alioqui, me altissimo somno ex-
cussit. Emergo lætus atque alacer, insperato
gaudio perfusus: &, Ecce, inquam, ianitor fi-
delissime, comes & pater meus, & frater me-
us, quem nocte ebrius occisum à me calum-
niabaris Et cum dicto Socratem deosculabar
amplexus. At ille, olore alioqui spurcissimi
humoris percussus, quo me Lamia illæ infe-
cerant, vehementer aspernatur. Apage te, in-
quit, foetorem extremæ latrinæ. Et causas cœ-
pit huius oloris comiter inquirere. At ego
miser, adfecto ex tempore absurdo ioco, in
aliū sermonem intentionem eius denuò
deriuò: &, iniecta dextera, Quin imus, in-
quam, & itineris matutini gratiam capimus?
Sumo farcinulam: & pretio mansionis sta-
bulario persoluto, capeamus viam. Aliquan-
tulum processeramus: & iam iubaris exortu
cuncta collustrantur; & ego curiosè sedulò
arbitrabar iugulum comitis, qua parte gladi-
um delapsū videram. & mecum, Vesane,
aio, quin poculis & vino sepultus extrema
som-

somniaſti. Ecce Socrates integer, ſanus, incolumis. Vbi vulnus? ſpongia vbi? poſtremo cicatrix tam alta, tam recens? Et ad illum, Næ meritò, inquam, medici fidi cibo & crapula diſtentos ſæua & graua ſomniaſare autumant. Mihi quoque, quòd poculis veſperi minus temperaui, nox acerba diras & truces imagines obtulit: vt adhuc me credam cruore eſſe humano reſperſum, atque impiatum. Ad hæc ille ſubridens, At tu, inquit, non ſanguine, ſed lotio perſuſus es. Verumtamen & ipſe per ſomnium iugulari viſus ſum mihi. Nam & iugulum iſtum dolui, & cor ipſum mihi auelli putaui: & nunc etiam ſpiritu deficior, & genua quatior, & gradu titubo, & aliquid cibatus refouendo ſpiritu deſidero. En, inquam, paratum tibi adeſt ientaculum. Et cum dicto manticam meã humero exuor, caſcum cum pane properè ei porrigo: & Iuxta platanum iſtam reſideamus, aio. Quo factò, & ipſe aliquid indidem fumo. Eùmque auidè eſitantem aſpiciens aliquantò intentiore acie, atque pallore buxco deficientem video. Sic denique eum vitalis color turbaue- rat; vt mihi præ metu nocturnas etiam Furi- as illas imaginanti, fruſtulum panis, quod primum ſumpſeram, quamuis admodum modicum, mediis faucibus inhæreret, ac ne- que deorſum demear, neque ſuſum remea- re poſſet. Nam & crebritas ipſa comменти- um metum mihi cumulabat. Quis enim

de duobus comitum alterum sine alterius noxa peremptum crederet? Verum ille, vt satis detruncauerat cibum, sitire impatienter coeperat. Nam & optimi casei bonam partem auide deuorauerat, & haud ita longè radices platani lenis fluuius in speciem placidæ paludis ignauus ibat, argento vel vitro æmulus in colorem. En, inquam, explere latice fontis lacteo. Adfurgit: & opertus paululum, in planiorem ripæ marginem, complicitus in genua appronat se, auidus adfectans poculum. Nec dum satis extremis labiis summum aquæ rorem attigerat: & iugulo eius vulnus dehiscit in profundum patorem, & illa spongia repente de eo deuoluitur; eamque paruus admodum comitatur cruor. Denique corpus exanimatum in flumen pænè cernuat: nisi altero ego eius pede retento, vix & ægrè ad ripam superiorem attraxi. Vbi defletum pro tempore comitem misellum arenosa humo in amnis vicinia sempiterna contexi. Ipse trepidus, & eximiè metuens mihi, per diuersas & auias solitudines aufugi: & quasi conscius mihi cædis humanæ, relicta patria & Lare, vltroneum exilium amplexus, nunc Ætoliā, nouo contracto matrimonio, colo. Hæc Aristomenes. At ille comes eius, qui statim initio obstinata incredulitate sermonem eius respuebat, Nihil, inquit, hac fabula fabulosius, nihil isto mendacio absurdius. Et ad me conuersus, Tu autem, inquit, vir, vt habitus &

& habitudo demonstrant, ornatus, accedis huic fabulæ? Ego verò, inquam, nihil impossibile arbitror; sed vtcunque fata decreuerunt, ita cuncta mortalibus prouenire. Nam & mihi & tibi, & cunctis hominibus multa vsuuenire mira, & pænè infecta; quæ tamen ignaro relata fidem perdant. Sed ego huic & credo hercules, & gratas gratias memini, quòd lepidæ fabulæ festiuitate nos auocauit: asperam denique ac prolixam viam sine labore & tædio euasi. Quo beneficio etiam illum vectorem meum credo lætari, sine fatigatione sui me vsque ad istam ciuitatis portam, non dorso illius, sed meis auribus prouecto. Is finis nobis & sermonis & itineris communis fuit. Nam comites vtrique ad villulas proximas læuorsum abiere. Ego verò quod primum ingressu stabulum conspiciatus sum accessi, & de quadam anu caupona illico percontor: Estne, inquam, Hypata hæc ciuitas? Annuit. Nostine Milonem quemdam è primoribus? Arrisit. Et vere, inquit, primus istic perhibetur Milo, qui extra urbem totam, & pomerium colit. Remoto, inquam, ioco parens optima, dic oro & cuiatis sit, & quibus diuersetur ædibus. Vidésne, inquit, extremas fenestras, quæ foris urbem prospiciunt, & altrinsecus fores proximum respicientes angiportum? Inibi iste Milo diuersatur, ampliter nummatus, & longè opulentus, verùm extremæ auaritiæ, & sordis infimæ, infamis homo:

foenus denique copiosum sub arrabone auri
& argenti crebriter exercens: exiguo Lare in-
clusus, & ærugini semper intentus; cùm vxor-
e etiam calamitatis suæ comite habitat. Ne-
que præter viricam pascit ancillulam: & ha-
bitu mendico semper incedit. Ad hæc ego ri-
su subiicio: Benigne, inquam, & prospicue
Demeas meus in me consuluit, qui peregri-
nantem cum tali viro conciliavit, in cuius
hospitio nec fumi nec nidoris nebulam vere-
rer. Et cum dicto modico secus progressus,
ostium accedo, & ianuam firmiter oppellula-
tam pulsare vocaliter incipio. Tandem ado-
lescentula quædam procedens, Heus tu, in-
quit, qui tam fortiter fores verberasti, sub
qua specie mutuari cupis? An tu solus igno-
ras, præter aurum argentumque nullum nos
pignus admittere? Meliora, inquam, omina-
re: & potius responde, an intra ædes herum
tuum offendam? Planè, inquit: sed quæ cau-
sa quæstionis huius? Litteras ei à Corinthio
Demeca scriptas ad eum reddo. Dum annun-
tio, inquit, hic, ibidem operitor. Et cum di-
cto rursum foribus oppellulatis, se intrò ca-
pessit. Modico deinde regressa patefactis ædi-
bus, Rogat te, inquit. Intulit me: cumque ac-
cubantem exiguo admodum grabatulo, &
commodum cænare incipientem inuenio.
Assidebat pedes vxor, & mensa vacua posita.
cuius monstratu: En, inquit, hospitium. Be-
ne, ego: & ilico ei litteras Demecæ trado.

Qui-

Quibus properiter lectis, Amo, inquit, meum Demeam, qui mihi tantum conciliauit hospitem. Et cum dicto iubet uxorem decedere, utque in eius locum assideam iubet. meque etiam nunc verecundia contantem arrepta lacinia detrahens, Adside, inquit, istic. nam præ metu latronum (nulla est fabula) ne sufficientem suppellectilem parare nobis licet. Feci. Et sic: Ego te, inquit, etiam de ista corporis speciosa habitudine, deque hac virginali prorsus verecundia, generosa stirpe proditum rectè conicerem. Sed & meus Demeas eadem litteris pronuntiat. Ergo breuitatem gurgustiolì nostri ne spernas peto. Erit tibi adiacens & ecce illud cubiculum, honestum receptaculum. fac libenter diuerferis in nostro. Nam & maiorem domum dignatione tua feceris: & tibi specimen gloriosum arrogaris, si contentus Lare paruulo, Thesei illius cognominis patris tui virtutes æmuleris, qui nō est aspernatus Hecales anus hospitium tenue. Et vocata ancillula: Fotis, inquit, sarcinulas hospitis susceptas cum fide conde in illud cubiculum: ac simul è promptuario oleum vinctui, & lintea tersui, & cetera huc eidem vsui profer ocyter; & hospitem meum produc ad proximas balneas, satis arduo itinere atque prolixo fatigatus est. His ego auditis, mores atque parsimoniam ratiocinans Milonis, volensque me artius ei conciliare, Nihil: inquam, rerum

istarum, quæ itineris ubique nos comitantur, indigemus. Sed & balneas facile percontabimur. Planè quòd est mihi summe præcipuum, equo, qui me strenuè peruexit, foenum atque ordeum, acceptis istis numulis, tu Fortis emito. His actis, & rebus meis in illo cubiculo conditis, pergens ipse ad balneas, ut prius aliquid nobis cibatus prospicerem, forum cupedinis peto: inque eo piscatum opiparum expositum video. Et percontato pretio, quod centum numis indicaret aspernatus, viginti denariis præstinaui. Inde me commodum egredientem continuatur Pytheas, condiscipulus apud Athenas Atticas meus: qui me post aliquam multum temporis amanter agnitum inuadit, amplexusque ac comiter deosculatus: Mi Luci, ait, sat pol diu est, quòd interuimus te. At hercules exinde cum à magistro digressi sumus. Quæ autem tibi causa peregrinationis huius? Crastino die scies, inquam. Sed quid istud? voti gaudeo. Nam & lixas & virgas, & habitum prorsus magistratui congruentem in te video. An nonam curamus, ait, & ædilem gerimus; & si quid obsonare cupis, utique commodabimus. Abnuebam. quippe qui iam cænæ affatim piscatum prospexeramus. Sed enim Pytheas, visa sportula, succussisque in aspectum planiorem piscibus, At has quisquillas quanti parasti? Vix, inquam, piscatori extorsimus accipere viginti denarios. Quo audito, statim

arrepta

arrepta dextra postliminio me in forum cupidinis reducens, Et à quo, inquit, istorum nugamenta hæc comparasti? Demonstro seniculum in angulo sedentem. Quem confestim pro ædilitatis imperio voce asperrima increpans, inquit: Iam nec amicis quidem nostris, vel omnino ullis hospitibus parcitis, qui tam magnis pretiis pisces friuolos venditis, & florem Thessaliæ regionis instar solitudinis & scopuli edulium caritate deducitis. sed non impunè. Iam enim faxo scias, quemadmodum sub meo magisterio mali debeant coërceri. Et profusa in medium sportula, iubet officialem suum insuper pisces inscendere, ac pedibus suis totos obterere. Qua contentus morum seueritudine meus Pytheas, ac mihi, vt abirem, suadens, Sufficit mihi, ô Luci, inquit, seniculi tanta hæc contumelia. His actis consternatus, ac prorsus obstupidus, ad balneas me refero, prudentis condiscipuli valido consilio & numis simul priuatus & cæna: lautusque ad hospitium Milonis, ac dehinc cubiculo, me reporto. Et ecce Fotis ancilla, Rogat te, inquit, hospes. At ego iam inde Milonis abstinentiæ cognitor, excusauim comiter: quòd viæ vexationem non cibo, sed somno censerem diluendam. Isto accepto pergit ipse, & iniecta dextra, clementer me trahere adoritur. Ac dum contor, dum modestè renitor: Non prius, inquit, discedam, quàm me sequaris. Et dictum iurciurando

secutus, iam obstinationi suæ me ingratis obedi-
 entem perducit ad illum suum grabatu-
 lum. & residenti, Quàm saluè agit, inquit,
 Demeas noster? quid vxor, quid liberi, quid
 vernaculi? Narro singula. Percontatur accu-
 ratius causas etiã peregrinationis meæ. quas
 vbi probè protuli: iam & de patria nostra, &
 eius primoribus, ac denique de ipso præside
 scrupulosissimè explorans, vbi me post iti-
 neris tam sæui vexationem, sensit fabularum
 quoque serie fatigatum, in verba media som-
 nulentum desinere, ac nequidquam defectum
 iam incerta verborum salebra balbutire: tan-
 dem patitur cubitum concedere. Euasi ali-
 quando rancidi senis loquax & famelicum
 conuiuium, somno, non cibo grauatus: cæ-
 natus solis fabulis. Et in cubiculum reuer-
 sus, optatæ me quieti reddidi.

L. APVLEII

METAMORPHOSEON,

SIVE

DE ASINO AVREO

LIBER SECVNDVS.

VT primùm nocte discussa, Sol nouus
 diem fecit; & somno simul emer-
 sus & lectulo, anxius alioquin, & nimis cupi-
 dus cognoscendi quæ rara mira-
 que sunt: repu-
 tansq;

tansque me media Thessaliæ loca tenere, quo
 artis Magicæ natiua cantamina totius orbis
 consono ore celebrentur, fabulamque illam
 optimi comitis Aristomenis de situ ciuitatis
 huius exortam, suspensus alioquin & voto si-
 mul & studio, curiosè cuncta considerabam.
 Nec fuit in illa ciuitate, quod aspiciens, id
 esse crederem quod esset, sed omnia prorsus
 ferali murmure in aliam effigiem translata;
 vt & lapides quos offenderem, de homine
 duratos, & aues quas audirem, indidem plu-
 matas, & arbores quæ pomerium ambirent,
 foliatas similiter, & fontanos latices de cor-
 poribus humanis fluxos crederem. Iam sta-
 tuas & imagines incessuras, parietes locutu-
 ros, boues & id genus pecua dictura præsa-
 gium: de ipso verò cælo, & iubaris orbe su-
 bitò venturum Oraculum. Sic attonitus, im-
 mò verò cruciabili desiderio stupidus, nullo
 quidem initio vel omnino vestigio cupidinis
 meæ reperto, cuncta circuibam. Tamen dum
 luxu temulento similis ostiatim singula per-
 erro, repente me nescius forum cupedi-
 nis intuli. Et ecce mulierem quampiam
 frequenti stipatam famulatione ibidem
 gradientem accelerato vestigio compre-
 hendo. Aurum in gemmis, & in tunicis,
 ibi inflexum, hic intextum, matronam pro-
 fectò confitebatur. Huius adhærebat la-
 teri senex, iam grauis annis. qui vt pri-
 mum me conspexit: est, inquit, hercules

hic Lucius : & offert osculum. & statim , incertum quidnam , in aurem mulieris obgan-
niit. Quin, inquit, etiam ipse parentem tuam
accedis & salutas ? Vereor , inquam , ignotæ
mihi feminæ. Et statim rubore suffusus rete-
cto capite restiti. At illa obtutum in me con-
versa, En, inquit , sanctissimæ Salviæ matris
generosa prolitas. sed & cetera corporis in-
explicabiliter ad regulam, (qua diligenter a-
liquid adfingunt) sunt congruentia. Inenor-
mis proceritas , succulenta gracilitas , rubor
temperatus, flauum & inatfectatum capilliti-
um : oculi cæsi quidem, sed vigiles, & inaspe-
ctu micantes prorsus aquilino , quoquò ver-
sum floridi : speciosus & immeditatus inces-
sus. Et adiecit : Ego te, Luci, meis istis mani-
bus educaui : quidni ? parentis tuæ, non mo-
dò sanguinis , verùm alimoniarum etiam so-
cia fui. Nam ex familia Plutarchi ambæ pro-
gnatæ sumus, & eandem nutricem simul bi-
bimus, & in nexu germanitatis vnâ coalui-
mus : nec aliud nos quàm dignitas discernit :
quòd clarissimas illa, ego priuatas nuptias fe-
cimus. Ego sum Byrrhæna illa, cuius fortè
sæpicule nomen inter tuos frequentatum e-
ducatores retines. Accede itaque hospitium
fiducia, immò verò iam tuum proprium La-
rem. Ad hæc ego, iam sermonis ipsius mota
rubore digesto, Absit, inquam, parens, vt Mi-
lonem hospitem sine vlla querela deseram.
Sed planè, quod officiis integris potest effici,
curabo

curabo sedulo. Quotiens itineris huius ratio nascetur, nunquam erit, ut non apud te diuortar. Dum hunc & huiusmodi sermonem altercamur, paucis admodum confectis passibus, ad domum Byrrhænæ peruenimus. Atria longè pulcerrima, columnis quadrifariam per singulos angulos stantibus, attollebant statuas Palmaris deæ. facies quaquà pinis explicitis sine gressu pilæ volubiles, instabile vestigium plantis roscidis decitantes, nec ut maneant inhærent: & iam volare creduntur. Ecce lapis Parius in Dianam factus tenet libratam totius loci medietatem: signum perfectè luculentum, veste reflatum, procursu vegetum, introeuntibus obuium, & maiestate numinis venerabile. Canes vtrimque secus Deæ latera muniunt: qui canes & ipsi lapis erant. His oculi minantur, aures rigent, nares hiant, ora sæuiunt. & , sicunde latratus de proximo ingruerit, cum putabis de faucibus lapideis exire. & , in quo summum specimen operæ fabrilis egregius ille signifex prodidit, sublati canibus in pectus arduis pedes imi resistunt, currunt priores. Pone tergum Deæ saxum insurgit, in speluncæ modum muscis & herbis, & foliis, & virgulis, & sicubi pampinis, & arbusculis alibi de lapide florentibus. Splendet intus vmbra signi de nitore lapidis. Sub extrema saxi margine poma & vixæ faberrime politæ dependent, quas ars æmula naturæ veritati similes explicuit. putes ad cibum

bum inde quædam , cùm mustulentus autumnus maturum colorem afflauerit , posse decerpi. Et, si fontes, qui Deæ vestigio discurrentes in lenem vibrantur vndam, pronus aspexeris , credes illos, vt vite pendentes racemos, inter cetera veritatis, nec agitationis officio carere. Inter medias frondes lapidis Aetæon (simulachrum) curioso obtutu in dorsum proiectus , iam in ceruum ferinus , & in saxo simul & in fonte loturam Dianam operiens visitur. Dum hæc idemtidem rimabundus eximiè delector: Tua sunt, inquit Byrrhæna, cuncta quæ vides. Et cum dicto ceteros omnes sermone secreto decedere præcepit. Quibus dispulsis omnibus, Per hanc, inquit, Deam ô Luci carissime, vt auxiliè tibi metuo, & vtpote pignori meo , longè prouisum cupio. Caue tibi, sed caue fortiter à malis artibus, & facinorosis illecebris Pamphiles illius, quæ cū Milone isto, quem dicis hospitem, nupta est. Maga primi nominis, & omnis carminis sepulchralis magistra creditur: quæ surculis & lapillis, & id genus friuolis inhalatis, omnem istam lucem mundi sideralis in ima Tartari, & in vetustum chaos mergit. Nam cùm quemquam cōspexerit speciosæ formæ iuuenem, venustate eius sumitur, & ilico in eum & oculum & animum detorquet. Serit blanditias, inuadit spiritum, amoris profundi pedicis æternis alligat. Tunc minus morigeros & viles fastidians , in saxa & in pecua, & quod-

quoduis animal puncto reformat : alios verò
 prorsus extinguit. Hæc tibi trepido, & cauenda
 censeo. Nam & illa vrit perpetuū , & tu
 per ætatem & pulcritudinem capax eius es.
 Hæc mecum Byrrhæna satis anxia. At ego
 curiosus alioquin , vt primū artis Magicæ
 semper optatum nomen audiui : tantum à
 cautela Pamphiles abfui, vt etiam vltro ge-
 stirem tali magisterio me volens ampla cum
 mercede tradere , & prorsus in ipsum Bara-
 thrum saltu concito præcipitare. Festinus
 denique & vecors animi , manu eius velut
 cathena quadam memet expedio : & , SALVE
 propere addito, ad Milonis hospitium perni-
 citer euolo. Ac dum amenti similis accele-
 ro vestigium : Age, inquam , ô Luci euigila,
 & tecum esto. Habes exoptatam occasionem
 ex voto diutino poteris fabulis miseris exple-
 re pectus. Aufer formidines puerileis : co-
 minus cum re ipsa gnauiter congregere :
 & à nexu quidem Venereo hospitis tuæ tem-
 pera , & probi Milonis genialem torum re-
 ligiosus suspice. Verū enimuerò Fotis
 famula petatur annixè. nam & forma scitu-
 la , & moribus ludicra , & prorsus argutula
 est. Vesperique quoque cum somno concede-
 res , & in cubiculum deduxit comiter , &
 blandè lectulo collocavit , & satis amanter
 cooperuit ; & osculato tuo capite , quā in-
 vita discederet, vultu prodidit ; denique sæpè
 retrorsus respiciens substitit. QVOD BONVM
 Felix

FELIX ET FAVSTVM itaq; licet salutare non erit, Fotis illa tentetur. Hæc mecum ipse disputans fores Milonis accedo, & quod aiunt, pedibus in sententiam meam vado. Nec tamen domi Milonem vel vxorem eius offendendo, sed tantum caram meam Fotidem: quæ suis dominis parabat viscum fartim concisum, & pulpam frustatim collectam ad pascua virulenta. & quidem naribus iam mihi ariolabar tucetum perquam sapidissimum. Ipsa linea tunica mundulè amicta, & russea fasciola prænitente altiusculè sub ipsas papillas succintula, illud cibarium vasculum floridis palmulis rotabat in circulum; & in orbis flexibus crebra succutiens, & simul membra sua leniter illubricans, lumbis sensim vibrantibus, spinam mobilem quatiens placidè, decenter undabat. Isto aspectu defixus obstupui, & mirabundus steti. steterunt & membra quæ iacebant antè. Et tandem ad illam, Quàm pulchrè, quàmque festiue, inquam, Fotis mea, ollulam istam cum natibus intorques? quàm mellitum pulmentum apparas? Felix, & certius beatus, cui permiseris illuc digitum intingere. Tunc illa lepida alioquin & dieacula puella, Discede, inquit, miselle, quàm procul à meo foculo discede. Nam si te vel modicè meus igniculus afflauerit, vreris intimè, nec ullus extinguet ardorem tuum, nisi ego: quæ dulce condiens, & ollam & lectulum suaue quaterere noui. Hæc dicens, in me respexit, & risit.

rifit. Nec tamen ego prius inde discessi, quàm diligenter omnem eius explorassem habitu-
 dinem. Sed quid ego de ceteris aio? cùm
 semper mihi vnica cura fuerit caput capillū-
 que sedulò & publicè & prius intueri, & do-
 mi postea perfrui. Sicque iudicij huius apud
 me certa & statuta ratione, vel quod præcipua
 pars ista corporis in aperto & perspicuo posi-
 ta, prima nostris luminibus occurrit: & quòd
 in ceteris membris floridæ vestis hilaris co-
 lor, hoc in capite nitor natiuus operatur. De-
 nique pleræque indolem gratiasque suas pro-
 baturæ, lacinias omnes exiunt, amicula di-
 mouent: nudam pulcritudinem suam præ-
 bere gestiunt, magis de cutis roseo rubore,
 quàm de vestis aureo colore placituræ. At
 verò, quod nefas dicere, neque sit huius rei
 vllum tam dirum exemplum, si cuius libet
 eximiae pulcerrimæque reminae caput capil-
 lo exspoliaueris, & faciem natiua specie nuda-
 ueris: licet illa cælo deiecta, mari edita, flu-
 ctibus educata, licet, inquam, Venus ipsa fu-
 erit, licet omnium Gratiarum choro stipata,
 & toto Cupidinum populo comitata, & bal-
 theo suo cincta, cinnama fragrans, & balsa-
 ma rorans, calua processerit: placere non po-
 terit nec Vulcano suo. Quid cum capillis co-
 lor gratus, & nitor splendidus illucet, & con-
 tra Solis aciem vegetus fulgurat, vel placidus
 retinet, ac in contrariam gratiam variat aspe-
 ctum? & nunc vt aurum coruscans in leuem
 mellis

mellis deprimitur umbram; nunc coruina nigredine cæculos columbarum colli flosculos æmulatur; vel nunc guttis Arabicis obunetus, & pectinis arguti dente tenui discriminatus, & ponè versum coactus amatoris oculis occurrens, instar speculi, reddit imaginem gratiorem? Quid? cum frequenti sobole spissus cumulat verticem, vel proluxa serie porrectus dorsa permanat? Tanta denique est capillamenti dignitas, ut, quamuis auro, veste, gemmis, omniq̃ cetero mundo exornata mulier incedat; tamen nisi capillum distinxerit, ornata non possit abire. Sed in mea Fozide, non operosus, sed inordinatus ornatus addebat gratiam. Vberes enim crines, leniter emissos, & ceruice pendulos, ac deinde per colla dispositos, sensimque sinuato patagio residentes, paulisper ad finem conglobatos in summum verticem nodus adstrinxerat. Nec diutius quivi tantum cruciatum voluptatis eximiae sustinere. sed pronus in eam, qua fine summum cacumen capillus ascendit, mellitissimum illud sauium impressi. Tum illa ceruicem intorsit, & ad me conuersa, limis & morsicantibus oculis, ait: Heus tu scholastice, dulce & amarum gustulum carpis. Caue ne nimia mellis dulcedine diutinam bilis amaritudinem contrahas. Quid istic, inquam, est, mea festiuitas, cum sim paratus, vel vno sauiolo interim recreatus, super istum ignem porrectus assari? Et cum dicto

artius

artius eam complexus, cœpi sauiari. Iamque æmula libidine in amoris parilitatem congermanescenti mecum, iam patentis oris inhalatu cinnameo, & occursantis linguæ illusu nec stareo prona cupedine adlubescente: Pereo, inquam, immò iam dudum perii, nisi tu propitiaris. Ad hæc illa, rursus me deosculato, Bono animo esto, inquit. Nam ego tibi mutua voluntate mancipata sum. nec voluptas nostra differetur vltcrius, sed prima face cubiculum tuum adero. Abi ergo, ac te præpara. tota enim nocte tecum fortiter & ex animo præliabor. His & talibus obgannitis sermonibus inter nos, discessum est. Commodum meridies accesserat: & mittit mihi Byrrhæna xeniola, porcum opimum, & quinque gallinulas, & vini cadum in ætate pretiosi. Tunc ego vocata Fotide, Ecce, inquam, Veneris hortator & armiger Liber aduenit vltro; vinum istud sorbeamus hodie omne; quod nobis restinguat pudoris ignauiam, & alacrem vigorem libidinis incutiat, hac enim sitarcia nauigium Veneris indiget sola: vt nocte peruigili & oleo lucerna & vino calix abundet. Diem ceterum lauacro, ac dein cænæ dedimus. Nam Milonis boni cōcinnaticiam mensulam rogatus accubueram, quam pote tutus ab vxoris eius aspectu, Byrrhænæ monitorum memor, & perinde in eius faciē oculos meos, ac si in Auernum lacū formidans deieceram. Sed assiduè respiciens præministrantē Fotidē,

inibi

inibi recrebar animo. Cùm esset iam vespere
lucernam intuens Pamphile, Quàm largus,
inquit, imber aderit crastino ! Et percontan-
ti marito qui comperisset istud ? respondit,
sibi lucernam prædicere. Quod dictum ipsius
Milo risu secutus, Grandem, inquit, istam lu-
cernæ Sybillam pascimus, quæ cuncta cæli
negotia, & Solem ipsum de specula candela-
bri contuetur. Ad hæc ego subiiciens, Sunt,
aio, prima huiusce diuinationis experimen-
ta : nec mirum. Licet modicum istum igni-
culum, & manibus humanis laboratum, me-
morem tamen illius maioris & cælestis ignis,
velut sui parentis, quid esset editurus in æthe-
ris vertice, diuino prælagio & ipsum scire, &
nobis enuntiare. Nam & Corinthi nunc apud
nos passim Chaldæus quidam hospes miris
totam ciuitatem responsis turbulentat, & ar-
cana fatorum stipibus emerendis edicit in vul-
gum, qui dies copulam nuptialem adfirmet,
qui fundamenta moenium perpetuet, qui ne-
gotiatori commodus, qui viatori celebris,
qui nauigiis opportunus : mihi denique pro-
uentum huius peregrinationis inquirenti mul-
ta respondit, & oppidò mira & satis varia.
Nunc enim gloriam satis floridam, nunc hi-
storiam magnam, & incredendam fabulam,
& libros me facturum. Ad hæc renidens Mi-
lo, Qua, inquit, corporis habitudine præditus,
quoue nomine nuncupatus hic iste Chaldæus
lætus est ? Procerus, inquam, & suffusculus,
Dio-

Diophanes nomine. Ipse est, ait, nec ullus alius. Nam & hic apud nos multa multis similiter effatus, nō paruas stipes, immò verò mercedes opimas iam consecutus, Fortunam scævam, an scævam veriùs dixerim, miser incidit. Nam die quadam, cum frequentis populi circulo septus, coronæ circumstantium fata enodaret, Cerdo quidam negotiator accessit eum, diem commodum peregrinationi cupiens præuidere. Quem cum electum destinasset illi, iam deposita crumena, iam profusis numulis, iam dinumeratis centum denariis, quos mercedem diuinationis auferret; ecce quidam de nobilibus adolescentulus à tergo arrepenſ, eum lacinia prehendit, & conuersum amplexus osculatur artissimè. At ille vbi primum consauiatus eum, iuxta se vt assideret effecit, attonitus est repentinæ visionis stupore, & præsentis negotii, quod gerebat, oblitus, inſit ad eum: Quàm olim equidem exoptatus nobis aduenis? Respondit ad hæc ille alius: Commodum vespera oriente. Sed vicissim tu quoq; frater mihi memora, quemadmodum exinde, vt de Eubœa insula festinus enauigasti, & maris, & viæ confeceris iter. Ad hæc Diophanes ille Chaldæus egregius, mente viduus, nec dum suus, Hostes, inquit, & omnes inimici nostri, tam duram, immò verò Vlyſſeam peregrinationem incidant. Nam & nauis ipsa, qua vehemur, variis turbinibus procellarum quassata, vtroque regimine

mine amisso, ægrè ad vltioris ripæ margi-
nem detrusa, præceps demersa est: & nos, o-
mnibus amissis, vix enatauimus. Quodcumq;
vel ignotorum miseratione, vel amicorum
beniuolentia extraximus, id omne latrocina-
lis inuasit manus: quorū audaciæ repugnans
etiam cui nomen est Arisuatus, vnicus frater
meus, sub istis oculis miser iugulatus est.
Hæc eo adhuc narrante mœsto, Cerdo ille
negotiator correptis numulis suis, quos di-
uinationis mercedi destinauerat, protinus
aufugit. Ac dehinc, tunc demum Diopha-
nes expergitus, sensit imprudentiæ suæ la-
bem: cum etiam nos omnes circumsecus in
clarum cachinnum videret effusos. Sed tibi
planè, Luci domine, soli omnium Chaldæ-
us ille vera dixerit; sisque felix, & iter dex-
terum pergas. Hæc Milone diutinè sermoci-
nante, tacitus ingemiscebam: mihiq; non
mediocriter succensebam, quod vltro indu-
cta serie importunarum fabularum, partem
bonam vespere, eiusq; gratissimum fructum
amitterem. Et tandem denique deuorato pu-
dore, ad Milonem aio: Ferat suam Diopha-
nes ille Fortunam, & spolia populorum rur-
sum conferat mari pariter ac terræ: mihi verò
fatigationis hesternæ etiam nunc saucio, da
veniam maturius concedam cubitum. Et
cum dicto facefso, & cubiculum meum con-
tendo. Atque illic deprehendo epularum di-
spositiones satis concinnas. Nam & pueri ex-
tra

tra limen, credo ut arbitrio nocturni gannitus ablegaretur, humi quàm procul destratum fuerat & grabatulum meum assistit mensula cænæ totius honestas reliquias tolerans: & calices bini, iam infuso latice semipleni, solam temperiem sustinentes: & lagena iuxta orificio cessim dehiscence patescens, facilis hauritu, prorsus gladiatoriae Veneris antecænia. Commodum cubueram: & ecce Fotis mea, iam domina cubitum reddita, iactâ proximat rosâ fertâ, & rosâ solutâ in sinu tuberrante. At ne pressim deosculato, & corollis reuincto, ac flore persperso, arripit poculum: ac desuper aqua calida iniecta, porrigit bibam, idque modicum. Prius quàm totum exorberem, clementer inuadit: ac relictum paululatim labellis minuens, me respiciens, forbillat dulciter: sequens & tertium inter nos vicissim & frequens alternat poculum. Cum ergo iam vino madēs, nec animo tantum, verum etiam corpore ipso ad libidinem inquietus alioquin & petulans, etiam saucius paulisper inguinum sine, lacinia remota, impatentiam Veneris Fotidi meæ monstrans: Misere, inquam, & subueni maturius. Nam, ut vides, prælio, quod nobis sine feriali officio indixeras, iam proximante vehementer intentus, ubi primam sagittam sæui Cupidinis in ima præcordia mea delapsam excepi, arcum meum & ipse vigor attendit, & oppidò formido ne neruus rigoris nimietate rumpatur.

Sed, ut mihi morem plenius gesseris, in effusum laxa crinem, & capillo fluenter vndante, ede complexus amabiles. Nec mora, cum cibariis vasculis raptim remotis, laciniis cunctis renudata, criminibusque dissolutis ad hilarem lasciviam, in speciem Veneris, quæ marinos fluctus subit, pulcre reformata; paulisper etiam glabellum feminal rosea palmula potius obumbrans de industria, quàm tegens verecundia, Præliare, inquit, & fortiter præliare. Nec enim tibi cedam, nec terga vortam. Comminus (in aspectum) si vires, arrigere; & grassare naviter, & occide moriturus. Hodierna pugna non habet missionem. Hæc simul dicens, in scenso grabatulo, super me sensim residens, ac crebrò subsiliens, lubricisque gestibus mobilem spinam quatiens, pendulæ Veneris fructu me satiauit, usque dum lassis animis, & marcidis artubus defatigati, simul ambo corruimus inter mutuos amplexus animas anhelantes. His & huiuscemodi colluctationibus ad confinia lucis usque peruigiles egimus, poculis interdum lassitudinem refouentes, & libidinem incitantes, & voluptatē integrantes. Ad cuius noctis exemplar similes astruximus alias plussculas. Fortè quadam die mecum magnopere Byrrhæna contendit apud eam cæmulæ interessent: &, cum impendiō excusarent, negavit veniam. Ergo igitur Fotis erat adeunda, deque nutu eius consilium, velut auspiciū, petendum.

dum. Quæ, quamquam inuita quod à se vñ-
 gue latius digrederer, tamen comiter amato-
 riæ militiæ breuem commeatum indulgit. Sed
 heus tu, inquit, caue regrediare cæna matu-
 rius. Nam vesana factio nobilissimorum iu-
 uenum pacem publicam infecit: & passim
 trucidatos per medias plateas videbis iacere.
 nec præsidis auxilia longinqua leuare ciuita-
 tem tanta clade possunt. Tibi verò Fortunæ
 splendor insidias, contemptum etiam pere-
 grinatio poterit afferre. Fac sine cura, sis in-
 quam, Fotis mea. Nam præter quòd epulis a-
 lienis voluptates meas anteferrem, metum e-
 tiam istum tibi demam maturata regressione.
 Nec tamen incomitatus ibo. nam gladio so-
 lito cinctus altrinsecus, ipse salutis meæ præ-
 sidia gestabo. Sicque paratus cænæ me com-
 mitto. Frequens ibi numerus epulorum, &
 vtpote apud primatem feminam, flos ipse ci-
 uitatis. Et opipares cibi, & ebore nitentes le-
 cti, aureis vestibus intecti: ampli calices, va-
 riæ quidem gratiæ, sed pretiositatis vnius. Hic
 vitrum fabre sigillatum, ibi crystallum im-
 punctum; argentum alibi clarum, & aurum
 fulgurans, & succinum mirè cauatum in la-
 pides, vt bibas: & quidquid fieri non potest,
 ibi est. Diribitores plusculi, splendide amicti:
 fercula copiosa. puellæ scitulè ministrantes,
 pueri calamistrati pulchrè indusiati, gemmas
 formatas in pocula vini vetusti frequenter of-
 ferentes. Iam illatis luminibus epularis sermo

percrebuit: iam risus adfluens, & ioci liberales, & cauillus hincinde. Tum infit ad me Byrrhæna: Quàm commodè versaris in nostra patria? Quod sciam, templis & lauacris, & ceteris operibus longè cunctas ciuitates antecellimus. vtensilibus præterea pollemus affatim. Certe libertas otiosa, & negotioso quidem aduenæ Romana frequentia; modesto verò hospiti quies villatica, omni denique prouinciæ voluptarij secessus sumus. Ad hæc ego: Vera memoras, nec vsquam gentium magis me liberum, quàm hic fuisse credidi. Sed oppidò formido cæcas & inuitabiles latebras Magicæ disciplinæ. nam ne mortuorum quidem sepulcra tuta dicuntur: sed & bustis & rogis reliquiæ quædam, & cadauerum præsemina ad exitiabiles viuientium Fortunas petuntur. Et cantatrices aniculæ in ipso momento choragij funebris, præpeti celeritate alienam sepulturam anteuortunt. His meis addidit alius: Immò verò istic nec viuentibus quidem vllis parcitur. Et nescio qui simile passus, ore vndique omnifarîam deformato truncatus. Inter hæc, per conuiuium totum inlicentiosus cachinnus effunditur: omniumque ora & obtutus in vnum quempiam angulo secubantem conferuntur. Qui cunctorum obstinatione confusus, indigna murmurabundus, cùm vellet exurgere: Imò, mi Telephron, Byrrhæna inquit, & subsiste paulisper, & more tuæ vrbauitatis fabulam illam

illam tuam remetire: vt & filius meus iste Lucius lepidi sermonis tui perfruatur comitate. At ille: Tu quidem Domina, ait, in officio manes sanctæ tuæ bonitatis; sed ferenda non est quorundam insolentia. Sic ille commotus. Sed instantia Byrrhænæ, quæ eum adiuratione suæ salutis ingratis cogebat effari, perfecit vt vellet: Ac sic aggeratis in tumulum stragulis, & effultus in cubitum, subiectusq; in torum, porrigit dexteram, & ad instar oratorum conformat articulum; duobusque infimis conclusis digitis, ceteros eminentes porrigit, & infesto pollice clementer subrigens, inquit Telephron: pupillus ego Mileto profectus ad spectaculum Olympicum, cum hæc etiam loca prouinciæ famigerabilis adire cuperem, peragrata cuncta Thessalia, fuscis auib; Larissam accessi. Ac dum singula pererrans, tenuato admodum viatico, paupertati meæ fomenta conquiro; conspicio medio foro procerum quemdam senem. insistebat lapidem, claraque voce prædicabat, **S I QVI MORTVVM SERVARE VELLE, DE PRETIO LICERETVR.** Et ad quempiam prætereuntium, Quid hoc, inquam, comperior? hiccine mortui solent aufugere? Tace, respondit ille. Nam oppidò puer, & satis peregrinus es, meritoque ignoras Thessaliæ te consistere, vbi sagæ mulieres ora mortuorum passim demorsicant: eaque sunt illis artis magicæ supplementa. Contra ego, Et

quæ tu, inquam, dic sodes custodela ista feralis? Iam primùm, respondit ille, perpetem noctem eximiè vigilandum est, exertis & inconniuis oculis semper in cadauer intentis; nec acies vsquam deuertenda, immò ne obliquanda quidem. Quippe cùm deterrimæ versipelles, in quoduis animal ore conuerso, latenter obrepant; vt ipsos etiam oculos Solis & Iustitiæ facilè frustrentur. Nam & aues, & rursum canes & mures, immò verò etiam muscas induunt. Tunc diris cantaminibus somno custodes obruunt. Nec satis quisquā definire poterit, quantas latebras nequissimæ mulieres pro libidine sua comminiscuntur. Nec tamen huius tam exitiabilis operæ merces amplior, quàm quaterni vel seni ferme offeruntur aurei. Et hem quod pænè præterieram, si qui non integrum corpus manè restituerit, quidquid inde decerptū diminutumque fuerit, id omne de facie sua defectum sarcire compellitur. His cognitis, animum meum commasculo: & illico accedens præconem, Clamare, inquam, iam desine. Adest custos paratus: cedo præmium. Mille, inquit, numi deponentur tibi. Sed heus iuuenis, caue diligenter vt primatis ciuitatis huius filii cadauer à malis Harpyiis probè custodias. Ineptias, inquam, mihi narras, & nugas meas. Vides hominem ferreum, & insomnem, certè perspicaciorem ipso Lynceo, vel Argo, & oculos totum. Vix finieram: & illicò me pro-

produxit ad domum quampiam, cuius ipsis
 foribus obseptis, per quamdam breuem po-
 sticulam introuocat me, ad conclaue quod-
 dam obseratis luminibus vmbrosum, demon-
 strat matronam flebilem, fusca veste conte-
 etam. quam propter adstans: Hic, inquit,
 auctoratus ad custodiam mariti tui fidenter
 accessit. At illa crinibus antependulis hinc
 inde dimotis, etiam in mærore luculentam
 proferens faciem, meque respectans, Vide,
 oro, inquit, quam expergitè munus obeas.
 Sine cura sis, inquam; modò corollarium i-
 doneum compara. Quo placito, ocyter sur-
 rexit, & ad aliud me cubiculum inducit. Ibi
 corpus splendentibus linteis coopertum, in-
 troductis quibusdam (septem) testibus, ma-
 nu reuelat: & diutine visu præflecto, obtestata
 fidem præsentium, singula demonstrat anxie,
 membra connecta de industria quodam tabu-
 lis prænotante. Ecce, inquit, nasus integer,
 incolumes oculi, saluæ aures, illibatæ labiæ,
 mentum solidum. VOS IN HANC REM
 BONI QVIRITES TESTIMONIUM
 PERHIBETE. Et cum dicto, consignatis
 illis tabulis, facessit. At ego, iube, inquam,
 domina, cuncta quæ sunt vsui necessaria, no-
 bis exhiberi. At quæ, inquit, ista sunt? Lu-
 cerna, aio, prægrandis, & oleum ad lucem
 luci sufficiens, & calida cum œnophoris &
 calice, cænarumque reliquiis discus ornatus.
 Tunc illa capite quassanti, Abi, inquit, fatue,
 Hic qui

qui in domo funesta cænas & partes requiris:
in qua totiugis iam diebus ne fumus quidem
visus est ullus. An istie commissatum te venisse
credis? Quin sumis potius loco congruentes
luctus & lacrymas? Hæc simul dicens, res-
xit ancillam: &, Myrrhine, inquit, lucernam
& oleum trade confestim. Et incluso custode
cubiculo protinus facessit. Desolatus ad ca-
daveris solatium, perfrectis oculis & ohar-
matis ad vigiliæ, animum meum permulce-
bam cantationibus. Cùm ecce crepusculum,
& nox prouecta, (& nox altior,) & deinde
de concubia altior, & iam nox intempesta,
mihiq; oppidò formido cumulationior quidem:
cùm repente introrepens mustela contra me
constitit, obtutumque acerrimum in me de-
stituit: vt tantillulum animalis præ nimia sui
fiducia, mihi turbauerit animum. Denique sic
ad illam: Quin abis, inquam, impurata be-
stia, teque ad tui similes musculos recondis,
antequam nostri vim præsentariam experia-
ris? quin abis? Terga vortit, & cubiculo pro-
tinus exterminatur. Nec mora, cùm me
somnia profundus in imum Barathrum re-
pentè demergit; vt ne deus quidem Delphi-
cus ipse facile discerneret, duobus nobis ia-
centibus, quis esset magis mortuus. Sic ina-
nimis & indigens alio custode pæne, ibi non
eram. Commodum noctis inducias cantus
perstrepebat cristatæ (gallorum) cohortis.
Tandem expergitus, & nimio pauore perter-
ritus,

ritus,

ritus, cadauer accurro: & admoto lumine, reuelataque eius facie, rimabar singula, quæ cuncta conuenerant. Ecce vxor misella flens, cum hesternis testibus introrupit anxia: & statim corpori superrueus, multumq; ac diu deosculata, sub arbitrio luminis recognoscit omnia. Et conuersa, Philodespotum requirit actorem: & ei præcipit bono custodi redderet sine mora præmium. Et oblato statim, Summas, inquit, tibi iuuenis gratias agimus: & hercules ob sedulum istud ministerium, inter ceteros familiares dehinc numerabimus. Ad hæc ego insperato lucro diffusus in gaudium, & in aureos refulgentes, quos idemtidem manu mea ventilabam, attonitus, Immò, inquam, domina, de famulis tuis vnum putato: & quoties operam nostram desiderabis, fidenter impera. Vix effatum me statim familiares omnes nefarium execrati, raptis cuiusquemodi telis, insequuntur. Pugnis ille malas offendere, scapulas alius cubitis impingere, palmis infestis hic latera suffodere: calcibus insultare, capillos distrahere, vestem discindere. Sic in modum superbi iuuenis Adonei vel musteluatis pipletis laceratus atque discerptus, domo proturbor. Ac, dum in proxima platea refoueo animum, infausti atque improuidi sermonis mei serò reminiscor: dignum me pluribus etiam verberibus fuisse meritò consentio. Ecce iam vltimùm defletus atque concla-

matus processerat mortuus, rituque patrio, utpote vnus de optimatibus, pompa funeris publici ductabatur per forum. Occurrit ad latus quidam mæstus in lacrymis, genialem canitiem reuellens senex: &, manibus ambabus inuadens torum, voce contenta quidem, sed assiduis singultibus impedita, Per fidem vestram, inquit, Quirites, per pietatem publicam, perempto ciui subsistite, & extremum facinus in nefariam scelestamque istam feminam seueriter vindicate. Hæc enim, nec vllus alius, miserum adulescentem sororis meæ filium in adulteri gratiam, & ob prædam hereditariam extinxit veneno. Sic ille senior lamentabiles questus singulis instrepebat. Sæuere vulgus interdum, & facti verisimilitudine ad criminis credulitatem impelli. Conclamant ignem, requirunt saxa; paruulos ad exitium mulieris hortantur. Emeditatis ad hæc illa fletibus, quamque sanctissimè poterat, adiurans cuncta numina, tantum scelus abnuebat. Ergo igitur senex ille: Veritatis arbitrium in diuinam prouidentiam reponamus. Zachlas adest Ægyptius, propheta primarius, qui mecum iamdudum grandi præmio pepigit, reducere paulisper ab inferis spiritum, corpusque istud postliminio mortis animare. Et cum dicto iuuenem quempiam linteis amiculis intectum, pedesque palmeis baxeis indutum, & adusque derafo capite, producit in medium. Cuius diu manus de-

oscula-

osculatus, & ipsa genua contingens, Misere-
 re, ait, sacerdos: miserere per cælestia sidera,
 per inferna numina, per naturalia elementa,
 per nocturna silentia, & adepta Coptica, &
 per incrementa Nilotica, & arcana Memphi-
 tica, & sinistra Phariaca. Da breuem Solis usu-
 ram, & in æternum conditis oculis modicam
 lucem infunde. Non obnitimur, nec terræ
 rem suam denegamus: sed ad ultionis solati-
 um, exiguum vitæ spatium deprecamur. Pro-
 pheta sic propitiatus, herbulam quampiam
 ter ob os corporis, & aliam pectori eius im-
 ponit. Tunc orientem obuersus, & incre-
 menta Solis augusti tacitus imprecatus, vene-
 rabilis scenæ facie studia præsentium ad mi-
 raculum tantum certatim adrexit. Immitto
 me turbæ socium, & ponè ipsum lectulum
 editiorem quemdam lapidem insistens, cun-
 cta curiosis oculis arbitrabar. Iam tumore
 pectus extolli: iam salubris vena pulsari; iam
 spiritu corpus impleri; & adsurgit cadauer,
 & profatur adolescens: Quid, oro, me post
 Lethæa pocula, iam Stygiis paludibus inna-
 tantem, ad momentariæ vitæ reducitis offi-
 cia? Desine iam, precor, desine: ac me in me-
 am quietē permitte. Hæc audita vox de cor-
 pore. Sed aliquanto propheta commotior,
 Quin refers, ait, populo singula, tuæque mor-
 tis illuminas arcana? An non putas, deuoti-
 opibus meis posse Diras innoceri? posse tibi
 lassa membra torqueri? Suscipit ille de lectu-

lo, & vno congestu populum sic adorât: Malis nouæ nuptæ peremptus artibus, & additus noxio poculo, torum repente adultero mancipauit. Tunc vxor egregia capit præsentem audaciam, & mente sacrilega coarguenti marito resistens altercat. Populus æstuat, diuersa tendentes. hi pessimam feminam uiuentem statim cum corpore mariti sepeliendam, alij, mendacio cadaueris fidem non habendam. Sed hanc contationem sequens adulescentis sermo distinxit. nam rursus altius ingemiscens, Dabo, inquit, dabo vobis intemeratæ veritatis documenta perlucida, & quod prorsus alius nemo cognouerit, indicabo. Tunc digito me demonstrans: Nam cum corporis mei custos hic sagacissimus, exertam mihi teneret vigiliam; cantatrices anus, exuiis meis imminentes, atque ob id reformatæ frustra sæpius, cum industriam sedulam eius fallere nequissent: postremò injecta somni nebula, eoque in profundam quietem sepulto, me nomine ciere non prius desierant, quam dum hebetes artus & membra frigida pigris conatibus ad artis Magicæ nituntur obsequia. Hic, utpote viuus quidem, sed tantum sopore mortuus, quod eodem mecum vocabulo nuncupetur, ad suum nomē ignarus exurgit: & in exanimis vmbre modum vltroneus gradiens, quamquam foribus cubiculi diligenter occlusis, per quoddam foramen profectis naso prius, ac mox auribus

auribus, vicariam pro me lanienam susceptavit. Utque fallaciæ reliqua conuenirent, ceram in modum profectarum formatam aurium ei applicant examussim, nasoque ipsius similem comparant. Et nunc adsistit miser hic præmium non industriæ, sed debilitationis consecutus. His dictis perterritus, tentare formam aggredior. Iniecta manu nasum prehendo, sequitur: aures pertracto, deruunt. Ac dum directis digitis, & detortis nutibus præsentium denotor, dum risus ebullit; inter pedes circumstantiũ frigido sudore defluens euado. Nec postea debilis, ac sic ridiculus, Lari me patrio reddere potui: sed capillis hincinde laterum deiectis, aurium vulnera celauit; nasi verò dedecus linteolo isto pressim adglutinato decenter obtexi. Cùm primũ Telephron fabulam posuit, compotores vino madidi rursus cachinnum integrant. Dumque bibere solitarium postulant, sic ad me Byrrhæna: Solemnis, inquit, dies à primis cunabulis huius vrbis conditæ crastinus aduenit, quo die soli mortalium sanctissimum deum Risum hilario atque gaudiali ritu propitiamus. Hunc tua præsentia nobis efficiet gratiorem. Atque vtinam aliquid de proprio lepore lætificum honorando Deo commiscaris, quo magis pleniusque tanto numini litemus. Bene, inquam: & fiet, vt iubes. Et vellem hercules materiam reperire aliquam, quàm deus tantus affluenter indueret.

Post

Post hæc, monitu famuli mei, qui noctis admonebat, iam & ipse crapula distentus protinus exurgo: & appellata properè Byrrhæna, titubante vestigio domuitionem capeſſo. Sed cùm primam plateam vadimus, vento repentino lumen quo nitebamur, extinguitur; vt vix improuidæ noctis caligine liberati digitis pedum detunſis ob lapides, hoſpiti-um deſeſſi rediremus. Dumque iam iunctim proximamus, ecce tres quidam vegetis & vaſtis corporibus fores noſtras ex ſummis viribus irruentes, ac ne præſentia quidem noſtra tantillum conterriti, ſed magis magisque cum æmulatione virium crebrius inſultantes: vt nobis, ac mihi potiſſimum, non immerito latrones eſſe, & quidem ſæuiſſimi viderentur. Statim denique gladium, quem veſte mea conſectum ad hos uſus extuleram, ſinu liberatum arripio. Nec cunctatus, medios latrones inuolo: ac ſingulis, vt quemque colluctantem offenderam, altiffimè demergo; quo ad tandem ante ipſa veſtigia mea, vaſtis & crebris perforati vulneribus, ſpiritum efflauerint. Sicque præliatus, iam tumultu eo Foride ſuſcitata, patefactis ædibus anhelans, & ſudore perlitus, irrepo: meque ſtatim, utpote pugnacium latronum in vicem Geryonæ cadis fatigatum, lecto ſimul & ſomno tradidi.

L. APVLEII

METAMORPHOSEON,

SIVE

DE ASINO AVREO,

LIBER TERTIVS.

COMMODVM punicantibus phaleris
 Aurora roseum quatiens lacertum, cæ-
 lum inequitabat : & me securæ quieti
 reuulsum, nox diei reddidit. Æstus inuadit a-
 nimum vespertini recordatione facinoris.
 Complicitis denique pedibus, ac palmulis
 inter alternas digitorum vicissitudines super
 genua connexis, sic grabatum cossim insi-
 dens, vbertim flebam : iam forum & iudicia,
 iam sententiam, ipsum denique carnificem
 imaginabundus. An mihi quisquam tam ami-
 cus, tamq; beniuolus iudex obtinget, qui me
 ternæ cædis cruore perlitum, & tot ciuium
 sanguine delibutum, innocentem pronun-
 tiare poterit? Hanc illam mihi gloriosam pe-
 regrinationem forè Chaldæus Diophanes ob-
 stinatè prædicabat. Hæc idemtidem mecum
 replicans, fortunas meas eiulabam. Quati
 fores interdum, & frequenti clamore ianux
 nostræ perstrepî. Nec mora, cum magna ir-
 ruptione patefactis ædibus, magistratibus co-
 rumque ministris, & turbæ miscellaneæ cun-
 da

ſta completa. Statimque liſtores duo de iuſſu magiſtratum immiſſa manu trahere me ſanè non renitentem occipiunt. Ac dum primum angiportum inſiſtimus, ſtatim ciuitas omnis in populum effuſa mira denſitate nos inſequitur. Et quamquam capite in terram, immò ad ipſos Inferos iam deiecto, mæſtus incederem; obliquato tamen aſpectu rem admirationis maximæ conſpicio. Nam inter tot milia populi circumſedentis, nemo prorſus, qui non riſu dirumperetur, aderat. Tandem pererratis plateis omnibus, & in modum eorum, qui luſtralibus piamentis minas portentorū hoſtiis circumforaneis expiant, circumductus angulatim, forum eiſque tribunal aſtituor. Iamque ſublimi ſuggeſtu magiſtratus reſidentibus, iam præcone publico ſilentium clamante, repente cuncti conſona voce ſagitant, propter cœtus multitudinem, quæ preſſuræ nimia denſitate periclitaretur, iudicium tantum theatro redderetur. Nec mora, cùm paſſim populus procurrens, caueæ conſeptum mira celeritate compleuit: aditus etiam, & tectum omne fartim ſtipauerant. Pleriq; columnis implexi, alij ſtatuis dependuli, nonnulli per fenestras & lacunaria ſemiconſpicui, miro tamen omnes ſtudio viſendi, pericula ſalutis negligebant. Tunc me per proſcenium medium, velut quamdam victimam, publica miniſteria perducunt, & orcheſtræ mediæ fiſtunt. Sic ruſſum præconis
amplio

amplo boatu citatus accusator quidam seni-
 or exurgit; & ad dicendi spatium vasculo
 quodam in vicem coli graciliter fistulato, ac
 per hoc guttatim deflua infusa aqua, populi
 sic adorat: Neque parua res, sed præcipue pa-
 cem ciuitatis cunctæ respiciens, & exemplo
 serio profutura tractatur, Quirites sanctissi-
 mi. Quare magis congruit sedulo singulos
 atq; vniuersos vos pro dignitate publica pro-
 uidere, ne nefarius homicida tot ciuium lani-
 enam, quam cruentè exercuit, impune com-
 miserit. Nec me putetis priuatis simultati-
 bus instinctum, odio proprio sæuire. Sum
 namque nocturnæ custodiæ præfectus: nec
 in hodiernum credo quemquam peruigilem
 diligentiam meam culpæ posse. Rem deni-
 que ipsam, & quæ nocte gesta sunt, cum fide
 proferam. Nam cum fere iam tertia vigilia
 scrupulosa diligentia cuncta ciuitatis ostia-
 tim singula considerans circumirem; conspi-
 cio istum crudelissimum iuuenem mucrone
 districto passim cædibus operantem; iamque
 tres numero sæuitia eius interemptos, ante
 pedes ipsius spirantes adhuc corporibus in
 multo sanguine palpitantes. Et ipse quidem
 conscientia tanti facinoris meritò permotus,
 statim profugit: & in domum quandam præ-
 sidio tenebrarum elapsus, perpetem noctem
 delituit. Sed prouidentia Deum, quæ nihil
 impunitum, nocentibus permittit, prius-
 quam iste clandestinis itineribus elaberetur,
 mane

manè præstolatus, ad grauißimum iudicii vestri sacramentum eum curavi produci. Habetis itaque reum tot cædibus impiatum, reum coram deprehensum, reum peregrinũ. Constanter itaque in hominem alienum ferte sententias de eo crimine, quod etiam in vestrum ciuem seuerirer vindicaretis. Sic profatus accusator acerrimus, immanem vocem represent. Ac me statim præco, si quid ad ea respondere vellem, iubebat incipere. At ego nihil tunc temporis amplius quàm flere poteram, non tam me hercules truculentam accusationem intuens, quàm meam miseram conscientiam. Sed tamen oborta diuinitus audacia, sic ad illa: Nec ipse ignoro, quàm sit arduum, trinis ciuium corporibus expositis, eum qui cædis arguatur, quamuis vera dicat, & de facto confiteatur ultro, tamen multitudini tantæ quòd sit innocens persuadere. Sed, si paulisper audientiam publica mihi tribuerit humanitas, facile vos edocebo me discrimen capitis non meo merito, sed rationabilis indignationis euentu fortuito tantam criminis inuidiam frustra sustinere. Nam cùm à cæna me serius aliquanto reciperem, potulentus alioquin, quod planè verum crimen non diffitebor, ante ipsas fores hospitij, ad bonum autem Milonem ciuem vestrum diuorto, video quosdam sæuissimos latrones aditum tentantes, & domus ianuas cardinibus obtortis euellere gestientes; claustrisque omni-

omnibus, quæ accuratissimè adfixa fuerāt, violenter euulsis, secum iam de inhabitantium exitio deliberantes. Vnus denique & manu promptior, & corpore vastior, his affatibus ceteros incitabat: Heus pueri, quin maribus animis, & viribus alacribus dormientes aggrediamur. Omnis contatio, ignauia omnis faceffat è pectore: stricto mucrone per totam domum cædes ambulet. Qui sopitus iacebit, trucidetur; qui repugnare tentauerit, feriat. Sic salui recedemus, si saluum in domo neminem reliquerimus. Fateor, Quirites: extremos latrones, boni ciuis officium arbitrat, simul eximiè metuens & hospitis meis & mihi, gladiolo, qui me propter huiusmodi pericula comitabatur, armatus, fugare atque perterrere aggressus sum. At illi barbari prorsus; & immanes homines, neque fugam capessunt, & cùm me viderent in ferro, tamen audaciter resistunt. Dirigitur præliaris acies. Ipse denique dux & signifer ceterorum, validis me viribus aggressus, illico manibus ambabus capillo abreptum, ac retro flexum, effligere lapide gestit, quem dum sibi porrigi flagitat, certa manu percussum feliciter prosterneo. Ac mox alium, pedibus meis mordicus inhærentem, per scapulas ictu temperato, tertiumque improvidè occurrentem, pectore offenso, perimo. Sic pace vindicata, domoque hospitis ac salute communè protecta, nō tantum impunem me, verum etiam laudabilem

lem publicè credebam fore: qui ne tantillo quidem vnquam crimine postulatus, sed probè spectatus apud meos, insuper innocentiam commodis cunctis antetuleram. Nec possum reperire, cur istius vltionis, qua contra latrones deterrimos cōmotus sum, nunc istum reatum sustineam, cū nemo possit monstrare, vel priuatas inter nos inimicitias præcessisse, ac ne omnino mihi notos illos latrones vsquam fuisse. Vel certè vlla præda monstretur, cuius cupidine tantum flagitium credatur admissum. Hæc profatus rursus iacrimis obortis, porrectisq; in preces manibus: Per publicam misericordiam, per pignorum caritatem, mæstus tunc hos, tunc illos deprecabar. Cumq; iam humanitate cōmotos, misericordia fletuum affectos omnes satis crederem: Solis & Iustitiæ testatus oculum, casumq; præsentem meum cōmendans Deūm prouidentia, paulò altius aspectu relato, conspicio prorsum totum populum, risu cachinnabili diffluentem: nec secus illum bonū hospitem, parentemq; meum Milonem risu maximo dissolutum. At tunc sic tacitus mecum, En fides, inquam, en conscientia. Ego quidem pro hospitis salute & homicida sum, & reus capitis inducor. at ille non contentus quòd mihi nec adfistendi solatium perhibuit, insuper exitium meum cachinnat. Inter hæc quædam mulier per medium theatrum lacrymosa & flebilis, atra veste cōtectā, paruulū quemdam

dam sinu tolerans decurrit: ac pone eam anus
 alia pannis horridis obsita, paribusque mæ-
 sta fletibus, ramos oleagineos utræque quati-
 entes. quæ circumfusæ lectulum, quo perem-
 ptorum cadauera contacta fuerant, plangore
 sublato se lugubriter eiulantes: Per publicam
 misericordiam, per commune ius humani-
 tatis, aiunt, miseremini indignè cæsum iu-
 uenum, nostræque viduitati ac solitudini de
 vindicta solatium date. Certè paruuli huius
 in primis annis destituti, fortunis succurrite,
 & de latronis huius sanguine legibus vestris
 & disciplinæ publicæ litate. Post hæc magi-
 stratus qui natus maior, adsurgit, & ad popu-
 lum talia: De scelere quidem, quod seriò vin-
 dicandum, nec ipse qui commisit, potest diffi-
 teri; sed vna tantùm subsiciua sollicitudo no-
 bis relicta est, vt ceteros socios tanti facinoris
 requiram⁹. Nec enim verisimile est hominem
 solitarium tres tam validos euitasse iuuenes.
 Prohinc tormentis veritas eruenda. Nam &
 qui comitabatur eum puer, clanculo profu-
 git; & res ad hoc deducta est, vt per quæstio-
 nem sceleris sui participes indicet: vt tam di-
 ræ factionis formido funditùs perimatur. Nec
 mora, cum ritu Græciensi ignis & rota, cum
 omne flagrorum genus inferuntur. Augetur
 oppidò, imò duplicatur mihi mœstitia, quòd
 integro saltem mihi mori non licuerit. Sed a-
 nus illa quæ suis fletibus cuncta turbauerat:
 Prius, inquit, optimi ciues, quã latronē istum,
 misere-

miserorum pignorum meorum peremptorem, cruci adfigatis, permittite corpora necatorum reuelari; ut & formæ similis, & ætatis contemplatione magis magisque ad iustam indignationem arrecti, pro modo facinoris sæuiatis. His dictis applauditur: & illico me ipsum magistratus iubet corpora, quæ lecto fuerant posita, mea manu detegere. Luctantem me, ac diu renitentem præcedens facinus instaurare noua ostensione, lictores, iussu magistratum, quàm instantissimè compellunt: manum denique ipsam, è regione lateris tendentes, in exitium suum super ipsa cadauera porrigunt. Euictus tandem necessitate succumbo; & ingratis licet, arrepto pallio, retexi corpora. Dij boni, quæ facies rei? quod monstrum? quæ Fortunarum mearum repentina mutatio? Quamquam enim iam in peculio Proserpinæ, & Orci familia numeratus, subito, in contrariam faciem obstupefactus hæsi. Nec possum nouæ illius imaginis rationem idoneis verbis expedire. Nam cadauera illa iugulatorum hominum erant tres utres inflati, variisque secti foraminibus; &, ut vespertinum prælium meum recordabar, his locis hiantes, quibus latrones illos vulneraueram. Tunc ille quorundam astu paulisper cohibitus risus, liberè iam exarsit in plebem. Hi gaudii nimietate gratulari, illi dolorem ventris manuum compressione sedare. Et certè lætitia delibuti, moque respectantes,
euneti

cuncti theatro facessunt. At ego, vt primùm
 illam laciniam prehenderam, fixus in lapide
 steti gelidus, nihil secius, quàm vna de cete-
 ris theatri statuis vel columnis. Nec prius ab
 inferis emerſi, quàm Milo meus hospes ac-
 cessit. & iniecta manu, me renitentem, lacry-
 misque rursùm promicantibus crebrà singul-
 tientem clementi violentia secum attraxit; &
 obseruatis viæ solitudinibus, per quosdam
 amfractus domum suam perduxit: mæstum-
 que me, atque etiam tunc trepidum variis so-
 labatur affatibus. Nec tamen indignationem
 iniuriæ, quæ inhærebat altius meo pectore,
 vllò modo permulcere quìuit. Ecce illico et-
 iam magistratus ipsi cum suis insignibus do-
 mum nostram ingressi, talibus me monitis
 delinire gestiunt: Neque tuæ dignitatis, nec
 etiam prosapiæ tuorum ignari sumus, Luci
 domine. nam & prouinciam totam inclytæ
 vestræ familiæ nobilitas complectitur. Ac ne
 istuc, quod vehementer ingemiscis, contu-
 meliæ causa perpeſsus es. Omnem igitur de
 tuo pectore præsentem tristitudinem mitte,
 & angorem animi depelle. Nam lusus iste,
 quem publicè gratissimo deo Risui per annua
 reuerticula solemniter celebramus, semper
 commenti nouitate florescit. Iste deus aucto-
 rem suum propitiùs vbique comitabitur a-
 manter, nec vmquam patietur, vt ex animo
 doleas, sed frontem tuam serena venustate
 lætabit assiduè. At tibi ciuitas omnis pro ista

gratia honores egregios obtulit. Nam & patronum scripsit, & vt in ære stet imago tua, decreuit. Ad hæc dicta sermonis vicem refero. Tibi quidem, inquam, splendidissima & vnica Thessaliæ ciuitas, honorũ talium parem gratiam memini. Verũ statuas & imagines dignioribus, mei quæ maioribus reseruare suadeo. Sic pudenter allocutus, & paulisper hilario vultu renidens, quantum quæ poteram lætior me refingens, comiter abeuntes magistratus appello. Et ecce quidam intrò currens famulus, Rogat te, ait, tua parens Byrrhæna, & conuiuij cui te serò desponderas, iam appropinquantis admonet. Ad hæc ego formidans, & procul perhorrescens etiam ipsam domum eius, Quam vellem, inquam, parens iussis tuis obsequium commodare, si per fidem liceret id facere. Hospes enim meus Milo per hodierni diei præsentissimum numen adiurans effecit, vt eius hodiernæ cænæ pigneraret: nec ipse discedit, nec me digredi patitur. Proin epulare vadimonium differamus. Hæc adhuc me loquente, manu firmiter iniecta, Milo, iussis balnearibus adsequi, producit ad lauacrum proximum. At ego vitans oculos omnium, & quem ipse fabricaueram, risum obuiorum declinans, lateri eius ambulabam obtectus. Nec quĩ lauerim, quĩ tēserim, quĩ domum rursus reuerterim, præ rubore memini. Sic omnium oculis, nutibus, ac denique manibus denotatus, impos animi stupe-

stupebam. Raptim denique paupertina Milo-
 nis cænula perfunctus, causatusque capitis a-
 crem dolorem, quem mihi lacrymarum adsi-
 duitas incusserat, cubitum venia facile tribu-
 ta concedo. Et abiectus in lectulo meo, quæ
 gesta fuerant singula mæstus recordabar. quo-
 ad tandem Fotis mea, dominæ suæ cubitu
 procurato, sui longè dissimilis aduenit. Non
 ex læta facie, nec sermone dicaculo, sed vul-
 tuosam frontem rugis insurgentibus asseue-
 rabat. Contanter ac timidè denique sermone
 prolato, Ego, inquit, ipsa confiteor vltro, ego
 tibi causa huius molestiæ fui. Et cum dicto
 lorum quempiam sinu suo depromit, mihiq;
 porrigens, Cape, inquit, oro te de perfida mu-
 liere vindictam: immò verò licet maius quod-
 vis supplicium sume. Nec tamen me putes,
 oro, sponte angorem istum tibi concinnasse.
 Dij mihi melius, quàm vt mei causa vel tan-
 tillum scrupulum patiare. Ac si quid aduer-
 si tuum caput respicit, id omne protinus
 meo luatur sanguine. Sed quòd alterius rei
 causa facere iussa sum, malâ quâdam mea for-
 te in tuam recidit iniuriam. Tunc ego fami-
 liaris curiositatis admonitus, factique causam
 delitescentem nudari gestiens, suscipio: O-
 mnium quidem nequissimus, audacissimusq;
 lorus iste, quem tibi verberandæ destinasti,
 prius à me concisus atq; laceratus interibit
 ipse, quam tuam plumeam lacteamque con-
 tingat cutem. Sed mihi cum fide memora,

quod tuum factum scævitas consecuta in meum conuertit exitium. Adiuro enim tuum mihi carissimum caput, nulli me prorsus, ac ne tibi quidem ipsi adseueranti posse credere, quod tu quidquam in meam cogitaris perniciem. Porro meditatus innoxios casus incertus, vel etiam aduersus culpæ non potest adiciere. Cum isto fine sermonis oculos Fotidis meæ vdos ac tremulos, & prona libidine marcidos, iamiamque semiadopertulos admissis & sorbillantibus suauis sitienter hauriebam. Sic illa lætitia recreata, Patere, inquit, oro, prius fores cubiculi diligenter occludam; ne sermonis elapsi profana petulantia committam grande flagitium. Et cum dicto pessulis iniectis, & vncino firmiter immisso, sic ad me reuersa, colloque meo manibus ambabus implexa, voce tenui, & admodum diminuta: Pauco, inquit, & formido solidè domus huius operta detegere, & arcana dominæ meæ reuelare (secreta). Sed melius de te, doctrinaque tua præsumo: qui præter generosam natalium dignitatē, præter sublime ingenium, sacris pluribus initiatus, nosti sanctam Silentij fidem. Quæcunque igitur commiserò huius religiosi pectoris tui penetrabilibus, semper hæc intra conspectum clausa custodias oro: & simplicitatem relationis meæ, tenacitate taciturnitatis tuæ remunerare. Nam me, quæ sola mortaliū noui, vis amoris, quo tibi teneor, indicare compellit. Iam
scies

scies omnem domus nostræ statum: iam scies
dominæ meæ miranda secreta; quibus obe-
diunt Manes, turbantur sidera, coguntur nu-
mina, seruiunt elementa. Nec unquam magis
artis huius violentia nititur, quàm cùm sci-
tulæ formulæ iuuenem quempiam libenter
aspexit. quod quidem ei solet crebriter eueni-
re. Nunc etiam adulescentem quemdam Bo-
ëtium, summè decorum, efflictim deperit, to-
tiusque artis manus, & machinas omnes ar-
denter exercet. Audiui vesperi, meis his, in-
quam, auribus audiui, quòd, ni celerius Sol
cælo ruiſſet, noctique ad exercendas illece-
bras magiæ maturius cessisset, ipsi Soli nubi-
lam caliginem & perpetuas tenebras commi-
nantem. Hunc iuuenem, cùm è balneis redi-
ret ipsa, tonstrinæ residentem hesternæ die
fortè conspexit: ac me capillos eius, qui iam
cæde cultorum defecti humi iacebant, clan-
culò præcepit ferre. Quos me sedulò furtim-
que colligentem tonsor inuenit; &, quod a-
lioqui publicitus maleficæ disciplinæ perin-
fames sumus, arreptam inclementer increpat:
Tunc vltima non cessas subinde lectorum iu-
uenum capillamenta surripere? Quod scelus
nisi tandem desines, magistratibus te con-
stanter obiciam. Et verbum factò secutus,
immissa manu scrutat? è mediis papillis meis
iam capillos absconditos, iratus arripuit.
Quo gesto grauter affecta, mecumque repu-
tans dominæ meæ mores, quod huius rei re-

pulsa satis acriter commoueri, meque verberare sæuissimè consuevit; iam de fuga consilium tenebam: sed istud quidem tui contemplatione abieci statim. Verùm cùm tristis inde discederem, ne prorsus vacuis manibus redirem; conspicio quemdam forficulis attondentē caprinos vtres. Quos cùm probè constrictos, inflatosque, & iam pendentes cerne-rem; capillos eorum humi iacentes, flauos, ac per hoc illi Bœotio iuueni consimiles, plusculos aufero: eosque dominæ meæ, dissimulata veritate, trado. Sic noctis initio, priusquam cæna te reciperes, Pamphile mea, iam vecors animi, tectum scindulare conscendit, quod altrinsecus ædium patore perflatili nudatum; ad omnis orientales ceterosque aspectus peruium, maximè his artibus suis commodum secretò colit. Priusque apparatu solito instruxit feralem officinam, omne genus aromatis, & ignorabiliter laminis literatis, & infeliciū manium durantibus caluis defectorum, sepultorum etiam cadauerum expositis multis admodum membris. hic nares & digiti, illic carnosī clauī pendentium: alibi trucidatorum seruatus cruor, & extorta dentibus ferarum trunca caluaria. Tunc decantatis spirantibus fibris, litat vario latice. nunc rore fontano, nunc lacte vaccino, nunc melle montano. libat & mulsa. Sic illos capillos in mutuos nexus obditos, atq; nodatos, cum multis odorib⁹ dat viuis carbonibus adolendos.

dos. Tunc protinus inexpugnabili Magicæ
 disciplinæ potestate, & cæca numinum coa-
 etorum violentia, illa corpora quorum fuma-
 bant stridentes capilli, spiritum mutuantur
 humanū, & sentiunt, & audiunt, & ambulant:
 & qua nidor suarum ducebat exuviarum, ve-
 niunt: & pro illo iuvene Boeotio aditum ge-
 stientes, fores insiliunt. Cùm ecce crapula
 madens, & obscuræ noctis deceptus caligine,
 audacter mucrone districto, in insani modū
 Aiakis armatus, non ut ille viuis pecoribus in-
 festus, tota laniauit armenta: sed longè for-
 tius, qui tres inflatos caprinos vtres exanima-
 sti: ut ego te prostratis hostibus sine macula
 sanguinis, non homicidam nunc, sed vtrici-
 dam amplecterer. Ac sic lepido sermone Foti-
 dis inuicē cauillatus. Ergo igitur iam & ipse
 possum, inquam, mihi primam istam virtutis
 adorem, ad exemplum duodeni laboris Her-
 culei numerare, vel trigemino corpori Gery-
 onis, vel triplici formæ Cerberi totidem per-
 emptos vtres coæquando: Sed ut ex animo
 tibi voles omne delictum, quo me tantis an-
 goribus implicasti, remitti: præsta quod sum-
 mis votis exoptulo: & dominam tuam, cùm
 aliquid huius diuinæ disciplinæ molitur, o-
 stende: cùm Deos inuocat: certè eam refor-
 matam videam. Sum namque coràm Magicæ
 noscendæ ardentissimus cupitor. quamquam
 mihi nec ipsa tu videare talium rerum rudis,
 vel expers. Scio istud, & planè sentio; cùm,

semper alioqui spectorem matronalium amplexuū, sic tuis istis micantibus oculis, & rubentibus bucculis, & renitentibus crinibus, & hiantibus osculis, & flagrantibus papillis, in seruilem modum addictum, atque mancipatum teneas volentem. Iam denique nec Larem requiro, nec domuitionem paro, & nocti isti nihil antepono. Quam vellem, inquit illa, præstare tibi Luci, quod cupis: sed propter inuidos mores, in solitudinem semper abstrusa, & omnium præsentia viduata solet secum huiusmodi perficere. Sed tuum postulatum præponam periculo meo, idque obseruatis opportunis temporibus sedulo perficiam; modò, vt initio præfata sum, rei tantæ fidem silentiumque tribuas. Sic nobis gannientibus libido mutua & animos simul, & membra suscitatur. omnibus abiectis amiculis, hætenus denique intecti bacchamur in venerem: cum quidem mihi iam fatigato de propria liberalitate Fotis puerile obtulit corollarium. Iamque luminibus meis vigilia marcidis infusus sopor, etiam in alium diem nos attinuit. Ad hunc modum transactis voluptariè paucis noctibus, quadam die percita Fotis, ac satis trepida me accurrit: indicatque dominam suam, quòd nihil etiam tunc in suos amores ceteris artibus promoueret, nocte proxima in auem sese plumaturam, atque ad suum cupitum sic deuolaturam: proin memet ad tantæ rei speculam cautè præpararem. Iamque circa
pri-

primam noctis vigiliam, ad illud superius cubiculum suspenso & insono vestigio me perducit. Ipsa per rimam ostiorum quamprimum iubet spectare: quæ sic gesta sunt. Iam primum omnibus laciniis se deuestit Pamphile, & arcula quadam reclusa, pyxides plusculas inde depromit. de quibus unius operculo remoto, atque indidem egesta unguedine, diuque palmulis suis adfricata, ab imis unguibus sese totam adusque summos capillos perlinit: multumque cum lucerna secretò collocuta, membra tremulo succussu quatit. Quis leuiter fluctuantibus, promicant molles plumulæ, crescunt & fortes pinnulæ, duratur nasus incuruus: coguntur ungues adunci. fit bubo Pamphile. Sic, edito stridore querulo, iam sui periclitabunda paulatim terra resultat: mox in altum sublimata, forinsecus totis alis euolat. Et illa quidem magnis suis artibus volens reformatur. At ego nullo decantatus carmine, præsentis tamen facti stupore defixus, quiduis aliud magis videbar esse quam Lucius. Sic externatus animi, attonitus in amantiam, vigilans somniabam: defrictis adeò diu pupillis, an vigilarem scire quærebam. Tandem denique reuersus ad sensum præsentium, arrepta manu Fotidis, & admota meis luminibus, Patere, oro te, inquam, dum dictat occasio, magno & singularis me affectionis tuæ fructu perfrui; & impartire nobis unctulum indidem, per istas tuas papillas, mea mellitu-

la : tuumque mancipium irremunerabili beneficio sic tibi perpetuò pignera : ac iam perfice, vt meæ Veneri Cupido pinnatus assistam. An, inquit, vulpinaris amasio, meque sponte asciam cruribus meis illidere compellis ? sic cinc me vix à lupis conseruo Thessalis ? Hunc alitem factum vbi quæram ? videbo quando ? A me scelus istud depellant cælites, inquam : vt ego quamuis ipsius aquilæ sublimis volatibus toto cælo peruius, & supremi Iouis certus nuntius, vel lætus armiger, tamen non ad meum nidulum post illam pinnarum dignitatem subinde deuolem. Adiuro per dulcem istum capilli tui nodulum, quo meum vinxisti spiritum, me nullam aliam meæ Fotidi malle. Tunc etiam istud meis cogitationibus occurrit, cum semel auem talem perunctus induero, domus omnis procul me vitare debere. Quàm pulcro enim, quamque festiuo matronæ perfruetur amatore bubone ? Quid ! quòd istas nocturnas aues, cum penetrauerint Larem quempiam, sollicitè prehenfas foribus videmus adfigi ; vt, quòd infaustis volatibus familiæ minantur exitium, suis luant cruciatibus. Sed, quod sciscitari pæne præteritum, quo dicto, factoque rursus exutis pinnulis illis, ad meum redibo Lucium ? Bono animo es, quod ad huius rei curam pertinet, ait. Nam mihi domina singula monstrauit, quæ possunt rursus in facies hominū tales figuras reformare. Nec istud factum putes vlla benivolentia,

uolentia, sed ut ei redeunti medela salubri possem subsistere. Specta denique quam paruis, quamque futilibus tanta res procuretur herbulis. Anethi modicum cum lauri foliis immissum rore fontano datur lauacrum, & poculum. Hæc idem talem adseuerans, summa cum trepidatione irrepit cubiculum, & pyxidem depromit arcula. Quam ego amplexus, ac deosculatus prius, utque mihi prosperis iaueret volatibus deprecatus, abiectis properè laciniis totis, auidè manus immerfi: & haurito plusculo vincto corporis mei membra perfricui. Iamque alternis conatibus libratis brachiis, in aue similem gestiebam. Nec ullæ plumulæ, nec usquam pinnulæ; sed planè pili mei crassantur in setas, & cutis tenella duratur in corium. & in extimis palmulis, perduto numero, toti digiti coguntur in singulas ungulas, & de spinæ meæ termino grandis cauda procedit. Iam facies enormis, & os prolixum, & nares hiantes, & labiæ pendulæ. Sic & aures immodicis horripilant auctibus. Nec ullum mihi reformationis video solatium, nisi quod mihi iam nequeunt tenere Fotidem, natura crescebat. Ac dum salutis inopia cuncta corporis mei considerans, non auem me, sed asinum video. Querens de facto Fotidis, sed iam humano gestu simul & voce priuat⁹, quod solum poteram, postrema deiecta labia, humidis tamen oculis obliquè respiciens, ad illam tacitus expostulabam. Quæ ubi me primum talè

aspexit, percussit faciem suam manibus infectis: & Occisa sum misera, clamauit. Me trepidatio simul & festinatio fefellit, & pyxidum similitudo decepit. Sed bene, facilius quod reformationis huius medela suppeditat. Nam rosis tantum demorsicatis exhibis asinum, statimque in meum Lucium postliminiò redibis. Atque utinam de more vesperi parassem nobis corollas aliquas. nec moram talem patereris vel noctis vnius. Sed primo diluculo remedium festinabitur tibi. Sic illa mærebat. Ego verò quamquam perfectus asinus, & pro Lucio iumentum, sensum tamen retinebam humanum. Diu denique ac multum mecum ipse deliberaui, an nequissimam facinorosissimamque feminam illam spissis calcibus feriens, & mordicùs adpetens necare deberem. Sed ab incepto temerario melior me sententia reuocauit: ne morte multata Fotide, salutare mihi suppetias rursus extinguerem. Deiecto itaque & quassanti capite, ac demussata temporali contumelia, durissimo casui meo seruiens, ad equum illum vectorem meum probissimum in stabulum concedo: vbi alium etiam Milonis quondam hospitis mei asinum stabulantem inueni. Atque ego rebar, si quod inesset mutis animalibus tacitum ac naturale sacramentum, agnitione ac miseratione quadam inductum equum illum meum, hospitium loca ac lautia mihi præbiturum. Sed, prò Iupiter Hospitalis, & Fidei secreta

creta numina ! præclarus ille vector meus cum asino capita conferunt, in meamq; perniciem illico consentiunt: & verentes scilicet cibariis suis, vt me præsepio videre proximantem, deiectis auribus iam furentes, infestis calcibus insequuntur. & abigor quàm procul ab ordeo, quod apposueram vesperi meis manibus illi gratissimo famulo. Sic affectus, atque in solitudinem relegatus, angulo concesseram stabuli. Dumque de insolentia collegarum meorum mecum cogito, atque in alterum diem auxilio rosario Lucius denuò futurus, equi perfidiæ vindictam meditor: respicio pilæ mediæ, quæ stabuli trabes sustinebat, in ipso ferè meditullio Eponæ deæ simulacrum, residens ædiculæ, quod accuratè corollis roseis & quidem recentibus fuerat ornatum. Denique agnito salutari præsidio, pronus spei, quantum extensis primoribus pedibus adniti poteram, insurgo valide: & ceruice proluxa nimium, & porrectis labiis, quanto maximè nisu poterā, corollas appetebam. Quod me pessima scilicet sorte conantem, seruulus meus, cui semper equi cura fuerat mandata, repentè conspiciens, indignatus exurgit; & Quo vsque tandem, inquit, cantherium patiemur istum, pauloante cibariis iumentorum, nunc etiam simulacris Deorum infestum? Quin iam ego istum sacrilegum, debilem claudumque reddam. Et, statim telum aliquod quærens inuenire, fascem lignorum

rum positum offendit; rimatusque frondosum fustem cunctis vastiorem, non prius miserum me tundere desiit, quam sonitu vehementi, & largo strepitu percussis ianuis, trepido etiam tumore viciniæ conclamantis latrones, profugit territus. Nec mora, cū vi patefactis ædibus, globus latronum inuadit omnia, & singula domus membra cingit armata factio: & auxiliis hinc inde conuolantibus, obstitit occursum hostilis. Cuncti gladiis ac facibus instructi noctem illuminant, coruscant in modum ortiui Solis, ignis & mucro. Tunc horreum quoddam satis validis claustris obseptum, obseratumque, quod mediis ædibus constitutum gazis Milonis fuerat refertum, securibus validis aggressi diffidunt. Quo passim recluso totas opes vehunt: raptimque constrictis sarcinis singuli partiuntur. Sed gestaminum modus numerum gerulorum excedit. Tunc opulentiae nimiae ad extremas incitas deducti. Nos verò duos asinos, & equum meum, productos è stabulo, quantum possunt grauioribus sarcinis onerant, & domo iam vacua minantes baculis exigunt: vnoque de sociis ad speculandum, qui de facinoris inquisitione nuntiaret, relicto, nos crebrò tundentes per antra montium ducunt concitos. Iamque rerum tantarum pondere, & montis ardui vertice & prolixo satis itinere, nihil à mortuo differebam. Sed mihi serò quidem, sedulò tamen subuenit ad auxilium

ciuile

ciuile decurrere, & interposito venerabilis
 Principis nomine, tot ærumnis me liberare.
 Cùm denique, iam luce clarissima, vicum
 quempiam frequentem & nundinis celebrem
 præteriremus, inter ipsas turbellas Græco-
 rum, genuino sermone nomen augustum
 Cæsaris inuocare tentauī; & O quidem tan-
 tū disertū ac validū clamaui: reliquum
 autem Cæsaris nomen enuntiare non potui.
 Aspernati latrones clamorem absonum me-
 um, cædentes hinc inde miserum corium,
 nec cribris iam idoneum relinquunt. Sed
 tandem mihi inopinatam salutem Iupiter ille
 tribuit. Nam dum multas villulas & casas
 amplas præterimus, hortulū quemdam pro-
 spexi satis amœnum; in quo præter ceteras
 gratas herbulas, rosæ virgines matutino rore
 florebant. His inhians, & spe salutis alacer ac
 lætus, propius accessi. Dumque iam labiis vn-
 dantibus affecto, consilium me subit longè
 salubrius: ne, si rursus asino remoto prodi-
 rem in Lucium, euident exitium inter ma-
 nus latronum offenderem, vel artis magicæ
 suspicione, vel indicij futuri criminatione.
 Tunc igitur à rosis, & quidem necessario,
 temperaui: & casum præsentem tole-
 rans, in asini faciem fœna
 rodebam.

L. APVLEII

METAMORPHOSEON,

SIVE

DE ASINO AVREO,

LIBER QVARTVS.

DIEM fermè circa medium, cùm iam flagrantia Solis caleret, in pago quodam apud notos ac familiares latronibus senes diuertimus. sic enim primus aditus & sermo prolixus, & oscula mutua quamvis asino, sentire præstabant. Nam & rebus quibusdam dorso meo depromptis eos munerebantur; & secretis gannitibus, quòd essent latrocinio partæ, videbantur indicare. Iamque nos omni sarcina læuigatos, in pratum proximum passim libero pastui tradidere: nec me cum asino vel equo meo compascuus cœtus attinere potuit, adhuc insolitum alioqui prandere fœnum. Sed planè ponè stabulum prospectum hortulum iam fame perditus fidenter inuado: & quamvis crudis oleribus, affatim tamen ventrem sagino. Deosque comprecatus omnes, cuncta prospectabam loca, sicubi fortè conterminis in locis candens reperirem rosarium. Nam & ipsa solitudo iam mihi bonam fiduciam tribuebat, si deuius, protectus & absconditus, sumpto remedio,
de

de iumentis quadrupedis incuruo gradu rursum erectus in hominem, inspectante nullo, resurgerem. Ergo igitur cum in isto cogitationis salo fluctuarem, aliquanto longius video frondosi nemoris conuallem umbrifam; cuius inter varias herbulas & lætissima vireta, fulgentium rosarum niueus color renitebat. Iamque apud mea non usquequaque ferina præcordia, Veneris & Gratiarum lucum illum arbitrabar: cuius inter opaca secreta, floris genialis regius nitor relucebat. Tunc inuocato hilario atque prospero Euentu, cursu me concito proripio, ut herculè ipse sentirem non asinum me, verum etiam equum currulem, nimia velocitate resectum. Sed agilis atque præclarus ille conatus Fortunæ meæ sæuitatem antecire non potuit. Iam enim loco proximis, non illas rosas teneras & amœnas, madidas diuini roris & nectaris, quas rubi felices, beatæ spinæ generant: at ne conuallem quidem usquam, nisi tantum ripæ fluuiialis marginem densis arboribus septam video. Hæ arbores in lauri faciem prolixè foliatæ, pariunt in modum floris inodori porrectos caliculos modicè punicantes: quos equidem fragrantés minimè, rustri vocabulo vulgus indoctum rosas laureas appellant; quarumque cuncto pecori cibus letalis est. Talibus fati implicitus, etiam ipsam Salutem recusans, sponte illud venenum rosarium sumere gestiebam. Sed dum contanter accedo decerpere,

iuue-

iuuenis quidam, ut mihi videbatur, hortulanus cuius omnia prorsus olera vastaueram, tanto damno cognito, cum grandi baculo furens decurrit; arreptumque me totum plagis obtundit adusque vitæ ipsius periculum: nisi tandem sapienter alioquin ipse mihi tulissem auxilium. Nam lumbis eleuatis in altum, pedum posterioribus calcibus iactatis in eum crebriter, iam multato grauius, atque iacente contra procliue montis attigui, fugam liberaui. Sed illico mulier quæpiam, vxor eius scilicet, simul eum prostratum & semianimem ex edito despexit, eiulabili cum plan-gore ad eum statim profilit, ut sui videlicet miseratione mihi præsens crearet exitium. Cuncti enim pagani fletibus eius exciti, statim conclamant canes, utque ad me lanian-dum rabie perciti ferrent impetum, passim cohortantur. Tunc igitur proculdubio iam morti proximus, cum viderē canes & modo magnos, & numero multos, & vrsis ac leonibus ad compugnandum idoneos, in me conuocatos exasperari; è re nata capto consilio, fugam desino, ac me retrorsus celeri gradu rursus in stabulū, quò diuerteramus, recipio. At illi canibus iam ægrè cohibitis, arreptum me, loro quàm valido ad ansulam quamdam destinatū rursus cædendo confecissent profecto: nisi dolore plagarum alius artata, crudisq; illis oleribus abundans, & lubrico fluxu saucia, fimo fistulatim excusso, quosdam ex-tremi

tremi liquoris aspergine, alios putore nidoris
 foetidi à meis iam quassis scapulis abegissem.
 Nec mora, cum iam in meridiem prono iu-
 bare, rursus nos, & præcipue me longè gra-
 uius onustum producunt illi latrones stabu-
 lo. Iamq; confecta bona parte itineris, & viæ
 spatio defectus, & sarcinæ pondere depressus,
 ictibusq; fustium fatigatus, atq; etiam vngu-
 lis extritis iam claudus & titubans, riuulum
 quemdam serpentis leniter aquæ prope insi-
 stens, subtilem occasionem feliciter nactus,
 cogitabam totum memet flexis scitè cruribus
 pronum abiicere; certus atq; obstinatus, nul-
 lis verberibus ad ingrediendum exurgere: im-
 mò etiam paratus non fusti tantum, sed ma-
 chæra percussus occumbere. Rebar enim iam
 me prorsus exanimatum ac debilem mereri
 caussariam missionem: certe latrones partim
 impatientia moræ, partim studio festinatæ fu-
 gæ, dorsi mei sarcinam duobus ceteris iumen-
 tis distributuros, meque in altioris vindi-
 ctæ vicem, lupis & vulturiis prædam relictu-
 ros. Sed tam bellum consiliū meum præuer-
 tit Sors deterrima. Namq; ille alius asinus, di-
 uinato & antecapto meo cogitatu, statim e-
 mentita lassitudine, cum rebus totis offundi-
 tur: iacensq; in mortuum non fustibus, non
 stimulis, ac ne cauda quidem & auribus, cru-
 ribusq; vndiqueuersum eleuatis tentauit ex-
 urgere; quoad tandem postumæ spei fatigati,
 secum collocuti, ne tamdiu mortuo, immò
 vero

verò lapideo asino feruientes fugam morarentur, sarcinis eius mihi equoq; distributis, districto gladio poplites eius totos amputant. Ac paululum à via retractum, per altissimum præceps in vallem proximam etiam nunc spirantem præcipitant. Tunc ego miseri commilitonis mei fortunam cogitans, statui iam dolis abiectis & fraudibus, asinum me bonæ frugi dominis exhibere. Nam & secum eos animaduenteram colloquentes, quod in proximo nobis esset habenda mansio, & totius viæ finis quieta: eorumque esset sedes illa & habitatio. Clementi denique transmissio cliuulo, peruenimus ad locum destinatum. Vbi rebus totis dissolutis, atque intus conditis, iam pondere liberatus, lassitudinem, vice lauari, pulueris volutatibus digerebam. Res ac tempus ipsum locorum & speluncæ illius, quam latrones inhabitabant, descriptionem exponere flagitant. Nam & meum simul periclitabor ingenium: & faxis vos quoque, an mente etiam sensuque fuerim asinus, sedulo sentiatis. Mons horridus, siluestribusq; frondibus umbrosus, & imprimis altus fuit. Huius per obliqua deuexa, quæ faxis asperrimis, & ob id inaccessis, cingitur, conualles lacunosæ cauæque nimium, spinetis aggeratæ, & quaquauersus repositæ, naturalem tutelam præbentes ambiebant. De summo vertice fons affluens bullis ingentibus scaturibat, perque prona delapsus euomebat undas argenteas:
iam-

iamque riuulis pluribus dispersus, ac valles
 illas amnibus stagnantibus irrigans, in mo-
 dum stipati maris, vel ignavi fluminis cuncta
 cohibebat. Insurgit speluncæ quæ margines
 montanæ desinunt, turris arduo caule firma,
 solidis cratibus, ouili stabulatione commoda,
 porrectis vndique lateribus. Ante fores exi-
 gui tranites, vice structi parietis, attendun-
 tur. ea tu, bono certe meo periculo, latronum
 dixeris atria. Nec iuxta quidquam quam,
 parua casula cannulis temere contacta: quo
 speculatores è numero latronum, vt postea
 comperi, sorte ducti noctibus excubabant.
 Ibi cum singuli direpfissent, stipatis artubus,
 nobis ante ipsas fores loro valido destinatis,
 anum quamdam curuatam graui senio, cui
 soli salus atque tutela tot numero iuuenum
 comissa videbatur, sic infesti compellabant:
 Etiamne tu busti cadauer extremum, & vitæ
 dedecus, & Orci primum fastidium solum,
 fic nobis otiosa domi residens lusitabis? nec
 nostris tam magnis, tamque periculosis labo-
 ribus solatium de tam sera refectione tribues?
 quæ diebus ac noctibus nil quidquam rei,
 quam merum sæuienti ventri tuo soles au-
 denter ingurgitare. Tremens ad hæc & striden-
 ti vocula pauida sic anus: At vobis, fortissimè
 fidelissimique mei sospitatores iuuenes, affa-
 tim cuncta suauis sapore percocta pulmenta
 præsto sunt. panis numerosus, vinum probe
 calicibus effricatis affluenter immissum; &

ex more, calida tumultuario lauacro vestro præparata. In fine sermonis huius, statim sese deuestiunt: nudatiq̃ue & flammæ largissimæ vapore recreati, calidaq̃ue perfusi, & oleo peruncti, mensas dapibus largiter instructas accumbunt. Commodum cubuerant: & ecce quidam longè plures numero iuvenes adueniunt alij, quos incontanter adæque latrones arbitrarere. Nam & ipsi prædas aureorum argenteorumq̃ue nummorum, ac vasculorum, vestisq̃ue sericæ & intextæ filis aureis inuehebant. Hi simili lauacro refecti, inter foros sociorum sese reponunt: nunc sorte ducti, ministerium faciunt. Estur ac potatur; pulmentis æceruatim, panibus aggeratim, poculis agminatim ingestis. Clamore ludunt, strepitu cantillant, conuiciis iocantur: ac iam cetera semiferis Lapithis Thebanis, Centaurisq̃ue similia. Tunc inter eos vnus, quî robore ceteris antistabat, Nos quidem, inquit, Milonis Hypatini domum fortiter expugnauimus. Præter tantæ Fortunæ copiam, quam nostra virtute nacti sumus, & incolumi numero castra nostra petiuimus; & si quid ad rem, octo pedibus auctiores remeauimus. At vos qui Bœotias vrbes appetistis, ipso duce vestro fortissimo Lamacho diminuti, debilem numerum reduxistis, cuius salutem meritò sarcinis istis, quas aduexistis, omnibus certè antetulerim. Sed illum quidem virum nimia virtus sua peremit. Inter indyotos reges ac
duces

duces praeliorum tanti viri memoria celebra-
 bitur. Enim vos bonæ frugi latrones inter
 furta parua atque seruilia, timidicule per bal-
 neas & aniles cellulas reptantes, scrutariam
 facitis. Suscipit vnus ex illo posteriore nu-
 mero: Tunc solus ignoras longe faciliores
 ad expugnandum domus esse maiores? quip-
 pe, quod licet numerosa familia latis diuer-
 setur ædibus, tamen quisque magis suæ sa-
 luti quàm domini consulat opibus. frugi au-
 tem & solitarij homines Fortunam paruam,
 vel certè satis amplam dissimulanter obte-
 ctam, protegunt acrius, & sanguinis sui pe-
 riculo muniunt. Res ipsa denique fidem
 sermoni meo dabit. Vix enim Thebas Hep-
 tapylos accessimus, & quod est huic disci-
 plinæ primarium studium: dum sedulò For-
 tunam inquirebamus popularem, denique
 nos non latuit Chryseros quidam numula-
 rius, copiosæ pecuniæ dominus: qui metu
 officiorum ac munerum publicorum, ma-
 gnis artibus magnam dissimulabat opulenti-
 am. denique solus ac solitarius parua, sed sa-
 tis munita, domuncula contentus; pannosus
 alioquin ac sordidus, aureos folles incuba-
 bat. Ergo placuit, ad hunc primum ferremus
 aditum: vt contempta pugna manus vni-
 cæ, nullo negotio cunctis opibus otiosè po-
 tiremur. Nec mora, cùm noctis initio fori-
 bus eius præstolamur: quas nec subleuare,
 neque dimouere, ac nec perfringere quidem
 nobis

nobis videbatur: ne valuarum sonus cunctam viciniam nostro suscitaret exitio. Tunc itaque sublimis ille vexillarius noster Lamachus, spectata virtutis suæ fiducia, quæ clavi immittendæ foramen patebat, sensim immissa manu, claustrum euellere gestiebat. Sed dudum scilicet, omnium bipedum nequissimus Chryseros, vigilans, & singula rerum sentiens, lenem gradum & obnixum silentium tolerans, paulatim adrepit; grandique clauo manum ducis nostri repente nisu fortissimo ad ostij tabulam offigit: & exitiabili nexu patibulatum relinquens, gurgustioli sui tectum ascendit; atq; inde contentissima voce clamitans, rogansque vicinos, & vnumquemque proprio nomine ciens, & salutis communis admonens, diffamat incendio repentino domum suam possideri. Sic vnusquisque proximi periculi confinio territus, suppetiatum decurrunt anxij. Tunc nos in ancipiti periculo constituti, vel opprimendi nostri, vel deferendi socij, medium è re nata validum eo volente comminiscimus. Antesignani nostri partem, qua manus humerum subit, ictu per articulum medium temperato, prorsus abscindimus; atque ita brachio relicto, multis laciniis offulto vulnere, ne stillæ sanguinis vestigium proderent, ceterum Lamachum raptim reportamus. Ac dum trepidi regionis vrgemur graui tumultu, & instantis periculi metu terremur ad fugam; nec vel
sequi

sequi propere, vel remanere tutò potest: vir
 sublimis animi, virtutisque præcipuus, multis
 nos affatibus, multisque precibus quærens
 adhortatur, Per dextram Martis, per fidem
 sacramenti, bonum commilitonem crucia-
 tu simul & captiuitate liberaremus. Cur e-
 nim manui, qua rapere & iugulare sola pos-
 set, fortem latronem superuiuere? Sat se bea-
 tum, qui manu socia volens occumberet.
 Cumque nulli nostrum spontale parricidium
 suadens, persuadere posset: manu reliqua
 sumtum gladium suum, diuque deosculatus,
 per medium pectus ictu fortissimo transadi-
 git. Tunc nos magnanimi ducis vigore vene-
 rato, corpus reliquum veste linea diligenter
 conuolutum, mari celandum commisimus.
 Et nunc iacet noster Lamachus elemento to-
 to sepultus. Et ille quidem dignum virtutibus
 suis vitæ terminum posuit. Enimvero Alci-
 mus solertibus cœptis, tamen sæuum Fortu-
 næ nutum non potuit abducere. Qui cum
 dormientis anus perfractò tuguriolo con-
 scendisset cubiculum superius, ianique pro-
 tinus obliis faucibus interstinguere eam de-
 buisset: prius maluit rerum singula per latio-
 rem fenestram forinsecus nobis scilicet rapi-
 enda dispergere. Cumque iam cuncta rerum
 gnauiter emolitus, nec toro quidem aniculæ
 quiescentis parcere vellet, eaque lectulo suo
 deuoluta, vestem stragulam subductam scili-
 cet iactare similiter destinaret; genibus eius

profusa sic nequissima illa deprecatur: Quid oro, fili, paupertinas, pannosque reculas miserrimæ anus donas vicinis diuitibus, quorū hæc fenestra domum prospicit? Quo sermone, callido deceptus astu, & vera quæ dicta sunt credens Alcimus; verens scilicet ne & ea quæ prius miserat, quæque postea missurus foret, non sociis suis, sed in alienos Lares iam certus erroris abiiceret, suspendit se fenestra, sagaciter perspecturus omnia: præsertim domus attiguæ, quam dixerat illa, fortunas arbitraturus. Quod cum strenue quidem, & satis improuidè conantem, senile illud facinus quamquam inualido, repentino tamen, & inopinato pulsu nutantem ac pendulum, & in prospectu alioquin attonitum, præceps inegit. Qui præter altitudinem nimiam, super quemdam etiam vastissimum lapidem propè iacentem decidens, perfracta diffissaque crate costarum, riuos sanguinis vomens, primitus narratis nobis quæ gesta sunt, non diu cruciatus, vitam euasit. Quem prioris exemplo sepulturæ traditum, bonum secutorem Lama-cho dedim⁹. Tunc orbitatis duplici plaga petiti, iamque Thebanis conatibus abnuentes, Plateas proximam conscendimus ciuitatem. Ibi fama celebrem quemdam nomine Democharem munus editurū gladiatorium deprehendimus. nam & genere primarius vir, & opibus pluribus, & liberalitate præcipuus, digno fortunæ suæ splendore publicas volupta-

tes instruebat. Quis tantus ingenij, quis facundia, qui singulas species apparatus multi- iungi verbis idoneis possit explicare? Gladiato- res isti famosæ manus, venatores illic proba- tæ pernicitatis: alibi noxii, perdita securitate, suis epulis bestiarû saginas instrucentes. Con- fixilis machinæ sublicæ, turres tabularum ne- xibus, ad instar circumferanæ domus, flori- dæ picturæ, decora futuræ venationis rece- ptacula. Qui præterea numerus, quæ facies ferarum? nam præcipuo studio forensi etiam aduexerat generosa illa damnatorû capitû funera. Sed præter ceteram speciosi muneris supellectilem, totis vtcunque patrimonij vi- ribus immanis vrsæ comparabat numerum copiosum. Nam præter domesticis venationi- bus captas, præter largis emtionibus partas, amicorû etiam donationibus variis certatim oblatas, tutela sumptuosa sollicitè nutriebat. Nec ille tam clarus, tamq; splendidus publicæ voluptatis apparatus, Inuidiæ noxios effugit oculos. Nam diutina captiuitate fatigatæ si- mul, & æstiuæ flagrantia maceratæ, pigra etiã sessione languidæ, repentina correptæ pesti- lentia, pæne ad nullum rediere numerum. Passim per plateas plurima cerneret iacere se- miuiuorum corporû ferina naufragia. Tunc vulgus ignobile, quos inculta pauperies sine delectu ciborum, tenuato ventri cogit for- dentia supplementa & dapes gratuitas con- quirere, passim iacentes epulas accurrere.

Tunc è re nata subtile consilium ego & iste Babulus tale comminiscimur. Vrsam, quæ ceteris sarcina corporis præualebat, quasi eiho parandam portamus ad nostrum receptaculum : eiusque probè nudatum carnibus corium, seruatis sollerter vnguibus, ipso etiam bestię capite adusque confinium ceruicis solido relicto, tergum omne rasura studiosa tenuamus : & minuto cinere perspersum, Soli siccandum tradimus. Ac, dum cælestis vaporis flammis examurcatur : nos interdum pulpis eius valenter saginantes, sic instanti militię imponimus sacramentum : vt vnus è numero nostro, non qui corporis adeò, sed animi robore ceteris antistaret, atque is inprimis voluntarius, pelle illa contactus, vrsæ subiret effigiem, domumque Democharis illatus per oportuna noctis silentia nobis ianuæ faciles præstaret aditus. Nec paucos fortissimi collegii solers species ad munus obeundum arrexerat. Quorum præ ceteris Thrasyleon factionis optione delectus ancipitis machinæ subit aleam. Iamque habili corio, & mollitie tractabili, vultu ferino sese recondit. Tunc tenui sarcimine summas oras eius adæquamus; & iuncturæ rimam, licet gracilem, setæ circumfluentis densitate sepimus: ad ipsum confinium gulæ, qua certix fuerat execta, Thrasyleonis caput subire cogimus; paruisque respiratui circa nares & oculos datis foraminibus, fortissimum socium nostrum prorsus bestiam

Hiam factum, immittimus caueæ, modico
 præstinatæ pretio: quàm constanti vigore
 festinus irrepsit ipse. Ad hunc modum prio-
 ribus inchoatis, ad reliqua fallaciæ pergimus.
 Sciscitati nomen cuiusdam Nicanoris, qui
 genere Thracio proditus, ius amicitiae sum-
 mum cum illo Demochare colebat, litteras
 affingimus, ut venationis suæ primitias bonus
 amicus videretur ornando muneri dedicasse.
 Iamque prouecta vespера abusi præsidio tene-
 brarum, Thrasyleonis caueam Demochari
 cum literis illis adulterinis offerimus. qui de-
 miratus bestiae magnitudinem, sui que contu-
 bernalis opportuna liberalitate lætatus, iubet
 nobis protinus gaudii sui gerulis, decem au-
 reos, ut ipse habebat, è suis oculis adnume-
 rari. Tunc, ut nouitas consuevit ad repenti-
 nas visiones animos hominum pellere, multi
 numero mirabundi ad bestiam confluebant.
 quorum satis callenter curiosos aspectus Thra-
 syleon noster impetu minaci frequenter inhi-
 bebat. Consonaque ciuium voce satis felix
 ac beatus Demochares ille sæpe celebratus,
 quòd, post tantā cladem ferarum, nouo pro-
 uentu quoquomodo Fortunæ resisteret. Iu-
 bet noualibus suis confestim bestiam ire; iu-
 bet summa cum diligentia reportari. Sed su-
 scipiens ego, Caueas, inquam, domine, fla-
 grantia Solis & itineris spatio fatigatam, coe-
 tui multarum, & ut audio, non rectè valenti-
 um committere ferarum. Quin potius do-

mus tuæ patulum ac perflatilem locum, im-
 mō & lacu aliquo conterminum refrigeran-
 temque prospicis? An ignoras hoc genus be-
 stiæ lucos consitos, & specus roridos, & col-
 les frigidos, & montes amœnos semper incu-
 bare? Talibus monitis Demochares perterri-
 tus, numerumque perditarum secum recen-
 sens, non difficulter adensus, ut ex arbitrio
 nostro caueam locaremus, facile permisit. Sed
 & nos, inquam, parati sumus hic ibidem pro
 cauea ista excubare noctes: ut æstus & vexa-
 tionis incommodo bestiæ fatigatæ & cibum
 tempestiuum, & potum solitum accuratius
 offeramus. Nihil indigemus labore isto ve-
 stro, respondit ille. iam pæne tota familia per
 diutinam consuetudinem nutriendis vrsis ex-
 exercitata est. Pōst hīc VALE facto, discessi-
 mus: & portam ciuitatis egressi, monumen-
 tum quoddam conspiciamur procul à via, re-
 moto & abdito loco positum. Ibi capulos ca-
 ric & vetustate semitectos, quis inhabitabant
 puluerei & iam cinerosi mortui, passim ad fu-
 turæ prædæ receptacula refferamus: & ex di-
 sciplina sectæ seruato noctis illuni tempore,
 quo somnus obuius impetu primo corda
 mortalium validius inuadit ac premit, cohor-
 tem nostram gladiis armatam ante ipsas fores
 Democharis, velut expilationis vadimonium,
 sistimus. Nec secius Thrasyleon examussim
 capto noctis latrocinali momento, prorepit
 caueā: statimque custodes, qui prope sopiti
 qui-

quiescebant, mox ad vnum omnes, etiam ianitorum ipsum, gladio conficit, clauisque subtracta, fores ianuae repandit; nobisque promptè conuolantibus, & domus aluco receptis, demonstrat horreum, vbi vespera sagaciter argentum copiosum recondi viderat. Quo protinus perfracto confertæ manus violentia, iubeo singulos commilitonum asportare quantum quisque poterat auri vel argenti, & in illis ædibus fidelissimorum mortuorum occultare properè, rursus concito gradu recurrentes sarcinas iterare: quod enim ex usu foret omnium, me solùm resistantem pro domus limine, cuncta rerum exploraturum sollicitè, dum redirent. Nam & facies vrsæ, mediis ædibus discurrentis, ad perterrendos, si qui de familia fortè vigilassent, videbatur opportuna. Quis enim, quamuis fortis & intrepidus, immani forma tantæ bestiae, noctu præsertim, visitata, nõ se ad fugam statim concitaret? non, obdito cellæ pessulo, pauens & trepidus, sese (cella) cohiberet? His omnibus salubri consilio rectè dispositis, occurrit scæuus Euentus. Namque, dum reduces socios nostros suspensus opperior, quidam seruulus, (strepitu scilicet) diuinitus inquietus, proserpit leniter; visaque bestia, quæ liberè discurrens totis ædibus commeabat, premens obnixum silentium, vestigium suum replicat: &, vtcunq; cunctis in domo visa pronuntiat. Nec mora, cum numerosæ familiæ frequentia domus tota completur.

Tædis, lucernis, cereis, sebaceis nocturni luminis instrumentis clarescunt tenebræ. Nec inermis quisquam de tanta copia processit, sed singuli fustibus, lanceis, districtis denique gladiis armati, muniunt aditus. Nec secus canes etiam venaticos, auritos illos & horricomes, ad comprimendam bestiam cohortantur. Tunc ego sensim, gliscente adhuc illo tumultu, retrogradi fuga domo faceffo: sed planè Thrasyleonem mirè canibus repugnantem, latens ponè ianuam ipse prospicio. Quamquam enim vitæ metas vltimas obiret, non tamen sui, nostrique, vel pristinæ virtutis oblitus, iam faucibus ipsis hiantis Cerberi reluctabat. Scenam denique quam sponte sumplerat, cum anima retinens, nunc fugiens, nunc resistens, variis corporis sui scemis ac motibus tandem domo prolapsus est. Nec tamen quamvis publica potitus libertate, salutem fuga quærere potuit. Quippe cuncti canes de proximo angiportu satis feri, satisque copiosi, venaticis illis, qui commodum domo similiter insequentes procellerant, sese commiscent agminatim. Miserum funestumque spectamen aspexi, Thrasyleonem nostrum cateruis canum sævientium cinctum atque obsessum, multisque numero morsibus laniatum. Denique tanti doloris impatiens, populi circumfluentis turbulis immisceor: & in quo solo poteram celatum auxilium bono ferre commilitoni, sic indaginis principes dehortabar:

tabar: O grande, inquam, & extremum flagitium! magnam & verè pretiosam perdimus bestiam. Nec tamen nostri sermonis artes infelicissimo profuere iuueni. Quippe quidam procurrens è domo procerus & validus, incontanter lanceam mediis iniecit vrsæ præcordiis: nec secus alius. Ecce plurimi, iam timore discusso, certatim gladios etiam de proximo congerunt. Enimuerò Thrasyleon, egregium decus nostræ factionis, tandem immortalitate digno illo spiritu expugnato, neque clamore, ac nec vlulatu quidem fidem sacramenti prodidit: sed iam moribus lacertatus, ferroque laniatus, obnixo mugitu & ferino fremitu præsentem casum generoso vigore tolerans, gloriam sibi reseruauit, vitam fato reddidit. Tanto tamen terrore, tantaque formidine cœtum illum turbauerat, vt vsque diluculum, immò & in multum diem, nemo quisquam fuerit ausus, quamuis iacentem, bestiam vel digito contingere: nisi tandem pigrè ac timidè quidam lanius paulò fidentior, vtero bestię resecto vrsæ magnificum despoliauit latronem. Sic etiam Thrasyleon nobis perimitur: sed à gloria non periuit. Confestim itaque constrictis sarcinis illis, quas nobis seruauerant fideles illi mortui, Plateæ terminos concito gradu deferentes, istud apud nostros animos idemtidem reputabam⁹, meritò nullam Fidem in vita reperiri; quod ad Manos iam & mortuos odio perfidiæ no-

stræ demigravit. Sic onere vecturæ, simul & asperæ viæ toti fatigati, tribus comitum desideratis, istas, quas videtis, prædas adueximus. Post istum sermonis terminum, poculis aureis memoriæ defunctorum commilitonum vino mero libant: dehinc canticis quibusdam Marti deo blanditi, paululum conquiescunt. Etenim nobis anus illa recens ordeū affatim, & sine vlla mensura largita est: vt equus quidem meus tanta copia, & quidem solus potius, Saliarum se cænasse cænas crederet. Ego verò quamquam aliàs ordeum tunsum minutatim, & diutina refectiōe iurulentum semper ederim: rimatus angulum, quo panis reliquæ totius multitudinis congestæ fuerant, fauces diutina fame saucias & araneantes vehementer exerceo. Et ecce nocte promota, latrones expergiti castra commouent: instructique variè, partim gladiis armati & in lemures reformati concito se gradu proripiunt. Nec me tamen instanter ac fortiter manducantē, vel somnus imminens impedire potuit. Et quamquam prius, cū m essem Lucius, vnico vel secundo pane cōtentus mensa decederem, tunc ventri tam profundo seruiens, iam ferme tertium qualum rumigabam. Huic me operi attentum clara lux oppressit. Tandem denique asinali verecundia ductus, ægerrimè tamen digrediens, riuulo proximo sitim lenio. Nec mora, cū latrones vltro anxij atque solliciti remeant, nullam quidem prorsus sarcinam,

cinam, vel omnino licet vilem laciniam ferentes, sed tantum gladiis, totis manibus, immò factionis suæ cunctis viribus, vnicam virginem filo liberali, & vt matronatus eius indicabat, summam eius regionis, puellam me hercules & asino tali concupiscendam, mærentem, & crines cum veste sua lacerantem, aduehebant. Eam simul intra speluncam, verbis quæ dolebat minora facientes, sic alloquuntur: Tu quidem salutis & pudicitiae securam, breuem patientiam nostro compendio tribue, quos ad istam sectam paupertatis necessitas adegit. Parentes autem tui de tanto suarum diuitiarum cumulo, quamquam satis cupidi, tamen sine mora parabunt scilicet idoneam sui sanguinis redemptionem. His & similibus blatteratis, nequidquam dolor sedatur puellæ. Quidni? quæ, inter genua sua deposito capite, sine modo flebat. At illi introuocatae anni præcipiunt, assidens eam blandendo, quantum posset, solaretur alloquio: sequæ ad sectæ sueta conferunt. Nec tamen puella quiuit ullis aniculæ sermonibus, ab inceptis fletibus auocari: sed, altius eiulans sese, & assiduis singultibus ilia quatiens, mihi etiam lacrymas excussit. ac sic, An ego, inquit, misera, tali domo, tanta familia, tam caris vernulis, tam sanctis parentibus desolata, & infelicis rapinæ præda, & mancipium effecta, inque isto saxeo carcere seruiliter clausa, & omnibus deliciis, quibus innata atque innutrita

sum, priuata, sub incerta salutis & carnifici-
næ laniena, inter tot ac tales latrones & hor-
rendum gladiatorum populum, vel fletum
definere, vel omnino viuere potero? Lamen-
tata sic, & animi dolore, & faucium tendore,
& corporis lassitudine iam fatigata, marcen-
tes oculos dimisit ad soporem. Iam commo-
dum conniuerat: nec diu, cum repente lym-
phatico ritu somno recussa, longèque vehe-
mentius afflictare sese, & pectus etiam pal-
mis infestis tundere, & faciem illam luculen-
tam verberare incepit: &, aniculæ, quamquā
instantissimè causas noui & instaurati mæro-
ris requirenti, sic adsuspirans altius, inquit:
Hem nunc certè, nunc maximè funditus pe-
rij: nunc spei salutiferæ renuntiaui. Laque-
us, aut gladius, aut certè præcipitium procul-
dubio capeffendum est. Ad hæc anus subira-
tior, dicere eam sæuiore iam vultu iubebat,
quid malum fletet? vel quid repentinè postli-
minio pressæ quetis lamentationes illicitas
refricaret? Nimirum, inquit, tanto compen-
dio tuæ redemptionis defraudare iuuenes
meos destinas? Quod si pergis vltèrius; iam
faxo lacrymis istis, quas paruipendere latro-
nes consuevere, insuperhabitis, viua exurare.
Tali puella sermone deterrita, manuque eius
exosculata, Parce, inquit, mi parens: & duris-
simo casui meo, pietatis humanæ memor,
subsiste paululum. Nec enim, vt reor, æuo
longiore maturæ tibi, in ista sancta canitie
misera-

miseratio prorsus exaruit. Specta denique
 scenam meæ calamitatis. Speciosus adule-
 scens inter suos principalis, quem filium pu-
 blicum omnis sibi ciuitas cooptauit, meus a-
 lioquin consobrinus, tantulo triennio maior
 in ætate, qui mecum primis ab annis nutritus
 & adultus, indiuiduo contubernio domuculae,
 immò verò cubiculi torique, sanctæ cari-
 tatis affectione mutuò mihi pignoratus, vo-
 tisque nuptialibus pacto iugali pridem desti-
 natus, consensu parentum tabulis etiam ma-
 ritus nuncupatus, ad nuptias officio frequen-
 ti cognatorum & affinium stipatus, templis &
 ædibus publicis victimas immolabat. Domus
 tota lauris obsita, tædis lucida, constrepebat
 Hymenæum. Tunc me gremio suo mater in-
 felix tolerans, mundo! nuptiali decenter or-
 nabat: mellitisque sauiis crebriter ingestis,
 iam spe futura liberorum votis anxiiis propa-
 gabat: Cum inruptionis subitæ gladiatorum
 impetus ad belli faciem sæuiens, nudis & in-
 festis mucronibus coruscans, non cædi, non
 rapinæ manus afferunt: sed denso congloba-
 toque cuneo cubiculum nostrum inuadunt
 protinus. Nec vlllo de familiaribus nostris re-
 pugnante, ac ne tantillum quidem resistente,
 miseram, exanimem sæuo pauore, trepidæ de
 medio matris gremio rapuere. Sic instar A-
 thracis, vel Pirithoi, (vel Protefilai) dispectæ
 disturbatæque nuptiæ. Sed ecce sæuissimo
 somnio nunc etiam redintegratur, imò verò

cumulatur infortunium meū. Nam visa sum
mihi de domo, de thalamo, de cubiculo, de
toro denique ipso violenter extracta per soli-
tudines auias infortunatissimi mariti nomen
inuocare: cumque, ut primum meis amplexi-
bus viduatus est, adhuc vnguentis madidum,
coronis floridum, consequi vestigio me, pedi-
bus fugientem alienis. Utque clamore perci-
to formosæ raptum vxoris conquerens, po-
puli testatur auxilium, quidam de latronibus
importunæ persecutionis indignatione per-
motus, saxo grandi pro pedibus arrepto, mi-
sellum iuuenem maritum meum percussum
interemit. Talis aspectus atrocitate perterri-
ta, somno funesto pauens excussa sum. Tunc
fletibus eius adsuspirans anus, sic incipit: Bo-
no animo esto mi herilis, nec vanis somnio-
rum figmentis terreare. Nam præter quòd
diurnæ quietis imagines falsæ perhibentur,
cum etiam nocturnæ visiones contrarios e-
uentus nonnumquam pronuntiant. Denique,
 flere & vapulare, & nonnumquam iugulari,
 lucrosum prosperumq; prouentū nuntiant:
 contrà, ridere, & mellitis dulciolis ventrem
 saginare, vel in voluptatem Veneream conue-
 nire, tristitie animi, languore corporis, dam-
 nisq; ceteris anxiatum iri prædicant. Sed ego
 te narrationibus lepidis, anilibusque fabulis
 protinus auocabo. Et incipit: Erant in qua-
 dam ciuitate rex & regina: hi tres numero fi-
 lias, forma conspicuas, habuere: sed maiores
 quidem

quidem natus, quamuis gratissima specie, idoneæ tamen celebrari posse laudibus humanis credebatur; at verò puellæ iunioris, tam præcipua, tam præclara pulcritudo, nec exprimi, ac ne sufficienter quidem laudari sermonis humani penuria poterat. Multi denique ciuium, & aduenæ copiosi, quos eximii spectaculi rumor studiosa celebritate congregabat, inaccessæ formositatis admiratione stupidi, & admouentes oribus suis dexteram, primore digito in erectum pollicem residente, vt ipsam prorsus deam Venerem, religiosis adorationibus venerabantur. Iamque proximas ciuitates, & attiguas regiones fama peruaferat, Deam, quam cærulū profundum pelagi peperit, & ros spumantium fluctuum educauit, iam numinis sui passim tributa venia, in mediis conuersari populi coetibus: vel certè rursum nouo cælestium stellarum germine, non maria, sed terras Venerem aliam virginali flore præditam pullulasse. Sic immensum procedit in dies opinio, sic insulas iam proximas, & terræ plusculum, prouinciæque plurimas fama porrecta peruagatur. Iam multi mortalium longis itineribus, atque altissimis maris meatibus, ad seculi specimen gloriosum confluebant. Paphum nemo, Cnidum nemo, ac ne ipsa quidem Cythera ad conspectū deæ Veneris nauigabant. Sacra Deæ deferuntur, templa deformantur: puluina proteruntur; ceremoniæ negliguntur:

incoronata simulacra, & aræ viduæ frigido cinere fœdatae. Puellæ supplicatur, & in humanis vultibus Deæ tantæ numina placantur, & in matutino progressu virginis, victimis & epulis Veneris absentis numen propitiatur. Iamque per plateas commeanthem populi frequenter floribus fertis, & solutis adprecantur. Hæc honorum cælestium ad puellæ mortalis cultum immodica translatio, veræ Veneris vehementes incendit animos: & , impatiens indignationis, capite quassanti fremēs altius, sic secum differit: En rerum naturæ prisca parens, en elementorum origo initialis, en orbis totius alma Venus, quæ cum mortali puella partiario maiestatis honore tractor! & nomen meum cælo conditum terrenis sordibus profanatur. Nimirum communi numinis piamento vicariæ venerationis incertum sustinebo, & imaginem meam circumferet puella moritura. Frustra me pastor ille, cuius iustitiam fidemque magnus comprobavit Iupiter, ob eximiam speciem tantis prætulit debus. Sed non adeo gaudens ista, quæcunq; est, meos honores vsurpabit. Iam faxo huius etiam ipsius illicitæ formositatis pœniteat. Et vocat confestim puerum suum, pinnatum illum, & satis temerarium: qui malis suis moribus contempta disciplina publica, flammis & sagittis armatus, per alienas domos nocte discurrens, & omnium matrimonia corrumpens, impunè committit tanta flagitia, & ni-

Nil prorsus boni facit? Hunc quamquam genuina licentia procacem, verbis quoque insuper stimulat. Perducit ad illam ciuitatem, & Psychem (hoc enim nomine puella nuncupabatur) coram ostendit. Et tota illa prolata deformositatis æmulatione fabula, gemens ac fremens indignatione: Per ego te, inquit, maternæ caritatis fœdera deprecor, per tuæ sagittæ dulcia vulnera, per flammæ istius mellitas vredines, vindictam tuæ parenti, sed plenam tribue: & pulcritudinem contumacem reuerenter vindica; idque vnum, & præ omnibus vnicum volens effice. Virgo ista amore flagrantissimo teneatur hominis extremi; quem & dignitatis & patrimonij simul, & incolumitatis ipsius fortuna damnauit, tamque infimi, vt per totum orbem non inueniat miseriæ suæ comparem. Sic effata, & osculis hiantibus filium diu ac pressulè sauiata, proximas oras reflui littoris petit, plantisque roseis vibrantium fluctuum summum rorem calcauit. Ecce iam profundi maris vdo resedit vertice: & ipsum quod incipit velle, statim quasi pridem præcepit, non moratur marinum obsequium. Adsunt Nerei filix, chorum canentes, & Portunus cæruleis barbis hispidus, & grauis piscoso sinu Salacia, auriga paruulus delphini Palæmon; iam passim maria persultantes Tritonum cateruæ. hic concha sonaci leniter buccinat: ille serico tegmine flagrantis Solis obsistit inimici: alius sub oculis domine

minæ speculum prægerit: currus biuges alij subnatant. Talis ad Oceanum pergentem Venerem comitatur exercitus. Interea Psyche cum sua sibi præcipua pulcritudine nullum decoris sui fructum percipit. Spectatur ab omnibus, laudatur ab omnibus: nec quisquam, non rex, non regius, nec de plebe saltem, cupiens eius nuptiarum petitor accedit. Mirantur quidem diuinam speciem, sed ut simulacrum fabrè politum, mirantur omnes. Olim duæ maiores sorores, quarum temperatam formositatem nulli diffamarant populi, procis regibus desponsæ, iam beatas nuptias adeptæ: sed Psyche virgo vidua domi residens, deflet desertam suam solitudinem, ægra corporis, animi faucia: & quamvis gentibus totis complacitam, odit in se suam formositatem. Sic infortunatissimæ filix miserrimus pater, suspectatis cælestibus odiis, & iræ superum metuens, dei Milesij vetustissimum percontatur oraculum: & tanto numine precibus & victimis ingratae virgini petit nuptias & maritum. Sed Apollo, quamquam Græcus & Ionicus, propter Milesiæ conditorem, sic Latina sorte respondit:

Montis in excelsi scopulo desiste puellam

Ornatam mundo funerei thalami:

Nec speres generum mortali stirpe creatum:

Sed sauum atq; ferum, vipereumq; malum:

Qui pennis volitans super aethera, cuncta fatigat,

Flammaq; & ferro singula debilitat:

Quem

*Quæ tremit ipse Iouis: quo numina terrificantur,
Fluminaq; horrescunt, & Stygia tenebra.*

Rex olim beatus, affatu sanctæ vaticinationis
accepto, piger tristisque retro domum pergit,
suæque coniugi præcepta sortis enodat in-
faustæ. Mæretur, fletur, lamétatur diebus plu-
seulis. Sed diræ sortis iam vrgent tetri effe-
ctus. Iam feralium nuptiarum miserrimæ vir-
gini choragium struitur. iam tedæ lumen a-
træ fuliginis cinerem arcessit: & sonus tibiæ
Zygiaë mutatur in querulū Lydium modum:
cantusque lætus Hymenæi lugubri finitur v-
lulatu: & puella nuptura deterget lacrymas
ipso suo flammeo. Sic affectæ domus triste
fatum, cuncta etiam ciuitas congemebat, lu-
ctuque publico confestim congruens edici-
tur iustitium. Sed monitis cælestibus parendi
necessitas misellam Psychem ad destinatam
pœnam efflagitabat. Perfectis igitur feralis
thalami cum summo mærore solemnibus, to-
to prosequente populo, viuum producitur
funus: & lacrymosa Psyche comitatur non
nuptias, sed exequias suas. Ac, dum mæsti pa-
rentes, & tanto malo perciti, nefarium faci-
nus perficere contantur, ipsa illa filia talibus
eos adhortatur vocibus: Quid infelicem se-
nectam fletu diutino cruciatis? quid spiritum
vestrū, qui magis meus est, crebris eiulatibus
fatigatis? quid lacrymis inefficacib⁹ ora mihi
veneranda foedatis? quid laceratis in vestris o-
culis mea lumina? quid canitiē scinditis? quid
pecto-

pectora, quid vbera sancta tunditis? Hic erunt vobis egregiæ meæ formositatis præclara præmia. Inuidiæ nefariæ letali plaga percussi, serò sentitis. Cum gentes & populi celebrarēt nos diuinis honoribus, cum nouam me Venerem ore consono nuncuparent: tunc dolere, tunc flere, tunc me iam quasi peremptam lugere debuistis. Iam sentio, iam video, solo me nomine Veneris perisse. Ducite me, & cui fors addixit, scopulo sistite. Festino felices istas nuptias obire: festino generosum illum maritum meum videre. Quid differo? quid detrecto venientē, qui totius orbis exitio natus est? Sic profata virgo, conticuit: ingressuque iam valido pompæ populi prosequentis sese miscuit. Itur ad constitutum scopulum montis ardui: cuius in summo cacumine statutam puellam cuncti deserunt: tedas nuptiales, quibus præluxerant, ibidem lacrymis suis extinctas relinquentes. chora-gio itaq; perfecto, deiectisque capitibus domuitionem parant. Et miseri quidem parentes eius tanta elade defessi, clausæ domus abstrusi tenebris, perpetuæ nocti sese dedidere. Psychem autem pauentem ac trepidam, & in ipso scopuli vertice deflentem, mitis aura molliter spirantis Zephyri, vibratis hinc inde laciniis, & reflato sinu sensim leuatam, suo tranquillo spiritu vehens, paulatim per deuexa excelsæ vallis subditæ florentis cespitis gremio leniter delapsam, reclinat.

L. APVLEII

METAMORPHOSEON,

SIVE

DE ASINO AVREO,

LIBER QUINTVS.

PSYCHE teneris & herbosis locis in ipso toro roscidi graminis, suaue recubans, tanta mentis perturbatione sedata dulce conquieuit. iamque sufficienti recreata somno, placidiore resurgit animo. Videt lucum proceris & vastis arboribus consitum: videt fontem vitreo latice perlucidum, medio luci meditullio. Prope fontis adlapsus domus regia est, ædificata non humanis manibus, sed diuinis artibus. Iam scires ab introitu primo, Dei cuiuspiam luculentum & amœnum videre te diuersorium. Nam summa laquearia citro & ebore curiosè cauata, subeunt aureæ columnæ parietes omnes argenteo celamine conteguntur, bestiis & id genus pecudibus occurrentibus ob os introeuntium. Mirus prosum (magnæ artis) homo, imò semideus, vel certè Deus; qui magnæ artis subtilitate tantum efferauit argentum. Enimuerò pauimenta ipsa lapide pretioso cæsim diminuto, in varia picturæ genera discriminantur. Vehementer, iterum ac sæpius beatos illos,

los, qui super gemmas & monilia calcant. Iam
ceteræ partes longè lateque dispositæ domus,
sine pretio pretiosæ, toti que parietes solidati
massis aureis, splendore proprio coruscant; ut
diem suum sibi domus faciat, licet Sole no-
lente: sic cubicula, sic porticus, sic ipsæ valvæ
fulgurant. Nec secius opes ceteræ maiestati
domus respondent: ut equidem illud rectè vi-
deatur, ad conuersationem humanam magno
Ioui fabricatum cæleste palatium. Inuitata
Psyche talium locorum oblectatione, propi-
us accessit: & paulò fidentior, intra limen sese
facit. Mox, prolectante studio pulcerrimæ vi-
sionis, miratur singula. Et altrinsecus ædium
horrea sublimi fabrica perfectæ: magnisq; cō-
gesta gazis cōspicit. Nec est quidquam, quod
ibi non est. Sed præter ceteram tantarum di-
uitiarum admirationem, hoc erat præcipuè
mirificum, quod nullo vinculo, nullo clau-
stro, nullo custode totius orbis thesaurus il-
le muniebatur. Hic ei summa cum volupta-
te visenti offert sese vox quædam corporis
sui nuda: Et, quid, inquit, domina tantis ob-
stupefcis opibus? tua sunt hæc omnia. Pro-
hinc cubiculo te refer, & lectulo lassitudinem
refoue, & ex arbitrio lauacrum pete. Nos,
quarum voces accipis, tuæ famulæ, sedulò ti-
bi præministrabimus; nec corporis cura te,
nec regales epulæ morabuntur. Sensit Psyche
diuinæ prouidentiae beatitudinem: monitus-
que voces informes audiens, & prius somno,
& mox

& mox lauacro fatigationem diluit. Visoque statim proximo semiotundo, suggestum propter, instrumentum cœnatorium rata, refectui suo commodum, libens accumbit. Et illico vini nectarei, eduliorumq; variorum feracula copiosa, nullo feruiente, sed tantum spiritu quodam impulsa, subministrantur. Nec quemquam tamen illa videre poterat, sed verba tantum audiebat excidentia, & solas voces famulas habebat. Post opimas dapes quidam introcessit, & cantauit inuisus: & alius cithara pulsauit, quæ videbatur nec ipsa. Tunc modulatæ multitudinis conferta vox aures eius affertur: vt, quamuis hominum nemo pateret, chorum tamen esse pateret. Finitis voluptatibus, vespera suadente, concedit Psyche cubitum. Iamque prouecta nocte clemens quidam sonus aures eius accidit. Tunc virginittis suæ pro tanta solitudine metuens, & pauet, & horrescit: & quouis malo plus timet, quod ignorat. Iamque aderat ignobilis maritus, & torum inscenderat, & vxorem sibi Psychem fecerat, & ante lucis exortum properè discesserat: statim voces cubiculo præstolatæ nouam nuptam interfectæ virginittis curant. Hæc diutino tempore sic agebantur. Atque, vt est natura redditum, nouitas per assiduam consuetudinem delectationem ei commendarat: & sonus vocis incertæ solitudinis erat solatium. Interea parentes eius indefesso luctu, atque mœrore
 animi

animi consenescebant. Latiusque porrecta fama, sorores illæ maiores cuncta cognorant: propereque mæstæ atque lugubres, deserto Lare, certatim ad parentum suorum conspectum, affatumque perrexerant. Ea nocte ad suam Psychem sic infit maritus: namque præter oculos, & manibus & auribus sentiebatur: Psyche dulcissima, & cara vxor, exitiabile tibi periculum minatur Fortuna sæuior, quod obseruandum pressiore cautela censeo. Sorores iam tuæ mortis opinione turbatæ, tuumque vestigium requirentes, se opulum istum protinus aderunt. Quarum si quas fortè lamentationes acceperis; neque respondeas, immò nec prospicias omnino. Ceterum, mihi quidem grauissimum dolorem, tibi verò summum creabis exitium. Annuit, & ex arbitrio mariti se facturam spondit. Sed eo simul cum nocte dilapso, diem totum lacrymis ac plangoribus misella consumit: se nunc maxime prorsus perisse iterans, quæ beati carceris custodia septa, & humanæ conuersationis colloquio viduata, ne sororibus quidem suis de se mærentibus opem salutarem ferre, ac ne videre eas quidem omnino posset. Nec lauacro, nec cibo, nec vlla denique refectioe recreata, flens vbertim, decessit ad somnum. Nec mora, cum paulo maturius lectum maritus accubans, eamque etiam nunc lacrymantem complexus, sic exostulat: Hæccine mihi pollicebare Psyche mea? Quid iam

iam de te tuus maritus expecto? quid spero?
 Et perdia, & pernox, nec inter amplexus con-
 iugales desinis cruciatus. Age iam nunc ut vo-
 les, & animo tuo damnosa poscenti pareto:
 tantum memineris meæ seriæ monitionis,
 cum coeperis serò poenitere. Tunc illa preci-
 bus, & dum se morituram comminatur, ex-
 torquet à marito, cupitis annuat: ut sorores
 videat, luctus mulceat, ora conferat. Sic ille
 nouæ nuptæ precibus veniam tribuit, & in-
 super, quibuscumque vellet, eas auri vel mo-
 nilium donare concessit. Sed idem talem mo-
 nuit, ac sæpe terruit, ne quando sororum per-
 nicioso consilio suasa, de forma mariti quæ-
 rat: neue se sacrilega curiositate, de tanto for-
 tunarum suggestu pessum deiiciat; nec suum
 postea contingat amplexum. Gratias egit ma-
 rito. iamque lætior animo: Sed prius, inquit,
 centies moriar, quam tuo isto dulcissimo
 connubio caream. Amo enim, & efflictim te,
 quicumque es, atque ut meum spiritum dili-
 go, nec ipsi Cupidini comparo. Sed illud et-
 iam precibus meis oro largire, & illi tuo fa-
 mulo præcipe Zephyro, simili vectura soro-
 res huc mihi sistat. Et imprimens oscula sua-
 foria, & ingerens verba mulcentia, & iungens
 membra cohibentia, his etiam blanditiis a-
 struit: Mellite mi marite, tuæ Psyche dulcis
 anima. Vi ac potestate Veneris vsurus, inui-
 tus succubuit maritus, & cuncta se facturum
 spopondit. Atque etiam, luce proximante, de

manibus vxoris euauit. At illæ sorores percontatæ scopulum locumque illum, quò fuerat Psyche deserta, festinantes adueniunt: ibique deflebant oculos, & plangebant vbera; quoad crebris earum eiulatibus saxa cautesque parilem sonum resultarent. Iamq; nomine proprio sororem miseram ciebant: quoad sono penetrabili vocis vlulabilis per prona delapsæ, amens & trepida Psyche procurrit è domo. & Quid, inquit, vos miseris lamentationibus nequidquam affligitis? Quam lugetis, adsum. Lugubres voces desinite, & diutinis lacrymis madentes genas siccate tandē; quippe cum iam possitis, quam plangebatis, amplecti. Tunc vocatum Zephyrum, præceptis maritalibus admonet. Nec mora, cum ille parens imperio, statim clementissimis flatibus, innoxia vectura deportat illas. Iam mutuis amplexibus, & festinantibus sauiis sese perfruuntur: & illæ sedatæ lacrymæ postliminio redeunt, prolectante gaudio. Sed & tectum, inquit, & Larem nostrum lætæ succedite, & afflictas animas cum Psyche vestra recreate. Sic allocuta, summas opes domus aureæ, vocumq; seruientium populosam familiam auribus earū demonstrat, lauacroq; pulcerrimo & inhumanæ mensæ lautitiis eas opiparè reficit: vt, illarum prorsus cælestium diuitiarum copiis affluentibus satiatae, iam præcordiis penitus nutrent inuidiam. Denique altera earum satis scrupulosè (curiosèque) percontari

non desinit, quis illarum rerum cælestium dominus, (quæque vel qualis) ipsius sit maritus. Nec tamen Psyche coniugale (illud) præceptum vlllo pacto temerat, vel pectoris arcanis exigit: sed è re nata confingit, esse iuvenem quemdam, & speciosum, commodum lanoso barbitio genas inumbrantem, plerumque rurestribus & montanis venatibus occupatum. Et, ne qua sermonis procedentis labe consilium tacitum proderetur: auro facto, gemosisq; monilibus onustas eas, statim vocato Zephyro tradit reportandas. Quo protinus perpetrato, sorores egregiæ domum redeunt, iamque gliscentis invidiæ felle flagrant, multa secum sermonibus mutuis perstrepebant. Sic denique inquit altera: En orba & sæva & iniqua Fortuna! hoc tibi complacuit, ut utroque parente prognatæ, diuersam fortem sustineremus? & nos quidem, quæ natu maiores sumus, maritis aduenis ancillæ deditæ, extorres & Lare & ipsa patria degamus, longè parentum velut exulantes: hæc autem nouissima, quam foetu satiante postremus partus effudit, tantis opibus & Deo marito potita, quæ nec uti rectè tanta bonorum copia nouit? Vidisti soror, quanta in domo iacent, & qualia monilia: quæ prænitent vestes, quæ splendicant gemmæ, quantum præterea passim calcatur aurum. Quod si maritum etiam tam formosum tenet, ut affirmat; nulla nunc in orbe toto felicior viuit. Fortassis

tamen procedente consuetudine, & adfectio-
ne roborata, Deam quoque illam Deus mari-
tus efficiet. Sic est hercules: sic se gerebat, fe-
rebatque. Iamiam sursum respicit, & Deam
spirat mulier, quæ voces ancillas habet, &
ventis ipsis imperat. At ego misera, primùm
patre meo seniore[m] maritum sortita sum, de-
in cucurbita glabriorem, & quovis puero pu-
miliorem, cunctam domum seris & cathenis
obditam custodientem. Suscipit alia: Ego ve-
rò maritum articulari etiam morbo compli-
catum, curvatumque, ac per hoc rarissimè
Venerem meam recolentem sustineo, plerum-
que detortos & duratos in lapidem digitos e-
ius perfricans, fomentis olidis, & pannis for-
didis, & foetidis cataplasmatibus manus tam de-
licatas istas adurens, nec vxoris officiosam fa-
ciem, sed medicæ laboriosam personam susti-
nens. Et tu quidem soror videris quàm pati-
enti, vel potius seruili (dicam enim liberè
quod sentio) hæc perferas animo: enimverò
ego nequeo sustinere vltèrius tam beatam
fortunam collapsam indignè. Recordare e-
nim quàm superbè, quàm arroganter nobis-
cum egerit, & ipsa iactatione immodicæ o-
stentationis, tumentem suum prodiderit ani-
mum: deq; tantis diuitiis exigua nobis inui-
ta proiecerit, confestimque præsentia nostra
grauata, propelli, & efflari, exhibitarique nos
iusserit. Nec sum mulier, nec omnino spiro,
nisi eam pellum de tantis opibus deicero.

Ac si tibi etiam, ut par est, in acuit nostra contumelia; consilium validum ambæ requiramus, iamq; ista quæ ferimus, non parentibus nostris, ac ne vlli demonstremus alij: immò nec omnino quidquam de eius salute norimus. Sat est, quòd ipsæ vidimus, quæ vidisse poenituit; nedum ut genitoribus & omnibus populis tam beatum eius differamus præconium. Nec sunt enim beati, quorum diuitias nemo nouit; Sciet se non ancillas, sed sorores habere maiores. Et nunc quidem concedamus ad maritos; & Lares pauperes nostros, sed planè sobrios, reuifamus: diuque cogitationibus pressioribus instructæ, ad superbiam puniendam firmiores redeamus. Placet pro bono duabus malis malum consilium: totisq; illis tam pretiosis muneribus absconditis, comam trahentes, &, perinde ut mercebantur, ora lacerantes, simulatos redintegrant fletus. Ac sic parentes quoque, redulcerato prorsus dolore, raptim deferentes, vesania turgidæ, domus suas contendunt: dolum scelestum, immò verò parricidium struentes contra sororem insontem. Interea Psychem maritus ille, quem nescit, rursus suis illis nocturnis sermonibus sic commonet: Vidésne quantum tibi periculum velitatur Fortuna eminus? ac, nisi longe firmiter præcaues, mox cominus congregietur. Perfidæ lupulæ magnis conatibus nefarias insidias tibi comparant: quarum summa est, ut te suadeant

meos explorare vultus, quos, ut tibi sæpe prædixi, nō videbis, si videris. Ergo igitur si post hac pessimæ illæ Lamæ noxiis animis armatæ venerint, venient autem scio : neq; omnino sermonem conferas ; & , si id tolerare pro genuina simplicitate, proque animi tui tene-ritudine nō poteris, certè de marito nil quidquam vel audias, vel respondeas. Nam & familiam nostram iam propagabimus, & hic adhuc infantulus vterus gestat nobis infantem alium : si texeris nostra secreta silentio , diuinum ; si profanaueris , mortalem. Nuntio Psyche læta florebat, & diuinæ sobolis solatio plaudebat, & futuri pignoris gloria gestiebat, & materni nominis dignitate gaudebat. Crescentes dies & menses exeuntes anxie numerat : & sarcinæ nescia rudimenta miratur, de breui punctulo tantum incrementulum locupletis vteri. Sed iam pestes illæ, teterimæque Furæ anhelantes vipereum virus, & festinantes , impia celeritate nauigabant. Tunc sic iterum momentarius maritus suam Psychem admonet : Dies vltima & casus extremus, & sexus infestus, & sanguis inimicus iam sumpsit arma, & castra commouit, & aciem direxit, & classicum personauit. Iam mucrone districto iugulū tuum nefariæ tuæ sorores petunt. Heu quantis vrgemur cladi-bus Psyche dulcissima! Tui nostriq; miserere: religiosaque continentia, domum, maritum, acque, & istum paruulum nostrum imminen-

tis

tis ruinae infortunio libera. nec illas scelestas
 feminas, quas tibi post internecium odium,
 & calcata sanguinis foedera sorores appellare
 non licet, vel videas, vel audias: cum, more
 Sirenum scopulo prominentes, funestis vocibus
 saxa personabunt. Suscipit Psyche, singultu
 lacrymoso sermonem incertans: Iam
 dudum, quod sciam, fidei atque parciloquij
 mei perpendisti documenta: nec eo secius appro-
 babitur tibi nunc etiam firmitas animi
 mei. Tu modo Zephyro nostro rursus præ-
 cipe, fungatur obsequio; & in vicem denega-
 tæ sacrosanctæ imaginis tuæ, redde saltem
 conspectum sororum, per istos cinnameos &
 undique pendulos crines tuos, per teneras
 & teretes & mei similes genas, per pectus ne-
 scio quo calore feruidum. Sic in hoc saltem
 paruulo cognoscam faciem tuam, supplicis
 anxie piis precibus erogatus germani com-
 plexus indulge fructum, & tibi deuotæ caræ-
 que Psyche animam gaudio recrea. nec quid-
 quam amplius in tuo vultu requiro. Iam nil
 officiunt mihi nec ipsæ nocturnæ tenebræ.
 Teneo te meum lumen. His verbis & ample-
 xibus mellitis decantatus maritus, lacrymas-
 que eius suis crinibus detergens, facturum
 spopondit: & præuertit statim lumen na-
 scentis diei. Iugum sororium consponsæ
 factionis, ne parentibus quidem visis, recta
 de nauibus scopulum petunt illum, præci-
 piti cum velocitate: nec venti ferentis op-

pertæ præsentiam, licentiosa cum temeritate
profiliunt in altum. Nec immemor Zephy-
rus regalis edicti, quamvis inuitus, susceptas
eas gremio spirantis auræ, solo reddidit. At
illæ incontatæ, statim conferto vestigio do-
mum penetrant, complexæque suam præ-
dam, sorores nomine mentientes, thesaurum-
que penitus abditæ fraudis vultu læto regen-
tes, sic adulant: Psyche, non ita vt pridem
paruula, & ipsa iam mater es. Quantum putas
boni nobis geris in ista perula? quantis gau-
diis totam domum nostram hilarabis? O nos
beatas, quas infantis aurei nutrimenta læta-
bunt! qui si parentum, vt oportet, pulcritu-
dini responderit, prorsus Cupido nascetur.
Sic affectione simulata, paulatim sororis in-
uadunt animum. Statimque eas lassitudine
viæ sedilibus refotas, & balnearum vaporosis
fontibus curatas, pulcerrimo triclinio, mi-
risque illis & beatis edulibus atq; tucetis ob-
lectat. Iubet citharam loqui, spallitur: tibias
agere, sonatur: choros canere, cantatur.
Quæ nullo præsentē cuncta dulcissimis mo-
dulis animos audientium remulcebant. Nec
tamen scelestarum feminarum nequitia vel i-
psa mellita cantus dulcedine mollita conqui-
euit: sed ad destinatam fraudum pedicam ser-
mones conferentes, dissimulanter occipiunt
sciscitari qualis ei maritus, & vnde natalium
spectacula prouenirent. Tunc illa simplicitate
nimia pristini sermonis oblita, nouum com-
men-

mentum instruit. Aitque maritum suum de
 prouincia proxima, magnis pecuniis nego-
 tiantem, iam medium cursum ætatis agere,
 interspersum rara canitie. Nec in sermone
 isto tantillum morata, rursus opiparis mu-
 neribus eas onustas, ventoso vehiculo red-
 dit. Sed dum Zephyri tranquillo spiritu subli-
 matæ domum redeunt, sic secum altercan-
 tur: Quid soror dicimus de tam monstroso
 fatuæ illius mendacio? Tunc adulescens,
 modò florenti lanugine barbam instruens,
 nunc ætate media, candenti canitie lucidus.
 Quis ille, quem temporis modici spatium re-
 pentina senectæ reformauit? Nil aliud repe-
 ries, mi soror, quam vel mendacium istam
 pessimam feminam confingere, vel formam
 mariti sui nescire. Quorum vtrum verum est,
 opibus istis quam primùm exterminanda est.
 Quòd si viri sui faciem ignorat, Deo profectò
 denupsit; & Deum nobis prægnatione ista
 gerit. Certè si diuini puelli, quod absit, hæc
 mater erit: statim me laqueo nexili suspen-
 dam. Ergo interim ad parentes nostros rede-
 amus, & exordio sermonis huius quàm con-
 colores fallacias adtexamus. Sic inflammatae,
 parentibus fastidienter appellatis, & nocte
 turbatis vigiliis perdita, matutinò scopulum
 peruolant: & inde soliti venti præsidio vehe-
 menter deuolant, lacrymisq; pressura palpe-
 brarum coactis, hoc astu puellam appellant:
 Tu quidem felix, & ipsa tanti mali ignorantia

beata, sedes incuriosa periculi tui: nos autem quæ peruigili cura rebus tuis excubamus, claudibus tuis miserè cruciamur. Pro vero namque comperimus, nec te, fociaë scilicet doloris casusque tui, celare possumus, immanem colubrum, multinodis voluminibus serpente[m], veneno noxio colla sanguinantem, hiantemque ingluvie profunda, tecum noctibus latenter acquiescere. Nunc recordare fortis Pythicaë, quæ te truceis bestiaë nuptiis destinatam esse clamauit. Et multi coloni, quique circumsecus venantur, & accolæ plurimi videre eum vespera redeuntem è pastu, proximique fluminis vadis innatantem. Nec diu blandis alimoniarum obsequiis te saginaturum omnes affirmant: sed, cum primùm prægnationem tuam plenus maturauerit uterus, optimiore fructu præditam deuoraturû. At hic iam tua est existimatio, vtrum sororibus pro tua cara salute sollicitis adsentiri velis, & declinata morte nobiscum secura periculi viuere, an fœuissimæ bestiaë sepeliri visceribus. Quòd si te ruris huius vocalis solitudo, vel clandestinaë Veneris fœtidi periculo-lique concubitus, & venenati serpentis amplexus delectant: certè piæ sorores nostrum fecerimus. Tunc Psyche misella, vtpote simplex, & animi tenella, rapitur verborum tam tristium formidine: & extra terminû mentis suæ posita, prorsus omnium mariti monitionum, suarumque promissionum memoriam effudit,

effudit, & in profundum calamitatis sese præcipitavit: tremensque & exanguis colore lurida, tertiata verba semianimi voce substrepens, sic ad illas ait: Vos quidem carissimæ sorores, ut par erat, in officio vestræ pietatis permanetis: verum & illi qui talia vobis affirmant, non videntur mihi mendacium fingere. Nec enim unquam viri mei vidi faciem, vel omnino curiatis sit novi; sed tantum nocturnis subaudiens vocibus, maritum incerti status, & prorsus lucifugam tolero, bestiamque aliquam re. Et dicentibus vobis meritò consentio. Meque magnopere semper à suis terret aspectibus, malumque grande de vultus curiositate præminatur. Nunc, si quam salutarem opem periclitanti sorori vestræ potestis afferre, iam nunc subsistite. Ceterum incuria sequens prioris providentiæ beneficia corrumpit. Tunc nactæ, iam portis patentibus, nudatum sororis animum facinorosæ mulieres, omissis tectæ machinæ latibulis, destinctis gladiis fraudium, simplicis puellæ pauentes cogitationes inuadunt. Sic denique altera: Quoniam nos originis nexus pro tua incolumitate periculum quidem nullum ante oculos habere compellit: viam, quæ sola deducit iter ad salutem, diu diuque cogitatam monstrabimus tibi. Nouaculam præacutam, ad pulsum etiam palmulæ lenientis exasperatam, tori qua parte cubare consuesti, latenter absconde: lucernamque concinnam, completam

oleo, claro lumine præmicantem, subde aliquo claudentis aulae tegmine. Omniq̃ue isto apparatu tenacissimè dissimulato, postquam sulcatos intrahens gressus cubile solitum cōscenderit, iamq̃; porrectus, & exordio somni prementis implicitus altum soporē flare cœperit: toro delapsa, nudoq̃ue vestigio pensilem gradum paululatim minuens, cæcæ tenebræ custodia liberata lucerna, præclari tui facinoris opportunitatem de luminis consilio mutuare: & ancipiti telo illo, audaciter prius dextera sursum elata, nisu quam valido noxij serpentis nodum ceruicis & capitis abscide. Nec nostrum tibi deerit subsidium: sed cū primū illius morte salutem tibi feceris, anxie præstolabimur: cunctisq̃ue ocyus tecum relatis, votivis nuptiis hominem te iungemus homini. Tali verborum incendio flammata viscera sororis iam prorsus ardentis deferentes ipsæ protinus, tanti mali confinium sibi etiam eximiè metuentes, flatus alitis impulsu solito porrectæ super scopulum, ilicō pernici se fuga proripiunt: statimq̃; conscensis nauibus abeunt. At Psyche relicta sola, nisi quòd infestis Furiis agitata, sola non est, æstu pelagi similiter mærendo fluctuat: & quamvis statuto consilio, & obstinato animo, iam tum facinori manus admouens: adhuc incerta consilij titubat, multisq̃; calamitatis suæ distrahitur affectibus. Festinat, differt; audet, trepidat; diffidit, irascitur; &

quod

quod est ultimum, in eodem corpore odit
 bestiam, diligit maritum. Vespera tamen iam
 noctem trahente, præcipiti festinatione nefa-
 rij sceleris instruit apparatus. Nox aderat, &
 maritus aderat, primisque Veneris præliis
 velitatus in altum soporē descenderat. Tunc
 Psyche, & corporis & animi alioquin in-
 firma, Fati tamen sæuitia subministrante, vi-
 ribus roboratur: & prolata lucerna, & arre-
 pta nouacula, sexum audacia mutauit. Sed,
 cum primum luminis oblatione tori secreta
 claruerunt; videt omnium ferarum mitissi-
 mam dulcissimamque bestiam; ipsum illum
 Cupidinē formosum Deum formosē cuban-
 tem: cuius aspectu lucernæ quoque lumen
 hilaratum increbuit, & acuminis sacrilegi
 nouaculam pœnitebat. At verò Psyche tanto
 aspectu deterrita, & impos animi, marcido
 pallore defecta, tremensque desedit in imos
 poplites; & ferrum quærit abscondere, sed in
 suo pectore. Quod profectò fecisset, nisi fer-
 rum, timore tanti flagitij, manibus temera-
 riis delapsum euolasset. Iamque lassæ, & salute
 defectæ, dum sæpius diuini vultus intuerent
 pulcritudinem, recreatur animi. Videt capi-
 tis aurei genialem cæsariem ambrosia tem-
 lentam, ceruices lacteas genasque purpureas
 pererrantes crinium globos, decoriter impe-
 ditos, alios antependulos, alios retropendu-
 los: quorum splendore nimio fulgurante, &
 ipsum lumen lucernæ yacillabat. Per hume-

ros volatilis Dei pinnae roscidae, micanti flore
candicant; & quamuis alis quiescentibus, ex-
timae plumulae tenellae ac delicatae tremulè
resultantes, inquietè lasciuiunt. ceterum cor-
pus glabellum, atque luculentum, & quale
peperisse Venerem non poeniteret. Ante le-
tuli pedes iacebat arcus, & pharetra, & sagit-
tae, magni Dei propitia tela. Quae dum infati-
abili animo Psyche satis curiosa rimatur at-
que pertractat, & mariti sui miratur arma: de-
promit vnam de pharetra sagittam, & puncto
pollicis extremam aciem periclitabunda, tre-
mentis etiam nunc articuli nixu fortiore pu-
pugit altius; vt per summam cutem roraue-
runt paruulae sanguinis rosei guttae. Sic igna-
ra Psyche, sponte in Amoris incidit amorem.
Tunc magis magisque cubidine flagrans Cu-
pidinis, prona in eum efflictim inhians, pa-
uoris ac petulantibus suauis festinanter inge-
ssis, de somni mensura metuebat. Sed, dum
bono tanto percita, saucia mente fluctuat;
lucerna illa, siue perfidia pessima, siue inui-
dia noxia, siue quod tale corpus contingere,
& quasi basiare & ipsa gestiebat: euomuit de
summa luminis sui stillam feruentis olei su-
per humerum Dei dextrum. Hem audax & te-
meraria lucerna, & amoris vile ministerium;
ipsum ignis totius Deum aduris: cum te sci-
licet amator aliquis, vt diutius cupitis etiam
nocte potiretur, primus inuenerit! Sic inur-
sus exiuit Deus, visaque detectae fidei estu-

tūc , prorsus ex oculis & manibus infelicissi-
 mæ coniugis tacitus auolauit. At Psyche sta-
 tim resurgens eius crure dextro manibus
 ambabus arrepto, sublimis enectionis appen-
 dix miseranda , & per nubilas plagas penduli
 comitatus extrema consequa , tandem fessa
 delabitur solo. Nec Deus amator humi iacen-
 tem deferens , inuolauit proximam cupres-
 sum, deque eius alto cacumine sic eam graui-
 ter commotus affatur: Ego quidem simplicis-
 sima Psyche, parentis meæ (Veneris) præce-
 ptorum immemor, quæ te miseri extremique
 hominis deuinctam cupidine , infimo matri-
 monio addici iusserat, ipse potius amator ad-
 uolauit tibi. Sed hic feci leuiter, scio ; & præ-
 clarus ille sagittarius , ipse me telo meo per-
 cussi , teque coniugem meam feci, vt bestia
 scilicet tibi viderer, & ferro caput excideres
 meum, quod istos amatores tuos oculos ge-
 rit? Hic tibi idemtidem semper cauenda cen-
 sebam, hic beniuolè remonebam. Sed illæ
 quidem consiliatrices egregiæ tuæ, tam per-
 niciosi magisterij dabunt actutum mihi poe-
 nas : te verò tantum fuga mea puniuero, &
 cum termino sermonis, pinnis in altū se pro-
 ripuit. Psyche verò humi prostrata, & quan-
 tum visu poterat, volatus mariti prospiciens,
 extremis affligebat lamentationibus animū.
 Sed vbi remigio plumæ raptū maritum pro-
 ceritas spatij fecerat alienum , per proximi
 fluminis marginem præcipitem sese dedit.

Sed

Sed mitis fluuius, in honorem Dei scilicet, qui & ipsas aquas vrere consuevit, metuens sibi, confestim eam innoxio volumine super ripam florentem herbis exposuit. Tunc sortè Pan deus rusticus iuxta supercilium amnis sedebat, complexus hic humo Cannam Deam, eamque voculas omnimodas edocens retinere. Proximè ripam vago pastu lasciuiunt comam fluuij tondentes capellæ. Hircoſus deus fauciam Pſychem, atque defectam, ut cunque casus eius non inscius, clementer ad se vocatam, sic permulcet verbis lenientibus: Puella scitula, sum quidem rusticanus & opilio, sed senectutis proluxæ beneficio multis experimentis instructus. Verum, si rectè coniecto, quod profectò prudentes viri diuinationem autumant, ab isto titubante & sæpius vacillante vestigio, deque nimio pallore corporis, & assiduo suspiritu, immò & ipsis mærentibus oculis tuis: amore nimio laboras. Ergo mihi ausculta: nec te rursus præcipitio, vel vlllo mortis acceſſito genere perimas. Luctum desine, & pone mærorem; precibusque potius Cupidinem Deorum maximum percole; &, utpote adolescentem delicatum luxuriosumque blandis obsequiis promerere. Sic locuto Deo pastore, nulloque sermone reddito, sed adorato tantum numine salutari, Pſyche pergit ire. Sed ante quàm multum viæ laboranti vestigio pererrasset; inscio quodam tramite iam delabente, accedit quamdam

dam ciuitatem, in qua regnum maritus vnus
 sororis eius obtinebat. Qua re cognita,
 Psyche nuntiari præsentiam suam sorori de-
 siderat: mox inducta, alternis amplexibus
 mutuae salutationis expletis, percontanti cau-
 sas aduentus sui, sic incipit: Meministi con-
 silium vestrum, scilicet quo mihi sualists, ut
 bestiam, quæ mariti mentito nomine mecum
 quiescebat, priusquam ingluwie voraci me
 misellam hauriret, ancipiti nouacula perime-
 rem. Sed cum primùm, ut æquè placuerat,
 conscio lumine vultus eius aspexi; video mi-
 rum diuinumq; prorsus spectaculum: ipsum
 illum deæ Veneris filium, ipsum, inquam, Cu-
 pidinem leni quiete sopitum. Ac dum tanti
 boni spectaculo percita, & nimia voluptatis
 copia turbata, fruendi laborarem inopia: casu
 scilicet pessimo, lucerna feruens oleum ebul-
 liuit in eius humerum. Quo dolore statim
 somno recussus, vbi me ferro & igni conspe-
 xit armatam, Tu quidem, inquit, ob istud
 tam dirum facinus, confestim toro meo di-
 uorte, tibi que res tuas habeto. Ego verò so-
 rorem tuam, & nomen, quo tu censeris, aie-
 bat, iam mihi confestim arra atque nuptiis
 coniugabo. Et statim Zephyro præcipit, ultra
 terminos me domos eius efflaret. Necdum
 sermonem Psyche finierat: illa vesanæ libidi-
 nis & inuidiæ noxiæ stimulis agitata, & re-
 concinnato mendacio fallens maritum, quasi
 de morte parentum aliquid comperisset, sta-
 tim

rim nauem conscendit: & ad illum scopulum
protinus perguit, & quamuis alio vento flante,
cæca spe tamen inhians, Accipe me, dicens,
Cupido dignam te coniugem; & tu Zephyre
suscipe dominam: saltu se maximo præcipi-
tem dedit. Nec tamen ad illum locum, vel sal-
tem mortua, peruenire potuit. Nam per sa-
xa cautium membris iactatis atque dissipatis,
& perinde vt merebatur, laceratis visceribus
suis, alitibus bestiisque obuium ferens pabu-
lum, interiit. Nec vindictæ sequentis pæna
tardauit. Nam Psyche errabundo rursus gra-
du peruenit ad ciuitatem aliam, in qua pari
modo soror morabatur alia. Nec fecius & i-
psa fallacie germanitatis inducta, & in sororis
sceleratas nuptias æmula festinauit ad scopu-
lum: inque consimile mortis exitium cecidit.
Interim dum Psyche quæstioni Cupidinis
intentæ, populos circuibat; ille vulnere lu-
cernæ dolens, in ipso thalamo matris iacens
ingemebat. Tunc auis peralba illa Gauia, quæ
super fluctus marinos pinnis natat, demergit
se se properè ad Oceani profundum gremiũ.
Ibi commodum Venerem lauante natante
remque propter assistens, indicat adustum fi-
lium eius graui vulneris dolore mærentem,
dubium salutis iacere: iamque per cuncto-
rum ora populorum rumoribus contitiisque
variis omnem Veneris familiam malè audire:
quod ille quidem montano scortatu, tu verò
marino natatu secesseritis. Ac per hoc non
Volu-

Voluptas vlla, non Gratia, non Lepos, sed incompta, & agrestia, & horrida cuncta sint: nō nuptiæ conjugales, non amicitiaæ sociales, non liberū caritates, sed enormis inluuies, & squalentium foederum insuauis fastidium. Hic illa verbosa & satis curiosa avis, in auribus Veneris filij lacerans existimationem, ganniebat. At Venus irata solidū exclamat repentē: Ergo iam ille bonus filius meus habet amicam aliquam? Prome, age tu quæ sola mihi feruis amanter, nomen eius quæ puerum ingenuum & inuestem sollicitauit: siue illa de Nympharum populo, seu de Horarum numero, seu de Musarum choro, vel de mearum Gratiarum ministerio. Nec loquax illa conticuit avis: sed, Nescio, inquit, domina, puto puellam, si probè memini, Psyche nomine dicitur, efflictim cupere. Tunc indignata Venus exclamauit: Vel maximè Psychem ille, meæ formæ succubam, mei nominis æmulam, verè diligit. Nimirum illud incrementum lenam me putauit, cuius monstratu puellam illam cognosceret. Hic quiritans properiter emergit à mari, suumque protinus aureum thalamum petit: & reperto, sicut audierat, ægroto puero, iam inde à foribus quàm maximè boans: Honestæ, inquit, hæc, & natalibus nostris, bonæque tuæ frugis congruentia? Vt primū quidem tuæ parentis, immò dominæ præcepta calcares, nec sordidis amoribus inimicam meam pollui-

pollueres ; verum etiam hoc ætatis puer, tuis
licentiosis & immaturis iungeres amplexi-
bus : vt ego nurum scilicet tolerarem inimi-
cam. Sed vtique præsumis nugo & corruptor,
& inamabilis , te solum generosum , nec me
iam per ætatem posse concipere. Velim ergo
scias , multo te meliorem filium alium geni-
turam : immò, vt contumeliam magis senti-
as, aliquem de meis adoptaturam vernulis :
ei que donaturam istas pinnas, & flammæ, &
arcum, & ipsas sagittas, & omnem meam sup-
pellectilem, quam tibi non ad hos vsus dede-
ram. Nec enim de patris tui bonis, ad instru-
ctionem istam quidquam concessum est. sed
malè prima pueritia instructus es , & acutas
manus habes , & maiores tuos irreuerenter
pulcasti toties : & ipsam matrem tuam, me in-
quam ipsam , parricida denudas cotidie : &
percussisti sæpius, & quasi viduam vtique con-
temnis. nec vitricum tuum, fortissimum il-
lum maximumque bellatorem metuis. quid-
ni ! cui sæpius , in angorem mei pellicatus,
puellas propinare consueuisti. Sed faxo te lu-
sus huius pæniteat , & sentias acidas & ama-
ras nuptias istas. Sed nunc irrisui habita quid
agam ? quo me conferam ? quibus modis stel-
lionem istum cohibeam ? Petam ne auxilium
ab inimica mea Sobrietate, quam propter hu-
ius ipsius luxuriam offendi sæpius ? aut rusti-
cæ squalentisque feminae colloquium adhi-
bendum est ? Horresco : nec tamen vindictæ
sola-

solatium tantum spernendum est. Illa mihi
 prorsus adhibenda est, nec vlla alia: quæ ca-
 stiget asperrimè nugonem istum: pharetram
 expilet, & sagittas dearmet, arcum denodet.
 tædam deflammet: immò & ipsum corpus
 eius acrioribus remediis coërceat. Tunc in-
 iuriæ meæ litatum crediderim, cum eius co-
 mas, quas istis manibus meis subinde aureo
 nitore perstrinxi, deraferim: pinnas, quas meo
 gremio nectarei fontis infeci, prætotonde-
 rim. Sic effata, & stomachata biles Venercas,
 foras sese proripit infesta. Sed eam protinus
 Ceres & Iuno comitantur: visamq; vultu tu-
 mido, quæsiuere, cur truci supercilio tantam
 venustatem micantium oculorum coërceret?
 At illa, Opportunè, inquit, ardenti prorsus
 isti meo pectori violentiam scilicet perpetra-
 turæ venitis. Sed totis oro vestris viribus Psy-
 chem illam fugitiuam, volaticam, mihi re-
 quirite. Nec enim vos vtique domus meæ fa-
 mosa fabula, & non dicendi filij mei factum
 latuerint. Tunc illæ ignaræ quæ gesta sunt,
 palpare Veneris iram sæuientem sic adortæ:
 Quid tale, domina, deliquit tuus filius, vt ani-
 mo peruiacaci voluptates illius impugnes: &
 quam ille diligit, tu quoque perdere gestias?
 Quod autem damus isti crimen, si puellæ le-
 pidæ libenter arrisit? An ignoras, eum ma-
 sculum & iuuenem esse, vel certè iam quot sit
 annorum oblita es? An quòd ætatem portat
 bellulè, puer tibi semper videtur? Mater au-

tem tu, & præterea cordata mulier, filij tui lusus semper explorabis. curiosè, & in eo luxuriam culpabis, & amores reuinces, & tuas artes tuasque delicias in formoso filio reprehendes? Quis autem Deum, quis hominum patietur, passim cupidines populis disseminantem, cum tuæ domus amores amarè coerceas, & vitiorum muliebrium publicam præcludas officinam? Sic illæ metu sagittarum, patrocinio gratioso Cupidini, quamuis absenti, blandiebantur. Sed Venus indignata ridiculè tractari suas iniurias, præuersis illis, altè rursus concito gradu, pelago viam capeffit.

L. APVLEII

METAMORPHOSEON,

SIVE

DE ASINO AUREO,

LIBER SEXTVS.

INTEREA Psyche variis iactabatur discursibus, dies noctesque mariti vestigationibus inquieta, animo tanto cupidior, & iratum licet, si non vxoris blanditiis lenire, certè seruilibus precibus propitiare. Et, prospecto templo quodam in ardui montis vertice: Vnde autem, inquit, scio, an istic meus degat dominus? Et illico dirigit citatum gradum: quem

quem defectum prorsus assiduis laboribus spes incitabat, & votum. Iamque gnaviter ementis celsioribus iugis, pulvinaribus sese proximam intulit. Videt spicas frumentarias in aceruo, & alias flexibiles in corona: & spicas ordeï videt. erant & falces, & operæ messoriaræ mundus omnis; sed cuncta passim iacentia, & incuria confusa, &, ut solet, æstu laborantiū manibus proiecta. Hæc singula Psyche curiosè diuidit, & discretim remota ritè componit: rata scilicet, nullius dei fana & cerimonias neglegere se debere, sed omnium beniuolam misericordiam corrogare. Hæc eam sollicitè seduloque curantem, Ceres alma deprehendit; & longum exclamat protinus: Ah, Psyche miserranda! totum per orbem Venus anxia disquisitione tuum vestigium furens animi requirit! teque ad extremum supplicium expetit, & totis numinīs sui viribus vltionem flagitat. Tu verò rerum mearum tutelam nunc geris, & aliud quidquam cogitas, nisi de tua salute? Tunc Psyche pedes eius aduoluta, & vberi fletu rigans Deæ vestigia, humumque verrens crinibus suis, multiugis precibus editis veniam postulabat: PER ego te frugiferam tuam dextram istam deprecor, per lætificas messium cerimonias, per tacita sacra cistarum, & per famulorū tuorum draconū pinnata curricula, & glebæ Siculæ sulcamina, & currum rapacem, & terram tenacem, & illuminarum Proserpinæ nuptiarum

demea-

demeacula, & luminosarum filia inuentio-
 num remeacula, & cetera quæ silentio tegit
 Eleusinis Atticæ sacrarium, miserandæ Psy-
 ches animæ, supplicis tuæ, subsiste. inter istam
 spicarum congeriem patere vel pauculos dies
 delitescam; quoad Deæ tantæ sæuiens ira spa-
 tio temporis mitigetur, vel certè meæ vires
 diutino labore fessæ, quietis interuallo leni-
 antur. Suscipit Ceres: Tuis quidem lacrymo-
 sis precibus & commoueor, & opitulari cu-
 pio: sed cognatæ meæ, cum qua etiam anti-
 quum sœdus amicitiaë colo, bonæ præterea
 feminaë malam gratiam subire nequeo. Dece-
 de itaque istis ædibus protinus: & quòd à me
 retenta custoditaque non fueris, optimi con-
 sule. Contra spem suam repulsa Psyche, & af-
 flicta duplici mæstitia, iter retrorsum porri-
 gens, inter sublitæ conuallis sublucidum lu-
 cum prospicit fanū solerti fabrica structum:
 nec vllam vel dubiam spei melioris viam vo-
 lens omittere, sed adire cuiuscunque Dei ve-
 niam, sacratis foribus proximat. Videt dona
 speciosa, & lacinias auro litteratas, ramis ar-
 borum postibusque suffixas: quæ cum gratia
 facti nomen Deæ cui fuerant dicata testaban-
 tur. Tunc genu nixa, & manibus aram te-
 pentem amplexa, deterfis ante lacrymis, sic
 adprecatur:

M A & N I Iouis germana & coniuga: siue
 tu Sami, quæ querulo partu vagituque & ali-
 monia tua gloriatur, tenes vetusta delubra;
 siue

siue celsæ Carthagini, quæ te virginem ve-
 ctura leonis cælo commeantem percolit, bea-
 tas sedes frequentas : siue prope ripas Inachi,
 qui te iam nuptam Tonantis, & reginam dea-
 rum memorat, inclytis Argiuorum præsides
 mœnibus : quam cunctus oriens Zygiam ve-
 neratur, & omnis occidens Lucinam appel-
 lat : sis meis extremis casibus Iuno Sospita,
 meq; in tantis exantlatis laboribus defessam,
 imminentis periculi metu libera. quod sci-
 am, soles prægnantibus periclitantibus vltro
 subuenire. Ad istum modum supplicanti sta-
 tim sese Iuno cum totius sui numinis augu-
 sta dignitate præsentat. & protinus, Quàm
 vellem, inquit, Psyche, nutum meum preci-
 bus tuis accommodare : sed contra volunta-
 tem Veneris, nurus meæ, quam filia semper
 dilexi loco, præstare me pudor non finit.
 tunc etiam legibus, quæ seruos alienos profu-
 gos inuitis dominis vetant suscipi, prohibe-
 or. Isto quoque Fortunæ naufragio Psyche
 perterrita, nec indipisci iam maritum volati-
 lem quiens, tota spe salutis deposita, sic ipsa
 suas cogitationes consuluit : Iam quæ pos-
 sunt alia meis ærumnis tentari vel adhiberi
 subsidia, cui nec Dearum quidē, quamquam
 volentium potuerunt prodesse suffragia? Quò
 rursum itaque, tantis laqueis inclusa, vestigi-
 um porrigam : quibusque tectis, vel etiam
 tenebris abscondita, magnæ Veneris ineuita-
 biles oculos effugiam? Quin igitur masculū

tandem sumis animum, & cassæ speculæ renuntias fortiter, & vltroneam te dominæ tuæ reddis, & vel sera modestia sæuientes impetus eius mitigas? Quî scias, an etiam, quem diu quæritas, illic in domo matris reperias? Sic ad dubium obsequium, immò ad certum exitum præparata, principium futuræ secum meditabatur obsecrationis. At Venus terrenis remediis inquisitionis abnuens, cælum petit. Iubet construi currû, quem ei Vulcanus subtili fabrica studiosè poliuerat, & ante thalami rudimentum nuptiale munus obtulerat, limæ tenuantis detrimento conspicuum, & ipsius auri damno pretiosum. De multis, quæ circa cubiculû dominæ stabulant, procedunt quatuor candidæ columbæ, & hilaris incessibus picta colla torquentes, iugum gemmeum subeunt: susceptaq; domina lætæ subuolant. Currum Deæ prosequentes gannitu constrepenti lasciuunt passerres: & cæteræ quæ dulcè cantitant aues, melleis modulis suaue resonantes, aduentum Deæ pronuntiant. Cedunt nubes, & cælum filiæ panditur: & summus æther cum gaudio suscipit Deam. nec obuias aquilas, vel accipitres rapaces pertimescit magnæ Veneris canora familia. Tunc se protinus ad regias Iouis arces dirigit, & petitu superbo Mercurij, dei vocalis, operæ necessariam vsuram postulat. Nec renuit Iouis cæruleum supercilium. Tunc ouans ilico, comitante etiam Mercurio, Venus cælo demeat, ei que

ei que sollicitè ferit verba : Frater Arcas, scis
nempe sororem tuam Venerem sine Mercurij
præsentia nil vnquam fecisse : nec te præterit
vtique quanto iam tempore delitescentem
ancillam nequiuerim reperire. Nil ergo su-
perest, quàm tuo præconio præmium inuesti-
gationis publicitùs edicere. Fac ergo manda-
tum matures meum, & indicia quibus possit
cognosci, manifestè designes; ne, si quis occul-
tationis illicitæ crimen subierit, ignorantia
se possit excusatione defendere. Et simul di-
cens, libellum ei porrigit, vbi Psyche's nomen
continebatur, & cetera. Quo facto, protinus
domum secessit. Nec Mercurius omisit ob-
sequium. nam per omnium ora populorum
passim discurrens, sic mandatæ prædicatio-
nis munus exequiebatur : Si quis à fuga retra-
here, vel occultam demonstrare poterit fu-
gitivam regis filiam, Veneris ancillam, no-
mine Psychem, conueniat retrò metas Mur-
tias Mercurium prædicatorem, accepturus
indicij nomine ab ipsa Venere septem saua
suauia, & vnum blandientis adpulsu linguae
longè mellitum. Ad hunc modum pronun-
tante Mercurio, tanti præmij cupido certa-
tim omnium mortalium studium arrexit.
Quæ res nunc vel maximè sustulit Psyche's
omnem contationem. Iamque fores eius do-
minæ proximanti occurrit vna de famulatio-
ne Veneris, nomine Consuetudo : statimque,
quantum maximè potuit, exclamat : Tan-

dem ancilla nequissima, dominam habere te scire cœpisti? An pro cetera morum tuorum temeritate, istud quoq; nescire te fingis, quantos labores circa tuas inquisitiones sustinuerimus? Sed bene, quòd meas potissimum manus incidisti, & inter Orci caneros iam ipsos adhæfisti; datura scilicet actutum contumaciæ tantæ pœnas. Et audaciter in capillos eius immissa manu, trahebat eam, nequaquam renitentem. Quam ubi primum inductam, oblatamque sibi conspexit Venus, latissimum cachinnum extolli t, & qualem solent furenter irati: caputque quatiens, & adscalpens aurem dexteram, Tandem, inquit, dignata es socrum tuam salutare? An potius maritum, qui vulnere tuo periclitatur, interuifere venisti? Sed esto secura: iam enim excipiam te, ut bonam nurum condecet. & Vbi, inquit, Sollicitudo atque Tristities, ancillæ meæ? Quibus introuocatis torquendam tradidit eam. At illæ sequentes herile præceptum, Psychem missellam flagellis afflictam, & ceteris tormentis excruciatam, iterum dominæ conspectui reddunt. Tunc rursus sublato risu Venus, Et ecce, inquit, nobis turgidi ventris sui lenocinio commouet miserationem; vnde me præclara sobole, auiam beatam scilicet faciat. Felix verò ego, quæ in ipso ætatis meæ flore vocabor auia; & vilis ancillæ filius, nepos Veneris audiet. quamquam inepta ego, frustra filium dicam. Impares enim nuptiæ, & præterea in villa

la

la sine testibus, & patre non consentiente factæ, legitimæ non possunt videri: ac per hoc spurcius iste nascetur, si tamen partum omnino proferre te patiemur. His editis, inuolat in eam, vestemque plurifariam diloricat; capilloque discisso, & capite conquassato, grauius affligit. & , accepto (frumento &) ordeo, & milio, & papauere, & cicere, & lente, & faba, commixtisque aceruatim confusisque in vnum grumulum, sic ad illam: Videris, inquit, mihi tam deformis ancilla, nullo alio, sed tantum sedulo ministerio amatores tuos promereri: iam ergo & ipsa frugem tuam periclitabor. Discerne seminum istorum passiuam congeriem; singulisque granis rite dispositis, atque seiugatis; ante istam vesperam opus expeditum approbato mihi. Sic assignato tantorum seminum eumulo, ipsa cænæ nuptiali concessit. Nec Psyche manus admolitur inconditæ illi & inextricabili moli; sed immanitate præcepti consternata, silens obstupescit. Tunc Formicula illa paruula, atque rusticola, certatim difficultatis tantæ, laborisque miserta, contubernalis magni Dei socrusque sæuitiam execrata, discurrens gnauiter conuocat, corrogatque cunctam formicarum acolarum classem: Misere mini terræ omni parentis agiles alumnae, misere mini: & Amoris uxori, puellæ lepidæ, periclitanti prompta velocitate succurrite. Ruunt aliæ, superque aliæ sepedum populorum vndæ, summoque studio

dio singulæ granatim totum digerunt acetum: separatimq; distributis, distinctisque generibus, è conspectu perneciter abeunt. Sed initio noctis è conuiuiò nuptiali vino madès, & fragrans balsama Venus remeat, totum reuincta corpus rosis micantibus, visaque diligentia miri laboris; Non tuû, inquit, nequissima, nec tuarum manuum istud opus, sed illius, cui tuo, immò & ipsius malo placuisti. Et, frusto cibarij panis ei proiecto, cubitum faceffit. Interim Cupido solus interioris domus vnici cubiculi custodia clausus, coërcebatur acriter: partim, ne petulanti luxurie vulnus grauaret; partim, ne cum sua cupita conueniret. Sic ergo distentis, & sub vno tecto separatis amatoribus, tetra nox exantlata. Sed aurora commodum inequitanti, vocatæ Psychæ Venus infit talia: Vidésne illud nemus, quod fluuiò præterluenti, ripisque longis attenditur: cuius imi gurgites vicinum fontem despiciunt? oues ibi nitentes, auriq; colore florentes, incustodito pastu vagantur. Inde de coma pretiosi velleris floccum mihi confestim quoquomodo quæsitum afferas censeo. Perrexit Psyche volenter, non obsequium quidē illa functura, sed requiem maiorû præcipitio fluuiialis rupis habitura. Sed inde de fluuiò Musicæ suavis nutricula, leni crepitu dulcis auræ diuinitus inspirata, sic vaticinatur Arundo viridis: Psyche, tantis ærumnis exercita, neque tua miserrima morte

meas sanctas aquas polluas, nec verò contra
formidabiles oues istius oræ feras aditum:
quod de Solis flagrantia mutuato calore, truci
rabie solent efferri, cornuque acuto, & fronte
saxeæ, & nonnumquam venenatis moribus
in exitium sæuire mortalium. sed dum meri-
dies Solis sedauerit vaporem, & pecua spiri-
tus fluuiialis serenitate conquieuerint, poteris
sub illa procerissima platano, quæ mecum si-
mul vnum fluentum bibit, latenter te abscon-
dere: & cum primùm mitigata furia laxaue-
rint oues animum, percussis frondibus atti-
gui nemoris, lanosum aurum reperies, quod
passim stirpibus connexum obhærescit. Sic
Arundo simplex & humana, Psychem ægerri-
mam salutem suam docebat. Nec auscultatu
pænitendo diligenter instructa illa, cessauit;
sed obseruatis omnibus, furatrina facili, fla-
uentis auri mollitie congestum gremium Ve-
neri reportat. Nec tamen apud dominam sal-
tem secundi laboris periculum, secundum te-
stimonium meruit: sed contortis superciliis
subridens amarum, sic inquit: Nec me præ-
terit huius quoque facti auctor adulterinus.
Sed iam nunc ego sedulò periclitabor, an op-
pidò forti animo, singularique prudentia sis
prædita. Vidēsne insistentem celsissimæ illi
rupi montis ardui verticem, de quo fontis
atri fusæ defluunt undæ, proximæque con-
ceptaculo vallis inclusæ Stygias irrigant
paludes, & pauca Cocyti fluentia nutriunt?

Indidem mihi de summi fontis penita scaturigine rorem rigentem hauritum ista conferim deferto urnula. Sic aiens, crystallo dedolatum vasculum, insuper ei grauiora comminata, tradidit. At illa studiosè gradum celerans, montis extremum petit cumulum; ceterè vel illic inuentura vitæ pessimæ finem. Sed cum primùm prædicti iugi conterminos locos appulit: videt rei vastæ letalem difficultatem. Namque saxum immani magnitudine procerum, & inaccessa salebritate lubricum, mediis è faucibus lapidis fontes horridos emouebat: qui statim proni foraminis lacunis editi, perque procliue delapsi, & angusti canalis exerto contacti tramite, proximam conuallem latenter incidebant. dextera læuæque cotibus cauatis proserpunt, & longa colla porrecti sæui dracones, inconniuxæ vigiliæ luminibus addictis, & in perpetuam lucem pupillis excubantibus. Iamque & ipsæ semet mouebant vocales aquæ. iam &, Discede, &, Quid facis vide, &, Quid agis? Caue, & Fuge, & Peribis, subinde clamant. Sic impossibilitate ipsa mutata in lapidem Psyche, quamuis præsentis corpore, sensibus tamen aberat: &, inextricabilis periculi more prorsus obruta, lacrymarum etiam extremo solatio carebat. Nec Prouidentia bonæ graues oculos innocentis animæ latuit ærumna. Nam supremi Iouis regalis auis illa, repentè, propansis vtrimque pinnis, affuit rapax aquila: memor-
que

que veteris obsequij, quo ductu Cupidinis Iou-
 ui pocillatorem Phrygium sustulerat, oppor-
 tunam ferens opem, Deique numen in vxoris
 laboribus percolens, alti culminis Diales vias
 deserit. ob os puellæ præuolans, incipit: At
 tu simplex alioquin, & expers rerum talium,
 sperasne te sanctissimi, nec minus truculenti
 fontis, vel vnam stillam posse furari, vel omni-
 no contingere? Diis etiam, ipsique Ioui for-
 midabiles aquas istas Stygias, vel fando com-
 peristi? quodque vos deieratis per numina
 Deorum, Deos per Stygis maiestatem folere?
 Sed cedò istam urnulā. Et protinus arreptam,
 completamque festinanter, libratisque pin-
 narum nutantium molibus, inter genas sæui-
 entium dentium, & triscula vibramina dra-
 conum, remigium dextra læuaq; porrigens,
 nolentes aquas, & vt abiret innoxius præmo-
 nentes, excipit: commentus, ob iussum Ve-
 neris petere, eique se præministrare. quare
 paulo facilior adeundi fuit copia. Sic acce-
 ptam cum gaudio plenam urnam Psyche Ve-
 neri citata retulit. Nec tamen nutum Deæ sæ-
 uientis vel tunc expiare potuit: nam sic eam,
 maiora atque peiora flagitia comminans, ap-
 pellat renidens exitiabile: Iam tu quidem vi-
 deris maga quædam mihi & altè prorsus ma-
 lefica, quæ talibus præceptis meis obtempe-
 rasti gnauiter. Sed adhuc istud, mea pupula,
 ministrare debebis. Sume istam pyxidem (&
 dedit protinus) vsq; ad inferos & ipsius Orci

ferales penates te dirige. tunc conferens pyxidem Proserpinæ, Petit de te Venus, dieito, modicum de tua mittas ei formositate, vel ad vnam saltem dieculam sufficiens. nam quod habuit, dum filium curat ægrotum, consumpsit atque contriuit omne. Sed haud immaturius redito; quia me necesse est indidem delinitam, theatrum Deorum frequentare. Tunc Psyche vel maximè sensit vltimas fortunas suas: &, velamento reiecto, ad promptum exitium sese compelli manifestè comperit. quidni? quæ suis pedibus vltro ad Tartarum Manesque demeare cogeretur. Nec contata diutius, pergit quampiam turrim præaltam, indidem se datura præcipitem: sic enim rebatur, ad Inferos rectè atque pulcerrimè se posse descendere. Sed turris prorumpit in vocem subitam: Ecquid te, inquit, præcipitio misella quæris extinguere? quidque iam nouissimo periculo, laborique isto temerè succumbis? Nam, si spiritus corpore tuo semel fuerit seiugatus, ibis quidem profectò ad immum Tartarum, sed inde nullo pacto redire poteris. Mihi ausculta. Lacedæmon Achaia nobilis ciuitas non longè sita est. huius conterminam, deuiss abditam locis, quære Tænarum. inibi spiraculum Ditis, & per portas hiantes monstratur iter inuium: cuius te limite transmeato simul commiseris, iam canale directo perges ad ipsam Orci regiam. Sed nō haecenus vacua debebis per illas tenebras

in

incedere, sed offas polentæ mulso concretas
 ambabus gestare manibus, ac in ipso ore duas
 ferre stipes Iamque confecta bona parte mor-
 ti feræ viæ, continuaberis claudum asinum li-
 gnorum gerulum, cum agasone simili : qui te
 rogabit, decidenti sarcinæ fulculos aliquos
 porrigas. sed tu nulla voce deprompta, tacita
 præterito. Nec mora, cùm ad flumen mor-
 tuum venies, cui præfectus Charon protinus
 expetens portorium, sic ad ripam vltorio-
 rem sutili cymba deducit commeantes. Ergo
 & inter mortuos auaritia viuit? nec Charon
 ille, Ditis pater, tantus deus, quidquam gra-
 tuitò facit; & pauper moriens viaticum de-
 bet quærere; & æs si fortè præ manu non fu-
 erit, nemo eum expirare patietur? Huic squa-
 lido seni dabis nauli nomine de stipibus, quas
 feres alteram: sic tamen, vt ipse sua manu de
 tuo sumat ore. Nec secius tibi pigrum flu-
 entum transmeanti, quidam supernatans se-
 nex mortuus, putris attollens manus, orabit,
 vt eum intra nauigium trahas. nec tu tamen
 illicita affectare pietate. Transito fluuio,
 modicùm te progressam textrices orabunt a-
 nus, telam struentes, manus paulisper accom-
 modes. nec id tamen tibi contingere fas est.
 Nam hic omnia tibi, & multa alia de Vene-
 ris insidiis orientur, vt vel vnâ de manibus
 omittas offulam. Nec putes futile istud
 pollentarium damnum leue. altera enim
 perdita, lux hæc tibi prorsus denegabitur.

Canis namque pergrandis triiugo & satis amplo capite præditus immanis & formidabilis, tonantibus oblatrans faucibus, mortuos, quibus iam nil mali potest facere, frustra territando, ante ipsum limen & atra atria Proserpinæ semper excubans, seruat vacuum Ditis domum. Hunc offrenatum vnius offulæ præda, facile præteribis: ad ipsamque protinus Proserpinam introibis: quæ te comiter excipiet, ac benignè; ut & molliter assidere, & prandium opiparè suadeat fumere. Sed tu & humi reside, & panem sordidum petitum esto: deinde nuntiato quid adueneris, susceptoque quod offeretur, rursus remeans, canis sæuitiem offula reliqua redime: ac deinde auario nautæ data, quam reseruaueras, stipe, transitoque eius fluuii, recalcans priora vestigia, ad istum cælestium siderum redies chorum. Sed inter omnia hic obseruandum præcipuè tibi censeo, ne velis aperire vel inspicere illam, quam feres, pyxidem: vel omnino formositatis diuinæ abditum cures thesaurum. Sic turris illa propitia vaticinationis munus explicuit. Nec morata Psyche, pergit Tænarum: sumptisque ritè stipibus illis, & offulis, inferum decurrit meatum: transitoque per silentium asinario debili, & amnica stipe vectori data, neglecto supernatantis mortui desiderio, & spretis textricum subdolis precibus, & offulæ cibo sopita canis horrendi rabie, domum Proserpinæ penetrat.

Nec

Nec offerentis hospitæ sedile delicatum, vel
 cibum beatum amplexa : sed ante pedes eius
 residens humilis, & cūbatio pane contenta,
 Venerream protulit legationem. Statimque se-
 cretò repletam conclusamq; pyxidem susci-
 pit, & offulæ sequentis fraude caninis latrati-
 bus obferatis, & residua nauitæ reddita stipe,
 longè vegetior ab Inferis recurrit. Et, repe-
 tita atque adorata candida ista luce, quam-
 quam festinans obsequium terminare, mente
 capitur temeraria curiositate. Et ecce, inquit,
 inepta ego diuinæ formositatis gerula, quæ
 nec tantillum quidem indidem mihi delibo,
 vel sic illi amatori meo formoso placitura. Et
 cum dicto reseat pyxidem. nec quidquam
 ibi rerum, nec formolitas vlla, sed infernus
 somnus, ac verè Stygius : qui statim cooper-
 culo reuelato inuadit eam crassâ soporis ne-
 bulâ, cunctisque eius membris perfunditur,
 & in ipso vestigio ipsaque semita conlapsam
 possidet. & iacebat immobilis, & nihil aliud
 quàm dormiens cadauer. Sed Cupido iam ci-
 catrice solida reualefcens, nec diutinam suæ
 Psyche absentiam tolerans, per artissimam
 cubiculi, quo cohibebatur, elapsus fenestrâ,
 resectisque pinnis aliquanta quiete, longè ve-
 locius prouolans, Psychem accurrit suam :
 deterfoque somno curiosè, & rursus in pri-
 stinam pyxididis sedem recondito, Psychem
 innoxio punctulo suæ sagittæ suscitât. Et ec-
 ce, inquit, rursus perieras misella simili cu-
 riositate.

riofitate. Sed interim quidem tu prouinciam
quæ tibi matris meæ præcepto mandata est,
exequere gnauiter: cetera egomet videro. His
dictis, amator leuis in pinnas se dedit. Psyche
verò confestim Veneri munus reportat Pro-
serpinæ. Interea Cupido amore nimio pere-
sus, & ægra facie matris suæ repentinam sobri-
etatem pertimescens, ad armile redit: alisque
pernicibus cæli penetrato vertice, magno Io-
ui supplicat, suamque causam probat. Tunc
Iupiter, prehensa Cupidinis buccula, manu-
que ad os suum relata, consauiat, atq; sic ad il-
lum: Licet tu, inquit, domine fili, numquam
mihi concessu Deum decretum seruaris ho-
norem: sed istud pectus meum, quo leges ele-
mentorum & vices siderum disponuntur,
conuulneraris assiduus ictibus, crebrisq; ter-
renæ libidinis fœdauers casibus, contraque
leges, & ipsam Iuliam, disciplinamque pu-
blicam turpibus adulteriis existimationem
famamque meam læseris, in serpentes, in i-
gnes, in feras, in aues & gregalia pecua sere-
nos vultus meos sordidè reformando; attamen
modestiae meæ memor, quodque inter i-
stas meas manus creueris, cuncta perficiam:
dum tamen scias, æmulos tuos cauere: ac, si
qua nunc in terris puella præpollet pulcritu-
dine, præsentis beneficii vicem per eam mihi
repenfare te debere. Sic fatus, iubet Mercuri-
um Deos omnes ad concionem conuocare
protinus, ac, si qui cœtu cælestium defuisset,

in pœnam decem milium nummorum con-
uentum iri pronuntiare. Quo metu statim
completo cœlesti theatro, pro sede sublimi se-
dens procerus Iupiter, sic enunciat: Dei con-
scripti (Musarum albo) adolescentem istum,
quod manibus meis alumatus sit, profectò
scitis omnes: cuius primæ iuventutis calora-
tos impetus freno quodam coërcendos exi-
stimaui. Sat est quotidianis eum fabulis, ob
adulteria, cunctasque corruptelas infama-
tum; tollenda est omnis occasio, & luxuria
puerilis nuptialibus pedicis alliganda. Puel-
lam elegit, & virginitate priuauit: teneat, pos-
sideat, amplexus Psychem semper suis amori-
bus perfruatur. Et ad Venerem collata facie,
Ne tu, inquit, filia, quidquam contristare:
nec prosapiæ tantæ tuæ, statuique de matri-
monio mortali metuas. Iam faxo nuptias nō
impares, sed legitimas, & iure ciuili congru-
as. Et illico per Mercurium arripi Psychem,
& in cælum perduci iubet. Porrecto ambro-
siæ poculo, Sume, inquit, Psyche, immorta-
lis esto: nec vmquam digredietur à tuo nexu
Cupido, sed istæ vobis erunt perpetuæ nu-
ptiæ. Nec mora, cum cæna nuptialis afflu-
ens exhibetur. Accumbebat summum torum
maritus, Psychem gremio suo complexus.
sic & cum sua Iunone Iupiter, ac deinde per
ordinem toti Dei. Tunc poculum nectaris,
(quod vinum Deorum est,) Ioui quidem suus
pocillator ille rusticus puer, ceteris verò Li-
ber

ber ministrabat. Vulcanus cœnam coquebat: Horæ rosis & ceteris floribus purpurabant omnia: Gratia spargebant balsama: Musæ voce canora personabant. Apollo cantauit ad citharam: Venus suaui Musicæ suppari gressu formosa saltauit: scena ibi sic concinnata, vt Musæ quidem chorum canerent, tibias inflaret Satyrus, & Paniscus ad fistulam diceret. Sic ecce Psyche conuenit in manum Cupidinis: & nascitur illis maturo partu filia, quam Voluptatem nominamus. Sic captivæ puellæ delira & temulenta illa narrabat anicula. Sed astans ego non procul dolebam mehercules, quod pugillares & stilum non habebam, qui tam bellam fabellam prænotarem. Ecce, confecto nescio quo graui prælio, latrones reueniunt onusti: nonnulli tamen animo promptiores, vulneratis domi relictis, & plagas recurantibus, ad reliquas occultatas in quadam spelunca sarcinas, vt aiebant, proficisci gestiunt. prandioque raptim tuburcinato, me & equum vectores rerum illarum futuros fustibus exinde tundentes, producunt in viam: multisq; cliuis & amfractibus fatigatos, prope ipsam vesperam producunt ad quampiam speluncam: vnde multis onustos rebus rursum, ne breuiculo quidem tempore refectos, obiter reducunt: tantaque trepidatione festinabant, vt me plagis multis obtundentes, propellentesq; super lapidem prope viam positum, deiicerent, vnde crebris æquè ingestis ictibus,

iſtibus, dextero crure & vngula ſiniſtra me
 debilitatum, ægrè ad exurgendum compel-
 lunt. Et vnus, Quouſque, inquit, ruptum iſ-
 ſum aſellum, nunc etiam claudum, fruſtra
 paſcemus? Et alius; Quid quòd & peſſimo
 pede domum noſtram acceſſit, nec quidquam
 idonei lucri exinde cepimus, ſed vulnera, &
 fortiffimorum occiſiones. Alius iterum: Cer-
 tè ego cum primum ſarcinas iſtas, quamquam
 inuitus, pertulerit, pꝛotinus eum, vulturiis
 gratiffimum pabulum futurum, præcipitabo.
 Dum ſecum mitiffimi homines altercant de
 mea nece, iam & domum perueneramus. nam
 timor vngulas mihi alas fecerat. Tum quæ fe-
 rebamus amoliti properiter, nulla ſalutis no-
 ſtræ cura ac ne meæ quidem necis habita, co-
 mitibus adſcitis, qui vulnerati remanſerant,
 dudum recurrunt: relaturi tædia, vt aiebant,
 noſtræ tarditatis. Nec me tamen mediocris
 carpebat ſcrupulus, contemplatione commi-
 nata mihi mortis, & ipſe mecum: Quid ſtas
 Luci, vel quid iam nouiſſimũ expectas? Mors,
 & hæc acerbiffima, decreto latronum tibi
 comparata eſt. nec magno conatu res indiget.
 Vides iſtas rupinas proximas: & præacutas in
 his præminentes ſilices, quæ te penetrantes,
 quâ decideris, membratim diſſipabunt. Nam
 & illa ipſa præclara Magia tua, vultum labo-
 resque tibi tantum aſini, verũ corium non
 aſini craſſum, ſed hirundinis tenue membra-
 nulum circumdedit. Quin igitur maſculum
 tandem

tandem sumis animum, tuæque salutis, dum licet, consulis? Habes summam opportunitatem fugæ, dum latrones absunt. An custodiã anus semimortuæ formidabis? quam licet claudi pedis tui calce vnica finire poteris. Sed quò gentium capessetur fuga, vel hospitium quis dabit? Hæc quidem inepta & prorsus asinina cogitatio. quis enim vianrium vectore suum non libenter auferat secum? Et alacri statim nisu lorum, quo fueram destinatus, abrumpo, meq; quadrupedi cursu proripio. Nec tamen astutulæ an⁹ miluinos oculos effugere potui. Nam, vbi me conspexit absolutũ, capta super sexum & ætatẽ audacia, lorum prehendit, ac me deducere ac reuocare contendit. Nec tamen ego, memor exitiabilis propositi latronum, pietate vlla commoueor: sed incussis in eam posteriorũ pedum calcibus, protinus applaudo terræ. At illa quamuis humi prostrata, tamen tenaciter loro inhærebat: vt procurrentem aliquantisper tractu sui sequeretur. & occipit statim clamosis vlulatibus auxilium validioris manus implorare. Sed frustra fletibus cassum tumultum commouebat: quippe cum nullus adforet qui suppetias ei ferre posset, nisi sola illa virgo captitia: quæ voce excita procurrentem, videt hercules memorandi spectaculi scenam, nō tauro, sed asino dependentem Dircen aniculam: sumptaq; audacia virili, facinus audet pulcerrimũ. Extorto etenim loro manibus eius, me placidis gannitibus ab

impe-

impetu reuocatum gnauiter inscendit, & sic
ad cursum rursus incitat. Ego simul volun-
tariæ fugæ voto, & liberandæ virginis studio,
sed & plagarum suasu, quæ me sæpiculè com-
monebant, equestri celeritate, quadrupedi
cursu solum replaudens, virginis delicatas
voculas adhinnire tentabam. Sed & scalpen-
di dorsi mei simulatione, nonnumquam ob-
liquata ceruice pedes decoros puellæ basia-
bam. Tunc illa suspirans altius, cælumq; sol-
licito nutu petens, Vos, inquit, Superi tan-
dem meis supremis periculis opem ferte: &
tu Fortuna durior iam sæuire desine. Sat tibi
miseris istis cruciatibus meis litatum est. Tu-
que præsidium meæ libertatis, meæque salu-
tis, si me domum peruexeris incolumem, pa-
rentibusque & formoso proco reddideris,
 quas tibi gratias perhibebo, quos honores ha-
 bebo, quos cibos exhibebo? Iam primùm iu-
 bam istam tuam probè pectinatam meis vir-
 ginalibus monilibus adornabo: frontem
 verò crispatam, prius decoriter discriminabo,
 caudæque setas incuria congestas & horridas,
 cuncta diligentia perpolibo: bullisq; te mul-
 tis aureis inoculatum, veluti stellis fidereis
 relucens, & gaudiis popularium pompa-
 rum ouantem, sinu serico progestans nucle-
 os, edulia mitiora, te meum sospitatorem cot-
 tidie saginabo. Sed nec inter cibos delicatos,
 & otium profundum, vitæque totius bea-
 titudinem, deerit tibi dignitas gloriosa.

Nam

Nam memoriam præsentis Fortunæ meæ, diuinæque Prouidentia, perpetua testatione signabo: & depictam in tabula fugæ præsentis imaginem meæ domus atrio dedicabo. Vise-
tur, & in fabulis audietur, doctorumque stilis rudis perpetuabitur historia: **ASINO VECTORE VIRGO REGIA FUGIENS CAPTIVITATEM.** Accedes antiquis & ipse miraculis. Credemus etiam exemplo tuo veritati, & Phryxum arieti supernataſſe, & Arionem delphinum gubernatſe, & Europam tauro supercubatſe. Quod ſi verè Iupiter mugiuit in bouem: poteſt in aſino meo latere aliquid, vel vultus hominis, vel facies Deorum. Dum hæc idemtidem puella replicat, votisque crebros intermiſcet ſuſpiratus: ad quoddam peruenimus triuium, vnde me arrepto capistro dirigere dextorſum magnopere geſtiebat: quòd ad parentes eius ea ſcilicet iretur via. Sed ego gnar⁹, latrones illac ad reliquas com-
meaſſe prædas, renitebar fortiter: atque ſic in animo meo tacitus expoſtulabam: Quid facis infelix puella? quid agis? cur feſtinas ad Orcum? quid meis pedibus facere contendis? non enim te tantum, verùm etiam me perditum ibis. Sic nos diuerſa tendentes, & in cauſa finali, de proprietate ſoli, imò viæ er-
ciſcundæ contendentes, rapinis ſuis onuſti coràm deprehendunt ipſi latrones: & ad Lunæ ſplendorem iam inde longius cognitos, riſu maligno ſalutant. & vnus è numero ſic
appel-

appellat: Quorsum istam festinanti vestigio
 lucubratis viam, nec noctis intempestæ Ma-
 nes Laruasque formidatis? An tu probissima
 puella parentes tuos interuisere properas?
 Sed nos & solitudini tuæ præsidium præbe-
 bimus, & compendiosum ad tuos iter mon-
 strabimus. Et verbum manu secutus, prensor
 loro retrorsum me circumtorquet: nec ba-
 culi nodosi, quem gerebat, suctis ictibus tem-
 perat. Tunc ingratis ad promptum recurrens
 exitium, reminiscor doloris vngulæ, & occi-
 pio nutanti capite claudicare. Sed ecce, in-
 quit ille qui me retraxerat, rursus titubas
 & vacillas? & putres isti tui pedes fugere pos-
 sunt, ambulare nesciunt? at paulo ante pin-
 natam Pegasi vincebas celeritatem. Dum sic
 mecum fustem quatiens benignus iocatur
 comes, iam domus eorum extremâ loricam
 perueneramus. Et ecce de quodam ramo pro-
 ceræ cupressus induta laqueum anus illa pen-
 debat. Quam quidem detractam protinus,
 cum suo sibi funiculo deuinctâ, dedere præ-
 cipitem: puellaque statim distenta vinculis,
 cænam, quam postrema diligentia præpara-
 uerat infelix anicula, ferinis inuadunt ani-
 mis. Ac dum auida voracitate cuncta con-
 truncant: iam incipiunt de nostra pœna, sua-
 que vindicta secum considerare. &, utpote in
 cœtu turbulento, variæ fuere sententiæ: ut
 primus viuam cremari censeret puellam, se-
 cundus bestiis obiici suaderet, tertius pati-
 bulo

bulo suffigi iuberet, quartus tormentis excarnificari præciperet. certe calculo cunctorum vtcunque mors ei fuerat destinata. Tunc vnus, omniū sedato tumultu, placido sermone sic orsus est: Nec sectæ collegij, nec mansuetudini singulorū, ac ne meæ quidem modestiæ congruit, pati vos vltra modum, delictique sæuire terminum: nec feras, nec crucies, nec ignes, nec tormenta, ac ne mortis quidem maturate festinas tenebras accersere. Meis itaque consiliis auscultantes, vitam puellæ, sed quam meretur, largimini. Nec vos memoria deseruit vtiq; quòd iamdudum decreueritis de isto asino, semper pigro quidem, sed manducone summo, nunc etiam mendaci fictæ debilitatis, & virginalis fugæ sequestro, ministroque. Hunc igitur iugulare crastino placeat, totisque vacuefacto præcordiis, per mediam aluum nudam virginem, quam prætulit nobis, insuere: vt sola facie prominente, ceterum corpus puellæ nexu ferino coërceat; tunc super aliquod saxum scruposum, insuticium & fartilem asinum exponere, & Solis ardentis vaporibus tradere. sic enim cuncta, quæ rectè statuistis, ambo sustinebunt: & mortem asinus, quam pridem meruit, & illa morsus ferarum, cum vermibus membra laniabuntur; & ignis flagrantia, cum Sol nimis caloribus inflammabit vterum; & patibuli cruciatum, cum canes & vultures intima protrahent viscera. Sed & ceteras eius

olud ærum.

ærumnas & tormenta numerate. Mortuæ bestiae ipsa viuens ventrem habitabit; tum foetore nimio nares æstuabunt: inediae diutinæ letali fame tabescet; nec suis saltem liberis manibus mortem sibi fabricare poterit. Talibus dictis, non pedibus, sed totis animis latrones in eius vadunt sententiam. Quam meis tam magnis auribus accipiens, quid aliud quam meum crastinum deflebam cadauer?

L. APVLEII

METAMORPHOSEON,

SIVE

DE ASINO AVREO,

LIBER SEPTIMVS.

VT primùm tenebris abiectis, dies inalebat, & candidum Solis curriculum cuncta conlustrabat; quidam de numero latronum superuenit: sic enim mutuae salutationis officium indicabat. Is in primo speluncae aditu residens, & ex anhelitu recepto spiritu, talem collegio suo nuntium fecit: Quod ad domum Milonis Hypatini, quam proximè diripuimus, pertinet, discussa sollicitudine iam possumus esse securi. Postquam vos enim fortissimi viri, cunctis ablatis, castra nostra remeatis; immixtus ego turbulis popularium,

larium, dolentique atque indignanti similis, arbitrabar super investigatione facti cuiusmodi consilium caperetur; & an, & quatenus latrones placeret inquiri: renuntiaturus vobis, vt mandaueratis, omnia. Nec argumentis dubiis, sed rationibus probabilibus, congruo cunctæ multitudinis consensu, nescio qui Lucius auctor manifestus facinoris postulabatur: qui proximis diebus, fictis commendatitiis literis, Miloni sese, virum commentitus bonum, artius conciliauerat, vt etiam hospitio susceptus, inter familiares intimos haberetur: plusculisque ibidem diebus demoratus, falsis amoribus ancillæ Milonis animum inrepens, ianuæ claustra sedulò explorauerat, & ipsa membra, in quibus omne patrimonium condi solebat, curiosè perspexerat. Nec exiguum scelerati monstrabatur indicium. quippe cum eadem nocte, sub ipso flagitij momento, idem profugisset, nec exinde usquam compareret; nam & præsidium fugæ, quo velocius, frustratis insecutoribus, procul ac procul abderet sese, eidem facile suppeditasse equum namque illum suum candidum, vectorem futurum, duxisse securum. Planè seruum eius ibidem in hospitio repperit, scelerum consiliorumque herilium futurum indicem, per magistratus in publicam custodiam receptum, & altero die tormentis vexatum pluribus, ac penè ad vltimam mortem excarnificatum, nihil quidquam rerum talium

talium esse confessum. missos tamen in patri-
 am Lucij illius multos numero, qui reum
 poenas daturum sceleris inquirerent. Hic co-
 narrante veteris Fortunæ, & illius beati Lu-
 cij, præsentisquæ ærumnæ & infelicis asini
 facta comparatione, medullitus ingemebam.
 Subibatque me, non de nihilo veteris priscæ-
 que doctrinæ viros finxisse, ac pronuntiasse,
 cæcam & prorsus exoculatam esse Fortunam:
 quæ semper suas opes ad malos & indignos
 conferat; nec umquam iudicio quemquam
 mortalium eligat: immò verò cum his potis-
 simum diuerfetur, quos, procul si videret, fu-
 gere deberet: quodque cunctis est extremius,
 varias opiniones, immò contrarias nobis at-
 tribuat; vt & malus boni viri fama gloriatur,
 & innocentissimus contrà noxiorum more
 plectatur. Ego denique, quem sæuissimus e-
 ius impetus in bestiam, & extremæ sortis qua-
 drupedem, deduxerat, cuiusque casus etiam
 cuiuis iniquissimo dolendus, atque miseran-
 dus meritò videretur, crimine latrocinij in-
 hospitem mihi carissimum postulabar. Quod
 crimen non modò latrocinium, verum etiam
 parricidium quisque rectius nominaret. Nec
 mihi tamen licebat causam meam defendere,
 vel vnico verbo saltem denegare. Denique, ne
 mala conscientia tam scelesto crimini præ-
 sens viderer silentio consentire; hoc tantum
 impatientia productus, volui dicere, Non
 feci. Et verbum quidem præcedens sæpius ac
 N immo-

immodicè clamitavi, sequens verò nullo pacto differere potui; sed in prima remansi voce, & identidem boavi, Non, Non: quamquā nimia rotunditate pendula vibrassem labia. Sed quid ego pluribus de Fortunæ sæuitate conqueror? quamquam nec istud puduit, me cum meo famulo, meoque vectore illo equo factum conseruum atque coniugem. Talibus cogitationibus fluctuantem, subiit me illa cura potior, qua statuto consilio latronum, manibus virginis decretam me victimam recordabar, ventrem crebrò suspiciens meum, iam misellam puellam parturiebam. Sed ille, qui commodum falsam de me notoriam pertulerat, expromptis mille aureis, quos in sinu laciniæ contexerat, quosq; variis viatoribus detractos, ut aiebat, pro sua frugalitate communi conferebat arcæ: infit etiam de salute commilitonum sollicitè sciscitari. Cognitoq; quosdam, immò verò fortissimum quemque variis quidem, sed impigris casibus adoppetisse; suadet tantisper pacatis itineribus omniumq; præliorum servatis induciis, inquisitionibus commilitonū potius insistetur, & tirocinio novæ iuventutis, ad pristinae manus numerum, Martiæ cohortis facies integraretur. Nam & inuitos terrore compelli, & volentes præmio prouocari posse: nec paucos humili servilique vitæ renuntiantes, instar tyrannicæ potestatis, sectam suam conferre malle. Se quoque iam dudum, pro sua
parte,

parte, quemdam conuenisse hominem & statura procerum, & ætate iuuenem, & corpore vastum, & manu strenuum: eique suasse, ac denique persuasse, vt manus hebetatas diutina pigritia, tandem referret ad frugem meliorem; bonoque secundæ, dum posset, frueretur valetudinis: nec manum validam erogandæ stipi porrigeret, sed hauriendo potius exerceret auro. Talibus dictis vniuersi omnes assensere: & illum, qui iam comprobatus videretur, ascisci, & alios ad supplendum numerû, vestigare statuunt. Tunc profectus, & paululum commoratus ille, perducit immanem quemdam iuuenem, vti fuerat pollicitus, nescio an vlli præsentium comparandum. nam, præter ceteram corporis molem, toto vertice cunctos antepollebat. & ei commodum languis malis inferpebat: sed planè centunculis disparibus & malè confarcinatis semiamictû: inter quos pectus & venter crustata crassitie reluctabant. Sic introgressus, Auete, inquit, fortissimo deo Marti clientes, mihiq; iam fidi commilitones; & virum magnanimæ viuacitatis volentem volentes accipite, libentius vulnera corpore excipientem, quàm aurum manu susipientem: ipsaq; morte, quam formidant alij, meliorem. Nec me putetis egenum, vel abiectum, nèue de pannulis istis virtutes meas æstimetis. Nam præfui validissimæ manui, totamq; prorsus deuastavi Macedoniam. Ego sum prædo famosus,

Hæmus ille Thracius, cuius totæ provinciæ nomen horrescunt : patre Therone atque latrone inclyto prognatus, humano sanguine nutritus, interque ipsos manipulos factionis educatus, heres & æmulus virtutis paternæ. Sed omnem pristinam sociorū fortium multitudinem, magnasque illas opes exiguo temporis amissi spatio. Nam procuratorem principis ducenaria perfunctum, dehinc Fortuna tristiore decussum, præteremitem Orato fueram aggressus. Sed rei noscendæ carpo ordinem. Fuit quidam multis officiis in aula Cæsaris clarus atque conspicuus, ipsi etiam probè spectatus. Hunc in simulatum quorundam astu, proiecit extorrem sæuiens Inuidia. Sed vxor eius Plotina, (quædam) raræ fidei atque singularis pudicitix femina, quæ decimo paratus stipendio viri familiam fundauerat, spre-
tis atque contemptis vrbicæ luxuriæ deliciis, fugientis comes, & infortuniij socia, tonso capillo, in masculinam faciem reformato habitu, pretiosissimis monilium & auro monetalizonis refertis incincta, inter ipsas custodientium militum manus, & gladios nudos intrepida, cunctorum periculorum particeps, & pro mariti salute peruigilem curam sustinens, ærumnas assiduas ingenio masculo sustinebat. Iamque plurimis itineris difficultatibus, marisque terroribus exantlatis, Zacynthum petebat : quam Sors ei fatalis decreuerat temporariam sedem. Sed cum primū lit-
tus

tus Actiacum, quo tunc Macedonia delapsa
 grassabamur, appulisset; nocte promota, ta-
 bernulam quamdam littori nauique proxi-
 mam, vitatis maris fluctibus, incubabat. In-
 uadimus, & diripimus omnia. nec tamen pe-
 riculo leui tentati discessimus. Simul nam-
 que primum sonum ianue matrona percepit,
 procurrens in cubiculum, clamoribus inqui-
 etis cuncta miscuit: milites, suosque famulos
 nominatim, sed & omnem viciniam suppe-
 tatum conuocans: nisi quod pauore cuncto-
 rum, cum sibi quisque metuentes delitescer-
 bant, effectum est, vt impune discederemus.
 Sed protinus sanctissima, vera enim dicenda
 sunt, & vnicæ fidei femina, bonis artibus gra-
 tiosa, precibus ad Cæsaris numen porrectis,
 & marito reditum celerem, & aggressuræ ple-
 nam vindictam impetrauit. Denique noluit
 esse Cæsar Hæmi latronis collegium. & con-
 festim interiit. Tantum potest nutus (etiam)
 magni Principis. Tota denique factione mi-
 litarium vexillationum indagatu confecta at-
 que concisa, ipse me furatus ægrè, solus me-
 diis Orci faucibus ad hunc euasi modum.
 Sumpta veste muliebri florida, in sinus flacci-
 dos abundante, mitellaque textili coniecto
 capite, calceis femininis albis illis & tenuibus
 indutus, & in sequiorem sexum insertus at-
 que absconditus, a sello spicas ordeaceas ge-
 renti residens, per medias acies infesti militis
 transibij. Nam mulierem putantes asinariam,

concedebant liberos abitus : quippe cum mihi etiam tunc depiles genæ læui pueritia splendicarent. Nec ab illa tamen paterna gloria vel mea virtute descitui , quamquam semitrepidus iuxta micrones Martios constitutus : sed habitus alieni fallacia tectus villas seu castella solus aggrediens , viaticulum mihi corrafi. Et diloricatis statim pannulis, in medium profudit duo milia aureorū. & , En, inquit, istam sportulam, immò verò dotem vestro collegio libens , meque vobis ducem fidissimum, si tamen non recusatis, offero : brevis temporis spatio lapideam istam domum vestram factururus auream. Nec mora, nec contatio; sed calcūlis omnibus ducatum latrones vnanimēs ei deferunt : vestemque lautiusculam proferunt , sumeret abiecto centunculo diuite. Sic reformatus, singulos exosculatus, & in summo puluinari locatus , cæna & poculis magnis inauguratur. Tunc sermonibus mutuis de virginis fuga , deque mea vectura, & vtriq; destinata monstruosa morte cognoscit : & vbi locorum esset illa percontatus, deductusq; , visa ea, vt erat vinculis onusta, contorta & vituperanti nare discessit. & , Non sum quidem tam bruttis, vel certè temerarius, inquit, vt scitum vestrum inhibeam. sed malè conscientiae reatum intra me sustinebo , si quod bonū mihi videtur dissimulaui. Sed prius fiduciam, vestri causa sollicito mihi tribuite ; cū præsertim vobis, si sententia hæc
mea

mea displicuerit, liceat rursus ad asinum redire. Nam ego arbitror latrones, quique eorum rectè sapiunt, nihil anteferre lucro debere suo, ac ne ipsam quidem sæpè sibi & aliis damnosam ultionem. Ergo igitur si perdideritis in asino virginem, nihil amplius quàm sine ullo compendio indignationem vestram exercueritis. Quin ego censeo, deducendam eam ad quampiam ciuitatem, ibiq; venundandam: nec enim leui pretio distrahi poterit talis ætatula. Nam & ipse quosdam lenones pridem cognitos habeo, quorum poterit vnus magnis equidem talentis, vt arbitror, puellam istam præstinare, condignè natalibus suis in fornicem processuram, nec in similem fugam discursuram: non nihil etiam, cùm lupanari seruerit, vindictæ vobis depensuram. Hanc ex animo quidem meo sententiam conducibilem protuli. sed vos nostrorum estis consiliorum rerumque domini. Sic ille latronum fisci aduocatus nostram causam protulerat, virginis & asini fospitator egregius. Sed in diutina deliberatione ceteri, cruciantes mora consilij mea præcordia, immò miserum spiritum, libenter tandem nouitij latronis accedunt sententiæ: & protinus à vinculis exolunt virginem. Quæ quidem, simul viderat illum iuuenem, fornicisque & lenonis audierat mentionē, coepit risu lætissimo gestire: vt mihi meritò subiret vituperatio totius sexus: cùm viderem puellam proci iuuenis amore

nuptiarumque castarum desiderio simulato, lupanaris spurci sordidiq̃ue subito delectari nomine. & tunc quidem totarum mulierum secta, moresque de asini pendebant iudicio. Sed ille iuuenis sermone repetito: Quin igitur, inquit, supplicatum Marti comiti pergitur, & puellam simul vendituri, & socios indagaturi? sed, vt video, nullum vspiam pecus sacrificatui, ac ne vinum quidem potatui affatim vel sufficiens habemus. Decem itaque mihi legate comites, quīs contentus proximum castellum petam, inde vobis epulas familiares comparaturus. Sic eo profecto, ceteri copiosum instruunt ignem. aram cespite virenti Marti deo faciunt. Nec multo post adueniunt illi, vinarios vtres ferentes, & gregatim pecua comminantes: vnde prælectum grandem hircum, annosum & horricomem Marti Secutori Comitiq̃ue victimant. & illico prandium fabricatur opiparè. Tunc hospes ille, Non modo, inquit, expeditionum, prædarumque, verum etiam voluptatum vestrarum ducem me strenuum sentire debetis. Et aggressus insigni facilitate gnauiter cuncta præministrat. verrit, sternit, coquit, tuceta concinnat: apponit scitulè: sed præcipuè poculis crebris, grandibusque singulos ingurgitat. Interdum tamen, in simulatione promendi quæ poscebat vsus, ad puellam commeabat assiduè, partesque subreptas clanculò, & prægustatas à se portiones offerebat hilaris. At illa
sume-

sumebat appetenter : & nonnumquam basia-
 re volenti , promptis sauiolis adlubescebat.
 quæ res oppidò mihi displicebat. Hem oblita
 es nuptiarum, tuique mutui cupitoris , puel-
 la virgo ? & illi nescio cui recenti marito ,
 quem tibi parentes iunxerant , hūc advenam
 cruentumque percussorem præponis ? Nec te
 conscientia stimulat : sed affectione calcata,
 inter lanceas & gladios istos scortari tibi li-
 bet ? Quid si quoquo modo ceteri latrones
 persenserint, non rursus recurre ad asinum,
 & rursus exitium mihi parabis ? Reuera lu-
 dis de alieno corio. Dum ista sycophanta ego
 tecum maxima cum indignatione disputo :
 de verbis eorum quibusdam dubiis , sed non
 obscuris prudenti asino, cognosco, non Hæ-
 mum illum prædonem famosum, sed Tlepo-
 lemmum sponsum puellæ ipsius. Nam proce-
 dente sermone, paulo iam clarius, contempta
 mea præsentia : Bono animo es, inquit, Cha-
 rite dulcissima. nam totos istos tuos hostes
 statim captiuos habebis. Et instantia validio-
 re vinum iam immixtum, sed modico tepefa-
 ctum vapore, faucibus illis & crapula vinolen-
 tiaque madidis, ipse abstemius, non cessat im-
 pingere. Et Hercules suspicionem mihi fecit,
 quasi soporiferum quoddam venenum can-
 tharis immisceret illis. Cuncti denique, sed
 prorsus omnes vino sepulti iacebant, omnes
 passim parati morti. Tunc nullo negotio ar-
 tissimis vinculis impeditis, ac pro arbitrio suo

constrictis illis, imposita dorso meo puella, dirigit gressum ad suam patriam. Quam simul accessimus: tota ciuitas ad votium conspectum effunditur. Procurrunt parentes, affines, clientes, alumni, famuli, læti, faciem gaudio delibuti. Pompam cerneret omnis sexus, & omnis ætatis, nouumque & hercules memorandum spectamen, virginem asino triumphantem. Denique ipse etiam hilarior pro virili parte, ne præsentì negotio vt alienus discreparem: porrectis auribus, proflatisque naribus, rudiui fortiter, immò tonanti clamore personui. Et illam thalamo receptam commodè parentes sui fouebant: me verò cum ingenti iumentorum ciuiumque multitudine, confestim retro Tlepolemus agebat, non inuitum. nam & aliàs curiosus, & tunc latronum captiuitatis spectator optabam fieri: quos quidem colligatos adhuc vino magis, quàm vinculis deprehendimus. Totis ergo prolatis erutisque rebus, & nobis auro & argento ceterisque onustis, ipsos partim constrictos, vti fuerant, prouolutosque, in proximas rupinas præcipites dedere: alios verò suis sibi gladiis obtruncatos reliquere. Tali vindicta læti & gaudentes, ciuitatem reuenimus. Et illas quidem diuitias publica custodela commisere; Tlepolemo puellam repetitam lege tradidere. Exin me, suum sospitatore nuncupatum, matrona prolixè curabat: ipsoque nuptiarum die præsepium me-

um ordeo passim repleri iubet, fœnumque, camelo Bactrino sufficiens, apponi. Sed quas ego condignas Fotidi diras deuotiones imprecer, quæ me formauit non canem, sed asinum? quippe cum viderem largissimæ cæniæ reliquiis, rapinisque carnes omnes inescatos, atque distentos. Post vnicam noctem, & rudimenta Veneris, recens nupta gratias sumas apud suos parentes ac maritum mihi meminisse non destitit; quoad summos illi promitterent honores habituri mihi. Conuocatis denique grauioribus amicis, consilium datur, quo potissimū factō dignè remunerarer. Placuerat vni, domi me conclusum, & otiosum, ordeo lecto fabaque & vicia saginari. Sed obtinuit ali⁹, qui meæ libertati prospexerat: suadens, vt rurestribus potius campis in greges equinos lasciuiens discurrerem, daturus dominis equarū inscensu generoso multas mulas alumnas. Ergo igitur euocato statim armentario equifone, magna cum præfatione deducendus assignor. Et fanè gaudens lætusque præcurrebam, sarcinis & ceteris oneribus iam nunc renunciaturus: nactaq; libertate, veris initio pratis herbentibus, rosas utiq; reperturus aliquas. Subibat me tamen illa etiam frequēs cogitatio: quòd tātis actis gratiis, honoribusque plurimis asino modo tributis, humana facie recepta, multo tātō plurib⁹ beneficiis honestarer. Sed vbi me procul à ciuitate gregarius ille perduxerat: nullæ deliciae, ac ne

Vlla quidem libertas excipit. Nam protinus
vxor eius, auara quidem, nequissimaque illa
mulier, molæ machinariæ subiugum me de-
dit: frondosoque baculo subinde castigans,
panem sibi suisque de meo parabat corio. Nec
tantum sui cibi gratia me fatigare contenta,
vicinorum etiam frumenta mercenariis discursibus
meis conterebat. Nec mihi misero statuta
saltem cibaria, pro tantis præstabantur
laboribus. Namque ordeum meum frictum,
& sub eadem mola meis quassatum ambagibus,
colonis proximis venditabat: mihi verò
per diem laboriosæ machinæ attrito, sub ipsa
vespera furfures apponebat incretos ac fordidos,
multoque lapide salebrosos. Talibus æ-
rumnis edomitum, nouis Fortuna sæua cruciatibus
tradidit; scilicet, ut, quod aiunt, domi
forisque fortibus factis adoreæ plenæ gloriarer.
Equinis armentis namque me congregem
pastor egregius, mandati dominici serius
auscultator, aliquando permisit. At ego
tandem liber asinus, lætus & tripudians, graduque
molli gestiens, equas opportunissimas
iam mihi concubinas futuras deligebam. Sed
hic etiam spes hilarior, in capitale processit
exitium. Mares enim, ob admissuram Venerem
passim satiati, ac diu saginati, terribiles
alioquin, & utique quouis asino fortiores, de
me metuentes sibi, & adulterio degeneri præcauentes,
nec Hospitalis Iouis seruato fœdere,
riualet summo furentes persequuntur odio.

dio. Hic elatis in altum vastis pectoribus, ar-
 duus capite, & sublimis vertice, primoribus
 in me pugillatur ungulis: Ille terga pulposis
 torulis obesa conuertens, postremis velitatur
 calcibus: alius hinnitu maligno commina-
 tus, remissis auribus, dentiumque candenti-
 um renudatis hastis, totum me commorficat.
 Sic apud historiam de rege Thracio legeram,
 qui miseros hospites ferinis equis suis lace-
 randos deuorandosque porrigebat. Adeo
 præpotens ille tyrannus, sic parcus ordei fuit;
 vt edacium iumentorum famem corporum
 humanorum largitione sedaret. Ad eundem
 modum distractus & ipse variis equorum in-
 cursibus, rursus molares illos circuitus requi-
 rebam. Verum Fortuna meis cruciatibus in-
 satiabilis, aliam denuò mihi pestem instruxit.
 Delegor enim ligno monte deuehundo, pu-
 erque mihi præfectus imponitur, omnium il-
 le quidem puer deterrimus. Nec me montis
 excelsi tantum arduum fatigabat iugum, nec
 saxeas tantum sudes incursando conterebam
 ungulas: verum fustium quoque crebris icti-
 bus persæpe delolabar: vt vsque plagarum,
 mihi medullaris insideret dolor coxæq; dex-
 træ semper ictus incutiens, & vnum feriendo
 locum, dissipato corio, & vulneris latissimi
 facto foramine, immò fouea, vel etiam fene-
 stra, nullus tamen desinebat identidem vul-
 nus sanguine delibutū obtundere Lignorum
 verò tanto me premebat pondere, vt fascium

molem elephanto, non asino paratam putares. Ille verò etiam quoties in alterum latus præponderans declinaret sarcina: cùm deberet potius grauantis ruïnæ fustes demere, & leuata paulisper pressura sanare me, vel certè in alterum latus translatis peræquare: contrà lapidibus additis insuper, sic iniquitati ponderis medebatur. Nec tamen post tantas meas clades, immodico sarcinæ pōdere contentus, cùm fluuiū transcenderemus, qui forte præter viā defluebat, pedibus suis ab aquæ madore consulens, ipse quoque insuper lumbos meos insiliens residebat: exiguum scilicet & ille tantæ molis superpondium. At si quo casu, limo cœnoso ripæ supercilio lubricante, oneris impatientia prolapsus deruissem: cùm deberet egregius agaso manū porrigere, capistro suspendere, cauda subleuare, certè partem tanti ponderis quoad resurgerem saltem detrahere, nullum quidem defesso mihi ferebat auxilium: sed occipiens à capite, immò verò & ipsis auribus, totum me compilabat, cædens fuste grandissimo: donec, fomenti vice, ipsæ me plagæ suscitarent. Idem etiam mihi talē excogitauit perniciem. Spinas acerrimas, & punctu venenato virosas, tortili nodo in fascem cōstrictas, caudæ meæ pensilem deligauit cruciatum, vt incessu meo commotæ, incitataeque, funestis aculeis infestè me conuulnerarent. Ergo igitur ancipiti malo laborabam, nam, cùm me cursu proripueram,

pueram, fugiens acerbissimos incursus, vehementiore nisu spinarum feriebar: si dolori parcens, paululum restitissem, plagis compellebar ad cursum. Nec quidquam videbatur aliud excogitare puer ille nequissimus, quàm ut me quoquomodo perditū iret. Idq; iurans etiam nonnumquam comminabatur. Et planè fuit, quod eius detestabilem malitiam ad peiores conatus stimularet. nam quadam die, nimia eius insolentia expugnata patientia mea, calces validos in eum extuleram. Denique tale facinus in me comminiscitur. Stuppæ sarcina me fatis onustum, funiculisque constrictum, properè producit in viam: de-
 que proxima villula spirantem carbunculum furatus, oneris in ipso meditullio reponit. Iamque fomento tenui calescens & enutritus ignis, surgebat in flammam, & totum me funestus ardor inuaserat: nec vllum pestis extremæ suffugium, nec salutis aliquod apparet solatium: & vstrina talis moram non sustinens meliora consilia præuertitur. Sed in rebus scævis adfulsit Fortunæ nutus hilarior, nescio an futuris periculis me reseruans, certè præsentem statutaque morte liberans. Nam fortè pluviæ pridianæ recens conceptaculum aquæ lutulentæ proximum conspicatus: ibi memet improvido saltu totum abiicio: flammaque prorsus extincta tandem, & pondere leuatus, & exitio liberatus, euado. Sed ille deterrimus ac temerarius puer,
 hic

hic quoque suum nequissimum factum in me
retorsit: gregariisque omnibus affirmavit, me
sponte vicinorum foculos transeuntem, titu-
banti gradu prolapsum, ignem vltroneum ac-
cessisse. Mihi etiam arridens addidit: Quo us-
que ergo frustra pascemus ignigenum istum?
Nec multis interiectis diebus, longè peiori-
bus me dolis petiuit. Ligno enim quod gere-
bam, in proximam casulam vendito, vacuum
me ducens, iam se nequitiae meae proclamans
imparem, miserrimumque istud magisterium
renuens, querelas huiusmodi concinnat: Vi-
detis istum pigrum, tardidissimumque nimis
asinum? me præ ceteris flagitiis, nunc nouis
periculis etiam angit. Vt quemque enim via-
torem prospexerit, siue illa sit scitula mulier,
siue virgo nubilis, seu tener puellus; sese, illi-
co disturbato gestamine, nonnunquam etiam
iplis stramentis abiectis, furens incurrit, &
homines amator talis appetit: & humi pro-
stratis illis inhians, illicitas atque incognitas
tentat libidines, & ferinas voluptates aduersa
Venere inuitat ad nuptias. nam imaginem et-
iam sui mentiando, ore improbo compul-
sat ac morficat. Quæ res nobis non medio-
cres lites atque iurgia, immo forsitan & cri-
mina pariet. Nunc etiam visa quadam hone-
sta iuvene, ligno quod deuehebat abiecto di-
spersoque, in eam furiosos direxit impetus:
& festiuus hic amasio humo sordida prostra-
tam mulierem, ibidem in coram omnium ge-
stiebat

stiebat inscendere. Quod nisi ploratu questu-
 que femineo conclamatum viatorum præsi-
 dium accurrisset, ac de mediis vngulis ipsius
 esset erepta, liberataque; misera illa compa-
 uita atque dirupta, ipsa quidem cruciabilem
 cladem sustinuisset, nobis verò pœnale reli-
 quisset exitium. Talibus mendaciis admiscen-
 do sermones alios, qui meum verecundum
 silentium vehementius premerent, animos
 pastorum in meam perniciem atrociter susci-
 tauit. Denique vnus ex illis: Quin igitur pu-
 blicum istum maritum, inquit, immò com-
 munem omnium adulterum, illis suis mon-
 struosis nuptiis condignam victimamus ho-
 stiam? & Heus tu puer, ait, obtruncato proti-
 nus eo, intestina quidem canibus nostris ia-
 cta; ceteram verò carnem omnem operario-
 rum cænæ reserua. Nam corium offirmatum
 cineris inspersu dominis referemus: eiusque
 mortem de lupo facile mentiemur. Sublata
 contatione, accusator ille meus noxius, ipse
 etiam pastoralis executor sententiæ lætus, &
 meis insultans malis, calcisque illius admo-
 nitus, quam inefficacem fuisse mehercules
 doleo, protinus gladium cotis attritu para-
 bat. Sed quidam de cœtu illo rusticorum, Ne-
 fas, ait, tam bellum asinum sic enecare: &
 propter luxuriam lasciuiamque amatoriam
 criminatum, opera seruitioque tam necessa-
 rio carere; cùm alioquin, exectis genitalibus,
 possit neque in Venerem vllò modo surgere,
 nosque

nosque omni metu periculi liberare, insuper etiam longè crassior atque corpulentior effici. Multos ego scio non modò asinos inertes, verumetiam ferocissimos equos, nimio libidinis (calore) laborantes, atque ob id truces vefanosque, adhibita tali detestatione, mansuetos ac mansues exinde factos, & oneri ferendo non inhabiles, & ceteri ministerij patientes. Denique, nisi vobis suadeo nolentibus, possum, spatio modico interiecto, quo mercatum proximum obire statui, petitis è domo ferramentis, huic curæ præparatis, ad vos actutum redire, trucemque amatorem istum atque insuauem dissitis femoribus emaseulare, & quouis veruece mitiorem efficere. Tali sententia mediis Orci manib⁹ extractus, sed extremæ poenæ reservatus, mærebam, & in nouissima parte corporis totum me periturum deflebam. inedia deniq; continua, vel præcipiti ruina memet ipse quærebam extinguere: moriturus quidem nihilominus, sed moriturus integer. Dumque in ista necis mæ decontor electione; matutinò me rursus puer ille, peremptor meus, cōtra montis suetum ducit vestigium. Iamq; me de cuiusdam vastissimæ ilicis ramo pendulo destinato, paululum viam supergressus ipse, securi lignum, quod deueheret, recidebat. Et ecce de proximo specu, vastum attollens caput, funesta proserpit vrsa. Quam simul conspexi: pavidus, & repentina facie conterritus, totum corporis pon-

pondus in postremos poplites recello: ardua-
 que ceruice sublimiter eleuata, lorum quo te-
 nebar rumpo: meque, protinus pernici fuga
 concitato, perq; prona non tantum pedibus,
 verum etiam toto proiecto corpore, properè
 deuolutus, imitto me campis subpatentibus
 summo studio fugiens immanem vrsam, vrsaq;
 peiorem illum puerum. Tunc quidam viator
 solitarium vagumq; me respiciens, inuadit: &
 properiter inscensum baculo quem gerebas
 obuerberans, per obliquam, grauemque me
 ducebat viam. Nec intuitus ego cursui me
 commodabam, relinquens atrocissimam viri-
 litatis lanienam. Ceterum plagis non magno-
 pere commouebar: quippe consuetus, (ex
 fortuna) concidi fustibus. Sed illa Fortuna
 meis casibus pertuicax, tam opportunum la-
 tibulum misera celeritate præuersa, nouas in-
 struxit insidias. Pastores enim mei, perditam
 sibi requirentes vacculam, variasque regiones
 peragrantes, occurrunt nobis fortuito: sta-
 timque me, cognito capistro, prehensum at-
 trahere gestiunt. Sed audacia valida resi-
 stens ille, fidem hominum, Deumque testa-
 batur. Quid me raptatis violenter, quid
 inuaditis? An te nos tractamus inciuiliter,
 qui nostrum asinum, furatus, abducis? Quin
 potius effaris, vbi puerum eiusdem agaso-
 nem, necatum scilicet, occultaris? Et illi-
 cò detractus ad terram, pugnisque pulsatus,
 & calcibus contusus, inquit, deierans, nullum
 semet

semet vidisse ductorē, sed planē concitatum,
solutum, & solitarium, ob indicinæ præmium
occupasse: domino tamen suo restitutum.
Atque utinam ipse asinus, inquit, quem num-
quam profectō vidissem, vocem quiret huma-
nam dare, meæque testimonium innocentiae
perhibere posset! profectō vos huius omnis
iniuriæ pigeret. Sic adseuerans, nihil quid-
quam promouebat. nam collo constrictum
reducunt eum pastores molesti contra mon-
tis illius siluosa nemora, vnde liguum puer
solebat egerere. Nec vspiam ruris reperitur
ille, sed planē corpus eius membratim lacera-
tum, multisque dispersum locis conspicitur.
Quam rem procul dubio sentiebam ego illius
vrsæ dentibus esse perfectam. & hercules di-
cerem quod sciebam, si loquendi copia suppe-
ditaret. Sed quod solum poteram, tacitus li-
cet, seræ vindictæ gratulabar. Et cadauer qui-
dem desiectis partibus tandem totum reper-
tum, ægreque concinnatum ibidem terræ de-
dēre: meum verò Bellerophontem, abacto-
rem indubitatum, cruentumque percussorem
criminantes, ad casas interim suas vinctum
perducunt; quoad renascenti die sequenti de-
ductus ad magistratum, vt aiebant, poenæ red-
deretur. Interim, dum puerum illum paren-
tes sui plangoribus fletibusque quærebant: &
adueniens ecce rusticus, nequaquam promif-
sum suum frustratus, destinatam sectionem
meam flagitat. Non est, inquit, in his vnus,
indi-

indidem præsens iactura nostra: sed planè
 crastino libet non tantùm naturam, verùm
 etiam caput quoque ipsum pessimo isti asino
 demere. Nec tibi ministerium deerit. Hoc sic
 effectum est, ut in alterum diem clades differ-
 retur mea. At ego gratias agebam bono pue-
 ro, quòd saltem mortuus vnā carnificinæ
 meæ dieculam donasset. Nec tamen tantil-
 lum saltem gratulationi meæ, quietiue spati-
 um datum. Nam mater pueri, mortem deplo-
 rans acerbam filij, fleta & lacrymosa, fuscaque
 veste contecta, ambabus manibus trahens
 cinerosam canitiem, ciulans, & exinde pro-
 clamans, stabulum irrumpit meum, tunsisque
 ac diuerberatis vehementer vberibus, incipit:
 Et nunc iste securus incumbens præsepio, vo-
 racitati suæ deseruit, & insatiabilem profun-
 dumque ventrem semper esitando distendit:
 nec ærumnæ meæ miseretur, vel detestabilem
 casum defuncti magistri recordatur: sed sci-
 licet senectam infirmitatem meam contem-
 nit ac despicit, & impunè se laturum tantum
 scelus credit? atque vtcunque se præsumit in-
 nocentem. Est enim congruens pessimis co-
 natibus, contra noxiā conscientiam spera-
 re securitatem. Nam pro Deūm fidem qua-
 drupes nequissime! licet precariani vocis vsu-
 ram sumes, cui tandem vel ineptissimo per-
 suadere possis, atrocitatem istam culpa care-
 re, cum propugnare pedibus, & arcere mor-
 tibus misello puero potueris? An ipsum qui-
 dem

dem sæpius incurfare calcibus potuisti, mori-
turum verò defendere alacritate simili nequi-
st ? Certè dorso receptum auferres protinus,
& infesti latronis cruentis manibus eriperes :
postremum, deserto deiectoquæ illo conser-
uo, magistro, comite, pastore, non solus au-
fugeres. An ignoras, eos etiam qui morituris
auxilium salutare denegarint, quòd contra
bonos mores idipsum fecerint, solere puniri ?
Sed non diutius meis cladibus lætaberis ho-
micida. senties efficiam, misero dolori natu-
rales vires adesse. Et cum dicto subsertis ma-
nibus exoluit suam sibi fasciam, pedesq; me-
os sigillatim alligans, indidem constringit ar-
tissimè: scilicet ne quod vindictæ meæ super-
esset præsidium. & pertica, qua stabuli fores
offirmari solebant, arrepta, non prius me de-
siit obtundere, quàm victis fessisque viribus,
suapte pondere degrauiatus, manibus eius fu-
stis esset elapsus. Tunc de brachiorum suo-
rum cita fatigatione conquecta procurrit ad
focum : ardentemq; titionem gerens, mediis
inguinibus obtrudit : donec solo quod resta-
bat præsidio nifus, liquida fimo strictim ege-
sta faciem atque oculos eius confœdassem.
qua cæcitate atque fœtore tandem fugata est
à me pernicies. Ceterum titione deliran-
tis Althææ Meleager asinus
interisset.

L. APVLEII

METAMORPHOSEON,

SIVE

DE ASINO AUREO,

LIBER OCTAVVS.

NOctis gallicinio, venit quidam iuuenis ex proxima ciuitate, vt quidē mihi videbatur, vnus ex famulis Charites, puellæ illius quæ mecum apud latrones pares ærumnas exantlauerat. Is de eius exitio, & domus totius infortunio mira ac nefanda, ignem propter assidens inter conseruorū frequentiam, sic annuntiabat: Equifones, opilionesque & bubsequæ, fuit Charite nobis quam misella, & quidem casu grauissimo. nec verò incommitata Manes adiuit. Sed vt cuncta noritis, referā vobis à capite quæ gesta sunt, quæque possent meritò doctiores, quibus stilos Fortuna subministrat, historiæ specimen, chartis inuoluere. Erat in proxima ciuitate iuuenis natalibus prænobilis, equo clarus, & pecuniæ simul satis locuples; sed luxuriæ popinalis, scortisque & diurnis potationibus exercitatus, atque ob id factionibus latronum malè sociatus, necnon etiam manus infectus humano cruore, Thrasyllus nomine. Idq; sic erat: & fama dicebat. Hic, cū primū Cha-
site

rite nubendo maturuisset, inter præcipuos procos, summo studio petitionis eius munus obierat. Et quamquam ceteris omnibus is genere viris antistaret, eximîisq; muneribus parentes inuitaret; iudicio morum tamen improbatus, repulsæ contumelia fuerat aspersus. Ac dum herilis puella in boni Tlepolemi manum conuenerat; firmiter deorsum delapsam nutriens amorem, & denegati thalami permiscens indignationem, cruento facinori quærebat accessum. Nactus denique præsentis suæ tempestiuam occasionem, sceleri, quod diu cogitarat, accingitur. Ac die quo prædonum infestis mucronibus puella fuerat astu virtutibusq; sponsi sui liberata, turbæ gratulantium, exultans insigniter, permiscuit sese, salutique præsentis & futuræ soboli nouorum maritorum gaudibundus, ad honorem splendidæ prosapiæ, inter præcipuos hospites domum nostram receptus, occultato consilio sceleris, amici fidelissimi personam mentiebatur. Iamque sermonibus assiduus, & conuersatione frequenti, nonnumquam etiam cæna populo communi carior cariorque factus, in profundam romam Cupidinis sese paulatim nescius præcipitauerat. quidni? cum flamma sæui amoris, parua quidem primo vapore delectet; sed fomento consuetudinis exæstuans, immodicis ardoribus totos adurat homines. Diu denique deliberauerat secum Thrasyllus, quo vel clandestinis collo-

quis

quibus opportunum reperiret locum, cum &
 adulterinæ Veneris magis magisque præclu-
 sos aditus copia custodientium cerneret, no-
 uæque atq; gliscentis affectionis firmissimum
 vinculum non posse dissociari perspiceret, &
 puellæ, si vellet, quamquam velle non posset,
 furatrinæ conjugalis incommodaret rudimen-
 tum: & tamen ad hoc ipsum quod non po-
 test, contentiosa perniciæ, quasi posset, impel-
 litur. quod nunc arduum factum putatur, amo-
 re per dies roborato, facile videtur effectu.
 Spectate denique. sed oro sollicitis animis in-
 tendite, quorsum furiosæ libidinis prorupit
 impetus. Die quadam venatum Tlepolemus,
 assumpto Thrasylo, petebat: indagaturus fe-
 ras, si quid tamen in capreis feritatis est. nec
 enim Charite maritum suum quærere patie-
 batur bestias armatas dente vel cornu. Iam-
 que apud frondosum tumulum, ramorumque
 densis tegminibus umbrifum, prospectu ve-
 stigantium obseptis campis, canes venationis
 indagini generosæ mandatæ, cubili residentes
 invadere bestias immittuntur: statimque, so-
 lertis disciplinæ memores, partitæ totos præ-
 cingunt aditus: tacitaque prius servata mus-
 sitatione, signo sibi repentino reddito, latra-
 tibus feruidis dissonisq; miscent omnia. Nec
 vlla capra, nec paucens damula, nec præ cete-
 ris feris mitior cerua. sed aper immanis atque
 inuisitatus exurgit: toris callosæ cutis obe-
 fus, pilis inhorrentibus corio squalidus, setis

insurgentibus spinæ hispidus, dentibus attritu sonaci spumans, oculis aspectu minaci flammeus, impetu sæuo frementis oris totus fulmineus. Et primùm quidem canum procaciores, quæ cominus contulerant vestigium, genis hac illac iactatis, confectas interficit: deinde calcata retiola, qua primos impetus reduxerat, transabiit. Et nos quidē cuncti pauore deterriti, & alioquin innoxiiis venationibus consueti, tunc etiam inermes atque immuniti, tegumentis frondis & arboribus latenter abscondimur. Thrasyllus verò nactus fraudium opportunum decipulum, sic Tlepolemū captiosè compellat: Quid stupore confusi, vel etiam cassa formidine similes humilitati seruorum istorum, vel in modum pauoris feminei deiecti, tam optimam prædam mediis manibus amittimus? Quin equos inscendimus? quin ocyus indipiscimur? & cape venabulum, & ego sumo lanceam. Nec tantillum morati, protinus insiliunt equos, summo studio bestiam insequentes. Nec tamen illa genuini vigoris oblita, retorquet impetum & incendio ferocitatis ardescens, dentium compulso, quem primùm insiliat, contabunda rimatur. Sed prior Tlepolemus iaculum, quod gerebat, insuper dorsum bestię contorsit. At Thrasyllus feræ quidem pepercit, sed equi, quo vehebatur Tlepolemus, postremos poplites, lancea feriens, amputat. Quadrupes recidens, quæ sanguis effluxerat, toto tergo
supi-

supinatus, inuitus dominum suum deuoluit
ad terram. At enim furens aper, inuadens pri-
mò lacinias eius, post ipsum resurgentem
multo dente laniauit. Nec cœpti nefarij bo-
num piguit amicum, vel suæ sæuitiæ litatum
saltem tanto periculo cernens, potuit expleri;
sed percito atque plagosa crura contegenti,
suumque auxilium miseriter roganti, per fe-
mur dextrum lanceam immisit: tanto ille
quidem fidentius, quanto crederet ferri vul-
nera similia futura profectu dentium. Nec
non tamen ipsam bestiam facili manu trans-
adigit. Ad hunc modum defuncto iuvene,
exciti latibulo suo quisq; familia mæsta con-
currimus. At ille, quamquam perfecto voto,
prostrato inimico lætus ageret; vultu tamen
gaudium tegit, & frontem asseuerat, dolorem
simulans: & cadauer, quod ipse fecerat, auidè
amplexatus, omnia quidem lugentium officia
solliter affingit; sed solæ lacrymæ procedere
noluerunt. Sic ad nostri similitudinem, qui
vere lamentabamur, conformatus, culpam
manus suæ, mentiens, bestię dabat. Necdum
satis scelere transacto, Fama dilabitur, & cur-
sus primos ad domum Tlepolemi detorquet;
& aures infelicis nuptæ percutit. Quæ qui-
dem simul percepit talem nuntium, qualem
non audiet alium; amens, & vecordia percita,
cursuq; bacchata furibundo, per plateas po-
pulosas & arua rurestria fertur, insana voce ca-
sum mariti quiritaus. Confluunt ciuiũ mæstæ

cateruæ: sequuntur obuij omnes dolore sociato; ciuitas vacuatur studio visionis. Et ecce mariti cadauer accurrit, labantique spiritu, totam se super corpus effudit: ac pænissimè ibidem, quam deuouerat ei, reddidit animam. sed ægrè manibus erepta suorum, inuita remansit in vita. Funus verò, toto feralem pompam prosequente populo, deducitur ad sepulturam. Sed Thrasyllus nimium clamare, plangere: & quas in primo mærore lacrymas non habebat, iam, scilicet crescente gaudio, reddere, & multis caritatis nominibus veritatem ipsam fallere. illum amicum, coætaneum, contubernalem, fratrem denique, addito nomine lugubri, ciere, necnon interdum manus Charites à pulsandis vberibus amouere. luctum sedare, eiulatum coercere, verbis palpantibus stimulum doloris obtundere, variis exemplis multiuagi casus solatia nectere: cunctis tamen mentitæ pietatis officiis studium contrectandæ mulieris adhibere, odiosumque amorem suum perperam delectando nutrire. Sed officiis inferialibus statim peractis, puella protinus festinat ad maritum suum demere: cunctasque prorsus pertentat vias. Certè illam lenem, otiosamque, nec telis vllis indigentem, sed placidæ quieti consimilem, inedia denique misera, & incuria squalida, tenebris imis abscondita cum lucem transegerat. Sed Thrasyllus instantia perniciaci, partim per semetipsum, partim per ceteros

terros

teros familiares ac necessarios (nuntios) ipsos
 denique puellæ parentes, extorquet tandem,
 iam lurore & illuie pæne collapsa membra
 lauacro, cibo denique confoueret. At illa, pa-
 rentum suorū alioquin reuerens, inuita qui-
 dem, verū religiosæ necessitati succumbens,
 vultu non quidem hilaro, verū paulo sere-
 niore obiens, vt videbatur, viuentium munia,
 prorsus in pectore, immò verò penitus in me-
 dullis, luctu ac mærore carpebat animum: &
 dies totos totasque noctes insumebat luctuo-
 so desiderio: & imaginem defuncti, quam ad
 habitum dei Liberi formauerat, affixo serui-
 tio diuinis percolens honoribus, ipso sese so-
 latio cruciabat. Thrasyllus verò, præceps, &
 temerarius, priusquam dolorem lacrymæ sa-
 tiarent, & percitæ mentis resideret furor, &
 in sese nimietatis senio facesseret luctus; ad-
 huc flentem maritum, adhuc vestes laceran-
 tem, capillos distrahentem, non dubitauit de
 nuptiis conuenire, & impudentiæ labe tacita
 pectoris sui secreta, fraudesque ineffabiles de-
 tegere. Sed Charite vocem nefandam & hor-
 ruit, & detestata est: & velut graui tonitru,
 procellaque sideris, vel etiam ipso Diali ful-
 mine percussa, corruit corpus, & obnubilauit
 animam. sed interuallo reualefcente paulatim
 spiritu, ferinos rugitus iterans, etiam scenam
 pessimi Thrasylli perspiciens, ad limam con-
 siliij, desiderium petitoris distulit. Tunc inter
 moras, vmbra illa miserè trucidati Tlepole-

mi, sanè cruenta, & pallore deformem attol-
lens faciem, quietè pudicam interpellat vxo-
ris; Mi coniunx, quod tibi prorsus ab alio dici
non licebit, & si pectori tuo iam permanet
nostri memoria, vel acerbæ mortis meæ casus
fœdus caritatis intercîdit: cuius alio felicius
maritare: modò ne in Thrasylli manum sa-
crilegam conuenias: nèue sermonem confe-
ras, nec mensam accumbas, nec toro adquie-
scas. Fuge mei percussoris cruentam dexte-
ram, noli parricidio nuptias auspicari. Vulne-
ra illa, quorum sanguinem tuæ lacrymæ pro-
luerunt, non sunt tota dentium vulnera, sed
lancea mali Thrasylli me tibi fecit alienum.
Et addidit cetera, omnemque scenam sceleris
illuminat. At illa, vt primùm mæsta conuiue-
rat, toro faciem impressa, etiam nunc dormi-
ens, lacrymis emanantibus decoras genas co-
humidat; & velut quodam tormento inquie-
ta quiete excussa, luctu redintegrato, prolixū
eiulat; discissaq; interula, decora brachia sæ-
uientibus palmulis verberabat. Nec tamen
cum quoquam participatis nocturnis imagi-
nibus, sed indicio facinoris prorsus dissimu-
lato, & nequissimum percussorem punire, &
ærumnabili vitæ sese subtrahere tacitè decer-
nit. Ecce rursus improuidæ voluptatis dete-
stabilis petitor, aures obseratas de nuptiis ob-
tundens, aderat. Sed illa clementer aspernata
sermonem Thrasylli astuque miro personata,
instanter garrienti, summissequē deprecanti:

Ad-

Adhuc, inquit, tui fratris, mei que carissimi mariti facies pulchra illa in meis diuersatur oculis: adhuc odor cinnameus ambrosij corporis per nares meas percurrit: adhuc formosus Tlepolemus in meo viuit pectore. Boni ergo & optimi consules, si luctu legitimo miserrimæ feminæ necessarium concesseris tempus: quoad residuis mensibus spatium reliquum compleatur anni. Quæ res tum meum pudorem, tum etiam tuum salutare commodum respicit: ne fortè immaturitate nuptiarum, indignatione iusta manes acerbos mariti ad exitium salutis tuæ suscitemus. Nec isto sermone Thrasyllus sobrius factus, vel saltem tempestiua pollicitatione recreatus, idem tandem pergit linguæ sauciantis susurros improbos inuergere; quoad simulanter reuicta Charite suscipit: Istud equidem certè magnoperè deprecanti concedas necesse est mihi Thrasyllè, vt interdum taciti clandestinos coitus obcamus; nec quisquam persentiscat familiarium, quoad dies reliquos metiatur annus. Promissioni fallaciosæ mulieris oppressus succubuit Thrasyllus: & prolixè consentit de furtiuo concubitu, noctemque & opertas exoptat vltro tenebras, vno potiùdi studio postponens omnia. Sed heus tu, inquit Charite, quàm probè veste contactus, omniq; comite viduatus, prima vigilia fores meas tacitus accedas, vnoq; sibilo contentus, nutricem istam meam opperiare: quæ claustris adhæ-

rens excubabit aduentui tuo. nec secius, patetactis ædibus, acceptum te, nullo lumine conscio, ad meum perducit cubiculum. Placuit Thrasylo scena feralium nuptiarum. nec sequius aliquid suspicatus, sed expectatione turbidus, de diei tantum spatio & vespere mora querebatur. Sed ubi Sol tandem nocti decessit, ex imperio Charites adornatus, & nutricis captiosa vigilia deceptus, irrepit cubiculum, pronus spei. Tunc anus, de iussu dominæ, blandiens ei, furtim depromptis calicibus, & œnophoro, quod immixtum vino soporiferum gerebat venenum, crebris potionibus auidè & securè haurientem, mentita dominæ tarditatem, quasi parentem adsideret ægrotum, facilè sepeliuit ad somnum. Iamque eo ad omnes iniurias exposito, ac supinato, introuocata Charite, masculis animis impetuque diro fremens inuadit, ac supersistit sicarium. En, inquit, fidus coniugis mei comes, en venator egregius, en carus mariti. hæc est illa dextra, quæ meum sanguinem fudit: hoc pectus, quod fraudulentas ambages in meum concinnauit exitium: oculi isti, quibus malè placui: qui quodammodo tamen iam futuras tenebras auspicantes, venientes poenas antecedunt. Quiesce securus, beatè somnia. non ego te gladio, non ferro petam. Absit, vt velim simili mortis genere cum marito meo coæqueris. Viuo tibi morientur oculi, nec quidquã videbis nisi dormiens. Faxo feli-

Feliciorem necem inimici tui, quàm vitam
 tuam sentias. Lumen certè non videbis: ma-
 nu comitis indigebis: Charitem non tenebis;
 nuptiis non fruèris: nec mortis quiete recre-
 aberis, nec vitæ voluptate lætaberis: sed in-
 certum simulacrum errabis inter Orcum &
 Solem: & diu quæres dexteram, quæ tuas ex-
 pugnavit pupillas, quodque est in ærumna
 miserrimum, nescies de quo queraris. Ego ad
 sepulcrum mei Tlepolemi tuo luminum cru-
 ore libabo: & sanctis manibus eius, istis ocu-
 lis parentabo. Sed quid mora temporis di-
 gnum cruciatum lucraris, & meos forsitan
 tibi pestiferos imaginariis amplexus? Relictis
 somnolentis tenebris, ad aliam pœnalem cui-
 gila caliginem. attolle vacuum faciem: vindi-
 ctam recognosce: infortunium intellige: æ-
 rumnas computa. Sic pudicæ mulieri tui pla-
 cuere oculi, sic faces nuptiales tuos illumi-
 narunt thalamos. vltrices habebis pronubas,
 & orbitatem comitem & perpetuæ conscien-
 tiæ stimulum. Ad hunc modum vaticinata
 mulier, acu crinali capite deprompta, Thra-
 sylly conuulnerat tota lumina: eumq; pror-
 sus exoculatum relinquens, dum dolore ne-
 scio crapula cum somno discutit; arrepto nu-
 do gladio, quo se Tlepolemus solebat accin-
 gere, per mediam ciuitatē cursu furioso pro-
 ripit se. procul dubio nescio quod scelus ge-
 stiens, monumentum mariti contendit. At
 nos, & omnis populus, nudatis totis ædibus,

studioſè conſequimur:hortati mutuò ferrum
 veſanis extorquere manibus. Sed Charite ca-
 pulum Tlepolemi propè aſſiſtens, gladioque
 fulgenti ſingulos abigens, vbi fletus vberes &
 lamentationes varias cunctorum intuetur:
 Abiicite, inquit, importunas lacrymas, abi-
 cite luctum meis virtutibus alienum. Vindi-
 caui mei mariti cruentum peremptorem: pu-
 nita ſum funeſtum mearum nuptiarum præ-
 donem. iam tempus, vt iſto gladio deorſus ad
 meum Tlepolemum viam quæram. Et, enar-
 ratis ordine ſingulis, quæ ſibi per ſomnium
 nuntiauerat maritus, quoq; aſtu Thraſyllum
 inductum petiſſet, ferro ſub papillam dexte-
 ram tranſadacto, corruit:& in ſuo ſibi peruo-
 luta ſanguine, poſtremò balbutiens incerto
 ſermone, pereſſauit animam virilem. Tunc
 properè familiares, miſeræ Charites accura-
 tiſſimè corpus ablutum, unita ſepultura ibi-
 dem marito perpetuam coniugem reddidere.
 Thraſyllus verò, cognitis omnibus, nequiens
 idoneum exitium præſenti cladi reddere, cer-
 tusque tanto facinori nec gladium ſufficere,
 ſponte delatus ibidem ad ſepulcrũ: Ultronea
 vobis, infeſti Manes, en adeſt victima, sæpè
 clamitans: valuis ſuper ſeſe diligenter obſera-
 ris, inedia ſtatuit elidere ſua ſententia damna-
 rum ſpiritum. Hæc ille longos trahens ſpiri-
 tus, & nōnumquam illacrymans, grauiter af-
 ſectis ruſticis annuntiabat. Tunc illi, mutati
 dominiꝝ nouitatē metuentes, & infortunium
 domus

domus herilis altius miserantes, fugere comparant. Sed equorum magister, qui me curandum magna ille quidem commendatione susceperat, peruolat quidquid in casula pretiosum conditum: meo atq; aliorum iumentorum dorso repositum asportans, sedes pristinas deserit. Gerebamus infantulos & mulieres: gerebamus pullos, anseres, hœdos, catellos. & quidquid infirmo gradu fugam morabatur, nostris quoq; pedibus ambulabat. Nec me pondus sarcinæ, quamquam enormis, urgebat, quippe gaudiali fuga detestabilē illum exectorem virilitatis meæ relinquentē. Siluosi montis asperū permenſi iugum, rursusq; reposita camporum ad spatia peruecti, iam vespera semitam tenebrante, peruenimus ad quoddam castellum frequens & opulens: unde nos incolæ nocturna, immò verò matutina etiam prohibebāt egressione. Lupos enim numerosos, grandes, & vastis corporibus sarcinofos, ac nimia ferocitate sæuientes, passim rapinis adſuetos infestare cunctā illam regionem: iamq; ipsas vias obsidere, & in modum latronum prætereuntes aggredi; immò verò vesana fame rabidos finitimas expugnare villas: exitiumque inertissimorum pecudum ipsis iam humanis capitibus imminere. deniq; ob iter illud, quā nobis erat commeandum, iacere semesa hominum corpora, suisque visceribus nudatis ossibus cuncta candēre: ac per hoc nos quoque cautione summā

vix reddi debere: idque vel inprimis obseruare: vt luce clara, & die iam prouecto, & Sole florido, vitantes undique latentes insidias, cum & ipso lumine dirarum bestiarum repigratur impetus, non laciniatim disperso, sed cuneatim stipato commeatu difficultates illas transabiremus. Sed nequissimi fugitiui ductores illi nostri, cæcæ festinationis temeritate, ac metu incertæ insequutionis, spreta salubri monitione, nec expectata luce proxima, circa tertiam ferme vigiliam noctis, onustos nos ad viam propellunt. Tunc ego non inscius prædicti periculi, quam potui, turbæ medius, & inter conferta iumenta latenter absconditus, clunibus meis ab aggressionibus ferinis consulebam. Iamque me cursu celeri ceteros equos antecellentem mirabantur omnes. Sed illa pernicitas non erat alacritatis meæ, sed formidinis indicium. Denique mecum ipse reputabam, Pegasus inclytum illum metu magis volaticum fuisse: ac per hoc meritò pennatum proditum, dum in altum & adusq; cælum subsilit ac resultat: formidans scilicet igniferæ morsum Chimææræ. Nam & illi pastores qui nos agebant, in speciem prælij manus obarmauerant. Hic lanceam, ille venabulum, alius gerebat spicula, fustem alius: sed & saxa, quæ salebrosa semita largiter subministrat. Erant qui fudes præacutas attolerent, plerique tamen ardentibus facibus proterrebant feras. nec quidquam præter

ter vnicam tubam deerat, quin acies esset præ-
 liaris. Sed nequidquam frustra timorem il-
 lum satis inanem perfuncti, longè peiores in-
 hæsimus laqueos. Nam lupi, forsitan confer-
 tæ iuuentutis strepitu, vel certè nimia luce
 flammarum deterriti, vel etiam aliorum gras-
 santes, nulli contra nos aditum tulerunt; ac
 ne procul saltem vlli comparuerant. Villæ ve-
 rò, quam fortè tunc præteribamus, coloni,
 multitudinem nostram latrones rati, satis a-
 gentes rerum suarum, eximieque trepidi, ca-
 nes rabidos & immanes, & quibusuis lupis &
 vrsis sæuiiores, quos ad tutelæ præsidia curio-
 sè fuerant alumnati, iubilationibus solitis &
 cuiuscemodi vocibus nobis inhortantur.
 Qui, præter genuinam ferocitatem, tumultu
 suorum exasperati contra nos ruunt; & vndi-
 que laterum circumfusi passim insiliunt, & si-
 ne vllò dilectu iumenta simul & homines la-
 cerant: diuque grassati, plerosq; prosternunt.
 Cerneret, non tam hercules memorandum,
 quàm miserandum spectaculum, canes copi-
 osum, ardentibus animis alios fugientes arri-
 pere, alios stantibus inhærere, quosdam ia-
 centes inscendere, & per omnem nostrum com-
 meatum morsibus ambulare. Ecce tanto peri-
 culo malum maius insequitur. De summis e-
 nim tectis, ac de proximo colle rustici illi
 saxa super nos raptim deuoluunt: vt discer-
 nere prorsus nequiremus, qua potissimum ca-
 ueremus clade, comminus canum, an eminus
 lapid-

lapidum. Quorum quidem vnus caput mulieris, quæ meum dorsum residebat, repente percussit. Quo dolore commota, statim fletu cum clamore sublato, maritum suum pastorem illum suppetiatum ciet. At ille Deum fidem clamitans, & cruorem vxoris abstergens, altius quiritabat: Quid miseros homines, & laboriosos viatores, tam crudelibus animis inuaditis, atque obteritis? quas prædas metuitis? quæ damna vindicatis? At non speluncas ferarum, vel cantes incolitis barbarorum, vt humano sanguine profuso gaudeatis. Vix hæc dicta: & statim lapidum congestus cessauit imber, & infestorum canum reuocata conquieuit procella. Vnus illinc denique de summo cupressus cacumine, At nos, inquit, non vestrorum spoliolum cupidine latrocinamur, sed hanc ipsam cladem de vestris protelamus manibus. iam denique pace tranquilla securi potestis incedere. Sic ille. Sed nos plurifariam vulnerati, reliquam viam capeffimus, alius lapidis, alius morsus vulnera referentes: vniuersi tamen saucij. Aliquanto deniq; viæ permenso spatio, peruenimus ad nemus quoddam proceris arboribus consitum, & patentibus viretis amœnum. vbi placuit illis ductoribus nostris refectui paululum conquiescere, corporaq; sua diuersè laniata sedulò recuperare. Ergo passim prostrati solo, primùm fatigatos animos recuperare, ac dehinc vulneribus medelas varias adhibere festinant. hic

cruo.

cruorem præterfluentis aquæ rore diluere :
 ille spongiis madidatis tumores comprimere :
 alius fasciis hiantes vincire plagas. Ad istum
 modum salutis suæ quisque consulebat. Inte-
 rea quidam senex de summo colle prospe-
 ctat, quem circum capellæ pascentes, opilio-
 nem esse profectò clamabant. Eum rogauit
 vnus è nostris, haberentne vœni lacte, vel
 adhuc liquidum, vel in caseum recentem in-
 coactum? At ille diu capite quassanti, Vos
 autem, inquit, de cibo vel poculo, vel omnino
 vlla refectione nunc cogitatis? an nulli scitis,
 quo loco confederitis? Et cum dicto, con-
 ductis ouiculis, cōuersus longè recessit. Quæ
 vox eius & fuga, pastoribus nostris non me-
 diocrem pauorem incussit. Ac, dum perterri-
 ti, de loci qualitate sciscitari gestiunt, nec est
 qui doceat: senex alius, magnus ille quidem,
 grauatus annis, totus in baculum pronus, &
 lassum trahens vestigium, vbertim lacrymās,
 per viam proximat: visisque nobis, cum fle-
 tu maximo singulorum iuuenum genua con-
 tingens, sic adorat: Per Fortunas, vestrosque
 Genios, sic ad meæ senectutis spatia validi læ-
 tiq̃ue veniatis, decepto feni subsistite, meum-
 que paruulum ab Inferis ereptum canis meis
 reddite. Nepos namque meus, & itineris
 huius suavis comes, dum fortè passerem,
 incantantem sepiculæ, confectatur arripere:
 delapsus in proximam foueam, quæ fruti-
 cibus imis subpatet, in extremo iam vitæ

consistit periculo: quippe cū sic fletu ac voce ipsius auum sibi sapiculē clamitantis, vivere illum quidem sentiam, sed per corporis vt videtis, mei defectam valitudinem, optulari nequeam. At vobis, ætatis & roboris beneficio, facile est suppetiari miserrimo seni, puerumque illum nouissimum successionis meæ, atque vnicam stirpem, sospitem mihi facere. Sic deprecantis, suamque canitiem distrahentis, totos quidem miseruit. Sed vnus, præ ceteris & animo fortior, & ætate iuuenior, & corpore validior, qui que solus præter alios incolumis prælium superius euaserat, exurgit alacer: & percontatus quo nam loci puer ille decidisset, monstrantem digito non longè frutices horridos senem illum impigrè comitatur. Ac dum pabulo nostro, suaque cura refectioni, sarcinulis quisque sumptis suis viam capeffunt; clamore primū nominatim cientes, illum iuuenē frequenter inclamant: mox mora diutina commoti, mittunt è suis arcessitorem vnum, qui requisitum comitem tempestiuæ viæ commonefactum reduceret. At ille modicum commoratus, refert sese. buxanti pallore trepidus, mira super conseruo suo renuntiat. Conspicatum se quippe, supinato illi, & iam ex maxima parte consumpto, immanem draconem mandentem insistere: nec vllum vsquam miserrimum senem comparere illum. Qua re cognita, & cum pastoris sermone collata, qui cum prorsus hunc illum

Illum, nec alium locorum inquilinum præ-
 minabantur, pestilenti deserta regione, velo-
 ciori se fuga proripiunt: nosque pellunt, cre-
 bris tundentes fustibus. Celerrimè denique
 longo itinere confecto, pagum quemdam ac-
 cedimus: ibique totam perquiescimus no-
 ctem. Vbi compertum facinus, oppidò me-
 morabile, narrare cupido. Servus quidam, cui
 cunctam familiæ tutelam dominus permise-
 rat suus, quiq; possessionem maximam illam,
 in quam diuerteramus, villicabat, habens ex
 eodem famulatio conseruam coniugem, libe-
 ræ cuiusdam extraneæque mulieris flagrabat
 cupidine. Quo dolore pellicatus vxor eius in-
 stricta, cunctas mariti rationes, & quidquid
 horreo reconditum continebatur, admoto
 combussit igne. Nec tali damno tori sui con-
 tumeliam vindicasse contenta, iam contra sua
 sæuiens viscera, laqueum sibi nectit, infantu-
 lumque, quem de eodem marito iamdudum
 susceperat, eodem funiculo nectit: seque in
 præaltissimum puteum, appendicem paruu-
 lum trahens, præcipitat. Quam mortem do-
 minus eorum ægerrimè sustinens, arreptum
 seruulum, qui causam tanti sceleris vxori suæ
 præstiterat, nudum, ac totum melle illitum,
 firmiter alligauit arbori ficulneæ: cuius in i-
 psa cariosa stipite, inhabitantiū formicarum
 nidificia burriebant, & vltro citroque com-
 meabant multiuaga scaturigine. Quæ simul
 dulcem ac mellitum corporis nidorem per-
 senti-

sentiscunt, paruis quidem, sed numerosis & continuis morfiunculis penitus inhærentes, per longi temporis cruciatum ita, carnibus atque ipsis visceribus adhesis, homine consumpto, membra nudarunt: ut ossa tamen viduata pulpis, nitore nimio candentia, funestæ cohærent arbori. Hac quoque detestabili deserta mansione, paganos in summo luctu relinquentes, rursum pergimus: dieque toto ~~et~~pestres emensi vias, ciuitatem quamdam populosam & nobilem iam fessi peruenimus. Inibi Larem sedesque perpetuas pastores illi statuere decernunt, quod & longè quæsituris firmæ latebræ viderentur, & annonæ copiosæ beata crebritas inuitabat. Triduo denique iumentorum relictis corporibus, quo veni cariores videremur, ad mercatum producimur: magnaque voce præconis pretia singulis nuntiantis, equi atque alij asini opulentis emtoribus præstinantur. ac me relictum solum, ac subsiciuum cum fastidio plerique præteribant. Iamque tædio contrectationis eorum, qui de dentibus nostris ætatem computabant, manum cuiusdam foetore sordentem, qui gingiuas idemtidem meas putridis scalpebat digitis, mordicus arreptam, pænissimè contriui. Quæ res circumstantium ab emtione mea, utpote ferocissimi, deterruit animos. Tunc præco disruptis faucibus, & rauca voce saucius, in meas fortunas ridiculos construebat iocos: Quem ad finem canterium

terium istum vœni frustra subiiciemus, & vetulum, extritis vngulis debilem, & colore deformem, & in hebeti pigritia ferocem, nec quidquam amplius quàm ruderarium cribrum? Quare vel donemus eum cuipiam, si qui tamen fœnum suum perdere non grauat. Ad istum modum præco ille cachinnos circumstantibus commouebat. Sed illa Fortuna mea sæuissima, quam per tot regiones iam aufugiens effugere, vel præcedentibus malis placare non potui, rursus in me cæcos detorsit oculos: & emtorem aptissimum duris meis casibus mirè repertum obiecit. scito te qualem. cynædum, & senem, caluum quidem, cincinnis semicanis & pendulis capillatum: vnum de triuali popularium fece, qui per plateas & oppida cymbalis & crotalis personantes, deamque Syriam circumferentes mendicare compellunt. Is, nimio præstemandi studio, præconem rogat, cuiatis essem? At ille Cappadocum me, & satis forticulum denuntiat. Rursus requirit annos ætatis meæ. Sed præco lasciuiens; Mathematicus quidã, qui stellas eius disposuit, quintum ei numeravit annum, sed ipse scilicet melius istud de sua nouit professione. Quamquam enim prudens crimen Corneliæ legis incurram; si ciuem Romanum pro seruo tibi vendidero, quin emis bonum & frugi mancipium, quod te & foris & domi poterit iuuare? Sed exinde, odiosus emptor, aliud de alio non desinit

qua-

quærere. deniq; de mansuetudine etiam mea
percontatur anxie. At præco, Veruecem, in-
quit, non asinum vides, ad vsum omnem qui-
etum, non mordacem, nec calcitronem qui-
dem: sed potius in asini corio modestum ho-
minem habitare credas. Quæ res cognitu nõ
ardua. nam si faciem tuam mediis eius femi-
nibus immiseris, facilè periclitaberis, videns
quàm grandem tibi demonstret patientiam.
Sic præco lurconem tractabat dicacule. Sed
ille, cognito cauillatu, similis indignanti: At
te, inquit, cadauer surdum & mutum, deli-
rumque præconem, omnipotens & omnipa-
rens dea Syria, & sanctus Sabadius, & Bello-
na, & mater Idæa, cum suo Adone Venus do-
mina, cæcum reddant: qui scurrilibus iam-
dudum contra me velitaris iocis. An me pu-
tas ineptè, iumento fero posse Deam com-
mittere, vt turbatum repentè diuinum deiici-
at simulacrum: egoque miser cogar crinibus
solutis discurrere, & Dæ meæ humi iacenti
aliquem medicum quærere? Accepto tali ser-
mone, cogitabam subitò velut lymphaticus
exilire: vt, me ferocitate cernens exaspera-
tum, emptionem desineret. Sed præuenit co-
gitatum meum emptor anxius, pretio depen-
so statim. quod quidem gaudens dominus,
scilicet tædio mei, facilè suscepit, septemde-
cim denariûm: & illico me tumicla sparteæ
deligatum tradidit Philebo. hoc enim nomi-
ne censebatur iam meus dominus. At ille su-
sceptum

fceptum nouitium famulum trahebat ad do-
 mum, statimque illinc de primo limine pro-
 clamat: Puellæ, seruum vobis pulcellum en-
 ecce mercatus, perduxî. Sed illæ puellæ, cho-
 rus erat cynædorum, quæ statim exultantes
 in gaudium, fracta, rauca & effeminata voce
 clamores absonos intollunt: ratæ scilicet, ve-
 re quempiam hominem seruulum ministerio
 suo paratum. Sed postquam non ceruam pro
 virgine, sed asinum pro homine succidane-
 um videre: nare detorta, magistrum suum
 variè cauillantur. non enim seruum, sed ma-
 ritum illum scilicet sibi perduxisse. Et heus,
 aiunt, caue ne solus exedas tam bellum scili-
 cet pullulum: sed nobis quoque, tuis palum-
 bulis, nonnumquam impertias. Hæc & hu-
 iusmodi mutuò blatterantes, præsepio me
 proximo deligant. Erat quidam iuuenis satis
 corpulentus, choraula doctissimus, collatitia
 stipe de mensa paratus: qui foris quidem cir-
 cumgestantibus Deam cornu canens adam-
 bulabat: domi verò promiscuis operis partia-
 rios agebat concubitus. Hic me, simul domi
 conspexit libenter, appositis largiter cibariis
 gaudens alloquitur: Venisti tandem miserrî-
 mi laboris vicarius. sed diu viuas, & domi-
 nis placeas, & meis defectis iam laterib⁹ con-
 sulas. Hæc audiens, iam meas futuras nouas
 cogitabam ærumnas. Die sequenti variis co-
 loribus indusiati, & deformiter quisque for-
 mati, facie cœnoso pigmento delita, & oculis
 obun-

obunctis graphicè, prodeunt: mitellis, & cro-
cotis, & carbasinis & bombycinis iniecti.
Quidam tunicas albas, in modum lanciola-
rum quoquò versum fluente purpura, depi-
ctas cingulo subligati, pedes luteis induti cal-
ceis, Deamque serico contextam amiculo, mi-
hi gerendam imponunt: brachiisque suis hu-
merotenus renudatis attollentes immanes
gladios ac secures, euantes exiliunt, incitan-
te tibiæ cantu lymphaticum tripudium. Nec
paucis percurfatis casulis, ad quamdam vil-
lam possessoris Britini perueniunt. & ab in-
gressu primo, statim absonis ululatibus con-
strepentes, fanaticè peruolant. Diuque capite
demisso, ceruices lubricis intorquentes mo-
tibus, crinesque pendulos rotantes in circu-
lum, & nonnumquam moribus suos incur-
santes musculos, ad postremum ancipiti fer-
ro, quod gerebant, sua quisque brachia dissi-
cant. Inter hæc, vnus ex illis bacchatur effu-
sus, ac de imis præcordiis anhelitus crebros
referens, velut numinis diuino spiritu reple-
tus, simulabat sauciam vecordiam prorsus.
Quasi Deum præsentia soleant homines non
sui fieri meliores, sed debiles effici, vel ægroti.
Specta denique, quale, cælesti Prouidentia,
meritum reportauerit. Infit vaticinatione cla-
mosa confictò mendacio, semetipsum inces-
sere atque criminari, quasi contra fas sanctæ
religionis designasset aliquid: & insuper iu-
stas pænas noxij facinoris, ipse de suis mani-
bus

bus exposcere. Arrepto denique flagro, quod
 femiviris illis proprium gestamen est, con-
 tortis tæniis lanosi velleris prolixè fimbria-
 tum, & multiugis talis ouium tessellatum, in-
 didem sese multinodis commulcat ictibus:
 mirè contra plagarum dolores præsumptio-
 ne munitus. Cerneret, profectu gladiatorum,
 ictuque flagrorum, solum spurcitie sanguinis
 effeminati madescere. Quæ res incutiebat mi-
 hi non parvam sollicitudinem, videnti tot
 vulneribus largiter profusum cruorem: ne
 quo casu Dæ peregrinæ stomachus, vt quo-
 rundam hominum lactem, sic illa sanguinem
 conspiceret afininum. Sed vbi tandem fatiga-
 ti, vel certè suo laniatu satiati, pausam carnifi-
 cinæ dedere: stipes æreas, immò verò & ar-
 genteas, multis certatim offerentibus, sinu re-
 cepere patulo: necnon & vini cadum, & la-
 ctem, & caseos, & farris & siliginis aliquid, &
 nonnullis ordeum Dæ gerulo donantibus,
 avidis animis corradentes omnia, & in saccu-
 los huic quæstui de industria præparatos far-
 cientes, dorso meo congerunt. vt duplici sci-
 licet sarcinæ pondere grauatus, & horreum
 simul & templum incederem. Ad istum mo-
 dum palantes, omnem illam deprædabantur
 regionem. Sed in quodam castello, copia læ-
 tati largioris quæsticuli, gaudiales instruunt
 dapes. A quodam colono, fictæ vaticinati-
 onis mendacio, pinguißimum deposcunt
 arietem, qui deam Syriam esurientem suo
 satia-

fatigaret sacrificio : probeque disposita cœnula, balneas obeunt : ac dehinc lauti, quemdam fortissimum rusticanum, industria laterum atque imis ventris benè præparatum, comitem cœnæ secum adducunt : paucisq; admodum prægustatis olusculis, ante ipsam mensam spurcissima illa propudia, ad illicitæ libidinis extrema flagitia infandis inguinibus efferantur. passimque circumfusi, nudatum supinatumque iuuenem execrandis vredinibus flagitabant. Nec diu tale facinus meis oculis tolerantibus, PORRO QVIRITES proclamare gestini. sed viduatum ceteris syllabis ac literis præcessit O tantum, sanè clarum ac validum, & asino proprium, sed inoportuno planè tempore. Namque de pago proximo cum plures iuvenes, abactum sibi noctu perquirentes asellum, nimioque studio cuncta diuersoria scrutantes, intus ædium audito ruditu meo, prædam absconditam latibulis ædium rati, coràm rem inuasuri suam, improvisi conferto gradu se penetrant : palamque illos, execrandas fœditates obeuntes deprehendunt. Iam iamque vicinos undique percientes, turpissimam scenam patefaciunt : insuper ridiculè sacerdotum purissimam laudantes castimoniam. Hac infamia consternati, quæ per ora populi facilè dilapsa, meritò inuisos ac detestabiles eos cunctis effecerat, noctem fermè circa mediam, collectis omnibus, furtim castello facessunt. bonaq; itineris

parte

parte ante iubaris ortum transacta, iam die
claro solitudines auias nacti, multa secum
prius collocuti, accingunt se meo funeri:
Deaque vehiculo meo sublata, & humi repo-
sita, cunctis stramentis me renudatum, ac de
quadam quercu destinatum flagro illo pecui-
nis ossibus cathenato verberantes, pænè ad
extremam confecerant mortem. Fuit vnus,
qui poplites meos eneruare securi sæua com-
minaretur, quòd de pudore illo suo tam de-
formiter triumphassem. Sed & ceteri, non
meæ salutis, sed simulacri iacentis contem-
platione, in vita me retinendum censuerunt.
Rursum itaque me refertum sarcinis plenis,
gladiis minantes, perueniunt ad quamdam
nobilem ciuitatem. Inibi vir principalis, & a-
liàs religiosus, & eximiè Deum reuerens, tin-
nitu cymbalorū & sonitu tympanorum, can-
tusque Phrygii mulcentibus modulis exci-
tus, præcurrit obuiam: Deamque votiuo su-
scipiēs hospitio, nos omnes intra conseptum
domus amplissimæ constituit: numenque
summa veneratione atque hostiis opimis pla-
care contendit. Hic ego me potissimum ca-
pitis periclitatum memini. Nam quidam co-
lonus, partem venationis, immanis cerui pin-
guissimum femur, domino illi suo muneri
miserat. quod incuriosè ponè culinæ fores
non altiusculè suspensum, canis adæquè ve-
naticus latenter inuaserat, lætusque præda,
properè custodientes oculos euaserat. Quo

damno cognito, suaque reprehensa negligencia, coquus diu lamentatus lacrymis inefficacibus, iam iamque domino cœnam flagitante mærens, & utcunque metuens, altius filio suo paruulo consalutato, arreptoque funiculo, mortem sibi nexu laquei comparabat. Nec tamen latuit fidam vxorem eius casus extremus mariti. sed funestum nodum violenter inuadens manibus ambabus, Adeo ne, inquit, præsentī malo perterritus, mente excidisti tua? nec fortuitum istud remedium quod Deum prouidentia subministrat, intueris? Nam, si quid in vltimo Fortunæ turbine respicis, expergitè mihi ausculta: & aduenam istum asinum remoto quodam loco deductum iugula, femurque eius ad similitudinem perditī detractum, & accuratius in protrimētis sapidissimè decoctum, appone domino, ceruini vice. Nequissimo verberoni sua placuit salus de mea morte. & multum conseruæ sagacitate laudata, destinatæ etiam lanienæ cultros acuebat.

L. APVLEII

METAMORPHOSEON,
SIVE
DE ASINO AUREO,
LIBER NONVS.

SIC ille nequissimus carnifex contra me manus impias obarmabat. At ego, præcipitante consilium periculi tanti præsentia, nec expectata diutina cogitatione, lanienam imminentem fuga vitare statui. protinusq; vinculo, quo fueram deligatus, abrupto, cursu me proripio totis pedibus, ad tutelam salubrem crebris calcibus velitatus: illicoque me, raptim transcursa proxima porticu, triclinio, in quo dominus ædium sacrificales epulas cum sacerdotibus Dæ cænitabat, inconstanter immitto. nec pauca rerum apparatus cibarij, mensas etiam, impetu meo collido, atque disturbo. Qua rerum deformi strage paterfamilias commotus, vt importunum atque lascium, me cuidam famulo curiosè traditum, certo aliquo loco clausum iussit cohiberi: ne rursus conuiuium placidum simili petulantia dissiparem. Hic astuto commento scitulè munitus, & mediis lanij manibus ereptus, custodela salutaris mihi gaudebam carceris. Sed nimirum nihil Fortuna renuente licet homini nato dexterum prouenire:

nec consilio prudentis, vel remedio sagacis, diuinæ Prouidentix fatalis dispositio subuer- ti vel reformari potest. Mihi deniq; idipsum commentum, quod momentariam salutem reperisse videbatur, periculum grande, immò exitium præsens conflauit aliud. Nam qui- dam subitò puer, mobili ac trepida facie per- citus, vt familiares inter se susurrabant, irrum- pit triclinium: suoque annuntiat domino, de proximo angiportu canem rabidam paulo ante per posticam impetu miro sese direxisse: ardentiq; prorsus furore venaticos canes in- uasisse: ac dehinc proximum petiisse stabu- lum, atque ibi pleraq; iumenta incurrisse pa- ri sæuitia; nec postremum saltem ipsis homi- nibus pepercisse. nam Micylum mulionem, & Hephæstionem cocum, & Hypatium cu- bicularium, & Apollonium medicum, immò verò & plures alios ex familia, abigere ten- tantes, variis moribus quemque lacerasse: certè venenatis moribus contacta nonnulla iumenta efferari iam simili rabie. Quæ res o- mnium statim percussit animos. ratiq; me etiam eadem peste infectum ferocire, arreptis cuiuscemodi telis, mutuoq; vt exitium com- mune protelarent cohortati, ipsi potius eo- dem vesaniæ morbo laborantes, persequun- tur. Nec dubio me lanceis illis & venabulis, immò verò & bipennibus, quæ facile famuli subministrabant, membratim compilassent; ni respecto subiti periculi turbine, cubiculū

In quo mei domini deuertebant, protinus ir-
rupissem. Tunc clausis obseratisque super me
foribus, obsidebant locum; quoad, sine vllō
concessionis suæ periculo, pestilentiaæ letalis
peruicaci rabie possessus ac peresus, absume-
rer. Quo facto, tandem libertatem nactus, so-
litariae fortunæ munus amplexus, super con-
stratum lectum abiectus, post multum equi-
dem temporis somnum humanum quicui.
Iamque clara die, mollitie cubiculi refota las-
situdine, vegetus exsurgo: atque illos, qui
meæ tutelæ peruigiles excubias agitauerant,
ausculto de meis sic altercare fortunis: At
huncine miserum istum asinum iugi furore
iactari credimus? immo verò iam virus, in-
quiescente sæuitia prorsus extinctum. Sic opi-
nionis variae terminum ad explorationē con-
ferunt: ac de rima quadam prospiciunt, sa-
num me atq; sobrium otiosè consistere. Iam-
que vltro foribus patefactis, plenius, an sim
iam mansuefactus, periclitantur. Sed vnus ex
his, de cœlo missus mihi sospitator, argumen-
tum explorandæ sanitatis meæ tale common-
strat ceteris: vt aquæ recentis completam
peluem offerrent potui meo. ac, si intrep-
idus, & more solito sumens, aquis allubescer-
em: sanum me, atque omni morbo scirent
expeditum: contrà verò, si visum contactum-
que laticis vitarem ac perhorrescerem; pro
comperto, noxiam rabieni pertinaciter dura-
re. Hoc enim, libris etiam pristinis proditum,

obseruari solere. Isto placito, vas immane cō-
festim aquæ perlucidæ de proximo petitæ
fonte, contantes adhuc, offerunt mihi. At ego
sine vlla mora progressus, etiam obuiο gradu
satis sitienter, pronus, & totum caput inuer-
gens, salutare verè equidem illas aquas hau-
riebam. Iamque & plausus manus, & aurium
flexus, & ductum capistrī, & quiduis aliud pe-
richitantium, placidè patiebar; quod contra
vesanam eorum præsumptionem, modestiam
meam liquidò cunctis approbarem. Ad istum
modum vitato duplici periculo, die sequenti
rursum diuinis exuviis onustus, cum crotalis
& cymbalis circumforaneum mendicabulum
producor ad viam. Nec paucis casulis atque
castellis oberratis, diuertimus ad quempiam
pagum vrbis opulentæ quondam, vt memo-
rabant incolæ, inter semiruta vestigia condi-
tum. & hospitio proximi stabuli recepti, co-
gnoscimus lepidam de adulterio cuiusdam
pauperis fabulam: quam vos etiam cognosca-
tis volo. Hic gracili pauperie laborans, fabri-
les operas præbendo, paruis illis mercedibus
vitam tenebat. Erat ei tamen vxorcūla, etiam
satis quidem tenuis & ipsa, verumtamen po-
strema lasciuiā famigerabilis. Sed die qua-
dam, dum matutinò ille ad opus susceptum
proficiscitur, statim latenter irrepit eius ho-
spitium temerarius adulter. Ac, dum Veneris
colluctationibus securius operantur; maritus
ignarus rerum, ac nihil etiam nunc tale suspi-
cans,

eans, improuisus hospitium repetit. Iamque
 clausis & obseratis foribus, vxoris laudata
 continentia, ianuam pulsat, sibilo etiam præ-
 sentiam suam denuntiante. Tunc mulier cal-
 lida, & ad huiusmodi flagitia perastutula, te-
 nacissimis amplexibus expeditum hominem,
 dolio, quod erat in angulo semiobrutum, sed
 alias vacuum, dissimulanter abscondit: & pa-
 tefactis ædibus, adhuc introeuntem maritum
 aspero sermone accipit: Siccine, vacuus & o-
 tiosus, insinuatis manibus ambulabis mihi,
 nec, obito consueto labore, vitæ nostræ pro-
 spicies, & aliquid cibatus parabis? at ego mi-
 sera & per noctem & per diem lanificio ner-
 uos meos contorqueo, vt intra cellulam no-
 stram saltem lucerna luceat. Quanto me feli-
 cior Daphne vicina, quæ mero & prandio
 matutino satiata, cum suis adulteris volupta-
 tur! Sic confutatus maritus, Et quid istuc est?
 ait. Nam, licet forensi negotio officinator
 noster attentus ferias nobis fecerit, tamen ho-
 diernæ cænulæ nostræ prospexi. Vides istud
 dolium, quod supervacuum, frustra locum
 detinet tantum, & reuera præter impedi-
 mentum conuersationis nostræ, nihil præ-
 stat amplius? istud ego quinque denariis cui-
 dam venditavi: & adest, vt, dato pretio, se-
 cum rem suam ferat. Quin itaque præcinge-
 ris, mihiq; manum tantisper accommodas,
 vt exobrutum protinus tradatur emptori.
 E renata fallacia, mulier temerarium tol-

lens cachinnum, Magnum, inquit, istum virum ac strenuum negotiatorem nacta sum, qui rem quam ego mulier intra hospitium contenta, iamdudum septem denariis vendidi, minoris distraxit. Additamento pretij lætus maritus, Et quis est ille, ait, qui tanto pretio præstinauit? At illa, Olim inepte, inquit, descendit in dolium, sedulò soliditatē eius probaturus. Nec ille sermoni mulieris defuit: sed exurgens alacriter, Vis, inquit, verum scire materfamiliās? hoc tibi dolium nimis vetustum est, & multifariam rimis hiantibus quassum. Ad maritumque eius dissimulanter conuersus: Quin tu quicumque es homuncio, lucernam, ait, actutum mihi expedis: vt eras intrinsecus sordibus, diligenter aptum v. sui possim dinoscere, nisi nos putas æs de malo habere. Nec quidquam moratus ac suspicatus acer & egregius ille maritus, accensa lucerna: Discede, inquit, frater, & otiosus assiste, donec probè procuratum istud tibi re-præsentem. Et cum dicto nudatus ipse, delato lumine, scabiem vetustam cariosæ testæ occipit exsculpere. At verò adulter, bellissimus ille pusio, inclinatam dolio pronam uxorem fabri, superincuruatus, securè dedolabat. At illa capite in dolium demisso, maritum suum astu meretricio tractabat ludicrè. hoc, & illud, & aliud, & rursus aliud purgandum digito demonstrat suo: donec vtroque opere perfectò, acceptis septem denariis calamitosus

mitosus faber collo suo gerens dolium, coactus est ad hospitium adulteri perferre. Pauculis ibi diebus commorati, & munificentia publica saginati, vaticinationisque crebris mercedibus suffarcinati piissimi illi sacerdotes, nouum quæstus genus sibi comminiscuntur. Sorte vnica casibus pluribus enotata, consulentes de rebus variis plurimos, ad hunc modum cauillantur. Sors hæc erat:

Ideo coniuncti terram prosciindunt boues,

Vt in futurum lata germinent fata.

Tum si qui, matrimonium forte captantes, interrogarent; rem ipsam responderi aiebant: Iungendos connubio, & satis liberum procreandis. Si possessiones præstinaturus quæreret: meritò boues, vt & iugum, & arua se mentis florentia, pronuntiari. Si quis de profectione sollicitus, diuinum caperet auspici-um: iunctos iam paratosque quadrupedum cunctorum mansuetissimos: & lucrum promitti de glebæ germine. Si proelium capeffiturus, vel latronum factionem persequuturus, vtilis nec ne processus sciscitaretur; addictam victoriam forti præfagio contendebant: quippe ceruices hostium iugo subacturi, & prædam de rapinis yberrimam fructuosamque capturi. Ad istum modum, diuinationis astu captioso contraxerant non paruas pecunias. Sed assiduis interrogationibus, argumenti satietate iam defecti, rursus ad viam prædeunt, via tota quam nocte confeceramus

ramus longè peiorem. quidni ? lacunosis incilibus voraginosam, partim stagnanti palude fluidam, & alibi subluvie cænosa lubricam. Crebris denique offensaculis & assiduis lapsibus iam contusis cruribus meis, vix tandem ad campestres semitas fessus euadere potui. Et ecce, nobis repentè de tergo manipulus armati supercurrit equitis : ægreque cohibita equorum curruli rabie, Philebum ceterosque comites eius inuolant auidi : colloque constricto, & sacrilegos impurosque compellantes, interdum pugnis obuerberant : nec non manicis etiam cunctos coartant : & idemtidem vrgenti sermone comprimunt, promerent ocyus aureum cantharum, promerent auctoramentum illud sui sceleris : quod, simulatione solemniū, quæ in operto factitauerant, ab ipsis puluinaribus matris Deūm clanculo furati, prorsus quasi possent tanti facinoris euadere supplicium, tacita profectio- ne adhuc luce dubia pomerium peruaserint. Nec defuit, qui manu super dorsum meum iniecta, in ipso Deæ, quam gerebam, gremio scrutatus, reperiret, atque incoram omnium aureum depromeret cantharum. Nec isto saltem tam nefario scelere impuratissima illa capita confutari, terrerive potuere, sed mendoso risu canillantes : En, inquiunt, indignæ rei scæuitatem ! quàm plerique insontes periclitantur homines ! propter vnicum cantharum, quem Deūm mater sorori suæ Deæ Sy-
riæ

riæ hospitale munus obtulit, noxios religionis antistites ad discrimen vocati capitis. His, & aliis similibus affaniis frustra obblatteratis, eos retrorsum abducunt pagani, statimque victos in Tullianum compingunt: cantharoque, & ipso simulacro quod gerebam, apud fani donarium redditis ac consecratis, altera die productum me, rursus voce præconis vœnui subiiciunt, septemque nummis carius, quàm prius me comparauerat Philebus, quidam pistor de proximo castello præstinauit. protinusque, frumento etiam coëmpto affatim onustum, per iter arduum scrupis, & huiuscemodi stirpibus infestum, ad pistrinum, quod exercebat, perducit. Ibi complurium iumentorum multiuij circuitus intorquebant molas ambage varia. nec die tantum, verum perpeti etiam nocte, prorsus instabili machinarum vertigine lucubrabant peruigilem farinam. Sed mihi, ne rudimentum seruitij perhorrescerem, nouus dominus loca & lautia prolixè præbuit. Nam & diem illum primum feriatum dedit, & cibariis abundanter instruxit præsepium. Nec tamen illa otij saginæque beatitudo durauit vltèrius. Sed die sequenti, molæ, quæ maxima videbatur, matutinus adstituor: & illico velata facie, propellor ad incurua spacia flexuosi canalis: vt in orbe termini circumfluentis reciproco gressu, mea recalcanis vestigia, vagarer errore certo. Nec tamen sagacitatis ac prudentiæ

meæ prorsus oblitus, facilem me tirocinio
disciplinæ præbui. Sed quamquam frequen-
ter, cum inter homines agerem, machinas si-
miles circumrotari vidissem: tamen ut expers
& ignarus operis, stupore mentito defixus
hærebam. quod enim rebar, ut minus aptum,
& huiusmodi ministerio satis inutilem, me
ad quempiam alium utique leuiorem labo-
rem legatum iri, vel otiosum certè cibatum
iri. Sed frustra solertiam damnosam exercui.
Complures enim protinus, baculis armati
me circumsteterunt: atque, ut eram lumini-
bus obiectis securus, etiam nunc repente si-
gno dato, & clamore conforto, plagas inge-
rentes acervatim, adeò me strepitu turbulen-
tant: ut cunctis consiliis abiectis, illico scitissi-
mè tæniæ spartæ totus innixus, discursus
alacres obirem. Hac subita sectæ commuta-
tione risum toto cœtu commoueram. Iamque
maxima diei parte transacta, defectum alio-
quin me, helcio sparteo dimoto, nexu ma-
chinæ liberatum applicant præsepio. At ego
quamquam eximiè fatigatus, & refectione
virium vehementer indigus, & prorsus fame
perditus; tamen familiari curiositate attoni-
tus, & satis anxius, postposito cibo, qui co-
piosus aderat, inoptabilis officinæ disciplinā
cum delectatione quadam arbitrabar. Dij bo-
ni! quales illi homunculi vibicibus liuedinis
totam cutem depicti, dorsumque plagosum
scissili centunculo magis inumbrati quàm
obteq

obtecti; nonnulli exiguo tegili tantummodo pubem iniecti; cuncti tamen sic tunicati, ut essent per pannulos manifesti; frontes literati, & capillum semirasi, & pedes annulati: tum lurore deformes, & fumosis tenebris vaporosæ caliginis palpebras adefi, atque adeo male luminati: & in modum pugilum, qui pulvisculo perspersi dimicant, farinulento cinere sordide candidati. Iam de meo iumentario contubernio quid, vel ad quem modum memorem? Quales illi muli senes, vel cantherij debiles? circa præsepium capita demersi, contruncabant moles pælearum: ceruice cariosa vulnerum putredine, follicantes nares languidas assiduo pulsu tussedinis hiulci, pectora copulæ spartæ tritura continua exulcerati, costas perpetua castigatione ossium tenus renudati, ungulas multiuia circuncisione in enorme vestigium porrecti, totumque corium veterna atque scabiosa macie exasperati. Talis familiæ funestum mihi etiam metuens exemplum, veterisque Lucij Fortunam recordatus, & ad ultima salutis iam detrusus, summisso capite mærebam. Nec ullum vspiam cruciabilis vitæ solatium aderat: nisi quod ingenita mihi curiositate recreabar, dum præsentiam meam parui facientes, liberè quæ volunt omnes & agunt & loquuntur. Nec immerito priscae poëticæ diuinus auctor apud Graios, summæ prudentiæ virum monstrare cupiens, multarum ciuitatum obitu, & vario-

rum populorum cognitu, summas adeptum
virtutes cecinit. Nam & ipse gratas gratias A-
fino meo memini, quod me suo celatum teg-
mine, variisque fortunis exercitatum, etsi mi-
nus prudentem, multiscium certè reddidit.
Fabulam denique bonam, præ ceteris suaue
comptam, ad aures vestras afferre decreui. &
en, occipio. Pistor ille, qui me pretio suum
fecerat, bonus alioqui vir & apprimè mode-
destus, pessimā & ante cunctas mulieres lon-
gè deterrimam sortitus coniugem, poenas ex-
tremas tori Larisque sustinebat: ut hercules
eius vicem ego quoque tacitus frequenter in-
gemiscerem. Nec enim vel vnum vitium ne-
quissimæ illi feminæ deerat: sed omnia pror-
sus, ut in quamdam cænosam latrinam, in e-
ius animum flagitia confluxerant. scæua, sæ-
ua, virosa, ebriosa, peruicax, in rapinis turpi-
bus auara, in sumptibus foedis profusa: ini-
mica Fidei, hostis Pudicitiae. Tunc spretis
atque calcatis diuinis numinibus, in vicem
certæ religionis, mentita sacrilega præsum-
ptione Dei, quem prædicaret vnicum, confi-
ctis observationibus vacuis, fallens omnes
homines, & miserum maritum decipiens,
matutino mero & continuo stupro corpus
manciparat. Talis illa mulier, miro me perse-
quebatur odio. Nam & antelucio recubans
adhuc, subiungi machinæ nouitium clama-
bat asinum: & statim ut cubiculo primū
processerat, insistens iubebat, incoram sui
plagas

plagas mihi quàm plurimas irrogari. & cum
 tempestiuo prandio laxarentur iumenta cete-
 ra, longè tardius applicari præseprio iubebar.
 Quæ sæuitia, multo mihi magis genuinam
 curiositatē in suos mores ampliauerat. Nam
 & assiduò planè commeanem in eius cubi-
 culum quemdam sentiebam iuuenem, cuius
 & faciem videre cupiebam ex summo studio:
 si tamen velamentum capitis libertatem tri-
 buisset meis alioquin luminibus: nec enim
 mihi solertia defuisset, ad detegenda quoquo-
 modo pessimæ feminae flagitia. Sed anus
 quædam, stupri sequestra, & adulterorum in-
 ternuntia, de die cottidie inseparabilis aderat.
 cum qua protinus ientaculo, ac dehinc vino
 mero mutuis vicibus velitata, scenas fraudu-
 lentas in exitium miserrimi mariti subdolis
 ambagibus construebat. At ego quamquam
 grauius succensens errori Fotidis, quæ me
 dum auem fabricat, perficit asinum; isto ta-
 men vel vnico solatio ærumnabilis deformi-
 tatis meæ recreabar, quod auribus grandissi-
 mis præditus, cuncta longulè etiam dissita
 facilimè sentiebam. Denique die quadam ti-
 midæ illius auiculæ sermo talis meas defer-
 tur aures: De isto quidem mi herilis tecum
 ipsa videris. quæ sine meo consilio pigrum,
 & formidolosum familiarem istum fortita
 es: qui insuavis & odiosi mariti tui capera-
 tum supercilium ignauiter perhorrescit; ac
 per hoc amoris languidi desidia tuos volentes
 ampla-

amplexus discruciat. Quanto melior Philesi-
 eterus, adulescens & formosus & liberalis &
 strenuus, & contra maritorum inefficaces di-
 ligentias constantissimus ! dignus hercules
 solus omnium matronarum perfrui deliciis :
 dignus solus coronam auream capite gestare,
 vel ob unicum istud, quod nunc nuper in
 quemdam zelotypum maritum eximio stu-
 dio commentus est. Audi denique, & amato-
 rum diuersum ingenium compara. Nosti
 quemdam Barbarum, nostræ ciuitatis decu-
 rationem, quem Scorpionem, præ morum a-
 critudine, vulgus appellat. hic uxorem gene-
 rosam, & eximia formositate præditam, mira
 custodela munitam, domi suæ quàm cautis-
 simè cohibebat. Ad hæc, vltimâ pistoris illa
 uxor, subiiciens : Quidni ? inquit, noui dili-
 genter. Aretem meam condiscipulam memo-
 ras. Ergo, inquit anus, nosti totam Philesieteri
 etiam ipsius fabulam ? Minime gentium, in-
 quit : sed nosse valde cupio, & oro mater, or-
 dine mihi singula retexe. Nec commorata il-
 la sermocinatrix immodica, sic anus incipit :
 Barbarus iste, cùm necessariam profectionem
 pararet, pudicitiamq; caro coniugio conser-
 uare summa diligentia euperet : seruulum
 suum Myrmecem, fidelitate præcipua co-
 gnitum, secretum commonet, suæque domi-
 næ custodelam omnem permittit : carcerem
 & perpetua vincula, famem denique & mor-
 tem violentam comminatus, si quisquam ho-
 minum

minum, vel in transitu, digitotenus eam con-
 rigisset. idque deierans etiam confirmat per
 omnia diuina numina. Ergo igitur summo
 pauore perculsum Myrmecem acerrimum re-
 linquens vxori sequutorem, securam dirigit
 profectionem. Tunc obstinato animo vehe-
 menter anxius Myrmex, nec vsquam domi-
 nam suam progredi sinebat, & lanificio do-
 mestico destrictam inseperabilis adsidebat. ac
 tantum necessario vespertini lauacri progres-
 su, adfixus atque conglutinatus, extremas
 manu prehensens lacinias, mira sagacitate
 commissæ prouinciæ fidem tuebatur. Sed ar-
 dentem Philesieteri vigilantiam, matronæ no-
 bilis pulcritudo latere non potuit. Atque hæc
 ipsa potissimum famosa castitate, & insignis
 tutelæ nimietate instrictus atque inflamma-
 tus, quiduis facere, quiduis pati paratus, ad
 expugnandam tenacem domus disciplinam
 totis accingitur viribus. certusque fragilita-
 tis humanæ Fidei, & quod pecuniæ cunctæ
 sint difficultates peruiæ, auroque soleant ada-
 mantinæ etiam perfringi fores; opportuna
 nactus Myrmecis solitatem, ei amorem suum
 aperit: & supplex eum medelam cruciatui
 deprecatur. nam sibi statutam decretamque
 mortem proximare, ni maturius cupito poti-
 atur. Nec eum tamen quidquam in re facile
 formidare debere. quippe cum vespera solus,
 fide tenebrarum contactus atq; absconditus,
 introrepere, & intra momentum temporis
 remouere.

remeare posset. His & huiusmodi suadelis
validum addens cuneum qui rigentem prorsus
serui tenacitatem violenter diffinderet.
porrecta enim manu sua, demonstrat ei nouitate
nimia candentes solidos aureos: quorum
viginti quidem puellæ destinasset: ipsi verò
decem libenter offerret. Exhorruit Myrmex
inauditum facinus, & obclusis auribus
effugit protinus. Nec auri tamen splendor
flammeus oculos ipsius exire potuit. sed quam-
quam procul semotus, & domum celeri gradu
prouectus, videbat tamen decora illa monetae
lumina, & opulentam praedam iam tenebat
animo: miroq; mentis salo & cogitationum
dissensione, misellus in diuersas sententias
carpebatur, ac distrahebatur. Illic fides, hic
lucrum; illic cruciatus, hic voluptas. Ad postremum
tamen, formidinem mortis vicit aurum.
Nec saltem spatio cupido formosae pecuniae
leniebatur. sed nocturnas etiam curas inuas-
erat pestilens auaritia, vt, quamuis herilis
eum comminatio domi cohiberet, aurum tamen
foras euocaret. Tunc deuorato pudore,
& dimota contatione, sic ad aures dominae
mandatū perfert. Nec à genuina leuitate def-
ciuit mulier, sed execrando metallo pudicitiam
suam protinus auctorata est. Ita gaudio
perfusus, ad suae fidei praecipitium, Myrmex
non modò capere, verum saltem contingere,
quam exitio suo viderat, pecuniam cupiens,
& magnis suis laboribus perfectum desiderium
Phile-

Philesietero, lætitia percitus, nuntiat: statimq;
 destinatum pretium reposcit. & tenet num-
 mos aureos manus Myrmecis, quæ nec æreos
 morat. Iamq; nocte promota, solum perducit
 ad domum, probeq; capite contectum, ama-
 torem strenuum infert adusq; dominæ cubi-
 culum. Commodum novis amplexibus A-
 mori rudi litabant, comòdum prima stipen-
 dia Veneri militabant novi & nudi milites: &
 contra omnium opinionem, captata noctis
 opportunitate, improvisus maritus assistit.
 suæ dom⁹ ianuam iam pulsant, iam clamat, iam
 saxo fores verberat: & ipsa tarditate magis
 magisq; suspectus, dira comminatur Myrme-
 ci supplicia. At ille, repentino malo pertur-
 batus, & misera trepidatione ad inopiam con-
 silij deductus, quod solum poterat, nocturnas
 tenebras causabatur sibi obsistere, quin cla-
 vem curiosè absconditâ reperiret. Interdum
 Philesieterus, cognito strepitu, raptim tuni-
 cam iniectus, sed planè præ turbatione pedi-
 bus intectis, procurrit cubiculo. Tunc Myr-
 mex, tandem claue pessulis subiecta, repandit
 fores. & recipit tunc etiam fidem Deum bo-
 antem dominum. eoq; properè cubiculum
 petente, clandestino transcurso dimittit Phi-
 lesieterum. Quo iam pro limine liberato, se-
 curus sui, clausa domo, rursus se reddidit
 quieti. Sed prima luce Barbarus procedit
 cubiculo, videt sub lectulo soleas incogni-
 tas, quibus indutus Philesieterus irrepserat:

suspe-

suspectusque è re nata, quæ gesta sunt: non uxori, nec vlli familiarium cordolio patefacto, sublati his, & in sinum furtim absconditis, iusso tantum Myrmece per conseruos vincto forum versus detrahi, tacitos secum mugitus iterans, rapidum dirigit gressum: certus solearum indicio vestigium adulteri posse se perfacilè indipisci. Sed ecce, per plateam dum Barbarus vultu turgido, subductisque superciliis incedit iratus; ac pone eum Myrmex vinculis obrutus, non quidem coram noxæ deprehensus, conscientia tamen pessima permistus, lacrymis vberibus, ac postremis lamentationibus, inefficacem commouet miserationem: opportunè Philesiterus occurrens, quamquam diuerso quodam negotio destinatus, repentina tamen facie permotus, non enim deterritus, recolens festinationis suæ delictum, vt cetera consequenter suspicatus, sagaciter extemplò sumpta familiari constantia, dimotis seruulis, inuadit cum summo clamore Myrmecem, pugnisq; malas eius clementer obtundens, At te, inquit, nequissimum & periurum caput, dominus iste tuus, & cuncta cæli numina, quæ deierando temere deuotasti, pessimum pessimè perdant! qui de balneis soleas hesternæ die mihi furatus es: dignus hercules, dignus, qui & ista vincula conteras, & insuper etiam carceris tenebras perferas. Hac opportuna fallacia vigorati iuuenis inductus, immò sublatus & ad

& ad credulitatem delapsus Barbarus, postliminò domum regressus, vocato Myrmece, soleas illas offerens, & ignouit ex animo: & uti domino redderet, cui subriperat, suavit. Hactenus adhuc anicula garriente, suscipit mulier: Beatam illam, quæ tam constantis sodalis libertate fruitur! At ego misella, molæ etiam sonum, & cæcam illius scabiosi asini faciem timentem familiarem incidi. Ad hæc anus: Iam ego tibi, probè suatum & confirmatum animi amatorem illum alacrem, vadium monio sistam. Et insuper condita vespertina regressione cubiculo facessit. At pudica vxor statim cænas Saliarum comparat. vina pretiosa defecat, pulmenta recentia tucetis temperat, mensa largiter instructa. Denique, ut Dei cuiusdam, sic aduentus expectatur adulteri. nam, & opportunè, maritus foris apud næcam proximum cœnitabat. Ergo igitur meridie propinquante, helcio tandem absolutus, refectionique securè redditus, non tam hercule laboris libertate gratulabar, quàm quòd reuelatis luminibus, liberè iam, cunctas facinorosæ mulieris artes prospectare poteram. Sol ipsum quidem delapsus Oceanum, subterrenas orbis plagas illuminabat: & ecce, nequissimæ anus adhærens lateri temerarius adulter aduentat: puer admodum, & adhuc lubrico genarum splendore conspicuus, adhuc adulteros ipse delectans. Hunc multis admodum sauiis exceptum, mulier cœnam iubet

bet paratam accumbere. Sed ut primum occur-
soria potione, & inchoatum gustum
extremis labiis contingebat adolescens; mul-
to celerius opinione rediens, maritus aduen-
tat. Tunc vxor egregia, diras deuotiones in
eum deprecata, & crurum ei fragium obomi-
nata, exangui formidine trepidantem adulte-
rum, alueo ligneo, quo frumenta purgari
consueuerant, temerè propter iacenti suppo-
situm, abscondit: ingenitaq; astutia dissimu-
lato tanto flagitio, intrepidum mentita vul-
tum, percontatur de marito, cur utique con-
tubernalis artissimi relicta cænula, præmatu-
rus afforet. At ille dolenti prorsus animo su-
spirans assidue, Nefarium, inquit, & extre-
mum facinus perditæ feminæ tolerare nequi-
ens, fuga me proripui. Hem qualis Dij boni
matrona, quàm fida, quamque sobria, turpis-
simo se dedecore foedauit! Iuro per istam ego
sanctam Cererem, me nunc etiam meis oculis
de tali muliere minus credere. His instincta
verbis mariti, audacissima vxor, noscendæ
rei cupiens, nō cessat obtundere, totam pror-
sus à principio fabulam promeret. Nec desti-
tit: donec eius voluntati succubuit maritus.
& sic, ignarus suorum, domus alienæ per-
censet infortunium: Contubernalis mei ful-
lonis vxor, alioquin seruati pudoris, ut vide-
batur, femina, quæ semper secundo rumore
gloriosa, Larem mariti pudicè gubernabat,
occulta libidine prorupit in adulterū quem-
pian.

piam. Cumque furtiuos amplexus obiret as-
 fiduè, ipso illo denique momento, quo nos
 lauati cœnam petebamus, cum eodem illo iu-
 uene miscebatur in Venerem. Ergo nostra re-
 pentè turbata præsentia, subitario ducta con-
 silio, eundem illum subiectum contegit vi-
 minea cauea: quæ fustium flexu in rectum
 aggregata cumulum, lacinias circumdatas,
 suffusa candido fumo sulphuris inalbabat. co-
 que iam, vt sibi videbatur, tutissimè celato,
 mensam nobiscum secura participabat. Inter-
 dum acerrimo grauique odore sulphuris iu-
 uenis inescatus, atque obnubilatus, intercluso
 spiritu diffuebat: vtque est ingenium viuacis
 metalli, crebras ei sternutationes commoue-
 bat. Atque vt primum è regione mulieris, po-
 nè tergum eius maritus acceperat sonū ster-
 nutationis, quod enim putaret ab ea profe-
 ctum: solito sermone salutem ei fuerat im-
 precatus, & iterato rursus, & frequentato sæ-
 pius: donec rei nimietate commotus, quod
 res erat tandem suspicatur. Et, impulsam mensam
 protinus, remotaque cauea, producit homi-
 nem, crebros anhelitus ægre reflantē inflam-
 matusq; indignatione contumeliæ, gladium
 flagitans, iugulare moriturum gestiebat; nī
 respecto communi periculo, vix eum ab im-
 petu furioso cohibuissem: adseuerans breui,
 absque noxa nostri, suapte inimicum eius vi-
 olentia sulphuris periturum. Nec suadela
 mea, sed ipsius rei necessitate lenitus, quippe
 iam

iam semivivum, illum in proximum deportat angiportum. Tunc uxorem eius tacite suasi, ac denique persuasi, secederet paululum, atque ultra limen tabernæ ad quampiam tantisper familiarem sibi mulierem: quoad spatio feruens mariti sedaretur animus: qui tanto calore, tantaque rabie perculsus, non eram dubius, aliquid etiam de se suaque coniuge tristius profecto cogitaret aliud. Contubernalis epularum tædio fugatus, Larem reueni meum. Hæc recensente pistore, iamdudum procax & temeraria mulier, verbis execrantibus fullonis illius detestabatur uxorem: illam perfidam, illam impudicam, denique universi sexus grande dedecus: quæ suo pudore postposito, torique genialis calcato foedere, Larem mariti lupanari maculasset infamia: namque perdita nuptæ dignitate, prostitutæ sibi notam adsciuerit. Addebat, & tales oportere viuas exuri feminas. Et tamen, taciti vulneris, & suæ sordidæ conscientiae commonita, quo maturius stupratorem suum tegminis cruciatu liberaret, idem tamen suadebat, matritum temporius quieti decedere. At ille; utpote intercepta cæna profugerat prorsus ieiunus, mensam poni comiter postulabat. Apponebat ei propere, quamuis inuita, mulier. quippini? destinata alijs. Sed mihi penitus carpebantur præcordia, & præcedens facinus ac præsentem deterrimæ feminae constantiam cogitanti: mecumque sedulo deliberebam,

rabam,

rabam, si quo modo possem, detectis ac reuelatis fraudibus, auxilium meo præbere domino: illumque, qui instar testudinis alucum succubabat, depulso tegmine, cunctis palam facere. Sic herili contumelia me cruciatum, tandem cælestis respexit Prouidentia. Nam senex claudus, cui nostra tutela permissa fuerat, vniuersa nos iumenta, id hora iam postulante, ad lacum proximum bibendi causa gregatim prominabat. Quæ res opportunissimam mihi vindictæ subministravit occasionem. Namque prætergrediens, observatos extremos digitos adulteri, qui per angustias caui tegminis prominebant, obliquata atque infesta virgula compressos, usque ad summam minutiem contero, donec intolerabili dolore commotus sublato flebili clamore, repulsoque & abiecto alueo, conspectui profano redditus, scenam propudiosæ mulieris patefecit. Nec tamen pistor damno pudicitiae magnoperè commotus, exangui pallore trepidantem puerum, serena fronte & propitiata facie commulcens, incipit: Nihil triste de me tibi fili metuas. non sum barbarus, nec agresti morû squallore præditus: nec ad exemplum machinæ truculentæ, sulphuris te lætali fumo necabo; ac ne iuris quidem seueritate lege de adulteriis ad discrimen vocabo capitis tam venustum tamque pulcellum puellum: sed planè cum vxore mea partiariò tractabo. nec exciscundæ familiæ, sed communi diui-

dundo formula dimicabo : vt, sine vlla con-
trouersia vel dissensione, tribus nobis in vno
conueniat lectulo. Nam & ipse semper cum
mea coniuge tam cōcorditer vixi, vt, ex secta
prudentium, eadem nobis ambobus place-
rent. Sed nec æquitas ipsa patitur, habere
plus auctoritatis vxorem quàm maritum. Ta-
lis sermonis blanditie cauillatum, deducebat
ad torum nolentem puerum, sequentem ta-
men : & pudicissima illa vxore altrorsus di-
sculsa, solus ipse cum puero cubans, gratissima
corruptarum nuptiarum vindicta perfrueba-
tur. Sed cùm primùm rota Solis lucida diem
peperit, vocatis duobus è familia validissimis,
quàm altissimè sublato puero, ferula nates e-
ius obuerberans : Tu autem, inquit, tam mol-
lis ac tener, & admodum puer, defraudatis
amatoribus ætatis tuæ flore, mulieres appe-
tis : atque eas liberas & connubia lege socia-
tas corrumpis, & intempestium tibi nomen
adulteri vindicas ? His, & plurib⁹ verbis com-
pellatum, & insuper affatim plagis castiga-
tum, forinsecus abiicit. At ille adulterorum
omnium fortissimus, insperata potitus salute,
tamen nates candidas illas noctu diuque di-
ruptus, mærens profugit. Nec secius pistor
ille nuntium remisit vxori, eamque protinus
de sua perturbauit domo. At illa, præter ge-
nuinam nequitiam, contumelia etiam, quam-
uis iusta, tamen altius commota atque exa-
sperata, ad armillum reuertit, & ad familia-

res

res feminarum artes accenditur: magnaque
 cura requisitam veratricem quamdam femi-
 nam, quæ deuotionibus ac maleficiis quiduis
 efficere posse credebatur, multis exorat pre-
 cibus, multisque suffarcinat muneribus, al-
 terum de duobus postulans: vel rursus mi-
 tigato conciliari marito: vel si id nequiverit,
 certe Larua, vel aliquo diro numine immis-
 so, violenter eius expugnari spiritum. Tunc
 saga illa, & diuinipotens primis adhuc armis
 facinorosæ disciplinæ suæ velitatur: & vehe-
 menter offensum mariti flectere atque in a-
 morem impellere conatur animum. Quæ
 res cum ei secius ac rata fuerat, proueniret:
 indignata numinibus, & præter præmij desti-
 natum compendium, contemptione etiam
 stimulata, ipsi iam miserrimi mariti incipit
 imminere capiti, ymbraque violenter per-
 emptæ mulieris ad exitium eius instigare.
 Sed forsitan lector scrupulosus, reprehen-
 dens narratum meum, sic argumentaberis:
 Vnde autem tu stultule asine, intra terminos
 pistrini contentus, quid secretò, vt affirmas,
 mulieres gesserint, scire potuisti? Accipe i-
 gitur, quemadmodum homo curiosus, iu-
 menti faciem sustinens, cuncta quæ in perni-
 ciem pistoris mei gesta sunt, cognoui. Diem
 fermè circa mediam, repentè intra pistrinum
 mulier, reatu miraque tristitie deformis, ap-
 paruit, flebili centunculo semiamicta, nudis
 & intectis pedibus, lutore buxco macieque

foedata, & discerptæ comæ semicanæ, sordentes inspersu cineris, pleramque eius anteuentulæ contegebant faciem. Hæc talis, manu pistori clementer iniecta, quasi quippiam secretò collocutura, in suum cubiculum deducit eum: & adducta fore, quàm diutissimè demoratur. Sed cùm esset iam confectū omne frumentum, quod inter manus opifices tractauerant, necessarioque peti deberet aliud, seruuli cubiculum propter astantes dominum vocabant, operique supplementum postulabant. Atque vt illis sæpiculè & interuocaliter clamantibus nullus respondit dominus; iam forem pulsare validius: & quòd diligentissimè fuerat oppeffulata, maius peiusq; aliquid opinantes, nisu valido reducto vel diffracto cardine, tandem patefecit aditum. Nec vspiciam reperta illa muliere, vident è quodam tiggillo constrictum, iamque exanimem pendere dominum. Eumque nodo ceruicis absolutum, detractumque, summis plangoribus, summisque lamentationibus atque vltimo lauacro procurant: peractisque feralibus officiis, frequentique prosequente comitatu, tradunt sepulturæ. Die sequenti, filia eius accurrit è proximo castello, in quo pridem denupserat, mæsta, atque crines pendulos quatiens, & interdum pugnis obtundens vbera. quæ, nullo quidem domus infortunium nuntiante, cuncta cognouerat; sed ei per quietem obtulit sese flebilis patris sui facies, adhuc nodo reuin-

cta

Ita ceruice: eique totum nouercae scelus aperuit, de adulterio, de maleficio, & quemadmodum laruatus ad Inferos demeasset. Et cum se diutino plangore cruciasset, concursu familiarium cohibita, tandem pausam luctui fecit. Iamque nono die rite completis apud tumulum solemnibus, familiam, supellectilemque, & omnia iumenta ad hereditariam deducit auctionem. Tunc unum Latem, variè dispergit venditionis incertæ licentiosa Fortuna. Me denique ipsum pauperculus quidam hortulanus comparat quinquaginta nummis, magno, ut aiebat: sed ut communi labore victum sibi quæreret. Res ipsa mihi poscere videtur, ut huius quoque seruitij mei disciplinam exponam. Matutinò me multis oleribus onustum, proximam ciuitatē deducere consueuerat dominus: atq; ibi venditoribus tradita mercede, dorsum insidens meum, sic hortum redire. At dum fodiens, dum irrigans, ceteroque incuruus labore deseruit; ego tantisper otiosus, tacita quiete recreabar. Sed ecce, siderum ordinatis ambagibus, per numeros dierum ac mensium remeans annus, post mustulentas auctumni delicias, ad hybernas Capricorni pruinas deflexerat: & assiduis pluuiis, nocturnisque rorationibus, sub dio, & intecto conclusus stabulo, continuo discruciar bar frigore. quippe cum meus dominus, præ nimia paupertate, ne sibi quidem, nedum mihi, posset stramen aliquod, vel exi-

guum tegimen parare ; sed , frondoso casulae
contentus umbraculo degeret. Ad hoc, ma-
tutinò lutum nimis frigidum, geluque præa-
cuta frustra nudis inuadens pedibus, enitebar.
ac ne fuetis saltem cibariis ventrem meum
replere poteram. Namque & mihi & ipsi do-
mino cæna par ac similis sed oppidò tenuis
aderat : lactucæ veteres & insuaues , illæ, quæ
seminis enormi senectæ, adinstar scoparum
in amaram cœnosi succus cariem exolescunt.
Nocte quadam paterfamilias , de pago proxi-
mo , tenebris illunæ caliginis impeditus, &
imbre nimio madescens, atque ob id ab itine-
re directo cohibitus, ad hortum nostrum, iam
fesso equo , diuertit. Receptusque comiter
pro tempore , licet non delicato , necessario
tamen quietis subsidio, remunerari benignum
hospitem cupiens , promittit ei , de prædiis
suis sese daturum & frumenti & oliui aliquid,
& amplius duos vini cados. Nec moratus me-
us dominus, sacculo & vtribus vacuis secum
apportatis, nudæ spinæ meæ residens, ad sexa-
gesimum stadium profectionem comparat.
Eo iam confecto viæ spatio , peruenimus ad
prædictos agros, ibique statim meum domi-
nū comis hospes opipari prandio participat.
Iam his in poculis mutuis altercantibus , mi-
rabile prorsus euenit ostentum. Vna de cetera
cohorte gallina, per mediam cursitans aream,
clangore genuino , velut ouum parere gesti-
ens, personabat. eam suus dominus intuens :

O be-

O bona, inquit, ancilla, & satis fecunda,
 quæ multo iam tempore quotidianis nos
 partibus saginasti. nunc etiam cogitas, ut
 video, gustulum nobis præparare. Et, Heus tu,
 inquit, puer, calathum fætui gallinaceo desti-
 natum, angulo solito collocato. Ita, uti fuerat
 iussum, procurante puero, gallina consuetæ
 lecticulæ spreto cubili, ante ipsos pedes do-
 mini præmaturū, sed magno prorsus futuræ
 scrupulo, prodidit partum. non enim ouum,
 quod scimus, illud; sed pinnis & unguibus,
 & oculis & voce etiam perfectum edidit pul-
 lum; qui matrem suam continuo cœpit co-
 mitari. Nec eo secius longè maius osten-
 tum, & quod omnes meritò perhorrescerent,
 exoritur. Sub ipsa enim mensa, quæ reliqui-
 as prandij gerebat, terra dehiscente imitūs,
 largissimus emicuit fons sanguinis. Hinc
 resultantes vberrimæ guttæ, mensam cruore
 perspergunt; ipsoque illo momento, quo
 stupore defixi mirantur ac trepidant diuina
 præiagia; concurrit vnus è cella vinaria, nun-
 tians omne vinum, quod olim diffusum fue-
 rat in omnibus dolis feruenti calore, &
 prorsus ut igni copioso subdito, rebullire.
 Visæ etiam interea mustelæ, mortuum ser-
 pentem forinsecus mordicus attrahentes.
 & de ore pastoricij canis virens exsiluit ra-
 nula: ipsumque canem qui proximus con-
 sistebat, aries appetitum, vnico morsu stran-
 gulant. Hæc tot ac talia, ingenti pauore do-
 mini

mini illius, & familiæ totius ad extremum
stuporẽ deiecerunt animos: quid prius, quid-
ue posterius, quid magis, quid minus numi-
num cælestium leniendis minis, quot & qua-
libus procuraretur hostiis. Adhuc omnibus
expectatione teterrimæ formidinis torpidis,
accurrit quidam seruulus, magnas & postre-
mas domino illi fundorum clades annunti-
ans. Namque is adultis iam tribus liberis, do-
ctrina instructis, & verecundia præditis viue-
bat gloriosus. His adulescentibus erat cum
quodam paupere, modicæ casulæ domino, ve-
tus familiaritas. At enim casulæ paruulæ con-
terminos magnos & beatos agros possidebat
vicinus potens, & diues, & iuuenis, & prosa-
piæ maiorum gloria malè vtens: pollensque
factionibus, & cuncta facilè faciens in ciuita-
te, hostili modo vicini tenuis incursabat pau-
periem, pecua trucidando, boues abigendo,
fruges adhuc immaturas obterendo. iamque
totum frugalitate spoliatum, ipsis etiam gle-
bulis exterminare gestiebat: finiumque inani
commota quæstione, terram totam sibi vin-
dicabat. Tunc agrestis, verecundus alioquin,
auaritia diuitis iam spoliatus, vt suo saltem
sepulcro paternum retineret solum, amicos
plurimos ad demonstrationem finium, tre-
pidans eximiè, corrogarat. Aderant inter a-
lios tres illi fratres, cladibus amici quantulum
ferentes auxilium. Nec tamen ille vesanus
antillum præsentia multorum ciuium terri-

tus, vel etiam confusus, licet non rapinis, saltem verbis temperare voluit: sed illis clementer expositulantibus, feruidosque eius mores blanditiis permulcentibus, repente suam suorumque carorum salutem quam sanctissime adiurans, adseuerat, parui se pendere tot mediatorum præsentiam: denique vicinum illum amiculis per suos serulos sublatum, de casula longissime, statimque proiectum iri. Quo dicto, insignis indignatio totos audientium pertentaui animos. Tunc vnus è tribus fratribus, incontanter & paulò liberius respondit: Frustra eum suis opibus confisum, tyrannicam superbiam comminari; cum alioquin pauperes, etiam liberali legum præsidio, de insolentia locupletium consueuerint vindicari. Quod oleum flammæ, quod sulfur incendio, quod flagellum Furia, hoc & iste sermo truculentia hominis nutrimento fuit. Iamque ad extremam insaniam vecors, suspendium sese & totis illis, & ipsis legibus mandare proclamans, canes pastoricios, villaticos, feras atque immanes, aduetos abiecta per agros esitare cadauera, præterea etiam transeuntium viatorum passim moribus alumnatos laxari, atque in eorum exitium inhortatos, immitti præcipit. Qui simul signo solito pastorum incensi atque inflammati sunt, furiosa rabie conciti, & latratibus etiam absconis horribiles, eunt in homines: eosque, variis aggressi vulncribus, distrahūt ac lacerant.

nec fugientibus saltem compescunt; sed eo magis irritatiores sequuntur. Tunc inter confertam trepidæ multitudinis stragem, è tribus iunior, offenso lapide, atque obtunsis digitis, terræ prostermitur: sævisque illis ac ferocissimis canibus instruit nefariam dapem. protinus enim nacti prædam iacentem, miserum illum adolescentem sic frustatim discerpunt. Atque, ut eius letalem ululatum agnouere ceteri fratres, accurrunt mæsti suppetias: obvolutisque lacinia lævis manibus, lapidum crebris iactibus propugnare fratri, atque abigere canes aggrediuntur. Nec tamen eorum ferociam vel conterrere, vel expugnare potuerunt. quippe cum miserrimus adolescens, ultima voce prolata, vindicarent de pollutissimo diuite mortem fratris iunioris, illicò laniatus interiit. Tunc reliqui fratres, non tam hercules desperata quàm ultro neglecta sua salute, contendunt ad diuitem: atque, ardentibus animis impetuque vesano, lapidibus crebris in eum velitantur. At ille cruentus, & multis antè flagitiis similibus exercitatus percussor, iniecta lancea, duorum alterum per pectus medium transadegit. Nec tamen peremptus ac prorsus exanimatus adolescens ille, terræ concidit. nam telum transiectum, atque ex maxima parte ponè tergum elapsum, soloque nisus violentia defixum, rigore librato suspenderat corpus. Sed & quidam de seruulis, procerus & validus, sicario illi ferens auxilium, lapide

lapide contorto, tertij illius iuuenis dexterum brachium longo iactu petierat. sed impetu casso per extremos digitos transcurrens lapis, contra omnium opinionem, deciderat innoxius. Nonnullam tamen sagacissimo iuueni prouentus humanior vindictæ speculam subministravit. Eicta namque manus suæ debilitate, sic crudelissimum iuuenem compellat: Fruere exitio totius nostræ familiæ, & sanguine trium fratrum insatiabilem tuam crudelitatem pascere, & de prostratis tuis ciuibus gloriose triumphare; dum scias, licet priuato suis possessionibus paupere, fines usque & usque potermiaueris, habiturum te tamen vicinum aliquem. Nam hæc etiam dextra, quæ tuum prorsus amputasset caput, iniquitate Fati contusa, decidit. Quo sermone aliquin exasperatus furiosus latro, raptò gladio, sua miserrimū iuuenem manu perempturus, innadit auidus. Nec tamen sui molliorē prouocauerat. quippe insperatō, & longē contra eius opinionem resistens iuuenis, complexu fortissimo arripuit eius dexteram: magnoque nisu, ferro vibrato, multis & crebris ictibus impuram elidit diuitis animam; & ut accurrentium etiam familiarium manu se liberaret, confestim adhuc inimici sanguine delibuto mucrone, gulam sibi prorsus execut. Hæc erant, quæ prodigiosa prælagiuerant ostenta: hæc, quæ miserrimo domino fuerant nuntiata. Nec vllum verbum, ac nec tacitum

quidem fletum, tot malis circumuentus senex, quiuit emittere: sed arrepto ferro, quo commodum inter suos epulones caseum atque alias prandij partes diuiserat, ipse quoque ad instar infelicissimi sui filij, iugulum sibi multis ictibus cōtrucidat: quoad super mensam cernuus corruēs, portentosi cruoris maculas noui sanguinis fluuio proluit. Ad istum modum, puncto breuissimo, dilapsæ domus Fortunam hortulanus ille miseratus, suosque casus grauitè ingemiscens, depensis pro prandio lacrymis, vacuasque manus complo-dens sæpiculè, protinus inscenso me, retro, qua veneramus, viam capeffit. Nec innoxius ei saltem regressus euenit. Nam quidam procerus, & vt indicabat habitus atque habitudo, miles è legione, factus nobis obuius, superbo atque arroganti sermone percontatur, quorsum vacuum duceret asinum? At meus dominus adhuc mærore permixtus, & aliàs Latini sermonis ignarus, tacitus præteribat. Nec miles ille familiarem cohibere quiuit insolentiam: sed indignatus silentio eius, vt conuicio, vite quam tenebat, obtundens eum, dorso meo proturbat. Tunc hortulanus supplicuè respōdit, sermonis ignorantia se, quid ille diceret, scire non posse. Ergo igitur Græcè subiiciens miles, Vbi, inquit, ducis asinum istum? Respondit hortulanus, petere se ciuitatem proximam. Sed mihi, inquit, operæ eius opus est, nam de proximo castello sarcinas præsi-

præsidis nostri cum ceteris iumentis debet aduehere. Et, iniecta statim manu, loro me quo ducebat arreptum, incipit trahere. Sed hortulanus prioris plagæ vulnere prolapsus capite sanguinem detergens, rursus precatur, ciuilius atque mansuetius versari commilitonem. idque per spes prosperas eius orabat adiurans. Nam & hic ipse, aiebat, iners asellus, & nihilominus morbo detestabili caducus, vix etiam paucos olerum manipulos de proximo hortulo solet, anhelitu languido fatigatus, subuehere; nedum vt rebus amplioribus idoneus videatur gerulus. Sed vbi nullis precibus mitigari militem, magisq; in suam perniciem aduertit efferari, iamque inuersa vite de vastiore nodulo, cerebrum suum diffindere, currit ad extrema subsidia: simulansque, ad commouendam miserationem, genua eius velle contingere, summissus atque incuruatus, arreptis eius pedibus vtrisque sublimem elatum, terræ grauitè applodit: & statim quâ pugnis, quâ cubitis, quâ morsibus, etiam de via lapide correpto, totam faciem, manusque eius & latera conuerberat. Nec ille, vt primū humi supinatus est, vel repugnare, vel omnino munire se potuit. sed planè idem tidentem comminabatur, si surrexisset, sese concisurum eum machæra sua frustratim. Quo sermone eius commonefactus hortulanus, eripit ei spatham: eaque longissimè abiecta, rursus sæuioribus cum plagis aggreditur. Nec

ille prostratus ac præuent⁹ vulneribus, vllum
reperire quiens salutis subsidium, quod solum
restabat, simulat sese mortuū. Tunc spatham
illam secum asportans hortulanus, in sceno
me, concito gradu rectā festinat ad ciuitatē.
nec hortulum suum saltem curans inuisere,
ad quempiam sibi diuertit familiarem. cum-
ctisque narratis, deprecatur periclitanti sibi
ferret auxilium: seq; cum suo sibi asino tan-
tis per occultaret: quoad celatus spatio bidui
triduiue, capitalem causam euaderet. Nec
oblit⁹ ille veteris amicitiae, promptē suscipit.
meque per scalas, complicitis pedibus, in su-
perius cænaculum attracto, hortulanus de-
orsus in ipsa tabernula direpit in quandam
cistulam, & supergesto delitescit orificio. At
miles ille, vt postea didici, tandem velut emer-
sus è graui crapula, nutabundus tamen, & tot
plagarum dolore saucius, baculoque se vix
sustinens, in ciuitatem aduentat: confususq;
de impotentia, deque inertia sua quidquam
ad quemquam referre popularium, sed taci-
tus iniuriam deuorans, quosdam commilito-
nes nactus, istas tunc clades enarrat suas. Pla-
cuit, vt ipse quidem contubernio se tantisper
absconderet: nam præter propriam contu-
meliam, militaris etiam sacramenti Genium
ob amissam spatham verebatur, ipsi autem,
signis nostris enotatis, inuestigationi vindi-
ctæque sedulam darent operam. Nec defuit
vicin⁹ perfidus, qui nos illic occultari nuntia-
ret.

ret. Tum commilitones, accersitis magistratibus, mentiuntur sese multi pretij vasculum argenteum praesidis in via perdidisse: idque hortulanum quemdam reperisse, nec velle restituere, sed apud familiarem quemdam sibi delitescere. Tunc magistratus, & damno praesidis nomine cognito, veniunt ad diuersorij nostri fores: claraque voce denuntiant hospiti nostro: nos, quos occultaret apud se, certo certius dedere, potius quam discrimen proprij subiret capitis. Nec ille tantulum contritus, salutique studens eius, quem in suam receperat fidem, quidquam de nobis fatetur: ac diebus plussculis nec vidisse quidem illum hortulanum contendit. Contra commilitones, ibi, nec vspiam, illum delitescere, adinrantes Genium principis, contendebant. Postremum magistratibus placuit, obstinate denegantem scrutinio detegere. Immissis itaque lictoribus, ceterisque publicis ministeriis, angulatim cuncta sedulo perlustrari iubent. nec quisquam mortalium, ac ne ipse quidem asinus intra limen comparere nuntiatur. Tunc gliscit violentior utrimque secus contentio militum, pro comperto de nobis asseuerantium, fidemque Caesaris idem tidem implorantium, ad illius negantis, assidueque Deum numen obtestantis. Qua contentione & clamoso strepitu cognito, curiosus alioquin, & inquieti procacitate praeditus asinus, dum obliquata ceruice per quandam fenestrulam quidnam

sibi vellet tumultus ille, prospicere gestio : v-
nus è commilitonibus , casu fortuito colli-
matis oculis ad vmbra meam , cunctos te-
statur incoram. Magnus deniq; continuo cla-
mor exortus est. Et emensis protinus scalis,
iniecta manu, quidam me velut captivum de-
trahunt. Iamque omni sublata contatione,
scrupulosius contemplantes singula , cista et-
iam illa reuelata , repertum , productumque
& oblatum magistratibus miserum hortula-
num, pœnas scilicet capite pensurum , in pu-
blicum deducunt carcerem : summoque risu
de meo prospectu cauillari nō desinunt. Vn-
de etiam de prospectu & vmbra asini natum
est frequens prouerbum.

L. APVLEII

METAMORPHOSEON,
SIVE

DE ASINO AVREO,
LIBER DECIMVS.

DIE sequenti meus quidem dominus
hortulanus quid egerit, nescio. me ta-
men miles ille , qui propter eximiam
impotentiam pulcerrimè vapularat , ab illo
præsepio, nullo equidem contradicente, didu-
ctum abducit : atque à suo contubernio (hoc
causa

enim mihi videbatur) sarcinis propriis onustum, & prorsus exornatum armatumque militariter, producit ad viam. nam & galeam nitore præmicantem, & scutum ceteris his longius lucens: sed etiam lanceam longissimo hastili conspicuam, quam scilicet non disciplinæ tunc quidem causa, sed propter terrendos miseros viatores in summo atque edito sarcinarum cumulo, ad instar exercitus, sedulo composuerat. Confecta campestri, nec adeo difficili via, ad quamdam ciuitatulam peruenimus: nec in stabulo, sed in domo cuiusdam decurionis diuertimus. Statimque me commendato cuidam seruulo, ipse ad præpositum suum, qui mille armatorum ducatum sustinebat, sollicitè proficiscitur. Post dies plusculos, ibidem designatum scelestum ac nefarium facinus memini. sed, vt vos etiam legatis, ad librum profero. Dominus ædium habebat iuuenem filium, probè litteratum, atque ob id consequenter pietate modestiaque præcipuum: quem tibi quoque prouenisse euperes vel talem. Huius matre multo ante defuncta, rursus matrimonium sibi reperauerat: ductaque alia, filium procreauerat alium, qui iam adæque duodecimum ætatis annum supergresserat. Sed nouerca, forma magis quàm moribus in domo mariti præpollens, seu naturaliter impudica; seu fato ad extremum impulsa flagitium, oculos ad priuignum adiecit. Iam ergo, lector optime, scito

te tragœdiam, non fabulam legere, & à socco
ad cothurnum ascendere. Sed mulier illa,
quamdiu primis elementis Cupido paruulus
nutriebatur, imbecillis adhuc eius viribus,
facile ruborem tenuem deprimens, silentio
resistebat. At vbi completis igne vesano totis
præcordiis, immodicè bacchatus Amor exæ-
stuabat: sæuienti Deo iam succubuit; ac lan-
guore simulato, vulnus animi mentitur in
corporis valetudine. Iam cetera salutis vultus-
que detrimenta, & ægris & amantibus ex a-
mussim conuenire, nemo est qui nesciat. pal-
lor deformis, marcentes oculi, lassa genua,
quies turbida, & suspiritus cruciatus tarditate
vehementior. Crederes & illam fluctuare tan-
tùm vapore febrium: nisi quòd & flebat. Heu
medicorum ignaræ mentes! quid venæ pul-
sus, quid caloris intemperantia, quid fatiga-
tus anhelitus, & vtriusque secus iactatæ cre-
briter laterum mutux vicissitudines? Dij bo-
ni! quam facilis, licet non artifici medico,
cuius tamen docto Veneræ cupidinis, com-
prehensio: eùm videas aliquam sine corpo-
ris calore flagrantem. Ergo igitur impatien-
tia furoris altiùs agitata, diutinum dirupit si-
lentiũ; & ad se vocari præcipit filium. quod
nomen in eo ipso, scilicet ne ruboris admo-
neretur, libenter eraderet. Nec adulescens
ægræ parentis moratus imperium, senili tri-
stitie striatam gerens frontem, cubiculum pe-
tuit uxoris patris, matrisque fratris vtcunque
debi-

debitum sistens obsequium. Sed illa cruciabili silentio diutissimè fatigata, & vt in quodam vado dubitationis hærens, omne verbum quod præsentī sermoni putabat aptissimum, rursus improbens, nutante etiam nunc pudore, vnde potissimùm caperet exordium, decontatur. At iuuenis nihil etiam tunc sequius suspicatus, summisso vultu rogat vltro præsentis causas ægritudinis. Tunc illa nacta solitudinis damnosam occasionem, prorumpit in audaciam: & vbertim ad lacrymans, laciniæque contegens faciem, voce trepida sic eum breuiter affatur: Causa omnis & origo præsentis doloris, & etiam medela ipsa, & salus vnica mihi tute ipse es. Isti enim tui oculi per meos oculos ad intima delapsi præcordia, meis medullis accerrimum commouent incendium. Ergo misere tuæ caræ parentis. nec te religio patris omnino deterreat: cui morituram prorsus seruabis vxorem. Illius enim recognoscens imaginem in tua facie, meritò te diligo. Habes solitudinis plenam fiduciam, habes capax necessarij facinoris otium. Nam quod nemo non nit, pæne non fit. Repentino malo perturbatus adulescens, quamquam tale facinus protinus exhorruisset: non tamen negationis intempestiua seueritate putauit exasperandum, sed cautæ promissionis dilatione leniendum. Ergo prolixè pollicetur, vt bonum caperet animum, refectionique se ac
saluti

saluti redderet, impendiò suadet : donec patris aliqua profectiōe , liberum voluptati concederetur spatium. statimque se refert à noxio conspectu nouercæ. Et magnam domus cladem ratus indigere consilio pleniorē, ad quemdam compertæ grauitatis educatorem senem protinus refert. Nec quidquam diutina deliberatione tam salubre visum, quàm fuga celeri procellam Fortunæ sæuientis euadere. Sed impatiens vel exiguæ dilationis mulier , ficta qualibet causa confestim marito miris persuadet artibus, ad longissimè distitas festinare villulas. Quo factō, maturatæ spei vesania præceps , promissæ libidinis flagitat vadimoniū. Sed iuuenis modò istud, modò illud causæ faciens , execrabilem frustratur eius aspectum : quoad illa nuntiorum varietate, pollicitationem sibi denegatam manifestò perspiciens , mobilitate lubrica nefarium amorem ad longe deterius transtulit odium. Et, assumpto statim nequissimo, & ad omne facinus emancipato , quodam dotali seruulo , perfidiæ suæ consilia communicat. nec quidquam melius videtur, quam vita miserum priuare iuuenem. Ergo missus continuo furcifer, venenum præsentarium comparat : idque vino diligenter dilutum, insonitis priuigni præparat exitio. Ac dum de oblationis opportunitate secum noxiij deliberant homines : forte fortuna puer ille iunior, proprius pessimæ feminae filius, post matutinum
labe-

laborem studiorū domum se recipiens, prandio iam capto sitiens, repertum vini poculum, in quo venenum latitabat inclusum nefcius fraudis occultæ, continuo perduxit haustu. qui, vbi fratri suo paratam mortem ebibit, exanimis terræ procumbit. Illicò repentina pueri perniciæ pædagogus commotus, vlulabili clamore matrem totamque ciet familiam. Iamque cognito casu noxiæ potionis, variè quisque præsentium auctores insimulabant extremi facinoris. Sed dira illa femina, & malitiæ nouercalis exemplar vnicum, non acerba filij morte, non parricidij conscientia, nō infortunio domus, non luctu mariti, vel ærumna funeris commota, clade familiæ vindictæ compendium traxit. misitque protinus cursores, qui vianti marito domus expugnationem nuntiaret. ac mox eodem ocius ab itinere regresso, personata nimia temeritate, insimulat priuigni venenum filium suum interemptum. Et hic quidem non adeò mentiebatur, quòd iam destinatam iuueni mortem præuenisset puer. sed fratrem iuniorem fingeat ideo priuigni scelere peremptum, quòd eius probrosæ libidini, qua se comprimere tentauerat, noluisse succumbere. Nec tam immanibus contenta mendaciis, addebat, sibi quoque, ob detectum flagitium, eundem illum gladium comminari. Tunc infelix, duplici filiorum morte percussus, magnis ærumnarum procellis æstuat.

Nam

Nam & iuniorem incoram sui funerari videbat : & alterum , ob incestum parricidium-
 que capitis scilicet , damnatum iri certò sciebat. Ad hoc vxoris dilectæ nimium mentitis
 lamentationibus, ad extremum sobolis impet-
 lebatur odium. Vix dum pompæ funebres se-
 pulturæ filij fuerant explicatæ : & statim ab
 ipso eius rogo senex infelix , ora sua recenti-
 bus adhuc rigans lacrymis , trahensque cine-
 re fordentem canitiem , foro se festinus im-
 mittit. Atque ibi tum fletu tum precibus, ge-
 nua etiam decurionum contingens , nescius
 fraudum pessimæ mulieris , in exitum reli-
 qui filij plenis operabatur affectibus : illum
 incestum paterno thalamo , illum parricidam
 fraterno exitio , & in comminata nouercæ
 nece sicarium. Tanta denique miseratione,
 tantaque indignatione curiam , sed & ple-
 bem inærens inflammauerat; vt remoto iudi-
 candi tædio , & accusationis manifestis pro-
 bationibus, & responsionis meditatæ ambagibus, cuncti conclamarint: **LAPIDIBVS
 OBRYTVM PUBLICVM MALVM
 PVBLICE VINDICARI.** Magistratus
 interim , metu periculi proprii, ne de paruis
 indignationis elementis , ad exitum discipli-
 næ ciuitatisque seditio procederet , partim
 decuriones deprecari , partim populares
 compescere : vt ritè , & **MORE MAIO-
 RV** M iudicio reddito , & vtriusque secus al-
 legationibus examinatis , ciuilitè sententia

promeretur: nec, ad instar barbaricæ feritatis, vel tyrannicæ impotentia, damnaretur aliquis inauditus: & in pace placida tam dirum sæculo proderetur exemplum. Placuit salubre consilium. & illico iussus præco, pronuntiat: PATRES IN CURIAM CONVENIRENT. Quibus protinus dignitatis iure consueta loca residentibus, rursus præconis vocatu, primus accusator incedit. Tunc demum clamatus inducitur etiam reus: & exemplo legis Atticæ, Martii quæ iudicii, causæ patronis denuntiat præco, neque principia dicere, neque miserationem commovere. Hæc ad istum modum gesta compluribus, cognovi. Quibus autem verbis accusator egerit, quibus rebus diluerit reus, ac prorsus orationes, altercationes quæ, neque absens ipse apud præsepium scire, neque ad vos quæ ignoravi possum enuntiare. sed quæ planè comperi, ad istas litteras proferam. Simul enim finita est dicentium contentio, veritatem criminum fidem quæ probationibus certis instrui, nec suspicionibus tantam coniecturam permitti placuit: atque illum potissimum servum, qui solus hæc ita gesta esse scire diceretur, sisti modis omnibus oportere. Nec tantillum cruciarius ille, vel Fortuna tam magni iudicii, vel confertæ conspectu curiæ, vel certè noxia conscientia sua deterritus, quæ ipse finxerat, quasi vera adseuerare atque adserere incipit. Quod se vocasset indignatus fastidio

dio nouercæ iuuenis, quòd vlciscens iniuri-
am, filij eius mandauerit necem: quòd pro-
misisset grande silentij præmium: quòd recu-
santi mortē sit comminatus: quòd venenum
sua manu temperatum, dandum fratri red-
derit: quòd ad criminis probationem refer-
uatum poculum neglexisse suspicatus, sua po-
stremum manu porrexerit puero. Hæc, exi-
mia enim ad veritatis imaginem, verberone
illo simulata trepidatione perferente, finitum
est iudicium. Nec quisquam decurionum
tam æquus remanserat iuueni, quin eum cui-
denter noxæ compertum, insui culleo pro-
nuntiaret. Cùm iam sententiæ pares, cuncto-
rum stilis ad vnum sermonem congruenti-
bus, ex more perpetuo, in urnam æneam de-
berent coniici: quod semel conditis calculis,
iam cum rei Fortuna transacto, nihil postea
commutari licebat, sed mancipabatur pote-
stas capitis in manum carnificis: vnus è curia
senior, præ ceteris compertæ fidei, atque au-
toritatis præcipuæ, medicus, orificium urnæ
manu contegens, ne quis mitteret calculum
temerè, hæc ad ordinem pertulit: Quod æta-
tis sum vobis approbatus, me vixisse gaudeo.
nec patiar, falsis criminibus petito reo, mani-
festum homicidiū perpetrari: nec vos, qui iu-
reiurando adstricti iudicatis, inductos seruuli
mendacio, peierare, ipse non possum, calcata
numinum religione, conscientiam meam fal-
lens, perperam pronuntiare. Ego vt res est,
de

de me cognoscite. Furcifer iste venenum præsentarium comparare sollicitus, centumque aureos solidos offerens pretium, mecum olim conuenerat: quod ægroto cuidam dicebat necessarium, qui morbi inextricabilis verno vehementer implicitus, vitæ se cruciatui subtrahere gestiret. At ego perspicuens malum istum verberonem blaterantem atque inconcinnè caulificantem, certusque aliquod moliri flagitium, potionem quidem dedi: sed futuræ quæstioni præcauens, non statim pretium quod offerebatur accepi. Sed, ne fortè aliquis, inquam, istorum quos offers aureorum, nequam vel adulter reperiatur: in hoc ipso saeculo conditos eos, annulo tuo prænota: donec altera die nummulario præsentate comprobentur. Sic inductus, signauit pecuniam. quam exinde, vt iste repræsentatus est iudicio, iussi de meis aliquem curriculum taberna promptam afferre & en ecce, prolatam coram exhibeo. videat, & suum sigillum recognoscat. Nam quemadmodum eius veneni frater insimulari potest, quod iste comparauerit? Ingens exinde verberonem corripit trepidatio: & in vicem humani coloris succedit pallor infernus: perque vniuersa membra frigidus sudor emanabat. Tunc pedes incertis alternationibus commouere: modò hanc modò illam partem scalpere capitis: & , ore semiclauso balbutiens, nescio quas affanias effutire: vt eum nemo prorsus

à culpa vacuum meritò crederet. Sed reua-
lescente rurſus aſtutia, conſtantiffimè negare,
& arceſſere mendacij medicum non deſinit.
Qui præter iudicij religionem, cùm fidem
ſuam coram lacerari videret: multiplicato
ſtudio verberonem illum contendit redargu-
ere: donec iuſſu magiſtratum miniſteria pu-
blica, contrectatis nequiſſimi ſerui manibus,
annulũ ferreum deprehenſum cum ſigno ſac-
culi conferunt. quæ comparatio præceden-
tem roborauit ſuſpicionem. Nec rota, vel e-
culeus, more Græcorum, tormentis eius ap-
parata iam deerant. ſed obfirmatus mira præ-
ſumptione, nullis verberibus, ac ne ipſo qui-
dem ſuccubuit igni. Tunc medicus: Non pa-
tiar, inquit, hercules, non patiar, vel contra
fas de innocente iſto iuvene ſupplicium vos
ſumere: vel hunc, ludificato noſtro iudicio,
pœnam noxij facinoris euadere. Dabo enim
rei præſentis euidentis argumentum. nam cùm
venenum peremptoriũ comparare peſſimus
iſte geſtiret: nec meæ ſectæ crederem conue-
nire, cauſas ulli præbere mortis: nec exitio,
ſed ſaluti hominum medicinam quæſitam eſ-
ſe didiciſſem: verens, ne ſi daturum me ne-
gaſſem, intempeſtiua repulſa viam ſcleri ſub-
miniſtrarem: & ab alio quopiam exitiabilem
mercatus hic potionem, vel poſtremũ gla-
dio, vel quouis telo nefas inchoatum perfice-
ret: dedi non venenum, ſed ſomniferum man-
dragoræ illud, grauedinis compertæ famo-
ſum,

sum, & morti simillimi soporis efficax. Nec mirum desperatissimum istum latronem, certum extremæ pœnæ, quæ MORE MAIORVM in eum competit, cruciatus istos, vt leuiiores, facile tolerare. Sed si verè puer meis temperatam manibus sumpsit potionem; viuit, quiescit, & dormit: & protinus marcido sopore discusso, remeabit ad diem lucidam. quod si verè peremptus est, si verè morte præuentus est; quærat licet causas mortis eius alias. Ad istum modum seniore adorante, placuit. & itur confestim magna cum festinatione ad illud sepulcrum, quo corpus pueri depositum iacebat. Nemo de curia, de optimatibus nemo, ac ne de ipso quidem populo quisquam, qui non ihuc curiosè confluxerit. Et ecce pater, suis ipse manibus, cooperculo capuli remoto, commodum discusso mortifero sopore, surgentem postliminio mortis deprehendit filium: eumque complexus artissimè, verbis impar præsentis gaudio, producit ad populum, atque vt erat adhuc feralibus amiculis obstrictus atque obditus, portatur ad iudicium puer. Iamque liquidò serui nequissimi, atque mulieris nequioris patefactis sceleribus, procedit in medium nuda veritas. & nouercæ quidem perpetuum indicitur exilium; seruus verò patibulo suffigitur: & omnium consensu, bono medico sinuntur aurei, opportuni somni pretium. Et illius quidem senis famosa atque fahulosa Fortuna,

Prouidentia diuinæ condignum accepit exitum : qui momento modico , immo puncto exiguo , post orbitatis periculum , adulescentium duorum pater repente factus est. At ego tunc temporis talibus fatorum fluctibus volutabar. Miles ille , qui me nullo vendente comparauerat , & sine pretio suum fecerat , tribuni sui præcepto debitum sustinens obsequium , litteras ad magnum scriptas Principem Romam versus perlaturus , vicinis me quibusdam duobus seruis fratribus vndecim denariis vendidit. His erat diues admodum dominus. at illorum alter pistor dulciarius , qui panes & mellita concinnabat edulia : alter coquus , qui sapidissimis intrimentis succum pulmenta condita , vapore molliabat. Vnico illi contubernio communē vitam sustinebant. meq; ad vasa illa complura gestanda præstinarant , quæ , dominis regiones plusculas pererrantibus , variis vsibus erant necessaria. Adsciscor itaque inter duos illos fratres tertius contubernalis : haud vllō tempore tam benignam Fortunam expertus. Nam vespera , post opiparas cænas , earumque splendidissimos apparatus , multas numero partes in cellulam suam mei solebant reportare domini : ille porcorum , pullorum , piscium , & eiusmodi pulmentorum largissimas reliquias : hic panes , crustula , lucunculos , hamos , lacertulos , & complura scitamenta mellita. Qui cum se refecturi , clausa cellula , bal-

neas

neas petissent, oblatis ego diuinitus dapibus
 affatim saginabar. Nec enim tam stult⁹ eram,
 tamque verè asinus, vt dulcissimis illis reli-
 ctis cibis, cænarem asperrimum fœnum. Et
 diu quidem pulcerrimè mihi furatrinæ pro-
 cedebat artificium: quippe adhuc timidè &
 satis parcè subripiendi de tam multis paucio-
 ra, nec illis fraudes vllas in asino suspicanti-
 bus. At vbi fiducia latendi pleniore capta, par-
 tes opimas quasque deuorabam, & rancidio-
 ra seligens, abligurribam dulcia: suspicio
 nō exilis fratrum pupugit animos. Et, quam-
 quam de me nihil etiam tunc tale crederent:
 tamen quotidiani damni studiosè vestigabant
 reum. illi verò postremò, etiam mutuò sese
 rapinæ turpissimæ criminabantur. Iamque
 curam diligentiorē & acriorē custodelam,
 & dinumerationē adhibebant partium. Tan-
 dem denique rupta verecundia, sic alter alte-
 rum compellat: At istud iam neque æquum,
 ac ne humanū, fidem minuere quidem quo-
 tidie, ac partes electiores surripere: atque
 his diuenditis, peculium latenter augere, de
 reliquis æquam vindicare diuisionem. Si tibi
 denique societas ista displicet: possumus (o-
 mnia) quidem cetera fratres manere, ab isto
 tamen nexu communionis discedere. Nam
 video in immensum damni procedentē que-
 relam, nutrire nobis immanem discordiam.
 Subiicit alius: Laudo istam tuam mehercules
 & ipse constantiam, quòd, quotidie furatis

clanculo partibus, præuenisti querimoniam :
quam diutissimè sustinens, tacitus ingemisce-
bam : ne videret rapinæ sordidæ meū fratrem
arguere. Sed benè, quod vtrimque secus ser-
mone prolato, iacturæ remedium quæritur ;
ne silentio procedens simultas, Eteocleas no-
bis contentiones pariat. His & similibus alter-
cati conuiciis, deierant vterque, nullam se
prorsus fraudem, nullam deniq; surreptionem
factitasse : sed planè debere cunctis artibus
communis dispendij latronem inquire. Nam
neq; asinum, qui solus interesset, talibus cibis
affici posse : & tamen quotidie partes electibili-
les comparere nusquam : nec vtiq; cellam su-
am tam immanes inuolare muscas, vt olim
Harpyiæ fuere, quæ diripiebant Phincias da-
pes. Interea liberalibus cænis inescatus, & hu-
manis affatim cibis saginatus, corpus obesa
pinguitie compleueram, corium aruina suc-
culenta molliueram; pilum liberali nitore nu-
triueram. Sed iste corporis mei decor, pudori
peperit grande dedecus. Insolita namque ter-
goris vastitate commoti, fœnum prorsus in-
tactum quotidie remanere cernentes, iam to-
tos ad me dirigunt animos. Et, hora consueta
velut balneas petituri, clausis ex more fori-
bus, per quamdam modicam cauernulam ri-
mantur me passim expositis epulis inhæren-
tem. Nec vlla cura iam damni sui habita, mi-
rati monstruosas asini delicias, risu maximo
dirumpuntur : vocatoq; vno, & altero, ac de-
inde

inde pluribus conseruis, demonstrant infandam memoratu hebetis iumentis gulam. Tantis deniq; ac tam liber cachinnus cunctos inuaserat, ut ad aures quoque prætereuntis perveniret domini. Sciscitatus denique, quid bonum rideret familia: cognito quod res erat, ipse quoque per idem prospiciens foramen, delectatur eximiè. ac dein risu ipse quoque latissimo, adusque intestinorum dolorem redactus, iam patefacto cubiculo proximè consistens, coram arbitratur. Nam & ego tandem ex aliqua parte mollius mihi renidentis Fortunæ contemplatus faciem, gaudio præsentium fiduciam mihi subministrante, nec tantillum commotus, securus esitabam: quoad novitate spectaculi lætus dominus ædium, duci me iussit; immò verò suis & ipse manibus ad triclinium perduxit: mensaque posita, omne genus edulium solidorum, & illibata fercula iussit apponi. At ego, quamquam iam bellulè suffarcinatus, gratiorem commendatioremque me tamen ei facere cupiens, esurienter exhibitas escas appetebam. Nam & quidquid potissimum abhorreret asinus excogitantes scrupulosè, ad explorandam mansuetudinem id offerunt mihi: carnes lasere infectas, altilia pipere inspersa, pisces exotico iure infusos. Interim conuiuium summo risu personabat. Quidam denique præsens scurrula, Date, inquit, sodali huic quippiam meri. Quod dictum dominus secutus:

tus : Non adeò, respondit, absurdè iocatus es furcifer. valde enim fieri potest, vt contubernalis noster poculum quoque mulsi libenter appetat. Et, Heus, ait puer, lautum diligenter ecce illum aureum cantharum mulso, & multo, contempera, & offer parasito meo, simul, quod ei præbiberim, comoneto. Ingens enim oborta est epulorum expectatio. Nec vlla tamen ego ratione conterritus, otiose, ac satis genialiter contorta, in modum linguæ, extrema labia, grandissimum illum calicem vno haustu perhausi. Clamor exurgit, consona voce cunctorum salute me prosequentium. Magno denique delibutus gaudio dominus, vocatis seruis, emptoribus meis iubet quadruplum restitui pretium. meque cuidam acceptissimo liberto suo, & satis peculiato, magna præfatus diligentia, tradidit. qui me satis humanè, satisque comiter nutriebat: & quo se patrono commendatiorem faceret, studiosissimè voluptates eius per meas argutias instruebat. Et primum me quidem mensam accumbere suffixo cubito, dein adluctari, & insultare sublatis primoribus pedibus perdocuit: quodque esset apprimè mirabile, verbis nutum commodare; vt quod vellem relato, quod nollem reiecto capite monstrarem; sitiensque, pocillatore respecto, ciliis alterna conniuens, bibere flagitarem. Atque hæc omnia perfacilè obediebam: quæ nullo etiam monstrante scilicet facerem. Sed verebar,

bar, ne si fortè sine magistro, humano ritu
 hoc ederem; plerique rati scæuum præsagi-
 um portendere, velut monstrum ostentum-
 que, me obtruncatum, vulturibus opimum
 pabulum redderent. Iamque rumor publicè
 crebuerat, quo conspectum atque famigera-
 bilem meis miris artibus effeceram dominū:
 Hic est, qui sodalem conuiuiamque possidet
 luctantem asinum, saltantem asinum, voces
 humanas intelligentem, sensum nutibus ex-
 primentem. Sed prius est, vt vobis, quod ini-
 tio facere debueram, vel nunc saltem refe-
 ram, quis iste, vel vnde fuerit Thyasus. hoc e-
 nim nomine meus nuncupabatur dominus.
 Oriundus patria Corintho, quod caput est
 totius Achaïæ prouinciæ, vt eius prosapia at-
 que dignitas postulabat, gradatim permensis
 honoribus, quinquennali magistratui fuerat
 destinatus: &, vt splendori capeffendorum
 responderet fascium, munus gladiatorium
 triduanæ spectaculi pollicitus, latius munifi-
 centiam suam porrigebat. Denique gloriæ
 publicæ studio, tunc Thessalianam etiam acces-
 serat, nobilissimas feras & famosos inde gla-
 diatores comparaturus. Iamque ex arbitrio
 dispositis coëmptisque omnibus, domuitio-
 nem parabat. spretis luculentis illis suis vehi-
 culis, ac posthabitis decoris rhedarum car-
 pentis, quæ partim contecta, partim reuela-
 ta, frustra nouissimis trahebantur consequiis:
 equis etiam Thessalicis, & aliis iumentis Gal-

licanis, quibus generosa soboles perhibet pretiosam dignitatem : me phaleris aureis, & fucatis ephippiis, & purpureis tapetis, & frenis argenteis, & pictilibus balthéis, & tintinnabulis perargutis exornatum, ipse residens amantissimè, nonnumquam comissimis affatur sermonibus. Atque inter alia pleraque, summè se delectari profitebatur, quod haberet in me simul & conuiuam & vectorem. At, ubi partim terrestri, partim maritimo itinere confecto, Corinthum accessimus; magnæ ciuium turbæ confluebant, ut mihi videbatur, non tamen Thyasi dantes honori, quam mei conspectus cupientes. Nam tanta ibidem etiam de me fama peruaserat; ut non mediocri quæstui præposito illi meo fuerim. Qui cum multos videret nimio fauore lusus meos spectare gestientes; obserata fore, atque singulis eorum seorsus admissis, stipes acceptans non paruas, summulas diurnas corradere consueuerat. Fuit in illo conuenticulo matrona quædam pollens, & opulens: quæ more ceterorum visum meum mercata, ac dehinc multiformibus ludicris delectata per admirationem assiduam, paulatim in admirabilem mei cupidinem incidit. nec ullam vesanæ libidini medelam capiens, ad instar asinariæ Pasiphaës, complexus meos ardenter expetebat, grandi denique præmio cum altore meo depacta est noctis vnius concubitum. At ille nequam ut posset de me suaue prouenire,

nire, lucro suo tandem contentus, annuit. Iam denique cœnati è triclinio domini decesseramus: & dudum præstolantem cubiculo meo matronam offendimus. Dij boni! qualis ille, quamque præclarus apparatus! Quatuor euchi confestim, puluillis compluribus ventosè tumentibus pluma delicata, terrestre nobis cubitum præsternunt: sed & stragula veste, auro ac murice Tyrio depicto probè consternunt: ac desuper breuib; admodum, sed satis copiosis puluillis, aliis nimis modicis, quis maxillas & ceruices delicatæ mulieres suffulcire cōsueuerunt, superstruunt. nec dominæ voluptates diutina sua præsentia morati, clausis cubiculi foribus, facessunt. At intus cerei præclara micantes luce, nocturnas nobis tenebras inalbabant. Tunc ipsa cuncto prorsus spoliata tegmine, tænia quoque, qua decoras deuinxerat papillas, lumen propter adstans, de stanneo vasculo multo sese perungit oleo balsamo, meque indidem largissimè perfricat. sed multo tanta impensius cura etiam nares perfundit meas. Tunc exosculata pressulè, non qualia in lupanari solent basiola iactari, vel meretricum poscinumnia, vel aduentorum negotinumnia, sed pura atq; sincera instruit & blandissimos affatus: Amo, & Cupio, & Te solum diligo, & Sine te iam vivere nequeo: & cetera, quis mulieres & alios inducunt, & suas testantur affectiones. Capi-

ram, reclinat facilè. quippe cùm nil noui, nihilque difficile facturus mihi viderer: præsertim post tantum temporis, tam formosæ mulieris cupientis amplexus obiturus. Nam & vino pulcerrimo atque copioso memet mædificeram; & vnguento fragrantissimo proluuium libidinis suscitaram. Sed angebar planè, non exili metu reputans, quemadmodum tantis tamque magnis cruribus, possem delicatam matronam inscendere: vel tam lucida, tamque tenera, & lacte ac melle confecta membra, duris vngulis complecti: labiasque modicas ambrosio rore purpurantes, tam amplo ore tamque enormi, & saxeis dentibus deformis sauiari: nouissimè, quo pacto quamquam ex vnguiculis perpruriscens, mulier tam vastum genitale susciperet. Heu me, qui disrupta nobili femina, bestiis obiectus, munus instructurus sim mei domini? Molles interdum voculas, & assidua sauia, & dulces gannitus, commorficantibus oculis, iterabat illa. Et in summa: Teneo te, inquit, teneo meum palumbulum, meum passerem. Et cum dicto, vanas fuisse cogitationes meas, ineptumque monstrat metum. artissimè namque complexa me prorsus, sed totum recipit. Illa verò, quotiens ei parcens nates recellebam: accedens toties nisu rabido, & spinam prehensens meam, appliciore nexu inhærebat: vt hercules etiam deesse mihi aliquid, ad supplendam eius libidinem crederem: nec Minotauri

notauri matrem, frustra delectatam putarem
adultero mugiente. Iamque operosa & perui-
gili nocte transacta, vitata lucis conscientia,
faccessit mulier, condicto pari noctis futuræ
pretio. Nec grauatè magister meus volupta-
tes ex eius arbitrio largiebatur, partim mer-
cedes amplissimas acceptando, partim no-
uum spectaculum domino præparando. in-
contanter ei denique libidinis nostræ totam
detegit scenam. At ille, liberto magnificè
munerato, destinat me spectaculo publico.
Et, quoniam neque egregia illa vxor mea pro-
pter dignitatem, neque prorsus vlla alia inue-
niri poterat: grandi præmio vilis quæritur
aliqua, sententia præsidis bestiis addicta: quæ
mecum incoram publicam populi caueam
frequentaret. eius pæne talem cognoueram
fabulam. Maritum habuit, cuius pater pere-
gre proficiscens mandauit vxori suæ, matri e-
iusdem iuuenis, quòd enim sarcina præгна-
tionis oneratam eam relinqueret: vt, si sexus
sequioris edidisset fœtum: protinus, quod ef-
fet editum, necaretur. At illa per absentiam
mariti, natam puellā insita matri pietate præ-
uenta, desciuit ab obsequio mariti: eamque
prodidit vicinis alummandam. Regressoque
iam marito, natam necatamque puellam nun-
tiabat. Sed vbi flos ætatis nuptialem virgini
diem flagitabat, nec, ignaro marito, dotare
filiam pro natalibus quibat: quod solum po-
tuit, filio suo tacitum secretum aperuit. Nam

& oppidò verebatur, ne quo casu caloris iu-
uenilis impetu lapsus, nescius nesciam soror-
em incurreret. Sed pietatis spectatæ iuuenis,
& matris obsequium, & sororis officium reli-
giosè dispensat: & arcana domus venerabilis
silentij custodiæ tradidit: plebeiam faciete-
nus prætendens humanitatem. Sic necessari-
um sanguinis sui munus aggreditur, vt deso-
latam vicinam puellam parentumque præsi-
dio viduatam, domus suæ tutela receptaret:
ac mox artissimo, multumque sibi dilecto
contubernali, largitus de proprio dotem libe-
ralissimè, traderet. Sed hæc benè atque opti-
mè, plenaque cum sanctimonia disposita fe-
ralem Fortunæ nutum latère non potuerunt.
cuius instinctu, domum iuuenis protinus se
direxit scæua rivalitas. Et illico hæc eadem
vxor eius, quæ nunc bestiis propter hæc ipsa
fuerat addicta, cœpit puellam, velut æmulam
tori, succubamque, primò suspicari: dehinc
detestari, dehinc crudelissimis laqueis mor-
tis insidiari. Tale denique comminiscitur
facinus. Annulo mariti surrepto, rus profe-
cta, mittit quemdam seruulum, sibi quidem
fidelem, sed de ipsa Fide pessimè merentem,
qui puellæ nuntiaret, quòd eam iuuenis pro-
fectus ad villulam vocaret ad sese: addito, vt
sola & sine vllò comite, quàm maturissimè
perueniret. Et, ne qua fortè nasceretur veni-
endi contatio: tradit annulum marito sub-
tractum, qui monstrans, fidem verbis adstipu-
laretur,

laretur. At illa mandato fratris obsequens, hoc enim nomen sola sciebat, respecto etiam signo eius, quod offerebatur: gnauiter, ut præceptum fuerat, in comitata festinat. Sed ubi fraudis extremæ lapsa decipula laqueos insidiarum accessit: tunc illa vxor egregia, sororem mariti, libidinosa Furia stimulis efferrata, primum quidem nudam flagris vberissime verberat: dehinc, quod res erat, clamantem quoque, quod frustra pellicatus indignatione bulliret, fratrisque nomen sæpius iterantem, velut mentitam, atque cuncta fingentem, titione candenti inter media femina detruso, crudelissime necauit. Tunc acerbæ mortis exciti nuntii frater & maritus, accurrunt: variisque lamentationibus defletam puellam, tradunt sepulturæ. Nec iuuenis sororis suæ mortem tam miseram, & minimè, ut par erat, illatam, æquo tolerare quiuit animo: sed medullitus dolore commotus, acerrimæque bilis noxio furore perfusus, exin flagrantissimis febribus ardebat: ut ipsi quoque iam medela videretur esse necessaria. Sed vxor, quæ iam pridem nomen vxoris cum fide perdiderat, medicum cōuenit quemdam notæ perfidiæ, qui iam multarum palmarum spectatus præliis, magna dextræ suæ tropæa numerabat, eique protinus quinquaginta promittit sestertia: ut ille quidem momentarium venenum venderet: illa autem emeret mariti sui mortem. Quo cōfecto, simulatur necessaria præcordiis lenien-

leniendis, bilique subtrahendæ illa prænobilis potio, quam sacram doctiores nominant: sed in eius vice subditur alia, Proserpinæ sacra saluti. Iamque præsentē familia, & nonnullis amicis & affinibus, ægroto medicus poculum probè temperatum manu sua porrigebat. Sed audax illa mulier, ut simul & consciū sceleris amoliretur, & quam desponderat pecuniam lucraretur: coram detento calice: Non prius, inquit, medicorum optime, non prius carissimo mihi marito trades istam potionem, quàm de ea bonam partem hauseris ipse. Vnde enim scio, an noxium in ea lateat venenum? quæ res utique te, tam prudentem, tamque doctum virum, nequaquam offendit; si religiosa vxor, circa salutem mariti sollicita, necessariam affero pietatem. Qua mira desperatione truculentæ feminae repente perturbatus medicus, excussusque toto consilio, & ob angustiam temporis, spatium cogitandi priuatus, antequam trepidatione aliqua vel contatione ipsa daret malæ conscientiaë suspicionem: indidem de potione gustauit ampliter. Quam fidem secutus adolescens, etiam sumpto calice, quod offerebatur hausit. Ad istum modum præsentī transacto negotio, medicus quàm celerrimè domum remeabat, salutifera potione pestem præcedentis veneni festinans extinguere. Nec cum obtestatione sacrilega, qua semel cœperat, truculenta mulier yugue latius à se discedere

dere passa est : Priusquam, inquit, digesta portione, medicinæ euentus probatus appareat. Sed ægre, precibus & obtestationibus eius multum ac diu fatigata, tandem abire concessit. Interdum perniciem cæcam totis visceribus furentem, medullæ penitus attraxerant. multum denique saucius, & grauedine somnolenta iam demersus, domum peruadit ægerrimè. Vixque enarratis cunctis, ad vxorem mandat, saltem promissam mercedem mortis geminatae deposceret. Sicque elisus violenter spectatissimus medicus, effudit spiritum. Nec ille tamen iuuenis diutius vitam tenuerat : sed inter fictas mentitasque lacrymas vxoris, pari casu mortis fuerat extinctus. Iamque eo sepulto, paucis interiectis diebus, quibus feralia mortuis litantur obsequia, medici vxor pretium geminae mortis petens aderat. Sed mulier usquequaque suæ simulatae fidei suppressens faciem, prætendens imaginem, blandiculè respondit : & omnia prolixè accumulateque pollicetur, & statutum præmium sine mora se reddituram constituit : modò pauxillum de ea portione largiri sibi vellet, ob incepti negotij persecutionem. Quod, pluribus laqueis fraudum pessimarum vxor induta medici, facile consensit : & quò se gratiorem locupleti feminæ faceret, properiter domo petita, totam prorsus veneni pyxidem mulieri tradidit. Quæ grandem scelerum nata materiam, longe lateque cruentas suas manus

nus porrigit. Habebat filiam suam paruulam de marito, quem nuper necauerat. Huic infantulæ quod leges necessariam patris successionem deferrent, sustinebat ægerrimè : inhiansque toto filiæ patrimonio, imminebat & capiti. Ergo certa, defunctorum liberorum matres sceleratas hereditates excipere, talem parentem præbuit, qualem exhibuerat uxorem. prandioq; commento, pro tempore etiam uxorem medici, simul & suam filiam veneno eodem percutit. Sed paruulæ quidē tenuem spiritum, & delicata ac tenera præcordia conficit protinus virus infestum. at vxor medici, dum noxiis ambagibus pulmones eius pererrat tempestas detestabilis potionis: primū suspicata quod res erat, mox urgente spiritu iam certò certior, contendit ad ipsam præsidis domum: magnoq; fidem eius protestata clamore, & populi concitato tumultu, vtpote tam immania detectura flagitia, efficit statim, sibi simul & domus & aures præsidis patefierent. Iamque ab ipso exordio, crudelissimæ mulieris cunctis atrocitatibus diligenter expositis, repente mentis nubilo turbine correpta semihiantes adhuc compressit labias: & attritudentium longo stridore reddito, ante ipsos præsidis pedes exanimis corruit. Nec ille, vir alioquin exercitus, multiforme facinus execratae veneficæ dilatione languida passus marcescere, confestim cubiculariis mulieris attractis vi tormentorum, veritatem eruit: atque

atque illam, minus quidem quàm merebatur, sed quòd dignus cruciatus alius excogitari non poterat, certè bestiis obiiciendam pronuntiavit. Talis mulieris publicitus matrimonium confarreaturus, ingentique angore oppidò suspensus, expectabam diem muneris: sæpius quidem mortem mihi mea volens manu consciscere, priusquam scelerosæ mulieris contagio macularer, vel infamia publici spectaculi depudescerem. Sed priuatus humana manu, priuatus digitis, vngula rotunda atque mutila gladiū stringere nequaquam poteram. Plane vt potui, tenui specula solabar clades vltimas: quòd ver in ipso ortu iam gemmulis floridis cuncta depingeret, & iam purpureo nitore prata vestiret: & comodū dirupto spineo tegmine, spirantes cinnameos odores, promicarent rosæ, quæ priori me Lucio redderent. Dies ecce muneri destinatus aderat. ad conseptum caueæ, prosequente populo, pompatico fauore deducor. Ac dum ludicris scenicorum choreis primitiæ spectaculi dedicantur: tantisper ante portam constitutus, pabulum lætissimi graminis, quod in ipso germinabat aditu, libens affectabam: subinde curiosos oculos, patente porta, spectaculi prospectu gratissimo reficiens. Nam puelli puellæque virenti florentes ætatula, forma conspicui, veste nitidi, incessu gestuosi, Græcanicam saltantes pyrrhicam, dispositis ordinationibus decoros ambitus

tus inerrabant : nunc in orbe rotatim flexuosi, nunc in obliquam seriem connexi : & in quadratum patorem cuneati : & in cateruæ dissidium seperati. At vbi discursus reciproci multimodes ambages tubæ terminalis cantus explicuit : aulæo subducto & complicitis si-
pariis, Paridis scena disponitur. Erat mons ligneus, ad instar inclyti montis illius, quem vates Homer⁹ Idæum cecinit, sublimi instructus fabrica, confitus viretis & viuis arboribus summo cacumine, de manibus fabri fonte manante, fluuiialis aquas eliquans. Capellæ pauculæ tondebant herbulas : & in modum Paridis Phrygij pastoris, barbaricis amiculis humeris defluentibus, pulcrè indufiatus adulescens, aurea tyara coniecto capite, pecuari-um simulabat magisterium. Adest luculentus puer nudus, nisi quòd ephebica chlamyda sinistrum tegebat humerum : flauis crinibus vsquequaque conspicuus : & inter comas eius, aureæ pinnulæ cognatione simili fociatæ, prominebant, quem caduceum & virgula, Mercurium indicabant. Is saltatoriè procurrens, malumque bracteis inauratum dextera gerens, ei qui Paris videbatur porrigit : quid mandaret Iupiter, nutu significans. protinus gradus scitulè referens, è conspectu faceffit. Insequitur puella vultu honesta, in deæ Iunonis speciem similis. nam & caput stringebat diadema candida. ferebat & sceptrum. Irrupit alia, quam putares Mineruam, caput con-
tectæ

tecta fulgenti galea, & oleaginea corona te-
 gebatur ipsa galea: clypeum attollens, & ha-
 stam quatiens, & qualis illa cū pugnāt. Su-
 per has introcessit alia, visendo decore præ-
 pollens, gratia coloris ambrosi designans
 Venerem: qualis fuit Venus, cū fuit virgo,
 nudo & intecto corpore perfectam formosi-
 tatem professa; nisi quod tenui pallio bom-
 bycino inumbrabat spectabilem pubem. quam
 quidem laciniam curiosulus ventus satis a-
 manter nunc lasciuiens reflabat: vt dimota,
 pareret flos ætatulæ: nunc luxurians aspira-
 bat; vt adhærens pressulè membrorum volu-
 ptatem graphicè laciniaret. ipse autem color
 Dæ diuersus in speciem: corpus candidum,
 quod cælo demeat; cæruleum, quod mari re-
 meat. Iam singulas virgines, quæ Dæ puta-
 bantur, sui obibant comites. Iunonem qui-
 dem Castor & Pollux, quorum capita cassides
 æratæ stellarum apicibus insignes contege-
 bant. sed & isti Castores erant scenici pueri.
 Hæc puella, varios modulos lasciua conci-
 nente tibia, procedens quieta & inaffectedata
 gesticulatione: nutibus honestis, pastori pol-
 licetur, si sibi præmium decoris addixisset; se-
 se regnum totius Asiæ tributuram. At illam,
 quam cultus armorum Mineruam fecerat,
 duo pueri muniebant, præliaris dæ comites
 armigeri, Terror & Metus nudis insultantes
 gladiis. at ponè tergum tibicen horum ca-
 nebat bellicosum: & permiscens bombis gra-
 uibus

uibus tinnitus acutos, in modum tubæ, saltationis agilis vigorem suscitabat. Hæc inquieto capite, & oculis in aspectu minacibus, citato & intorto genere, gesticulatione alacri demonstrabat Paridi, si sibi formæ victoriam tradidisset; fortem, tropæisque bellorum inclutum suis adminiculis futurum. Venus ecce cum magno fauore caueæ, in ipso medullio scenæ, circumfuso populo lætissimorum paruulorum, dulce subridens, constitit amænè. Illos teretes & lacteos puellos diceres tu Cupidines, & Cupidines veros, de cælo vel mari commodum inuolasse. nam & pinnulis & sagittulis, & habitu cetero formæ præclarè congruebant: & velut nuptiales epulas obituræ dominæ coruscis prælucebant facibus. Et influunt innuptarum puellarum decoræ soboles. hinc Gratia gratissimæ; inde Horæ pulcerrimæ. quæ iaculis floris ferti & soluti Deam suam propitiantes, scitissimum construxerunt chorum, dominæ voluptatum Veneris coma blandientes. Iam tibiæ multiforates, cantus Lydios dulciter consonant. quibus spectatorum pectora suaue mulcentibus, longè suauior Venus placide commoueri, contantiq̃ue lentè vestigio, & leuiter fluctuante spinula, & sensim annutante capite cœpit incedere, molliq̃ue tibiæ sono delicatis respondere gestibus: & nūc mitè conuiuentibus, nunc acrè comminantibus gestire pupillis; & nonnumquam saltare solis oculis,

lis. Hæc vt primùm ante iudicis conspectum facta est, nisu brachiorum polliceri videbatur, si fuisset Deabus ceteris antelata, daturam se nuptam Paridi forma præcipuam, sui quæ consimilem. Tunc animo volenti Phrygius iuuenis, malum, quod tenebat, aureum, velut victoriæ calculum, puellæ tradidit. Quid ergo miramini vilissima capita, immò forensia pecora, immò verò togati vulturii, si toti nunc iudices sententias suas pretio nundinantur? cum rerum exordio, inter Deos & homines agitatum iudicium corruerit gratia: & originalem sententiam magni Iouis consiliis electus iudex, rusticanus & opilio, lucro libidinis vendiderit, cum totius etiam suæ stirpis exitio? Sic hercules & aliud sequens iudicium, inter inclytos Achiuorum duces celebratum: vel cum falsis insimulationibus, eruditione doctrinaque præpollens Palamedes proditionis damnatur: vel virtute Martia præpotenti præfertur Vlysses mendicus Aiaci maximo. Quale autem & illud iudicium apud legiferos Athenienses, & catos illos, & omnis scientiæ magistros? Nónne diuinæ prudentiæ senex, quæ sapientia prætulit cunctis mortalibus deus Delphicus, fraude & inuidia nequissimæ factionis circumuentus, velut corruptor adulescentiæ, quam frenis coërcebat, herbæ pestilentis succo noxio peremptus est, relinquens ciuibus ignominiaæ perpetuæ maculâ? cum nunc etiâ egregij Philosophi sectâ eius

sanctissimam præoptent, & summo beatitudinis studio iurent in ipsius nomen. Sed ne quis indignationis meæ reprehendat impetum, secum sic reputans: Ecce nunc patiemur phisophantem nobis asinum? rursus, unde discessi, reuertar ad fabulã. Postquam finitum est illud Paridis iudicium, Iuno quidem cum Minerua tristes, & iratis similes è scena redeunt, indignationem repulsæ gestibus professæ: Venus verò gaudens & hilaris, lætitiã suam saltando, toto cum choro, professa est. Tunc de summo montis cacumine, per quamdam latentem fistulam, in excelsam prorumpit vino crocus diluta: sparsimque defluens, pascentis capellas odoro perfluit imbre: donec in meliorem maculata speciem, canitiem propriam luteo colore mutarent. Iamque tota suaue fragante cauea, montem illum ligneum terræ vorago decepit. Ecce quidam miles per mediam plateam dirigit cursum, petiturus, iam populo postulante, illam de publico carcere mulierem, quam dixi, propter multiforme scelus, bestiis esse damnatam, meisque præclaris nuptiis destinatam. Et iam torus Genialis scilicet noster futurus, accuratissimè desternebatur lectus, Indica testudine perlucidus, plumea congerie tumidus, veste serica floridus. At ego, præter pudorem obeundi publicè concubitus, præter contagium sceleris pollutæque feminae, metu etiam mortis cruciabar maximè, sic ipse mecum reputans:

Quòd,

Quòd, in amplexu Venereo scilicet nobis coeuntibus, quaecunq; ad exitium mulieris bestia fuisset immissa, non adeò vel prudentia solers, vel artificio docta, vel abstinentia frugi, posset prouenire: vt adiacentem lateri meo laceraret mulierem: mihi verò, quasi indem- nato & innoxio, parceret. Ergo igitur non de pudore iam, sed de salute ipsa sollicitus, dum magister meus lectulo probè coaptando districtus inseruit: tota familia partim ministerio venationis occupata, partim voluptario spectaculo attenta, meis cogitationibus liberum tribuebatur arbitrium. nec magnopere quisquam custodiendum tam mansuetum putabat asinum. Paulatim furtium pedem proferens, porta, quæ proxima est, potitus, iam cursu me celerrimo proripio: sexq; totis passuum milibus perneciter confectis, Cenchreas peruado: quod oppidum adeunt quidem nobilissimæ coloniae Corinthiensium: adluitur autem Ægæo & Saronico mari. vbi portus etiam, tutissimum nauium receptaculum, magno frequentatur populo. Vitatis ergo turbulis, & electo secreto littore, prope ipsas fluctuum aspergines, in quodam mollissimo harenæ gremio lassum corpus porrectus refo- ueo: nam & vltimam diei metam curriculum

Solis deflexerat: & vespertinæ me quieti traditum, dulcis somnus oppresserat.

L. APVLEII

METAMORPHOSEON,

SIVE

DE ASINO AVREO,

LIBER VNDECIMVS.

CIRCA primam ferme noctis vigiliam
 experrectus pauore subito, video præ-
 micantis Lunæ cādore nimio comple-
 tum orbem, commodum marinis emergen-
 tem fluctibus. Nactusque opacæ noctis silen-
 tiosa secreta, certus etiam summam Deam
 præcipua maiestate pollere, resque prorsus
 humanas ipsius regi prouidentia: nec tantum
 pecuina & ferina, verum inanima etiam di-
 uino eius luminis numinisque nutu vegetari:
 ipsa etiam corpora terra, cælo, marique, nunc
 incrementis consequenter augeri: nunc de-
 crementis obsequenter imminui, Fato scili-
 cet iam meis tot tantisque cladibus satiato,
 & spem salutis, licet tardam, subministrante,
 augustum specimen Deæ præsentis statui de-
 precari. Confestimque discussa pigra quiete,
 alacer exurgo: meque protinus, purificandi
 studio, marino lauacro trado: septiesque sub-
 merso fluctibus capite, quod eum numerum
 præcipue religioni aptissimum diuinus ille
 Pythagoras prodidit, lætus & alacer, Deam
 præpotentē lacrymoso vultu sic apprecabar:

REGI.

REGINA cæli, siue tu Ceres, alma frugum pa-
rens originalis, quæ repertu lætata filia, vetu-
stæ glandis ferino remoto pabulo, miti com-
monstrato cibo, nūc Eleusiniā glebam per-
colis: seu tu cælestis Venus, quæ primis rerum
exordiis, sexuum diuersitatem generato a-
more sociasti, & æterna sobole humano ge-
nere propagato, nunc circumfluo Paphi sa-
crario coleris: seu Phœbi soror, quæ partu fœ-
tarum medelis lenientibus recreato, populos
tantos educaſti, præclarisque nunc venerariis
delubris Ephesi: seu nocturnis vlulatibus hor-
renda Proſerpina, triformi facie laruales im-
petus comprimens, terræque clauſtra cohi-
bens, lucos diuerſos inerrans, vario cultu pro-
pitiaris: iſta luce feminea conluſtrans cuncta
mœnia, & vdis ignibus nutriens læta ſemina,
& Solis ambagibus diſpenſans incerta lumi-
na: quoquo nomine, quoquo ritu, quaqua fa-
cie te fas eſt inuocare; tu meis iam nunc ex-
tremis ærumnis ſubſiſte, tu Fortunam colla-
pſam affirma: tu ſæuis exantlatis caſibus pau-
ſam pacemque tribue. ſit ſatis laborum, ſit ſa-
tis periculorum. Depelle quadrupedis diram
faciem. redde me conſpectui meorum: redde
me meo Lucio. Ac ſi quod offenſum numen
inexorabili me ſæuitia premit: mori ſaltem
liceat, ſi non licet viuere. Ad iſtum modum
fuſis precibus, & adiuſtis miſeris lamentati-
onibus, ruruſ mihi marcentem animum in eo-
dem illo cubili ſopor circumfuſus oppreſſit.

Necdum satis conueneram : & ecce pelago
 medio, venerandos Diis etiam vultus attol-
 lens, emergit diuina facies. ac dehinc paula-
 tim toto corpore perlucidū simulacrum, ex-
 cussu pelago, ante me constitisse visum est. E-
 ius mirandam speciem ad vos etiam referre
 connitar. si tamen mihi differendi tribuerit
 facultatem paupertas oris humani : vel ipsum
 numen eius dapilem copiam eloquutis fa-
 cundia subministrauerit. Iamq; primū cri-
 nes vberimi prolixique, & sensim intorti, per
 diuina colla passiuè dispersi, molliter deflue-
 bant. Corona multiformis, variis floribus
 sublimem distinxerat verticem: cuius media
 quidem super fronte plana rotunditas, in mo-
 dum speculi, vel immò argumentum Lunæ,
 candidum lumen emicabat. Dextra læuaque
 sulcis insurgentium viperarum cohibita, spi-
 cis etiam Cerealibus desuper porrectis. Mul-
 ticolor, bysso tenui pertexta : nunc albo can-
 dore lucida, nunc croceo flore lutea; nunc
 roseo rubore flammida. &, quæ longè longe-
 que etiam meum confutabat obtutum, palla
 nigerrima, splendescens atro nitore; quæ cir-
 cumcirca remeans, & sub dextrum latus ad
 humerum læuum recurrens, vmbonis vice,
 deiecta parte lacinia, multiplici contabulati-
 one dependula, ad vltimas oras nodulis fim-
 briarum decoriter confluabat. Per intex-
 tam extremitatem, & in ipsa orae planitie, stel-
 læ dispersæ coruscabant : earumq; media se-
 mestris

mestris Luna, flammeos spirabat ignes. Quaquàm tamen insignis illius pallæ perfluebat ambitus, indiuiduo nexu corona totis floribus, totisque constructa pomis, adhærebat. Iam gestamina longè diuersa. nam dextera quidem ferebat æreum crepitaculum: cuius per angustam laminam in modum balthæi recuruatam, traiectæ mediæ paucae virgulæ, crispante brachio tergeminos iactus, reddebant argutum sonorem. læuæ verò cymbium dependebat aureum: cuius ansulæ, qua parte conspicua est, insurgebat aspis, caput extollens arduum, ceruicibus latè tumescentibus. Pedes ambrosios tegebant soleæ, palmæ victricis foliis intextæ. Talis ac tanta spirans Arabiæ felicitis germīna, diuina me voce dignata est: En assum, tuis commota Luci precibus, rerum Natura parens, elementorum omnium domina, sæculorum progenies initialis, summa numinum, regina Manium, prima cælitum, Deorum, Dearumque facies vniformis: quæ cæli luminosa culmina, maris salubria flamina, Inferorum deplorata silentia nutibus meis dispenso. cuius numen vnicum, multiformi specie, ritu vario, nomine multi iugo totus veneratur orbis. Me primigenij Phryges Pessinuntiam nominant Deum matrem. hinc Autochthones Attici Cecropiam Mineruam; illinc fluctuantes Cyprij Paphiam Venerem: Cretes sagittiferi Dictynnam Dianam; Siculi trilingues Stygiam Proserpinam,

nam, Eleusinijs vetustam Deam Cererem:
Iunonem alij, alij Bellonam, alij Hecaten,
Rhamnusiā alij. &, qui nascentis dei Solis
inchoantibus radiis illustrantur Æthiopes, A-
riique, priscaque doctrina pollentes Ægyptij,
cerimoniis me prorsus propriis percolentes,
appellant vero nomine Reginam Isidem. As-
sum tuos miserata casus, assum fauens &
propitia. Mitte iam fletus, & lamentationes
omite: depelle mærorem. Iam tibi proui-
dentia mea illucescet dies salutaris. Ergo igi-
tur imperiis istis meis animum intende solli-
citur. Diem, qui dies ex ista nocte nascetur,
æterna mihi nuncupavit religio: quo sedatis
hybernis tempestatibus, & lenitis maris pro-
cellosis fluctibus, nauigabili iam pelago, ru-
dem dedicantes carinam, primitias commea-
tus libant mei sacerdotes. Id sacrum nec sol-
licita, nec profana mente debebis opperiri.
Nam meo monitu sacerdos, in ipso procin-
ctu pompæ, roseam manu dextra sistro cohæ-
rentem gestabit coronam. Incontanter ergo,
dimotis turbulis, alacer cōtinuare pompam,
mea volentia fretus: & de proximo clemen-
ter, velut manum sacerdotis osculabundus,
rosis decerptis, pessimæ mihiq̃ue detestabilis
iamdudum beluæ istius corio te protinus ex-
ue. Necquidquam rerum mearum reformi-
des, vt arduum. Nam hoc eodem momento,
quo tibi venio, simul & ibi præsens, quæ sunt
consequencia sacerdoti meo per quietem fa-
cienda

cienda præcipio. Meo iussu tibi constricti comitatus decedent populi. Nec inter hilares ceremonias & festiva spectacula, quisquam deformem istam, quam geris, faciem perhorrescet: vel figuram tuam repente mutatam, sequius interpretatus aliquis, malignè criminabitur. Planè memineras, & penita mente conditum semper tenebis, mihi reliqua vitæ tuæ curricula, adusque terminos vltimi spiritus vadata. Nec iniurium, cuius beneficio redieris ad homines, ei totum debere quod viues. Viues autem beatus, viues in mea tutela gloriosus: & cum spatium seculi tui permen- sus ad Inferos demearis; ibi quoque in ipso subterraneo semiotundo, me, quam vides Acherontis tenebris interlucentem, Stygiisque penetralibus regnantem, campos Elysios incolens ipse, tibi propitiam frequens adorabis. Quòd si sedulis obsequiis & religiosis ministeriis, & tenacibus castimoniis numen nostrum promerueris; scies vltra statuta Fate tuo spatia, vitam quoq; tibi prorogare mihi tantū licere. Sic oraculi venerabilis fine pro- lato, numen inuictū in se recessit. Nec mora, cum somno protinus absolutus, pauore & gaudio, ac dein sudore nimio permixtus ex- surgo: summeque miratus Deæ potentis tam præclaram præsentia, marino rore respersus, magnisq; imperiis eius intentus, monitionis eius ordinē recolebam. Nec mora, cum no- ctis atræ fugato nubilo, Sol exsurgit aureus:

& ecce discursu religioso, ac prorsus triumphali, turbulae complent totas plateas. Tantaq; hilaritudine praeter peculiarem eam gestire mihi cuncta videbantur; ut pecua etiam cuiuscemodi, & totas domos, & ipsum diem serena facie gaudere sentirem. nam & pruinam pridianam dies apricus ac placidus repente fuerat insecutus: ut canorae etiam auiulae, prolectante verno vapore, concentus suaues adsonarent, matrem siderum, parentem temporum, orbisque totius dominam blando mulcentes affamine. Quid? quod arbores etiam quae promifera sobole fecundae, quaeque earum tantum umbra contentae, & steriles, austrinis laxatae flatibus, germine foliorum renidentes, clementi motu brachiorum dulces strepitus obsibilabant? Magnoq; procellarum sedato fragore, ac turbido fluctuum tumore posito, mare quietas alluies temperabat: caelum autem, nubilosa caligine disiecta, nudo sudoque luminis proprii splendore candebat. Ecce pompae magnae paulatim procedunt anteludia, cuiusque studiis exornata pulcerrime. Hic incinctus baltheo militem gerebat; illum succinctum chlamyde copides & venabula venatorem fecerant. alius soccis obauratis, indutus serica veste, mundoq; pretioso, & adtextis capite crinibus, incessu perfluo feminam mentiebatur. porro alium ocreis, scuto, galea, ferroque insignem, e ludo putares gladiatorio procedere.

Nec ille deerat, qui magistratum fascibus purpuraque luderet: nec qui pallio, baculoque, & baxeis, & hircino barbitio Philosophum fingeret: nec qui, diuersis harundinibus, alter aucupem cum visco, alter piscatorem cum hamo induceret. Vidi & vrsam mansuem, quæ, cultu matronali, sella vehabatur: & simiam pileo textili, crocotisque Phrygiis, cata-miti pastoris specie, aureum gestantem poculum: & asinum pinnis adglutinatis adambulantem cuidam seni debili: vt illum quidem Bellerophontem, hunc autem diceres Pegasum; tamen rideres vtrumque. Inter has oblectationes ludicras, popularium, quæ passim vagabantur, iam sospitatricis Deæ peculiaris pompa moliebatur. Mulieres candido splendentes amicimine, vario lætantes gestamine, verno florentes coronamine, quæ de gremio per viam, qua sacer incedebat comitatus, solum sternebant flosculis: aliæque nitentibus speculis pone tergum reuersis, venienti Deæ obuium commonstrarent obsequium: & quæ pectines eburneos ferentes, gestu brachiorum, flexuque digitorum, ornatum atque oppexum crinium regalum fingerent: illæ etiam quæ cæteris vnguentis & geniali balsamo guttatim excusso, conspergebant plateas. Magnus præterea sexus vtriusque numerus, lucernis, tædis, cereis, & alio genere fascium, lumine siderum cælestium stirpem propitiantes. Symphoniæ dehinc suaves, fistulæ tibique

biæque modulis dulcissimis personabant. Eas
amœnus lectissimæ iuventutis veste niuea, &
cataclista prænitens sequebatur chorus, car-
men venustum iterantes: quod Camœnarum
fauore solers poëta modulatur, edixerat, quod
argumentum referebat interim maiorum an-
tecantamina votorum. Ibant & dicati magno
Serapi tibicines: qui per obliquum calamum
ad aurem porrectum dextram, familiarem
templi Dei que modulum frequentabant: &
plerique, qui facilem sacris viam dari prædi-
carent. Tunc influunt turbæ sacris diuinis
initiatæ, viri feminæque omnis dignitatis &
omnis ætatis, linteæ vestis candore puro lu-
minosi: illæ limpido tegmine crines madidos
obuolutæ, hi capillum derasi funditus, vertice
prænitentes: magnæ religionis terrena side-
ra, æreis & argenteis, immò verò aureis et-
iam sistris argutum tinnitum constrepentes.
Sed antistites, sacrorum procures illi, candi-
do linteamine cinctum pectorale, adusque
vestigia, strictim iniecti, potentissimorum
Deum proferebant insignes exuias. Quorum
primus lucernam præmicantem claro porri-
gebat lumine, non adeò nostris illis consimi-
lem, quæ vespertinas illuminant epulas: sed
aureum cymbium medio sui patore flam-
mulam suscitans largiorem. Secundus, vestitu
quidem similis, sed manibus ambabus gere-
bat altaria, (id est, auxilia:) quibus nomen de-
dit proprium Dæ summatis auxiliaris proui-
dentia.

dentia. Ibat tertius, attollens palmam auro subtiliter foliatam, nec non Mercurialem etiam caduceum. Quartus Æquitatis ostendebat indicium, deformatam manum sinistram porrecta palmula: quæ genuina pigritia, nulla calliditate, nulla solertia prædita, videbatur æquitati magis aptior quàm dextera. idem gerebat & aureum vasculum, in modum papillæ rotundatum, de quo lacte libabat. Quintus auream vannum aureis congestam ramulis: & alius ferebat amphoram. Nec mora, cum Dei, dignati pedibus humanis incedere, prodeunt: hic horrendum, nunc atra, nunc aurea facie sublimis, attollens canis ceruices arduas: ille Superum commeator & Inferum, læua caduceum gerens: dextera palmam virentem quatiens. cuius vestigium continuo sequebatur bos, in erectum leuata statum. Erat ea bos, omniparentis Deæ secundum simulacrum: quod residens humeris suis, proferebat vnus è ministerio beato, gressu gestuoso. Ferebatur ab alio cista secretorum capax, penitus celans opera magnificæ religionis. Gerebat alius felici suo gremio summi sui numinis venerandam effigiem, non pecoris, non auis, non feræ, ac ne hominis quidem ipsius consimilem: sed solerti repertu, etiam ipsa nouitate reuerendam, altioris vtcunque & magno silentio tegendæ religionis argumentum ineffabile: sed & ad istum planè modum, fulgente auro figurata.

rata urnula faberrimè cauata , fundo quam
rotundo , miris extrinsecus simulacris Ægy-
ptiorum effigiata. eius orificium nō altiūculè
leuatum, in canalem porrectum, longo rinu-
lo prominebat. ex alia verò parte multum re-
cedens spatiosa dilatione , adhærebat ansa:
quam contorto nodulo supersedebatur aspis,
squamæ ceruicis striato tumore sublimis. Et
ecce præsentissimi numinis promissa nobis
accedunt beneficia , & fata : salutemq; ipsam
meā gerens sacerdos appropinquat, ad ipsum
præscriptum diuinæ promissionis ornatum:
dextra proferens sistrum deæ , mihi coro-
nam , & coronam hercules consequenter:
quòd tot ac tantis exantlatis laboribus, tot e-
menfis periculis , Deæ maximæ providentia,
adluctantem mihi sæuissimam Fortunam su-
peraram. Nec tamen gaudio subitario com-
motus, inclementi me cursu proripui, verens
scilicet ne repentino quadrupedis impetu, re-
ligionis quietus turbaretur ordo : sed placido
ac prorsus humano gradu contabundus, pau-
latim obliquato corpore , sanè diuinitus de-
cedente populo , sensim irrepo. At sacerdos,
ut reapse cognoscere potui , nocturni com-
monefactus oraculi, miratusque congruenti-
am mandati muneris , confestim restitit : &
vltro porrecta dextra , ob os ipsum meum
coronam exhibuit. Tunc ergo trepidans , as-
siduo pulsu micanti corde, coronam quæ ro-
sis amœnis intexta fulgurabat, auido ore sus-
ceptam,

septam, cupidus cupidissimè deuoravi. nec
me fefellit cæleste promissum. Protinus mihi
delabitur deformis & ferina facies. ac primò
quidem squalens pilus defluit: ac dehinc cu-
ris crassa tenuatur; venter obesus residet: pe-
dum plantæ per ungulas in digitos exeunt.
manus non iam pedes sunt, sed in erecta por-
riguntur officia; ceruix procera cohibetur,
os & caput rotundatur; aures enormes repe-
tunt paruitatem pristinam: dentes saxei rede-
unt ad humanam minutiem: &, quæ me po-
tissimùm cruciabat ante, cauda nusquam
comparuit. Populi mirantur, religiosi ve-
nerantur tam euidentem maximi numinis
potentiam, & consimilem nocturnis imagi-
nibus magnificentiam, & facilitatem refor-
mationis: claraque & consona voce, cælo
manus attendentes, testantur tam illustre
Deæ beneficium. At ego stupore nimio defi-
xus, tacitus hærebam, animo meo tam repen-
tinum tamque magnum non capiente gaudi-
um: quid potissimùm præfarer primarium,
vnde nouæ vocis exordium caperem, quo ser-
monem, tunc renata lingua, feliciter auspica-
rer, quibus quantisque verbis tantæ Deæ gra-
tias agerem. Sed sacerdos, utcunque diuino
monitu cognitis ab origine cunctis cladibus
meis, quamquam & ipse insigni permotus
miraculo, nutu significato prius, præcipit, te-
gendo mihi linteam dari laciniam. Nam me
cùm primùm nefando tegmine despoliaue-

rat asinus : compressis in artum feminibus,
& superstrictis accuratè manibus , quantum
nudo licebat , velamento me naturali probè
muniueram. Tunc è cohorte religionis vnus,
impigrè superiorem exutus tunicam, superte-
xit me celerrimè. Quo factò , sacerdos vultu
geniali , & hercules perhumano in aspectu
meo attonitus , sic effatur : Multis & variis
exantlatis laboribus, magnisq; Fortunæ tem-
pestatibus, & maximis actus procellis, ad por-
tum quietis & aram Misericordiæ tandè Luci
venisti. nec tibi natales , ac ne dignitas qui-
dem vel ipsa , qua flores , vsquam doctrina
profuit : sed lubrico virentis ætatulæ , ad ser-
uiles delapsus voluptates, curiositatis impro-
speræ sinistrum præmium reportasti. Sed v-
trunque Fortunæ cæcitas , dum te pessimis
periculis discruciat, ad religiosam istam habi-
tudinem improuida perduxit malitia. Eat
nunc, & summo furore sæuiat , & crudelitati
suæ materiam quærat aliam. Nam in eorum
vitas, quorum sibi seruitium Deæ nostræ ma-
iestas vindicauit , non habet locum casus in-
festus. Quid latrones, quid feræ, quid seruiti-
um , quid asperrimorum itinerum ambages
reciprocae , quid metus mortis quotidianæ
nefariæ Fortunæ profuit ? In tutelam iam re-
ceptus es Fortunæ , sed videntis : quæ suæ lu-
cis splendore ceteros etiam Deos illuminat.
Sume iam vultum lætiores, candido isto ha-
bitu tuo congruentem : comitare pompam
Deæ

Deæ sospitatricis inouanti gradu. Videant ir-
 religiosi : videant, & errorem suum recogno-
 scant. En ecce pristinis ærumnis absolut⁹, Isi-
 dis magnæ prouidentia gaudens Lucius, de
 sua Fortuna triumphat. Quo tibi tamen tuti-
 or sis, atque munitior ; da nomen huic san-
 ctæ militiæ, cuius olim sacramento etiam læ-
 taberis : teque iam nunc obsequio religionis
 nostræ dedica, & ministerij iugum subi vo-
 luntarium. nam, cùm cœperis Deæ seruire,
 tunc magis senties fructum tuæ libertatis.
 Ad istum modum vaticinatus sacerdos egre-
 gius, fatigatos anhelitus trahens, conticuit.
 Exinde permixtus agmini religioso proce-
 dens, comitabar sacrarium : totæ ciuitati no-
 tus ac conspicuus, digitis hominum nutibus-
 que notabilis. Omnes in me populi fabulan-
 tur : Hunc omnipotentis hodie Deæ numen
 augustum reformauit ad homines. Felix her-
 cules, & ter beatus ! qui vitæ scilicet præce-
 dentis innocentia fideque meruerit tam præ-
 clarum de cælo patrociniū : vt renatus quo-
 dammodo, statim sacrorū obsequio despon-
 deretur. Inter hæc, & festorum votorum tu-
 multum, paulatim progressi, iam ripam ma-
 ris proximamus : atque ad ipsum illum locū,
 quo pridie meus stabulauerat asinus, perue-
 nimus. Ibidem simulacris ritè dispositis, na-
 uem faberrimè factam, picturis miris Ægy-
 ptiorum circumsecus variegatam, summus
 sacerdos teda lucida, & ouo & sulphure, so-
 lem.

lemnissimas preces de casto præfatus ore,
 quàm purissimè purificatam, Deæ nuncupa-
 uit, dedicauitque. Huius aluei felicitis nitens
 carbasus, littore votum ingestans progerebat.
 Ecce litteræ votum instaurabant, de noui
 commeatus prospera nauigatione. Iam malus
 insurgit, pinus rotunda, splendore sublimis,
 insigni carchesio conspicua: & puppis, in-
 torta chenisco, bracteis aureis vestita, fulge-
 bat: omnisque prorsus carina citro limpidò
 perpolita, florebat. Tunc cuncti populi, tam
 religiosi quàm profani, vannos onustas aro-
 matis & huiscemodi suppliciis certatim con-
 gerunt: & insuper fluctus libant intritum la-
 cte confectum, donec muneribus largis, &
 deuotionibus faustis completa nauis, absolu-
 ta strophæis anchoralibus, peculiari serenoq;
 flatu, pelago redderetur. Quæ postquam cur-
 sus spatio prospectum sui nobis incertat, sa-
 crorum geruli, sumptis rursus, quæ quisque
 detulerant, alacres ad fanum reditum capes-
 sunt similis ritu pompæ decôri. Ac cum ad
 ipsum iam templum peruenimus: sacerdos
 maximus, quiq; diuinas effigies progerebant,
 & qui venerandis penetralibus pridem fue-
 rant initiati, intra cubiculum Deæ recepti,
 disponunt ritè simulacra spirantia. Tunc ex
 his vnus, quem cuncti Grammatea dicebant,
 pro foribus assistens, cœtu Pastophorum,
 quod sacrosancti collegij nomen est, velut in
 concionem vocato, indidem de sublimi sug-
 gestu,

gestu, de libro, de litteris fausta vota præfatus:
 PRINCIPI MAGNO, SENATVQUE, ET
 EQVITI, TOTOQUE ROMANO POPVLO,
 nauticis nauibus, quæque sub imperio mun-
 di nostratis reguntur, renuntiat sermone ritu-
 que Græciensi, ita: Α Α Ο Ι Σ Α Φ Ε Σ Ι Σ.
 Qua voce, feliciter cunctis euenire, signauit
 populi clamor insecutus. Exin gaudio deli-
 buti populares, thallos, verbenas, corollas fe-
 rentes, exosculatis vestigiis Dæ, quæ gradi-
 bus hærebant argento formata, ad suos di-
 scedunt Lares. Nec tamen sinebat me animus
 vngue latius indidem digredi: sed intentus
 in Dæ specimen, pristinos casus meos recor-
 dabar. Nec tamen Fama volucris, pigra pin-
 narum tarditate cessauerat: sed protinus in
 patria Dæ prouidentis adorabile beneficium,
 meamque ipsius Fortunam memorabilem nar-
 rauerat passim. Confestim denique familiares
 ac vernulæ, quique mihi proximo nexu san-
 guinis cohærebant, luctu deposito, quem de
 meæ mortis falso nuntio susceperant, repen-
 tino lætati gaudio, variè quisque munerabun-
 di, ad metum festinant illico diuinum redu-
 cemque ab Inferis conspectum. quorum de-
 sperata ipse etiam facie recreatus, oblationes
 honestas æqui bonique facio: quippe cum
 mihi familiares, quo ad cultum sumptumque
 largiter succederet, deferre perspicuè curas-
 sent. Affatis itaque, ex officio, singulis, narra-
 tisque

tisque meis pristinis ærumnis, & præsentibus gaudiis, me rursum ad Deæ gratissimum mihi refero conspectum: ædibusq; conductis, intra conseptum templi, larem temporarium mihi constituo: Deæ ministeriis adhuc priuatis appositus, contuberniisque sacerdotum indiuiduus, & numinis magni cultor inseparabilis. Nec fuit nox vna, vel quies aliqua, visu Deæ monituque ieiuna: sed crebris imperiis, sacris suis me iamdudum destinatum, nunc saltem censebat initiari. At ego, quamquam cupienti voluntate præditus, tamen religiosa formidine retinebar. Quod enim sedulo percontaueram, difficile religionis obsequium, & castimoniorum abstinentiam satis arduam, cautoque circumspectu vitam, quæ multis casibus subiacet, esse muniendam: hæc idemtidem mecum reputans, nescio quomodo, quamquam festinans, dislerebam. Nocte quadam, plenum gremium suum visus est mihi summus sacerdos offerre: ac requirenti, quid utique istud? respondisse, partes illas de Thessalia mihi missas: seruū etiam meum indidem superuenisse, nomine Candidum. Hac experrectus imagine, diu diuque apud cogitationes meas reuoluebam, quid rei portenderet: præsertim cū nullum vñquam habuisse me seruū isto nomine nuncupatum certus essem. vt tamen sese præsagium somni porrigeret, lucrum certum modis omnibus significari partium oblatione credebam. Sic
anxius,

anxius , & in prouentum prosperiorem at-
 tonitus, templi matutinas apertiones operie-
 bar. Ac, dum velis candentibus reductis in
 diuersum, Deæ venerabilem conspectum ap-
 precamur , & dispositas aras circumiens sa-
 cerdos rem diuinam procurat : supplicamen-
 tis solemnibus, de penetrali fontem petitum
 spondéo libat. Rebus iam rite consummatis,
 inchoatæ lucis salutationibus, religiosi pri-
 mam nuntiantes horam, perstrepunt. Et ecce
 superueniunt de patria , quos ibi reliqueram
 famulos ; cùm me Fotis malis incapistrasset
 erroribus. Cognatis scilicet famulos meos,
 necnon & equum quoque illum meum re-
 ducentibus , quem diuersè distractum notæ
 dorsualis agnitione recuperauerant : quare
 solertiam somni tum mirabar vel maxime :
 quòd præter congruentiam lucrosæ pollici-
 tationis , argumento serui Candidi, equum
 mihi reddidisset colore candidum. Quo fa-
 cto idem sollicitus, sedulum colendi frequen-
 tabam ministerium, spe futuri beneficiis præ-
 sentibus pignerata. Nec minus indies mihi
 magis magisque accipiendorum sacrorum
 cupido gliscebatur. summisque precibus prima-
 rium sacerdotem sæpissimè conueneram, pe-
 tens , vt me noctis arcanæ tandem sacris ini-
 tiaret. At ille, vir alioquin grauis , & so-
 briæ religionis obseruatione famosus , cle-
 menter ac comiter , & , vt solent parentes
 immaturis liberorum desideriis modificari,
 meam

meam differens instantiam, spei melioris solatiis alioquin anxium, mihi permulcebat animum. Nam & diem, quo quisque possit initiari, Deæ nutu demonstrari, & sacerdotē qui sacra debeat ministrare, eiusdem prouidentia deligi: sumtus etiam, cerimoniis necessarios, simili præcepto destinari. Quæ cuncta nos quoque obseruabili patientia sustinere censebat: quippe cū auiditati contumaciæque summè cauere, & vtramque culpam vitare, ac neque vocatus morari, nec non iussus festinare deberem. nec tamen esse quemquam de suo numero tam perditæ mentis, vel immò destinatæ mortis, qui non sibi quoque seorsum iubente domina, temerarium atque sacrilegum audeat ministerium subire, noxamque letalem contrahere. Nam & Inferū claustra, & Salutis tutelam in Deæ manu posita, ipsamque traditionem adinstar voluntariæ mortis & precariæ salutis celebrari: quippe cū transactis vitæ temporibus, iam in ipso finitæ lucis limine constitutos, quīs tamen tuto possint magna religionis committi silentia, numen Deæ soleat eligere, & sua prouidentia quodammodo renatos ad nouæ reponere rursus Salutis curricula. Ergo igitur me quoque oportere cæleste sustinere præceptum, quamquam perspicua euidenti que magni numinis dignatione, iam dudū felici ministerio nuncupatum destinatumque: nec secus quàm cultores ceteri, cibis profanis ac nefariis

nefariis iam nunc temperare; quo rectius ad
 arcana purissimæ religionis secreta perua-
 rem. Dixerat sacerdos: nec impatientia cor-
 rumpebatur obsequium meum: sed intentus
 mihi quiete, & probabili taciturnitate, sedu-
 lum quot dies obibam culturæ sacrorum mi-
 nisterium. Nec me fefellit, nec longi tempo-
 ris prolatione cruciauit potentis Deæ beni-
 gnitas salutaris, sed noctis obscuræ non ob-
 scuris imperiis euidenter monuit, aduenisse
 diem mihi semper optabilem, quo me maxi-
 mi voti compotiret. quantoque sumptu de-
 berem procurare supplicamentis, ipsumque
 Mithiam illum suum sacerdotē præcipuum,
 diuino quodam stellarum consortio, ut aie-
 bat, mihi coniunctum, sacrorum ministrum
 decernit. Quibus, & ceteris beniuolis præce-
 ptis summatis Deæ recreatus animi, nec dum
 satis luce lucida discussa quiete protinus ad
 receptaculum sacerdotis contendo: atque e-
 um cubiculo suo commodum prodeuntem
 continuatus, saluto. Solito constantius de-
 stinaueram iam, velut debitum sacris obse-
 quium, flagitare. At ille, statim ut me conspe-
 xit, prior: O mi quidem Luci, inquit, te feli-
 cem, te beatum, quem propitia voluntate nu-
 men augustum tantopere dignatur! Et quid,
 inquit, iam nunc stas otiosus, teque ipsum de-
 moraris? Adest tibi dies votis assiduïs exopta-
 tus, quo Deæ multinominis diuinis imperiis,
 per istas meas manus piissimis sacrorum ar-

canis insinueris. Et, iniecta dextera, senex commississimus, ducit me protinus ad ipsas fores ædis amplissimæ: rituq; solemnæ apertionis celebrato ministerio, ac matutino peracto sacrificio, de opertis adyti profert quosdam libros, litteris ignorabilibus prænotatos: partim figuris cuiuscemodi animalium, concepti sermonis compendiosa verba suggerentes: partim nodosis, & in modum rotæ tortuosis, capreolatimque condensis apicibus, à curiositate profanorum lectione munita. Indidem mihi prædicat, quæ forent ad vsum teletæ necessario præparanda, Ea protinus gnauiter, & aliquanto liberalius partim ipse, partim per meos socios cõmenda procuro. Iamq; tempore, vt aiebat sacerdos, id postulante, stipatum me religiosa cohorte deducit ad proximas balneas: & prius sueto lauacro traditum, præfatus Deum veniam, purissimè circumrõrans, abluit: rursusque ad templum reditum, iam duabus diei partibus transactis, ante ipsa Deæ vestigia constituit: secretoque mandatis quibusdam, quæ voce meliora sunt, illud planè cunctis arbitris præcipit, decem continuis illis diebus cibariam voluptatem coërcerem, neque vllum animal essem, & inuinius essem. Quibus venerabili continentia ritè seruatis, iam dies aderat diuino destinatus vadimonio: & Sol curuatus intrahebat vesperam. Tunc ecce confluunt vndique turbæ, sacrorum ritu vetusto, variis quisque me munc-

muneribus honorantes. Tunc semotis procul
 profanis omnibus, linteo vndique contextum
 amicimine, arrepta manu, sacerdos deducit
 ad ipsius sacrarii penetralia. Quæras forsi-
 tan satis anxie, studiose lector, quid deinde
 dictum, quid factum? dicerem, si dicere li-
 ceret: cognosceres, si liceret audire: Sed pa-
 rem noxam contraherent aures & linguæ te-
 merariæ curiositatis. Nec te tamen, desiderio
 forsitan religioso suspensum, angore diutino
 cruciabo. Igitur audi: sed crede quæ vera
 sunt. Accessi confinium mortis: & calcato
 Proserpinæ limine, per omnia vectus elemen-
 ta, remeavi. nocte media, vidi Solem can-
 dido coruscantem lumine: deos Inferos, &
 deos Superos accessi coram, & adoravi de
 proximo. Ecce tibi retuli, quæ quamvis au-
 dita, ignores tamen necesse est. Ergo, quod
 solum potest sine piaculo ad profanorum in-
 telligencias enuntiari, referam. Manè factum
 est: & perfectis solemnibus, processi duode-
 cim sacratus stolis, habitu quidem religioso
 satis, sed effari de eo nullo vinculo prohibe-
 or: quippe quod tunc temporis vidēre præ-
 sentes plurimi. Namque in ipso ædis sacræ
 meditullio, ante Deæ simulacrum constitu-
 tum tribunal ligneum iussus superstiti, byssi-
 na quidem, sed floridè depicta veste conspi-
 cuus. Et humeris pendebat, pone tergum,
 talorum tenuis, pretiosa chlamyda. quâquâ
 tamen viseres, colore vario circumnotatis
 insigni-

insignibar animalibus. hinc dracones Indici :
inde gryphes Hyperborei : quos , in speciem
pinnatæ alitis, generat mundus alter. hanc O-
lympiacam stolum sacrați nuncupant. At ma-
nu dextera gerebam flammis adultam facem :
& caput decorè corona cinxerat, palmæ can-
didæ foliis in modum radiorum profistenti-
bus. Sic ad instar Solis exornato, & in vicem
simulacri constituto , repente velis reductis,
in aspectum populus errabat. Ex hinc festi-
uissimum celebraui natalem sacrorū : & sua-
ues epulas, & faceta conuiuia. Dies etiam ter-
tius pari cerimoniarum ritu celebratus , &
ientaculū religiosum , & teletæ legitima con-
summatio. Paucis dehinc ibidem commora-
tus diebus, inexplicabili voluptate simulacri
diuini perfruebar : irremunerabili quippe be-
neficio pigneratus. Sed tandem Deæ monitu,
licet non plenè, tamen pro meo modulo, sup-
plicuè gratiis persolutis, tardam satis domui-
tionem comparo. Vix equidem abruptis ar-
dentissimi desiderij retinaculis, prouolut⁹ de-
nique ante conspectum Deæ, & facie mea diu
deterfis vestigiis eius , lacrymis obortis, sin-
gultu crebro sermonem interficiens, & verba
deuorans , aio : T V quidem sancta, & huma-
ni generis fospitatrix perpetua , semper fo-
uendis mortalibus munifica , dulcem matris
affectionem miserorum casibus tribuis. nec
dies, nec quies vlla , ac ne momentum qui-
dem tenue , tuis transcurrit beneficiis otio-
sum;

sum ; quin mari terraque protegas homines,
 & depulsis vitæ procellis, salutarem porrigas
 dexteram. qua Fatorum etiam inextricabili-
 ter contorta retractas licia, & Fortunæ tem-
 pestates mitigas, & stellarum noxios meatus
 cohibes. Te superi colunt : observant inferi :
 tu rotas orbem : luminas Solem : regis mun-
 dum : calcas Tartarum. Tibi respondent fide-
 ra, gaudent lumina, redeunt tempora, serui-
 unt elementa. tuo nutu spirant flamina, nu-
 triuntur nubila, germinant semina, crescunt
 germina. Tuam maiestatem perhorrescunt
 aues cælo meantes, feræ montibus errantes,
 serpentes solo latentes, beluæ Ponto natantes.
 At ego referendis laudibus tuis exiguus inge-
 nio, & adhibendis sacrificiis tenuis patrimo-
 niō : nec mihi vocis vbertas, ad dicenda quæ
 de tua maiestate sentio sufficit; nec ora mille,
 linguæque totidem, vel indefessi sermonis æ-
 terna series. Ergo, quod solum potest, religi-
 osus quidem, sed pauper alioquin, efficere,
 curabo. diuinos tuos vultus, numenque san-
 ctissimum, intra pectoris mei secreta condi-
 tum perpetuò custodiens, imaginabor. Ad i-
 stum modū deprecato summo numine, com-
 plexus Mithram sacerdotem, & meum iam
 parentem, colloque eius multis osculis inhæ-
 rens, veniam postulabam : quòd eum, condi-
 gnè tantis beneficiis, remunerari nequirem.
 Diu denique gratiarum gerendarum sermone
 prolixo commoratus, tandem digredior : &

recta, patrium Larem reuifurus meum post aliquammultum temporis, contendo: paucisque post diebus, Deæ potentis instinctu, raptim constrictis sarcinulis, naue conscensa, Romam versus profectionem dirigo: tutusque prosperitate ventorum ferentium, Augusti portum celerrimè, ac dehinc carpento peruolaui: vesperaque, quam dies insequiebatur iduum Decembrium, sacrosanctam istam ciuitatem accedo. Nec vllum tam præcipuum mihi exinde studiū fuit, quàm quotidie supplicare summo numini Reginæ Isidis: quæ, de templi situ sumpto nomine Campensis, summa cum veneratione propitiatur. Eram denique cultor assiduus, fani quidem aduena, religionis autem indigena. Ecce, transcurso signifero circulo, Sol magnus annum compleuerat; & quietem meam rursus interpellat numinis benefici cura peruigilis: & rursus teletæ, rursus sacrorum commonet. Mirabar quid rei tentaret, quid pronuntiaret futurum. quidni? plenissimè iam dudum videbar initiatus. Ac dum religiosum scrupulum partim apud sensum meum disputo, partim sacratorum consiliis examino: nouū mirumque planè comperio: Deæ quidem me tantum sacris imbutum, ac magni dei Deūmque summi parentis, inuicti Osiris necdum sacris illustratum, quamquam enim connexa, immò verò vnita ratio numinis religionisque esset, tamen teletæ discrimen interesse maximum.

Prohinc me quoque peti magno etiam Deo
 famulum, sentire deberem. Nec diu res in
 ambiguo stetit. Nam proxima nocte vidi
 quemdam de sacris, linteis iniectum, qui
 thyrsos & hederas, & tacenda quædam ge-
 rens, ad ipsos meos Lares collocaret: & occu-
 pato sedili meo, religionis amplæ denuntiaret
 epulas. Is, ut agnitionem mihi scilicet certo a-
 liquo sui signo subministraret, sinistri pedis
 talo paululum reflexo, contabundo clemen-
 ter incedebat vestigio. Sublata est ergo, post
 tam manifestam Deum voluntatem, ambi-
 guitatis tota caligo. Et illico Deæ matutinis
 perfectis salutationibus, summo studio per-
 contabar singulos, ecqui vestigio similis, ut
 somnium? Nec is defuit, nam de Pastopho-
 ris vnum conspexi statim, præter indicium
 pedis, cetero etiam statu atque habitu exa-
 missim nocturnæ imagini congruentem;
 quem Asinium Marcellum vocitari cognoui
 postea, deformationis meæ non alienum no-
 men. Nec moratus, conueni protinus eum,
 sanè nec ipsum futuri sermonis ignarum: quip-
 pe iamdudum, consimili præcepto, sacrorum
 ministrandorum commonefactum. Nam sibi
 visus est quiete proxima, dum magno Deo
 coronas exaptat, & de eius ore, quo singu-
 lorum facta dictat, audisse, mitti sibi Madau-
 rensē, sed admodum pauperem, cui statim
 sua sacra deberet ministrare. nam & illi stu-
 diorum gloriam, & ipsi grande compendium

sua comparari prouidentia. Ad istum modum desponsus sacris, sumptuum tenuitate, contra votum meum, retardabar. Nam & viriculas patrimonij, peregrinationis attriuerant impensæ: & erogationes vrbicæ, pristinis illis prouincialibus antistabant. Plurimum ergo duritia paupertatis intercedente, quod ait vetus prouerbum, inter sacrum & saxum positus, cruciabar. nec secius tamen idem tidentem numinis premebar instantia. Iamque sæpiculè, non sine magna turbatione, stimulatus, postremò iussus, veste ipsa mea quamuis paruula, distracta, sufficientem corrafi summulam. & id ipsum præceptum fuerat specialiter. An tu, inquit, si quam rem voluptati struendæ molireris, laciniis tuis nequaquam parceres, nunc tantas cerimonias aditurus, impænitendæ te pauperiei contraris committere? Ergo igitur cunctis affatim præperatis, rursus decem diebus inanimis contentus cibis, insuper etiam de Serapis principalis Dei, nocturnis orgiis illustratus, plena iam fiducia germanæ religionis, obsequium diuinum frequentabam. Quæ res summum peregrinationi meæ tribuebat solatium, nec minus etiam victum vberiore subministrabat. quidni? spiritu fauentis Euentus, quæsticulo forensi nutrito, per patrocinia sermonis Romani. Et ecce, post pauculum tempus, inopinatis, & vsquequaque mirificis imperiis Deum, rursus interpellor, & cogor tertiam quoque

que teletam suscitare. Nec leui cura sollicitus,
 sed oppidò suspensus animi, mecum ipse co-
 gitationes exercitius cogitabam, quorsus no-
 ua hæc, & inaudita se cælestium porrigeret
 intentio: quod subsidium, quamuis iteratæ
 iam, traditioni remansisset. Nimirum perpe-
 ram, vel minus plenè consuluerunt in me
 sacerdotes utriusque. & hercules iam de fide
 quoque eorum opinari coeptabam sequius.
 Quo me cogitationis æstu fluctuantem, ad-
 instar infantiæ percitum, sic instruxit noctur-
 na diuinatione clemens imago: Nihil est, in-
 quit, quod numerosa serie religionis, quasi
 quidquam sit prius ommissum, terreare. quin
 assidua ista numinum dignatione lætum ca-
 pesse gaudium, & potiùs exulta, ter futurus,
 quòd alij vel semel vix conceditur: teque isto
 numero merito præsume semper beatum.
 Ceterum futura tibi sacrorum traditio per-
 necessaria est; si tecum nunc saltem reputaue-
 ris, exuias Deæ, quas in prouincia sumisti,
 in eodem fano depositas perseuerare: nec te
 Romæ diebus solemnibus vel supplicare his,
 vel cùm præceptum fuerit, felici illo amictu
 illustrari posse. QVOD FELIX ITAQVE AC
 FAVSTVM, SALVTAREQVE TIBI SIT, a-
 nimo gaudiali rursus sacris initiare, Diis ma-
 gnis auctoribus. Hactenus diuini somnij sua-
 da maiestas, quod vsus foret pronuntiauit.
 Nec deinceps postposito, vel in supinam pro-
 crastinationem reiecto negotio, statim sacer-

doti meo relatis quæ videram, inanimæ pro-
 tinus castimoniæ iugum subeo: & lege per-
 petua præscriptis illis decem diebus spontali
 sobrietate multiplicatis, instructum teletæ
 comparo: largitus ex studio pietatis magis,
 quàm mensura rebus collatis. Nec hercules
 laborum me, sumptuumque quidquam pæ-
 nituit. quidni? liberali Deum providentia,
 iam stipendiis forensibus bellulè fctum. De-
 nique post dies admodum pauculos, Deus
 Deum magnorum potior, & maiorum sum-
 mus, & summorum maximus, & maximo-
 rum regnator Osiris, non in alienam quam-
 piam personam reformatus, sed coràm suo
 venerando me dignatus affamine, per quie-
 tem præcipere visus est, quàm nunc incon-
 tanter gloriosa in foro redderem patrocinia:
 nec extimescerem malinolorum disseminati-
 ones, quas studiorum meorum laboriosa do-
 ctina ibi exercebat. Ac, ne sacris suis gregi
 cetero permixtus deseruirem; in collegium
 me Pastophororum suorum, immò inter ipsos
 Decurionum quinquennales elegit. Rursus
 denique, quàm raro capillo, collegij vetustis-
 simi, & sub illis Sullæ temporibus conditi,
 munia, non obumbrato vel obtecto cal-
 uitio, sed quoquoersus obuio,
 gaudens obibam.

L. APVLEII

APOLOGIA.

CERTVS equidem eram , proq; vero ob-
tinebam , Maxime Claudii , quique in
consilio estis, Sicinium Æmilianum, se-
nem notissimæ temeritatis , accusationē mei
prius apud te cœptam , quàm apud se cogita-
tam , penuria criminum , solis conuiciis im-
pleturum. Quippe insimulari quiuis innocens
potest : reuinci nisi nocens non potest. Quo
ego vno præcipuè confusus , gratulor medius
fidius , quod mihi copia & facultas, te iudice,
obtigit purgandæ apud imperitos Philoso-
phiæ, & probandi mei. Quamquã istæ calum-
niæ , vt prima specie graues , ita ad difficulta-
tem defensionis repētinae fuere. Nam, vt me-
ministi, dies abhinc quint⁹ an sextus est, cū
me causam pro vxore mea Pudentilla aduer-
sus Grauios agere aggressum , decomposito,
nec opinantem , patroni eius incessere male-
dictis , & insimulare Magicorum maleficio-
rum, ac denique necis Pontiani priuigni mei
cœpere. Quæ ego cum intelligerem, non tam
crimina iudicio , quam obiectamenta iurgio
prolata; vltro eos ad accusandum crebris fla-
gitationibus prouocaui. Ibi verò Æmilianus,
cū te quoq; acrius motum, & ex verbis rem
fictam videret : quærere occepit ex diffiden-
tia latibulū aliquod temeritati. Igitur Pontia-
num

num fratris sui filium, quem paulò prius occisum à me clamitarat, postquam ad subscribendum compellitur, illico oblitus est de morte cognati adolescentis, subitò tacens tanti criminis descriptionem. Tamen ne omnino desistere videretur, caluniniam Magiæ, quæ facilius infamatur quàm probatur, eam solùm sibi delegit ad accusandum. Ac ne quidem de professo audet: verùm postera die dat libellum, nomine priuigni mei Sicinij Pudentis admodum pueri: & ascribit, se ei assistere, nouo more per alium laceßendi: scilicet vt obtentu eius ætatulæ, ipse insimulationis falsæ non plecteretur. Quod cùm tu solertissimè animaduertisses, & iccirco eum denuò iussisses proprio nomine accusationē delatam sustinere; pollicitus ita facturum, ne sic quidem quitus est. vbi vt cominus ageret propellis; etiam aduersum te contumaciter eminus calumniis velitatur. Ita toties ab accusandi periculo profugus, in assistendi venia perseuerauit. Igitur & priusquam causa ageretur, facile intellectu cuius fuit, qualisnam accusatio futura esset, cuius qui fuerat professor & machinator, idem fieri auctor timeret; ac præsertim Sicinius Æmilianus. qui si quippiam veri in me explorasset, nunquam profectò tam contanter hominē extraneum tot tantorumque criminum postulasset: qui auunculi sui testamentum, quod verum sciebat, pro falso infamarit, tanta quidem peruicacia,

oacia, vt cùm Lollius Urbicus V. C. VERVM
VIDERI, ET RATVM ESSE DEBERE, DE
CONSILIO CONSVLARIVM VIRORVM pro-
nuntiaſſet, contra clariffima voce iurauerit
recordiſſimus iſte tamen, illud teſtamentum
fictum eſſe, adeò vt ægre Lollius Urbicus ab
eius pernicie temperarit. Quam quidem vo-
cem, & tua æquitate & mea innocentia fretus
ſpero in hoc quoq; iudicio erupturũ. Quip-
pe qui ſciens innocentem criminatur, eo ſanè
facilius, quòd iam vt dixi mentiēs apud præ-
fectum vrbiſ in ampliffima cauſa conuictus
eſt. Namque peccatum ſemel, vt bonus quis-
que poſtea ſollicitus cauet: ita qui ingenio
malo eſt, confidentius integrat; ac iam de ce-
tero quo ſæpius eo apertius delinquit. Pudor
enim veluti veſtis, quanto obſoletior eſt, tan-
to incurioſius habetur. Et ideo neceſſarium
arbitror, pro integritate pudoris mei prius-
quam ad rem aggrediar, maledicta omnia
refutare. Sufſtineo enim non modò meam ve-
rũ etiam Philoſophiæ deſenſionem, cuius
magnitudo vel minimam reprehensionem
proximam crimini aſpernatur. Propter quod
paulò prius patroni Æmiliani multa in me
propriè conficta, & alia communiter in Phi-
loſophos ficta ab imperitis, mercenaria lo-
quacitate effutierunt. Quæ etſi poſſunt ab
his futiliter blatterata, ob mercedem & au-
toramenta impudentiæ depenſa ha!eri, iam
conceſſo quodam more rabulis id genus, quo

fermè solent linguæ suæ virus alieno dolori
 locare; attamen vel mea causa paucis refellen-
 da sunt: ne is, qui sedulò laboro, vt ne quid
 maculæ aut inhonestamenti in me admit-
 tant, videar cuipiam, si quid ex friuolis præte-
 riero, id agnouisse potius quàm contempsisse.
 Est enim pudentis animi & verecundi, vt mea
 opinio fert, vel falsa vituperatione grauari:
 cum etiam hi qui sibi delicti alicuius conscij
 sunt, tamen cum male audiunt, impendiò
 commoueantur & obirascantur. quamquam
 exinde vt malefacere cœperunt, consueue-
 rint malè audire. Quod si à ceteris silentium
 est: tamen ipsi sibimet conscij sunt posse se
 meritò increpari. Enimuerò bonus & inno-
 xius quisque rudes & imperitas aureis ad ma-
 lè audiendum habens, & laudis assuetudine
 quanto contumeliæ insolens, multo tanto ex
 animo laborat, ea sibi immeritò dici, quæ ipse
 possit aliis verè obiectare. Quod si fortè in-
 epta videbor & oppidò friuola velle defende-
 re; illis debet ea res vitio verti. quibus turpe
 est etiam hæc obiectasse: non mihi culpæ da-
 ri, cui honestum erit etiam hæc diluisse. Au-
 disti ergo paulò prius, in principio accusatio-
 nis ita dici: *Accusamus apud te Philosophum*
formosum, & tam Græcè quàm Latinè, pro ne-
fas, disertissimum. Nisi fallor enim, his ipsis
 verbis accusationem mei ingressus est Tanno-
 nius Pudens, homo verè ille quidem non di-
 sertissimus. Quod ytinam tam graua formæ
 & fa-

& facundiae crimina verè mihi opprobraſſet !
nō difficile ei reſpondiſſem, quod Homericus
Alexander Hectori :

ὃ' ἂν ἀπὸ βλητ' ἐστὶ θεῶν ἐρικυδέα δῶρεα.

ὅ' αὖτε κέν αὐτοὶ δῶσιν, ἔκωνδ' ἔκ' αὐτίκ' ἔλθοιτε.

*Munera deūm glorioſiſſima nequaquam aſper-
nanda : quæ tamen ab ipsis tribui ſueta, multis
volentibus non obtingunt.* Hæc ego de forma
reſpondiſſem. prætereà, licere etiam philoſo-
phos eſſe vultu liberali. Pythagoram, qui pri-
mūm ſeſe Philoſophum nuncuparit, cum ſui
ſeculi excellentiſſima forma fuiſſe : item Ze-
nonem illum antiquum Velia oriundum, qui
primus omnium dictionem ſolertiſſimo arti-
ficio ambifariam diſſoluerit, cum quoque Ze-
nonem longè decoriſſimum fuiſſe : vt Plato
autumat. Itemq; multos Philoſophos ab ore
honestiſſimos memoriæ prodi, qui gratiam
corporis morum honeſtamentiſ ornauerunt.
Sed hæc deſenſio, vt dixi, aliquam multum à
me remota eſt : cui, præter formæ mediocri-
tatem, continuatio etiam litterati laboris o-
mnē gratiam corpore deterget, habitudinem
tenuat, ſuccum exſorbet, colorem oblitterat,
vigore debilitat. Capillus ipſe, quem iſti aper-
to mendacio ad lenocinium decoris promiſ-
ſum dixēre, vides quàm nō ſit amœnus ac de-
licat⁹, horrore implexus atq; impeditus, ſtup-
peo tormento aſſimilis, & inæqualiter hirtus,

& globosus, & congestus: prorsus inenodabilis diutina incuria, non modò comendi, sed saltem expediendi & discriminandi. Satis, ut puto, crinium crimen, quod illi quasi capitale intenderunt, refutatum est. De Eloquentia verò, si qua mihi fuisset, neque mirum neque inuidiosum deberet videri, si ab ineunte ævo vniis studiis literarum ex summis viribus deditus, omnibus aliis spretis voluptatibus, ad hoc æui, haud sciam an ne super omneis homines impenso labore, diuque noctuq; cum despectu & dispendio bonæ valetudinis, eam quæsissem. Sed nihil ab eloquentia metuant, quam ego, si quid omnino promoui, potius spero quàm præsto. Sanè quidem si verum est, quod Statium Cæcilium in suis Poëmatibus scripsisse dicunt, *innocentiam eloquentiam esse*, ego vero profiteor ista ratione, ac præ me fero, nemini omnium de eloquentia concessurum. Quis enim me hoc quidem pacto eloquentior viuat? quippe qui nihil umquam cogitavi quod eloqui non auderem. eundem me aio facundissimum. nam omne peccatum semper nefas habui. eundem disertissimum. quòd nullum meum factum vel dictum extet de quo differere publicè non possim. ita ut iam de versibus dissertabo, quos à me factos quasi pudendos protulerunt; cum quidem me animaduertisti cum risu illis luccensentem, quòd eos absone & indocte pronuntiarent. Primò igitur legerunt è ludicris meis episto.

Pistolum de dentifricio, versibus scriptum
ad quemdam Calphurnianum. qui cum ad-
uersum me eas litteras promeret; non vidit
profectò cupiditate lædendi, si quid mihi ex
illis fieret criminofum, id mihi secum esse
commune. Nam petisse eum à me aliquid
terfui dentium, versus testantur:

Calphurniane salue properis versibus.

Misi, ut petisti mundicinas dentium,

Nitelas oris ex Arabicis frugibus.

(Nisi fortè in eo reprehendendus sum, quòd
Calphurniano puluisculum ex Arabicis fru-
gibus miserim: quem multo æquius erat,
spurcissimo ritu Hiberorum, vt ait Catullus,
sua sibi vrina

Dentem atq; ruffam pumicare gingiuam.)

Tenuem, candidum, nobilem puluisculum,

Complazatorem tumidula gingiuula.

Conuertitorem pridiana reliquia;

Ne qua visatur tetra labes sordium,

Restrictis fortè si labellis riseris.

Quæso quid habent isti versus re aut verbo
pudendum? quid omnino, quod Philoso-
phus suum nolit videri? Vidi ego dudum vix
risum quosdam tenenteis, cum mundicias o-
ris videlicet, orator ille asperè accusaret, &
dentifricium tanta indignatione pronuntia-
ret, quanta nemo quisquam venenum Quid
ni? crimen haud contemnendum Philoso-
pho, nihil in se sordium sinere, nihil v. piam
corporis apertum, immundum pati ac fetu-

lentum; præsertim os, cuius in propatulo & conspicuo usus homini creberrimus: siue ille cuiuspiam osculum ferat, seu cum quiquam fermocinetur, siue in auditorio dissertet, siue in templo preces alleget. omnem quippe hominis actum sermo præit: qui, ut ait Poëta præcipuus, è dentium muro proficiscitur. Dares nunc aliquem similiter grandiloquum: diceret suo more, cum primis cui vlla fandi cura sit, impensius cetero corpore os colendum; quòd esset animi vestibulum, & orationis ianua, & cogitationum comitium. Ego certè pro meo captu dixerim, nihil minus quàm oris illuviè libero & liberali viro competere. Est enim ea pars hominis loco celsa, visu prompta, usu fœcunda. Nam quidem fœris & pecudibus os humile, & deorsum ad pedes deiectum, vestigio & pabulo proximū, numquam fermè nisi mortuis, aut ad morsum exasperatis, conspicitur: hominis verò nihil prius tacentis, nihil sæpius loquentis, contemplare. Velim igitur censor meus Æmilianus respondeat, vnumquamne ipse soleat pedes lauare? vel, si id non negat, contendat maiore curam mundiciarum pedibus quàm dentibus impertiendam. Planè quidem, si quis ita ut tu Æmiliane nunquam fermè os suum, nisi maledictis & calumniis aperiat: censeo, ne vlla cura os percolat, neque ille exotico pulvere denteis emaculet, quos iustus carbone de rogo obtriuert; neque sal-

sem communi aqua perluat, quin ei nocens lingua, mendaciorum & amaritudinum præministra, semper in foetutinis & olenticetis suis iaceat. Nam quæ malum ratio est, linguam mundam & lotam, vocem contrà spurcam & tetram possidere? viperæ ritu, niueo denticulo atrum venenum inspirare? Ceterum qui sese sciat orationem prompturum neque inutilem, neque iniucundam, eius meritò os, ut bono potui poculum, prælauitur. Et quid ego de homine nato diutius? Belua immanis Crocodilus ille, qui in Nilo gignitur, ea quoque, uti comperior, purgandos sibi denteis innoxio hiatu præbet. Nam quòd est ore amplo, sed elingui, & plerumque in aqua recluso, multæ hirudines dentibus implectuntur. eas illi, cum egressus in præripia fluminis hiauit, una ex auibus fluuiialibus amica eius, iniecto rostro sine noxæ periculo exscalpit. Mitto hæc. venio ad ceteros versus, ut illi vocant, amatorios: quos tamen tam durè & rusticè legere, ut odium mouerent. Sed quid ad Magica maleficia, quod ego pueros Scribonij Læti, amici mei, carmine laudavi? An ideo Magus quia poeta? Quis umquam fando audiuit tam similem suspicionem? tam aptam coniecturam? tam proximum argumentum? Fecit versus Apuleius: si malos; crimen est, nec tamen id Philosophi, sed Poetæ. sin bonos, quid accusas? At enim ludicros & amatorios fecit.

Non

Non ergo hæc sunt crimina mea: & nomine errastis, qui me Magiæ detulistis. Fecere tamen & alij talia: & si vos ignoratis, apud Græcos Teius quidam, & Lacedæmonius, & Ceus, cum aliis innumeris; & mulier Lesbia, lasciue illa quidem, tantaque gratia, ut nobis insolentiam linguæ suæ, dulcedine carminum commendet: apud nos verò, Æditius, & Portius, & Catullus. isti quoque cum aliis innumeris. At Philosophi non fuere. Num igitur etiam Solonem fuisse serium virum, atque Philosophum negabis? cuius lasciuiissimus versus est;

Μηδῶν μείρων καὶ γλυκερῆ σῆματις.

Et quid tam petulans habent omnes versus mei, si cum isto vno contendantur? ut taceam scripta Diogenis Cynici, & Zenonis Stoicæ sectæ conditoris. Id genus plura recitem denuò, ut sciant me eorum non pigere.

*Et Critias mea delicia, & tu salve Charine,
Pax in amore meo, vita tibi remanet.*

*Ne metuas ne me ignis & ignis torreat ut vult:
Hasce duas flammæ, dum potiar, patiar.*

*Hoc modo sim vobis, unus sibi quisque quod ipse est.
Hoc mihi vos eritis, quod duo sunt oculi.*

Recitem nunc & alios, quos illi, quasi intemperatissimos, postremum legere:

*Florea ferta, meum mel, & hac tibi carmina do-
Carmina dono tibi facta tuo genio:*

(no.
CAR-

Carmina, uti Critia lux hac optata canatur,

Quæ bis septeno vere tibi remeat :

Serta autem, ut lato tibi tempore tempora ver-

A Etatis florem floribus ut decores. (nemt:

Tu mihi da contrà pro verno flore tuum ver.

Vt nostra exuperes munera muneribus.

Pro implexu fertis, complexum corpore redde :

Proq; rosis, oris sauiâ purpurei.

Quod si animâ inspires : dona & iam carmina,

nostra

Cedent victa tuo dulciloquo calamo.

Habes crimen meum, Maxime, quasi improbi commissatoris, de sertis & canticis compositum. Hîc illud etiam reprehendi animaduerstisti, quòd cum aliis nominibus pueri vocentur, ego eos Charinum & Critiam appellitarim. Eadem igitur opera accusent C. Catullum, quòd Lesbiam pro Clodia nominarit. & Tigidam similiter, quòd quæ Metella erat, Perillam scripserit. & Propertium, qui Cynthiam dicat, Hostiam dissimulet. & Tibullum, quòd ei sit Plautia in animo, Delia in versu: & quidem C. Lucillium, quamquam sit Iambicus, tamen improbarim, quòd Gentiû & Macedonem pueros directis nominibus carmine suo prostituerit. Quanto modestius tandem Mantuanus poëta, qui itidem vt ego puerum amici sui Pollionis Bucolico ludicro laudâs, & abstinens nominum, sese quidem Corydonem, puerum verò Alexin vocat? Sed Æmilianus, vir vltra Virgilianos opiliones & bubse-

quas

quas rusticanus, agrestis quidē semper & barbarus, verū longē austerior, vt putat, Serranis & Curiis & Fabriciis, negat id genus versus Platonico Philosopho competere. Etiamne Æmiliane, si Platonis ipsius exemplo doceo factos? cuius nulla carmina extant, nisi amoris elegia. nam cetera omnia, credo quod tam lepida nō erant, igni deussit. Disce igitur versus Platonis Philosophi in puerum Asteram; si tamen tantus nati potes litteras discere.

Ἀστέρας εἰσαθρεῖς. ἀστὴρ ἐμὸς εἶδε γηοσίμην
Οὐρανὸς, ὥς πολλοῖς ὀμμασιν εἰς σε
βλέπω.

*Astra vides, utinam fiam, mi sidus, Olympus,
Vt multis sic te luminibus videam.*

Ἀστὴρ πρὶν μὲν ἑλαμπες ἐνὶ ζωοῖσιν ἔωθον.
Νῦν δὲ θανόντων λάμπεις ἑσπερον ἐν φθι-
μύοις.

*Lucifer ante meus rutilans mortalibus Aster:
Hesperus à fato manibus ecce nites.*

Item eiusdem Platonis, in Alexin Phædrum-
que pueros, in coniuncto carmine:

Νῦν ὅτε μηδὲν Ἀλεξίς ὅσον μόνον εἶφ' ὅπ
καλός

Ὡπτιμ, καὶ πάντι πᾶς πρὸς ὀπισθρέφετιμ.
Θυμὲ, τί μηνύεις κυσὶν ὅσέον; εἴ τ' ἀνιήσῃς
Υστερον; ἔχ' ἔτω Φαῖδρον ἀπωλέσαιμην.

*Dixerit hic tantum cum nil nisi pulcher Alexis
Extitit, & vertunt quilibet in te oculos.
Cur anime os canibus monstras, angisq; dolore
Postmodo? non Phadro sic prius excidimus.*

Et, ne plures commemorem, notissimum ver-
sum eius de Dione Syracusano si dixero, fi-
nem faciam.

*Καὶ σὲ δὲ Διρυχόρῳ ἐν πατρίδι, τίμιος ἄσσοις,
Ὡς ἐμὸν ἐκμήνας θυμὸν ἔρωλε Δίων.*

Ciuius ingenti in patria laudate iaces nunc,

Qui insanum me animi reddis amore Dion.

Sed sumne ego ineptus, qui hæc etiam in iu-
dicio? an vos potius calumnioli, qui etiam
hæc in accusatione? quasi vllum specimen
morum sit, versibus ludere. Catullum ita re-
spondentem maliuolis non legistis?

Nam castum esse decet piurn poetam

Ipsum, versiculos nihil necesse est.

Diuus Hadrianus, cum Voconij amici sui
poëtæ tumulum versibus veneraretur, ita
scripsit:

Lasciuus versu, mente pudicus eras.

Quod numquam ita dixisset, si forent lepidi-
ora carmina, argumentum impuditiæ ha-
benda. Ipsius etiam diui Hadriani multa id
gen⁹ legere me memini. Audebis igitur Æmi-
liane dicere, malè id fieri, quod Imperator, &
Diuus, & Cenfor Hadrianus fecit, & factum
memoriæ reliquit. Ceterùm Maximum quid-
quam putas culpaturum, quòd sciat Platonis

exem.

exemplo à me factum ? Cuius versus , quos nunc percensui , tanto sanctiores sunt quanto apertiores : tanto pudicitius compositi , quanto simplicius professi . Namque & id genus omnia dissimulare & occultare , peccantis : profiteri & promulgare , ludentis est . Quippe natura , vox innocentiae , silentium maleficio distributa . Mitto enim dicere alta illa & diuina Platonica , rarissimo cuique piorum gnara , ceterum omnibus profanis incognita : geminam esse Venerem deam , proprio quamque amore & diuersis amatoribus pollentis . Earum alteram vulgariam , quæ sit percita populari amore , non modò humanis animis , verùm etiam pecuinis & ferinis ad libidinem imperitare , vt immodico truciq̃ue perculsorum animalium serua corpora complexu vincientem : alteram verò cælitern Venerem , prædita quæ sit optimati amore , solis hominib⁹ , & eorum paucis curare , nullis ad turpitudinem stimulis vel illecebris sectatores suos percellentem . Quippe eius amorem non amœnum & lasciuum , sed contrà incomptum & ferium pulcritudine honestatis virtutis amorem amatoribus suis conciliare : & si quando decora corpora commendet , à contumelia eorum procul abstertere . Neque enim quidquam aliud in corporum forma diligendum , quàm quòd admoneat diuinos animos eius pulcritudinis , quàm potius veram & sinceram inter Deos videre . Quapropter , vt semper elegan-

legan-

leganter Afranius , hoc scriptum reliquit ,

Amabit sapiens, cupient ceteri.

Attamen si audire verum velis Æmiliane , vel si hæc intelligere vñquam potes : non tam amat sapiens , quàm recordatur. Da igitur veniam Platoni Philosopho versuum eius de amore ; ne ego necesse habeam, contra sententiam Neoptolemi Enniani, pluribus philosophari. vel si tu id non facis : ego me facile patiar in huiusmodi versibus culpari cum Platone. Tibi autem Maximè habeo gratiã propensam , cum has quoque appendices defensionis meæ , iccirco necessarias, quia accusationi rependuntur, tam attentè audis : & ideo hoc etiam peto , quod mihi ante ipsa crimina superest , audias , vt adhuc fecisti, libenter & diligenter. Sequitur enim de Speculo longa illa & censoria oratio, de quo pro rei atrocitate pænè diruptus est Pudens, clamitans: *Habet speculum Philosophus , Possidet speculum Philosophus.* Vt igitur habere concedam, ne aliquid obiecisse te credas , si negaro : non tamen ex eo accipi necesse est exornari quoque me ad speculum solere. Quid enim si choraegium Thymelicum possiderem : num ex eo argumentarêre etiam , vti me consuesse Tragœdi sŷrmate histrionis: crotalóve ad Trieterica Orgia, mimi centunculo ? Non opinor. Nam & contrà plurimis rebus possesse careo, vsu fruor. Quod si neque habere vtendi argumentum est, neque non vtendi non habere.

& spe-

& speculi non tam possessio culpatur quam inspectio, illud etiā doceas necesse est, quando & quibus præsentibus in speculum inspexerim. quoniam, ut res est, maius piaculum decernis, speculum Philosopho, quam Cere-
ris mundum profano videre. Cedo nunc, etsi inspexisse me fateor, quod tamen crimen est imaginem suam nosse? eamque non vno loco conditam, sed quoquo velis paruo speculo promptam gestare? An tu ignoras nihil esse as-
spectabilius homini nato, quam formam su-
am? Equidem scio & filiorum cariores esse, qui similes videntur: & publicitus simula-
crum suum cuique, quod videat, pro meritis præmio tribui. Aut quid sibi statuæ & imagi-
nes variis artibus effigiatae volunt? nisi fortè quod artificio elaboratum laudabile habetur, hoc natura oblatum culpabile iudicandum est; cum sit in ea vel magis miranda & facili-
tas & similitudo? Quippe in omnibus manu faciundis imaginibus opera diutina sumitur, neque tamen similitudo æquè ac in speculis com-
paret. Deest enim & luto vigor, & saxo color, & picturæ rigor: & motus omnibus, qui præcipua fide similitudinem repræsentat. Cum in eo visitur imago mirè relata, ut simi-
lis, ita mobilis, & ad omnem nutum domini sui morigera: eadem semper contemplantibus æquæua est, ab ineunte pueritia, ad obe-
untem senectam. tot ætatis vices induit, tam
varias habitudines corporis participat: tot
vultus

vultus eiusdem lætantis vel dolentis imitatur. Enimvero quod luto fictum, vel ære infusum, vel lapide incisum, vel cera inustum, vel pigmento illitum, vel alio quopiam humano artificio adsimulatum est, non multa intercapedine temporis dissimile redditur: & ritu cadaueris, vnum vultum & immobilem possidet. tantum præstat imaginis artibus ad similitudinem referendum, læuitas illa speculi fabra, & splendor opifex. Aut igitur vnus Agesilai Lacedæmonij sententia nobis sequenda est, qui se neque pingi neque fingi vnquam, diffidens formæ suæ, passus est: aut si mos omnium ceterorum hominum retinendus videtur, in statuis & imaginibus non repudiandis, cur existimes imaginem suam cuique visendam potius in lapide quàm in argento? magis in tabula, quàm in speculo? An turpe arbitraris, formam suam spectaculo assiduo explorare? An non Socrates Philosophus vltro etiam suasisse fertur discipulis suis, crebro vt semet in speculo contemplantur? vbi qui eorum foret pulcritudine sibi complacitus, impendiò procuraret ne dignitatem corporis malis moribus dedecoraret: qui verò minus se commendabilem forma putaret, sedulo operam daret vt virtutis laude turpitudinem regeret. Adeò vir omnium sapientissimus speculo etiam ad disciplinam morum utebatur. Demosthenem verò, primarium dicendi artificem, quis est

qui

qui non sciat semper ante speculum quasi ante magistrum causas meditatum? ita ille summus orator, cum à Platone Philosopho facundiam hausisset, ab Ebulide dialectico argumentationes edidicisset, nouissimam pronuntiandi congruentiam ab speculo petiuit. Vtrum igitur putas maiorem curam decoris in adseueranda oratione suscipiendam Rhetori iurganti, an Philosopho obiurganti? apud iudices sorte ductos paulisper disceptanti, an apud omnes homines semper differenti? de finibus agrorum litiganti, an de finibus bonorum & malorum docenti? Quid? quòd nec ob hæc debet tantummodo Philosophus speculum inuisere. Nam sæpe oportet non modò similitudinem suam, verùm etiam similitudinis ipsius rationem considerare: Num, vt ait Epicurus, profectæ à nobis imagines, velut quædam exuuiæ, iugi fluore à corporibus manantes, cum leue aliquid & solidum offenderunt, illisæ reflectantur, & retro expressæ controuersim respondeant: an vti alij Philosophi disputant, radij nostri, seu mediis oculis proliquati, & lumini extrario mixti, atque ei vniti, vti Plato arbitratur, seu tantum oculis profecti, sine vlllo foris adminiculo, vt Architas putat; seu intentu aëris fracti, vt Stoici rentur, cum alicui corpori incidere spisso & splendido & læui, paribus angulis, quibus inciderant, resultent ad facies suas reduces: atq; ita quod extrà tangunt ac visant,
id

id intra speculum imaginentur. Videntur ne vobis debere Philosophi hæc omnia vestigare & inquirere, & cuncta specula vel vda vel fuda soli videre? Quibus præter ista quæ dixi, etiam illa ratiocinatio necessaria est, cur in planis quidem speculis fermè pares obtutus & imagines videantur, in tumidis verò & globosis omnia defectiora: at contrà in cauis autiora: vbi, & cur læua cum dexteris permittentur: quando se imago eodem speculo tum recondat penitus, tum foras exerat: cur caua specula, si exaduersum Soli retineantur, oppositum fomitem accendunt? quæ fiat, vti arquus in nubibus, varij & duo Soles æmula similitudine visantur? Alia præterea eiusdemmodi plurima, quæ tractat volumine ingenti Archimedes Syracusan⁹, vir in omni quidem Geometria multū ante alios admirabili subtilitate: sed haud sciam an propter hæc vel maximè memorandus, quòd inspexerat speculum sæpè ac diligenter. Quem tu librum Æmiliane si noffes, ac non modò campo & glebis, verū etiam abaco & puluisculo te dedisses. Mihi istud crede, quamquam teterimum os tuum minimum à Thyesta tragico demutet, tamen profectò, discendi cupidine, speculum inuises: & aliquando, relicto aratro, mirarè tot in facie tua sulcos rugarum. At ego non mirer, si boni consulis me de isto distortissimo vultu tuo dicere, de moribus tuis multo truculentioribus reticere? Ea

res est. præterquàm quòd non sum iurgiosus, etiam libenter te, nuper vsque, albus an ater esses ignoravi, adhuc hercle non satis noui. Id adeò factum, quòd & tu rusticando obscurus es, & ego discendo occupatus. ita & tibi vmbra ignobilitatis à probatore obstitit: & ego numquã studui malefacta cuiusquam cognoscere; sed semper potius duxi mea peccata tegere, quàm aliena indagare. Igitur hoc mihi aduersum te vsu venit, quod qui forte constitit in loco lumine cõlustrato, atq; eum alter è tenebris prospectat. Nam ad eundem modum tu quidem quid ego in propatulo & celebri agam, facilè è tenebris tuis arbitraris; cum ipse humilitate abdita & lucifuga, non sis mihi mutuò conspicuus. Ego, adeo seruos, tu an habeas ad agrum colendum, an ipse mutuarias operas cum vicinis tuis cambias, neque scio, neque laboro. At tu me scis eadem die treis Oeeæ manumisisse. idque mihi patronus tuus inter cetera à te sibi edita obiecit. quamquam modico prius dixerat, me vno seruo comite Oeeam venisse. Quod quidem velim mihi respondeas, quì potuerim ex vno treis manumittere, nisi & hoc Magicum est? Tantàmne esse mētiendi cæcitatem dicam, an consuetudinem? *Venit Apuleius Oeeam cum vno seruo.* dein, pauculis verbis intergarritis: *Apuleius Oeea vna die treis manumisit.* Ne illud quidem credibile fuisset, cum tribus venisse, omnes liberaſſe. quod tamen si

ita fecissem, cur potius treis seruos inopiæ
 signum putares, quàm treis libertos opulen-
 tiæ? Nescis profectò, nescis Æmiliane, Phi-
 losophum accusare, qui famulitij paucitatem
 obprobraris: quam ego gloriæ causa ementi-
 ri debuissem; quippe qui scirem, non modò
 Philosophos, quorum me sectatorem fero, ve-
 rùm etiam Imperatores populi Romani pau-
 citate seruorum gloriatos. itàne tandem ne
 hæc quidem legere patroni tui? M. Antonium
 consularem solos octo seruos domi habuisse?
 Carbonem verò illum, qui rebus potitus est,
 vno minus? At enim Manio Curio, tot ado-
 reis longè incluto, quippe qui ter triumphum
 vna porta egerit: ei igitur Manio Curio duos
 solos in castris calones fuisse? ita ille vir de
 Sabinis, de quæ Samnitibus, de quæ Pyrrho
 triumphator, pauciores seruos habuit quàm
 triumphos. M. autem Cato nihil oppertus vt
 alij de se prædicarent, ipse in Oratione scri-
 ptum reliquit, cum in Hispaniam consul pro-
 ficisceretur, treis seruos solos ex vrbe duxisse,
 quum ad villam publicam venerat, parum vi-
 sum qui vteretur. iussisse duos pueros in foro
 de mensa emi. eos quinque in Hispaniam du-
 xisse. Hæc Pudens si legisset, vt mea opinio
 est; aut omnino huic maledicto super edisset:
 aut in tribus seruis multitudinem comitum
 Philosophi, quàm paucitatem reprehendere
 maluisset. Idem mihi etiam paupertatem ob-
 probrauit, acceptum Philosopho crimen, &

ultro profitendum. Enimuerò paupertas olim
Philosophiæ vernacula est : frugi, sobria, par-
uo potens, æmula laudis, aduersum diuitias
possessa, habitu secura, cultu simplex, con-
silio beneluada. neminem vmquam superbia
inflauit, neminem impotentia deprauauit,
neminem tyrannide efferauit : delicias ven-
tris & inguinum neq; vult vllas, neque potest.
Quippe hæc & alia flagitia, diuitiarum alu-
mni solent. Maxima quæque scelera si ex o-
mni memoria hominum percenseas, nullum
in illis pauperem reperies : vbi contra hæc te-
merè inter illustres viros & diuites compa-
rent. sed quemcunque in aliqua laude mira-
mur, eum paupertas ab incunabulis nutrita
est : Paupertas, inquam, prisca apud secula o-
mnium ciuitatum conditrix, omnium artium
repertrix, omnium peccatorum inops, omnis
gloriæ munifica, cunctis laudibus apud o-
mnēs nationes perfuncta. Eadem enim est
paupertas apud Græcos, in Aristide iusta, in
Phocione benigna, in Epaminonda strenua,
in Socrate sapiens, in Homero diserta. Eadem
paupertas etiam populo Rom. imperium à
primordio fundauit, proque eo in hodiernum
Diis immortalibus simpulo & catino fictili
sacrificat. Quod si modo iudices de causa i-
sta sederent C. Fabricius, Cn. Scipio, Manius
Curius, quorum filix ob paupertatem de pu-
blico dotibus donatæ ad maritos ierunt, por-
tantes gloriam domesticam, pecuniam publi-
cam:

eam : si Publicola regum exactor, & Agrippa populi reconciliator, quorum funus ob tenuis opes à populo Romano collatis sextantibus adornatum est : si Attilius Regulus cuius agellus ob similem penuriam publica pecunia cultus est : si denique omnes illæ veteres prosapiæ Consulares & Censoriæ & triumphales, breui vsura lucis ad iudicium istud remissæ audirent ; auderésne paupertatem Philosopho exprobrare apud tot Consules pauperes ? An tibi Claudius Maximus idoneus auditor videtur ad irridendam paupertatem, quòd ipse vberem & prolixam rem familiarem fortitus est ? Erras Æmiliane : & longè huius animi frustra es, si eum ex Fortunæ indulgentia, non ex Philosophiæ censura metiris : si virum tam austeræ sectæ, tamque diutinæ militiæ non putas amicitio rem esse coërcitæ mediocritati, quàm delicatæ opulentæ : Fortunam, velut tunicam, magis concinnam quàm longam probare quippe etiam ea si non gestetur, & trahatur, nihilominus quàm lacinia præpendens impedit, & præcipitat. Etenim in omnibus ad vitæ munia vtendis, quidquid aptam moderationem supergraditur, oneri potius quàm vsui exuberat. Igitur & immodicæ diuitiæ, velut ingentia & enormia gubernacula, facilius mergunt quàm regunt : quòd habent irritam copiam, noxiam nimietatem. Quin ex ipsis opulentioribus eos potissimum video laudari,

qui nullo strepitu, modico cultu, dissimulatis facultatibus agunt : & diuitias magnas administrant sine ostentatione, sine superbia, specie mediocritatis pauperum similes. Quòd si etiam ditibus ad argumentũ modestiæ quæritur imago quæpiam & color paupertatis, cur eius pudeat tenuiores, quòd ea non simulata sed verè fungimur ? Possum quidem tibi & ipsius nominis controuersiam facere : neminem nostrũ pauperem esse qui superna canea nolit, possit necessaria quæ natura oppidò pauca sunt. Namque is plurimum habebit, qui minimum desiderabit. Habebit enim quantum volet, qui volet minimum. Et iccirco diuitiæ non melius in fundis & in fœnore, quàm in ipso hominis æstimantur animo. qui si est auaritia egenus, & ad omne lucrum inexplebilis ; nec montibus auri satiabitur, sed semper aliquid, antè parta vti augeat, mendicabit. Quæ quidem vera confessio est paupertatis. Omnis enim cupido acquirendi ex opinione inopiæ venit. Nec refert quàm magnum sit, quod tibi minus est. Non habuit tantam rem familiarẽ Philus, quantam Lælius : nec Lælius, quantam Scipio : nec Scipio, quantam Crassus diues : at enim nec Crassus diues, quantum volebat. Ita cum omnibus superaret, à suamet auaritia superatus est : omnibusque potius diues visus est, quàm sibi. At contrà hi Philosophi quos commemoravi, non vltra volentes quàm poterant, sed

sed congruentibus desideriis & facultatibus,
 iurè meritoque dites & beati fuerunt. Pauper
 enim fis appetendi egestate, diues non egendi
 satietate. quippe quia inopia desiderio, opu-
 lentia fastidio cernuntur. Igitur Æmiliane, si
 pauperem me habere vis, prius auarum esse
 doceas necesse est. Quòd si nihil in animo de-
 est; de rebus extraneis quantum desit non la-
 boro: quarum neque laus in copia, neque
 culpa in penuria consistit. Sed finge hæc ali-
 ter esse: ac me ideo pauperem, quia mihi For-
 tuna diuitias inuidit: easque, vt fermè eue-
 nit, aut tutor imminuit, aut inimicus eripu-
 it, aut pater non reliquit; hocine homini
 obprobrari, pauperiem, quod nulli ex anima-
 libus vitio datur? non aquilæ, non tauro,
 non leoni. Equus si virtutibus suis polleat, vt
 sit æquabilis vector & cursor pernix, nemo ei
 penuriam pabuli exprobrat: tu mihi vitio da-
 bis, non facti vel dicti alicuius prauitatem, sed
 quòd viro gracili Lare, quòd pauciores ser-
 uos habeo, parcius pascò, leuius vestio, minus
 obsono? Atqui ego contrà, quantulacunque
 tibi hæc videntur, multa etiam, & nimia ar-
 bitror, & cupio me ad pauciora coercere: tan-
 to beatior futurus, quanto collectior. Nani-
 que animi, ita vt corporis, sanitas expedita:
 imbecillitas laciniosa est: certumque signum
 est infirmitatis, pluribus indigere. Prorsus ad
 viuendum, velut ad natandum, is melior, qui
 onere liberior. Sunt enim similiter (etiam) in

ista vita ut in tempestate : leuia sustentatui, gra-
uia demersui. Equidem didici, ea re præcede-
re maximè Deos hominibus, quòd nulla re
ad usum sui indigeant. Igitur ex nobis cui-
quam minimis opus sit, eum esse Deo simili-
orem. Proinde gratum habui, cum ad contu-
meliam diceretis, rem familiarem mihi pe-
ram & baculum fuisse. quod utinam tantus a-
nimi forem, ut præter eam supellectilem ni-
hil quidquam requirerem; sed eundem or-
natum dignè gestarem, quem Crates ultro di-
uitiis abiectis appetiuit! Crates inquam, si
quid credis Æmiliane, vir domi inter Theba-
nos proceres diues & nobilis, amore huius
habitus quem mihi obiectas, rem familiarem
largam & vberem populo donauit. multis
seruis à sese remotis solitatem delegit : arbo-
res plurimas & frugiferas præ vno baculo
spreuit : villas ornatissimas vna perula muta-
uit. quam postea, comperta utilitate, etiam
carmine laudauit, flexis ad hoc Homericis
versibus, quibus ille Cretam insulam nobili-
tat. Principium dicam; ne me hæc ad defen-
sionem putes confinxisse.

Πήρη τις πόλις ἐστὶ μέσῳ ἐνὶ ὀϊνοπι τῷ φῶι,
Καλὴ καὶ πίδαξα.

*Caruleo in medio quædam urbs est perula ponto
Pulchra & optima.*

Iam cetera tam mirifica. quæ si tu legisses, ma-
gis mihi peram, quàm nuptias Pudentillæ in-
uidisses.

uidisses. Peram & baculum tu Philosophis
exprobras? igitur & equitibus faleras, & pe-
ditibus clypeos, & signiferis vexilla, & deni-
que triumphantib⁹ quadrigas albas & togam
palmatam. Non sunt quidem ista Platonicae
sectae gestamina, sed Cynicae insignia familiae.
Verumtamen hoc Diogeni & Antistheni pera
& baculus, quod Regibus diadema, quod
Imperatoribus paludamentum, quod Ponti-
ficibus galerum, quod lituum Auguribus.
Diogenes quidem Cynicus, cum Alexandro
Magno de veritate regni certabundus, baculo
sceptri vice gloriabatur. Ipse denique Her-
cules inuictus, quoniam haec tibi ut quae-
dam mendicabula nimis sordent, ipse inquam
Hercules lustrator orbis, purgator ferarum,
gentium domitor; is tamen Deus cum terras
peragraret, paulo prius quam in caelum ob
virtutes ascitus est, neque vna pelle vestitior
fuit, neque vno baculo comitator. Quod si
haec exempla nihili putas, ac me non ad cau-
sam agendam, verum ad censum differun-
dum vocasti: ne quid tu rerum mearum ne-
scias, si tamen nescis, profiteor mihi ac fra-
tri meo relictum a patre H S. vicies, paulo
secus: idque a me longa peregrinatione, &
diutinis studiis, & crebris liberalitatibus mo-
dicè imminutum. Nam & amicorum ple-
risque opem tuli, & magistris plurimis gra-
tiam retuli, quorundam etiam filias dote
auxi, neq, enim dubitarem equidem vel vni-

uersum patrimonium impendere, vt adqui-
rerem mihi quod maius est, contemptum pa-
trimonij. Tu verò Æmiliane, & id genus ho-
mines, vti tu es, inculti & agrestes, tanti re-
uera estis, quantum habetis: vt arbor infe-
cunda & infelix, (quæ nullum fructum ex se-
se gignit) tanti est in pretio, quantum lignum
eius in trunco. At tamen parce postea, Æmi-
liane paupertatem cuipiam obiectare, qui nu-
per vsque agellum Zarathensem, quem tibi
vnicum pater tuus reliquerat, solus vno asello
ad tempestiuum imbrem, triduò exarabas.
Neque enim diu est, cùm te crebræ mortes
propinquorum immeritis hereditatibus ful-
serunt. vnde tibi potius quàm ob istam teter-
rimam faciem Charon nomen est. De patria
mea verò, quòd eam sitam Numidiæ & Gæ-
tulix in ipso confinio, meis scriptis ostendi-
sti, quibus memet professus sum, cùm Lolli-
ano Auito c.v. præsente differerem, Seminu-
midam & Semigætulum: non video quid mi-
hi sit in ea re pudendum: haud minus quàm
Cyro maiori, quòd genere mixto fuit Semi-
medus ac Semiperfa. Non enim vbi progna-
tus, sed vti moratus quisque sit, spectandum:
nec qua regione, sed qua ratione vitam viuere
inierit, considerandum est. Olitori & caupo-
ni meritò est concessum, olus & vinum ex no-
bilitate soli commendare, vinum Thasium,
olus Phliasium. Quippe illis terra alumna
multum ad meliorem saporem iuuerit, & re-
gio

gio fecunda, & cælum pluuium, & ventus clemens, & Sol apricus, & solum succidum. Enimuerò animo hominis extrinsecus in hospitium corporis immigranti, quid ex istis addi vel minui ad virtutem vel malitiam potest? Quando non in omnibus gentibus varia ingenia prouenere? quamquam videantur quædam stultitia vel solertia insigniores. Apud socordissimos Scythas, Anacharsis sapiens natus est: apud Athenienses catos, Melitides fatuus. Neque hoc eò dixi, quò me patriæ meæ pæniteret, etsi adhuc Syphacis oppidum essemus. quo tamen victo, ad Masinissam regem concessimus, munere populi Ro. ac deinceps, veteranorū militum nouo conditu, splendidissima colonia sum⁹. in qua colonia patrem habui loco principe Duumviralem, cunctis honoribus perfunctum. Cuius ego locum in ea repub. exinde vt participare curiam cœpi, nequaquam degener, pari spero honore & existimatione tueor. Cur ergo illa protuli? vt mihi tu, Æmiliane, minus posthac succenseas: potiusque vt veniam imper-tias, si per negligentiam fortè non elegi illud tuū Atticum Zarath, vt in eo nascerer. Nónne vos puditum est, hæc crimina, tali viro audiente, tam asseueranter obiectare? friuola & inter se repugnantia simul promere? & vtraque tamen reprehendere? Annon contraria accusatis? peram & baculum, ob austeritatem: carmina & speculum, ob hilarita-

rem: unum seruum, ut deparci: treis libertos, ut profusi? præterea eloquentiam Græcam, patriam barbaram? Quin igitur tandem expergiscimini, ac vos cogitatis apud Claudium Maximum dicere, apud virum seuerum, & totius prouinciæ negotiis occupatum? Quin inquam vana hæc conuicia aufertis? quin ostenditis, quod insimulauistis, scelera immania, & inconcessa maleficia, & arteis nefandas? Cur vestra oratio rebus flaccet, strepitu viget? Aggredior enim iam ad ipsum crimen Magiæ, quod ingenti tumultu, ad inuidiam mei, accensum, frustrata expectatione omnium, per nescio quas anileis fabulas deflagrauit. Ecquandone vidisti Maxime, flammam stipula exortam, claro crepitu, largo fulgore, cito incremento? sed enim materia leui, caduco incendio, nullis reliquiis? Hem tibi illa accusatio iurgiis inita, verbis aucta, argumentis defecta, nullis post sententiam tuam reliquiis calumniæ permansuris. quæ quidem omnis Æmiliano fuit in isto vno destinata, me Magum esse. & ideo mihi libet quærere, ab eruditissimis ei aduocatis, quid sit Magus. Nam si, quod ego apud plurimos lego, Persarum lingua Magus est, qui nostra sacerdos: quod tandem est crimen, sacerdotem esse? & ritè nosse atque scire, atque calere, leges cerimoniarum, fas sacrorum, ius religionum? Siquidem Magia id est, quod Plato interpretatur *θεῶν δεξιτερὰ*; cum

commemorat, quibusnam disciplinis puerum
regium adulescentem Persæ imbuant. Ver-
ba ipsa diuini viri memini, quæ tu mecum
Maxime recognosce: δις ἐπὶ τὴν γυμνασίαν
ἐτῶν τὴν πᾶντα πρὸς λαμβάνουσιν, ὅς ἐκείνοι
βασιλείας παιδαγωγὸς ὀνομάζουσιν. εἰς τὴν
ἐξειλεγμένοι περσῶν οἱ ἀριστοὶ δόξαντες ἐν
ἡλικίᾳ τέτταρες. ὅ, τε σοφώτατοι, καὶ ὁ
δικαιοτάτοι, καὶ ὁ σωφρονέστατος, καὶ ὁ
ἀνδρειώτατος. ὧν ὁ μὲν μαγείαν τε διδάσκει
τὴν Σωροάστρου, ὁ ὀρομάστρου, ἐστὶ τὸ τῶν θεῶν
θεραπεύειν. διδάσκει τὴν καὶ τὰ βασιλικά.
Auditisne Magiam, qui eam temerè accusatis,
artem esse Diis immortalib⁹ acceptam, colen-
di eos ac venerandi pergnaram, piam scilicet,
& diuiniscentem, iam inde à Zoroastre &
Oromazo auctoribus suis nobilem cælitum
antistitam? quippe inter prima regalia doce-
tur. nec vlli temerè inter Persas concessum est
Magum esse, haud magis quàm regnare. Idem
Plato in alia sermocinatione, de Zamolxi
quodam Thraci generis, sed eiusdem artis
viro, ita scriptum reliquit: θεραπεύει δὲ
τὴν ψυχὴν ἔφη ὁ μακάρις ἐπωδαῖς ποί-
τας δ' ἐπωδαῖς ὅς λόγους εἶναι ὅς καλούς.
Quod si ita est, cur mihi nosse non lice-
at vel Zamolxi bona verba, vel Zoroastri
sacerdotia? Sin verò, more vulgari,

eum isti propriè Magum existimant, qui communione loquendi cum Diis immortalibus, ad omnia quæ velit incredibili quadam vicantaminum polleat: oppidò miror, cur accusare non timuerint, quem posse tantum fatentur. Neque enim tam occulta & diuina potentia caueri potest itidem vt cetera. Sicarium qui in iudicium vocat, comitatus venit: qui venenarium accusat, scrupulosius cibatur: qui furem arguit, sua custodit. Enimvero qui Magum, qualem isti dicunt, in discrimen capitis deducit, quibus comitibus, quibus scrupulis, quibus custodibus perniciem cæcam & ineuitabilem prohibeat? nullis scilicet. & ideo id genus crimen non est eius accusare qui credit. Verùm hæc fermè communi quodam errore imperitorum Philosophis obiectantur: vt partim eorum qui corporum causas meras & simpliceis rimantur, irreligiosos putent, eoquæ aiant Deos abnuere; vt Anaxagoram, & Leucippum, & Democritum, & Epicurum, ceterosque rerum naturæ patronos: partim autem, qui Prouidentiam mundi curiosius vestigant, & impensius Deos celebrant, eos verò vulgo Magos nominant: quasi facere etiam sciant, quæ sciant fieri: vt olim fuere Epimenides, & Orpheus, & Pythagoras, & Ofsanes. Ac dein similiter suspectata Empedocli καθαρμοί, Socrati Dæmonion, Platoni τὸ ἀγαθόν. Gratulator igitur

igitur mihi : cū & ego tot & tantis viris ad-
numeror. Ceterū quæ ab illis ad ostenden-
dum crimen obiecta sunt vana & inepta &
simplicia, vereor ne ideo tantū crimina pu-
tes, quod obiecta sunt. *Cur, inquit, piscium*
quadam genera quasisti? Quasi id cognitionis
gratia Philosopho facere non liceat, quod lu-
xurioso gulæ causa liceret? *Cur mulier libera*
tibi nupsit post annos quatuordecim viduitatis?
Quasi non magis mirandum sit, quod tot an-
nis non nupserit. *Cur prius quàm tibi nuberet,*
scripsit nescio quid in epistola, quod sibi videba-
tur? Quasi quisquam debeat causas alienæ sen-
tentia reddere. *At enim maior natu non est iu-*
uenem aspernata. Igitur hoc ipsum argumen-
tum est, nihil opus Magia fuisse, vt nubere
vellet mulier viro, vidua cœlibi, maior iunio-
ri. Iam & illa similia: *Habet quiddam Apuleius*
domi, quod secretò colit. Quasi non id potius
crimen sit, quod colas non habere. *Cecidis*
præsente Apuleio puer. Quid enim si iuuenis,
quid si etiam senex adsistente me corruisset?
vel morbo corporis impeditus, vel lubrico so-
li prolapsus? Hiscine argumentis Magiam
probatis? casu puerili, & matrimonio mulie-
ris, & obsonio piscium? Possem equidem bo-
no periculo, vel his dictis contentus, perora-
re. Quoniam tamen mihi pro accusationis
longitudine largiter aquæ superest; cedo, si
videtur, singula consideremus. Atque ego o-
mnia obiecta, seu vera, seu falsa sint, non ne-
gabo:

gabo : sed perinde atque si facta sint fatebor :
ut omnis ista multitudo, quæ plurima vndiq;
ad audiendum conuenit, apertè intelligat, ni-
hil in Philosophos non modo verè dici, sed
ne falso quidem posse confingi : quod ex in-
nocentiæ fiducia, quamuis liceat negare, ta-
men habeant potius defendere. Primum igitur
argumenta eorum conuincam ac refuta-
bo; nihil ea ad Magiam pertinere: deinde, etsi
maximè Magus forem : tamen ostendam, ne-
que causam ullam, neque occasionem fuisse,
ut me in aliquo maleficio experirentur. Ibi
etiam de falso inuidia, de quæ epistolis mulie-
ris perperam lectis, & nequius interpretatis,
de quæ matrimonio meo ac Pudentillæ dispu-
tabo, idque à me susceptum officij gratia,
quàm lucri causa, docebo. Quod quidem ma-
trimonium nostrum Æmiliano huic, imma-
ne quantum angori quantæque inuidiæ fuit.
inde omnis huiusce accusationis obeundæ ira
& rabies, & denique insania exorta est. Quæ
si omnia palàm & dilucidè ostendero : tunc
denique te Claudii Maxime, & omneis qui
adsunt contestabor, puerum illum Sicinium
Pudentem priuignum meum, cuius obtentu
& voluntate à patruo eius accusor, nuperri-
mè curæ meæ ereptum, postquàm frater eius
Pontianus & natu maior & moribus melior
diem suum obiit : atque ita in me ac matrem
suam nefariè efferatum, non mea culpa, de-
sertis liberalibus studiis, ac repudiata omni
disci-

disciplina, scelestis accusationis huius rudimentis, patruo Æmiliano potius quàm fratri Pontiano similem futurum. Nunc, ut institui, proficiscar ad omnia Æmiliani huiusce deliramenta, orsus ab eo quod ad suspicionem Magiæ, quasi validissimum in principio dici animaduertisti, nonnulla me piscium genera per quosdam piscatores pretio quæsisse. Vtrum igitur horum ad suspectandam Magiam valet? quod ne piscatores mihi piscem quæserunt? scilicet ergo phrygionibus aut fabris negotium istud dandum fuisse: atque ita opera cuiusque artis permutanda, si vellem calumnias vestras vitare, ut faber mihi piscem, ut piscator mutuò lignum dedolaret? An ex eo intellexistis, maleficio quæri pisciculos, quod pretio quærebantur? credo si conuiuium vellem, gratis quæsissem. Quin igitur etiam ex aliis plerisque me arguitis? Nam sæpenumero & vinum, & olus, & pomum, & panem pretio mutavi. Eo pacto cupediariis omnibus famem decernis. Quis enim ab illis obsonare audebit? siquidem statuitur, omnia edulia, quæ depenso parantur, non cænæ, sed Magiæ desiderari. Quod si nihil remanet suspicionis, neque in piscatoribus mercede inuitatis, ad quod solent: ad piscem capiundum, quos tamen nullos ad testimoniū produxere. quippe qui nulli fuerunt: neque in ipso pretio rei venalis, cuius tamen quantitatem nullam taxauere, ne, si mediocre pretium dixissent,

contemneretur : si plurimum , non credere-
 tur : si in his , vt dico , nulla suspicio est ; re-
 spondeat mihi Æmilianus , quo proximo si-
 gno ad accusationem Magiæ sit inductus. Pi-
 sces, inquit, *quæris*. Nolo negare. Sed oro te,
 qui pisces quærit, Magus est ? Equidem non
 magis arbitror , quàm si lepores quærerem,
 vel apros, vel altilia. An soli pisces habent ali-
 quid occultum aliis, & Magis cognitum ? Hoc
 si scis, quid sit, Magus es profecto : sin nescis,
 confitearis necesse est, id te accusare quod ne-
 scis. Tam rudes vos esse omnium literarum,
 omnium denique vulgi fabularum, vt ne fin-
 gere quidem possitis ista verisimiliter ? Quid
 enim competit ad amoris ardorem accendē-
 dum, piscis brutus & frigidus , aut omnino
 res pelago quæsitæ ? Nisi forte hoc vos ad
 mendacium induxerit , quod Venus dicitur
 pelago exorta. Audi sis Tannoni Pudens,
 quàm multa nescieris , qui de piscibus argu-
 mentum Magiæ recepisti. At si Virgilium le-
 gisses ; profectò scisses, alia quæri ad hanc rem
 solere. Ille enim, quantum scio, enumerat vit-
 tas molleis, & verbenas pingueis, & thura ma-
 scula, & licia discolora : præterea laurum fra-
 gilem, limum durabilem, ceram liquabilem:
 nec minus, quæ iam in opere serio scripsit.

*Falcibus & messe ad Lunã quaruntur ahenis
 Pubentes herba, nigri cum lacte veneni.*

*Quaritur & nascentis equi de fronte reuulsus,
 Et matri præreptus amor.*

At

At tu piscium insimulator, longè diuersa in-
 strumenta Magis attribuis: non frontibus te-
 neris detergenda, sed dorsis squalentibus ex-
 cindenda: nec fundo reuellenda, sed profun-
 do extrahenda: nec falcib⁹ metenda, sed hamis
 inuncanda. Postremò, in maleficio ille vene-
 num nominat, tu pulmentum: ille herbas &
 furculos, tu squamas & ossa: ille pratum de-
 cerpit, tu fluctum scrutaris. Memorassem tibi
 etiam Theocriti paria, & alia Homeri, & Or-
 pheï plurima, & ex comœdiis & tragœdiis
 Græcis, & ex historiis multa repetissem; ni te
 dudum animaduertissem Græcam Pudentil-
 læ epistolam legere nequiuisse. Igitur vnum
 etiam poëtam Latinum attingā. versus ipsos,
 quos agnoscent quī Læuium legēre:

Philtrā omnia undique erunt.

Antipathes illud quaritur,

Trochisci, iynges, tenia

Alterplīes, bicoloreæ,

Radicula, herba, surculi,

Hinnientium dulcedines.

Hæc & alia quæsisse me potius quàm pisces,
 longe verisimilius confixisses. (his etenim
 fortasse per famam peruulgatam fides fuisset)
 si tibi vlla eruditio adfuisset. Enimuerò piscis
 ad quam rem faciat captus, nisi ad epulas co-
 ctus? ceterum ad Magiam nihil. Quod au-
 tem videatur nihil adiutare, dicam vnde id
 coniectem. Pythagoram plerique Zoroastri
 sectatorem, similiterque Magiæ peritum ar-
 bitrati,

bitrari, eum memoriæ prodiderunt, cum animaduertisset, proximè Metapontum, in littore Italiæ suæ, quam subficiam Græciam fecerat, à quibusdam piscatoribus euerriculum trahi; fortunam iactus eius emisse: & pretio dato, iussisse illico pisces eos qui capti tenebantur, solui retibus, & reddi profundo. Quos scire licet eum de manibus missurum non fuisse, si quid in his utile ad Magiam comperisset. Sed enim vir egregiè doctus, & veterum æmulator, meminerat Homerū poëtam multisciū, vel potius cunctarum rerum adprimè peritum, vim omnem medicaminum non mari, sed terræ adscripsisse: cum de quadam saga adhunc modum memorauit,

Τοῖα δὲ οἱ θυγάτηρ ἔχε φάρμακα μηζόεντα.
 Ἔσθλα δὲ τὰ οἱ Πολύδαμνα πόρεν θῶνται
 παρὰ κρητὶς

Δίγυπτιν. τῇ πλεῖστα φέρει ζείδωρα ἄρρεα
 φάρμακα, πολλὰ μὲν ἔσθλα μεμιγμένα,
 πολλὰ δὲ λυγρὰ.

Item quæ alibi carminum similiter:

ὡς ἄρα Φωνήσας, πόρε φάρμακον Ἀργεῖ-
 ἐκ γαίης ἐρύσας. (Φόντης)

Cum tamen numquam apud eum marino aliquo & pisculento medicauit: nec Proteus faciem, nec Vlysses scrobem, nec Æolus follem, nec Helena crateram, nec Circe poculum, nec Venus cingulum. At vos soli reperti estis

estis ex omni memoria, qui vim herbarum,
& radicum, & surculorum, & lapillorum, qua-
si quadam collusione naturæ, de summis mon-
tibus in mare transferatis, & penitis piscium
ventribus insuatis. Igitur ut solebat ad Ma-
gorum ceremonias aduocari Mercurius car-
minum vector, & illex animi Venus, & Luna
noctium conscia, & manium potens Triuia:
vobis auctoribus, posthac Neptunus cum Sa-
lacia, & Protunus cum omni choro Nerei-
dum, ab æstibus fretorum ad æstus amorum
transferentur. Dixi cur non arbitrer quid-
quam negotii esse Magis & piscibus. Nunc si
videtur, credamus Æmiliano, solere pisces
etiam ad Magicas potestates adiuuare. num
ergo propterea, quicumque piscem quærit, &
ipse Magus est? Eo quidem pacto, & qui my-
oparones quæsierit, pirata erit: & qui vectem,
perfossor: & qui gladium, sicarius. Nihil in
rebus omnibus tam innoxium dices, quin id
possit aliquid aliquà obesse: nec tam lætum,
quin possit ad tristitudinem intelligi. Nec ta-
men iccirco omnia ad nequiores suspicio-
nem trahuntur. ut si thus & casiam & myr-
rham, ceterosq; id genus odores funeri tan-
tum emptos arbitreris; cum & medicamen-
to parentur, & sacrificio. Ceterum eodem pi-
scium argumento, etiam Menelai focios pu-
tabis Magos fuisse, quos ait Poëta præcipuus,
flexis hamulis apud Pharum insulam famem
propulsatos esse. etiã mergos, & delphinos, &
scyllas,

scyllas, tu eodem referes : etiam gulones omnes, qui impenso pisces pretio à piscatoribus mercantur : etiam ipsos pisces qui omnium generum pisceis arte anquirunt. Cur ergo & tu quæris ? Nolo equidem, nec necessarium habeo tibi dicere : sed per te, si potes, ad hoc quæsisse me argue, ut si helleborum, vel cicutam, vel succum papaveris emissem, ita alia eiusdemmodi, quorum moderatus usus salutaris, sed commixtio vel quantitas noxia est : quis æquo animo pateretur, si me per hoc beneficii arcesseres, quòd ex illis potest homo occidi ? Videamus tamen quæ fuerint piscium genera, tam necessaria ad habendū, tamque rara ad reperendum, ut meritò statuto præmio quærentur. Tria omnino nominaverunt: vnum falsi, duo mentiti. Falsi, quòd leporem marinum fuisse dixerunt, qui alius omnino piscis fuit, quem mihi Themison servus noster, medicinæ non ignarus, ut ex ipso audisti, ultro attulit ad inspiciendum. nam quidem Leporem nondum etiam invenit. Sed profiteor me quærere & cetera, non piscatoribus modò, verum etiam amicis meis negotio dato, quicumque minus cogniti generis piscis inciderit, ut eius mihi aut formam commemorent, aut ipsum vivum : vel si, id nequierint, mortuum ostendant. Quamobrem id faciam, mox docebo. Mentiti autem sunt callidissimè accusatores mei, ut sibi videntur, cum me ad finem calumniæ confinxerunt,

xerunt, duas res marinas, impudicis vocabulis
 quæsisse. quas Tannonius ille, cùm vtriusque
 sexus genitalia intelligi vellet, sed eloqui pro-
 pter infantiam caudidicus summus nequiret;
 multum ac diu hæsitato, tandem *virile mari-
 num*, nescio qua circumlocutione malè ac
 sordidè nominavit. Sedenim feminal nullo
 pacto reperiens munditer dicere, ad mea scri-
 pta confugit, & è quodam meo libro legit:
*Interfeminiū tegat, & femoris obiectu, & pal-
 ma velamento.* Hic etiam, pro sua gravitate,
 vitio mihi vortebat, quòd me nec sordidiora
 dicere honestè pigeret. At ego illi contrà iu-
 stius exprobrauerim, quòd qui eloquentiæ pa-
 trocinium vulgò profiteatur, etiam honesta
 dictu sordidè blatteret, ac sæpè in reb⁹ nequa-
 quam difficilibus fringultiat, vel omnino ob-
 mutescat. Cedo enim, si ego de Veneris sta-
 tua nihil dixissem, neque interfeminiū no-
 minassem; quibus tandem verbis accusasses
 crimen illud, tam stultitiæ quàm linguæ tuæ
 congruens? Ad quidquam stultius, quàm ex
 nominum propinquitate vim similem rerum
 coniectari? Et fortasse an præacutè reperisse
 vobis videbamini? At quæsisse me fingeretis
 ad illecebras Magicas duo hæc marina, Vere-
 tillum, & Virginal. disce enim nomina rerum
 Latina. quæ propterea variè nominaui, vt
 denuò instructius accuses. Memento tamen
 tam ridiculum argumentum fore, desiderata
 ad res Venericas marina obscœna, quàm si di-
 cas

cas marinum pectinem comendo capillo
 quæsitum, vel aucupandis volantibus piscem
 accipitrem, aut venandis apris piscem apricu-
 lum, aut eliciendis mortuis marina calua-
 ria. Respondeo igitur ad hunc vestrum locū,
 non minus insulsè quàm absurdè commen-
 tum, me hasce nugas marinas, & quisquillas
 littoraleis neque pretio neque gratis quæsisse.
 Illud etiam præterea respondeo, nescisse vos
 quid à me quæsitum fingeretis. Hæc enim
 friuola, quæ nominastis, pleraque in littori-
 bus omnibus congestim & aceruatim iacent,
 & sine ullius opera, quamlibet leuiter motis
 flucticulis vltro foras euoluuntur. Quin ergo
 dicitis me eadem opera pretio impenso per
 plurimos piscatores quæsisse de litore, con-
 chulam striatam, testam hebetem, calculum
 teretem: præterea cancrorum furcas, echi-
 norum calyculos, loliginum ligulas: postre-
 mō assulas, festucas, resticulas, & ostrea Per-
 gami vermiculata: deniq; muscum, & algam,
 & cetera maris eiectionamenta. quæ vbique lito-
 rum ventis expelluntur, salo expuuntur, tem-
 pestate reciprocantur, tranquillo deferuntur.
 Neque enim minus istis, quæ commemoravi,
 accommodari possunt, similiter ex vocabulo
 suspensiones. Posse dicitis ad res Venereas sum-
 pta de mari spuria & fascina, propter nomi-
 nis similitudinem. qui minus possit ex eo-
 dem litore calculus ad vesicam, testa ad te-
 stamentum, cancer ad vlcera, alga ad quer-
 queram?

queram ? Ne tu Claudī Maxime nimis pati-
 ens vir es , & oppidō proxima humanitate,
 qui hāc eorum argumentationes diu herclē
 perpeſſus ſis. Equidem cūm hāc ab illis quaſi
 grauiā & inuincibilia dicerentur, illorum ſtul-
 titiam ridebam , tuam patientiam mirabar.
 Ceterū , quamobrem plurimos iam piſces
 cognouerim, quorūdam adhuc neſcius eſſe
 nō ui, diſcat Æmilianus : quoniam uſq; adeō
 rebus meis curat. quamquam eſt iam præci-
 piti æuo, & occidua ſenectute , tamen ſi vide-
 tur, ſuſcipiat doctrinam, ſeram planē , & po-
 ſthumam. Legat veterum Philoſophorū mo-
 numenta, tandem ut intelligat , non me pri-
 mū hāc requiſiſſe. ſed iam pridem maiores
 meos, Ariſtotelem dico, & Theophrāſtum, &
 Eudemum , & Lyconem , ceterosq; Plato-
 nis minores : qui plurimos libros de genitu
 animalium, deq; victu, deq; particulis, de-
 q; omni differentia reliquerunt. Bene quōd
 apud te Maxime cauſa agitur , quī pro tua
 eruditione legiſti profectō Ariſtotelis περὶ
 ζώων γενέσεως, περὶ ζώων ἀνατομῆς, περὶ
 ζώων ἰσχυρίας multiiuga volumina : præterea
 Problemata innumera eiſdem : tum ex ea-
 dem ſecta ceterorum , in quibus id genus va-
 ria tractantur. Quæ tanta cura conquiſita,
 ſi honeſtum & glorioſum fuit illis ſcribere,
 cur turpe ſit nobis experiri ? præſertim cūm
 ordinatiuſ & cohibiliuſ eadem Græcè & La-

tinè adnitar conscribere, & in omnibus aut
 omissa anquirere aut defecta supplere? Per-
 mittere, si opera est, quædam legi de Magicis
 meis; ut sciat me Æmilianus, plura quàm pu-
 tat, quærere & sedulo explorare. Prome tu li-
 brum ex Græcis meis. Si quos fortè hic amici
 habuere, sed utiq; Naturalium Quæstionum;
 ac quintum maximè, in quo plura de piscium
 genere tractata sunt. Interea dum hic quærit,
 ego exemplum rei competens dixero. Sopho-
 cles poëta Euripidi æmulus & superstes, vixit
 enim ad extremam senectam: cùm igitur ac-
 cusaretur à filio suomet dementiæ, quasi iam
 per ætatem desiperet; protulisse dicitur Co-
 loneum suam, peregregiam tragœdiarum,
 quam fortè tum in eo tempore conscribebat,
 eamque iudicibus legisse, nec quidquam am-
 plius pro defensione sua addidisse, nisi ut au-
 dacter dementiæ condemnarent, si carmina
 senis displicerent. Ibi ego comperior, omnes
 iudices tanto poëtæ adsurrexisse, miris lau-
 dibus eum tulisse, ob argumenti solertiam,
 & cothurnum facundiæ: nec ita multum o-
 mnis abfuisse, quin accusatorem potius de-
 mentiæ condemnarent. Inuenisti tu librum?
 beasti. Cedò enim experiamur, an & mihi
 possint in iudicio litteræ meæ prodesse. Lege
 pauca in principio, deinde quædam de pisci-
 bus. At tu, interea dum legit aquam sustine.

LOCVS EX GRÆCO LIBRO APVLEI
 NATVRALIVM QVÆSTIONVM.

Audisti

Audisti Maxime, quorum pleraq; scilicet legeras apud antiquos Philosophorum. & memento, de solis piscibus hæc volumina à me conscripta, qui eorum coitu progignantur, qui ex limbo coalescant; quoties & quid anni cuiusque eorum generis feminæ subent, mares furiant; quibus membris & causis discreuerit natura viuiparos eorum & ouiparos. ita enim Latinè appello, quæ Græci ζωτόκα & οωτόκα. Et ne per omnes animalium genitus pergā, deinde de differentia & victu, & membris, & ætatibus, ceterisque plurimis, scitu quidem necessariis, sed iudicio alienis. Pauca etiam de Latinis scriptis meis ad eandem peritiam pertinentibus, legi iubebo. in quibus animaduertes, cum in eis cognitu rara, tum nomina etiam Romanis inusitata, & in hodiernum, quod sciam, infecta: ea tamen nomina labore meo & studio ita de Græcis prouenire, vt tamen Latina moneta percussa sint. Vel dicant nobis, Æmiliane, patroni tui, vbi legerint Latinè hæc pronuntiata vocabula. de solis aquatilibus dicam, nec cetera animalia nisi in communibus differentiis attingam. Ausculta igitur quæ dicam. Iam me clamabis magica nomina Ægyptio vel Babylonico ritu percensere: GRÆCA VOCABVLA. Possum etiam pergere, sed non est operæ in istis diem terere, vt sit mihi tempus aggredi ad cetera. hæc interim, quæ dixi, pauca recita, Latine à me enuntiata.

VERSIO SUPERIORVM GRÆCORVM
VOCABVLORVM.

Vtrum igitur putas Philosopho, non secundum Cynicam temeritatem rudi & indocto, sed qui se Platonicae scholae meminerit, vtrum ei putas turpe, scire ista an nescire? negligere, an curare? nosse quanta sit etiam in istis prouidentiae ratio, an de Diis immortalibus matri & patri credere? Q. Ennius Edesphagitica, quæ versibus scripsit, innumerablem piscium genera enumerat, quæ scilicet curiosè cognouerat. Paucos versus memini. eos dicam:

*Omibus at Clupea prestat mustela marina,
Mures sunt Aeni, aspera & ostrea & plurima
Abydi.*

*Mitylena est peſcē, aperq; apud Ambracia amnes.
Brundusij sargus bonus est, hunc, magnus erit si,
Sume. Apricum piscem scito primū esse Tarenti.
Surrenti facheamas glaucū Cumas apud. at quid?
Scarum praterij, cerebrum Iouis panē supremi.
Nestoris ad patriā hic capitur magnusq; bonusq;
Melanurum, turdum, merulamq;, umbramq;
marinam.*

*Polypus Corcyra, caluaria pinguis Atarne.
Purpura, muriculi, murex, dulces quoq; echini.*

Alios etiam multis versibus decorauit, & ubi gentium quisque eorum inueniatur ostendit: qualiter assus aut iussulentus optimè sapiat. nec tamen ab eruditis reprehenditur. Ne ego reprehendar, qui res paucissimis cogni-

tas Græcè, Latinè propriis & elegantibus vocabulis conscribo? Cum hoc satis dixi, tum aliud accipe. Quid enim tandem, si medicinæ neque instudiosus, neque imperitus, quæpiam remedia ex piscibus quæro, ut sanè sunt plurima, cum in aliis omnibus rebus eodem naturæ munere interspersa atq; interseminata, tum etiam nonnulla in piscibus, an remedia nosse & ea conquirere Magi potius esse quàm Medici, quàm denique Philosophi putas? qui illis non ad quæstum sed ad suppetias vsurus est. Veteres quidem medici etiam carmina remedia vulnerum norant, ut omnis vetustatis certissimus auctor Homerus docet: qui facit Ulixi de vulnere sanguinem profluentem sisti cantamine. Nihil enim quod salutis ferendæ gratia fit, criminofum est. *At enim, inquit, piscem cui rei nisi mala proscidisti, quem tibi Themison servus attulit.* Quasi verò non paulò prius dixerim, me de particulis omnium animalium, de situ earum, deque numero, deque causa conscribere: ac libros *ἑνατὸ μῶν* Aristotelis & explorare studio & augere. Atqui adeò miror, quòd vnum à me pisciculum inspectum sciatis, cùm iam plurimos, qui ubicunque locorum oblatis sunt æquè inspexerim. præsertim quod ego nihil clanculo, sed omnia in propatulo ago, ac quiuis vel extrarius arbiter assistat, more hoc & instituto magistrorum meorum, qui aiunt

hominem liberum & magnificum debere, si queat, in primori fronte animū gestare. Hunc adeo pisciculum quem vos *leporem marinum* nominatis, plurimis qui aderant ostendi. nec dum etiam decerno quid vocent, nisi quæram fanè accuratius, quod nec apud veteres Philosophos proprietatem eius piscis reperio. quamquam sit omnium rarissima, & herculè memoranda. Quippe solus ille, quantum sciam, cū sit cetera exossis, duodecim numero ossa, ad similitudinem talorum suillorum, in ventre eius connexa & catenata sunt. Quod Aristoteles si scisset; numquam profecto omisisset scripto prodere: qui aselli piscis solius omnium in media alno corculum situm pro maximo memoravit, *Piscem*, inquit, *proscidisti*. Hoc quis ferat Philosopho crimen esse, quod Ianio vel coco non fuisset? *Piscem proscidisti*. quid? *crudum*? id accusas? si cocto ventrem ruspärer, hepatia suffoderem, ita vt apud te puerulus ille Sicinius Pudens suomet obfœnio discit, eam rem non putares accusandam? At qui maior crimen est Philosopho comesse pisceis, quàm inspicere. An hariolis licet iocinerari. Philosopho contemplari non licebit: qui se sciat omnium animalium aruspicem, omnium Deūm sacerdotem? Hoc in me accusas, quod ego & Maximus in Aristotele miramur: cuius nisi libros bibliothecis exegeris, & studiosorum manibus extorseris, accusare me non potes. Sed de hoc pænè plura quàm

quàm debui. Nunc præterà vide, quàm, ipsi
 sese reuincant. Aiunt, mulierem magicis arti-
 b⁹, marinis illecebris à me petitam eo in tem-
 pore, quo me non negabunt in Gætuliæ me-
 diterraneis montib⁹ fuisse: vbi pisces per Deu-
 calionis diluvia reperiantur. quod ego gratu-
 lor nescire istos, Legisse me Theophrasti quo-
 que *τῶν δακετῶν καὶ βληπκῶν* & Nicandri
Ἰμεριακῶν. Ceterùm me etiam veneficij postu-
 larent, vt qui hoc negotium ex lectione & æ-
 mulatione Aristotelis nactus sum, nō nihil &
 Platone me adhortante, qui ait, eum, qui ista
 vestiget, *Φρονεῖν ἀθάνατα καὶ θεῶν ἀντιπερ ἀ-*
ληθείας ἐφάπληται. Nunc quoniā pisces ho-
 rum satis patuerūt; accipe aliud, pari quidem
 stultitia, sed multo tanto vani⁹ & nequius ex-
 cogitatum. Scierunt & ipsi, argumentū pisca-
 rium futile & nihili futurum: præterea noui-
 tatem eius ridiculam, Quis enim fando audi-
 uit, ad maleficia Magica de squamari & ex dor-
 suari pisceis solere? Potius aliquid de rebus
 peruulgatioribus, & iam creditis fingendum
 esset. Igitur ad præscriptū opinionis & famæ
 confinxere puerū quempiam carmine canta-
 tum, remotis arbitris, secreto quodā loco, aru-
 la & lucerna & paucis consciis testib⁹, vbi in-
 cantatus sit, corruisse: postea nescientē sui, ex-
 citatū. Nec vltra isti quidē progredi mēdacio
 ausi. Etenim fabula vt impleretur, addendum
 etiam illud fuit, puerū eundē multa præfagio

prædixisse. quippe hoc emolumentum cantici-
cis accipimus, Præfagium, & Diuinationem.
Nec modò vulgi opinione, verùm etiam do-
ctorum virorum auctoritate, hoc miraculum
de pueris confirmatur. Memini apud Varro-
nem Philosophum, virum accuratissimè do-
ctum atque eruditum, cùm alia huiusmodi,
tum hoc etiã legere: Trallibus de euentu Mi-
thridatici belli Magica percontatione consu-
lentibus, puerum in aqua simulacrum Mer-
curij contemplantem, quæ futura erant cen-
tum sexaginta versibus cecinisse. Itemque Fa-
bium, cum quingentos denarios perdidisset,
ad Nigidium consultũ venisse: ab eo pueros
carmine instinctos indicasse vbi locorum de-
fossa esset crumena, cum parte eorum, ceteri
vt forent distributi: vnum etiam denarium
ex eo numero habere M. Catonem Philoso-
phum. quem se à pedissequo in stipem Appol-
linis acceperisse Cato confessus est. Hæc & alia
apud plerosque de Magicis pueris lego equi-
dem: sed dubius sententiæ sum, dicãme fie-
ri posse, an negem. Quamquam Platoni cre-
dam, inter Deos atque homines, natura & lo-
co medias quasdam diuorum potestates in-
terfuitas, easque Diuinationes cunctas & Ma-
gorum miracula gubernare. Quin & illud
mecum reputo, posse animum humanum, &
puerilem præfertim simplicemque, seu car-
minum auocamento, siue odorum delini-
mento soporari, & ad obliuionem præsentium

um externari : & paulisper remota corporis memoria, redigi ac redire ad naturam suam, quæ est immortalis scilicet & diuina, atq; ita, veluti quodam sopore futura rerum præfagire. Verùm enimuerò, vtut ista sese habent, si qua fides hisce rebus impertienda est, debet ille nescio qui puer prouidus, quantum ego audio & corpore decorus atque integer deligi, & animo solers, & ore facundus : vt in eo aut diuina potestas, quasi bonis ædibus, diuerfetur, si dignè tamen ea pueri corpore includitur : aut ipse animus expergitus, citò ad diuinam naturam redigatur : quæ ei promptè insita, & nulla obliuione faucia & hebes, facilè resumatur. Non enim ex omni ligno, vt Pythagoras dicebat, debet Mercurius exsculpi. Quod si ita est, nominate quis ille fuerit puer, sanus, incolumis, ingeniosus, decorus, quem ego carmine dignatus sim initiare. Ceterùm Thallus quem nominastis, medico potius quàm Mago indiget. est enim miser morbo Comitiali ita infectus, vt ter aut quater die sæpenumero, sine vllis cantaminibus, corruat, omniaque membra conflictationibus debilitet : facie vlcerosus, fronte occipitio conquassatus, oculis hebes, naribus hiulcus, pedibus caducus. Maximus omnium Magus est, quo præsentè Thallus diu steterit. ita plerumque morbo ceu somno vergens inclinatur. Eum tamen vos carminibus meis subuersum dixistis, quòd fortè me coram se-

mel decidit. Conserui eius plerique adsunt, quos exhiberi denuntiastis. Possunt dicere omnes quid in Thallo dispiciant: cur nemo audeat, cum eo ex eodem catino cænare, eodem poculo bibere. Et quid ego de seruis? vos ipsi videtis. Negate Thallum, multò prius quam ego Oëcam venirem, corruere eo morbo solitum, medicis sæpenumero ostensum. Negant hoc conserui eius, qui sunt in ministerio vestro? Omnium rerum conuictum me fatebor: nisi rus de omnium consensu diu ablegat⁹ est, in longinquos agros, ne familiam contaminaret. Quod ita factum nec ab illis negari potest, eò nec potuit hodie à nobis exhiberi. Nam vt omnis ista accusatio temeraria & repentina fuit; nudiustertius nobis Æmilianus denuntiavit, vt seruos numero quindecim apud te exhiberemus. Adsunt quatuordecim, qui in oppido erant. Thallus solus rus ablegatus, vt dixi, & quidem fermè ad centesimum lapidem, longè ex oculis. Thallus solus abest, sed misimus qui eum curriculo aduehat. Interroga Maxime, quatuordecim seruos quos exhibemus, Thallus puer vbi sit, & quàm saluè agat: interroga seruos accusatorum meorum. non negabunt, turpissimum puerum corpore putri & morbido caducum, barbarum, rusticanum. Bellum verò puerum elegistis, quem quis sacrificio adhibeat, cuius caput contingat, quem puro pallio amiciat, à quo responsum speret. Vellem hercule adesc-

set, tibi eum Æmiliane permissem, ut teneres ipse, ut interrogares. Iam in media quæstione, hic ibidem pro tribunali oculos truces in te inuertisset, faciem tuam spumabundus conspuisset, man⁹ contraxisset, caput succussisset, postremò in sinu tuo corruisset. Quatuordecim seruos quos postulasti, exhibeo: cur illis ad quæstionem nihil vteris? Vnum puerum, atque eum caducum, requiris, quem olim abesse pariter mecum scis? Quæ alia est euidentialior calumnia? Quatuordecim serui petitu tuo adsunt, eos dissimulas: vnus puerulus abest, eum insimulas. Postremò quid vis? puta Thallum adesse. Vis probare, eum præsentem me concidisse? Vltro confiteor. Carmine id factum dicis? hoc puer nescit: ego, non factum, reuincō. Nunc, caducum esse puerum, nec tu audebis negare. Cur ergo carmini potius, quàm morbo attribuatur eius ruina? An euenire non potuit, ut fortè præsentem me idem pateretur, quod sæpe aliàs multis præsentibus? Quod si magnum putarem, caducum deiicere, quid opus carmine fuit? cū incensus Gagates lapis, ut apud Physicos lego, pulchrè & facile hunc morbum exploret: cuius odore etiam in venalitiis vulgo sanitatem aut morbum venalium experiantur. Etiam orbis à figulo circumactus, non difficile eiusdem valitudinis hominem vertigine sui corripit. ita spectaculum rotationis, eius animum faucium debilitat. ac multo plus ad ca-

ducos consternendos figulus valet, quàm Magus. Tu frustra postulasti, vt seruos exhiberem: ego non de nihilo postulo, vt nomines, quínam testes huic piaculari sacro adfuerint, cùm ego ruentem Thallum impellerem. Vnum omnino nominas puerulum illum Sici-
nium Pudentem, cuius me nomine accusas: is enim affuisse se dicit. cuius pueritia, etsi nihil ad religionem suffragaretur, tamen accusatio fidem derogaret. Facilius fuit Æmiliane, ac multo grauius, tete vt ipsum diceres interfuisse, & ex eo sacro coepisse dementire potius, quàm totum negotium quasi ludicrum pueris donare. Puer cecidit, puer vidit. num etiam puer aliquis incantauit? Hic satis veteratorie Tannonius Pudens, cum hoc quoque mendacium frigere, ac propè iam omnium vultu & murmure explosum videret: vt vel suspensiones quorundam spe moraretur, ait pueros alios producturum, qui sint æquè à me incantati, atque ita ad aliam speciem argumenti transgressus est. Quod quamquam dissimulare potui, tamen vt omnia, ita hoc quoque vltro prouoco. Cupio enim produci eos pueros, quos spe libertatis audio confirmatos ad mentiendum. Sed nihil amplius dico, quàm vt producantur. Postulo igitur & flagito Tannoni Pudens, vt expleas quod es pollicitus. Cedo pueros istos, quibus confiditis. produc, nomina qui sint. mea aqua licet ad hoc vtare. Dic inquam Tannoni, quid taces?

ces? quid contaris? quid respectas? Quod si hic nescit quid dixerit, aut nomina oblitus est, at tu Æmiliane cede huc, dic quid aduocato tuo mandaueris. exhibe pueros. Quid expalluisti? quid taces? hocine accusare est? hocine tantum crimen deferre: an Claudium Maximum, tantum virum, ludibrio habere, me calumnia infectari? Quod si forte patronus tuus verbo prolapsus est, & nullos pueros habes quos producas; saltem quatuordecim seruis, quos exhibui, ad aliquid vtere: aut cur sisti postulabas tantam familiam, Magiæ accusans? De quindecim seruis denuntiasti. quod si de vi accusares, quot tandem seruos postulares? Sciunt ergo aliquid quindecim serui, & occultum est? an occultum non est, & Magicum est? Alterum horum fatearis necesse est: aut illicitum non fuisse, in quo tot conscios non timuerim: aut si illicitum fuit, scire tot conscios non debuisse. Magia ista, quantum ego audio, res est legibus delegata, iam inde antiquitus duodecim Tabulis propter incredundas frugum illecebras interdicta. Igitur & occulta non minus, quàm tetra & horribilis, plerumque noctibus vigilata, & tenebris abstrusa, & arbitris solitaria, & carminibus murmurata. cui non modò seruorum, verùm etiam liberorum pauci adhibentur. Et tu quindecim seruos vis interfuisse. Nuptiæ ne illæ fuerunt, an aliud celebratum officium, an conuiuium tempestiuum?

stium? Quindecim serui sacrum Magicum participant, quasi Quindecimviri sacris faciundis creati. Cui tamen rei tot numero adhibuissem, si conscientia vnus multi sunt? Quindecim liberi homines, populus est: totidem serui, familia: totidem vincti, ergastulum. An adiutorio multitudo eorum necessaria fuit, qui diutinè hostias lustraleis tenerent? At nullas hostias, nisi gallinas nominastis. An vt grana thuris numerarent? an vt Thallum prosternerent? Mulierem etiam liberam perductam ad me domū dixistis, eiusdem Thallo valitudinis. quam ego pollicitus sum curaturum. eam quoq; incantatam à me corruisse. Vt video, vos palæstritam non magum accusatum venistis: ita omnes, qui me accesserint, dicitis cecidisse. Negauit tandem quærente te Maxime, Themison medicus, à quo mulier ad inspiciendū perducta est, quidquam vltra passam: nisi quæsisse me: Ecquid illi aures obuinrent, & vtra earum magis. vbi responderit, dextram sibi aurem nimis inquietam, confestim decessisse. Hic ego Maxime, quamquam sedulò impræsentiarū à laudibus tuis tempero, necubi tibi ob causam istam videar blanditus: tamen solertiam tuam in percontando nequeo quin laudē. Dudum enim cum agitarentur hæc, & illi incantatam mulierem dicerent, medicus qui adfuerat abnueret; quæsisisti tu nimis quàm prudenter, quod mihi emolumentum fuerit incantandi?

respon-

responderunt, vt mulier rueret. Quid deinde?
mortua est? inquis: negarunt. Quid ergo di-
citis? quod Apuleii commodū, si ruiisset, ita
enim pulchrè ac perseueranter tertio quæsiui-
sti; vt qui seires omniū factorum rationes di-
ligentius examinandas, ac sæpius causas quæ-
ri, facta contendi: eoq; etiam patronos litiga-
torū causidicos nominari, quod cur quæque
facta sint, expediant. Ceterum negare factum,
facilis res est, & nullo patrono indiget: rectè
factū vel perperam docere, id verò multo ar-
duum & difficile est. Frustra igitur an factum
sit quæritur, quod nullam malam causam ha-
buit vt fieret. Ita facti reus apud bonum iudi-
cē scrupulo quæstionis liberatur, si nulla fuit
ei ratio peccandi. Nunc, quoniam neque in-
cantatam, neq; prostratam mulierem proba-
uerunt, & ego non nego petitu medici à me
inspectam; dicam tibi Maxime, cur illud de
aurium tinnitu quæsierim, non tam purgan-
di mei gratia in ea re quàm tu iam præiudi-
casti, neque culpæ neque crimini confinem,
quàm vt ne quid dignū auribus tuis & doctri-
næ tuæ congruens reticuerim. Dicam igitur
quàm breuissimè potero. etenim admonēdus
es mihi, non docendus. Plato philosophus in
illo præclarissimo Timæo, cælesti quadam fa-
cundia vniuersum Mundum molitus, post-
quā de nostri quoq; animi trinis potestatibus
solertissimè disseruit, & cur quæq; mēbra no-
bis diuina prouidētia fabricata sint, aptissimè
demon-

demonstravit; causam morborum omnium trifariam percenset. Primam causam primordiis corporis attribuit: si ipsæ elementorum qualitates, humida & frigida, & his duæ adversæ non congruant. id adeò evenit, cum quæpiam earum modum excessit, aut loco demigravit. Sequens causa morborum inest in eorum vitio, quæ iam concreta ex simplicibus elementis, vna tamen specie coaluerunt: ut est sanguinis species, & visceris, & ossis, & medullæ, porro illa quæ ex his singularibus mixta sunt. Tertiò, in corpore concrementa varij fellis, & turbidi spiritus, & pinguis humoris, nouissima ægritudinum incitamenta sunt. Quorum è numero præcipua sit materia morbi comitialis, de quo dicere exorsus sum; cum caro in humorem crassum & spumidum inimico igni conliquefcit, & spiritu indidem parto ex candore compressi aëris albidæ & tumida tabes fluit. Ea namque tabes, si foras corporis prospiravit, maiore dedecore, quàm noxa, diffunditur. Corporis enim primorem cutim vitiligine insignit, & omnimodis maculationibus conuariat. sed cui hoc usu venerit, numquam postea comitali morbo attentatur. Ita ægritudinem animi gravissimam, leui turpitudine corporis compensat. Enimvero si perniciofa illa mucedo intus cohibita, & bili atræ sociata, venis omnibus furens pervasit: & deinde ad summum caput viam molita, dirum fluxum cerebro

Immiscuit, illico regalem partem animi debilitat, quæ ratione pollens, verticem hominis, velut arcem & regiam, insedit. Eius quippe diuinas vias & sapientes meatus obruit & obturbat, quod facit minore pernicie per soporem; cum potu & cibo plenos Comitialis morbi prænuntia strangulatione modicè angit. Sed si vsque adeò aucta est, vt etiam vigilantium capiti offundatur, tum verò repentino mentis nubilo obtorpescunt, & moribundo corpore cessante animo cadunt. Eum nostri non modo Maiorem & Comitialem, verùm etiam Diuinum morbum, ita vt Græci *ιεργὴν νόσον*, verè nuncuparunt. videlicet quod animi partem rationalem, quæ longè sanctissima est, eam violet. Agnoscis Maxime rationem Platonis, quantum potui pro tempore, perspicuè explicatam. cui ego fidem arbitratus, causam Diuini morbi esse, cum illa pestis in caput redundauit: haudquaquam videor de nihilo percontatus, an esset mulieri illi caput graue, ceruix torpens, tempora pulsantia, auris sonora. Et ceterum, quòd dextræ auris crebriores tinnitus fatebatur, signum erat morbi penitus adaecti. Nam dextra corporis validiora sunt. eoque minus spei ad sanitatem relinquunt, cum & ipsa ægritudini succumbunt. Aristoteles adeò in Problematibus scriptum reliquit, quibus æquè caducis à dextro morbus occipiat, eorum esse difficiliorem

orem medelam. Longum est, si velim Theophrasti quoque sententiam de eodem morbo recensere. est enim etiam eius egregius liber *De caducis*. Quibus tamen in alio libro, quem *De inuidentibus animalibus* conscripsit, remedio esse ait exuias stellionum, quas velut senium more ceterorum serpentium, temporibus statutis exuant. Sed nisi confestim eripias, malignone præsagio, an naturali adpetentia, illico conuertuntur, & deuorant. Hæc iccirco cōmemorauī, nobilium Philosophorum disputata simul & libros sedulò nominaui, nec vllum ex medicis aut poëtis volui attingere: vt isti desinant mirari, si Philosophi suapte doctrina causas morborum & remedia nouerunt. Igitur cū ad inspiciendū mulier ægra, curationis gratia, ad me perducta sit, atq; hoc, & medici confessione qui adduxit, ac mea ratiocinatione rectè factum esse conueniat: aut constituent, Magi & malefici hominis esse, morbis mederi: aut si hoc dicere non audent, fateantur se in puero & muliere caducis vanas & prorsus caducas calumnias intendisse. Imò enim, si audire verum velis Æmiliane; tu potius caducus, qui iam tot calumniis cecidisti. Neque enim grauius est corpore quàm corde collabi: pede potius quàm mente corruere: in cubiculo despui, quàm in isto splendidissimo cœtu detestari. At tu fortasse te putas sanum quod nō domi continearis, sed insaniam tuam, quoquo te duxerit, sequeris.

queris. Atqui si contendere vis furorem tuum eum Thalli furore, inuenies non permultum interesse: nisi quod Thallus sibi, tu etiam aliis furis. Ceterum Thallus oculos torquet, tu veritatem: Thallus manus contrahit, tu patronos: Thallus pauimentis illiditur, tu tribunalibus. Postremo, ille quidquid agit, in ægritudine facit, ignorans peccat: at tu miser, prudens & sciens delinquis. Tanta vis morbi te instigat. falsum pro vero insimulas, infectum pro facto criminaris, quem innocentem liquido scis, tamen accusas ut nocentem. Quin etiam, quod præterij, sunt quæ fatearis nescire: & eadem rursus, quasi scias, criminaris. Ais enim, me habuisse quædam sudariola inuoluta apud Lareis Pontiani. Ea inuoluta quæ & cuiusmodi fuerint, nescisse te confitearis: neque præterea quemquam esse qui viderit, tamen illa contendis instrumenta Magiæ fuisse. Nemo tibi blandiatur Æmiliane. Non est tua ista in accusando versutia, ac ne impudentia quidem. ne tu arbitreris. Quid igitur furor infelix acerbi animi, & misera insania crudæ senectutis. His enim pæne verbis cum tam graui & perspicaci iudice egisti: *Habuit Apuleius quæpiam linteolo inuoluta apud Lareis Pontiani. hæc quoniam ignoro qua fuerint, ideo Magica fuisse contendo. crede igitur mihi quod dico, quia id dico, quod nescio.* O pulchra argumenta, & apertè crimen reuincentia! *Hoc fuit, quoniam quid fuerit ignoro.*

SOLUS

Solus repertus es Æmiliane, qui scias etiam illa, quæ nescis. Tantum super omnibus stulti-
tia euectus es, quippe qui solertissimi & acer-
rimi Philosophorum fuerunt, ne iis quidem
confidendum esse aiunt, quæ videmus. At tu
de illis quoque affirmas, quæ neque conspe-
xisti vñquam, neque audisti. Pontianus si vi-
ueret, atque eum interrogares quæ fuerint
in illo inuolucro; nescire se responderet.
Libertus etiam ille, qui clauēs eius loci in ho-
diernum habet, & à vobis stat, numquam se
ait inspexisse: quamquam ipse aperiret (vtpo-
te promus librorum qui illic erant conditi)
pæne quotidie: & clauderet: sæpe nobiscum,
multo sæpius solus intraret, linteum in men-
sa positum cerneret, sine vñlo sigillo, sine vin-
culo. Quid ni enim: Magicæ res in eo occul-
tabantur, eo negligentius adseruabam. Sed
enim liberè scrutandum, & inspiciendum, si
liberet, etiam auferendum, temerè expone-
bam, alienæ custodiæ commendabam, alieno
arbitrio mittebam. Quid igitur impræsen-
tiarum vis tibi credi, quod ne Pontianus qui-
dem sciret, qui indiuiduo contubernio me-
cum vixit, id te scire, quem numquam vide-
derim nisi pro tribunali: An quòd libertus,
cui assiduò omnis facultas inspiciendi fuit,
quòd is libertus nō viderit, te, qui numquam
eò accesseris vidisse: denique vt quod non vi-
disti, id tale fuerit quale dicis: Atqui stulte, si
hodie illud sudariolum tu intercepisses, quid-
quid

quid ex eo promeres, ego Magicum negarem. Tibi adeò permitto. finge quiduis, reminiscere, excogita, quod possit Magicum videri; tamen de eo tecum decertarem. aut ego subiectum dicerem, aut remedio acceptum, aut sacro traditum, aut somnio imperatum. Mil-le alia sunt, quibus possem more communi & vulgatissima observationum consuetudine verè refutare. Nunc id postulas, vt quod de-prehensum & detectum, tamen nihil me a-pud bonum iudicem læderet, id inani suspi-cione incertum & incognitum condemnet. Haud sciam an rursus vt soles dicas: *Quid er-go illud fuit quod linteo tectum apud Laris potissimum deposuisti?* Ita ne est Æmiliane: sic accusas, vt omnia à reo percontere, nihil ipse adferas cognitum. *Quamobrem pisces quæris? Cur agrum mulierem inspexisti? quid in sudario habuisti insutum?* Accusatum, an interroga-tum venisti? Si accusatum: tute argue quæ dicis: si interrogatum, noli præiudicare quid fuerunt. quod ideo te necesse est interrogare, quia nescis. Ceterùm hoc quidem pacto om-neis homines rei constituentur: si ei qui nomen cuiuspiam detulerit, nulla necessitas sit probandi, omnis contra facultas percon-tandi. Quippe omnibus, si cui forte negoti-um Magiæ facessetur, quicquid omnino ege-rint, obicietur. Votum in alicuius statuæ fe-more assignasti; igitur Magus es: aut cur si-gnasti? Tacitas preces in templo Deis alle-gasti?

gasti; igitur Magus es: aut quid optasti? Contra, nihil in templo precatus es; igitur Magus es; aut cur Deos non rogasti? Similiter si posueris donum aliquod, si sacrificaueris, si verbenam sumpseris. Dies me deficiet, si omnia velim persequi quorum rationem similiter calumniator flagitabit. præsertim quod conditum cunque, quod obsignatum, quod inclusum domi adseruatur, id omne eodem argumento Magicum dicetur; aut è cella promptuaria in forum atq; in iudicium proferetur. Hæc quanta sint, & cuiusmodi, Maxime, quantusque campus calumniis hoc Æmiliani tramite aperiatur: quanti que sudores innocentibus hoc vno sudariolo adferantur, possem equidem pluribus disputare. sed faciam quod institui. etiam quod non necesse est confitebor: & interrogatus ab Æmiliano respondebo. Interrogas Æmiliane quid in sudario habuerim. at ego, quamquam omnino positum vllum sudarium meum in bibliotheca Pontiani possim negare; tamen maxime fuisse concedam, cum habeam dicere, nihil in eo inuolutum fuisse. quæ si dicam; neque testimonio aliquo, neque argumento reuincar. Nemo enim qui attigerit est: Vnus libertus, ut ais, qui viderit. tamen inquam, per me licet fuerit repertissimum. sic enim, si vis, arbitrare: ut olim Vlixis socij thesaurum reperisse arbitrati sunt, cum vtrem ventosissimum manticularentur. Vin dicam, cuiusmodi

modi illas res in sudario obuolutas, Laribus Pontiani commendarim? Mos tibi geretur. Sacrorum pleraque initia in Græcia participavi. Eorum quædam signa & monumenta tradita mihi à sacerdotibus sedulò conseruo. Nihil insolitum, nihil incognitum dico, vel vnus Liberi patris symmistæ, qui adestis scitis, quid domi conditum celetis, & absque omnibus profanis tacitè veneremini. At ego, vt dixi, multiuga sacra, & plurimos ritus, varias cerimonias, studio veri & officio erga Deos didici. Nec hoc ad tempus compono: sed abhinc fermè triennium est, cum primis diebus, quibus Oeam veneram, publice differens de Æsculapij maiestate, eadem ista præ me tuli, & quot sacra nossem percensui. Ea disputatio celebratissima est. vulgò legitur. in omnium manibus versatur, non tam facundia mea, quàm mentione Æsculapij religiosis Oeensibus commendata. Dicite aliqui, si quis fortè meminit, huius loci principium. Audisne Maxime multos suggerentes? immò ecce etiam liber offertur. recitari ipsa hæc iubebo: quoniam ostendi humanissimo vultu, auditione te ista non grauari. LOCVS EX ORATIONE APVLEI OEEÆ HABITA. Etiámne cuiquam mirum videri potest, cui sit vlla memoria religionis, hominem tot mysteriis Deum conscium, quædam sacrorum crepundia domi adseruare? atque ea libeo texto inuoluere, quod purissimum est rebus

rebus diuinis velamentum? Quippe lana, se-
gnissimi corporis excrementum, pecori de-
tracta iam inde Orphei & Pythagoræ scitis,
profanus vestitus est. Sed enim mundissima
lini seges, inter optimas fruges terra exorta,
non modò indutui & amictui sanctissimis
Ægyptiorum sacerdotibus, sed opertui quo-
que in rebus sacris vsurpatur. Atque ego scio
nonnullos, & cum primis Æmilianum istum,
facetix sibi habere, res diuinas deridere. Nam,
vt audio, percensentibus qui istum nouere,
nulli Deo ad hoc æui supplicauit; nullum tem-
plum frequentauit. si fanum aliquod præte-
reat, nefas habet, adorandi gratia manum la-
bris admouere. Iste verò nec Diis rurationis,
qui eum pascunt ac vestiunt, segeteis vllas aut
vitis aut gregis primitias impartit. nullum in
villa eius delubrum situm, nullus locus aut
lucus consecratus. Et quid ego de luo & de-
lubro loquor? Negant vidisse se qui fuere, v-
num saltem in finibus eius aut lapidem vn-
ctum, aut ramum coronatum. Igitur agno-
menta ei duo indita: Charon, vt iam dixi, ob-
oris & animi diritatem: sed alterum quod li-
bentius audit, ob Deorum contemptum, Me-
zentius. Quapropter facile intelligo, hasce ei
tot initiorum enumerationes nugas videri. &
fors fuit ne ob hanc diuini contumaciam nō
inducat in animum verum esse quod dixi, me
sanctissimè tot sacrorum signa & memoracu-
la custodire. Sed ego quid de me Mezentius
sentiat,

fentiat, manum non vorterim. Ceteris autem clarissima voce profiteor, si qui fortè adest eorumdem solemnum mihi particeps: signum dato, & audiat licet quæ ego adseruem. Nam equidem nullo vnquam periculo compellar, quæ reticenda accepi, hæc ad profanos annuntiare. Vt puto, Maxime, satis videor cuius vel iniquissimo animum explesse, & quod ad sudarium pertineat, omnem criminis maculam deterfisse: ac bono iam periculo ad testimonium illud Crassi, quod post ista quasi grauissimum legerunt, à suspicionibus Æmiliani transcensurus. Testimonium ex libello legi audisti gumix cuiusdam, & desperati lurconis, Iunij Crassi, me in eius domo nocturna sacra cum Appio Quintiano amico meo factitasse, qui ibi mercede diuersabatur. Idque se ait Crassus, quamquam eo tempore vel Alexandria fuerit, tamen à cæde & fumo & auium plumis comperisse. Scilicet eum, cum Alexandria symposia obiret (est enim Crassus iste, qui non inuitus de die in ganeas correpat) in illo cauponis nidore pinnas de Penatibus suis aduectas aucupantem fumum domus suæ agnouisse patrio culmine longe exortum. Quem si oculis vidit; ultra Vlixi vota & desideria hic quidem est oculatus. Vlixes fumum terra sua emergentem compluribus annis è littore prospectans, frustra captauit: Crassus in paucis quibus abfuit mensibus, eundem fumum, sine labore, in taber-

na vinaria sedens, conspexit. Sin verò nari-
bus nidorem domesticum præsentit; vincit i-
dem sagacitate odorandi canes & vulturios.
Cui enim cani, cui vulturio Alexandrini cæli
quicquam abusque Oeenſium finibus obole-
at? Est quidem Crassus iste summus helluo, &
omnis fumi non imperitus. sed profectò pro
studio bibendi, quo solo censetur, facilius ad
eum Alexandriam vini aura quàm fumi per-
uenisset. Intellexit hoc & ipse incredibile fu-
turum. Nam dicitur ante horam diei secun-
dam, ieiunus adhuc & abstemius, testimoni-
um istud vendidisse. Igitur scripsit, hæc se ad
hunc modum comperisse. Postquam Alexan-
dria reuenerit, domum suam rectà contendis-
se, ex qua iam Quintianus migraret. in vesti-
bulo multas auium pinnas offendisse, præte-
rea parietes fuligine deformatos. quælisſe
causas ex seruo suo quem Oeæ reliquerat, e-
umque sibi de meis & Quintiani nocturnis
sacris indicasse. Quàm verò subtiliter compo-
situm, & verisimiliter commentum: me, si
quid eius facere vellem, nō domi meæ potius
facturum? Quintianum istum qui mihi assi-
ſtit, quem ego pro amicitia quæ mihi cum eo
artissima est, proque eius egregia eruditione
& perfectissima eloquentia, honoris & lau-
dis gratia nomino: hunc igitur Quintianum,
si quas auis in cæna habuisset, aut, quod aiūt,
Magiæ causa interemisset; puerum nullum
habuisse, qui pinnas conuerteret, & foras ab-
iiceret?

iiceret? præterea fumi tantam vim fuisse, ut parietes atros redderet: eamque deformitatem, quod habitavit, passum in cubiculo suo Quintianum? Nihil dicis Æmiliane. non est verisimile. nisi fortè Crassus non in cubiculum reuersus perrexit, sed suo more rectà ad focum. Vnde autem seruus Crassi suspicatus est, noctu potissimum parietes fumigatos? an ex fumi colore? videlicet fumus nocturnus nigrior est, eoque diurno fumo differt? Cur autem suspicax seruus, ac tam diligens, passus est Quintianum migrare prius, quàm mundam domum redderet? Cur illæ plumæ, quasi plumbeæ, tam diu, vsque ad aduentum Crassi manserunt: Non insimulet Crassus seruum suum: sed ipse hæc potius de fuligine & pinnis mentitus est, dum non potest nec in testimonio dando discedere longius à culina. Cur autem testimonium ex libello legistis: Crassus ipse vbi gentium est: An Alexandriam tædio domus remeavit: an parietes suos detergit: an, quod verius est, ex crapula heluco attentatur: Nam equidem hæc fabra hesternæ die animaduerti satis notabiliter in medio foro tibi Æmiliane obructantem. Quære à nomenclatorib⁹ tuis Maxime, quamquã est ille cauponibus, quàm nomenclatoribus notior: tamen inquam interroga, an hic Iunium Crassum Oecensem viderint? non negabunt. Exhibeat nobis Æmilianus iuuenem honestissimum / cuius testimonio

nititur. Quid sit dici vides. Dico Crassum iamdudum ebrium stertere, aut secundo laua-
cro, ad repotia cænæ obeunda, vinolentum sudorem in balneo desudare. Iste cum maxi-
mè præsens per libellum loquitur, non quin adeo sit alienatus omni pudore, vt etiam sub oculis tuis si foret, sine rubore vllò mentire-
tur: sed fortasse nec tantulum potuit ebrius sibi temperare, vt hanc horam sobriè expecta-
ret, aut potius Æmilianus de consilio fecit, ne eum sub tam seueris oculis tuis constitue-
ret, ne tu belluam illam vullis maxillis, foedo aspectu, de specie improbares: cum animaduertisses caput iuuenis barba & capillo populatum, madentes oculos, cilia turgentia, rictum, saliuosa labia, vocem absouam, manu-
um tremorem, ructus. Nam patrimonium omne iam pridè abligurriuit. nec quidquam ei de bonis paternis superest, nisi vna domus ad calumniam venditanda. quam tamen numquam cari⁹ quàm in hoc testimonio locauit. Nam temulentum istud mendacium tribus milib⁹ nummum Æmiliano huic vendidit, idque Oeæ nemini ignoratur. Omnes hoc, antequam fieret, cognouimus. & potui denuntiatione impedire; nisi scirem menda-
cium tam stultum potius Æmiliano, qui frustra redimebat, quàm mihi, qui meritò contemnebam, obfuturum. Volui & Æmilianum damno affici, & Crassum testimonij sui dedecore prostitui. Ceterum nudius tertius
haud-

haudquaquam occulta res acta est in Rufini
 cuiusdam domo, de quo mox dicam, inter-
 cessoribus & deprecatoribus ipso Rufino &
 Calphurniano. Quod eò libentius Rufinus
 perfecit, quòd erat certus ad vxorem suam,
 cuius stupra sciens dissimulat, non minimam
 partem præmij eius Crassum relaturum. Vidi
 te quoque Maxime, coitionem aduersum me
 & coniurationem eorum pro tua sapientia
 suspicatum, simul libellus ille prolatus est, to-
 tam rem vultu aspernantem. Denique quam-
 quam sunt soluta audacia & importuna im-
 pudentia præditi; tamen testimonium Cras-
 si, cuius oboluisse faciem videbant, nec ipsi
 ausi sunt perlegere, nec quidquam eo niti.
 Verùm ego ista propterea cõmemoravi, non
 quòd pinnarum formidines & fuliginis ma-
 culam te præsertim iudice timerem: sed vt
 ne impunitum Crasso foret, quod Æmiliano
 homini rustico fumum vendidit. Vnde etiam
 crimen ab illis, cum Pudentillæ litteras lege-
 rent, de cuiusdam sigilli fabricatione prola-
 tum est. quod me adiunt ad Magica maleficia
 occulta fabrica, ligno exquisitissimo compa-
 rasse: & cum sit sceleti forma turpe & horri-
 bile; tamen impendio colere & Græco voca-
 bulo nuncupare βασιλέα. Nisi fallor, ordi-
 ne eorum vestigia persequor, & singillatim
 apprehendens, omnem calumniæ textum re-
 texo. Occulta fuisse fabricatio sigilli, quod

dicitis, quî potest? cuius vos adeo artificem non ignorastis, ut ei uti præsto esset denuntiaveritis: En, adest Cornelius Saturninus artifex, vir inter suos & arte laudatus, & moribus comprobatus, qui tibi Maxime paulo antè diligenter sciscitanti omnem ordinem gestæ rei summa cum fide & veritate percensuit: me cum apud eum multas geometricas formas è buxo vidißem subtiliter & adfabrè factas; inuitatum eius artificio, quædam mechanica, ut mihi elaboraret petiße: simul & aliquod simulacrum cuiuscunque vellet Dei, cui ex more meo supplicarem, quacunque materia dummodò lignea exsculperet. igitur primò buxeam tentasse. interim dum ego ruri ago, Sicinium Pontianum priuignum meum, qui mihi factum volebat, impetratos hebeni loculos à muliere honestissima Capitolina ad se attulisse: ex illa potius materie rariore & durabiliore, uti faceret, adhortatum. Id munus cum primis gratum mihi fore. ex ea se fecisse, perinde ut loculi suppetebant. Ita minutatim ex tabellis compacta crassitudine Mercuriolum expediri potuisse. Hæc ut dico omnia audisti. Præterea à filio Capitolinæ probissimò adolescente, qui præsens est sciscitante te, eadem dicta sunt: Pontianum loculos petiße, Pontianum Saturnino artifice detulisse. Etiam illud non negatur, Pontianum à Saturnino perfectum sigillum recepisse, & postea dono mihi dedisse. His omnibus palàm atque apertè

apertè probatis, quid omnino superest in quo suspicio aliqua Magiæ deliteſcat: immo quid omnino eſt, quod vos manifesti mendacij non reuincat: Occultè fabricatum eſſe ſigillum dixiſtis, quod Pontianus ſplendiſſimus eques fieri curauit: quod Saturninus vir grauis & probè inter ſuos cognitus in tabernula ſua ſedens propalàm exſculpiſit: quod orna- tiſſima matrona munere ſuo adiunxit: quod & futurum & factum multi cùm ſeruorum tum amicorum, qui ad me ventitabant, ſcie- runt. Lignum à me toto oppido, & quidem oppidò quæſitum, non piguit vos com- mentiri: quem quidem abſuiſſe eo tempore ſcitis. quem iuſſiſſe fieri qualicunque materia probatum eſt. Tertium mendacium ve- ſtrum fuit, macilentam, vel omnino euilce- ratam formam diri cadaueris fabricatam, prorſus horribilem & larualem. Quòd ſi compertum habebatis adeò euidens ſignum Magiæ, cur mihi vt exhiberem non denun- tiaſtis: An vt poſſetis in rem abſentem liberè mentiri: Cuius tamen falſi facultas opportu- nitate quadam meæ conſuetudinis vobis ad- emptæ eſt. Nam morem mihi habeo, quo- quò eam, ſimulacrum alicuius Dei inter li- bellos conditum geſtare: eiſque diebus feſtis thure & mero, & aliquando victimis, ſuppli- care. Dudum ergo cum audirè ſceletum, per- quā impudenti mendacio, dictitari, iuſſi cur- riculò iret aliquis, & ex hoſpitio meo Mercu-
riolum

riolum afferret, quem mihi Saturninus iste
Oeæ fabricatus est. Cedò tu. eum videant, te-
neant, considerent. En vobis, quem scelestus
ille sceletum nominabat. Auditísne recla-
mationem omnium qui adsunt? auditísne
mendacij vestri damnationem? non vos tot
calumniarum tandem dispudet? hiccine est
sceletus? hæccine est larua? hoccine est quod
appellitabatis dæmoniũ? magicum ne istud,
an solemne & commune simulacrum est? Ac-
cipe quæso Maxime, & contemplare, benè
tam puris & tam piis manibus tuis traditur
res consecrata. En vide quàm facies eius de-
cora & succi plena sit, quàm hilaris Dei vul-
tus; vt decenter vtrimque lanugo malis de-
ferpat; vt in capite crispatus capillus sub imo
pilei vmbraculo appareat: quàm lepidè super
tempora pares pinnulæ emineant; quam au-
tem festiuè circa humeros vestis sustrieta sit.
Hunc qui sceletum audet dicere, profectò il-
le simulacra Deorum nulla videt, aut omnia
negligit. Hunc denique qui laruam putat,
ipse est laruatus. At tibi Æmiliane, pro isto
médacio soluat deus iste Superũm & Inferũm
commeator, vtrorumque deorum malam
gratiam, semperque obuias species mortuo-
rum, quidquid Vmbrarum est vsquam, quid-
quid Lemurum, quidquid Manium, quidquid
Laruarum oculis tuis oggerat: omnia no-
ctium occursacula, omnia bustorum formi-
damina, omnia sepulcrorum terriculamenta.

à qui-

à quibus tamē æuo emerito haud longè abes.
 Ceterum Platonica familia nihil nouimus,
 nisi festum & lætum & solemne & superum
 & cæleste. Quin altitudinis studio secta ista
 etiam cælo ipso sublimiora quæpiam vestiga-
 uit, & in extimo mundi tergo degit. Scit me
 vera dicere Maximus, qui τὸ ὑπερβαρύνειον
 τόπον Ἰππὶ τῷ ἔργῳ ἔργον ἰώτω legit in Phædro
 diligenter. Idem Maximus optimè intelligit,
 vt de nomine etiam vobis respondeam, quis-
 nam sit ille, non à me primo, sed à Platone
 nuncupatus βασιλεὺς, totius rerum naturæ
 causa, & ratio & origo initialis, summus ani-
 mi genitor, æternus animantium sospitator,
 assiduus mundi sui opifex. Sed enim sine o-
 pera opifex, sine cura sospitator, sine propa-
 gatione genitor: neque loco, neq; tempore,
 nec vlla voce comprehensus, eoq; paucis
 cogitabilis, nemini effabilis. En vltro augeo
 Magiæ suspicionem. non respondeo tibi Æ-
 miliane quem colam βασιλέα. Quin si ipse
 præconsul interroget, quid sit Deus meus:
 tacebo de nomine, vt impræsentiarum satis
 dixi. Quod superest nec ipse sum nescius,
 quosdam circumstantium cupere audire, cur
 non argento vel auro, sed potissimum ex li-
 gno simulacrum fieri voluerim. idq; eos ar-
 bitror, tam ignoscendi, quàm cognoscendi
 causa desiderare: vt hoc etiam scrupulo libe-
 rentur, cum viderint omnem suspicionem

criminis abundè confutatam. Audi igitur, cu cura cognoscere est: sed animo quantum potes erecto & attento, quasi verba ipsa Platonis iam senis de nouissimo Legum libro auditurus: Θεοῖσι ἢ ἀναθήματα χρεὼν ἔμετρα τ' μέτριοι ἀνδρὶ ἀναλιδέντα δωρεῖσθαι. Γῇ μὲν ἐν ἐστία τε οἰκῆσεως, ἱερὰ πάντι πάντων θεῶν. μηδὲς ἐν δατέρῳ ἱερὰ καθιερεῖτω θεοῖς. Hoc eò prohibet, vt delubra nemo audeat priuatim constituere. Censet etenim satis esse ciuibus ad immolandas victimas templa publica. Deinde subiungit: χρυσὸς ἢ καὶ ἄργυρος ἐν αἰλαῖς πόλεσιν ἰδία τε καὶ ἐν ἱεροῖς εἰν ὀπίφθονον κτήμα. ἔλεφας ἢ ἀπολελοιπότ' ψυχρὸν σώματ', ἢ ἀχειρὲς ἀνάθημα. σίδηρος ἢ καὶ χαλκός, πολέμων ὄργανα. ξύλα ἢ μονόξυλον ὃ, ἡ ἂν ἐθέλῃ τις ἀναλιδέτω, καὶ λίθος ὅσῳ τῷ πρὸς τὰ ἱερὰ. Vt omnium assensus declarauit, maximeque qui in consilio estis, competentissimè videor vsus Platone, vt vitæ magistro, ita causæ patrono. cuius legibus obedientem me videtis.

Nunc tempus est ad epistolas Pudentillæ præuerti, vel adeò totius rei ordinem paulò altius petere, vt omnibus manifestissimè pateat, me, quem lucri cupiditate inuasisse Pudentillæ domum dictitant, si vllum lucrum cogitarem, fugere semper à domo ista debuisse:

quin & in ceteris causis minimè prosperum
matrimonium; & , nisi ipsa mulier tot incom-
moda virtutibus suis repensaret , inimicum.
Neque enim vlla alia causa, præter cassam in-
uidiam reperiri potest , quæ iudicium istud
mihi & multa antea pericula vitæ conflauerit.
Ceterùm cur Æmilianus commoueretur, etsi
verè me Magum comperisset : qui non modò
vllò facto, sed ne tantulo quidem dicto meo
læsus est, vt videretur se meritò vltimum ire.
Neque autem gloriæ causa me accusat, vt M.
Antonius Cn. Carbonem , C. Mutius A. Al-
butum, P. Sulpitius Cn. Norbanum, C. Furi-
us M. Aquilium, C. Curio Q. Metellū. Quip-
pe homines eruditissimi , iuvenes laudis gra-
tia primùm hoc rudimentum forensis operæ
subibant; vt aliquo insigni iudicio ciuibus
suis noscerentur. qui mos incipientibus adu-
lescentulis ad illustrandum ingenij florem a-
pud antiquos concessus, diu exoleuit. quod
si nunc quoque frequens esset, tamen ab hoc
procul abfuisset. Nam neque facundiæ o-
stentatio rudi & indocto, neque gloriæ cupi-
do rustico & barbaro, neque inceptio patro-
ciniorum capulari seni congruisset. nisi fortè
Æmilianus, pro sua seueritate exemplum de-
dit, & ipsis maleficiis infensus accusationem
istam pro morum integritate, suscepit. Ad
hoc ego Æmiliano, non huic Afro, sed il-
li Africano & Numantino, & prætereà
Censorio vix credidissem ; ne huic frutici

credam non modò odium peccatorum, sed
saltem intellectum inesse. Quid igitur est?
Cuius clarè dilucet, aliam rem Inuidia nul-
lam esse, quæ hunc & Herennium Rufinum,
impulsores huius, de quo mox dicam, cete-
rosque inimicos meos, ad nectendas Magiæ
calumnias prouocarit. Quinque igitur res
sunt quas me oportet disputare. Nam si pro-
bè memini, quod ad Pudentillam attinet, hæc
obiecare. Vna res est, quòd *numquam eam vo-
luisse nubere post priorem maritum. sed meis car-
minibus coactam* dixere: altera res est *de episto-
lus eius*, quàm confessionem Magiæ putant:
deinde *sexagesimo anno ætatis ad libidinem nu-
psisse: & quòd in villa ac non in oppido tabulae
nuptiales sint consignatae*, tertio & quarto loco
obiecare. Nouissima, & eadem inuidiosissima
criminatio de dote fuit. ibi omne virus totis
viribus adnixi effudere. ibi maximè angeban-
tur. Atque ita dixere: me grandè dotem mox
in principio coniunctionis nostræ mulieri a-
manti remotis arbitris in villa extorsisse. Quæ
omnia tam falsa, tam nihili, tam inania osten-
dam, adeoque facile & sine vlla controuersia
refutabo: vt mediis fidiis verear Maxime,
qui que in consilio estis, ne submissum & sub-
ornatum à me accusatorem putetis, vt inui-
diam meam reperta occasione palàm restin-
guerem. Mihi credite, quod reapse intellige-
tur. oppidò quàm mihi laborandum est, ne
tam friuolam accusationē me potius callidè

exco-

excogitasse, quàm illos stultè suscepisse existimetis. Nunc dum ordinem rei breuiter persequor, & efficio vt ipse Æmilianus recognoscat falsò se ad inuidiam meam inductum, & longè à vero aberrasse, necesse habeat confiteri: quæso, vt adhuc feceritis, vel si quo magis etiam potestis, ipsum fontem, & fundamentum mendacij huiusce diligentissimè cognoscatis: Æmilia Pudentilla, quæ nunc mihi vxor est, ex quodam Sicinio Amico quicum antea nupta fuerat, Pontianum & Pudentem filios genuit: eosque pupillos in potestate aui paterni relictos (nam superflite patre Amicus decesserat) per annos ferme quatuordecim memorabili pietate sedulò aluit. Non tamen libenter in ipso ætatis suæ flore tam diu vidua, sed puerorum auus inuitam eam conciliare studebat alteri filio suo Sicinio Claro, eoque ceteros procos absterrebat. & præterea minabatur si extrario nupsisset, nihil se filiis eius ex paternis eorum bonis testamento relicturum. Quam conditionem cum obstinatè propositam videret mulier sapiens & egregiè pia, ne quid filiis suis eo nomine incommodaret, facit quidem tabulas nuptiales cum quo iuebatur, cum Sicinio Claro: verùm enimuerò variis frustrationibus nuptias eludit, eò ad, dum puerorum auus fato concessit, relictis filiis eius heredibus. ita vt Pontianus qui maior natus erat fratri suo tutor esset. Eo scrupulo liberata cum à
princi-

principibus viris in matrimonium peteretur: decrevit sibi diutius in viduitate non permanendum. quippe ut solitudinis tædium perpeti posset, tamen ægritudinem corporis ferre non poterat. Mulier sanctè pudica, tot annis viduitatis sine culpa, sine fabula, desuetudine coniugis torpens, diutino situ viscerum saucia, vitiatis intimis vteri, sæpe ad extremum vitæ discrimen doloribus obortis exanimabatur. Medici cum obstetricibus consentiebant, penuria matrimonij morbū quæsitum, malum indies augeri, ægritudinem ingrauescere: dum ætatis aliquid super sit, nuptiis valitudinem medicandum. Consilium istud cum alij approbarent, tum maximè Æmilianus iste, qui paulo prius cōfidentissimo mendacio adseuerabat, numquam de nuptiis Pudentillam cogitasse, priusquàm foret Magicis maleficiis à me coacta, me solum repperitum, qui viduitatem eius, velut quamdam virginitatē, carminibus & venenis violarem. Sæpe audiui non de nihilo dici, Mendacem memorem esse oportere. At tibi Æmiliane non venit in mentem, priusquam ego Oeam venirem, te litteras etiam, uti nuberet, scripsisse ad filium eius Pontianum qui tum adultus Romæ agebat? Cedò tu epistolam, vel potius da ipsi: legat sua sibi voce, suisque verbis sese reuincat. INITIVM EPISTOLÆ ÆMILIANI. Estne hæc tua epistola? quid paluisti? nam erudescere tu quidem non potes.

est

est ne tua ista subscriptio? Recita quæso clari-
 rius, vt omnes intelligant quantum lingua e-
 ius manu discrepet, quantumque minor illi
 sit mecum quàm secum dissensio. EPISTOLA
 ÆMILIANI. Scripsisti ne hæc Æmiliane quæ
 lecta sunt? *Nubere illam velle & debere scio,
 sed quem eligat, nescio.* Rectè tu quidem ne-
 sciebas. Pudentilla enim tibi cuius infestam
 malignitatem probè norat, de ipsa re tantum,
 ceterum de petitore nihil fatebatur. At tu
 dum eam putas etiamnunc Claro fratri tuo
 denupturam, falsa spe inductus, filio quoque
 eius Pontiano auctor assentiendi fuisti. Igi-
 tur si Claro nupsisset, homini rusticano & de-
 crepto seni: sponte eam dicere sine vlla Ma-
 gia iam olim nupturisse. quoniam iuuenem
 talem, qualem dicitis elegit, coactam fecisse
 ais: ceterum semper nuptias aspernatam.
 Nescisti improbe epistolam tuam de ista re te-
 neri: nescisti te tuomet testimonio conui-
 ctum iri. Quam tamen epistolam Pudentilla
 testem & indicem tuæ voluntatis, vt quæ te
 leuem & mutabilem, nec minus mendacem
 & impudentem sciret, maluit retinere, quàm
 mittere. Ceterum ipsa de ea re Pontiano
 filio suo Romanam scripsit, etiam causas con-
 filij sui plenè allegauit. Dixit illa omnia
 de valetudine. nihil præterea esse, cur ampli-
 us deberet obdurare. hereditatem auitam
 longa viduitate cum despectu salutis suæ
 quæsisse. eandem summa industria auxisse.
 Iam

Iam Deum voluntate, ipsum vxori, fratrem eius virili togæ idoneos esse. Tandem aliquando se quoque paterentur solitudini suæ & ægritudini subuenire. Ceterum de pietate sua & supremo iudicio nihil metuerent: qualis vidua eis fuerit, talem nuptam futuram. Recitari iubebo exemplum epistolæ huius, ad filium missæ. EPISTOLA PUDENTILLÆ AD PONTIANVM. Satis puto existis cuius liquere posse, Pudentillam non meis carminibus ab obstinata viduitate compulsam, sed olim sua sponte à nubendo nō alienam, me fortasse præ ceteris maluisse. Quæ electio tam grauis feminæ, cur mihi crimini poti⁹, quàm honori danda sit non reperio. Nonnihil tamen miror, quòd Æmilianus & Rufinus id iudicium mulieris ægrè ferant: cum ij, qui Pudentillam in matrimonium petiuerunt, æquo animo patiantur me sibi prælatū. Quod quidem illa vt faceret, filio suo potius quàm animo obsecuta est. Ita factum nec Æmilianus poterit negare. Nam Pontianus acceptis litteris matris, confestim Roma aduolauit: metuens, ne si quem auarum virum nacta esset, omnia, vt sæpè fit, in mariti domum conferret. Ea sollicitudo non mediocriter animum angebat. Omnes illi fratrique diuitiarum spes in facultatibus matris sitæ erant. Avus modicum reliquerat, mater HS. quadragies possidebat. Ex quo sanè aliquantam pecuniam nullis tabulis, sed vt æquū erat mera

fide

fide acceptam filiis debebat. Hunc ille timorem mullitabat; aduersari propalam non audebat, ne videretur diffidere. Cum in hoc statu res esset, inter procationem matris & metum filij, fortene an fato ego aduenio, pergens Alexandriam. Dixissem herculè, Quod vtinam numquam euenisset, ni me vxoris meæ respectus prohiberet. Hyems anni erat. Ego ex fatigatione itineris adfectus, apud Appios veteres amicos meos, quos honoris & amoris gratia nomino, aliquàm multis diebus decumbo. Eò venit ad me Pontianus. nam fuerat mihi non ita ante multos annos Athenis per quosdam communis amicos conciliatus, & arto postea contubernio intimè iunctus. facit omnia circa honorem meum obseruanter, circa salutem sollicitè, circa amorem callidè. Quippe etenim videbatur sibi peridoneum maritum matri reperisse, cui bono periculo totam domus fortunam concrederet. Ac primò quidem voluntatem meam verbis inuersis periclitabundus, quoniam me viæ cupidum & auersum ab vxoria re videbat, orat saltem paulisper manerem. velle se mecum proficisci: hyemem alteram propter Syrtis æstus infestos opperendam, quòd illam mihi infirmitas exemisset. Multis etiam precibus me ab amicis meis Appiis aufert, vt ad sese in domum matris suæ transferat, salubriorem mihi habitationem futuram. Prætereà prospectu maris, qui mihi

gra-

gratissimus est, liberius me ex ea fruiturum. Hæc omnia adnexus, impenso studio, persuadet: & matrem suam suumque fratrem puerum istum mihi commendat. nonnihil à me in communibus studiis adiuvantur. Augetur oppidò familiaritas. interibi reualefco. Disfero aliquid postulantibus amicis publicè. omnes qui aderant ingenti celebritate basilicam, qui locus auditorij erat, complentes, inter alia pleraque congruentissima voce insigniter acclamant, petentes vt remanerem fieremque ciuis Oeenfium. Mox auditorio misso, Pontianus eo principio me adortus, consensum publicæ vocis pro diuino auspicio interpretatur: aperitque consilium sibi esse, si ego non nolim, matrem suam, cui plurimi inhient, mecum coniungere: quoniam mihi soli, ait, rerum omnium crederet, confidere sese, vt id onus recipiam: quoniam non formosa pupilla, sed mediocri facie mater liberorum mihi offeratur. Si hæc reputans formæ aut diuitiarum gratia me ad aliam conditionem reseruarem, neque pro amico, neque pro Philosopho facturum. Nimis multa oratio est, si velim memorare, quæ ego contrà responderim, quàm diu & quoties inter nos verbigeratum sit, quot & qualib⁹ precib⁹ me adgressus, haud prius omiserit quam denique impetrauit. non quin ego Pudentillam iam anno perpetim assiduo cōuictu probè spectassem, & virtutum eius dotes explorassem:

rassem : sed vtpote peregrinationis cupiens, impedimentum matrimonij aliquantisper recusaueram. mox talem feminam nihilo segnius volui, quàm si vltro appetissem. Persuaserat idem Pontianus matri suæ vt me aliis omnibus mallet; & quamprimum hæc perficere incredibili studio auebat. Vix ab eo tantulam moram impetramus, dum prius ipse vxorem duceret : frater eius virilis togæ vsum auspicaretur ; tunc deinde vt nos coniungeremur. Utinam hercule possem, quæ deinde dicenda sunt, sine maximo causæ dispendio transgredi. ne Pontiano, cui errorem suum deprecanti simpliciter ignoui, videar nunc leuitatem exprobare. Confiteor enim quod mihi obiectum est, eum postquam vxorẽ duxerit à conspecta fide desciiisse, ac derepente animi mutatum : quod antea nimio studio festinabat, pari pertinacia prohibitum isse : denique matrimonium nostrum ne coalesceret, quiduis pati, quiduis facere paratum fuisse. Quamuis omnis illa cum animi foeda mutatio, & suscepta contra matrem simultas, non ipsi vitio vortenda sit, sed socero eius, eccilli Herennio Rufino: qui vnum neminem in terris viliozem se aut improbiorem, aut iniquiorem reliquit. Perpaucis hominẽ quàm modestissimẽ potero necessariò demonstrabo, ne si omnino de eo reticuerò, operã perdidit, quòd negotium istud mihi ex summis viribus conflauit. Hic enim est pueruli
huius

huius instigator, hic accusationis auctor, hic
aduocatorum conductor, hic testium coëm-
ptor, hic totius calumniæ fornacula, hic Æ-
miliani huius fax & flagellum. idque apud o-
mneis intemperantissimè gloriatur, me suo
machinatu reum postulatum. Et sanè habet in
istis quod sibi plaudat. est enim omnium liti-
um deceptor, omnium falsorum commenta-
tor, omnium simulationum architectus, o-
mnium malorum seminarium: nec non idem
libidinum ganearumque locus, lustrum, lu-
panar, iam inde ab ineunte ævo cunctis pro-
bris palā notus: olim in pueritia, priusquam
isto caluitio deformaretur, emasculatoribus
suis ad omnia infanda morigerus, mox in iu-
uentute saltandis fabulis exossis planè & e-
neruis, sed, ut audio, indocta & rudi mollitia.
Negatur enim quidquam histrionis habuisse
præter impudicitiam. In hac etiam ætate,
quā nunc est, quæ istum deperduint multa
sunt. Honos auribus præfandus est. domus
eius tota lenonia, tota familia contaminata:
ipse propudiosus, vxor lupa, filij similes pror-
sus: diebus ac noctibus ludibrio iuventutis,
ianua calcibus propulsata, fenestræ canticis
circumstrepitæ, triclinium comissatoribus
inquietum, cubiculum adulteris peruium.
neque enim ulli ad introeundum metus est,
nisi qui pretium marito non attulit. Ita ei
lecti sui contumelia vectigalis est. Olim so-
lens suo, nunc coniugis corpore vulgò meret.

Cum

Cum ipso plerique, nec mentior, cum ipso inquam de vxoris noctibus paciscuntur. Iam illa inter virum & vxorem nota collusio, qui amplam stipem mulieri detulerunt, nemo eos obseruat. suo arbitratu ascendunt. Qui inani-ores venere, signo dato pro adulteris deprehenduntur; & quasi ad discendum venerint, non prius abeunt quàm aliquid scripserint. Quid enim faciat homo miser, ampliuscula fortuna deuolutus, quam tamen fraude patris ex inopinato inuenerat? Pater eius plurimis creditoribus defœneratus, maluit retinere pecuniam quàm pudorem. nam cum vndique versum tabulis flagitaretur, & quasi insanus ab omnibus obuiis teneretur; Pax, inquit; negat posse dissoluere. annulos aureos & omnia insignia dignitatis abiicit. cum creditoribus depeciscitur. Pleraque tamen rei familiaris in nomen vxoris callidissima fraude confert: ipse egens, nudus, at ignominia sua tectus reliquit Rufino huic, non mentior, H. S. tricies deuorandum. Tantum enim ad eum de bonis matris liberum venit, præter quod ei vxor sua quotidianis dotibus quæsiuit. Quæ tamen omnia in paucis annis ita hic degulator studiosè in ventrem condidit, & omnimodis collurcinationibus dilapidauit; vt crederes metuere, ne quid habere ex fraude paterna diceretur. homo iustus & morum * dedit operam quòd male partum erat, vt malè periret. nec quidquam ei reliquũ est ex largiore For-
tuna

tuna, præter ambitionē miseram, & profundam gulam. Ceterum vxor iam propemodum vetula & effœta, nunc demum contumeliis abnuit. Filia autem per adulescentulos ditiores, inuitamento matris suæ nequidquā circumlata, quibusdam etiam procis ad experiendum permissa, nisi in facilitatem Pontiani incidisset, fortasse an adhuc vidua antequam nupta domi sedisset. Pontianus ei, multum quidē dehortantibus nobis, nuptiarum titulum falsum & imaginarium donauit: non nescius eam paulo antequam duceret à quodam honestissimo iuvene, cui prius pacta fuerat, post satietatem derelictam. Venit igitur ad eum noua nupta, secura & intrepida, pudore despoliato, flore exoleto, flammeo obsoleto, virgo rursus post recens repudium, nomen potius asserens puellæ quàm integritatem. Vectabatur octophoro. Vidiſtis profectò qui affuiſtis, quam improba iuuenum circumſpectatrix, quàm immodica fui ostentatrix. Quis non disciplinam matris agnouit, cum in puella videret immedicatum os, & purpurissatas genas, & illices oculos? Dos erat à creditore omnis ad teruncium pridie sumpta, & quidem grandior quàm domus exhausta & plena liberis postulabat. Sed enim iste, ut est rei modicus, spei immodicus, pari auaritia & egestate, totum Pudentillæ quadragies præsumptione cassa deuorarat. eoque me amoliendum ratus, quo facilius

lius Pontiani facilitatem, Pudentillæ solitudi-
 nem circumueniret ; inquit generum suum ob-
 iurgare , quòd matrem suam mihi desponde-
 rat. suadet, quamprimum ex tanto periculo
 dum licet pedem referat. res matris ipse poti-
 us habeat, quàm homini extraneo sciēs trans-
 mittat. ni ita faciat, iniicit scrupulum aman-
 ti adolescentulo. veterator minatur, se filiam
 abducturum. Quid multis ? iuuenem simpli-
 cem, præterea nouæ nuptæ illecebris obfre-
 natum, suo arbitratu de via deflectit. It ille
 ad matrem, verborum Rufini gerulus. sed ne-
 quidquam tentata eius grauitate, vltro ipse le-
 uitatis & inconstantiae increpitus, reportat ad
 focerum haud mollia. Matri suæ, præter in-
 genium placidissimū & immobile, iram quo-
 que sua expostulatione accessisse, non medio-
 cre pertinaciæ adiumentum. Respondisse e-
 am denique, non clam se esse, Rufini exhorta-
 tione secum expostulari. eò vel magis sibi au-
 xilium mariti aduersum eius desperatam aua-
 ritiam comparandum. Hisce auditis exacer-
 batus aquariolus iste vxoris suæ, ita ira extu-
 muit, ita exarsit furore, vt in feminam sanctis-
 simam & pudicissimam, præsentem filio eius,
 digna cubiculo suo diceret : amatricem eam,
 me Magum & veneficum clamitaret, multis
 audientibus : quos si voles nominabo. se mihi
 sua manu mortem illaturum. Vix hercule
 possum iræ moderari. Ingens indignatio ani-
 mo oboritur. Tūc effeminatissime, tua manu
 cui.

cuiquam viro mortem minitaris? At qua tandem manu? Philomelæ? an Medæ? an Clytemnestræ? quas tamen cum saltas, tanta molitia animi, tanta formido ferri est; sine cludine saltas. Sed ne longius ab ordine digrediar, Pudentilla postquam filium videt præter opinionem, contra suam esse sententiam deprauatum, rus profecta, scripsit ad eum obiurgandi gratia illas famosissimas litteras, quibus, ut isti aiebant, confessa est, sese mea Magia in amorē inductam dementire. Quas tamen litteras ē tabulario publico, præsentē & contrā scribente Æmiliano, nudiustertius tuo iussu Maxime testatō descripsimus, in quibus omnia contra prædicationem istorum pro me reperiuntur. Quamquam etsi distictius Magum me dixisset; posset videri excusabunda, se filio vim meā, quā voluntatem suam causari maluisse. An sola Phædra falsum epistolium de amore commenta est? An non omnibus mulieribus hæc ars vsitata est: ut cum aliquid eiusmodi velle cœperunt, malint coactæ videri? Quod si animo etiam ita putauit me Magum esse; iccircone Magus habear, quia hoc scripsit Pudentilla? Vos tot argumentis, tot testib⁹, tanta oratione, Magum me non probatis: illa vno verbo probaret? Et quanto tandem grauius habendum est, quod in iudicio subscribitur, quā quod in epistola scribitur? Quin tu me meismet factis, non alienis verbis reuincis? Ceterū eādem

dem via multi rei cuiusvis maleficij postulabuntur, si ratum futurum est, quod quisque in epistola sua, vel amore, vel odio cuiuspiam scripserit. Magum te scripsit Pudentilla, igitur Magus es. Quid si consulem me scripsisset, consul essem? Quid enim si pictorem, si medicum? quid denique si innocentem? num aliquid horum putares, iccirco quòd illa dixisset? Nihil scilicet. Atqui periniurium est ei fidem in peioribus habere, cui in melioribus non haberes: posse litteras eius ad perniciem, non posse ad salutem. *Sed inquieti animi fuit, efflictim te amabat.* Concedo interim, Num tamen omnes qui amantur, Magi sunt; si hoc fortè qui amat scripserit? Cedò nunc, quòd Pudentilla me in eo tempore non amabat, si quidem id foras scripsit, quod palàm erat mihi obfuturum. Postremò quid vis, sanam an insanam fuisse dum scriberet? Sanam dices? nihil ergo erat Magicis artibus passa. Insanam respondebis? nesciit ergo quid scripserit. eoque ei fides non habenda est. immo etiam si fuisset insana, insanam se esse nescisset. Nam ut absurdè facit qui tacere se dicit, quod idem dicendo tacere sese, non tacet, & ipsa professione quod profitetur infirmat: ita vel magis hoc repugnat. Ego insanio, quod verum non est, nisi sciens dicit. Porro sanus est, qui scit quid sit insania. Quippe insania scire se non potest, non magis quàm cæcitas se videre. Igitur Pudentilla compos mentis

fuit, si compotem mentis se non putabat. Possum si velim pluribus. sed mitto Dialectica. Ipsas litteras longè aliud clamanteis, & quasi deditâ operâ ad iudicium istud præparatas & accommodatas recitabo. Accipe tu, & lege, vsque dum ego interloquar. LITERÆ PVDENTILLÆ. Substine paulisper quæ sequuntur. nam ad diuerticulum rei ventum est. Adhuc enim Maxime, quantum equidem animaduerti, nusquam mulier Magiam nominavit: sed ordinem repetiuit eundem quem ego paulo prius de longa viduitate, de remedio valetudinis, de voluntate nubendi, de meis laudibus, quas ex Pontiano cognouerat, de sua su ipsius, vt mihi potissimum nuberet. Hæc vsque adhuc lecta sunt. Superest ea pars epistolæ, quæ similiter pro me scripta, ad expellendum à me crimen Magiæ, in memetipsum vertit cornua, sedulò omissa, memorabili fraude Rufini, vicem mutauit: & vltro contrariam mihi opinionem quorundam Oecensium, quasi Mago quæsiuit. Multa fando Maxime audisti, & plura legendo didicisti, non pauca experiendo comperisti: sed enim verusutiam tam insidiosam, tam admirabili scelere conflata, negabis te vnumquam cognouisse. Quis Palamedes, quis Sisyphus, quis denique Eurybates aut Phrynondas talem excogitasset? Omnes isti quos nominaui, & si qui præterea fuerunt dolo memorandi, si cum hac vna Rufini fallacia contendantur, macci
pro-

prorsus & buccones videbuntur. O mirum
 commentum ! ô subtilitas digna carcere &
 robore ! Quis credat effici potuisse, ut quæ de-
 fensio fuerat, eadem, manentib⁹ iisdem litte-
 ris, in accusationem transuerteretur ? Est her-
 cule incredibile. Sed hoc incredibile quî sit
 factum, probabo. Obiurgatio erat matris ad
 filium, quòd me talem virum, qualé sibi præ-
 dicasset, nunc de Rufini sententia Magum di-
 ctitaret. Verba ipsa ad hunc modum se habe-
 ant : Απολέϊ & μάγ & , καὶ ἐγὼ ὑπ' αὐτῆς
 μεμάγευμαι. καὶ ἐρῶ καὶ ἐλθέτω νῦν πρὸς
 ἐμὲ, ἕως ἐπὶ σωφρονῶ. Hæc ipsa verba Ru-
 finus quæ Græcè interposui, sola excerpta, &
 ab ordine suo seiugata, quasi confessionem
 mulieris circumferens, & Pontianum per fo-
 rum ductans, vulgò ostendebat. Ipsas mulie-
 ris litteras illatenus qua dixi legendas præbe-
 bat : cetera suprâ & infrâ scripta occultabat.
 turpiora esse quàm ut ostenderentur dictita-
 bat. satis esse, confessioné mulieris de Magia
 cognosci. Quid quæris ? verisimile omnibus
 visum. Quæ purgandi mei gratia scripta e-
 rant, eadem mihi immanem invidiam apud
 imperitos conciuere. Turbabat impurus hic,
 in medio foro bacchabundus, epistolam sæ-
 pe aperiens proquirabat : *Apuleius Magnus*
dicit ipsa quæ sentit & patitur. quid vultis am-
plius ? Nemo erat qui pro me ferret, ac sic re-
 sponderet : Totam fodes epistolam cedò.

sine omnia inspiciam, principio ad finem perlegam. Multa sunt, quæ sola prolata calumniæ possint videri obnoxia. Cuiusvis oratio insimulari potest; si ea quæ ex prioribus nexa sunt, principio sui defraudentur: si quædam ex ordine scriptorum ad libidinem supprimantur: si quæ simulationis causa dicta sunt, adseuerantis pronuntiatione quàm exprobrantis legantur. Hæc & id genus alia quàm meritò tunc dici potuerint ipse ordo epistolæ ostendat. At tu Æmiliane recognosce, an & hæc mecum testatò descripseris; *βυλομήλει ὦρμε δι' αὖς εἶπον αἰτίας γαμηθῆναι, αὐτὸς τῶτον ἐπεισας αὐτὴ πάντων αἰρεῖσθαι, θαυμάζων τ' ἀνδράς, καὶ πρὸς αὐτὸν οἰκεῖτον ἡμῖν δι' ἡμᾶς ποιῆσαι: νυνὶ δὲ ὡς μοχθηροὶ ὑμᾶς, κακοῦθ' εἰς τε ἀναπείθεσιν, αἰφνίδιον ἐγένετο ἀπολέϊσθαι μάγῃ, καὶ ἐγὼ μεμάρχευμαι ὑπὸ αὐτῷ. ναὶ ἐρῶ. καὶ ἐλθέτω νυνὶ πρὸς ἐμὲ, ἕως ἔτι σωφρονῶ.* Oro te Maxime, si litteræ ita ut partim vocales dicuntur etiam propriam vocem usurparent: si verba ita, ut poëtæ aiunt, pinnis apta vulgò volarent; nōnne cum primum epistolam istam Rufinus mala fide exciperet, pauca legeret, multa & meliora sciens reticeret; nōnne tunc ceteræ litteræ scelestè se detineri proclamassent? verba suppressa de Rufini manibus foras euolassent? totum forum tumultu complessent? se quoque

à Pu-

à Pudentilla missas, sibi etiam quæ dicerent mandata? improbo ac nefario homini per alienas litteras falsum facere tentanti ne auscultarent, sibi potius audirent: Apuleium Magiæ non accusatum à Pudentilla, sed accusante Rufino absolutum? Quæ omnia etsi tum dicta non sunt, tamen nunc cum magis profunt, luce illustrius apparent. Patent artes tuæ Rufine, fraudes hiant, detectum mendacium est: Veritas olim interuersa, nunc se effert, & velut alto Barathro calumniæ emergit. Ad litteras Pudentillæ prouocastis: literis vinco. quarum si vultis extremam quoque clausulam audire, non inuidebo. Dic tu, quibus verbis epistolam finierit mulier obcantata, vecors, amens, amans. *ἐγὼ δὲ μεμάρτυμαι, ὅτι δ' ἐρῶ αἰτία ἢ εἰμαρμένη ἐφύ.* Etiamne amplius? Reclamat vobis Pudentilla, & sanitatem suam à vestris calumniis quodam præconio vindicat. Nubendi autem seu rationem seu necessitatem Fato adscribit, à quo multum Magia remota est, vel potius omnino sublata. Quæ enim relinquitur vis cantaminibus & veneficiis, si fatum rei cuiusque, veluti violentissimus torrens, neque retineri potest neque impelli? Igitur hac sententia sua Pudentilla non modo me Magum, sed omnino esse Magiam negauit. Bene, quod integras epistolas matris Pontianus ex more adseruauit: bene, quod vos festinatio iudicii

sine omnia inspiciam, principio ad finem perlegam. Multa sunt, quæ sola prolata calumniæ possint videri obnoxia. Cuiusvis oratio insimulari potest; si ea quæ ex prioribus nexa sunt, principio sui defraudentur: si quædam ex ordine scriptorum ad libidinem supprimantur: si quæ simulationis causa dicta sunt, adseuerantis pronuntiatione quàm exprobrantis legantur. Hæc & id genus alia quàm meritò tunc dici potuerint ipse ordo epistolæ ostendat. At tu Æmiliane recognosce, an & hæc mecum testatò descripseris; *βυλομήλιον ὃ με δὲ αἶς εἶπον αἰτίας γαμηθῆναι, αὐτὸς τῶτον ἔπεισας αὐτὴ πάντων αἰρεῖσθαι, θαυμάζων τὸ ἄνδρα, καὶ σπυδαίζων αὐτὸν οἰκεῖτον ἡμῖν δι' ἡμᾶς ποιῆσαι: νυνὶ δὲ ὡς μοχθηροὶ ὑμᾶς, κακοήθεῖς τε ἀναπείθεσιν, αἰφνίδιον ἐγένετο ἀπολέϊν μάγῃ, καὶ ἐγὼ μεμαίγευμαι ὑπὸ αὐτοῦ. ναὶ ἐρῶ. καὶ ἐλθέτω νυνὶ πρὸς ἐμὲ, ἕως ἔτι σωφρονῶ.* Oro te Maxime, si litteræ ita ut partim vocales dicuntur etiam propriam vocem vsurparent: si verba ita, ut poëtæ aiunt, pinnis apta vulgò volarent; nōne cum primum epistolam istam Rufinus mala fide excerperet, pauca legeret, multa & meliora sciens reticeret; nōne tunc ceteræ litteræ scelestè se detineri proclamassent? verba suppressa de Rufini manibus foras euolassent? totum forum tumultu complessent? se quoque

à Pudentilla missas, sibi etiam quæ dicerent mandata? improbo ac nefario homini per alienas litteras falsum facere tentanti ne auscultarent, sibi potius audirent: Apuleium Magiæ non accusatum à Pudentilla, sed accusante Rufino absolutum? Quæ omnia etsi tum dicta non sunt, tamen nunc cum magis profunt, luce illustrius apparent. Patent artes tuæ Rufine, fraudes hiant, detectum mendacium est: Veritas olim interuersa, nunc se effert, & velut alto Barathro calumniæ emergit. Ad litteras Pudentillæ prouocastis: literis vinco. quarum si vultis extremam quoque clausulam audire, non inuidebo. Dic tu, quibus verbis epistolam finierit mulier obcantata, vecors, amens, amans. *ἔγω δὲ μεμάγευμαι, ὥς δ' ἐγὼ αἰτία ἢ εἰμαρμένη ἐφύ.* Etiamne amplius? Reclamat vobis Pudentilla, & sanitatem suam à vestris calumniis quodam præconio vindicat. Nubendi autem seu rationem seu necessitatem Fato adscribit, à quo multum Magia remota est, vel potius omnino sublata. Quæ enim relinquitur vis cantaminibus & veneficiis, si fatum rei cuiusque, veluti violentissimus torrens, neque retineri potest neque impelli? Igitur hac sententia sua Pudentilla non modo me Magum, sed omnino esse Magiam negauit. Bene, quod integras epistolas matris Pontianus ex more adseruauit: bene, quod vos festinatio iudicii

anteuortit, ne quid in istis litteris ex otio nouaretis. Tuum hoc, Maxime, tuæque prouidentiae beneficium est, quod à principio intellectas calumnias, ne corroborarentur tempore, præcipitasti, & nulla impertita mora subnarnasti. Finge nunc, aliquid matrem filio secretis literis de amore uti assolet confessam. hocine verum fuit Rufine, hoc non dico pi-um, sed saltem humanum, promulgari eas literas, & potissimum filij præconio publicari? Sed sum ego inscitus, qui postulo ut alienum pudorem conserues, qui tuum perdideris? Cur autem præterita conqueror, cum nō sint minus acerba præsentia? Hucusque à vobis miserum istum puerum deprauatum, ut matris suæ epistolas, quas putat amatorias, pro tribunali Proconsuli recitet, apud virum sanctissimum Claudium Maximum; ante has Imperatoris Pij statuas, filius matri suæ pudenda exprobret stupra, & amores obiectet? Quis tam est mitis, quin exacerbescat? Tūne ultro parentis tuæ animum in istis scrutaris? oculos obseruas? suspiritus numeras? affectiones exploras? tabulas intercipis? amorem renuncis? Tūne quod in cubiculo agat perquiris, non dico mater tua amatrix, sed omnino femina? estne ut in ea cogites, nisi vnam parentis religionem? O infelix vterum tuum Pudentilla! ô sterilitas liberis potior! ô infausti decem menses! ô ingrati quatuordecim anni viduitatis! Vipera, ut audio, exeso

matris

matris vtero in lucem proserpit, atq; ita par-
ricidio gignitur. At enim tibi à filio iam ad-
ulto acerbiores morsus viuenti & videnti of-
feruntur. Silentium tuum laniatur, pudor
tuus carpitur, pectus tuum foditur, viscera in-
tima protrahuntur. Hascine gratias bonus fi-
lius matri rependis, ob datam vitam? ob ad-
quisitam hereditatem? ob quatuordecim an-
norum longas alimonias? Hascine te patrius
disciplinis erudiuit, vt si compertum habeas
filios tibi similes futuros, non audeas ducere
vxorem? Est ille Poëtae versus non ignotus:

Odi puerulos præcoci sapientia.

Sedenim malitia præcoci puerum quis non
auerfetur, atque oderit? cum videat velut
monstrum quoddam, prius robustum scelere
quàm tempore, antè nocentem quàm poten-
tem, viridi pueritia, cana malitia? vel potius
hoc magis noxium, quòd cum venia pernici-
osus est: & nondum poenæ, iam iniuriæ suffi-
cit. Iniuriæ dico: immò enim sceleri aduer-
sum parentem nefando, immani, impetibili.
Athenienses quondam propter commune ius
humanitatis, ex captiuis epistolis Philippi
Macedonis hostis sui vnā epistolam, cū
singulæ publicè legerentur, recitari probi-
buerunt, quæ erat ad vxorem Olympiadem
conscripta. hosti potius pepercerunt, ne ma-
ritale secretum diuulgarent: præferendum
rati fas commune, propriæ vltioni. Tales
hostes, aduersus hostem: tu qualis filius

aduersus matrem? Vides quàm similia contendam: Tu tamen filius matris epistolas, de amore, vt ais, scriptas, in isto cœtu legis. in quo si aliquem poëtam lasciuiozem iubereris legere, profectò non auderes, pudore tamen aliquo impedirêre: immò enim numquam matris tuæ litteras attigisses, si vllas alias litteras attigisses. At quàm nequiter ausus es tuam ipsius epistolam legendam dare. quam nimis irreuerenter, nimis contumeliosè & turpiter de matre tua scriptam, cùm adhuc in eius sinu alerêre, miseris clanculò ad Pontianum: scilicet ne semel peccasses, ac tam bonum tuum factum obliuio capefferet. Miser non intelligis iccirco patrum tuum hoc fieri passum, quo se omnibus purgaret; si ex litteris tuis nosceretur, te etiam prius quàm ad eum commigrasses, etiam cum matri blandirere, tamen iam tum vulpionem & impium fuisse. Ceterùm nequeo in animum inducere, tam stultum Æmilianum esse, vt arbitretur mihi litteras pueri, & eiusdem accusatoris mei obfuturas. Fuit & illa commenticia epistola, neque mea manu scripta, neque verisimiliter conficta, qua videri volebant blanditiis à me mulierem sollicitatam. Cur ego blandirer, si Magiæ confidebam: Qua autem via ad istos peruenit epistola, ad Pudentillam scilicet per aliquem fidelem missa, vt in re tali actitari solet: Cur præterea tam vitiosis verbis, tam barbaro sermone ego

con-

conscriberem, quem iidem dicunt nequaquam Græcæ linguæ imperitum: Cur autem tam absurdis, tamque tabernariis blanditiis subagitarem, quem iidem aiunt versibus amatoriiis satis scitè lasciuire: Sic est profectò, cuius palàm est. hic qui epistolam Pudentillæ Græcатиorem legere non poterat, hanc ut suam facilius legit, & aptius commendavit. Sed iam de epistolis satis dictum habebo, si hoc vnum addidero: Pudentillam quæ scripserat dissimulamenti causa & deridiculi, ἔλθετε ἑως ἐπὶ σωφρονῶν, post hæc literas euocasse ad se filios & nurum: cum his fermè duobus mensibus conuersatam. Dicat hic pius filius, quid in eo tempore secus agentem vel loquentem matrem suam propter insaniam viderit. Neget eam rationibus villicorum & opilionum & equisionum solertissimè subscripsisse neget fratrem suum Pontianum grauius ab ea monitum ut sibi ab insidiis Rufini caueret. neget verè obiurgatum quòd literas quas ad eum miserat vulgò circumtulisset, nec tamen bona fide legisset. neget post ista quæ dixi, matrem suam mihi apud villam iam pridem condicto loco nupsisse. Quippe ita placuerat, in suburbana villa potius ut coniungeremur, ne ciues denuò ad sportulas conuolarent, cum haud pridem Pudentilla de suo quinquaginta milia nummum in populum expunxisset ea die, qua Pontianus vxor-

rem duxit, & hic puerulus toga est inuolutus. Præterea conuiuiis multis ac molestiis supersederemus, quæ fermè ex more nouis maritis obeunda sunt. Habes Æmiliane causam totam, cur tabulæ nuptiales inter me ac Pudentillam non in oppido sint, sed in villa suburbana consignatæ; ne quinquaginta milia nummum deuiuô profundenda essent, nec tecum aut apud te cænan dum. Est ne causa idonea? Miror tamen, quòd tu à villa tanto-pere abhorreas, qui plerumque ruri versere. Lex quidem Iulia de maritandis ordinibus, numquam scilicet ad hunc modum interdicit: **VXOREM IN VILLA NE DVCITO.** immò si verum velis, vxor ad prolem multo auspiciatius in villa quàm in oppido ducitur: in solo vberi, quàm in vrbe sterili: in agri cespite, quàm in fori silice: mater futura in ipso materno sinu, si nubat in segete, adulta super foecundam glebam. vel enim sub ulmo marita cubet in ipso gremio terræ matris, inter soboles herbarum, & propagines vitium & arborum germina. Ibi & ille celeberrimus in Comædiis versus de proximo congruit:

* * *

Romanorum etiam maioribus, Quintiis & Serranis, & multis aliis similibus, non modò vxores verum etiam consulatus & dictaturæ in agris offerebantur. Cohibebo me in tam prolixo loco, ne tibi gratum faciam si villam

lau-

laudauero. De ætate verò Pudentillæ, de qua post ista satis confidenter mentitus es, vt etiam sexaginta annos natam diceres nupsisse, de ea paucis tibi respondebo. nam in re tam perspicua non est necesse pluribus disputare. Pater eius natam sibi filiam more ceterorum professus est, tabulæ eius partim tabulario publico, partim domo adseruantur. quæ tibi ob os obiiciuntur. Porrige Æmiliano tabulas istas. linum consideret, signa quæ impressa sunt recognoscat; Consules legat, annos computet. quos sexaginta mulieri assignabat, probet quinque & quinquaginta. Lustro mentitus est, parum hoc est, liberalius agam. nam & ipse Pudentillæ multos annos largitus est. redonabo igitur vicissim. Decem annos Metentius cum Vlyxe errauit: quinquaginta saltem annorum mulierem ostendat. Quid multis? vt cum quadruplatore agam; bis duplum quinquennium faciam, viginti annos semel detraham. Iube Maxime consules computari. nisi fallor, inuenies nunc Pudentillæ haud multo amplius quadagesimum annum ætatis ire. O falsum, & audax nimium; ô mendacium viginti annorum exilio puniendum! dimidio tanta Æmiliane mentiri falsa audes & sesquialtera? Si triginta annos pro decem dixisses: posses videri pro computationis gestu errasse: quos circulare debueris digitos aperuisse. Cum verò quadraginta, quæ facilius ceteris porrecta

palma significantur, ea quadraginta tu dimidio auges; non potes digitorum gestu errasse. nisi forte triginta annorum Pudentillam ratus, binos cuiusque anni Consules numerasti. Missa hæc facio. venio nunc ad ipsam stirpem accusationis, ad ipsam causam maleficij. Respondeat Æmilianus & Rufinus, ob quod emolumentum, etsi maxime Magus forem, Pudentillam carminibus & venenis ad matrimonium pellexissem. Atqui ego scio plerosque reos alicuius facinoris postulatos, si fuisse quæpiam causæ probarentur, hoc vno se tamen abundè defendisse, vitam suam procul ab huiusmodi sceleribus abhorрere: nec id sibi obesse debere, quòd videantur quædam fuisse ad maleficium perpetrandum inuitamenta. Non enim omnia quæ fieri potuerint, pro factis habenda. Rerum vices varias euenire. certum indicem cuiusque animum esse: qui semper eodem ingenio ad virtutem vel ad malitiam moratus, firmum argumentum est accipiendi criminis aut respuendi. Hæc ego quamquam possum meritò dicere, tamen vobis condono. Nec satis mihi duco, si me omnium quæ insimulastis abunde purgaui, si nusquam passus sum vel exiguam suspicionem Magiæ consistere. Reputate vobiscum quanta fiducia innocentiae meæ, quantoque despectu vestri agam: si vna causa vel minima fuerit inuenta, cur ego debuerim Pudentillæ nuptias

ob

ob aliquod meum commodum appetere. Si quamlibet modicum emolumentum probaveritis, ego ille sim Carinondas, vel Damigeron, vel Moses, vel Iannes, vel Appollonius, vel ipse Dardanus, vel quicumque alius post Zoroastrem & Hostanem inter Magos celebratus est. Vide quæso Maxime quem tumultum suscitarint, quoniam ego paucos Magorum nominatim percrensui. Quid faciam tam rudibus, tam barbaris? Doceam Rufinum, hæc & multo plura alia nomina in bibliothecis publicis apud clarissimos scriptores me legisse? an disputem, longe aliud esse notitiam nominum, aliud artis eiusdem habere communionem: nec debere doctrinæ instrumentum & eruditionis memoriam pro confessione criminis haberi: An quod multo præstabilius est, tua doctrina, Claudii Maxime, tuæque perfectæ eruditione fretus, contempnam stultis & impolitis ad hæc respondere? Ita potius faciam. quid illi existiment nauci non putabo. Quod institui pergam disputare: nullam mihi causam fuisse, Pudentillam veneficiis ad nuptias prolectandi. Formam mulieris & ætatem ipsi ultro improbauerunt, idque mihi vitio dederunt, talem uxorem causa avaritiæ concupisse: atque adeò primo dotem in congressu grandem & vberem rapuisse. Ad hæc, Maxime, longa oratione fatigare te non est consilium. Nihil verbis opus est, cum multo disertius ipsæ tabulæ loquantur:

tur : in quibus omnia contrà quàm isti ex sua rapacitate de me quoque coniectauerunt, facta impræsentiariū & prouisa in posterum deprehendes. Iam primum mulieris locupletissimæ modicam dotem, neque eam datam, sed tantummodo promissam. Præter hæc, ea conditione factam conuentionem, si nullis ex me susceptis liberis vita demigrasset, ut dos omnis apud filios eius Pontianum & Pudentem maneret : sin verò vno vnâue superstite diem suum obisset, uti tum diuidua pars dotis posteriori filio, reliqua prioribus cederet. Hæc, ut dico, tabulis ipsis docebo. Fors fuerit ut ne sic quidem credat Æmilianus, sola trecenta millia nummum scripta. eorumque repetitionem filiis pudentillæ pacto datam. Capiens ipse tu manibus tuis tabulas istas, da impulsori tuo Rufino, legat. Pudeat illum tumidi animi sui, & ambitiosæ mendicitatis. quippe ipse egens, nudus, quadringentis millibus nummum à creditore acceptis filiam dotauit. Pudentilla locuples femina trecentis millibus dotis fuit contenta : & maritum habet, & multis sæpe & ingentibus dotibus sprevis, inani nomine tantulæ dotis contentum : ceterum præter uxorem suam nihil computantem, omnem suppellectilem cunctasque diuitias in concordia coniugali & mutuo amore ponentem. Quamquam quis omnium vel exiguè rerum peritus culpæ auderet, si mulier vidua & mediocri forma, ac non æta-

te mediocri, nubere volens, magna dote & molli conditione inuitasset iuuenem, neque corpore, neque animo, neque fortuna pœnitendum? Virgo formosa, etsi sit oppidò pauper, tamen abundè dotata est. Affert quippe ad maritum, nouam animi indolem, pulcritudinis gratiam, floris rudimentum. Ipsa virginitatis commendatio iure meritoque omnibus maritis acceptissima est. Nam quodcunque aliud in dotem acceperis, potes cùm libuit, ne sis beneficio obstrictus, omne vt acceperas retribuere; pecuniam renumerare, mancipia restituere, domo demigrare, prædiis cedere. Sola virginitas cùm semel accepta est, reddi nequitur: sola apud maritum ex rebus dotalibus remanet. Vidua autem qualis nuptiis venit, talis diuortio digreditur. nihil affert irreposcibile. sed venit iam ab alio præflorata: certè tibi, ad quæ velis, minimè docilis: non minus suspectans nouam domum, quàm ipsa iam ob vnum diuortiū suspectanda: siue illa morte amisit maritum, vt scæui ominis mulier, & infausti coniugij, minimè appetenda; seu repudio digressa est, vtramuis habebit culpam mulier: quæ aut tam intolerabilis fuit vt repudiaretur, aut tam insolens vt repudiaret. Ob hæc & alia viduæ dote auctæ procos sollicitant. Quod Pudentilla quoque in alio marito fecisset, si Philosophū spernentem dotis non reperisset. Age verò, si avaritiæ causa mulierem concupissem, quid mihi

utilius ad possidendam domū eius fuit, quā
simultatem inter matrem & filios serere: a-
lienare ab eius animo liberorum caritatem,
quo liberius & artius desolatam mulierem so-
lus possiderem? Fuitne hoc prædonis, quod
esse vos fingitis? Ego verò quietis, & concor-
diæ, & pietatis autor, conciliator, fauitor, nō
modò noua odia non serui, sed vetera quo-
que funditus extirpauī. Suasi vxori meæ, cu-
ius, vt isti aiunt, iam vniuersas opeis trans-
uoraram: suasi inquam, ac denique persuasi,
vt filiis pecuniam suam reposcentibus, de quo
suprà iam dixi, vt eam pecuniam sine mora
redderet in Prædiis vili æstimatis, & quanto
ipsi volebant: Præterea ex re familiari sua fru-
ctuosissimos agros, & grandem domum opu-
lentè ornatam, magnamque vim tritici & or-
dei & vini, & olei, ceterorumque fructuum:
seruos quoque haud minus quadringentos,
pecora amplius neque pauca, neque abiecti
pretij donaret; vt eos & ex ea quam tribuif-
set parte securos haberet, & ad cetera heredi-
tatis bona spe inuitaret. Hæc ego ab inuita
Pudentilla (patietur enim me vti res fuit, ita
dicere) ægre exauditus, ingentibus precibus
inuitæ & iratæ extorſi: matrem filiis reconci-
liaui; priuignos meos primo hoc vitricus be-
neficio, grandi pecunia auxi. Cognitum hoc
est tota ciuitate. Rufinum omnes execrati,
me laudibus tulere. Venerat ad nos, prius-
quam istam donationem mater perficeret,
cum

cum dissimili isto fratre suo Pontianus. ante pedes nostros aduolutus, veniam & obliuionem præteritorum omnium postulat: flens & manus nostras osculabundus, ac dicens pænitere, quod Rufino & similibus auscultarit. Petit postea simpliciter, vti se Lolliano quoque auito C.V. purgem, cui haud pridem tirocinio professionis suæ fuerat à me commendat⁹. quippe compererat, ante paucos dies omnia me, vt acta erant, ad eum perscripsisse. Id quoque à me impetrat. Itaque acceptis litteris Carthaginem perguit: vbi iam propè exacto Consulatus sui munere, Lollianus Auitus, te Maxime opperiebatur. Is epistolis meis lectis, pro sua eximia humanitate gratulatur Pontiano, quòd eitò errorem suum correxisset, rescripsit mihi per eum, quas litteras. Dij boni! qua doctrina! quo lepore! qua verborum amœnitate simul & iucunditate! prorsus vt vir bonus, dicendi peritus. Scio, te, Maxime, libenter eius litteras auditurum. Et quidem si perlegam, mea voce pronuntiabo. Cedò tu Auiti epistolas: vt quæ semper ornamento mihi fuerunt, sint nunc etiam salutis. At tu, licebit aquam sinas fluere. Namque optimi viri litteras ter & quater adeo quantouis temporis dispendio lectitarem. **LOLLIANI AVITI LITTERÆ.** Non sum nescius debuisse me post istas Auiti litteras perorare. Quem enim laudatorem locupletiorum, quem testem vitæ meæ sanctiorem producam,

ducam, quem denique aduocatum facundio-
rem? Multos in vita mea Romani nominis
disertos viros sedulò cognoui, sed sum æque
neminem admiratus. Nemo est hodie, quan-
tum mea opinio fert, alicuius in eloquentia
laudis ac spei, quin Auitus esse longè malit, si
cū eo se remota inuidia velit conferre. Quip-
pe omnes fandi virtutes pæne diuersæ in illo
viro congruunt. Quamcunque orationem
struxerit Auitus, ita illa erit vndiq; sui perfe-
ctè absoluta, vt in illa neque Cato grauitatem
requirat, neque Lælius lenitatem, neq; Grac-
chus impetum, nec Cæsar calorem, nec Hor-
tensius distributionem, nec Caluus argutias,
nec parsimoniam Sallustius, nec opulentiam
Cicero: prorsus in qua, ne omnis persequar,
si Auitum audias, neque additum quidquam
velis, neque detractum, neque autem aliquid
commutatū. Video, Maxime, quàm benignè
audias, quæ in amico tuo Auito recognoscis.
Tua me comitas vt vel pauca dicerem de eo,
inuitauit. At non vsq; adeò tuæ beniuolentiæ
indulgebo, vt mihi permittam, iam propemo-
dum fesso, in causa prorsus ad finem incli-
nata, de egregiis virtutibus eius nūc demum
incipere: quin potius eas integris viribus &
tempori libero seruem. Nunc enim mihi,
quod ægrè fero, à commemoratione tanti vi-
ri ad pestis istas oratio reuoluenda est. Au-
désne te ergo Æmiliane cum Auito conferre?
Quem ne ille bonum virum ait, cuius Auitus
dispu-

disputationem tam plenè suis litteris collaudat, cum tu Magiæ, maleficij, criminis insectabere? An inuasisse me domum Pudentillæ, & compilare bona eius tu magis dolere debes quàm doluisset Pontianus, qui mihi ob paucorum dierum, vestro scilicet instinctu ortas similtates, etiam absenti, apud Auitum satisfecit? qui mihi apud tantum virum gratias egit? Puta me acta apud Auitum, non literas ipsius legisse. Quid posses, vel quisquis in isto negotio accusare? Pontianus ipse, quod à matre donatum acceperat, meo muneri acceptum ferebat: Pontianus me vitricū sibi contigisse intimis affectionibus lætabatur. Quod utinam incolumis Carthagine reuertisset: vel, quoniam sic ei fuerat Fato decretum, utinam tu Rufine supremum eius iudicium non impedisses! quas mihi aut coram aut denique in testamento gratias egisset? Litteras tamen quas ad me Carthagine, vel iam adueniens exitinere præmisit, quas adhuc validus, quas iam æger, plenas honoris, plenas amoris, quæso Maxime paulisper recitari sinas, ut sciat frater eius, accusator meus, quàm in omnibus diuersum curriculum cum fratre optimæ memoriæ viro currat. P O N T I A N I L I T T E R Æ. Audistine vocabula, quæ mihi Pontianus frater tuus tribuerat, me parentem suum, me dominum, me magistrū cū sæpe alias tum in extremo tempore vitæ vocans. Possem tuas quoque pares epistolas

stolas promere; si vel exiguam moram tanti putarem. potius testamentum illud recens tui fratris, quamquam imperfectum, tamen proferri cuperem, in quo mei officiosissimè & honestissimè meminit. Quod tamen testamentum Rufinus neq; comparere neque perfici passus est, pudore perditæ hereditatis: quam paucorum mensium, quibus socer Pontiani fuit, magno quidem pretio noctium computarat. Præterea nescio quos Chaldæos consuluerat, quo lucro filiã collocaret. Qui ut audio utinam illud non verè respondissent, primùm eius maritum in paucis mensibus moriturum. Cetera enim de hereditate, ut assoleant, ad consulentis votum confinxerunt. Verùm, ut Dij voluere, quasi cæca bestia incassum hiauit. Pontianus enim filiam Rufini, mali compertam, non modò heredem non reliquit, sed ne honesto quidem legato impertiuit: quippe qui ei ad ignominiam lintea adscribi ducentorum ferè denariorum iussit: ut intelligeretur iratus potius externasse eam, quàm oblitus præterisse. Scripsit autem heredes tam hoc testamento quàm priore quod lectum est, matrem cum fratre. cui ut vides admodum puero eandem illam filiæ suæ machinam Rufinus admouet, ac mulierem aliqui multò natu maiorem, nuperrimè vxorem fratris, misero puero obicit & obstermit. At ille puellæ meretricis blandimentis, & lenoniis patris illectamentis captus, & possessus, exinde

exinde vt frater eius animam edidit, relicta
matre ad patrum commigrauit, quo facilius
remotis nobis cœpta perficerentur. Fauet e-
nim Rufino Æmilianus, & prouentum cupit.
Ehem, rectè vos admonetis. etiam suam spem
bonus patruus temperat in illo, ac fouet: qui
sciat intestati pueri legitimum magis, quàm
iustum heredem futurum. Nollem herculè
hoc à me profectum! Non fuit meæ mo-
derationis tacitas omnium suspensiones palàm
abrumperè. malè vos qui suggessistis. Planè
quidem, si verum velis, multi mirantur Æmi-
liane tam repentinam circa puerum istum
pietatem tuam, postquam frater eius Pontia-
nus est mortuus: cùm antea tam ignotus illi
fueris, vt sæpe ne occursum quidem filium fra-
tris de facie agnosceres. At nunc adeò pati-
entem te ei præbes, itaque cum indulgentiâ
corrumpis, adeò ei nulla re aduersariis, vt per
hæc suspensionibus fidem facias. Inuestem à
nobis accepisti, vesticipem illico reddidisti.
Cùm à nobis regeretur, ad magistros ibat: at
ab iis nunc magna fugela in ganeum fugit, a-
micos serios aspernatur; cum adulescentulis
postremissimis inter scorta & pocula puer
hoc æui agitatur. Ipse domi tuæ rector, ipse fa-
miliæ dominus, ipse magister in conuiuio.
in ludo quoque gladiatorio frequens visitur,
nomina gladiatorum & pugnas & vulnera,
planè quidem vt puer honestus, ab ipso lani-
sta docetur, loquitur numquam nisi Punicè,
& si

& si quid adhuc à matre Græcissat. Latine enim neque vult, neque potest. Audisti Maxime paulo ante, prò nefas ! priuignum meum, fratrem Pontiani disertum iuuenis, vix singulas syllabas fringultientem, cum ab eo quæreret, donasset ne illis mater, quæ ego dicebam me adiuuante donata. Testor igitur te Claudii Maxime, vosque qui in consilio estis, vosque etiam qui tribunal mecum adistitis, hæc damna & dedecora morum eius patruo huic, & candidato illi socero adsignanda, meque posthac boni consulturum, quod talis priuignus curæ meæ iugum ceruice excusserit: neque postea pro eo matri eius supplicaturum. Nam, quod pænissimè oblitus sum, nuperrimè cum testamentum Pudentilla post mortem Pontiani filij sui, in mala valetudine scripserit: diu sum aduersus illam renisus, ne hunc ob tot insignis contumelias, ob tot iniurias exhæredaret. elogium grauiissimum iam totum me diu fidius perscriptum, vt aboleret, impensis precibus oraui. Postremò ni impetrarem, diuersurum me ab ea comminatus sum. mihi hanc veniam tribueret: malum filium beneficio vinceret: me inuidia omni liberaret. Nec prius destiti, quàm ita fecit. Doleo me huncce scrupulum Æmiliano dempsisse, tam inopinatam semitam indicasse. Specta quæso Maxime, vt hisce auditis, subito obstupuerit, vt oculos ad terras demiserit. Longè enim secius ratus fuerat, nec immerito. mulierem filij

con-

contumeliis infestam, meis officiis deuinctam sciebat. De me quoque fuit quod timeret. Quis enim vel æque vt ego spernens hereditatis, tamen vindicari de tam inofficioso priuigno recusasset? Hæc præcipuè sollicitudo eos ad accusationem mei stimulauit. hæreditatem omnem mihi relictam falsò ex sua auaritia coniectauere. Soluo vos in præteritum isto metu. Namque animum meum neque hereditatis, neque vltionis occasio potuit loco dimouere. Pugnaui cum irata matre, pro priuigno malo vitricus, veluti pater pro optimo filio aduersus nouercam. nec satis fuit, ni bonæ vxoris prolixam liberalitatem circa me nimio plus æquo coercerem. Cedò tu testamentum, iam inimico filio à matre factum, me, quem isti prædonem dicunt, verba singula cum precibus præeunte. Rumpi tabulas istas iube Maxime. inuenies filium heredem: mihi verò tenue nescio quid honoris gratia legatum, ne si quid ei humanitùs accidisset, nomen maritus in vxoris tabulis non haberẽ. Cape istud matris tuæ testamentum, verè hoc quidem inofficiosum. Quid ni? in quo obsequentissimum maritum exheredauit, inimicissimũ filium scripsit heredem: immò enim uerò non filium, sed Æmiliani spes, & Rufini nuptias, sed temulentum illud collegium, parasitos tuos. Accipe, inquam, filiorum optime, & positis paulisper epistolis amatoriis in atris, lege potius testamentum. si quid quasi

insa

insania scripsit, hîc reperies, & quidem non
à principio : SICINIVS PVDENS FILIVS
MEVS MIHI HERES ESTO. Fateor. qui hoc
legerit, insaniam putabit. Hiccine filius heres,
qui te in ipso fratris sui funere aduocata per-
ditissimorum iuuenum manu voluit exclu-
dere è domo, quam ipsa donaueras ? qui te
sibi à fratre coheredem relictam, grauiter &
acerbè tulit ? qui confestim te, cum tuo luctu
& mærore deseruit, & ad Rufinum & Æmilia-
num de sinu tuo aufugit ? qui tibi plurimas
postea contumelias dixit coràm, & adiuuan-
te patruo fecit ? qui nomen tuum pro tribu-
nalibus ventilauit ? qui pudorem tuum tuis-
met literis conatus est publicè dedecorare ?
qui maritum tuum quem elegeras, quem, vt
ipse obiiciebat, efflictim amabas, capitis accu-
savit ? Aperi quæso bonè puer, aperi testa-
mentum : facilius insaniam matris sic proba-
bis. Quid abnuis ? quid recusas, postquam so-
licitudinem de hereditate materna repulisti ?
At ego hasce tabulas Maxime hic ibidem pro
pedibus tuis abiicio : testorque me deinceps
incuriosius habiturum, quid Pudentilla testa-
mento suo scribat. Ipse iam, vt libet, matrem
suam de cetero exoret. mihi, vt vltra pro eo
deprecor locum non reliquit. Ipse iam vt sui
potens ac vir, acerbissimas litteras matri di-
ctet, iram eius deliniat. qui potuit perorare,
poterit exorare. Mihi iamdudum satis est, si
non modò crimina obiecta plenissimè dilui,
verùm

verum etiam radicem huius iudicii, id est, hereditatis quaesitae inuidiam, funditus substuli. Illud etiam, ne quid omnium praeteream, priusquam peroro, falso obiectum reuincam. Dixistis, me Magia de pecunia mulieris pulcerrimum praedium meo nomine emisse. Dico, exiguum herediolum sexaginta milibus nummum: id quoque non me, sed Pudentillam suo nomine emisse: Pudentillae nomen in tabulis esse: Pudentillae nomine pro eo agello tributum dependi. Praesens est quaestor publicus cui depensum est, Corvinus Celer, vir ornatus. adest etiam tutor, auctor mulieris, vir grauissimus & sanctissimus, omni cum honore mihi nominandus, Cassius Longinus. Quære Maxime, cuius emptionis auctor fuerit, quantulo pretio mulier locuples agellum suum praestinarit. TESTIMONIUM CASSI LONGINI TUTORIS, ET CORVINI CLEMENTIS, QVOD RECITATVM EST. Est ne ita ut dixi? uspiam in hac emptione nomen meum adscriptum est? num ipsum heredioli pretium inuidiosum est? num vel hoc saltem in me collatum? Quid etiam est Aemiliane, quod non te iudice refutauerim? quod pretium Magiae meae reperisti? Cur ego Pudentillae animum beneficiis flecterem? quod ex ea commodum caperem? uti dotem mihi modicam poti⁹ quam amplam diceret? O praecleara carmina! an ut eam dotem filiis suis magis restipularetur quam penes me sinneret?

neret? Quid addi ad hanc Magiam potest? an
vti rem familiarem suam meo adhortatu ple-
ramque filiis condonasset, quæ nihil illis an-
te me maritum fuerat largita, mihi quidquam
impartiret? O graue veneficium dicam, an
ingratū beneficium? an vt testamento quod
irato filio scribebat, filium potius cui offensa
erat, quàm me cui deuincta, heredem relin-
queret? Hoc quidem multis carminibus dif-
ficile impetraui. Putate vos causam non apud
Claudium Maximum agere, virum æquum &
Iustitiæ pertinacem; sed alium aliquem pra-
uum, & scæuum iudicem substituite, accusa-
tionum fautorem, cupidum condemnandi.
date ei quod sequatur. ministrare vel tantulā
verisimilem occasionem secundum vos pro-
nuntiandi. Saltem fingite aliquid, cominisci-
mini quod responderetis, si qui vos ita roga-
ret: Et quoniam omnem conatum necesse
est quæpiam causa præcedat, respondete, qui
Apuleium dicitis animum Pudentillæ Magi-
cis illectamentis adortum, quid ex ea petierit?
cur fecerit? Formam eius voluerat? negatis.
Diuitias saltem concupierat? negant tabulæ
dotis, negant tabulæ donationis, negant ta-
bulæ testamenti. in quibus non modo nō cu-
pidè appetisse, verùm etiam durè repulisse li-
beralitatem suæ vxoris ostenditur. Quæ igi-
tur alia causa est? Quid obmutuistis? quid ta-
cetis? Vbi illud libelli vestri atrox principi-
um nomine priuigni mei formatum: *Hunc*

ego, domine Maxime, reum apud te facere institui. Quin igitur addis, reum magistrum, reum vitricum, reum deprecatores? Sed quid deinde? plurimorum malefactorum & manifestissimorum. Cedò vnum de plurimis: cedo dubium vel saltem obscurum de manifestissimis. Ceterum ad hæc, quæ obiecistis innumera, binis verbis respondeam. Dentes splendidas: ignosce mundiciis. Specula inspicias: Debet Philosophus. Versus facis: licet fieri. Pisces exploras: Aristoteles docet. Lignum consecras: Plato suadet. Vxorem ducis: leges iubent. Prior natus ea est: Solet fieri. Lucrum sectatus es dotis: Dotale accipe, donationem recordare, testamentum lege. Quæ si omnia affatim retudi, si calumnias omnes refutavi: si in omnibus non modo criminibus, verum etiam maledictis, procul à culpa Philosophiam tuitus sum; si Philosophiæ honorem, qui mihi salute mea antiquior est, nusquam minui: imo contra ubique si cum septem pænis eum tenui: si hæc, ut dico, ita sunt: possum securius tuam existimationem reuereri, quam potestatem vereri: quod minus graue & verendum mihi arbitror, à proconsulibus damnari, quàm si à tam bono, tamq; emendato viro improber.

D I X I.

A a z

L. A P V.

L. A P V L E I I
F L O R I D A.

VT fermè religiosi viantium moris est; cùm aliquis locus aut aliquis locus sanctus in via oblatus est, veniam postulare, donum apponere, paulisper assidere: ita mihi, ingresso sanctissimam istam ciuitatem quanquam oppidò festine, præfanda venia, & habenda oratio, & inhibenda properatio est. Neque enim iustius religiosam moram viatori obiecerit, aut ara floribus redimita, aut spelunca frondibus inumbrata, aut quercus cornibus onerata, aut fagus pellibus coronata: vel etiam colliculus sepimine consecratus, vel truncus dolamine effigiatus, vel cespes libamine humigatus, vel lapis vngvine delibutus. Parua hæc quippe, & quanquam paucis percontantibus adorata, tamen ignorantibus transcurra.

At non itidem maior meus Socrates: qui cùm decorum adolescentem, & diutulè tacentem conspicatus foret: vt te videam, inquit, aliquid loquere. Scilicet Socrates tacentem hominem non videbat. etenim arbitrabatur homines non oculorum, sed mentis acie & animi obtutu considerandos. Nec ista re cum Plautino milite cōgruebat, qui ita ait: *Pluris est oculatus testis unus, quàm auriti decē.*

Im-

Immò enimuerò hunc versum ille ad exami-
nandos homines conuerterat.

Pluris est auritus testis unus, quàm oculati decē.

Ceterùm si magis pollerent oculorum quam
animi iudicia, profectò de sapientia foret a-
quilæ concedendum. Homines verò neque
longulè distita, neque proximè assita possu-
mus cernere: verùm omnes quodammodo
cæci sumus, ac, si ad oculos & obtutum istum
terrenum dirigas, & hebetem; profectò ve-
rissimè poëta egregius dixit, velut nebulam
nobis ob oculos offusam: nec cernere nos,
nisi intra lapidis iactum, valere. Aquila enim-
uero cùm se nubium tenus altissimè sublima-
uit, euecta alis, totum istud spatium qua plui-
tur & ningitur, vltra quod cacumen nec ful-
mini, nec fulguri locus est, in ipso, vt ita dixe-
rim, solo ætheris & fastigio hyemis: cùm i-
gitur eò sese aquila extulit, nutu elementi læ-
norsum vel dextrorsum tanta mole corporis
labitur, velificatas alas quò libuit aduertens
modico caudæ gubernaculo, inde cuncta de-
spiciens ibidem pinnarum eminus indefesso
remigio, ac paulisper contabundo volatu pæ-
ne eodē loco pendula circumtuetur: & quæ-
rit, quorsus potissimum in prædam supernè
sese ruat fulminis vice: de cælo improuisa si-
mul campis pecua, simul montibus feras, si-
mul homines vrbibus, vno obtutu sub eodem
impetu cernens; vnde rostro transfodiat,
vnde vnguibus inuncet, vel agnum incurio-
sum,

sum, vel leporem meticulosum, vel quodcun-
que esui alatum vel lanatum fors obtulit.

Hyagnis fuit, ut fando accepimus, Mar-
syæ tibicinis pater & magister, rudibus adhuc
Musicæ seculis, solers ante alios cantus ca-
nere: nondum quidē tam infixō animo sono,
nec tam pluriformi modo, nec tam multifo-
ratili tibia. quippe adhuc ars ista repertu no-
ua commodū oriebatur. Nec quidquam o-
mnium est, quod possit in primordio sui per-
fici: sed in omnibus fermē ante est spei rudi-
mentum, quā rei experimentum. Prorsus
igitur ante Hyagnim nihil aliud plerique cal-
lebant, quā Virgilian⁹ opilio seu bubsequa,

Stridenti miserum stipula disperdere carmen.

Quod si quis videbatur paulō largiūs in arte
promouisse; ei quoque tamen mos fuit vna ti-
bia, velut vna tuba, personare. Primus Hya-
gnis in canendo manus discaordinavit: pri-
mus duas tibias vno spiritu animavit: primus
lævis & dextris foraminibus, acuto tinnitu,
gravi bombo, concentum musicum miscuit.
Eo genitus Marsyas, cū in artificio patris-
saret tibicinij, Phryx ceterā, & barbarus, vul-
tu ferino trux, hispidus, illatibarbatus, spinis &
pilis obsitus; fertur, prō nefas, cum Apolline
certauisse: Thersites cum decoro, agrestis
cum erudito, bellua cum Deo. Musæ cum Mi-
nerua, dissimulamenti gratia, iudices astitere,
ad deridendam scilicet monstri illius barba-
riam,

riem, nec minus ad stoliditatem puniendam. Sed Marsyas, quod stultitiæ maximum specimen est, non intelligens se deridiculo haberi, priusquam tibias occiperet inflare, prius de se & Apolline quædam deliramenta barbarè effutiuit: laudans sese, quòd erat & coma relicinus, & barba squalidus, & pectore hirsutus, & arte tibicen, & fortuna egenus. contrà Apollinem, ridiculum dictu, aduersis virtutibus culpabat, quòd Apollo esset & coma intonsus, & genis gratus, & corpore glabellus, & arte multifcius, & fortuna opulentus. Iam primùm, inquit, crines eius præmulsis antiis, & promulsis caproneis anteuentuli & propenduli: corpus totum gratissimum, membra nitida: lingua fatidica: seu tute oratione, seu versibus malis utrobique facunda æquiperari. Quid? quòd & vestis textu tenuis, tactu mollis, purpura radians? Quid? quòd & lyra eius auro fulgurat, ebore candicat, gemmis variegat? Quid? quòd & doctissimè & gratissimè cantillat? Hæc omnia, inquit, blandimenta nequaquam virtuti decora, sed luxuriæ accommodata, circa corporis sui qualitatem præ se maximam speciem ostentare. Risere Musæ, cùm audirent hoc genus crimina, sapienti exoptanda, Apollini obiectata: & tibicinem illum certamine superatum, velut vrsu bipedem, corio execto, nudis & laceris visceribus reliquerunt. Ita Marsyas in pœna cecinit, & cecidit.

Enimuerò Apollinem tam humilis victoriæ puditum est.

Tibicen quidam fuit Antigenidas, omnis vocolæ melleus modulator, & idem omnimodis peritus modifcator : seu tu velles Æolium simplex, seu Afium varium, seu Lydium querulum, seu Phrygium religiosum, seu Dorium bellicosum. Is igitur cùm esset in tibicinio apprimè nobilis : nihil æquè se laborare, & animo angi & mente dicebat, quàm quòd monumentarij ceraulæ, tibicines dicerentur. Sed ferret æquo animo hanc nominum communionem, si mimos spectauisset. Animaduverteret illic pænè simili purpura alios præsidere, alios vapulare. Itidem si munera nostra spectaret. nam illic quoq; videret hominem præsidere, hominem depugnare : togam quoq; parari & voto & funeri : item pallio cadauera operiri, & Philosophos amiciri. * Bono enim studio in theatrum conuenistis : vt qui sciatis, non locum auctoritatem derogare orationi : sed cum primis hoc spectandum esse, quid in theatro deprehendas. Nam si mimus est, riseris : si funerepus, timueris : si comœdia est, faueris : si Philosophus, didiceris.

Indi, gens populosa cultoribus, & finibus maxima, procul à nobis ad Orientem sita, prope Oceani reflexus, & Solis exortus primis sideribus, vltimis terris, super Ægyptios eruditos, & Iudæos supersticiosos, & Nabathæos

bathæos mercatores, & fluxos vestium Arsa-
cidas, & frugum pauperes Ityreos, & odo-
rum diuites Arabas. Eorum igitur Indorum
non æquè miror eboris strues, & piperis mes-
ses, & cinnami merces, & ferri temperacula,
& argenti metalla, & auri fluentia: nec, quòd
Ganges apud eos vnus omnium amnium ma-
ximus,

Eois regnator aquis in flumina centum

Discurrit, centum valles illi, oraq; centum,

Oceanig; fretis centeno iungitur anni:

nec quòd iisdem Indis ibidem sitis ad na-
scentem diem, tamen in corpore color no-
ctis est: nec quòd apud illos immensi draco-
nes cum immanibus elephantis, pari pericu-
lo in mutuam perniciem concertant. quippe
lubrico volumine indepti reuinciunt, & illis
expedire gressum nequientibus, vel omnino
abrumperere tenacissimorū serpentium squa-
meas pedicas, necesse sit vltionem à ruina
molis suæ petere, ac retentores suos toto cor-
pore oblidere. Sunt apud illos & varia colen-
tium genera. Lubentiùs ego de miraculis
hominum, quàm naturæ differuerim. Est a-
pud illos gens, quæ nihil amplius quàm bu-
bulcitare nouere: ideoque cognomen illis
Bubulcis inditum. Sunt & mutandis merci-
bus callidi, & obeundis præliis strenui vel sa-
gittis eminus, vel ensibus cominus. Est præ-
terea gens apud illos præstabilis: Gymnoso-
phistæ vocantur. Hos ego maxime admiror;

quòd homines sunt periti, non propagandæ vitis, nec inoculandæ arboris, nec proscindendi soli. non illi norunt aruum colere, vel aurum colare, vel equum domare, vel taurum subicere, vel ouem vel capram tondere vel pascere. Quid igitur est? Vnum pro his omnibus norunt, Sapientiam percolunt, tam magistri senes quàm discipuli minores. Nec quidquã apud illos æque laudo, quàm quòd torporem animi & otium oderunt. Igitur vbi mensa posita, priusquam edulia apponantur, omnes adulescentes ex diuersis locis & officiis ad dapem conueniunt. magistri perrogant, quod factum à lucis ortu ad illud diei bonum fecerit. Hic alius se commemorat inter duos arbitrum delectum, sanata simulate, reconciliata gratia, purgata suspicione, amicos ex infensis reddidisse; inde alius, sese parentibus, quidpiam imperantibus obedisse: & alius, aliquid meditatione sua reperisse, vel alterius demonstratione didicisse. Denique ceteri commemorant. Qui nihil habet adferre cur prandeat, impransus ad opus foras extruditur.

Alexandro illi, longe olim excellentissimo regi, cui ex rebus actis & auctis cognomentum Magno inditum est, placuit, ne nisi vnicam gloriam adeptus sine laude vnquam nominaretur. Nam solus à cōdito æuo, quantum hominum memoria extat, inexuperabili imperio orbis auctus, Fortuna sua maior fuit:

Luc.

successusque eius amplissimos & prouocauit
ut strenuus, & æquiperauit ut meritus, & su-
peraui ut melior: solusq; sine æmulo clarus:
adeo ut nemo eius audeat vel sperare virtu-
tem, vel optare Fortunam. Eius igitur Alexan-
dri multa sublimia facinora, & præclara edita
fatigaberis admirando, vel belli ausa, vel do-
mi prouisa. quæ omnia aggressus est meus
Clemens, eruditissimus & suauissimus poëta-
rum, pulcerrimo carmine illustrare. Sed cum-
primis Alexandri illud præclarum: quod ima-
ginem suam, quò certior posteris prodere-
tur, noluit à multis artificibus vulgò conta-
minari, sed edixit vniuerso orbi suo, ne quis
effigiem regis temere assimilaret ære, colore,
cælamine: quin solus eam Polycletus ære
duceret, solus Apelles coloribus deliniaret,
solus Pyrgoteles cælamine excuderet. Præter
hos treis, multò nobilissimos in suis artifici-
is, si quis vspiam reperiretur alius sanctissimi
imagini regis manus admolitus: haud secus
in eum quàm in sacrilegum vindicaturus.
Eo igitur omnium metu factum, solus Ale-
xander ut vbiq; imaginum summus esset:
utq; omnibus statuis, & tabulis, & toreu-
matis idem vigor acerrimi bellatoris, idem
ingenium maximi honoris, eadem forma vi-
ridis iuuentæ, eadem gratia reclinae frontis
cerneretur. Quod vtinam pari exemplo
Philosophiæ edictum valeret: ne qui imagi-
nem eius temere assimilaret, yti pauci

boni artifices: iidem probè eruditi, omnifariam Sapientiæ studium contemplarent: ne rudēs, sordidi, imperiti, pallio tenus Philosophos imitarentur: & disciplinæ regulam, tam ad bene dicendum quàm ad bene viuendum repertam, male dicendo & similiter viuendo contaminarent. Quod vtrumque scilicet per facile est. Quæ enim facilior res, quàm linguæ rabies, & vilitas morum: altera ex aliorum contemptu, altera ex sui? Nam viliter semetipsum colere, sui contemptus est: rabidè alios insectari audientium contumelia est. An non summam contumeliam vobis imponit, qui vos arbitratur maledictis optimi cuiusq; gaudere, qui vos existimat mala & vitiosa verba non intelligere: aut si intelligatis, boni consulere? Quis ex rupiconibus, baiulis, tabernariis tam infans est, vt si pallium accipere velit, disertius non maledicat? *** Hic enim plus tibi debet, quàm dignitati: quamquam nec hæc illi sit cum aliis promiscua. Nam ex innumeris hominibus pauci senatores, ex senatoribus pauci nobiles genere, & ex his consularibus pauci boni, & adhuc ex bonis pauci eruditi. Sed vt loquar de solo honore: non licet insignia eius vestitu vel calceatu temere vsurpare.

Si quis fortè in hoc pulcerrimo cœtu, ex illis inuisoribus meis, malignus sedet: quoniam vt in magna ciuitate, hoc quoque genus inuenitur, qui meliores obtrectare malint,

lunt, quàm imitari : & quorum similitudinem desperent, eorum aff. etent similitatem : scilicet uti qui suo nomine obscuri sunt, meo innotescant : si qui igitur ex illis libitinis splendidissimo huic auditorio velut quædam macula sese immiscuit : velim paulisper suos oculos per hunc incredibilem confectum circumferat : contemplatusq; frequentiam tantam, quanta ante me in auditorio Philosophi numquam visitata est, reputet cum animo suo, quantum periculum conseruandæ estimationis hic adeat, qui contemni non consuevit ; cùm sit arduum & oppidò difficile, vel modicæ paucorum expectationi satisfacere : præsertim mihi, cui & antè parta existimatio, & vestra de me benigna præsumptio, nihil nequicquã sinit negligenter ac de summo pectore hiscere. Quis enim vestrũ vnum mihi Solæcismum ignouerit ? quis vel vnã syllabam barbarè pronuntiatam donauerit ? quis incondita & vitiosa verba temerè quasi delirantibus oborientia permiserit blatterare ? Quæ tamen aliis facilè & sanè meritißimò ignoscitis. Meum verò vnum quodque dictum acriter examinatis, sedulò penficulatis, ad limam & lineam certam redigitis : cum torno & cothurno iterum comparatis Tantũ habet vilitas excusationis, quantum dignitas difficultatis. Agnosco igitur difficultatem meam, nec deprecor quin sic existimetis. Nec tamen vos parua quædam &

praua similitudo falsos animi habeat. quoniam quædam, ut sæpe dixi, palliata mendicabula obambulant. Præco cum proconsule, & ipse tribunal ascendit, & ipse togatus illic videtur: & quidem per diu stat, aut ambulat, aut plerumque contentissime clamat: enimvero ipse proconsul moderata voce rarenter, & sedens loquitur, & plerumque de tabella legit. Quippe præconis vox garrula, ministerium est: proconsulis autem tabella, sententia est. quæ semel lecta, neque augeri littera una, neque aut imminui potest: sed utcumque recitata est, ita prouinciæ instrumento refertur. Patior & ipse in meis studiis aliquam, pro meo captu, similitudinem. Nam quodecumque ad vos protuli, exceptum illico & lectum est: nec reuocare illud, nec autem mutare; nec emendare mihi inde quidquam licet. Quò maior religio dicendi habenda est: & quidem non in vno genere studiorum. Plura enim mea extant in Camœnis, quam Hippia in opificiis opera. Quid istud sit, animo attendatis. diligentius, & accuratius disputabo. Is Hippias è numero Sophistarum est, artium multitudine prior omnibus, eloquentia nulli secundus, ætas illi cum Socrate; patria & genus ignoratur. gloria verò magna, fortuna modica: sed ingenium nobile, memoria excellens: studia varia, æmuli multi. Venit Hippias iste quondam certamine Olympio Pisam, non minus cultu visendus, quam elaboratu

boratu mirandus. Omnia secum, quæ habebat, nihil eorum emerat, sed suis sibi manibus confecerat: & indumenta quibus indutus, & calciamenta quibus erat inductus, & gestamina quibus erat conspicuus. Habebat indutui ad corpus tunicam interulam tenuissimo textu, triplici licio, purpura duplici. ipse eam sibi solus domi texuerat. Habebat cinctui baltheum: quod genus pictura Babylonica, miris coloribus variegatum. nec in hac eum opera quisquam adiuuerat. Habebat amictui pallium candidum, quod superne circumiecerat. id quoque pallium comperitur ipsius laborem fuisse. Etiam pedum tegumenta crepidas sibimet compegerat, & annulum in læua aureum faberrimo signaculo: quem ostentabat. ipse eius annuli & orbiculum circulauerat, & palam clauserat, & gemmam insculpserat. Nondum eius omnia commemoravi. Etenim non pigebit me commemorare, quod illum non puduit ostentare. qui magno in cœtu prædicauit, fabricatum semet sibi ampullam quoque oleariam quam gestabat, lenticulari forma, tereti ambitu, pressula rotunditate: iuxtaque honestam strigileculam, recta fastigiatione clausulæ, flexa tubulatione ligulæ: vt & ipsa in manu capulo moraretur, & sudor ex ea riuulo laberetur. Quis autem non laudabit hominem tam numerosa arte multificum? totiugi scientia magnificum? tot utensilium peritia

peritia Dædalum ? Quin & ipse Hippiam laudo. sed ingenij eius fecunditatem malo doctrinæ, quàm supellectilis multiformi instrumento æmulari. fateorque me sellularias quidem arteis minus callere : vestem de textrina emere : baxeas istas de sutrina præstinare : enimvero annulum nec gestare : gemam & aurum iuxta plumbum & lapillos nulli æstimare : strigilem & ampullam, ceteraque balnei utensilia nundinis mercari. Prorsum enim non eo inficias, nec radio, nec subula, nec lima, nec torno, nec id genus ferramentis vti nosse : sed pro his præoptare me fateor, vno chartario calamo reficere poemata omne genus : apta virgæ, lyræ, socco, cothurno : item satyras, ac gryphos : item historias varias rerum : nec non orationes laudatas disertis, nec non dialogos laudatos philosophis : atque hæc & alia eiusdem modi tam Græcè quàm Latinè gemino voto, pari studio, simili stilo. Quæ utinam possem equidem non sigillatim ac discretim, sed iunctim & coaceruatim tibi proconsul, vir optime, offerre : ac prædicabili testimonio ad omnem nostram Camœnam frui ! non hercule penuria laudis, quæ mihi dudum integra & florens per omneis antecessores tuos ad te reseruata est : sed quoniam nulli me probatiorem volo, quàm quem ipse ante omneis meritò probo. Enim sic natura comparatum est, vt eum quem laudes, etiam ames : porro quem ames, etiam

laudari te ab illo velis. Atque ego me dilectorem tuum profiteor : nulla tibi priuatim , sed omni publicitùs gratia obstrictus. Nihil quippe à te impetraui, quia nec postulauì. Sed Philosophia me docuit non tantum beneficium amare , sed etiam maleficium : magisque iudicio impertire , quàm commodo inseruire : & quod in commune expediat malle, quàm quod mihi. Igitur bonitatis tuæ diligunt plerique fructum, ego studium. Id quod facere adorsus sum , dummodo rationem tuam in prouincialium negotiis contemplor, qua efflictim amare te debeant : experti propter beneficium , expertes propter exemplũ. Nam & beneficio multis commodasti , & exemplo omnibus profuisti. Quis enim à te non amet discere , quānam moderatione obtineri queat tua ista grauitas iocunda , mitis austeritas, placida constantia, blandusque vigor animi ? Neminem proconsulum , quod sciam , prouincia Africa magis reuerita est, minus verita. nullo, nisi tuo anno , ad coercenda peccata plus pudor quàm timor valuit. Nemo te alius pari potestate sæpius profuit, rarius terruit. nemo similiorem virtute filium adduxit. Igitur nemo Carthagini proconsulum diutius fuit. Nam etiam eo tempore quo prouincias circumibas , manente nobis Honorino, minus sensimus absentiam tuam, quamuis te magis desideraremus. Paterna in filio æquitas, senilis in iuvene prudentia, consularis

sularis in legato auctoritas. Prorsus omnis virtutes tuas ita effingit ac repræsentat: vt mediis fidiis admirabilior esset in iuvene, quàm in te parta laus: nisi eam tu talem dedisses. qua vtinam perpetuò liceret frui! Quid nobis cùm istis proconsulum vicibus? quid cum annis breuibus, & festinantibus mensibus? O celeres bonorum hominum dies! O præfidum optimorum citata curricula! Iam te Seueriane tota prouincia desideramus. Enimuerò Honorinum & honos suus ad præturam vocat, & fauor Cæsarum ad consulatum format, & amor noster impræsentiarum tenet, & spes Carthaginis in futurum spondet: vno solatio freta exempli tui, quòd qui legatus mittitur, proconsul ad nos citò reuersus est.

Sol qui micantem candido curru atq; equis

Flammam citatis feruido ardore explicas:

itemque luminis eius Luna discipula, nec nò quinque ceteræ vagantium potestates: Iouis benefica, Veneris voluptifica, pernix Mercurij, perniciofa Saturni, Martis ignita. Sunt & aliæ mediæ Deum potestates, quas licet sentire, non datur cernere: vt Amoris, ceterorumque id genus, quorum forma inuisitata, vis cognita. Quæ item in terris, vtcunque Prouidentia ratio poscebat, alibi montium vertices arduos extulit: alibi camporum supinam planiciem coæquauit: item quæ vbi-que distinxit amnium fluores, pratorum vi-
rores.

rores. item dedit volatus auibus, volutus serpentibus, cursus feris, gressus hominibus.

Pariter enim, ut qui herediolum sterile, & agrum scruposum, meras rupinas & senticetam miseri colunt: quoniam nullus in tesquis suis fructus est, nec ullam illic aliam frugem vident; sed,

Infelix lolium & steriles dominantur avena: suis frugibus indigent, aliena furatum eunt, & vicinorum flores decerpunt, scilicet ut eos flores carduis suis misceant: ad eundem modum, qui suæ virtutis sterilis est.

Psittacus Indiæ avis est, instar illi minimo minus quam columbarum, sed nec color ut columbarum. non enim lacteus ille, vel lividus, vel utrimque subluteus, aut sparsus est: sed color psittaco viridis, & intimis plumulis, & extimis palmulis; nisi quod sola ceruice distinguitur. Enimvero ceruicula eius circulo mineo, velut aurea torqui, pari fulgoris circumactu cingitur & coronatur. Rostri prima duritia. cum in petram quampiam concitus altissimo volatu præcipitat, rostro se velut anchora, excipit. Sed & capitis eadem duritia, quæ rostri. Cum sermonem nostrum cogitur æmulari, ferrea clauicula caput tunditur, imperium magistri ut persentiscat. hæc ferula discenti est. Discit autem statim pullus usque ad duos ætatis suæ annos; dum facile os, uti conformetur, cum

cum tenera lingua , vti conuibretur. Senex autem captus , & indocilis est & obliuiosus. Verùm ad disciplinam humani sermonis facilius est psittacus, glande qui vescitur : & cuius in pedibus , vt hominis, quini digituli numerantur. non enim omnibus psittacis id insigne. sed illud omnibus proprium. quò eis lingua latior quàm ceteris auibus, eò facilius verba hominum articulantur, patientiore plectro & palato. Id verò quod didicit, ita similiter nobis canit vel potius eloquitur, vt vocem si audias, hominem putes : nam quidem si videas ; idem conari, non eloqui. Verùm enimvero & coruus & psittacus nihil aliud quàm quod didicerunt pronuntiant. Si conuicia docueris, conuiciabitur : diebus ac noctibus perstrepens maledictis. hoc illi carmen est, hanc putat cantionem. Vbi omnia quæ didicit maledicta percensuit , denuò repetit eandem cantilenam. Si carere conuicio velis ; lingua excidenda est, aut quamprimum in sylvas suas remittendus.

Non enim mihi Philosophia id genus orationis largita est , vt natura quibusdam auibus breuem & temporarium cantum commodauit : hirundinibus matutinum , cicadis meridianum , noctuis serum , vlulis vespertinum, bubonibus nocturnum, gallis anteluca-
rum. Quippe hæc animalia inter se, vario tempore & vario modo , occinunt & occipiunt carmine : scilicet Galli expergifico , bu-
bones

Bones gemulo, vlulæ querulo, noctuæ intorto, cicadæ obstrepero, hirundines perarguto. Sed enim Philosophi ratio & oratio tempore iugis est, & auditu venerabilis, & intellectu utilis, & modo omnica.

Hæc atque hoc genus alia partim cum audiret à Diogene Crates, alia sibimet ipse suggereret; denique in forum exilit. rem familiarem abiicit, velut onus stercoris, magis labori quam vsui. Dein cœtu facto maximo, exclamat: Crates, inquit, Cratetem manumittit. Exinde non modò solus, verùm nudus & liber omnium, quoad vixit, beatè vixit. Adeoque is cupiebatur: vt virgo nobilis, spre- tis iunioribus ac ditioribus procis, vltro eum sibi optauerit. Cumque interscapulum Crates retexisset, quod erat aucto gibbere, peramque cum baculo & pallium humi posuisset, eamque supellectilem sibi esse puellæ profiteretur, eamque formam quam viderat: proinde sedulo consuleret, ne post querelæ causam caperet. enimvero Hipparche conditionem accipit. Iamdudum sibi prouisum satis, & satis consultum respondit: neq; ditio- rem maritum, neque formosiorē vspiam gentium posse inuenire. proinde duceret, quò liberet. Ducit Cynicus in porticum. ibidem, in loco celebri, coram luce clarissima accubuit. Coramque virginem imminuisset, paratam pari constantia; n̄ Zeno procinctu pal-
liastri,

liaſtri, circumſtantis coronæ obtutu magiſtrum in ſecreto defendiſſet.

Samos Icario in mari modica inſula eſt. exaduerſum Miletos, ad Occidentē eius ſita. nec ab ea multo pelagi diſpeſcitur. Vtrumvis clementer nauigantē dies alter in portu ſiſtit. Ager frumento piger, aratro irritus, fœcundior oliueto, nec vinitori nec oliuitori ſcalpitur. Ruratio omnis in ſarculo & ſurculo: quorū prouentu magis fructuoſa inſula eſt quàm frugifera. Ceterū & incolis frequens, & hoſpitibus celebrata. Oppidū habet nequaquam pro gloria; ſed quod fuiſſe amplum, ſemirutæ mœnium multifariam indicant. Enimueſo ſanum Iunonis antiquitūs famigeratum. id ſanum ſecundum litora, ſi rectē recordor, viam viginti haud amplius ſtadia oppido abeſt. Ibi donarium Dæ perquàm opulentum: plurima auri & argenti ratio in lancibus, ſpeculis, poculis, & huiuscemodi vtensilibus. Magna etiam vis æris, vario effigiatu, veterimo & ſpectabili opere. Vel inde ante aram Bathylli ſtatua à Polycrate tyranno dicata: qua nihil videor effectius cognouiſſe. quidam Pythagoræ eam falſo exiſtimant. Aduleſcens eſt viſenda pulcritudine, crinibus fronte parili ſeperatu per malas reuulſis. ponē autem coma prolixior interlucentem ceruicem ſcapularum finibus obumbrat. Ceruix ſucci plena, malæ vberes, genæ teretes, ac modico mento facies. eiſque prorſus citharœdicus ſtatus

Deam

Deam conspiciens, canenti similis, tunicam picturis variegatam deorsus ad pedes deiectus ipsos, Græcanico cingulo, chlamyda velat vtrumque brachium adusque articulos palmarum. Cetera decoris histrici dependent. Cithara baltheo cæ lato apta, strictim sustinetur. manus eius teneræ, procerulæ; læua distantibus digitis nervos molitur; dextera psallentis gestu pulsabulum citharæ admouet, ceu parata percutere. Cùm vox in cantico interquieuit; interim canticum videtur ore tereti semihiantibus in conatu labellis eliquare. Verùm hæc quidem statua est cuiuspiam puberum, quem Polycrati tyranno dilectum Anacreon Teius amicitia gratia cantillat. Ceterùm multum abest Pythagoræ Philosophi statuam esse. & nati Samius, & pulcritudine apprimè insignis, & psallendi Musicæque omnis multò doctissimus, ac fermè id æui quo Polycrates Samo potiebatur. Sed haudquaquam Philosophus tyranno dilectus est. Quippe eo commodum dominari orso, profugit ex insula clanculò Pythagoras, patre Mnesarcho nuper amisso: quem comperio inter fellularios artifices, gemmis faberrimè sculpendis, laudem magis quàm opem quæsisse. Sunt qui Pythagoram aiant eo temporis inter captiuos Cambysæ regis, Ægyptum cùm adueheretur, doctores habuisse Persarum Magos, ac præcipuè Zoroastrem, omnis diuini arcani
anti-

antistitem : posteaque eum à quodam Gillo Crotoniensium principe recuperatum. Verum enimvero celebrior fama obtinet, sponte eum petisse Ægyptias disciplinas, atque ibi à sacerdotibus cerimoniarum incredendas potentias, numerorū admirandas vices, Geometriæ solertissimas formulas didicisse; sed nec his artibus animi expletum, mox Chaldæos, atque inde Brachmanas (hi sapientes viri sunt, Indiæ gens est) eorum ergo Brachmanum Gymnosophistas adisse. Chaldæi sideralem scientiam, luminum vagantium statos ambitus, eorumque varios effectus in genituris hominum ostendere : nec non medendi remedia mortalibus, latis pecuniis, terra cæloque & mari conquisita. Brachmanæ autem pleraque Philosophiæ eius contulerunt : quæ mentium documenta, corporumque exercitamenta, quot partes animi, quot vices vitæ : quæ diis Manibus pro merito sui cuique tormenta vel præmia. Quinetiam Pherecydes Syro ex insula oriundus, qui primus, versuum nexu repudiato, conscribere ausus est passivis verbis, soluto loquutu, libera oratione : eum quoque Pythagoras magistrum coluit & infandi morbi putredine in serpentium scabiem solutum, religiosè humavit. Fertur & penes Anaximandrum Milesium naturabilia commentatus : necnon & Cretensem Epimenidem inclutum fatiloquū & poëtam disciplinæ gratia sectatus : itemque

Leo-

Leodamantem , Creophyli discipulum : qui Creophylus memoratur poëtae Homeri hospes & æmulator canendi fuisse. Tot ille doctoribus eruditus, tot tamq; multiugis fontibus disciplinarū toto orbe haustis, vir præsertim ingenio ingenti, ac profectò supra captum hominis animi augustior, primus Philosophiæ nuncupator & conditor, nihil prius discipulos suos docuit quàm tacere; primaq; apud eum meditatio, sapienti futuro, linguā omnē coërcere: verbaque, quæ volantia poëtae appellant, ea verba, detractis pinnis, intra murum candentium dentium premere. Prorsus inquam hoc erat primum Sapientiæ rudimentū, meditari condiscere, loquitari didiscere. Non in totum tamen vocem desuescebant: nec omnes pari tempore elingues magistrum sectabantur: sed grauioribus viris brevi spatio satis videbatur taciturnitas modificata. Loquaciores enim uero ferme in quinquennium velut in exilium vocis puniebantur. Porro noster Plato nihil ab hac secta vel paululum deuius pythagorissat. In plurimis æquē & ipse in nomen eius à magistris meis adoptatus, vtrumq; meditationibus Academicis didici: & cum dicto est opus, impigrè dicere: & cum tacito opus est, libenter tacere. Qua moderatione videor ab omnibus tuis antecessoribus haud minus opportuni silentij laudem, quàm tempestiuæ vocis testimonium consecutus.

Priusquam vobis occipiam, principes A. V. gratias agere, ob statutam quam mihi præsenti honestè postulastis, & absenti benignè decreuistis; prius volo causam vobis allegare, cur aliquammultos dies à conspectu auditorij abfuerim, contulerimq; me ad Persianas aquas: gratissima prorsus & sanis natalula, & ægris medicabula. Quippe ita institui, omne vitæ meæ tempus vobis probare, quibus me in perpetuum firmiter dedicaui: nihil tantum, nihil tantulum faciam, quin eius vos & gnaros & iudices habeam. Quid igitur derepentinò ab hoc splendissimo conspectu vestro distulerit, exemplum eius rei paulò secus simillimū memorabo, (quam improuisa pericula hominibus subitò oboriantur) de Philemone comico. de ingenio eius qui satis nostis, de interitu paucis cognoscite. An etiam de ingenio pauca vultis? Poëta fuit hic Philemon, mediæ comœdiæ scriptor. fabulas cum Menandro in scena dictauit, certauitque cum eo: fortasse impar, certè æmulus. Namque eum etiam vicit sæpenumero, pudet dicere. Reperias tamen apud ipsum multos sales, argumenta lepidè inflexa, agnitos lucide explicatos, personas rebus competentes, sententias vitæ congruentes: loca non infra soccum, seria non vsque ad cothurnum. Raræ apud illum corruptelæ: & vti errores concessi amores. Nec eo minus & leno peritius, & amator feruidus, & seruulus callidus,

dux, & amica illudens, & vxor inhibens, & mater indulgens, & patruus obiurgator, & sodalis opitulator, & miles prædicator: sed & parasiti edaces, & parentes tenaces, & meretrices procaces. Hisce laudibus diu in arte comœdica nobilis, forte recitabat partem fabulæ quam recens fecerat. Cumque iam tertio actu, quod genus in comœdia fieri amat, iucundiores affectus moueret; imber repentinò coortus, ita vt mihi ad vos venit vsus nuperrime, differri auditorij cœtum & auditionis cœptum coegit. Reliquum autem variis postulanti- bus, sine intermissione deinceps die perrecturum. Postridie igitur maximo studio ingens hominum frequentia conuenere. sese quisque exaduersum quàm proxime collocat. Serus adueniens amicis annuit, locum sessui impertiunt. extimus quisque excuneati queruntur. facto toto theatro, ingens stipatio. occipiunt inter se queri. Qui non affuerant, percontari ante dicta: qui affuerant, recordari audita: cunctisque iam priorum gnaris, sequentia expectare. Interim dies ire, neque Philemon ad condictum venire. Quidam tarditatem poëtæ murmurari, plures defendere. Sed vbi diutius æquo sedetur, nec Philemon vsquam comparet: missi ex promptioribus qui accirent. atque eum in suo sibi lectulo mortuum offendunt. Commodum ille anima edita obriguerat: iacebatque incumbens toro, similis cogitanti. Ad-

huc manus volumini implexa, adhuc os recto libro impressum. sed enim iam animæ vacuus, libri oblitus, & auditorij securus. Steterē paulisper qui introierant, perculsi tam inopinatæ rei, tam formosæ mortis miraculo. Deinde regressi ad populum, renuntiauerē, Philemonem poëtam qui expectaretur, quò in theatro fictum argumentum finiret, iam domi veram fabulam consumasse. Enimvero iam dixisse rebus humanis, **VALERE ET PLAUDERE**: suis verò familiaribus, dolere & plangere. Hesternum illi imbrem lacrymas auspicasse: comœdiã eius prius ad funebrem facem, quàm ad nuptialē venisse. Proin quoniam poëta optimus personam vitæ deposuerit: recta de auditorio eius exequias eundum, legenda eius esse nunc ossa, mox carmina. Hæc ego ita facta ut commemoravi olim didiceram. Sed audietis me meo periculo recordatum. Nam ut meministis profectò, cùm impedita esset imbri recitatio, in propinquum diem, vobis volentibus, protuli: & quidem Philemonis exemplo pænissime. quippe eodem die in palæstra adeò vehementer talum inuerti, ut minimum abfuerim, quin articulum etiam à crure defringerem. tamen articulus loco concessit, exque eo luxu adhuc fluxus est: & iamdudum eum ingenti plaga reconcilio. iamiam, sudore affatim corpore, diutilè obrigui. Inde acerbus dolor intestinorum coortus, modico ante sedatus est, quam

me denique violentus exanimaret: & Philemonis ritu compelleret ante letum obire, quàm lectum, potius implere Fata, quàm fanda, consummare potius animam, quàm historiam. Cùm primùm igitur apud Persianas aquas, leni temperie, nec minus vtili quàm blando fomento gressum reciperaui; nondum quidem ad innitendum idonee, sed quantum ad vos festinanti satis videbatur, veniebam redditum quod pepigeram: cùm interim vos mihi beneficio vestro non tantum claudicantem dēpsistis, verùm etiam pernecitatem addidistis. An non properandum mihi erat, vt pro eo honore vobis multas gratias dicerem, pro quo nullas preces dixeram? Non quin magnitudo Carthaginis mereatur etiam precem à Philosopho pro honore; sed vt integrum & intemeratum vestrum esset beneficium, si nihil ex gratia eius petitio mea defregisset: (id est, vt vsquequaque esset gratuitum.) Neque enim aut leui mercede emit qui precatur, aut paruum pretium accipit qui rogatur. adeo vt omnia ventusilia emere velis, quàm rogare. Id ego arbitror præcipue in honore obseruandum. quem mihi laboriosè exorauerit, sibi debet vnam gratiam quod impetrarit. qui vero sine molestia ambitus adeptus est, duplam gratiam præbentibus debet: & quod nō petierit, & quod acceperit. Duplam ergo gratiā vobis debeo: immò enimvero multiugam. quam

vbique equidem & semper prædicabo. Sed nunc impræsentiarum libro isto ad hunc honorem mihi conscripto, ita vt soleo, publicè protestabor. Certa est enim ratio, qua debeat Philosophus, ob decretam sibi publicè statutam gratias agere. à qua paululum demutabit liber, quem Strabonis Æmiliani excellentissimus honor flagitat. quem librum sperabo me commodè posse conscribere, si itis cum hodie nobiscum probare. Est enim in studiis tantus, vt prænobilior sit proprio ingenio, quàm patrio consulatu. Quibusnam verbis Æmiliane Strabo, vir omnium qui vñquam Numantiæ fuerunt aut sunt aut etiam erunt inter optimos clarissime, & inter clarissimos optime, inter vtrosque doctissime? quibus tandem verbis, pro hoc tuo erga me animo, gratias habiturus es commemoratu meo? Qua digna oratione tam honorificam benignitatem tuam celebrem, qua remuneratione dicendi gloriam tui facti æquiperem, nondum hercle reperio. Sed quæram sedulò & con-

(artus.

Dum memor ipse mei, dum spiritus hos reges
 Nam nunc impræsentiarum, neque enim diffitebor, lætitia facundix obstrepat: & cogitatio voluptate impeditur, ac mens occupata delectatione mauult impræsentiarum gaudere quàm prædicare. Quid faciam? Cupio gratus videri: sed præ gaudio nondum mihi vacat gratias agere. Nemo me, nemo ex illis tristioribus

Si oribus velit in isto vituperare, quòd honorem meum non minùs mereor quàm intellego : quod clarissimi & eruditissimi viri tanto honore exulto. quippe testimoniũ mihi perhibuit in curia Carthaginenſium non minus ſplendidiffima quàm benigniffima vir conſularis : cui etiam notum eſſe tantummodo ſummus honor eſt. Is etiam laudator mihi apud principes Africæ viros quodammodo adſtitit. Nam, vt comperior, nudiuſtertius libello miſſo, per quem postulabat locum celebrem ſtatue meæ, cum primis commemoravit inter nos iura amicitie à commilitio ſtudioꝝ eiſdem magiſtris inchoata honeſtè : tunc poſtea vota omnia mea ſecundum dignitatis ſuæ gradus recognovit. Iam illud primum beneficium, quòd condiſcipulum ſe meminit. Ecce & hoc alterum beneficium, quòd tantus diligi ſe ex pari prædicat. Quin etiam commemoravit, & alibi gentium & ciuitatum honores mihi ſtatuarum & alios decretos. Quid addi poteſt ad hoc præconium viri conſularis ? Immò etiam docuit argumento ſuſcepti ſacerdotij, ſummum mihi honorem Carthaginiſ adeſſe. Iam hoc præcipuum beneficium ac longè ante ceteros excellens, quòd me vobis locupletiffimus teſtis ſuo etiam ſuffragio commendat. Ad ſummam pollicitus eſt, ſe mihi Carthagini de ſuo ſtatuum poſiturum : vir cui omnes prouinciæ quadriuges & ſeiuges currus vbiq; gentium
ponere

ponere gratulantur. Quid ergo superest ad honoris mei tribunal & culmen, ad laudis meæ cumulum? Immò enimuerò quid superest? Æmilianus Strabo vir consularis, breui votis omnium futurus proconsul, sententiam de honoribus meis in curia Carthaginiensium dixit. omnes eius auctoritatem secuti sunt. Nonne videtur hoc vobis senatusconsultum esse? Quid? quod & Carthaginienses omnes qui in illa sanctissima curia aderant, tam libenter decreuerunt locum statuæ: ut illos scires iccirco alteram statuam, quantum spero, in sequentem curiam protulisse; ut salua veneratione, salua reuerentia consularis sui, viderentur factum eius non æmulati, sed secuti (id est, ut integro die beneficium ad me publicum perueniret.) Ceterum meminerant optimi magistratus, & beniuolentissimi principes, mandatum sibi à vobis quod volebant. Id ego nescirem? haud prædicarem? ingratus essem. Quin etiam vniuerso ordini vestro pro amplissimis erga me meritis quantas maximas possum gratias ago atque habeo: qui me in illa curia honestissimis acclamationibus decorauêre. in qua curia vel nominari tantummodò summus honor est. Igitur quod difficile factu erat, quodque reuera arduum nobis existimabatur, gratum esse populo, placere ordini, probari magistratibus & principibus: id (præfiscine dixerim) iam quodammodo mihi obtigit. Quid igitur superest

perest ad statuæ meæ honorem, nisi æris pretium, artificis ministerium? quæ mihi ne in mediocribus quidē ciuitatibus vñquam defuere: ne vt Carthagini defint, vbi splendidissimus ordo etiam de rebus maioribus iudicare potius solet, quàm computare. Sed de hoc tum ego perfectius, cùm vos effectius. Quin etiam tibi, nobilitas senatorum, claritudo ciuium, dignitas amicorum, mox ob dedicationem statuæ meæ, libro etiam conscripto, plenius gratias canam, ociusque libro mandabo, vt per omneis prouincias eat: totoque abhinc orbe, totoque abhinc tempore, laudes benefacti tui vbique gentium semper annorum repræsentet.

Viderint, quibus mos est oggerere semet otiosis præsidibus: vt impatientia linguæ commendationem ingenii quærant, & affectata amicitia vestra specie glorientur. Vtrumque enim à me, Scipio Orfite, longè abest. Nam & quantulumcunque ingenium meum, iam pridem pro captu suo hominibus notius est, quàm vt indigeat nouæ commendationis. Et gratiam tuam tuorumque similium malo quàm iactò: magisque sum tantæ amicitia cupitor, quàm gloriator, quoniam cupere nemo nisi vere putet potest. potest autem quivis falsò gloriari. Ad hoc ita semper ab incunte æuo bonas artes sedulò colui: eamque

existimationem morum ac studiorum cum in prouincia vestra tum etiam Romæ penes amicos tuos quæsisse me tute ipse locupletissimus testis es, vt non minus vobis amicitia mea capessenda sit, quàm mihi vestra concupiscenda. Quippe non prompte veniam impertire rarerè adeundi, assiduitatem eius requirentis est: summumque argumentum amoris, frequentibus delectari, cessantibus obirasci, perseuerantem celebrare, desinentem desiderare. quoniam necesse est eiusdem esse * cuius angat absentia.

Ceterum vox cohibita silentio perpeti non magis vsui fuerit, quàm nares grauedine oppletæ, aures spiritu obseratæ, oculi albugine obducti. Quid si manus manicis restringantur? quid si pedes pedicis coartentur? iam rector nostri animi aut somno soluatur, aut vino mergatur, aut morbo sepeliatur? profecto vt gladius vsu splendet, situ rubiginat: ita vox in vagina silentij condita, diutino torpore hebetatur. Desuetudo omnibus pigritiam, pigritia veterum parit. Tragædis adeo; ni cottidie proclamant, claritudo arteriis obsolescit. Igitur idemtidem boando purgant rauim. Ceterum ipsius vocis hominis exercendi cassus labor superuacaneo studio plurifariam superatur. Siquidem voce hominis & tuba rudore toruior, & lyra cōcentu variatior, & tibia questu delectabilior, & fistula

stula susurru iucundior, & buccina significa-
tu longinquior. Mitto dicere multorum ani-
malium immeditados sonores, distinctis pro-
prietatibus admirandos: vt est taurorum gra-
uis mugitus, luporum acutus vlulatus, ele-
phantorum tristis barritus, equorum hilaris
hinnitus: nec non auium instigati clangores,
nec non leonum indignati fremores: ceteræ-
que id genus voces animalium truces ac li-
quidæ, quas infesta rabies vel propitia volu-
ptas cient. Pro quibus homini vox diuinitus
data, angustior quidem; sed maiorem habet
vtilitatem mentibus, quàm auribus delecta-
tionem. Quo magis celebrari debet frequen-
tius vsurpata, & quidem non nisi auditorio
tanto viro præfidente, in hac excellenti cele-
britate multorum eruditorum, multorum
benignorum. Equidem etsi fidibus apprimè
callerem, non nisi confertos homines conse-
ctarer. In solitudine cantillauit,

Orpheus in siluis, inter delphinas Arion.

Quippe, si fides fabulis, Orpheus exilio de-
solatus, Arion nauigio præcipitatus. Ille im-
manium bestiarum delinitor; hic misericor-
dium beluarum oblectator. ambo miserrimi
cantores; quia non sponte ad laudem, sed
necessariò ad salutem nitebantur. Eos ego
impenfius admirarer, si hominibus potius
quàm bestiis placuissent. Auibus hæc secre-
taria, vt ita inquam, magis congruerint, me-
rulis, & lusciniis, & oloribus. Et merulæ in

remotis tesquis fringultiunt; lusciniæ in solitudine Africana canticum adolescentiæ garrunt; olores apud auios fluuios carmen senectæ meditantur. Enimuerò qui pueris, adolescentibus & senibus vtile carmen prompturus est, is in mediis milibus hominum canat. ita vt hoc meum de virtutibus Orfiti carmen est, serum quidem fortasse, sed serium: nec minus gratum, quàm vtile Carthaginensium pueris, iuuenibus & senibus. quos indulgentia sua præcipuus omnium proconsul subleuauit, temperatoque desiderio, & moderato remedio dedit pueris saturitatem, iuuenibus hilaritatem, senibus securitatē. Me tuo quidem Scipio, quoniam laudes tuas attigi, ne me impræsentiarum refrenet, vel tua generosa modestia, vel mea ingenua verecundia. Sed nequeo quin ex plurimis quæ in te meritissimò admiramur, ex his plurimis quin vel paucissima attingam. Vos ea mecum ciues ab eo seruati recognoscite.

Tanta multitudo ad audiendum conuenistis, vt potius gratulari Carthagini debeam, quòd tam multos eruditionis amicos habet: quàm excusare, quòd Philosophus non recusauerim dissertare. Nam & pro amplitudine ciuitatis frequentia collecta, & pro magnitudine frequentiae locus delectus est. Præterea in auditorio hoc genus spectari debet, non pauimenti marmoratio, nec proskenij

con-

contabulatio, nec scenæ columnatio : sed nec
culminum eminentia, nec lacunarium reful-
gentia, nec sediliū circumferentia : nec quod
hîc aliàs mimus hallucinatur ; comœdus ser-
mocinatur ; tragœdus vociferatur ; funerepus
periclitatur, præstigiator furatur ; histrio ge-
sticulatur : ceterique omnes ludiones osten-
tant populo, quod cuiusque artis est. sed istis
omnibus superseffis, nihil amplius spectari
debet, quàm conuenientium ratio, & dicentis
oratio. Quapropter, vt poëtæ solent, hic ibi-
dem varias ciuitates substituere : vt ille tragi-
cus, qui in theatro dici facit,

Liber, qui augusta hæc loca Cythæronis colit :
item ille comicus, qui

Per paruam partem postulat Plautus loci

De vestris magnis atque amœnis mœnibus,

Athenas quò sine architectis conferat :

non secus & mihi liceat nullam longinquam
& transmarinam ciuitatem hîc, sed enim ipsi-
us Carthaginis vel curiam vel bibliothecam
substituere. Igitur proinde habetote, si curia
digna protulero ; vt si in ipsa curia me audia-
tis : si erudita fuerint ; vt si in bibliotheca le-
gantur. Quod vtinam mihi pro amplitudine
auditorij proluxa oratio suppeteret : ac non
hic maximè clauderet, vbi me facundissimum
cuperem ! Sed verum verbum est profectò,
quod aiunt : Nihil quidquam homini tam
prosperum diuinitus datum, quin ei tamen
admixtum sit aliquid difficultatis ; vt etiam

in amplissima quaque lætitia sublit quæpiam
vel parua querimonia, coniugatione quadam
mellis & fellis. Vbi vber, ibi tuber. Id ego cum
etiam aliàs tum etiam impræsentiarum vsu
exerior. Nam quanto videro plura apud vos
habere ad commendationem suffragia; tanto
sum ad dicendū nimia reuerentia vestri con-
tator. Et qui penes extrarios sæpenumero
promptissimè differtavi, idem nunc penes
meos hæsito: ac, mirum dictu, ipsis illece-
bris deterreor, & stimulis refrenor, & incita-
mentis cohibeor. An non multa mihi apud
vos adhortamina suppetunt: quòd sum vobis
nec Lare alienus, nec pueritia inuisitatus, nec
magistris peregrinus, nec secta incognitus,
nec voce inauditus, nec libris illect⁹, impro-
batúsve? Ita mihi & patria in concilio Afri-
cæ, enimuerò & pueritia apud vos, & magi-
stri vos. Et secta, licet Athenis Atticis con-
firmata, tamen hic inchoata est: & vox mea
vtraque lingua iam vestris auribus ante pro-
ximum sexennium probè cognita. Quin &
libri mei non alia vbiq; laude carius censen-
tur, quàm quòd iudicio vestro comprobant-
tur. Hæc tanta ac totiuga inuitamenta com-
munia non minus vos ad audiendum prole-
ctant, quàm me ad dicendum retardant. fa-
cilisquæ laudes vestras alibi gentium, quàm
apud vos prædicarim: ita apud vos cuiq; mo-
destia obnoxia est; apud extrarios autem ve-
ritas libera. semper adeo & vbiq; vos quippe

vt parentes ac primos magistros meos celeb-
bro, mercedemque vobis rependo: nō illam
quam Protagoras sophista pepigit, nec acce-
pit; sed quam Thales sapiens nec pepigit, &
accepit. Video quid postuletis. vtramque nar-
rabo. Protagoras quidam sophista fuit longē
multifcius, & cum primis Rhetoricæ reper-
tis perfacundus: Democriti physici ciuis æ-
quæuus. inde ei suppeditata doctrina est. Eum
Protagoram aiunt cum suo sibi discipulo E-
uathlo mercedem nimis vberem conditione
temeraria pepigisse: vt sibi tum demum id ar-
genti daret, si primo tirocinio agendi penes
iudices vicisset. Igitur Euathlus postquam
euncta illa exorabula iudicantium, & decipu-
la aduersantium, & artificia dicentium, ver-
sutus aliquin & ingeniatus ad astutiam, faci-
lè perdidicit, contentus scire quod concupie-
rat, cœpit nolle quod pepigerat: sed callidè
nectendis moris frustrari magistrum, diuti-
leque nec asserere velle, nec reddere; vsque
dum Protagoras eum ad iudices prouocauit.
expositaque conditione, qua in docendum
receperat, anceps argumentum ambifariam
proposuit. Nam, Siue ego vicerō, inquit, sol-
uere mercedem debebis, vt condemnatus;
seu tu viceris, nihilominus reddere debebis,
vt pactus. quippe qui hanc primam causam
penes iudices viceris. Ita si vincis, in condi-
tionem incidisti: si vinceris, in damnationem.
Quid quæris? Ratio conclusa iudicibus acri-
ter

ter & inuincibiliter videbatur. Enimuerò Euathlus, vtpote tanti veteratoris perfectissimus discipulus, biceps illud argumentum retorlit. Nam, si ita est, inquit, neutro modo quod petis debeo. Aut enim vinco, & iudicio dimittor; aut vincor, & pacto absolutor. ex quo non debeo mercedem, si hanc primam causam fuero penes iudices victus. Ita me cuncti modo liberat, si vinco, conditio; si vincor, sententia. Nónne vobis videntur hæc sophismatum argumenta obuersa inuicem vice spinarum, quas ventus conuoluerit, inter se terere, paribus vtrimq; aculeis, simili penetratione, mutuo vulnere? Atque ideo merces Protagoræ tam aspera, tam senticosa, versutis & auaris relinquenda est. cui scilicet multo tanto præstat illa altera merces, quam Thalem memorant suasisse. Thales Milesius ex septem illis sapientia memoratis viris facile præcipuus fuit. enim Geometricæ penes Græcios primus repertor, & naturæ rerum certissimus explorator, & astrorû peritissimus contemplator, maximas res paruis lineis reperit: temporum ambitus, ventorum flatus, stellarum meatus; tonitruum sonora miracula, siderum obliqua curricula: Solis annua reuertacula: idem Lunæ vel nascentis incrementa, vel senescentis dispendia, vel deliquantis obstacula. Idem sanè iam procliui senectute diuinam rationem de Sole cōmentus est, quam equidem non didici modo, verum etiam experi.

periundo comprobaui : quotiens Sol magnitudine sua circulum quem permeat metiatur. Id à se recens inuentum Thales memoratur edocuisse Mandraytum Prienensem. qui noua & inopinata cognitione impendiò delectatus, optare iussit quantam vellet mercedem sibi pro tanto documento rependi. Satis, inquit, mihi fuerit mercedis, Thales sapiens, si id quod à me didicisti, cum proferre ad quospiam coeperis, tibi non adsciueris; sed eius inuenti me potius quam alium repertorẽ prædicaueris. Pulchra merces prorsum, ac tali viro digna, & perpetua. Nam & in hodiernum, ac dehinc semper, Thali ea merces persoluetur ab omnibus nobis, qui eius cælestia studia verè cognouimus. Hanc ego vobis mercedem Carthaginenses vbique gentium dependo, pro disciplinis quas in pueritia sum apud vos adeptus. Vbique enim me vestræ ciuitatis alumnum fero; vbique vos omnimodis laudib⁹ celebro, vestras disciplinas studiosius percolo, vestras opeis gloriosius prædico, vestros etiam Deos religiosius veneror. Nunc quoque igitur principium mihi apud vestras aureis auspicatissimum ab Æsculapio deo capiam, qui arcem vestræ Carthaginis indubitabili numine propitius respicit. Eius Dei hymnum Græco & Latino carmine vobis sic canam, iam illi à me dedicatum. Sum enim non ignotus illius sacricola, nec recens cultor, nec ingratus antistes: ac iam & prorsum

prorsâ & versa facundia veneratus sum, ita ut etiam nunc hymnum eius utraque lingua canam. cui dialogum similiter Græcum & Latinum prætexui: in quo sermocinabuntur Sauridius Seuerus & Iulius Persius: viri & inter se mutuò, & vobis, & utilitatibus publicis meritò amicissimi, doctrina & eloquentia & beniuolentia paribus: incertū modestia quietiores, an industria promptiores, an honoribus clariores. Quibus cum sit summa concordia: tamen hæc sola æmulatio, & in hoc vnum certamen est, vter eorū magis Carthaginem diligat. atque summis medullitus viribus contendunt ambo: vincitur neuter. Eorum ego sermonem ratus & vobis auditu gratissimum, & mihi compositè congruentem: & dedicatu religiosum. In principio libri facio quemdam ex his qui mihi Athenis condidicere, percontari à Persio Græcè, quæ ego pridie in templo Æsculapij disseruerim: paulatimque illis Seuerum adiungo. cui interim Romanæ linguæ parteis dedi. Nam & Persius, quamuis & ipse optimè Latinè possit; tamen hodie nobis ac vobis atticissabit.

Asclepiades ille, inter præcipuos medicorum, si vnum Hippocratem excipias, ceteris princeps, primus etiam vino opitulari ægris repperit: sed dando scilicet in tempore. cuius rei observationem probè callebat: ut qui diligentissimè animaduerneret venarū pulsus
incon-

inconditos, vel prauaros. Is igitur cum forte in ciuitatem sese reciperet, & rure suo suburbanis rediret; aspexit in pomeriis ciuitatis funus ingens locatum, plurimos homines ingenti multitudine, qui exequias venerant, circumstare, omnes tristissimos & obsoletissimo vestitu. Propius accessit, vt etiam cognosceret, more ingenij humani, quisnam esset, quoniam percontanti nemo responderat: an verò vt ipse aliquid in illo ex arte deprehenderet. Certè quidē iacenti homini ac prope deposito Fatum attulit. Iam miseri illius membra omnia aromatis perspersa, iam os ipsius vnguine odore delibutum, iam cum pollinctum, iam scenæ paratum, contemplatus quam diligentissimè quibusdam signis animaduertit. Etiam atque etiam pertractauit corpus hominis: & inuenit in illo vitam latentem. Confestim exclamauit, viuere hominem. procul ergo faces abigerent, procul ignes amolirentur; rogam demolirentur, cænam feralem à tumulo ad mensam referrent. Murmur interea exortum. partim medico credendum dicere, partim etiam irridere medicinam. Postremò propinquis etiam omnibus inuitis, quoniam ipsi hereditatem iam habebant, an quod adhuc illi fidem non habebant; ægrè tamen ac difficulter Asclepiades impetrauit breuem mortuo dilationem. Atque ita vispillonum manibus extortum, velut ab Inferis, postliminio domum retulit, confestimq; spiritum

ritum recreauit : confestimque animā in corporis latibulis delitescentem quibusdam medicamentis prouocauit.

Sapientis viri super mensam celebre dictum est : Prima, inquit, cratera ad sitim pertinet, secunda ad hilaritatem, tertia ad voluptatem, quarta ad insaniam. Verum enim uero Musarum cratera, versa vice, quanto crebrior quantoque meracior, tanto propior ad animi sanitatem. Prima cratera Litteratoris, ruditatem eximit : secunda Grammatici, doctrina instruit. tertia Rhetoris, eloquentia armat. Haecenus à plerisque potatur. Ego & alias crateras Athenis bibi : Poëticae commentam, Geometriae limpidam, Musicae dulcem, Dialecticae austerulam : enim uero vniuersas Philosophiae, inexplebiles scilicet, & nectaras. Canit enim Empedocles carmina, Plato dialogos, Socrates hymnos, Epicharmus modos, Xenophon historias, Xenophates satyras : Apuleius vester haec omnia. nouemque Musas pari studio colit, maiore scilicet voluntate quam facultate. eoque propensius fortassis laudandus est, quod omnibus bonis in rebus conatus in laude, effectus in casu est. ita ut contra in maleficiis etiam cogitata scelera, non perfecta adhuc vindicantur : cruenta mente, pura manu. Ergo sicut ad poenam sufficit meditari punienda : sic & ad laudem satis est, conari praedicanda.

Quæ autem maior laus aut certior, quàm Carthagini benè dicere, vbi tota ciuitas eruditissimi estis: penes quos omnē disciplinam pueri discunt, iuuenes ostentant, senes docent? Carthago prouinciæ nostræ magistra venerabilis: Carthago Africæ Musa cælestis: Carthago Camœna togatorum.

Habet interdum & necessaria festinatio honestas moras, sæpe vti malis interpellatam voluntatem. Quippe & illis quibus curriculò confecta via opus est, adeò vt præoptent pendere equo, quàm carpento sedere propter molestias sarcinarum, & pondera vehiculorū, & moras orbium, & salebras orbitarum, addo & lapidum globos, & caudicū toros, & camporum riuos, & collium cliuos. Hisce igitur moramentis omnibus qui volunt deuitari, aduectorem sibi met equum deligunt, diutinae fortitudinis, viuacis pernicitatis: idem & ferre validum, & ire rapidum:

Qui campos collesque gradu perlabitur uno,
vt ait Lucilius. tum cum eo equo per viam concito peruolant si quem interea cōspiciantur ex principalibus viris nobilem hominem, bene consultum, bene cognitū; quamquàm oppidò festinant, tamen honoris eius gratia cohibent cursum, releuant gradum, retardant equum: & illico in pedes desiliunt. fruticem quem verberando equo gestant, eam virgam in læuam manum transferunt. Itaque expedita

dita dextra addeunt, ac salutant : & , si diutulè ille quippiam percontetur: ambulant diutulè, & fabulantur. denique quantumvis moræ in officio libenter insumunt.

Crates ille, Diogenis sectator, qui vt Lar familiaris apud homines ætatis suæ Athenis cultus est; nulla enim domus ei vmquā clausa erat: nec erat patris familias tam absconditum secretum, quin eò tempestiuè Crates interueniret, litium omnium & iurgiorum inter propinquos disceptator atque arbiter. Quod Herculem olim poetæ memorāt monstra illa immania hominum ac ferarum virtute subegisse, orbemque terræ purgasse: similiter aduersum Iracundiam & Inuidiam, Auaritiam, atque Libidinem, ceteraq; animi humani monstra & flagitia, Philosophus iste Hercules fuit. Eas omnes pestes mentibus exegit, familias purgauit, malitiam perdomuit: seminudus & ipse, & claua insignis: etiam Thebis oriundus, vnde Herculem fuisse memoria extat. Igitur priusquam plane Crates factus, inter procures Thebanos numeratus est: lectum genus, frequens famulitium, domus amplo ornata vestibulo: ipse bene vestitus, bene prædiatus. Post vbi intellexit nullum sibi in re familiari præsidium legatum; quo fretus ætatem agat. omnia fluxa infirmaque esse: quidquid sub cælo diuitiarum est, eas omnes ad bene viuendum nō quidquam esse.

Sicuti

Sicuti nauem bonam fabrefactam, benè intrinsecus compactam, extrinsecus eleganter depictam, mobili clauo, firmis rudentibus, procero malo, insigni sarchesio, splendentibus velis, postremo omnibus armamentis idoneis ad vsum, & honestis ad contemplationem. eam nauem si aut gubernator non agat, aut tempestas agat, vt facilè cum illis egregiis instrumentis aut profunda hauserint, aut scopuli comminuerint.

Sed & medici cum intrauerint ad ægrum vti visant, nemo eorum quod tabulina perpulcra in ædibus cernant, & lacunaria auro oblita, & gregatim pueros ac iuuenes eximia forma in cubiculo circa lectum stantes, ægrum iubet vti sit animo bono: sed vbi iuxta confedit, manum hominis prehendit, eam pertractat, venarum pulsum & momenta captat, si quid illic turbatum atque inconditum offendit, illi renuntiat, malè morbo haberi. Diues ille cibo interdicitur. ea die in sua sibi copiosa domo panem non accipit: cum interea totum eius seruitium hilares sunt atque epulantur. Nec in ea re quidquam efficit condicione.

Qui me voluistis dicere ex tempore, accipite rudimentum, post experimentum. Quippe prout mea opinio est, bono periculo periculum faciam; postquam reprobata meditatus sum.

sum ducturus incogitata. Nec enim metue-
ne in friuolis displiceam, qui in grauioribus
placui. Sed vt me omnifariam noueritis: &
in isto, vt ait Lucilius, schedio incondito ex-
perimini, an idem sim repentinus, qui &
præparatus; si qui tamen vestrum nondum
subitaria ista nostra cognoscitis, quæ scilicet
audietis, pari labore quo scribimus, venia pro-
pensiore quàm legimus. Sic enim fermè asso-
let apud prudenteis viros esse; in operibus e-
laboratis, iudicatio restrictior; in rebus subi-
tariis venia prolixior. Scripta enim pensula-
tis & examinatis: repentina autem noscitis
simul & ignoscitis. nec iniuria. Illa enim quæ
scripta legimus, etiam tacentibus nobis talia
erunt, qualia illata sunt: hæc verò quæ in-
præsentiarum quasi vobiscum partienda sunt,
taliam erunt qualia vos illa fauendo feceritis.
Quanto enim exinde orationi modificabor,
tantò à vobis in maius tolletur. Vos enim a-
nimaduerto libenter audire. Proinde in vestra
manu situm est, vela nostra sinuare, & mitte-
re; ne pendula & flaccida, nèue restricta &
caperata sint. At ego, quod Aristippus dixit,
experiar: Aristippus ille Cyrenaicæ sectæ re-
pertor, quodque malebat ipse, Socratis di-
scipulus. Eum quidam tyrannus rogauit, Quid
illi Philosophiæ studiū tam impensum, tam-
que diutinum profuisset? Aristippus respon-
dit: Vt cum omnibus, inquit, hominibus se-
curè & intrepidè fabularet. Verbo subito
sumpta

sumpta est sententia, quia de repentino obor-
ta est; velut in maceria lapides temerario in-
teriectu poni necesse est: neque interiecto in-
trinsecus pondere, neq; collineato pro fron-
te situ, neque cohibentibus ad regulam lineis.
Quippe qui structor orationis huius egomet,
non è meo monte lapidem directim cæsum
afferam, probè omnifariam complanatum
læuiter, ex omnibus oris ad vnguem coæqua-
tum: sed qui operi accomodem vel inæqua-
litate aspera, vel leuitate lubrica, vel angulis
eminula, vel rotundo volubilia, sine regulæ
correctione, & mensuræ parilitate, & per-
pendiculi solertia. Nulla enim res potest esse
eadem festinata simul & examinata: nec esse
quidquam omnium, quod habeat & laudem
diligentiæ simul, & gratiam celeritatis. Præ-
bui me quorundam voluntati, qui oppidò
voluerunt, quæ à me desiderabantur vt dice-
rem ex tempore. Et est herculè formido ne id
mihi euenerit, quod coruo suo euenisse Æso-
pus fabulatur. Id erit, ne dum laudem hanc
nouam capto, paruum illam quam antè pepe-
ri, cogar amittere. Sed de Apologo quæritis.
non pigebit aliquid fabulari. Coruus & vul-
pes vnā offulam simul viderant: eamq; ra-
ptum festinabant pari studio, impari celerita-
te: vulpes cursu, coruus volatu. Igitur ales
bestiam præuenit, & secūdo flatu, passis vtrin-
que pennis, prælabitur & anticipat. atque ita
præda simul & victoria lætus, sublime eue-
ctus,

Etus, in quadam proxima quercu, in summo
eius cacumine tutus sedit. Eò quoque tum
vulpes, quia alitem nequibat consequi, do-
lum iecit. namque eandem arborem succes-
sit: & subsistens, cum supernè raptorem præ-
da quantem videret, laudare astu adorta est.
Næ ego inscita, quæ cum alite Apollinis fru-
stra certauerim. quippe cui iam pridem cor-
pus tam concinnum est, ut neq; oppidò par-
uum, neque nimis grande sit, sed quantum
satis ad usum decoremque: pluma mollis, ca-
put argutum, rostrum validum. Iam ipse ocu-
lis persequax, vnguibus pertinax. nam de co-
lore quid dicam? Enimverò cum duo colo-
res præstabiles forent, piceus & niueus, qui-
bus inter se nox cum die differunt; vtrumque
colorem Apollo suis alitibus condonavit:
candidum olori, nigrum coruo. Quod uti-
nam sicuti cygno cantum indulsit, ita huic
quoque vocem tribuisset! ne tam pulcra ales,
quæ ex omni auitio longè præcellit, viduata
voce, delicia facundi Dei, muta viueret & e-
linguis. Id verò ut coruus audit, hoc solum
sibi præ ceteris deesse, dum vult clarissimè
clangere, ut ne illud saltem olori concederet;
oblitus offulæ, quam mordicus retinebat, to-
to rictu hiauit. atque ita quod volatu pepere-
rat, cantu amisit. enimverò vulpes quod cur-
su amiserat, astu recuperavit. Eandem istam
fabulam in pauca cogamus, quantum potest
fieri cohibiliter. Coruus ut se vocalem proba-
ret,

ret, quod solum deesse tantæ eius formæ vulpes simulauerat, groccire adortus, præda, quam ore gestabat, seductricem compotiuuit.

Iamdudum scio, quod hoc significatu flagitetis: vt cetera Latinè narrare persequamur. Nam & in principio vobis diuersa petentibus, ita memini polliceri, vt neutra pars vestrū, nec qui Græcè nec qui Latinè petebatis, dictionis huius expertes abiretis. Quapropter, si ita videtur, satis oratio nostra atticissauerit. Tempus est in Latium demigrare de Græcia. Nam & quæstionis huius fermè media tenemus, vt quantum mea opinio est, pars ista posterior præ illâ Græca, quæ anteuertit, nec argumentis sit effectior, nec sententiis rarior, nec exemplis pauperior, nec oratione defectior.

ALIA QVÆDAM
FRAGMENTA ET TIT-
VLI LIBRORVM QVI
interciderunt.

Ausonius ad Paullinum Eid. XVIII.

Esse Apuleium in vita Philosophum, in E-
pigrammatis amatorem; in præceptis omni-
bus exstare seueritatem, in *Epistolis ad Cerel-
liam* subesse petulantiam.

Fl. Sosipater Charisius lib. II.

Mut facere non audet. vt apud Apuleium
Platonicum *de Prouerbijs* scriptum est libro
secundo.

Macrobius Saturnalium lib. IIX, cap. III.

Cum videas anceps esse omne scommatum
genus; suadeo in conuiujs, in quibus læti-
ciæ insidiabitur ira, ab eiusmodi facessas: &
magis *conuiuiales Quæstiones* vel proponas vel
ipse dissolvas. Quod genus veteres ita ludi-
crum non putarunt, vt & Aristoteles de ipsis
aliqua conscripserit, & Plutarchus, & vester
Apuleius.

*Quæ transcripsit Ioan. Salisberiensis de
Nugis Curialium lib. IIX, cap. X.*

Verum quia læticiæ in conuiujs frequen-
ter insidiatur ira, ab eiusmodi dictis tempe-
randum est, & quæstiones conuiuales in o-
mnes

omnes proponendæ sunt, aut soluendæ. Quod genus veteres ita ludicrum non putarunt, ut & Aristoteles aliqua de ipsis scripserit, & Plutarchus, & Apuleius, cum Frontone.

Seruius in lib. II. Georg. Virgilij.

Apud Medos nascitur quædam arbor, ferens mala, quæ Medica vocantur. Hanc plerique Citrum vocant. quod negat Apuleius in libris, quos *de arboribus* scripsit: & docet longè aliud genus arboris esse.

Nonius in Abstemijs.

Abstemijs, qui vino abstinet. Apul. In te fuisti quondam Athenis parcus atque abstemijs. *In lib. Ludicrorum*: Abstemijs est, imo scit, quo rete leporem tenebat, lupum non teneri.

Sidonius Apollinaris lib. IX. Epist. XIII.

Si saluberrimis auocamentis, ut qui adhuc iuuenis tepidius inflecteris; à Platónico Maurenensi saltè formulas mutuare *conuiuialium Quæstionum*.

Idem lib. II. Epist. IX.

Quanquam sic esset ad verbum sententiamque translatus, ut nec Apuleius Phædonem sic Platonis; neque Tullius Ctesiphontem sic Demosthenis in usum regulamque Romani sermonis exscripserint.

Ex eodem Phædone laudat Priscianus lib. X.

De anima sic auditurum, sic disciturum,
qui melius scit hæc omnia & singula sic a-
gere, & pati, vt patiuntur atque agunt.

Et causam gignendi ostensurum, & im-
mortalitatem animæ reperturum.

*Fulgentius de prisco sermone ex Apu-
ley Hermagora :*

Pollinctor eius funeri dum vnctionem pa-
rat. *Vel vt alia exemplaria :* Pollincto eius
funere domuitionem paramus.

*Ex eodem Hermagora Priscianus
lib. III.*

Visus est ei adolescens honesta forma, qua-
si ad nuptias exornatus, trahere se in penitio-
rem partem domus.

Verum infirma scamillorum obice fultæ
fores.

Lib. IV.

Scio, scius. sic Apuleius i. Hermagoræ.

Lib. VI.

Aspera hiems erat: omnia ningue cane-
bant.

Lib. X.

Et cibatum, quem iucundum nobis esse
animaduenterant, eum apposuerunt.

*Lib. VI. ex Apuley Medicini-
calibus :*

Cepæ succum melle illitum.

Ibidem

Ibidem ex Epitoma :

Sed tum sestertius dupondium semissem, quinarus, quinqueffis, denarius, decussis valebat.

*Fulgentius de prisco serm. ex Apuleij
de Republica :*

Qui celocem regere nequit, onerariâ petit.
Cassiodorus de Arithmetica.

Reliquæ verò, quæ sequuntur indigent Arithmetica disciplina ; quam apud Græcos Nicomachus diligenter exposuit. Hunc primum Madaurenſis Apuleius, deinde magnificus vir Boëtius Latino sermone translatus, Romanis contulit lectitandum.

Isidorus III. Originum.

Numeri disciplinam apud Græcos primum Pythagoram autumant scripsisse, ac deinde à Nicomacho diffusius esse compositam : quam apud Latinos primus Apuleius, deinde Boëtius transtulerunt.

Cassiodorus de Musica.

Fertur etiam Latio sermone & Apuleium Madaurensem instituta huius operis effecisse.

Isidorus Originum lib. VIII.

Apuleius autem, ait, eos καὶ ἀντίφρονες dici Manes, hoc est, mites ac modestos ; cum sint terribiles & immanes : vt Parcas & Eumenidas.

L. A P V L E I I
 A N E X O M E N O Σ
 E X M E N A N D R O.

Poëmation hac inscriptione à quibusdam
 eruditis vulgatum.

*Amare liceat, si potiri non licet.
 Fruantur alij: non moror, non sum invidus.
 Nam sese excruciat, qui beatis invidet.
 Quos Venus amavit, facit amoris compotes:
 Nobis cupido velle dat, posse abnegat.
 Olli purpurea delibantes oscula,
 Clemente morsu rosea labella vellicent.
 Malas adorent ore, & ingenuas genas,
 Et pupularum nitidas geminas gemmulas.
 Quin & cum tenera membra molli lectulo,
 Cum pectora adherent Veneris glutino,
 Libido cum lasciuo instinctu suscitatur
 Sinuare ad Veneris usum femina; femina
 Inter gannitus, & subantis voculas,
 Carpant papillas, atque amplexus intiment,
 Arentque sulcos molles aruo Venereo,
 Thyrsumque pangant horto in Cupidinis;
 Dum crebros ictus conniuncto lumine
 Trepidante cursu, Venere & anima fessula,
 Eiaculent tepidum rorem niveis laticibus.
 Hac illi faciant, queis Venus non invidet.
 At nobis casso saltem delectamine
 Amare liceat, si potiri non licet.*

V A R I E -

VARIETAS LECTIONVM

I N

L. A P V L E I O

Ex libris manu scriptis, quibus ad hanc editionem vfi sumus.

I N L I B. D E P H I L O S O P H I A

N A T V R A L I.

Æ Quiperavit Diuum potestates) Liber Ful. Vrsini: Æquiperavit alium potestatibus.

Pythia & Isthmia de lucta certauerit) MS. Isthmia lucta certauerit. Alij: deluctata certauerit.

Intellectualis à Pythagoreis, rationalis atq; moralis ab ipso Socratis fonte) Addit liber Fuluij: à Pythagoreis, dialectica vel rationalis, atq; moralis. quæ autem illa Socratis *διαλεκτική* docui in Polymathia.

Ad orationis augustæ honestissimæ speciem deducendo) Quidam libri: inducendo. Alij: induendo.

Ἀρρήτων) MS. *ἀόρατων*.

Θεὸν ἄρῃν) In eodem libro hæc Platonis leguntur: *θεὸν ἄρῃν ἔργον, ἄρῶντα γε εἰς πολλὰς ἐκφέρειν αἰδύνατον*. quæ Tertulianus Apologetico ita vertit: *Licet Plato affirmet*

frimet factitatorem uniuersitatis neq; inueniri facilem, & inuentum enarrari in omnes difficilem. Eadem Platonis repetit Cicero in Timeo.

Quod ei sit interminata magnitudo) Vetus liber: quod Dei.

Equipedem vero) Liber Scriptus: æquè vero trigonum efficere ex sese quadratum cubum.

Sed nihil quidem eius) MS. Sed vim quidem eius.

Pulcherrimo mundo) M S. modo.

Quod ex his totius natura) Vetus Codex: quod ex his rebus totius.

Sensibusque corporis) Scriptus Cod. corporis.

Id est, opinabilem) Hæc in veteri Cod. defunct.

Signa hæc in luce sidera) Cod. scriptus: signa hac luce.

Et vicissim, ut quies desiderata) Ful. Cod. ut vicissim quies def.

Ignem autem aliis sup.) Idem lib. MS. Ignem ante alia.

Sic enim *χοινα* censuit) Fuluiamus lib. sic enim pone nerteron censuit nom.

Nihil homine præstantius natura dedit) MS. præstabilius.

Dicat esse) Lib. scriptus: ducat, id est, existimet.

Solidiora quæcunq; contingi) M S. solidiora quæque contingi offendi; & sentire.

Parent.

Parentque inferiores duæ partes) MS. parentesque ei inferiores d.p.

Cum valetudinis portio) Manu exaratus Cod. passio.

IN LIB.

DE PHILOSOPHIA

MORALI.

Sunt sanè bona) MS. sunt secundum bona.

Vero bono incitatur) V.C. initiatur.

Puerum docilem) MS. docibilē. Ita in eodem libro, indocibilitas.

Dicta græcè ἀναλγησία) MS. ἀοργησία.

Mentis optimæ & nobiliter figuratæ) Non videtur omnino reiicienda MS. Cod. lectio : mentis optimæ , & nobiliter figuratum : qui cum corde sibi quietum , constantem.

Iracundias semper domitas) Idem V. C. semper indomitas & infrenis habet.

Quæ ex omnibus his constant , dicimus esse) MS. constant , dicemus esse.

Vt singulis in agros dominatus) Idem V.C. ut singulis magistros dominatus C.d. ac seruetur bonus optimis , optio minor non bonis. Ad hoc. Alius Cod. optimis potior.

Gratiaque continetur) Scriptus : retinetur.

Conditionibus suis presserunt) MS. C. s. præcesserint tyrannidis tenus.

Quod nulla malignitate superlatio) Scriptus:
quem nulla. quod fortasse rectius.

Siquidem grauius est) V. C. Sicut.

Existimat Plato) V. C. Plato noster.

Sed subire seruitium) MS. seruire seruitium.

Distrahatur semper additione vitiorum) V. C.
editione.

Neque inferiores in omnib. labi) Idem V. C.

Neque culpabiles i. o. l.

Sibique persuaserit) C. scriptus : persuadeat:

Hoc ipso deorum conditioni se conciliat) I-
dem ille lib. Hoc ipso usu d. c.

Ad artes bonas) V. lib. partes.

Omni fortunæ contumax) Plerique Codd.
Omnium contumax.

Cupitorem quoque) V. lib. cupidum quoque
eiusmodi rerum esse.

Vt Dei meritis) V. C. merito.

Cui & bona suppetunt) MS. cuius & bona.

Genialis loci est virtutis) V. lib. loci vel virt.

Vt cæteris ianua non reclusa) Lib. antiquus :
reclusis.

Prudentiæ ornamentisque cæteris) V. C. Pu-
dicitæ cæterisque vitæ ornamentis.

IN LIB.

DE DEO SOCRATIS.

Priua veræ rationis) MS. praua. Sunt qui le-
gant : priuata.

Sua quidem natura remotas) MS. suaque na-
tura.

Nul-

Nulla inter se propinquo comunicatu: cum
& habitacula) Fuluij Cod. propinquo con-
comitatu: cum ea hab.

Neque enim illos sacris) Cod. Lind. Nec e-
nim ipsa sacra humanarū rerum, sed con-
trectationem solam remouit.

Hinc precum, inde donorum. qui vltro ci-
troque portant) Lib. scriptus: donorum,
quæ vltro citroque p.

Orbitatem oculi comminarentur) MS. com-
minarent. Mox: prædicerent. et: Accio
Naui auguri.

Radios nostri tuoris) V.C. nostri vigoris.

Vel operis vel amoris) V. opis.

Donis inuitantur) Al. mutantur.

Quibus Genium precamur) Genium & ge-
nua prec.

Arborum ictum) Cod. Lindenb. foetum.

Sed vocē quampiam) Scriptus: sed ducem q.

Quæ quidem ratio viuendi) MS. Quod qui-
dem. Ita quidem, pro siquidem.

Exuuiis amotis) Cod. Lind. amolitis.

LIB. DE MVNDO.

Typhonisque conflictu) MS. Fuluij Vrsini:
triformique.

Infima cæterorum) inferna.

Syrium) Idem: Assyrium.

Ierna) Hybernia.

Improuisior præcipitatio) improuisior eius
Pi.
præc,

Pinea) Pineas.

Occidui sunt) Occidui sunt tres, Caurus.

Tum quia ignes pernicio sua clarificantes) Tum quod . . . clarificantes.

Meatu aëris atque impulsu) metu cineris.

Indidem suspirant) inspirant.

Opposito incendio aquæ uruntur) Alius

Cod. cum tepidiores oppositiones incendio aquæ currunt.

Adolescens ætas) V. adolescens ætas.

Pubertate iuuenili) Iuuenali.

Disiectis nubibus) diductis.

Brumalis austeritas) austercitas.

Adamantina firmitate) firmamento.

Erant inter eos & diuisa officia) diuersa.

Nunciij specularum incensores assidui) nunciij, speculatores, incensores.

Deinceps ad proximum) ad proprium.

Simplici inchoato principio) inchoato.

Nantium atque terrestrium) natatiliū.

His mundi partibus voluit) his mediis mundi part.

Nec diuersis ea in spatiis temporibus) diuersis spatiis temporum.

Nisi quod cæteris ærumnosum) Al. criminofum. al. curiosum.

Ploratibus eiulantem) ululantem.

Τὸν πῶτ' &) Apud Euseb. IH. δευτ. εὐαγ.

idem illi versus eguntur. Latini autem in scripto nulli extant.

METAMORPHOSEON.

Ibi, inquam, in Attide) Codex Bibliothecæ
Palatinæ: Ibi linguam Attidem primis p. st.
iuueni.

Glebosa camporum emerſi) Idem lib. emenſi.
Paululum proceſſerant) In eodem libro: præ-
ceſſerant.

Tamque immania mentiēdo) Bertinianus
& Palat. inania.

Commōdum vesp̄era oriente) Bertin. admo-
dum vesp̄. or. Admodum, id est, ferē.

Feralibus officiis) Palat. ferialibus.

Cum summo dedecore vestro) Pal. vostro.

Sutili centunculo) Idem: futili centunculo.

Cetera enudaret) Palat: cetera corporis nu-
daretur.

Scorteum) Hæc vox in Palat. non extat.

Quod vi aliam temerasset) Idem: quod in
alia t.

Captiuari metuens) Idem Pal. captiuitati.

Secundum quæstum Macedoniam) M S. Ful-
uij: secundo quæstu Macedonia p.

Quo me ad istam faciem) Bert. quod me. id
est; quoad me.

Tanta numinum violentia. Pal. tacita num.

Insolita violentia ac diurna) Pal. vinolentia
ac diuturna.

Probè aggesto) Bertin. adiecto.

Ac dum in infimum. Pal. ignorat in.

Nam

Nam etiam, ne quid demutaret) Bertin. Ae
etiam. Lege: Tum etiam.

Ad pristinum statum integræ) Vox, integræ
in Bertiniano desideratur, & abesse pote-
rat.

At ego, vt eram nunc etiam humi proiectus,
inanis, nudus) Palat. vt eram etiam nunc
h. p. inanimis.

Destinatæ iam cruci) Idem: damnatæ.

Arbitro pepercit) Pal. arbitrio.

Deserata nocte) Pal. reserata.

Infestari vias) Bertin. vicos.

Olore alioqui spurcissimi) Pal. odore.

Explere latice fontis) Pal. exple te.

Remoto, inquam, ioco) Bert. Semoto.

Ampliter nummatus) Idem: munitus.

Vna coaluimus) Idem Bert. ambæ coal.

Friuolos venditatis) Pal. indicatis.

METAMORPHOSEON

LIB. II.

Aurum in gemmis) Bertin. genis.

Sed & cætera corporis) Pal. cuncta corp.

Etsi fontes) Bert. fomites.

Vibrantur vndam) Idem: vmbra.

Vt vite pendentes) Palat. & Bert. vt rure p.

In vetustum chaos mergit) Pal. submergere
nouit.

Et viles fastidiens) Pal. fastidio.

Petatur annixe) Pal. enixe.

Dulce

Dulce & amarum gustulum) Bert. iusculum.
 Hac enim sitarchia) Bert. Hæc enim s. nauigio Ven. indiget sola, vt in nocte.

Alacrem vigorem Ful. acrem virorem.

Lucernæ Sybillam) Bert. luc. fibram.

Populi circulo septus) Palat. conseptus.

Laciniaprehendit) Pal. apprehendit.

Conuersum amplexus osculatur) Pal. amplexus est osc. L. amplexus exosculatur.

Iter dextrum porrigas) Bert. dexter.

Porrigit bibam, idque modicum) Palatin. p. bibam. Idque totum priusquam modicum exorberem.

Sæuire vulgus interdum) Ful. incertum.

Reducere ab inferis spiritum) Pal. reducere paulisper.

Dumq; iam iunctim proximamus) MS. Dumque ianuam prox. Bertin. Dumque in vicum proximamus.

Sudore perlitus) Pal. perlutus.

METAMORPH. III.

Securæ quieti reuulsum) Lib. Fuluij : remulsum.

Fugare atque proterrere) Pal. proterere.

Anus alia pannis horridis obsita) Pal. pannis obridis. Fortè : obtritis.

Auctorem suum propitius comitabitur) Ful. auctorem & tutorem suum.

Nosti sanctam) Pal. profectò nosti.

Obau-

Obaudiunt manes) Idem Cod. obediunt.

Maturius cessisset) Pal. defisset.

His artibus suis com̄odum) Pal. com̄odatum.

Detecti bacchamur) Bert. & Pal. intecti atq.
nudati bacch.

Luminibus meis) Pal. nostris.

In alium diem nos attinuit) Ful. nox. attin.
al. in altum diem.

Iubet spectare) Pal. arbitrari.

Humano simul gestu & voce priuatus) Ful. &
vocali.

Exibis asinum) Ful. exues.

Et Fidei secreta numina) Pal. sacra numina.

Primoribus pedibus) Pal. prioribus.

Cunctis vastiorem) Pal. cæteris vast.

Obstitit occursum hostilis) Ful. & Pal. decursus.

Extremas incitas) Pal. metas.

Indicij futuri criminatione) Ful. & Pal. indi-
cij furti crim.

METAMORPHOS. IV.

Ac familiares) Hæc MS. Pal. non habet.

Nam & rebus eos quibusdam) Ful. Nam &
rebus eorum quosdam.

Si deuius & protectus) Ful. Si diuinitus pro-
tectus.

Mulctato grauius atque iacente) Ful. mulcta-
tum grauius atque iacentem contra pro-
cliuium montis attigui.

Ad egrediendum exsurgere) Pal. ingradiend.

Ma-

- Machæra percussus) Pal. perfossus.
 Timidiculè per balneas) Pal. timidulè.
 Vnusquisq; proximi periculi) Pal. proximus.
 Per dextram Martis) Pal. patris Martis.
 Cur enim manu, qua rapere & iugulare) Ful.
 manui. Pal. qua rapere & inuadere.
 Volens occumberet) Pal. succumberet.
 Speciosi muneris) Ful. preciosi.
 Tergum omne) Ful. tergus. ἀρχαῖος.
 Qua ceruix fuerat excisa) Pal. ceruix bestiae.
 Genere Thracio proditus) Bertin. productus.
 Ut ipse habebat) Hæc in Pal. non leguntur. &
 rectè.
 Nouo prouentu) Ful. prouectu.
 Ad proterrendos) Pal. proterendos.
 Sæuus euentus) Ful. anxius euentus.
 Turbulis immisceor) Pal. & Ful. turbellis.
 In vita reperiri) Ful. & Pal. in vita nostra.
 Tribus comitum desideratis) Ful. & Pal. de-
 fertis.
 Vehementer exerceo) Pal. validiter.
 Iam fermè tertium qualum) Ful. iam farinae.
 Et affinium stipatus) Pal. stipatu.
 Victimæ immolabat) Bal. initians immol.
 Pulcritudinē contumacem) Bert. continuam.
 Osculis hiantibus) Bert. vibrantibus.
 Summo rorem calcauit) Ful. summo rore cal-
 cato. Ecce i. p. m. sudo resedit.
 Alij subnatant) Ful. subuagantur.
 Præcepta sortis) Ful. secreta sortis.
 Vrgent tetri effectus) Pal. & Pal. vrget teter.

METAMORPHOS. V.

Sic ipsæ valuæ) Pal. ipsæ balneæ.

Fatigationem diluit) Pal. fatigationem sui d.

Tunc modulatæ multitudinis) Pal. Tunc in modum m. confecta.

Concedit Psyche) Pal. contendit.

Quæ beati carceris custodia septa) Ful. quæ bini carc. Fortè : diuini carceris.

Blanditiis adstruit) Pal. blandis his astruit: mi mellite, mi marite.

Cucurbita glabriorem) Pal. cuc. caluiorem, & quouis puero pusilliolem.

Concedam⁹ ad maritos) Semel monuisse suffecerit in Pal. sæpius pro concedamus. contendamus. & pro genuina; gemina.

Infantulus vterus) Ful. infantilis.

Et amplexibus mollibus) Pal. mellitis.

Scelestarum feminarum nequitia) Bert. scel. strigarum.

Si diuini puelli hæc mater erit) Berti. & Ful. audierit.

Colla sanguinantem) Bert. saginantem.

At hic iam tua) Bert. Ful. Ad hoc.

Hunc nactæ) Pal. Inde nactæ.

Ad pulsum etiam palmulæ) Pal. Ful. appulsu.

Splendore nimio fulgurante) Ful. Vrsinus legebat: minio.

Dabunt actutum pænas) Bert. dab. ad nutū p.

Volatum mariti prospiciens) Bet. volatus m. suspic.

Alter-

Alternis amplexibus mutuæ salutat) Ful. &

Pal. mutuis amplex. alternæ salut.

Conuitiisque varijs) Ful. validis.

Malè prima pueritia) Bert. malè præ pueritia.

Inimicam meâ cruciaries) Pal. meâ pollueres.

Ceres & Iuno comitantur) Ful. continuantur.

Sæpe hac voce pari significatione vsus.

lib. vi. continuaberis claudum asinum.

Perpetrare venitis) Pal. perpetraturæ.

Vt animo peruicaci) Ful. pertinaci.

METAMORPHOS. VI.

Flexibiles in corona) Ful. flexiles

Tacita sacra cistarum) Pal. tac. secreta.

Dona speciosa & lacinias auro literatas) Pal.

& Ful. dona preciosa. & laminas auro l.

Quam cunct⁹ oriens) Bert. quâ totus oriens.

Quam vellem, inquit, psyche) Palat. inquit, per fidem.

Servos alienos profugos) Ful. & Pal. perfugas.

Quem ei Vulcanus subtili fabrica) Pal. &

Ful. Vulcanus aurifex.

Inconniuæ vigiliæ) Pal. inconniues.

Alti culminis Diales vias) Ful. alti numinis.

Libratisque pinnarum nutantium) Fulu. vi-

bratisque p.

Vt abiret præmonentes) Ful. & Pal. præmi-
nantes.

Mea pupula) Pal. pupilla.

Indidem delinitam) Bert. delibutam.

Mulsa concretas) Bert. mulso contritas.

Recal-

Recalcans priora vestigia) Pal. & Ful. recales.
 Abditum cures thesaurum) Pal. & Ful. curiosius. rectè.

Sic ecce Psyche) Bert. Sic Psyche ritè conu.
 Deterſoque ſomno) Ful. decusſoque.

Obliquata ceruice) Ful. obliquatus à ceruice.
 Caudæque ſetas incuria congeſtas) Pal. incuria lauacri.

Interuiſere properas) Ful. furtim viſere.

Præſidium præbebimus) Pal. præſtabimus.

Quam poſtrema diligentia) Pal. poſtuma. Eleganter. cæna quæ poſt eam remanſerat, tanquam poſtuma diligentia parata.

METAMORPH. VII.

Quem ſibi quiſque metuentes) Ful. qui ſibi.
 Hemi latronis collegium) Ful. veſtigium.

Insert⁹ atq; abſconditus) Ful. incert⁹. ἀδηλος.

In fornicem proceſſuram) Ful. fornicem perpeſſuram.

Fiſci aduocatus) Pal. fiſ. conſiliator.

Et protin⁹ à vinculis) Pal. vinculis exſoluunt.

Tuceta concinnat) Ful. concremat.

Placuerat vni domi me concluſum) Pal. Plac. quidem dominæ c.

In greges equinos) Ful. equitios.

Perſæpe dedolabat) Bertin. procliuè ded.

Medullaris inſideret dolor) Bert. medullitus.

Incoram omnium) Bert. in eorum omnium.

Adulterum illis ſuis monſtruofis) Bert. adulterum vel ſuis.

Nec

Nec vſp̄iam ruris reperitur) Ful. aperitur. Al.
operitur.

Ægreque concinnatum) Ful. continuatum.

Senties efficiam) Pal. efficaciam.

Subfertis manibus) Ful. subſeptis.

METAMORPH. IIX.

Tegminibus vmbroſum) Ful. vmbroſo pro-
ſpectu veſtigatorum.

Obſeptis campis) Pal. ob capreis. Ful. obſētitis.

At enim furens) Pal. At eum.

Auidè amplexatus) Bert. circumplexus.

Fama dilabitur) Bert. dilatatur.

Manibus erepta fuorum) Pal. erecta.

Nimium clamare) Ful. nimium nimius clam.

Necceſarios nuntios) Pal. vocem nuntios non

Statim factis) Ful. ſtatim expietis. (habet.

Thraſyllus præceps) Bert. præceps alioquin &

Obnubilavit) Bertin. obumbravit. (temer.

Participatis nocturnis imaginibus) Pal. no-

cturnarū imaginum ſecreta participabat.

Suſurros improbos inuergere) Pal. inurguere.

Monumentum mariti contendit) Ful. recta
monum.

Vltrices habebis pronubas) Pal. præuias.

Solebat accingere) Pal. incingere.

Camporum ad ſpacia) Ful. camp. ſpacia.

Sedulo recurare) Ful. recreare.

Spongiis macidatis) Colu. madidatis. Ful. in-
acedatis. Pal. macedatis.

Cognita non ardua) Ful. non tarda.

Campeſtres emenſi vias) pal. emerſi.

Ac subsiciuum) Bertin. substitucium.

Sed potius) Pal. prorsus.

Plenis gladiis minantes) Ful. & pal. planis.

METAMORPHOS. IX.

Vinculo abrupto) Ful. obrupto. vt apud Horat. in antiquis libb. Obrumpens caro vincula Pirithoo.

De cælo missus) Ful. de cælo scilicet mis.

Rimis hiantibus quassum) Pal. nimijs hiatib⁹.

Postrema lasciuias) Bert. extrema.

Ad hospitium adul. perferre) Ful. deferre.

Ideo coniuncti) Ful. coniunctim.

Sorte captantes) Ful. coaptantes.

Sorori suæ Syriæ) Pal. deæ Syriæ.

His & aliis similibus) Bertin. Has & alias similes affanias frustra altercantes.

Frumento etiam coëmpto) Ful. stramento.

Virosa) Ful. iurgiosa.

Calcatis diuinis numinibus) Bert. mentibus.

Stupri sequestra) Pal. stupri conscia.

Secretum commonet) Ful. secretò.

Quorum viginti) Pal. viginti quinque.

Furtim absconditis) Ful. fartim.

Relicta cænula) Ful. deserta.

Quieti recedere) Ful. decedere.

In eum velitantur) Bert. in eum vindicant.

Ferro vibrato) Ful. librato.

Igni copioso subdito) Pal. subito.

Protinus inscenso me) Ful. infesso me.

Loro me quo ducebar) Pal. quo me ducebat.

META

METAMORPHOS. X.

Immodicè bacchatus) Ful. debacchatus.

Pallor deformis) Ful. deforis.

Tuæ caræ parentis) Pal. tui caussa par.

Striatam gerens frontem) Ful. strictam.

Adhuc vxoris) Ful. Ad hoc.

Sobolis impellebatur odium) Pal. & Ful. implebatur.

Ad ordinem pertulit) Ful. protulit.

Mandragoræ) Ful. & Pal. mandragoram.

Nemo decuria) Pal. Nemo decurio.

Oportuni somni) Ful. optimi somni.

Lucunculos) Pal. vincunculos.

Et rancidiora seligens) Pal. iucundiora.

Tam liber cachinnus) Pal. liber iocis cach.

Poculum quoq; mulsi) Ful. & Pal. paululum quoque.

Saltantem asinum) Addit Ful. iocantem asinum.

Munus gladiatorium triduanis) Pal. & Ful. tridui spectaculi.

Ac posthabitis) Bert. præterhabitis.

Asinariæ Pasiphaës) Ful. boariæ.

Ardenter expetebat) Pal. & Ful. expectabat.

Quis maxillas) Ful. qui max.

Complexa tum me) Pal. complexatum me.

Insita matri) Pal. matribus.

Vberrimè verberat) Pal. vltimè verb.

Multiforme facinus) Pal. tam multif.

Me Lucio) Pal. me meo Lucio.

Gradus citulè referens) Pal. scitulè.

Hormum canebat) Ful. foedior norium Pal.

cenotium. Fortè: hortium. ὀφθιον.

Vino croc⁹ diluta) Ful. vino Græco crocus d.

Spectaculo attenta) Pal. attonita.

Tutissimū nauium recept.) Ful munitissimū.

METAMORPHOS. XI.

Nunc decrementis) Pal. detrimentis.

Fato scilicet) Ful. fato insuper.

Religionis aptissimum) Pal. religionibus.

Vetustæ glandis) Bertin. vesculæ; gland.

Multiplici contubulatione) Pal. contabula-

Paucæ virgulæ) Bertin. vngulæ. (tione.

Nutibus meis dispenso) Bert. motibus.

Procellosis fluctibus) Fluctibus in Bert. non extat.

In procinctu) Bert. protractu.

Constricti comitatus) Bert. commeatus. Non malè.

Medio sui patore) Bert. medio s. pectoris flammulam suscitans largiorem.

Bos omniparentis deæ) Bert. omniparientis.

Quo sermonem) Pal. sermone.

Nefando tegmine) Pal. & Ful. nefasto.

Inouanti gradu) Ful. inouando gradu.

Picturis circumsecus) Ful. circumseptis.

Fausta vota) Vox vota in Ful. non legitur.

Visu Deæ montisque ieiuna) Ful. iussu Deæ.

Illico diuinum) Bert. diurnum.

Cautoq; circumspectu) Bertin. tantoq; circ.
 De penetrali) Bert. deæ penetrabili.
 Nec longi temporis) Ful. vel longi.
 Temerariæ curiositatis) Pal. curiosæ temeri-
 Crescunt germina) Bert. gramina. (tatis.
 Festiuissimū celebraui nat.) Ful. felicissimum.
 Summum peregrinationi) Ful. peregrinationis.
 Exultra ter futurus) Ful. ter fruiturus.
 Suo venerando) Pal. suo ille ven.
 Per quietem præcipere) Ful. recipere. pro,
 polliceri.
 Malorum disseminationes) Ful. dissensiones.

A P O L O G I A.

Ex verbis rem factam) Liber Fuluij: fictam.
 In assistendi venia) assist. vice.
 In me propriè conficta) perperam conf.
 Non modo comendi) concernendi.
 Salue properis versibus) perperis vers.
 Gentilem & Macedonem) Gentium.
 Rarissimò cuique piorum gnara) rarissimè c.
 p. ignara.
 Et censoria oratio) certatoria oratio.
 Quam vsui exuberat) exhibetur.
 Neque enim diu) Neque nunc.
 Charon nomen est) numen est.
 Nequaquam degener) degeneri.
 Idque à me susceptum officij gratia) id quod
 à me s. o. g. potius quam lucri.
 Cupediarijs omnibus) cupedinarijs.
 Apud Pharum insulam) Scyrum ins.

Impenso pisces precio à piscatoribus) impen-
dio à piscat.

Statuto præmio) pretio.

Nescius esse volui) nolim.

Seram planè & postumam) V. post vinum.

Ful. postuinam.

Melanurum, turdum) cardum.

Secreto loco) sec. aliquo loco.

Subuersum dixistis) submersum.

Vt ne quid auribus tuis) ne quid dignū aur.

Æmilianum istum facetiæ sibi habere) Æmil.

istud.

Quanquam meo tempore) quanquam. in eo

Oculis tuis oggerat) obingerat. (temp.

Deinde sexagesimo) denique sexag. anno.

Ibi omne virus) vbi omne.

Inductam dementire) dementare.

Impertita mora) hora.

Quin exacerbescat) exardescat.

In eo tempore secus agentē) sequius agentē.

Ego ille sim Carinondas) Charondas.

Carminibus difficile impetraui) cantaminb⁹.

F L O R I D I S.

Velut nebulam) nebula nobis ob oc. offusa

non cernere nos nisi intra lap. iēt. valere.

Quam bubulcitare nouere) bubulcitatem.

Fastigatione clausulæ) fatigatione cylaulæ.

Nam quidem si videas) audias.

Nec asserere velle) nec à se reuellere.

Poëticiæ commentam) poët. connitam.

IOAN. A WOVVER

AD

L. APVLEII

MADAVRENSIS

PLATONICI

OPERA

EMENDATIONES.

IOAN.

IOAN. A WOVVER

AD

L. APVLEII

DE DOGMATE

PLATONIS

EMENDATIONES.

Pagina 2. Pridie Socratem genitum accepimus) At Diogenes Laërtius Socratem eodem die natum tradit, quo Latona Apollinem peperit. Manifesta dissensio: quam non video quomodo componas, nisi scribas: *Pridie genitum accepimus*. Plato natus pridie eius diei, quo Latona Apollinem Dianamq; peperit. Delenda enim vox: *Socratem*. quæ ex sequentibus irrepsit.

Canore musico mulcentem) Liber scriptus: *demulcentem*. Tertullianus de Anima: *Cygnus de sinu Socratis demulcens homines discipulus Plato*.

Glaucos) Ita Xenophon & Diogenes Laërtius. Suidæ Glaucus.

Pag. 3. Et antea quidem Heracliti secta fuerat imbutus) Dissentit Diogenes Laërtius qui scribit Platonem se contulisse ad disciplinam Cratyli Heraclitei, postquam Socrates homines reliquerat. Huius igitur disciplina imbutus erat, antequam Heraclitum doctorem quæreret.

Labore & elegantia illustravit) Illa: *labore et. superflua & inducenda.*

4. Quantum puer nobilitatis insigne in auricula gestavit) Nonnulli libri: *oricilla.* At minus protritum, insigne nobilitatis Atheniensibus in aures. De cicadis potius cæperim. Nam ijs aureis Athenienses religatos complicasse crines ad indicium nobilitatis, seu ut sese indigenas probarent, vulgatum est. Tantum ergo auri reliquerit Plato, quantum puer in cicada gestauerat. At ea non in auricula, sed capite. Nisi Plato dependulos crines ponere aurem religauerat. Vellem tamen viro erudito non periisset laciniosæ orationis inanis labor, qua persuadere conatus legendum: fronticula; non, auricula. Nam Platoni ob inauris gestationem pertusas fuisse aures Sexto Philosopho auctore didicimus. Verba eius lib. aduersus mathematicos: *Ergo nec quæ ad personas & res gestas pertinent describendas recitare artificiosum: ut, exempli gratia, quod Plato Philosophus prius vocabatur Aristocles: & quod auris fuit ei perforata gestanti in aurem quando erat adolescens.*

Mali quidam carpunt) Planè. Emendabis Tertullianum: *Aristoteles tam turpiter Alexandro regendo potius adulatur, quam Plato à Dionysio ventris gratia venditatur.* Scribe: *quam Plato Dionysio.* Sed de huiusmodi ad Tertull.

6. Neque tamen sola opinione cognitionis

intelligi) Liber Fuluij : *Sola opinione cogitationis intelligi. Sic deinceps : cogitationibus videri.*

Nam corpora) Scribe : *corpora ex eodem libro.*

7. Omnia quæ informantur) Lege : quæ inde formantur

8. Multimoda potestate , coitione conficitur) Emendabis auctore M S. *potestatum coitione.*

Quæ cum ordinata permixtaque) Verè liber scriptus : *inordinata.*

Ex trigono , qui fit anguli recti) Liber Fuluij : *qui fit trianguli recti non paribus angulis. Terram verò directis quidem angulis & vestigiis paribus esse. Hæc secuti sumus. Nam illa quæ vulgo inseruntur , ineptè repetita sunt.*

Eius celeritas agitatione videatur) Scribe ex veteri Codice : *agitatione huius.*

Inueniri forsitan posse) M S. *posse , ait.* nempe Plato.

9. Sic de primis) Lege ex eodem libro : *Sed de primis.*

Inuicem ex se apta) Adde ex veteri Cod. ex se intra se apta. Deinde : *situm non, situs.*

10. Nec relictum esse locum, neq; elementa supperesse) Mutila oratio. Quare scribendum ex veteri lib. *nec relictum esse locum , in quo alius, neq; elementa superesse.*

11. Alteram cogitabilem) Fortasse & hic Græca

Græca vox excidit, ut scripserit Apuleius: *alteram διανοητικὴν, id est, cogitabilem.*

12. Mensesque effici, cum Luna circuli sui completo curriculo, ad eundem locum à quo discesserit reuertatur) Verba Platonis: Μείς ὃ ἐπειδὴν σελήνῃ περιελθῶσα τ' ἐαυτῆς κύκλον ἢ λίον ὅπικα λαβῶσι. Illa verò de Synodo Lunæ, non de Periodo capienda Alcinous de dogmate Platonis docet, ubi scribit: Lunam mensem explere, peragrato orbis sui spacio solem assecutam. Hæc eadem, quæ & Platonis. Apuleij autem verba Periodicum mensem describunt. Quare non rectè assecutus est mentem Platonis, aut discedere ab illo voluit ut de Periodico loqueretur; qua ratione scribendum erit: *mensemque effici.* aliòquin confudisset Synodum & Periodum lunæ, quo errore libenter Apuleium liberarem.

13. Solis itineribus incendi) Malim: *incendi.*

14. Esse ferenda) Scribe ex MS. *referenda.*

Mortaleis Deos) Haud malè idem ille lib. *mortaleis eos.*

15. Fundatisque legibus reliquarum dispositionum ad tutelam rerum) Lege ex vet. Cod. *dispositionem ac tutelam.*

Ordinationis paternæ) Quid si: *eterna.*

Intercedere ea solere) Totam hanc periodum corruptam rectè restitui.

16. In ipsa cogitationum vicinitate turbaret)

ret) Ita emendo, sequutus vulgatam lectionem: *in ipsa cognationum vicinitate.*

Ancillari & subseruire, cibos & alia subministrare, vectare, vt in sublime possit, vt dominum atq; rectorem prudentiaque eius à periculis vindicare) Mendosa hæc sunt & corrupta; quæ tamen rectè ex Cod. scripto emendabo: *Cetera membra ancillari & subseruire capiti, cibos & alia subministrare. Verticem etiam in sublimi posuit, vt dominum atq; rectorem prouidentia eius à periculis vindicaret.*

17. Vel adustis, vel madefcentibus, vel madefactis) Inconditè iterata: *madescentibus vel madefactis.* Liber manu exaratus doctiss. viri, amici mei, Bon. Vulcanij: *mitescantibus.* Sed amplectenda lectio alterius libri: *mucescentibus, vel madefactis.*

Cum quidem ea quæruntur) Haud male lib. V. *cum quidem ea eruuntur v. v. f. e. odor in his indicium, sensusq; succedunt.*

18. Pedes denique humotenus capiti obediunt) Omnes ferè libri veteres: *humerotenus.* Satius tamen visum sequi vulgariam lectionem, vtpote simpliciore & planiore.

Pulmonis excipitur mollitia) Rectè MS. *pulmonum.* Non sustinui autem recipere, quod in alio V. C. situ, frigore. Nam sitim pulmonum ait, propter eorum porositatem & fungosam mollitiem, qua tanquam spongiæ sitientes bibunt. Cicero 2. de Nat. deorum. *In pulmonibus inest raritas quadam, & assi-*

assimilis spongijs mollitudo. Plinius lib. XI. cap. XXXVI. *Pulmo spirandi officina, attrahens ac reddens animam, ideo spongiosus ac fistulis inanibus cauus.*

19. Diuisæ per membra in totum hominē, iuuant spiritum) Melius liber scriptus: *per membra totum hominem iuuant spiritu. Hinc illa anhel.*

At cum totius corporis duas dicat substantias) Scribe: *diuersas dicat subst.*

AD LIB.

DE PHILOSOPHIA
MORALI.

22. Verūm ad beatitudinem ante alia bonorum fine contingenti; vt ostendam) *Locus deprauatus. Liber scriptus: bonorum fine contingerent. Constabit sententia, si rescripseris: verūm ad beatitudinem ante alia bonorum finem contingere ostendam vt de hoc Plato senserit.*

23. Eaque quorundam esse) Scribe ex V.C. *ea quæ quorundam essent.*

Et quod non omnes) Indicio MS. hæc restituenda nouæ periodo, & legendum. *Et quod non omnes id adipisci queunt, neq; primi boni adipiscendi facultatem possunt habere.*

24. Et ille quidem qui natura) Scribe cum Clariss. viro Isaaco Casaubono ex Platone:

illum quidem, qui nat. i. e. a. f. b. n. m. sibi met ipsi natum putat, sed omnibus : nec pari aut simili modo : verum patriam unicuique acceptam esse, dehinc proximos.

Procliue ingenium esse) M S. *ingenium eius esse.*

Illa voluptatis, dedecoris ac turpitudinis; hæc laudis honesta) Mirè hæc in vulgaris deprauata & turbata, quæ integritati suæ restituiimus.

Tertium ex utroque medio comparatum) Malim cum V. C. *ex utroque modicè temperatum.*

25. Libidinosamq; vitam & abstinentiam) Dele particulam : et. ut iubet M S.

Nec vitia temeraria & intemperata) Re-
pone ex impressis & scriptis libris. *Nec vitia tamen mera & intemperata.*

26. Cupiditatibus applicat luxuriam) M S.
luxuria, id est, appetitus voluptatis & desideriorum. Scripserim : cupiditatibus applicat luxuriam, id est, appetitus voluptatum & desiderium a. f. p. ausus inexplebiles, id est, enormes cupiditates.

28. Et item fidelitatis vocabulo) Malim cum MS. *& verè fidelitatis vocabulo nuncupat.*

29. Alterius verò religiosi & inhumani, ut pessimo quidem alienus, & auersus à recta viuendi ratione, facultates suas diuino illi bono similiores esse velit) Mirum in modum
hæc

hæc corrupta sunt. Alter MS. *diuino illi & cœlesti bonis similiorese velit*. Alter vero: *diuino illi & cœlesti boni similior esse velit*. Libri vulgares: *facultates suas diuino illi melior esse velit*. Me iudice rectè emendabis: *Alterius verò irreligiosi & i. a. m. i. ut pessimo quidem, et auerso à recta viuendi ratione alienus, facultates suas diuino illi & cœlesti ac bono meliores esse velit*.

30. Assentationum illecebris turpes profitentibus) Corrige ex scripto: *Illecebras turpes profitentem, inutilem cunctis*.

31. Sic hæc scientiam mutata iuris) Alij *mutuata*. Scribe: *mentita*. vel, *imitata*.

33. Si quis autem ijs abutitur) Lib. Fuluij. *Si q. a. i. a. vitijsq; subiectus erit, qui ea possidet, haberi hæc etiam obit*. Æquè corruptè. Et fallor aut tota periodus inducenda, quæ planè glossema videtur illorum, quæ precesferunt. Haud inconcinnè tamen emendabis hoc modo: *Si quis autem ijs abutitur, obnoxius erit vitijs, & qui ea possidet, habere hæc etiam cum utilitate non potest*.

37. Quæ non necessarias cupidines acunt) Omnes libri, quibus vsus: *non necessaria cupidine sunt*. Minus in his liquet. Sanè & præcedentia implicita, turbata, & corrupta, quæ tamen sententiæ suæ restitui.

Quæ ex finitis) Corrige: infinitis.

Qui sit autem non pessimus cum cum,

non solum) Lege : *qui sit autem omnium pessimus, cum non solum.*

38. Sed cura nimia modulatos artus magnificat) MS. *medullatos*. Alius : *meditados*. Scio me verè emendasse : *medicatos artus*.

39. Et cum noceri alteri malorum omnium noxium sit) Scribe : *E. c. nocere a. m. omnium maximum sit.*

Ne nihil profutura ratio doloribus spatia promulget) Emenda : *profutura curatio*.

Nec curari queunt, medicina sapientiæ eos mori præstat) Prætulerim distinctionem Codicis scripti : *N. c. q. m. sapientiæ, commori præstat.*

40. Hisque flagrantiores cupidines floresque succedunt) Scribe : *pluresq; succedunt.*

41. Tum post hæc ut his exclusis) Restitue ex scripto : *T. post hæc vitijs e.*

Quæ ad beatam vitam fuerunt) Emendo : *ferunt.*

42. Possidere virtutes; opes etiam quia solus) Lege & dislingue ex V. C. *virtutum opes. quia etiam solus s.*

43. Ad pessimas partes) Alij libri : *artes.*

Absentia pecuniæ) Rectè. non, *abstinentia*. Hanc clariss. Vulcanij emendationem probat Fulvianus Cod.

Hoc est esse sapientem) Dele superflua; quæ & libri manu exarati ignorant.

44. Melioribus aggregantur) Emenda ex scripto : *aggregatum,*

46. Et sequi arbitramur deum, id est, τὸν θεόν) Delendum. Nam & libri ignorant.

Quæ eorum maiestati) Lege: *qua deorum m.*

Nisi perpetiendum necessario) Ita rescripti ex MS.

Alij citeriores) Ita lib. vulgati. MS. *de-teriores*. quod fortassè recipiendum.

47. Sanas ciuitates) Addit lib. scriptus: *sed terras & morbo tumentes respublicas.*

Respub. vlla credatur) Ex scripto: R. *illa creditur.*

49. Non virile tantummodo) Suspensa oratio. V.C. *Non virilis tantummodò sexus, verum &*

Sine euidenti) Scribe ex MS. *sine euidencia; sed iam cum aliqua substantia.*

50. Pro quoque ipsorum) MS. *procorum quoque ipsi*. Lego: *pro vnoquoque ipsi*.

Sed magis censet his debere constare rationem, qui sint potiores potestate) Ita lib. manu exarati. Vulgo: *constare nationem*. Quin potius legerim: *his debere constare gubernationem.*

52. Simili legum coniuratione adoptatus) Scriptus: *s. l. coniuratione adoptatum imperium inuaserit*. Fallor aut Apuleius scripserat: *simili legum conturbatione adopt. imp. i.*

Π Ε Ρ Ι Ε Ρ Μ Η Ν Ε Ι Α Σ.

53. Quia & in quo negavit esse) Scribe :
Quia ei , in quo.

Cæterum est propositio) Emendabis :
C. & propositio Orationis partibus constat.

54. Altera pertinens ab vniuersali) Corri-
ge : pertingens.

56. Quod alicubi fallit , pro certo repudia-
 tur) Cuius apparet scribendum : *incerto.*

Per omnes significationes reperienda)
Lege : repetenda.

Quod in eadem definitione necessita-
 tes comprehensum) Corrupta tota periodus,
 quam ita restituo : *In eadem definitione neces-
 sitate comprehensum est, factum est, ut conclu-
 sionis visa similitudine inductione distinguere-
 tur.*

66. Vt vniuersitas maris, quæ non demon-
 strabilis) Hæc vulgo valdè corrupta aptiori
 sententiæ restituiimus.

73. Sicut nunc proposuimus) Lege : *Si
 sicut.*

D E D E O S O C R A T I S.

76. Censuitque summos Deos summum)
*M S. censuit esse. Gradus Deorum tres consti-
 tuit*

tuit ex dispositione locorum. Hoc non facile ex his verbis elicias, nisi scripseris: *censuitque esse Deos secundum summum, medium, & infimum.*

Vt Chaldæi arbitrantur parte luminis compos, parte altera cassa fulgoris) Haud leuiter hæc deprauata, quæ eruditissimi viri varijs modis restituere conati. Vera tamen videtur emendatio nostra: *parte altera cassa, fulgoris, pro circumuersione oris, discoloris, multiuaga, pollens. Vel: cassa fulgoris, circumuersione eris discoloris multiuaga pollens.* Per Chaldæos autem intelligit Berosum, Vitruuius lib. IX. cap. IV.

Denso corpore, ceu leui, ceu quodam speculo radijs solis) Emenda: *Seu leui, ceu quodam speculo, radios solis obstiti vel aduersi usurpat.*

77. Pro situ & flexu, & abstituto circulo-
rum) Scribe: *& flexu obstito circulo-
rum.*

Arcturum, geminos) Liber scriptus;
Arcturum, pluuias Hyadas, geminos leonem.
Repone vulgatum Virgilij versum, qui ex-
stat III. Æneid.

*Arcturum, pluuiasque hyadas, geminosque
Triones.*

Quorum in numero sunt illi duodecim
numero situ nominum) Illepidam quibusdam
visa repetitio vocis: numero. Eandem igno-
rat scriptus Cod. Henr. Lindenbruch. Me-
mini

mini me legisse in veteri libro Fr. Raphelen-
gij : *numerositate nominum in duos versus.*

78. Insolentissimo spiritu Deos negligi)
Non planè reiecerim Fulviani Cod.lectio-
nem : *insolentissimo spretu.* Et illa : *omnes sed*
in sciè metuunt. Idem liber : *verissimè me-*
tuunt.

Vix sapientibus viris) Locum intrica-
tum rectè restitui.

79. Ratione plaudentes , oratione pollen-
tes) Malim : *ratione pollentes , oratione plau-*
dentes. Quanquam libri D. Augustini lib. IX.
cap. V L I I. de ciuitate Dei vulgatæ consen-
tiant.

80. Seiugatam esse & interruptam) Repo-
ne ex scripto : *seiugatam, eampse.*

Ad regni mutabilem suggestum) Sunt
qui legant : *mutabilem.*

Sententiam patefaciam) Ita ferè libri o-
mnes, sed tamen scribendum : *faciam.*

81. Nullus iniquis Deus) Lege : *inquis.*

Propter quod adiures, ne ve per ista iu-
retur) Dele glossema : *ne ve per ista iuretur.*

82. Non vsque adeo) Hoc quoque delen-
dum est, suppositum alieno loco , & deinde
auctore MS. scribendum; *Non vsque adeo, in-*
quit, seiunctos.

Somnijs confirmandis) Secutus V. C.
scripsi : *conformandis.*

Tonitrorum piacula, fulguratorum bi-
dentalia) Ita viri eruditi emendarunt , quæ
tamen

tamen nobis minus subtilioribus ægrè intellecta. Simplicius visum : *tonitruum piacula, fulguritorum bidentalina*. Alij rescripserunt : *Tuscorum piacula*. vti & Fuluij Cod. præfert; doctâ interpretatione.

83. Flaminio hostiam corroget) Libri vulgares : *corrodat*. Scripserim : *corripiat*. Narrat enim lib I I. Liuius, & alij : vitulum sacrificanti aufugisse.

Accio Nauio nauem velificet) Mirè hæc ab eruditis interpolata. Vera est lectio : *auem velificet*. Sic in Florid. *Velificatas alas*. Nota historia, ideoque in astruenda huius lectionis veritate minimè mihi laborandum.

84. Stadia ** altitudo fastigij non æquiperat) Rectè supplebis : *stadia X. alt.* Planè vt Geometræ autumant. Plutarch. Paulo Æmil.

85. Velut enim vtrunque commixta sunt siue amolita) Mendum deforme. Lege : *siue inolita*.

Non secus quam plumbi globus & lapis suapte vi) MS. *plumbi robur vel lapis suapte nisu*.

86. Quippe si aliquo humore facundum) Idem ille liber : *Si aqua humore facundum*. Verè.

Qui nostris oculis possit obistere) Scribe ex MS. *qua*.

87. Hinc est illa Minerva) Ita MS.

89. Fides impertienda est) Fortassis emendandum : *impetrienda*. [Vide Festum.

90. Vt

90. Vt eæ preces quibus genium precamur) Mutila videtur oratio, quam rectè supplebis, si rescripseris: *Vt eæ preces testantur quibus.* Subiungit enim: *Nec desunt, qui videantur obtestari.* quamvis Fuluij liber legat: *obstare.*

Nullis bonis sedibus incerta vagatione) Malim: *nullis proprijs sed.*

91. Pro numine postea ab hominibus præditi fanis & ceremonijs vulgò admittuntur) Ita vulgaris editio. Lib. scriptus Fuluij: *prænomine postea.* Alij codices: *aduertuntur.* Vera lectio: *pro numine postea ab hominibus proditi, fanis & ceremonijs vulgo aduertuntur.* Ita Apuleium scripsisse certò affirmarim. Obseruanda vox: *aduertuntur:* quam simili significatione postea vsurpat: *Bonorum probatior, si ritè animaduertatur, sedulò cognoscatur, religiosè colatur.*

Certis potestatibus curantur) Scribe: *curant.*

92. Interfectis sapientiæ officijs) MS. *interiectis.* fortè: *imperfectis.* vel: *interceptis.* Nihil tamen mutare sustinui. nam & vulgata lectio habet, quo se defendat.

93. Quis igitur tali in tempore est ad dicendum exhortatus) Mendosè, sed rectè restituit Fuluianus Cod. *Qui i. t. i. t. ad dicendum exortus est.*

94. Alienæ sapientiæ officijs) Corruptè, & nullo sensu. Quare me auctore scripseris: *alienis*

alienis sapientia officijs. Vulgò scribunt: sicubi locorum aliena sapientia consultatio ingrueret. Hoc si sequamur legendum erit: aliena sapientia.

Pag. 95. Omnia cum vulgò loquentium captaſſe) Reſcribe: *omina*. & deinde: *ſi omina obſeruitaret. et: nimia ominum ſuperſtitione.*

Illius amnis modicum fluentum) Hunc locum longè corruptiſſimum ita emendauit erudiſſimus Caſaubonus, vt à nobis editus.

Et videmus plerisque) Malim: *vt videmus pl.*

96. Similium numinum cauentes) Ita ferè omnes antiqui libri. Cauentes ſimilium numinum, veriti religioſè genium noſtrū, Philoſophiam Socratico ſtudio amplectamur. At meo periculo affirmarim reſcribendum: *ac nobis ſecundum ipſum, ſtudio Philoſophia pari, ſimilium numinum conuentus promittimus.*

98. Planè quidem villas opiparè exſtruunt) MS. Fuluij: *villas, oppida exſtruunt*. Reſtituam veram lectionem Apuleio: *Planè quidam villas, vt oppida, exſtruunt.*

99. Nec à ſuffragio adminiculum) Scribendum: *anniculum*. Ita enim & Salisberienſis & Fuluij Cod. habet.

100. Vel properas altum, vt nihil alienum) Mira hic varietas. Salisber: *vel properas ſaltem*. Recepi veterem lectionem: *& aliquando caues, vt nihil a.*

Charybdi conspectus est, nec retentus)
Emendabis ex scripto : *nec conscriptus est.*

AD LIB.

DE MVNDO.

103. Stellæque cæligeræ) At stellæ potius
cælo infixæ, earumque sedes : non ergo cæli-
geræ. Fortasse rectius : *stellaque caligena* : tan-
quam cælo genitæ. Ita Venus cæligena apud
Varr. IV. de lingua Lat.

104. Partim labitur cum orbis incerranti
regione, quam circulatorum ambit signifer)
Doctissimus vir Bon. Vulcanius legendum
censet : *quam circulatorum medius ambit signi-
fer.* Sine controuersia germana scriptura :
*cum orbis inerrantis regione, quam circulo am-
bit signifer.*

105. Cuius mensu appensuque distincta est
natura (immutabilis regio) Cod. scriptus :
*post eam vero partem . . . cuius mensa appen-
saque distincta est natura.* Scribe : *natura mu-
tabilis regio.* Nemo hanc emendationem ve-
ram negabit, nisi qui verba Græca, unde hæc
translata, non inspexit. μετὰ τὴν αἰθέριον
καὶ θεϊκὴν φύσιν, ἥντινα τετραγμένην ἀποφάι-
νομεν, συνεχὴς ἐστὶν ἡ δι' ὅλων παθητὴς καὶ
τρέπη φθαρτὴ καὶ ὑπὸ κινήσει.

Cum sit natura viciabili) Malim ex scri-
pto : *variabili.*

107. Inferna cæterorum animantium) Totam hanc periodum deprauatam rectè emendavi.

Quæ frequentioribus molibus alluuntur) Ita nonnulli MSS. Vulgo : *maribus alluuntur*. Malim ex alijs libris : *quæ frequentioribus maris motibus alluuntur*.

108. Ex Hellesponti fonte concipitur) In Græco : *συγίσμωται*. Rectius igitur erit : *ex Hellesponti faucibus*. quod etiam alijs notatum.

Albion & Ierna , quas supra diximus esse maiores. Verùm hæ Celtarum in finibus sitæ sunt, minores verò ultra Indos, Taprobana & Phæbol. multæq; aliæ vrbes admodum sparsæ hanc nostram insulam, id est , hunc terrarum orbem , quam maximum, vt diximus, ornamentis pingunt) Ita hæc nobis exhibuit postrema editio , quam emendatissimi libri expresserunt; quæ tamen adeo corrupta sunt, vt ægrè ea caperemus , nisi verba Græca viam ostenderent, aut ipsi mediocri quadam sagacitate præditi verum indagaremus. Nulla autem hætenus mentio incidit Albij , & Iernæ insularum , quas tamen sese dixisse alijs maiores hæc verba referunt. Illa verò quæ sequuntur in Græco exemplari ita concepta : *τῶν δὲ οὐκ ἐλάττωσ' ἢ τε Ταπροβάνη, καὶ ἡ Φεβὸλ καλῶμεν*. Qua ratione igitur minores Taprobana & Phebol. Minus rectè etiam illa

illa constant : *multaque alia vrbes admodum sparsae*. De insulis enim loquitur, non de vr-
 bus. Planè ergo absurdè vrbes pro insulis
 sparsas esse dixerit. Illa verò : *id est, hunc ter-
 rarum orbem*. inducenda, vt superflua & alie-
 na. Interpretantur enim verba ista : *hanc no-
 stram insulam*. Sed faciliùs erit, corrupta hæc
 & deprauata conuincere, quam vera propo-
 nere. Certè verisimilia me protulisse cre-
 diderim, si ita rescribendum dixerò : *Albion*
 & *Ierna, ijs, quas supra diximus, maiores. Ve-
 rùm hæ Celtarum in finibus sitæ. Non minores*
verò ultra Indos Taprobana & Phebol, multaq;
*alie nobis ad modum sparsæ hanc nostram insu-
 lam, quam maximam diximus, ornamentis suis*
pingunt. Verba Græca : *Αλβίον καὶ Ἰέρνη, καὶ*
περὶ τοὺς ἡμῶν μέγας, ὑπὲρ τοῦ κελητῆρος
κείμενα. τῶν δὲ οὐκ ἐλάττωσιν ἢ τε Ταπρο-
βάνη, πέραν Ἰνδῶν, λοξὴ πρὸς τὴν οἰκχ-
μήν, καὶ ἡ Φεβόλ καλῶς μένη. οὐκ ὀλίγα
ἢ μικρὰ δὲ τὰς Βρετανικὰς, καὶ τὴν Ἰβη-
ρίαν κύκλῳ περιεσφάνων τὴν οἰκχμήν
ταύτην ἡ δὲ νῆσον εἰρήκαμεν. *Iis quas su-*
pra diximus, maiores. καὶ περὶ τοὺς ἡμῶν
μέγας. Intelligit autem Trinacriam, Eubæ-
 am, Cyprum, & alias, quarum meminerat.
Nubis ad modum sparsæ. Insulæ adinstar nubi-
 um in mari sparsæ adspicientium oculis ap-
 parent. Repetit eandem orationem, quam su-
 pra

pra protulerat: Creta, Peloponesus, Lesbos, minores autem alia, ut nebula quaedam per apertas Ponti sunt sparsa regiones. Ita enim locus iste in omnibus ferè libris conceptus, licet elegans & speciosa M S. lectio, quam eo loco secuti sumus. Hanc nostram insulam quam maximam diximus: *τὴν ὀικημένην τῷ τῷ, τῷ δὲ νῆσον εἰρήκαμεν.* Intelligit autem hæc verba: omnem hanc terrenam immensitatem Atlantici maris ambitu coërceri, insulamque hanc unam esse cum insulis suis omnibus.

109. Quæ terrenis retractationibus surgit) Non capio has retractationes. Emendandum censeo: *quæ terrenis eructationibus surgit.*

110. Quem serenitas tenuiter spargit) In veteri libro: *quem serenitas sudat.* Quod cum perelegans visum, notare libuit. Ita Fulgentius I. Mytholog.

*Vbi guttas florulenta
Manè rorat purpura
Humor algens, cum serenis
Astra sudant noctibus.*

Lepidi sanè versus, sed deprehensi sub aperto furto, quod data occasione indicabo. Auctor poëmatij, cui index: Pervigilium Veneris:

— ipsa roris lucidi
*Noctis aura quæ relinquit, spargit umētis aquas.
Gutta praeceps orbe paruo sustinet casus suos.*

*In pudorem florulenta prodiderunt purpure :
Humor ille, quem serenis astra rorant noctibus,
Mane virgineas papillas soluit humenti peplo.*

Tota oratio elegans & lepida de humore noctis. Rectius autem scribi existimarim. *In sudore florulenta prodierunt purpure.* Rosas appellat florulentas purpuras, easque vuidas noctis sudore ait. Manifesta verò Fulgentij imitatio. Non puto illustrius exstare testimonium, quod auctoritatem astruat huic poemati. Et miror sanè inter tot eruditos huius carminis interpretes neminem hoc obseruasse; quos nollem poematis natalem æuo Augusti transcripsisse. Non recipit tam molles & deliciosas elegantias. Sed non flectam ad aliena institutum. In Fulgentio legendum:

Humor algens, quem serenis

Et in Peruigilio: — *ipsa roris, lucida Noctis
aura, quem relinquit, spargit humentes aquas.*
Neque enim assentior corrigenti: *cum reliquit.* Ipsa Dione spargit humorē roris, quem relinquit aura lucidæ noctis. Nam, vt Apuleius: *Ros nocturnus humor, quem serenitas spargit.* Aristoteles Meteorolog. lib. II. cap. LX. Inde Alcmani Lyrico: *ῥόσθ' αἴερθ' ἡνυκτὶ καὶ σελήνης.* vt refert Plutarchus, & ex eo Macrobius Saturnal. lib. VII. cap. VI. Sed longius recessi à consueto more & instituto, quod accuratè in his seruare constitui.

Sereno

Sereno rigore concretum) Malim : *fri-
gore.*

Aër nubili conditionibus coagitur) In scripto Fuluij : *nubilis conditionibus cogi-
tur.* Vulgò : *nubium.* Fortasse legendum : *nu-
bium coitionibus cogitur.* quod & Fuluius re-
posuit.

III. In crassam nubium speciem conglo-
bantur) *Εκνεφίας* ventos designat Apuleius,
vt Græca verba, & Seneca Natural. quæst.
lib. V. cap. XII. ostendunt. Fortasse excide-
runt illa : *qui ecnephie dicuntur.*

Alij plures interfluunt) Seneca quoque
de ventis *fluere* dixit. Legit tamen lib. scri-
ptus : *interflant.*

Aparctias incipit nominari) Ita ferè o-
mnes MSS. quos videre contigit, sed men-
dosè. Verba Græca : *Καικίας μὲν λέγεται, ὃ
ἀπὸ τῆς παρὰ τὰς Θερμῆας ἀνατολῆς τόπῳ
πνέων ἀνέμου.* Quare legendum est : *Cæci-
as.* At fortasse scripserat : *Thrascias*, si vulga-
rem lectionem intueamur. nam & Cæciam
Thrasciam appellari eodē auctore discimus.
Sed verba Græca, quæ adduximus, monstrant
præterea scribendum : *cum eum oriens æstiuus
emittit.* non, *æstiuo emittitur.*

II2. Cum meridianis ex montibus procre-
atur) Græcè : *Απηνλιώτης ὅ, ὃ ἀπὸ τῆς περὶ
τὰς ἰσημεριῆας.* Satis apparet emendandum :
*Apeliotes vocatur, cum meridianis exortibus
procreatur.*

Pro flabris reciprocis Cæcias putatur
 esse) Verba Græca: τῶν ἢ ἀνέμων οἱ μὲν εἰσὶν
 εὐθύπνοοι, οἱ ἢ ἀνακαμψίπνοοι, καὶ ἴαπερ ὁ
 Κακίας λέγμεν Θ. Distinguit ventos in
 εὐθυπνόους καὶ ἀνακαμψίπνόους. Ευθύπνοοι
 Apulcio, qui directo spiritu feruntur. Ανα-
 καμψίπνοοι, qui reciproco. At ἀνακαμ-
 ψίπνόους vertit reflabros, non reciproca fla-
 bra. Plana sententia, si rescribas: *Excursores
 venti habentur, qui directo spiritu, reflabri
 reciproco, ut Cæcias p. e.*

Nec iugi perseuerantia spiritus perferen-
 tes) MS. perseuerantes. Alius: *proferentes.*

113. Ad superna maris solent) Fortasse re-
 ctius: *ad superna aëris.*

Quippe ubi nubes afflictu ignem) Vari-
 ant libri. Sunt qui habent: *quippe ubi nubes
 affulsit, ut ignifera.* Alij: *qu. v. nubes afflictrix
 & ignifera saxa attrita inter se.* Plana omnia,
 si distinctionem nostram admiseris.

115. Nihil horum quippe) Adde ex Græco:
semper conspicuum stetisse memoria proditum.

Phlegetontis amnis, quem patefiunt
 in fabulis inferorum) Alij libri: *patescunt.*
 Sunt, qui emendent: *patefaciunt.* Scribe ex
 vulgata: *quem poëta fingunt.*

116. Excutientes onera & recuperantes)
 Græcè: οἱ δὲ ἄνω ῥιπνέοντες, καὶ καίτω κατ'
 ἄρδαις γωνίας βράσαι. Aptius ad mentem
 Græci

Græci auctoris ; *Excitantes onera, & reciprocantes.* Quid quæso exactius exprimeret *ῥιπιδυντες ἀνω καὶ κάτω* ? Quid rectius defini-
ret *βεγίσαι*, cum terra succutitur, & sursum
ac deorsum mouetur. Nam & *βεγίσαι* καὶ
μεταφορὰν ἀπὸ τῶ ἀναζέοντων ὑδάτων.

Illi qui abstrudere videntur extimati e-
dicti : quorum impulsu diffilit tellus, Rhectæ
sunt nominati) Vt semel impune quòd sen-
tiam dicam, nullus inter omnes Latinæ lin-
guæ auctores, qui maiorem correctorum
intemperantiam passus. Nemo ferè imperi-
torum adolescentum repertus est, quin ra-
ptus præpostera curiositate, & præcoci iu-
dicii feruore plures notas illi inussit, quam
quisquam dedititiorum in ergastulo tulit.
Hanc ferimus ociosæ iuuentutis effrenem la-
sciuiam. Nonnullis verò, qui ærumnis com-
mentariorum, notarum, quæstionum Apu-
leium onerarunt, sæpius obrepisse somnus
videtur. Equidem facilè esset vel ingentia vo-
lumina arguendis illorum erroribus conde-
re, & quod solet, stili vbertate ad illorum con-
temptum uti. Sed nunquam candor meus
permiserit, ut aliorum reprehensione glori-
am aucupari sustineam. Hic autem Apuleij
locus eminet inter illos, qui negligentiam
censores experti sunt. Vsque adeò, ut incu-
riosè ab Apuleio prætermissam horum ver-
borum interpretationem adserere non dubi-
tarint.

tariat. οἱ δὲ σπινθήρεις ποῖντες εἰς τὰ κοῖλα,
 χάσματιαι. Cum tamen hæc minimè ab eo
 omiffa, indicio effe poterat lectio Cod. MS.
 licet monftruofa fit & corrupta: Illi qui ab-
 ftrudere videntur extimati edictis. Hæc secu-
 tus veftigia verè reftituo: Illi qui abftrudere
 videntur Chasmatia dicti: quorum impulfu dif-
 flit tellus, Rhecta sunt nominati.

Mycetias vocatur tetri odoris inquietudo
 terrena) Verba Græca: γίνονται δὲ μυκη-
 τία σειμοί, σείοντες τὴν γῆν μὲ βρόμῳ. At
 quomodo βρόμον odorem dixeris. Verè e-
 mendabis. Mycetias vocatur tetri rudoris in-
 quietudo terrena. Audiuntur mugitus. Pleris-
 que latinis fcriptoribus hæc terræ motus fpe-
 cies, feu vt Seneca, tremoris præcurfor, mu-
 gitus appellatur. Apuleio autem rudor, mugi-
 tus. Florid. voce hominis tuba rudore toruor.

117. Hanc effe ciuilis rationis) Liber vetus:
ciuilis administrationis.

118. Fit vnus idemque confenfus) Malim:
concentus.

Sic mas & fæmina coniunguntur) Præ-
 tuli fimplicia coactæ elegantia.

Heraclitus fententiarum nobilis auctor)
 Cur quæfo Heraclitus auctor fententiarum.
 Nihil tale ex Græcis elicias. MS. Hoc Heracli-
 tus fententiarum fuarum mobilis ad hunc mo-
 dum. Lege: Hoc Heraclitus fententiarum fua-
 rum modulis ad hunc modum.

Nam.

Nam quæ vuidis arida) MS. *humidis.*

119. Lauda quam putes speciem) Omnes scripti : *quam potes speciem.*

120. Imbres rumpuntur) MS. *erumpunt.*

121. Indigens quippe videbatur oratio) Ita correximus secuti ex parte vulgarem, ex parte scriptam lectionem.

Potestatem sui nominis) Lege : *numinis.*

123. Quod sit curæ leuioris. Nihil enim possint æquius facere Dominorum imperia ministeria seruulorum) Corruptè. MS. *curæ leuioris, fuscioris quoque possint nihil obsequijs facere.* Mendosa & hæc , quæ tamen ad vera viam muniunt. Puto enim emendandum : *leuioris faciliorisque, qua nihilo sequius possint facere Dominorum imperio ministeria seruorum.* Nempe ardua & difficilia suâ operâ principes & procures administrant. Leuia & facilia ministerio seruorum. Si retinere libet : *fuscioris.* pro turpi & abiecto capiendum erit. minus tamen aptè.

Flamminis ex auro vel electri claritate) Prætulī lectionem scriptam : *Flammea auri vel electri claritate.*

Pag. 125. Nec particeps hominum conseruatione) MS. *nec partitis omnium conseruationem.* Scio Apuleium scripsisse : *nec partitis hominum conseruitijs.*

Motusque vnus alteri mouendi se originem tradit) Omnino corrigendum ex MS. *motusque vnius.*

126. Institutis suis naturali lege) In plerisque antiquis libris illa: *naturali lege*, desunt, & sanè glossema resipiunt.

Hoc ornamentum & monile rectissimè *κόσμη* Græca lingua significat) Ita lib. scriptus. In alijs verò hæc verba desunt. præferunt aliquid glossematisj.

Hymno præcinit) Dele τὸ *hymno*.

127. His adoppoſiti) Ex MS. *oppositi*.

Modo propalam sæpe confectas) Lege & distingue: *modo propalam, sæpe correctas*.

Ille crura ocreis) Melius manu exaratus: *vel crura*.

Paret, quem præfecerit) Scribe ex V. *ei quem p.*

Abeundi facultas fuerat) Lege cum vulgatis: *fuerit*. Sed totus locus parùm sanus.

128. Qui nunc populorum ociosis conuentibus frequentantur) Omnes ferè editiones; non ociosis. Scriptus: *negociosis*. Aliquot editiones antiquæ: *populorum accitis conuent*, vnde fortasse rescribendum: *populorum axitiosius conu*. Sed totus locus mutilus. Sententia hæc videtur: ciuilia instituta & mores, qui nunc populorum negociosis conuentibus frequentantur, nunc asperitate bellorum efferantur, & rursus quiete mitigantur.

131. Et scitis) Scriptus: *et ut scitis*.

132. Graueolentibus) Vulgo: *grateolentibus*. Quid si legamus: *grauolentibus scanis*.

Oppo-

Opponit enim Panchæos odores & vnguenta ingrata, vt hymnos & ploratus.

Leuitas mali gignitur) MS. *lenitas mali*.
Lenitas, maturitas.

135. Saturnum etiam illi χρόνον, quasi χρόνον quendam inceptum ab origine, interminum ad finem Tempus appellant) Valde hæc deprauata. Fuluianus Cod. quem sequendum putavi: *Sat. etiam i. χρόνον, quasi χρόνον, quendam inceptum ab origine terminum finem tempusq. appellant. Dicitur & Fulgurator. Lego: quendam inceptum, ab origine terminum ob finem.* Iouem nempe & Saturnum appellant, qui Græcis χρόνῳ, quasi χρόνῳ, id est, tempus; quendam inceptum, scilicet ab origine (supra enim, omnis essentiae originis causas Deo tribuit) terminum, ob finem.

Et iam imbricitor) Lege: *etiam*.

Appellantes. militaris & triumphator) Scribo ex MS. *appellant. Est militaris, est triumph.*

Et quod torquetur in digitis) Antiquus Cod. ignorat vocem: *torquetur*. Haud ineleganter.

136. Atropos, præteriti temporis fatum, Lachesis à fine cognominata) Verba Græca: μία τῶν μοιρῶν Ἀτροπῆ, ἐπεὶ τὰ παρελθόντα πάντα, ἀτρεπιά ἐστ, καὶ τὸ μέλλον λάχε-

λάχεσις. Supplebis igitur & emendabis ex-
scripto Fuluij: *Atropos prateriti temporis fa-
tum, quod ne quidem Deus faciet infectum; fu-
turi temporis Lachesis, à fine cognominata. Non
ergo omissa Apuleio ratio nominis Atropos,
sed verius amissa.*

A D L I B. I.

M E T A M O R P H O -
S E O N .

Pag. 137. Auresque tuas beniuolas) Pleriq;
libri manu scripti: *bibulas*. vt Persius: *Popu-
lo bibulas donaueris aures.*

Figuras fortunasque hominum) Quid
si aptius: *formasque.*

En ecce præfamur) Palatinæ Bibliothecæ
Cod. *præfabor.*

Stilo quem accessimus) Rectius arbitror.
arcessimus.

138. Me equo indigena vehens) Delet. MS.
Tò me.

Fronte curiosè effrico) Sunt qui legant:
fronde.

Ac dum is ientaculum ambulatorium,
prataque præterit, ore in latus detorto pro-
nus allectat) Variæ doctorum ad hæc verba
observationes. Facilis emendatio. *Ac d. i. i. a.
prata, qua præterit, ore i. l. d. pronus allectat.*
Affectat scribit Cod. cœnobij Bertiniani.

Ego denique vesperna, dum polentæ
casea-

caseatæ offulam grandiore) Miror tam diu
inhæsisse vocem : *vesperna*; cum omnes libri
manu scripti legant, *vespera*. & Charisius ex
Cæsare notet, *vespera* dici pro *vesperi*. In
quibusdam vero lib. legitur : *polenta caseata*
mordico securius. Palatinus : *modico securius*.
Bertinianus : *mordicibus securus*. Fulvianus :
modico secus, quo denuò vsus Apul. & *paulo*
secus. Sed præferre visum Aldinam editio-
nem, quæ sensum minus inuolutum exhibet.

139. Proximo & ante Poecilen porticum)
Scribe ex Fulu. *proximè ante Poecilen*.

140. Amplexibus inhærere) Legerim cum
V. C. *inerrare*.

Hic tibi merces) MS. Ful. *Hæc tibi*.

Quo quæstu teneam) Dicendi genus
insolens. Fortasse scripserat Apul. *Quo quæstu*
vitam teneam. Lib. IX. *Paruis mercedibus vi-*
tam tenebat. Cod. Palat. *Sed ut noritis, cuius-*
vis sim, quod sim Eginensis audite, & quid qua-
stu teneam : melle.

Eginensis quidem) Lege : *quidam*.

Negotiator magnarius) Palat. *magnus*.

141. Qualia solent fortunæ deterrima) E-
legantis eruditionis princeps Liplius legit :
decerrima. At in Bertiniano Cod. *determina*.
Fortasse : *Fortunæ retrimenta*. Sed planè e-
mendandum existimo : *Qualia solent Fortuna*
crimina. Quod si non admittimus ; tale ali-
quid excidisse tamen statuendum est : Silius
Italicus lib. VI.

—— Te maximè vidi

Ductorum, cum captiuo Carthaginis arcem
Terreret vultu, crimen, culpamque Tonantis
Occidere — Plutarchus Dione : Κάλιππος
ἐγκλημα τῆς τύχης καὶ τῶν θεῶν. In
sententijs Carphilidis : μονομάχος, τύ-
χης αἰτία.

Præsolutis feralibus officijs) Corrige:
persolutis.

Eluuiem effrico) Adde ex Palat. & alijs.
operosè.

142. Iam ad lubentia proclius est sermo-
nis & ioci) Planè hæc corrupta. Bertin : *iam*
à lubentia. Palat. *procliuis*. Emendabis : *Iam*
adlubentia procliuis est sermonis & ioci.

Lacunosa conualli) Plerique libri : *la-*
ciniosa.

Et spoliationis diurnæ) Scribe ex edi-
tione Aldina : *spoliat. diurna aperio ; & dum*
miser refero.

Ac mox virgine percita) Lego cum Ful-
uiano : *uredine*.

Ab vnico congressu annosam & pesti-
lentem contraho) Idem Fuluij lib. *anatem ac*
pest. Anatem, Festus interpretatur morbum
annuum. Vera scriptura videtur : *ab vnico con-*
gressu damnosam ac p. c. Vnico coïtu damno-
sam ac pestilentem Meroën contraxit. Scili-
cet, in quam congeffit, quicquid latronum
manibus subduxerat. Damnosa igitur, quæ
opibus spoliabat.

Saga,

143. Saga, inquit, & diuini potens, cælum deponere) Suspensa oratio. Lege & distingue: *Et diuina, potens calum dep.*

Repræcisione genitalium liberatur) Scribe ex Palat: *se præcisione g. liberat.*

145. Id est, parietibus & ipso solo & omni fundamento) Dele glossema.

In inuersum cooperit) Alij scribunt: *uniuersum cooperit.* Lib. Palat. ignorat voculam: *in.* Lege: *inuersus.* Nempe grabatulus.

147. Quod vulnus, quam maximè patebat) Scribo ex Pal. *qua maximè.*

149. Iniecta atque obdita parte funiculi) Bertinianus: *obducta.*

Et immisso capite laqueum induo) Ita Palat. rectius tamen Bertin. *Et emisso cap.*

151. Mihi denique) Scribe ex Palat. *mihi quoque.* et: *respersum,* non, *aspersum.*

Nam & breuitas ipsa commeantium) Omnino emendandum ex Fuluiano: *Nam Et crebritas ipsa c.*

154. Cum vxorem etiam calamitatis suæ comitem habeat) Malo cum Palat. *cum uxore et. c. suæ comite habitat.*

Benignè, inquam, & perspicuè Demeas) Lege ex Aldino & Bertin. *prospiciuè.*

Meliora, inquam, ominare, & post responde. Dic oro an intra) Bertin. *Meliora, inq. nomina. Et potius respira.* Illa: *dic oro.* ignorat. Ex his, vt arbitror, veram scripturam expressi.

155. Nam præ metu latronum, nulla est fabula, anne sufficientem suppell. parare nobis licet) Planè ridicula hæc lectio. Puto me veram reposuisse: Nam *p. m. latronum* (*nulla est fabula*) *ne suff. s. p. n. licet.* Milo vt excusaret tenuitatem suppellectilis, transtulit culpam in latrones, quod vt persuaderet hospiti, iniecta maiori affirmatione adseuerauit.

156. Et ædilem gerimus) Fortè rectius: *edilitatem gerimus*, vt Plautus Stichos. Vel vt Festus dici probat: *edilatum.*

Hospitibus parcitis? quid tam magnis) Cōcinnius & melius Bert. *parcitis, qui tam m.*

158. Iam obstinationis suæ) Lego: *obstinioni et: incerta verborū salebra, non: in certa.*

AD LIB. II.

METAMORPHO.

SEON.

159. De corporibus humanis) Fortassis rectius: *de cruoribus h.*

Tamen dum luxu temulento similis) Palat. *dum incesso l.* Fortassis Apuleius scripserat: *Tamen dum lixa temulento s.*

160. Reiecto capite) Lego: *relecto.*

Qua diligenter aliquid adfingunt) Haud dubiè hæc ab aliena sunt manu.

In aspectus micantes prorsus aquilinos) Emenda: *in aspectu m. p. aquilino.*

Byrrhe.

Byrrhena) Scribe: *Byrrhena*. *Βύρρηναι*.
Γεός, θέαιναι. πύρρ' &, πύρρ' αιναι

161. De faucibus lapidis) Malo cum Pal.
lapideis.

162. Acteon simulachrum) Dele vocem si-
 mulachrum, aut scribe: *Acteonis simulachrū.*

Imis tartari) Cod. Ful. *in ima tart.*

163. Fabulis miseris pectus implere) Mife-
ris δειναῖς. Nalim tamen cum quibusdam
 libris: *miris.*

In cubiculum te duxit comiter) Lege
 ex Pal. *deduxit.*

Retrorsa respiciens sustinuit) Emenda
 auctore MS. Bertin. *retrosp. resp. substitit.*

164. Et pulpam frustratim collectam ad pa-
 sca virulenta) Vim negocij concitavit hic
 locus viris eruditis, qui eum varijs modis sa-
 nare conati sunt. Horū emendationes com-
 modum recitare non fert instituti ratio. Insi-
 stere libuit antiqui scripturæ vestigijs, atque
 ita emendare: *frustratim collectam ad p. iu-
 rulenta.* Vel: *adipatam ac iurulentam.*

Quam procul à me foculo discede)
 Scribe: *meo foculo.*

166. In leuem deprimitur vmbra) Palat.
lenem. Reponenda vox: *mellis.* ex antiquis e-
 ditionibus, hoc modo: *in lenem mellis deprim.*
umb.

Ponè versum coarctus) Malo ex Palat.
coactus.

Ornata non possit abire) Pal. *possit videri.*

167. Cubiculum tuum adiero) Et Bertin. & Pal. scribunt: *adereo.*

168. Cum ecce iam vespera) Concinnior visa lectio Palat. *cum esset iam v.*

Sybillam pascimus) Ex eodem Cod. scripseris: *Sybillam dicamus.*

169. Mercedes optimas consecutus) Bert. & Pal. *merc. optimas iam c.*

Coronæ circumstantium fata donaret, Cerdo quidam nomine, negociator accessit, eum diem commodum peregrinationi cupiens) Mirè hæc corrupta. Putarim rectè restitui posse hoc modo: *coronæ e. fata enodaret, Cerdo quidam negociator accessit eum, diem com. pereg. cupiens prauidere. Vocem: prauidere. reposui ex Bertin.*

171. Et calices boni, iam infuso latice semipleni) Omnino scribendum: *Θ. calices bini.* Veram hanc emendationem præstabit Lucianus, cuius hæc verba: τῷ δὲ παιδὶ ἔξω ὑπερρωτο. τραπέζῃ τῇ κλινῇ παρεστήκει ποτήριον ἔχοντα, καὶ ὕδωρ ἑτοιμον, ἃ ψυχρὸν καὶ θερμὸν. Bini igitur calices ad temperiem frigida & calida.

Ac flore prospero) Lege: *persperso.*

Quod sine feriali officio indixeras) Ingeniosissimus vir, & omni laude maior Dominicus Baudius, animæ dimidium meæ, legendum

gendum sibi videri aliquando significauit :
quod sine Fecialis off. indixeras.

172. Glabellum feminal rosea palmula)
 MS. Fuluij : *Glabellum femem vel rosea palm.*

Cominus in adspectum dirigere) Anti-
 quissimi libri : *cominus, si vir es, arrigere.* A-
 lij : *cominus dirige te.* In plerisque libris, qui-
 bus vti sumus, defunt illa : *in adspectum.* &
 sanè glossema præferunt vocis : *cominus.* Li-
 berabo igitur eruditos molestia, quam in e-
 mendandis illis verbis sustinuerunt.

Super me sensim residens) Assentior
 Clariss. & eruditiss. viro Iano Grutero, qui le-
 gendum censet : *cessim residens.*

173. Succinum mirè cauatum in lapides)
 Fortè rectius : *capides.* Festus, quod & Grute-
 ro placuit.

Fercula copiosa. puellæ scitulè mini-
 strantes) Palat. ignorat vocem : *puella.* Berti-
 nianus ita scribit : *fercula copiosa scitulè sub-*
ministrata, pueri calamistrati.

174. Choragij funeris, perpeti celeritate)
 Emendabis ex MS. Fuluij : *funebri, præpeti*
celeritate.

175. Ac sic aggeratis in cumulum stragu-
 lis) Restituo ex Palat. & Fulu. *Ac sic aggeratis*
in tumulum strag. & effultus cubitum. Palat.
aggregatus, non aggeratis scribit.

Subrigens infit. Telephron pupillus)
 Distingue : *subr. infit Telephron : pupillus.*

176. Nam & aues, & vrsus, canes & mares)
 Malo cum Palat. & *rursum canes.* In

177. Introuocat me, & conclaue quoddam obferatis liminibus, vmbrofam demonstrat matronam flebilem) Vulgati libri: *vmbrosum demonstrat cubiculum, matronam flebilem*. Rectè emendabis: *per quandam breuem posticulam introuocat me ad conclaue quoddam obferatis luminibus vmbrosum, demonstrat m. f.*

Introductis quibusdam septem testibus) Non scripserat Apuleius: *septem testibus*. Sed tò septem adiectum à sciolo quodam, qui septem testes in testamento adhiberi didicerat.

178. Et nox altior) Omnino hæc delenda, vt superflua.

Præ nimia sui fiducia turbauerit animum) MS. Fuluij: *presentia sui fiduciam mihi turbavit & animum*.

Cristatæ gallorum cohortis) Palat. ignorat vocem: *gallorum*. Et sanè rectius abesse poterat.

179. Et admoto lumine reuelataq; eius facie) Bertin. & *amoto linteo, reuelataque e. f.* Haud malè.

In modum superbi iuuenis Adoni vel musteluatis pipletis laceratus atque discerptus) Scripturæ varietas, quam libri veteres referunt, satis ostendit huius loci difficultatem. Liber Fuluij: *musculosis peplis*. Palat. *mustelatus*. deinde adiectum ab alia manu: *musteluatus*. Sunt qui emendent: *vel Musai varis pipilis laceratus*. Aldina editio: *vel mustelatis*

latis peplus lacer. Dubito an asserere ausim mustelata pipla habere aliquid simile cum nœnia foricina Plauti.

Refouens animum) Scribe ex Fulvia-
no : *refoueo.*

180. Reducere ab inferis spiritum) Palat.
& Bertin. *ab inferis paulisper sp.*

Et adusque deraſo capite) MS. *& obui-
que.* Emendabis : *& os usque deraſo cap.*

181. Adepta Coptica) Omnes ferè libri an-
tiqui diuersimodè hæc scribunt ; sed planè
inconditè. Rectè se diuinasse existimabunt,
qui legunt : *adyta Coptica.* ne aliorum emen-
dationes recenseam. Clemens Alex. Protrept.
ἀδύτα Αἰγυπτίων ἢ τυρρῶων νεκρομαντεῖα.
Nisi & illic rescribendum : *ἀδύτα.* & in A-
puleio : *adypta chomata.* Sed *adepta* intelligit
connexa & colligata , prisca significatione &
origine. Quæ autem sint adepta Coptica pa-
tet ex Plinij lib. X.

Suscipit ille de lectulo, & vno congesto
populū sic adorat) Rectè emendabis ex MS.
& imo cum gemitu pop.

183. Pro me lanienam suscitauit) Lege : *su-
stentaui.* vel potius cum editione Aldina :
susceptaui.

Dumque bibere solitarium postulant)
Valde laborarunt eruditi, vt explicarent hanc
dicendi formulam, aut verba corrupta emen-
darent ; sed rectè legi in Fulu. Cod. existimo :

Dumq;

Dumq; bibere salutaria postulant. Notus mos bibendi in conuiujs pro salute absentum, quem præter alios tangit D. Ambrosius de Helia cap. XVII.

184. Pugnantium latronum) Scribe: *pn-gnacium*.

AD LIB. III.

METAMORPHO-

SEON.

185. Ac palmulis inter alternas digitorum vicissitudines connexis) V. *complexis. digitis pectinatim inter se amplexis* ait Plinius. & Ouid. IX. Metam. *digitisque inter se pectine iunctis.* Hinc ergo liquet, quas alternas digitorum vicissitudines dicat. ne alijs accedamus, qui hæc perperam interpretati.

187. Tot cædium lanienam) Lege: *tot cismium lan.*

189. Heus pueri inquit: Maribus animis) Emenda ex Bert. *Heus pueri, quin maribus an.*

Validissimè viribus aggressus) Vera lectio: *validis me virib.*

Arreptum, ac retroflexum effligere lapide gestit) Bertin. *effingere.* Plaut. Amphit. *Illic homo me interpolabit, meumq; os finget de-
mo.* Sed nihil mutandum.

191. In primis annis destitui) Vocem *annis* ignorat Bertin. & legit: *paruuli huius inprimis destituti.*

194. Honores egregios offeret) Legendum ex Pal. *obtulit*.

195. Mala quædam mea fors in tuam recidit iniuriam) Pal. *quandam meam sortem*. Scribe: *quandam mea sorte*.

169. Admissis & sorbillantibus suavijs) Pal. *admixis*.

Reuelare secreta) In plerisque antiquis libris vox: *secreta*. non legitur.

198. Tectum scindulare conscendit) Palat. & alij libri vett. *scandulare*. In responsis Papin. tit. XXIX. *Si quis caballo ligando offum, vel scandulam*. Magna semper in libris varietas, ut in Vitruvio, Cæsare, Plinio & alijs notauit Turnebus. Sunt autem scindulæ, tabellæ five assulæ lignæ, quibus teguntur domicilia, unde scindulare tectum & scindularij L. ult. de iure immunit. Vegetius tegulas & scindulas coniungit. Scholiaſtes Aristoph. Nubib. *χινδαλμὸς* interpretatur τὰ λεπτότατα τῶν ξύλων. Sublata igitur erit controuersia, scandula an scindula dicendum, quod Græca origo docet.

200. Renidentibus crinibus) Scribe ex Fulu. & Bert. *renitentibus*.

203. Immissum rore fontano) Fortasse rectius: *immistum rore fontano*.

Nec vllum miseræ reformationis video solatium) Lege: *Nec vllum miser ref.*

206. Constrictis sarcinis singuli partiuntur) Ful. Cod. *singulis*. Scilicet, iumentis. Ge-

207. *Gemino sermone nomen augustum Cæsaris inuocandum*) Facile apparet scribendum ex Fulu. *genuino sermone.*

A D L I B. IV.

M E T A M O R P H O -

S E O N.

211. *Ad egrediendum exurgere*) Lege ex *Pal. ingrediendum.*

Studio festinatæ fugæ) Cod. Ful. *destinata f.* Quod minimè reiiciendum.

213. *Ante fores exigui tramites, vice structi parietis, attenduntur*) Cod. Fuluij: *exiguæ trabes.* Fuluius ipse reponebat: *ramices.* quod verum existimo. Vide Columellam lib. IX.

214. *Sed illum quidem vt cumq; nimia virtus*) Malim ex Ful. Cod. *Sed illum quidem virum nim.*

215. *Vt contenta pugna manus vnicae, nullo negotio cunctis opibus otiosè potiremur*) Ita & vulgati & scripti libri referunt. Sed de sententia minus constat. Putarim emendandum: *vt commenta pugnae manus unicae.* Vel: *vt contenti pugnae manus unicae.* Scilicet Lamachi. Nempe vt ille solus ianuam subleuaret, aut claustra euelleret, atque ita ipsius vnicae manus pugna furtum expediretur, reliqui otiosè præda potirentur.

216. *Exitiabili nexu patibulum relinquens*) Emendabis. *patibulatum.*

217. *Stilis*

217. Stilis rapienda dispergere) Omnino scribendum ex Fulu. & Palat. Cod. *nobis scilicet rapienda dispergere.*

220. Disponimus sacramentum) Scribe: *imponimus.*

Oras eius adæquauimus) Rectè Pal. *adæquamus.*

221. Sic reliqua fallaciæ peregrinus. Idem Cod. *ad reliqua fall. pergimus*

Iubet noualibus suis confestim bestiam ire) In quibusdam lib. legas: *iubet viuarijs suis.* Quod fortè præferendum.

222. Et fontes amænos semper incubare) Lege: *& montes amænos semper incub.* Neque enim vrsæ inter aquatilia, quæ fontes incubant. Cod. Bertin. scribit: *calles amænos.* & Palat. *superincubare. non: semper incub.*

Seruato noctis illumino tempore) Ful. & Palat. lib. *illumio.* Plinio: *nox illumis.* Apul. *illumis caligo.*

223. Strepitu scilicet diuinitus inquietus) Quomodo diuinitus inquietus, si strepitu: potius scribendum: *strepitu scil. diutino inq.* Nisi illa: *strepitu scilicet.* è glossa surrepsisse existinemus. Nam eadem verba Pal. Cod. ignorat.

Spectatum adspexi) Ful. *spectamen.* Alij: *spectaculum.*

225. Cito gradu deferentes) Pal. & Fulu. *concito.*

226. Et diutina refectione virulentum) E-menda: *diutina refectione iurulentum.* Ad

227. Ad sectæ sueta conferret) Scribe ex Bertin. & Fulu. *conferunt.*

128. Lamentationes licentiosas refricaret) Nonnulli Codd. *lam. illicitas refricaret.* Ful. & Bertin. legunt: *replicaret.*

Iam factō lacrymis istis) Scribe ex Bertin. *Iam faxo.*

229. Nudis & incertis mucronibus) Ful. MS. *infertis.* Alij: *infestis.*

Trepido de medio matris gremio) Lege: *trepida.*

Vel Protefilai dispectæ disturbatæque nuptiæ) Libri ab Aldo editi ignorant illa: *vel Protefilai.* rectè haud dubiè.

Sed ecce sæuissimum omnium nunc etiam redintegratur infortunium meum) Malignim legere cum Palat. & Fulu. *sed ecce sauisssimo somnio nunc etiam red.*

230. Protinus euocabo) Cod. Pal. *aduocabo.* Ful. *auocabo.* Quod verum existimo.

231. Fama porrecta peruagatur) Bertin. *proiecta.*

Sacra Deæ deferuntur) Bertin. *proferuntur.* Vera lectio: *deferuntur.*

Puluinaria proferuntur) Emendo: *proferuntur.*

233. Tamque infirmi) Corrige ex Fulu. & Bertin. *infimi.*

234. Cum sua sibi perspicua valetudine) Me auctore scripseris: *cū s. s. præcipua valetud.*

Sed infortunatissimæ) Rectius in Bertin. *Sic infort.*

In querulum Lydij modum) Idem Cod. *Lydium*. Pal. *Lydium cantum*.

236. Choragio itaque perfecto, deiectisq; capitibus domuitionē parant) Ita rescribendū hoc loco docet Fuluij & Bembi antiquissimus Cod. Fulgentius de prisco Sermone, ex Apuleij Metamorphoseon lib. adducit illa verba: *Choragio itaq; perfecto domuitionem parant*. Ea hic inferenda conuincit testimonium veterum librorum.

AD LIB. V.

METAMORPHO-

SEON.

237. Iam scies) Lege: *scires*.

238. Mox perlectante) Pal. *prolectante*.

Nec corporis curatæ tibi regales epulæ morabuntur) Variant libri. Sed optima lectio: *Nec corporis cura te, nec regales ep. m.*

239. Iamque prouecta nocte, & clemens quidam somnus) Dele tō Et suasu MSS. de. inde rescribe, vt Bert. *virginitatis sua*.

Mærore consenescebant) Palat. *marore animi*.

240. Scopulum protinus adiere) Omnes libri, quibus vti sumus: *aderunt*. Verè & ex sententia.

242. Madentes genas siccate; tandem quippe cum iam) Distingue: *siccate tandem: quippe cum*.

Præcepti maritalis admonet) Sequutus sum. Cod. Fulu. qui scribit: *præceptis maritalibus admonet*, id est, ijs verbis, quibus maritus Zephyro imperarat.

Summas opes domus aureæ, locumque, feruientium populosam familiam auribus earum) Facile fuit corrupta hæc & deprauata ex MS. restituere. Omnes vno consensu libri nostri ita scribunt: *domus aurea, vocumque feruientium pop. fam. auribus earum demonstrat, lauacroque.*

Scrupulosè curioseque) Pal. ignorat vocem: *curioseque*. & in ijs quæ sequuntur: *quisuè vel qualis.*

245. Denique cogitationibus pressioribus instructæ) Rectius: *diuque cogitationib. press.*

Ac sic parentes quoque raptim deterrentes) Scribo: *deserentes.*

247. Deuotæ dicatæque Psyches) Ful. *den. caraque Psyches.*

248. Tibias agere, sonatur) Ambigo an tibia agere *αὐλεῖν* dicamus. Posset legi: *tibia iugere, sonatur.* Festus: Miluina tuba. Solinus cap. II.

Et vnde natalium sectacula prouenirent) Non capio illa natalium sectacula. certè verius legerim: *Et vnde natalium, secta cuius proueniret.*

249. Secum altercantes) Pal. *altercantur.*

250. Te saginari affirmant) Malo cum Pal. *saginatuum.*

252. Subde aliquo claudentis auleæ tegmine) Vitiosam hanc scripturam arguit lectionis varietas. inde est quod eruditi in ea emendanda laborarunt. sed genuina lectio : *claudentis aula tegmine*. Nam in vulgatis : aululæ, Ful. & Palat. Cod. *tabula*.

Facinorosas manus admouens) Scripsi ex Fulu. *facinori manus adm.*

253. Decidit in imos poplites) Consensus MSS. induxit vt legerem : *desedit*.

Manibus temerariæ) Pal. *temerarijs*.

255. Remigio plumæ, captu maritum proceritas spacij fecerat alienum) Veram lectionem præfert Cod. Fuluij : *remigio pluma raptum maritum p. s.*

256. Hircuosus Deus) In eodem lib. & Pal. *Hircosus*.

257. Confestim arra atque his nuptijs coniugabo) Eruditiss. vir Iosias Mercerus legendum censet : *confarreatis nuptijs coniugabo*. ingeniosè. Sed sine consensu MSS. & sanè, arra & nuptijs coniugabo. haud absurdè dici posse existimo.

Præconciinnato mendacio) Lege ex Palat. & *reconciinnato*.

258. Filium eius graui vulnere, dolore marentem, dubium salutis iacere) Ful. & Pal. rectè scribunt : *gravi vulneris dolore marentem, dubium s.*

259. Enormis eluuius) Omnes MSS. *inglueries*. Lege : *illuuius*. et : *voluptas vlla, non illa*.

Seu de dearum numero) Suasu omnium librorum scribendum : *seu de Horarum.*

Nimirum illud incrementum) Quidam lib. *retrimentum.*

260. Inimicam meam cruciaries) Consensus MSS. effecit, vt scriberem : *inim. m. polueres.*

261. Nec tamen vindictæ solatium tantum spernendum est) Vera lectio Cod. Pal. *nec tamen vindictæ solatium unde unde spernendum est.*

Pharetram explicet) Scribe : *expilet.* quæ & Fuluij coniectura est.

Quod autem, oramus, isti crimen) MS. Ful. *Quod autem istius crimen.* Palat. *Quod autem damus illi crimen.*

A D L I B. VI.

M E T A M O R P H O.

S E O N.

263. Et operæ messoriarum modus omnis) Ful. & Pal. *mundus.* Verè. quod & alij coniecerant.

264. Solerti fabri constructum) Miror cur mutare sustinuerint antiquissimam omnium exemplarium lectionem : *solerti fabrica constructum.*

266. Inquisitionibus abnuens) Ful. & Pal. *inquisitionis.* optimè.

267. Frater Arcadi) Ex Palat. *Arcus.*

Et vnum blandientis appulsum linguæ
longè mellitum) Restitue genuinam lectio-
nem ex Cod. Ful. & vnum blandientis appul-
su lingua longe mell.

269. Frumento & ordeo) Lib. Palat. verba
illa : *frumento et.* ignorat.

In vnum glomulum) Omnes libri no-
stri : *grumulum.*

270. Distributis dissitisq; generibus) Secu-
tus Pal. Cod. rescripsi : *distributis distinctisque.*

Sic ergo distinctis, & sub vno tecto se-
paratis amatoribus) Repono ex Pal. *sic ergo*
distentis & sub.

272. Proni foraminis lacinijs editi) Lege
ex Pal. & Fulu. *lacunis editi.*

Iamque & ipsæ semet muniebant voca-
les aquæ) Malui præferre lectionem Fulu.
Cod. *iamq; & ipsa semet mouebant u. a.*

273. Magna quædam mihi & alta prorsus
malefica) Emendabis : *maga. q. m. & altè*
prorsus m.

Mea pupula) Palat. *mea pupilla.* quod
minimè rejiciendum.

274. Monstratur iter inuium) Scriptus
Fuluij : *iter inum.*

Cuius telimine transmeatam simul com-
miseris) Ex eodem Cod. emendandum : *cuius*
te limite transmeato.

275. Offas polentæ multa concretas) Idem
ille Cod. scribit : *offas p. mulso contritas.*

Continuaueris claudum asinum) Cor-
rige : *continuaberis.*

Illicita affectare pietate) Bertin. & Pal.
afflictare. Fortè rectiùs : *afficiare*.

Vt vel vnam de manibus committas of-
fulam) Omnino emendandum ex vett. libris:
emittas.

277. Sedile dedicatum) Verè scripti : *deli-
catum*. & deinde : *protulit*. non, *perulit*.

Qui statim cooperculo reuelatus) To-
rum locum ex Fulviano Cod. ita restituo: *qui
st. cooperculo reuelato inuadit eam, crassaque so-
poris nebula cunctis eius membris perf.*

278. Perpressa Cupidinis bucula) MS. Ful-
uij : *pressa*. Sequutus Pal. scripsi : *prehensa
Cup. bucula*.

279. Dei conscripti Musarum albo) Qui-
dam libri non referunt illa : *Musarum albo* &
Dei conscripti rectè dicuntur.

Nuptialibus pedicis colliganda) Ful. *re-
liganda*. Pal. *alliganda*.

Et ad Venerem collocata facie) Omnes
libri rescribendum ostendunt : *collata facie*.

Poculum nectaris, quod vinum Deo-
rum est) Quid quæso nectar? vinum Deo-
rum. Appictum à glossographo.

280. Musæ quoque canora personabant)
Rectè emendabis : *Musa voce canora personab.*

Apollo cantauit ad cytharam, Venus sua-
ui Musicæ superingressa formosa saltauit;
scena sibi sic concinnata) Corrupta hæc &
mendosa ita restitue : *Venus suauis M. suppari
gressu formosa saltauit : scenâ ibi sic conc.*

Non-

Nonnulli tamen, immo promptiores
vulneratis domi relictis) Corrige: *nonnulli
tamen animo promptiores, vulneratis d.r.*

281. Vides istas ruinas proximas & præa-
cutas in his præminentes filices) Libri vete-
res deprauata hæc rectè restitunt: *Vides istas
rupinas proximas, & præacutas. Floridis: Agrum
scruposum, meras rupinas & senticetas colunt.*

Sed hirundinis tenue membranulum)
Fulvius malebat: *hirundinis.*

282. Vt me procurrente aliquantisper tra-
ctu sui sequeretur) Rectius Palat. *ut procur-
rentem aliqu.*

Non tauro, sed asino dependentem di-
rectè aniculam) Ociosa aut corrupta vox: *di-
rectè.* Vera emendatio Cod. Fulvii: *sed asino
dependentem Dircen aniculam.* Sanè vel hic lo-
cus probare poterat Fulviani Codicis præ-
stantiam. Nota fabula Dirces, quam zethus
& Amphion ad taurum indomitum devinxerunt.

Sumptaque constantia virili) Lego ex
eodem libro: *sumptaque audacia v. & mox: plac-
itis gannitibus. non, placidis.*

283. Meis virginalibus monilibus adorna-
bo) Vetus Ful. *manibus adornabo.* Quod re-
ctum censeo. Nam postea de bullis monili-
busque subiungit.

284. Latrones illos commeasse) Palat. *illas.*
Facile apparet emendandum: *illac commeasse.*

285. Bullisque multis aureis inoculatum,

veluti stellis relucentem) Pal. *bullis que multris aureis inauratum*. Nihil immutandum. Inoculatum, exornatum. ita & Tertullianus de veste. inde Cæcilius Balbus: *excacare vestem*.

284. Risu magno salutant) Omnino scribendum cum Palat. *risu maligno*.

Ac dum auida ferocitate cuncta con-
truncant) Alij libri: *voracitate*. haud dubiè
rectius.

286. Infutitium & fartilem asinum) Corri-
ge: *insuticium*.

AD LIB VII.

METAMORPHO- SEON.

288. Auctor manifestus facinoris postula-
batur) MS. Ful. *manifesti facinoris*. optimè.

289. Et innocentissimus contra noxiorum
ore plectatur) Cuius apparet scribendum:
noxiorum more plectatur.

290. Quos in sinu laciniae contexerat)
Quin præfero Pal. Cod. scripturam: *quos in-
sutos lacinia*.

191. Et statu procerum) Libri vett. *statura
procerum*.

292. Prætereuntem coram fueram aggressus)
Inhæret insigne mendum. Cod. Palat. le-
git: *prætereunte meorato fueram agg.* Bertin.
inorato fueram. Emenda ex Fulu. *prætereun-
tem Orato fueram aggressus*. Orato Macedo-
niae

niæ ciuitas. Hæc autem in Macedonia gesta narrat.

Plotina, quædam) Dele rð quædam.

293. Vnam mulierem putantes) Scribe ex MS. *Nam mulierem.*

295 Ac ne ipsam quidem sæpe & alijs dam-
nosam) Repone ex antiquo Ful. Cod. *sæpe si-
bi & alijs.*

296. Inde vobis epulas & alias res compa-
raturus) Scripsit Apuleius cum Pal. Cod. *e-
pulas saliares comparaturus.*

Vnum prælectum grandem hircum) Re-
scripsi ex Bertin. *unde prælectum.* in Pal. um.
quod haud dubiè idem notat. quanquam &
legi posset: *Vinum prælectum*

Insigni facunditate cuncta præministrat)
Scriptura antiqua verior: *insigni facilitate.*

Apponit satullè) Omnes libri vett. *ap-
ponit scitule.*

Insimulatione promendi, quæ poscebat
vsus) M S. Fuluij: *insinuatione.* Rectè Palat.
simulatione.

297. Quid si quomodo cæteri latrones per-
senferint) Sententia postulat vt scribatur:
quoquo modo.

Sed Lepolemmum sponsum) Palat. Cod.
Tlepolemmum. ita vbique reponendum.

Omnes partim parati morti) Rectius:
passim.

298. Prolatis erutisq; rebus) In quibusdam
MS. & Basiliensi editione vt notat Fuluius:

eruditisque. Sic apud Tertull. de Pudicitia:
Erudito mox utroq; corpore.

In proximas ripas) Nulla dubitandi ratio, quin Apuleius scripserit: *in pr. rupinas.* ut Palat. & Ful. Cod. præferunt.

Prolixè quæritabat) Pal. *quiritabat.*
Lege: *quuritabat.*

299. Sarcinis & cæteris iam nunc renunciaturus) Adde ex Palat. & *cæteris oneribus.*

Asino meo tributis) Scribe cum Ful. *asino modò tributis.*

300. Molæ machinariæ sub iugū me dedit) Ex Palat. rectè reposueris: *subiugum me dedit.*

Laboriosæ machinæ attento) Probabilis lectio MS. Fulviani: *laboriosa machine attrito.*

Ob admissuram veterem partim satianter. ac diu saginati) Non diu disputabo, quam proba hæc lectio, sed decretoriè dixerim recipiendam, quæ in veteribus libris: *ob admissuram Veneream passim satiati, ac diu saginati.*

301. Saxeas tantum fudes incurfando conturbabam ungulas) Palat. *saxeæ incurfando contribat.* Bert. *saxeas fudes incessando conturbabam ungulas.*

Et vlceris latissimi facto foramine) Malo cum Bertin. *vulneris.*

Lignorum verò tantum me premebat pondere ut sarcinæ molem elephanto) MS. Fulvii: *tanto me pr. p. ut fascium molem.*

302 Cædens fuste grauiissimo) Lib. Pal. *cædens fuste grandissimo, donec fomenti vice ipsa me plaga.*

Vt incessu modo commotæ) Malo cum Bertin. *incessu meo*.

303. Idque iurans & nonnumquam comminabatur) Bertin. *Idque iurans etiam nonn.*

Calces validos extuleram) Palat. *validos in ea extuleram*. Scribo : *Calces validos in eum ext.*

Propereque funiculis constrictum) Longè melior Fulu. libri scriptura : *me satis onustum funiculisque constrictum propere producit in viam*.

Iamque fomento tenuis calescens) Sequiti fumus Cod. Bertin. in quo legitur : *fomento tenui*. Quanquam Plauto in Bacchid. *tenuis, funis seu laqueus*.

Moram non sustinet, sed meliora consilia præuertitur) Lege ex Palat. *moram non sustinens meliora consilia prau.*

304. Siue illa sit vetula mulier, siue viro nubilus) Inuenustum verò asinum si vetulas amator appeteret. quare ex MSS. consensu emendandum : *siue illa sit scitula mulier, siue virgo nubilus*.

Auersam Venerem inuitat ad nuptias) Omnino restituendum ex Palat. & Fulu. *auersa Venere inuitat ad nupt.*

305. Quod nisi ploratu gestuque femineo) Corrige ex iisdem libris : *questuque femineo*.

Nam corium affirmatum cineris inspersu) Rescribe : *offirmatum*.

Eiusque mortem) Forte melius in Pal. & Fulu. *eisque*. Iam.

Iamque de cuiusdam) Adde ex Pal. *Iamque me.*

307. Quippe consuetus ex fortuna concidi fustibus) Ita viri eruditi lectionem vulgarem refinxerūt. Ea est : *consuetus ex forma concidi fustibus.* Ful. Cod. *consuetus concidi fustib.*

308. Sed planè concinnatum, solutum) Omnes ferè libri veteres : *sed planè concitatum, solutum.* rectè.

A D L I B. I I X.

M E T A M O R P H O.

S E O N.

311. Proxima ciuitate) Bertin. *ex proxima ciuitate.*

312. In profundam romam Cupidinis) Optimi etiam libri hanc lectionē retinent, quam tamen non capio. Alij ineptiorem præferunt. In quibusdā verò antiquis : *in profundam rui-
nam Cupidinis.* quod recipiendum existimo.

Cum nec clandestinis colloquijs) Cod. Ful. & Pal. *quo vel clandestinis colloquijs.* optimè.

314. Et incendio feritatis ardescens, dente compulso) Malui ex Bertin. *inc. ferocitatis ardescens, dentium compulso.*

Feræ quidem parceus) Idem Cod. *per-
percit, sed equi.*

315. Plagosa vulnera contegenti) Lege ex Ful. *plagosa crura conteg.*

Omnia quidem lugentium officia finxit)
Vulgata

Vulgata lectio minimè rejicienda: *officia sol-
lenter affingit*. Eandè & Fuluij Cod. agnoscit.

317. Familiares ac necessarios nuncios) Re-
ctè Palat. Cod. ignorat vocem: *nuncios*. quæ
ab aliena manu accessit.

318. Sanè cruenta, & pallore deformem at-
tollens faciem) Leg. *sanie cruentam*.

Lancea mali Thrasylli) Pal. *sed lancea*.

Vt primum mæsta quicuerat) Malo cum
Berti. *ut pr. mæsta conuiuerat*.

Lacrymis emanantibus decoras genas
contundit) Caussam non video, cur ita erudi-
ti scribere voluerint. Vereor, ut nimis audaciæ
suæ indulserint. Vera lectio antiqua: *decoras
genas cohumidat*, quanquam haud malè scri-
pseris: *confundit*. Petron. *Vt verò sponsia vda
facies plorantis deterfa est, omnia lineamenta
confudit*.

319. Susurros improbos inuergere) Penè in
eo fui, ut cum Palat. scriberem: *inurgere*.

320. Et imperio Charites adornatus) Lego
cum eodem lib. *ex imperio Ch. adornatus*.

En carus maritus) In quibusdam libris:
en carus mariti. optimè. ita enim Thrasyllus
simularat. Carus, amicus. ut alij notarunt.

Beatè somniare. non ego gladio, non
ferro petam) Corrige; *beatè somnia*. non ego *te
gladio*.

322. Munita sepultura ibidem marito per-
petuam coniugem dedere) Emendo: *unita
sepultura ib. m. p. c. reddidere*. ut Palat. præfert.

Hic ille longo trahens spiritu) Idem
Cod. legendum ostendit : *Hac ille longos tra-*
hens spiritus.

Mutati domini) Ful. *domini.*

325. Confertæ iuventutis strepitu) Scribe
ex Palat. *conferta.*

326. Paululum conquiescere) Cod. Fulu. &
Pal. auctior : *refectui paululum conquiescere.*

329. Multiiuga scaturigine) Elegantius in
Fulu. *multiuaga.*

330. Beata celebritas) Repone ex eodem li-
bro : *crebritas.*

Quo vendi cariores videremur) Ita ple-
rique manu exarati libri. Scribo : *quo veni-*
cariores. Nonnullæ editiones : *vendibiliiores.*

333. Præsepio me proximum deligant) Re-
tè in Ful. Cod. *proximo.*

334. Quidam tunicas albas, in modum lan-
ciolarû quoquo versum fluente purpura de-
pictas) Cape *χιτώνας ποσειδωνέας.* Alij emen-
clare conati : *in modum laciniarum.*

336. Iam iamq; vicinos undique partientes)
Repone ex antiquis exemplaribus : *percientes.*

338. Altius filio suo paruulo consalutato)
Ingeniosè rescripseris : *artius filio s. p. consa-*
utato.

Destinatâ etiam lanienâ, cultros acue-
bat) Melius in Fulu. *destinata iam laniena*
cultros acuebat.

METAMORPHO-

SEON.

343. At ego misera & pernox & perdiem)
Palat. Cod. *& per noctem & per diem*. Haud
malè alij : *& pernox & perdia*.

Et prandio matutino saucia) Aldina e-
ditio : *satis*. Emenda ex lib. Ful. *satiata*.

Quod semper vacuum) Corrige ex Pa-
lat. *quod superuacuum*.

Quin itaq; percingeris) Lege : *præcingeris*.

345. Sorte vnica casulis pluribus enotata).
Miror equidem neminem monuisse legen-
dum : *casibus*.

Diuinum caperet auspiciu) Fortè me-
lius in palat. *cuperet*. deinde : *diuinationis eius*,
dele *tò eius*. auctoritate libri.

Additam victoriam) Bertin. *addictam*.
Addicendi verbum vulgatum in hac re.

346. Mendoso risu cauillantes) Ful. *men-
daci*. alij : *mendico*.

348. Iamque maxima diei parte transacta
defectum alioquin, me helcio sparteo dimo-
to applicant præsepio) Scribe & distingue :
transacta, defessum alioquin me, helcio.

Subita sectæ commutatione) Ful. Cod.
facti comm.

349. Pedes annulati; cum lurore deformes)
Ipsa sermonis ἀνολῶσις postulat, vt legatur :
cutim lurore def. Ful. Cod. *tum lur. def*. Vn-

Vngulas multiuia circumcissione in enorme vestigium porrecti) Lege : *circumitione*. Vel : *circuitione*. Si enim circumcisæ vngulæ, non porrecti muli in enorme vestigium, sed in exile, imminutæ vtique vngulæ. quare cum in enorme vestigium porrectos scribat, vera erit lectio : *multiuia circuitione*. Intelligit vngulas crebro & frequenti circuitu dilatatas. Supra hoc libro : *multiuios circuitus* dixerat.

350. Præ ceteris suaue comptam) In quibusdam lib. *suaue comperiam*. Fortasse : *gnaue comperiam*.

Et ad vltima salutis iam detrux. summisso capite mærebam) Acumen aliorum hanc lectionem peperit, quam tamen cur recipiam non video. Cod. Palat. *salutis tandem trussumisso*. Facile apparet Apuleium scripsisse : *iam detrusus, summisso c. m.*

351. Vino mero mutuis vicibus velitatas scænas fraudulentas) Ita plerique libri. Non malè emendabis : *mutuis vicibus velitatas canas, fraudulenta in exitium*. Sed præferenda Bert. Cod. scriptura : *velitata, scenas fraudulentas in exitium m. m. s. ambagibus construebat*.

Die quadam timidæ illius aniculæ fermo talis meas adfertur aures) Nullibi apparet timor huius aniculæ ; quare scribendum arbitror : *remulenta illius anic.* deinde in Cod. Pal. Non, *adfertur*. sed : *defertur*.

Quem sine meo consilio) Lege ex Ful. *qua sine meo*.

352. Dominæ custodiam) Palat. *custodelam*.
Apuleiano more.

356. Vultu turgidus) Ex eodem : *vultu turgido*.

Et ad crudelitatem delapsus [Barbarus]
Mendosè. Recte verò idem ille Cod. *credulitatem*.

358. Sed vt primum antecursoriam potionem) Hanc lectionem concinnauit nobis Be-roaldus, quam postea alij receperunt. Cod. Pal. & alij libri antiqui *occursoriam potionem*. verè & ex more prisco. Diog. Laërt. in Menedemo.

Quo frumenta purgari consueuerant)
In Vulgatis & Palat. *quo frumenta confusa purgari*. Bertin. *confrixa*.

359. Suffusa candido fumo sulphuris) Palat. *suffixa*. Ful. *suffisa*. Emendabis : *laciniæ circumdatas suffitas cand. f. s.* Proprium hac in re verbum.

Quæ res erat) Scribe ex Palat. *quod res erat*.

361. Ad locum proximum bibendi causa prominabat) Nemo est, quin corrigendum videat : *ad lacum proximum*.

Nec ad exemplum machinæ truculentæ)
Liber Fuluij : *naçtina truculenta*. Vnde fortè : *nacca*. vt vxorẽ fullonis seu naccæ intelligat. Nisi potius : *naçtina*. pro naccæ vxore. Alijs visum : *mæcha truculenta*. Sed inuita necarat adulterum mæcha. quare machina potius occiderat ; viminea scilicet cauca.

362. Atque

362. Atque eas liberas & connubia lege sociatas) Sunt qui legant: *neque eas lib. sed conn. l. f.* Sed nihil immutandum.

363. Flebili centunculo semiamicta) Fortasse rectius: *scissili cent.* Scindere vestes in luctu & re anxiamoris vulgati. lib. VII. *Adhuc flentem, adhuc vestes lacerantem.* lib. IV. *marantem, & crines cum veste sua lacerantem.* Quid. IV. Metam. *Deplanxere domum scissis cum veste capillis.* Herodian. lib. I.

364. Filia eius occurrit) Ex Pal. *accurrit.*

365. Tradita mercede) Vel potius: *merce.* Scilicet, herbis, quas vendebat hortulanus, ita Fulvio visum.

366. Similis oppido, sed tenuis) Scribe: *similis, sed oppido tenuis.*

Clamore genuino) Omnes libri: *clangore.*

367. Quod merito perhorrescerent) In iisdem libris: *quod omnes merito perhorresc.*

368. Finiumque inani commota quaestione) Palat. *finiumque manu commota quaest.* Alius Codex: *finiumque viarum commota quaestione.*

369. Parui se pendere tot mediatorum praesentiam) MS. *meditatum.* Alius: *meditatorum.* Quaestio finium mota. Locus igitur erit terrae menforibus. Quare emendandum: *tot metatorum praesentiam.*

Vicinum illum auriculis per suos servulos sublatum) MS. *anniculis.* Corrigendum: *anniculus per suos servulos sublatum.*

Abiecta per Agros exicare cadauera) Palat. *essicare*. Rectè in Ful. Cod. *esitare cadauera*.

371. Et sanguine trium fratrum insatiabilis, credulitatem tuam pasce) In Pal. *insatiabilem tuam crud.*

372. Quoad super mensam cæruleus corruens) Nihili & corrupta lectio. Scribe: *cervinum corruens*. quod & Iosepho Scaligero, heroi incomparabili, placuisse memini. In quibusdam libris: *tremulus corruens*.

Retro, quam veneramus) Rectè: *quæ vener.* ex Pal.

374. In ipsa tabernacula) Bertin. *tabernacula*. vt expressi.

375. Contra milites) Ex MS. Ful. *contra milites*.

AD LIB. X.

METAMORPHO-

SEON.

377. Et scutum ceteris his longius lucens) Alij notarunt in antiquis libris legi: *cetera longiorem lucens*. Fortasse: *ceteris longè relucens*. Sed scripserat Apuleius: *ceteris his longius relucens*. his, id est, vulgaribus. Nam V.C. *cetra longius lucens*.

378. Marcentes oculi, lassa genua) Quidam libri: *lapsa genua*. non omninò malè.

382. Partim populariter compescere) Omnes scripti: *populares*.

383. Primus accusator intendit) Antiqua scriptura : *incedit.*

Sed quæ planè concepi) Emenda ex MSS. *comperi.*

Atque illum promptissimum servum) Ex iisdem lib. *potissimum servum.*

389. Quod furatis clanculo partibus) Pal. *quod quotidie furatis.*

392. Absurdè locutus es furcifer) Palat. & Fulu. *iocatus.*

Vt quod nollem relato, quod vellem reiecto capite monstrarem) Emenda : *ut quod vellem relato, quod nollem, reiecto cap.* Vel potius ex Bertin. *deiecto capite.*

Atque hæc omnia facilè obediebam) *ἀπακινῶς.*

395. Lucro suo tantum contentus annuit) Pal. *consensu annuit.* Lego : *tandem contentus.*

Terrestre nobis cubitum præstruunt) Scribe ex Bertin. *præsternunt.*

Etiam nares perfundit meas) Plerique scripti : *nates.*

398. Et arcanis domus venerabilis silentij custodiam tradidit) Lege ex Bertin. *Et arcana domus ven. silentij custodia tradidit.*

399. Hæc enim sola sciebat) Ex eodẽ Cod. reponendum : *Hoc enim nomen sola sciebat.*

Et quæ minimè ut par erat illata est) Idem ille lib. *Et minimè, ut par erat, illatam.*

400. Nec cum obstinatione sacrilega) Quidam

Quidam libri : *ostentatione*. vt mox : *obtestationibus*. pro . *obstinationibus*.

401. Sed mulier vsquequaq; suæ simulatæ fidei suppressens faciem , prætendens imaginem) Elegantius libri vulgares : *vsquequaq; sui similis fidei supp.* opponit faciem & imaginem. illam veritatis , hanc simulationis.

403. Planè tenui specula) In MS. Fuluij : *Planè, vt potui, tenui.*

404. Nunc in orbe rotarum flexuosi) Repone ex Ful. & Pal. Cod. vocem Apuleio familiarem : *rotatim flexuosi.*

405. Membrorum voluptatē graphicè lasciniaret) In plerisque antiquis membranis ; *liciniaret*. Bertin. *lasciniaret*. Liciniaret , id est , intorto & implexo volumine obuelaret. Licium *μῑτ*Ⓞ. inde licinus *μῑπν*Ⓞ. Apuleio Marfyas coma relicinus, *ἀνὰ θριξ*. & Alexandri frons relicina. hinc & Liciniorum cognomen. Licini boues Seruio siue Philargyrio III. Georg. quibus cornua sursum versus reflexa. A Licio igitur licinus & liciniare, id est, obtegere velamento intorto. Apuleio obtegere.

Color Deæ diuisus in speciem) Sequentiā ostendunt emendandum, vt in lib. Ful. legitur : *diuersus in speciem*

Quorum capita cassides æratæ contegebant) Ful. Cod. *obbata*. Alius ; *bata*. In Pal. *cassides obata*. hoc est, ouatæ. Cassides forma
ouata.

ouata. Hæreo, quid potissimum sequar, nisi quod hæc diuersitas Pal. libri scripturam veriore præstet. Tale etiam illud: *procedens quieta & in affectata gesticulatione*. Vbi in Pal. *præ cæteris quieta*.

406. Oculis inspectu minacibus) Bertin. & Pal. Cod. *oculis in aspectu min.*

Citato & intorto genere, gesticulatione alacri demonstrabat Paridi) Mutila hæc & deprauata iam alij monuerunt. Cod. Pal. *intorto genere gesticulationis*. Sed ineptè refertur, vox: *alacris* ad Paridem. Nisi fallor scripsit Apuleius: *citato & intorto femore*.

Teretes & lacteos puellios) Nihil muto. quamuis in scripto Fuluij: *teneros & lacteos*, vt sæpè aliàs Apuleius.

Dominæ voluptatum Veneris coma blandientes) Voluptatum domina Venus. At quomodo Veneri sua ipsius coma blandiuntur? Absurdè dictum. Cod. Bertin. *veris comæ*, ostensa est ad verum via. Scribendum enim censeo: *domina voluptatum veris dono blandientes*. Iaculis florum Deam propitiant. Ergo blandiuntur veris dono. Nempè, floribus, qui veris donum & munus. Vt est in Peruigilio Veneris.

409. Cenchreas, quod oppidum adeunt nobiliss. coloniarum Corinthiensium) Loquendi genus rarum: adeunt, pro accolunt. Bertin. *audir*.

METAMORPHO-

SEON.

411. Nudis ignibus nutriens læta semina)
Manifestò vera lectio, quam præfert Cod.
Fulvii: *vdus ignibus.*

412. Passim dispersi) Omnes libri: *passimè
dispersi.* Voce Apuleiana.

Vel immò argumentum lunæ) Ingenio-
sè Ful. Vrsinus legendum coniecerat: *vel in
modum semestris luna.*

Per intextam extremitatem, & in ipsa eius
planitie stellæ coruscabant) Non temerè di-
scedo à vulgatis: neq; tamen prorsus negli-
gam recensere, quæ aut meliora in manu exa-
ratis, aut ad meliora viam aperiunt. Legitur
autem in Cod. Bertin. *per iniunctam extremi-
tatem, & in ipsa oris planitie.* Limbum pallæ
describit. ea prætexta erat, ideoque malim:
intextam. quam, *iniunctam.* Legendum verò:
& in ipsa ora planicie.

414. Pompam meam, volentia fretus) Scri-
be: *pompam, mea volentia fretus.*

416. Incessu perfluo feminam mentiebatur)
Ambigo an præferenda quorundam librorū
scriptura: *incessu superfluo feminam ment.*

418. Lucernam præmicantem porrigebat
lumen) Repone ex Bertin. & Palat. *pramican-
tem claro porrigebat lumine.* quamquam in Pa-
lat. *pranitentem.* Alta-

Altaria, id est, auxilia) In plerisque: *idem auxilia*. Fortasse: *item ancilia*.

419. Ille superum commeator, & Inferum) Hæc loco suo mota substituenda illis verbis: *attollens canis ceruices arduas: ille superum*.

420. Fulgente auro figuratum. Vrnula faberrime cauata) Scribe & distingue ex Palat, *figurata urnula, faberrime cauata*.

Sistrum deæ coronam, mihi etiam hercules coronam consequenter) Mendosa hæc sunt. & restituenda ex Ful. Cod. hoc modo: *sistrum Deæ, mihi coronam; & coronam hercules consequenter: quod tot ac tantis exantlatis laboribus sauisssimam Fortunam superaram*. Verè, inquit, mihi coronam, post tam graue tot laborum & periculorum certamen.

422. In aspectum meum attonitus) Malo ex Bertin. *in aspectu meo attonitus*.

Produxit malitia) Lege ex Pal. *perduxit*.

424. Huius aluei felicitis nitens carbasus, litore votum ingestans progerebat. Ecce litteræ votum instaurabant) Mirum in modum hæc deprauata, in quib⁹ restituendis alij frustra laborarunt. Videtur autem scribendum: *carbasus, litteris votum ing. progerebat. Ea litteræ votum instaurabant*.

Insignis carchesio conspicua) Lege: *insigni*.

Simili structu pompæ decori) Bertin. *seruili ritu pompa*. Scribe: *Similis ritu pompa decori*.

425. Intentus Deæ specimen) Pleriq; scripti : *intentans*. Emendabis : *intentus in Dea speciem*.

427. Velis candentibus reductis, in diuersum Deæ venerabilem conspectum apprecamur) Distingue : *reductis in diuersum, Dea venerab.*

Cognitis scilicet famulis meis) Scribe : *Cognatis scil. famulos meos*.

Quem diuersè distractum notæ dorsualis agitatione recuperauerant) Lege cum scripto Fuluij : *agnitione*.

Spe futura beneficijs præsentibus pignerata) Ex eodem libro rectè emendabis : *spe futuri*.

Vt me noctis societate tandem arcanis initiaret) Hæc ita exhibuerunt recentiores Apuleij editiones. Vulgo : *Vt me noctis sacra tandem arcanis initiaret*. Pal. *noctis sociata*. Sequenda est scriptura antiqua : *ut me noctis societate tandem sacris arcanis initiaret*.

431. Linteo & rudi me contactum amici- mine) Bertin. *linteo undiq; contactū amicimine*.

432. In adspectum populi errabam) In eodem lib. *populus errabat*. Nempe vt adspicerent Apuleium exornatum.

Sed tamen Deæ monitu) Pal. *sed tandem*.

433. Luminas solem : regis mundum) Initio huius libri apprecatur Proserpinam, seu Phæbi sororem. Eandem nunc quoque fufis precibus inuocat. Quare scribendum : *illu-*

minaris à sole, retegis mundum. ut est in Palat. Cod. Nam quod in priori oratione siue hymno: *Solis ambagibus dispensans incerta lumina;* nunc denuo exprimit.

Gaudent numina) Lege: *lumina.*

Nutriuntur nubila) Palat. *nutriunt.* Col-
ligunt aquas. Sed fortassè haud malè rescri-
pleris: *mugiunt nubila.* quo loquendi genere
usus libro de Mundo.

434. Augusti portum celerrimè, ac de hinc
carpento peruolaui) In vulgatis: *hausi por-
tum.* in Bertin *hauxi portum.* Nisi fallor, non
reijcienda erat tam facilè hæc lectio. Nam
haurire portum dixit, ut Petron. *libare limen.*
Aristophanes: *ῥέπειν τῆς θυλάκης.*

435. Reformationis meæ alienum nomen)
Repone ex MS. Fuluij: *deformationis meæ
non alienum nomen.* Alludit ad sui in Asinum
metamorphosin. ideo Asinij Marcelli haud
alienum nomen suæ deformationis.

De eius ore, quo singulorum facta dicat)
Omninò emendandum: *quo sing. fata dicat.*

436. Impænitendæ te pauperiei contraris
comitem) In Bertin. *contraris coniectore.* In Pa-
lat. *contraris commictem.* Vera lectio in Cod.
Fuluiano: *contraris committere.*

437. Tertiam quoque teletam suscitare)
Malim: *susceptare.*

438. In eodem fano depositas) Fortè recti-
us in Pal. *in eodem solo depos.*

AD APOLOGIAM.

441. Ob mercedem & auctoramenta impudentiæ deprehensa haberi) Rectius visum: *depensa.*

447. Sine noxæ periculo exsculpit) Aldus: *exscalpit. καὶ τῶν* Aristotel.

Tam proximum argumentum) Sine caussa alij hæc mutila existimarunt. Notandum loquendi genus. Eadem Apologia: *Quo proximo signo ad accusandum magia sit inductus.* Et deinde: *Nimis patiens vir es, & oppidò proxima humanitate.* Vbi frustra substituunt: *maxima.* Adferenda vera scriptura apud Minutium Octauio: *Quid Maro? Nonne apertius, proximius, verius.* Mendosa enim hæc esse, sine caussa suspicatus sum.

448. Num ergo hæc sunt crimina mea? & nomine erratis. qui me Magiæ detulistis) Scribe ex V. *Non ergo hæc sunt c. mea. & nomine errastis.*

Et Critias mea delicia) Mira varietas in antiquis libris, quorum vnus sequentem versum ita legit:

Par in amore meo biga tibi remanet.
deinde: *potiar. non, potior.*

Serta tuo genio) Ex eodem lib. scriptum: *facta tuo g.*

Quod ei sit Plania) Cod. Fuluij: Plautia.

451. Nouissimum versum eius) Nemo est qui non videat emendandum: *notissimum.*

454. Ad omnem nutum hominis sui morigeram) Scribendum arbitror: *domini sui.*

458. Ita & tibi umbra ignobilitatis approbatore obstitit) Ita libri vulgares. Nonnulli antiqui, quos eruditiores secuti: *opprobriorum.* Sequutus vestigia vulgarium & MSS. restitui: *umbra ignobilitatis à probatore obstitit.* ut apud Varronem de re rustica: à sole obstare. & apud Ciceronem, illud Diogenis ad Alexandrum: à sole mihi obes.

Ego adeò seruo. tu an abeas ad agrum colendum) Planè rescribendum censeo cum eruditissimo Mercero: *Ego adeò seruos, tu an habeas ad agrum colendum.*

460. Aduersum diuitias possessa) Fuluij liber: *aduersa diuitijs.* Sed hæc verba loco suo mota, ita restituenda: *Enimvero paupertas olim Philosophia vernacula aduersum diuitias possessa est: frugi, sobria.*

466. Arbor infecunda & infelix, quæ nullum fructum ex sese gignit) Quæ arbor infelix? quæ nullum fructum ex sese gignit. Quin manifestè vides hæc à manu glossographi. Transtulit autem ex Festo, qui scribit, Cato- ni arbores infelices, quæ fructum non ferunt.

Quippe illa terra alumna) Ful. Cod. *illis.*

467. At non contraria accusatis? peram & baculum ob auctoritatem; carmina & speculum ob hilaritatem) Scio veram emendationem, quam suggessit V. C. *An non c. accusatis? peram & baculum ob austeritatem.*

468. Scc-

468. Scelera immunia) Lege : *immania*.

Ab eruditiss. ei aduocatis) Ex V. *eius*.

472. Immane quanto angori) Restitue ex V. antiquam phrasin : *immane quantum*.

473. Neque in piscatoribus mercede inuitatis, ad quod solent ; ad piscem capiundum) V. Fuluij : *atque solent*. Scribe : *mercede inuitatis, quod solent, ad piscem cap.*

475. Cæterū ad Magiam nihil. Quanquam videatur nihil adiutare, dicam vnde id conie. Etem) V. C. *ad magiam nihil quicquam videatur adiutare. Dicam vnde id coniectem*.

476. In littore Italiæ suæ, quam subsiciuam Græciam fecerat) Scribe ex eodem libro : *Italia, sibi quam subcis*.

Τοῖα δὲς) Aptiores versus explendæ huic lacunæ censebat Ful. Vrsinus, qui extant Iliad. λ.

Ἡρεσβυτάτῃν ἢ θύγατῃ εἶχε ξανθὴν ἀγαμήδῃν,

Ἡ πόσι φάρμακα ἤδη ὅσα τρέφει δῖος ἕρως.

477. Mercurius carminum vector) Quasi cantamina, vt nuncius & alatus subueheret. Veram tamen lectionem existimarim : *Mercurius animarum vector*.

482. Ob argumenti solertiam, & cothurnum facundiæ) Fulu. & *cothurni facundiam*.

483. Ita enim appello) V. C. *Latinè appello*.

484. Q. Ennius Edesphagitica, quæ versibus

bus scripsit) Hæc scriptura antiqua, quam tamen falsam alij iam olim euicerunt. Clariss. Casaubonus scribendum arbitratur: Edestis aut Phagicis. Sed nō valde vsitatum fuit antiquis duplici titulo monumenta sua insignire, nisi illud argumenti varietas, aut certa quædam ratio postularet. Nulla vero diuersitas inter ἐδεσθαι καὶ φαγικά. vnde & illa similium vocum repetitio minùs elegans. Et Græcos huius argumēti opera ἐδεσθῶν inscripsisse comperimus. vt apud Latinos eorum imitatione Varro Mænyppeam περὶ ἐδεσμάτων, teste Gellio lib. VII. cap. XVI. Versus autem isti, quos recitat Apuleius, ostendunt Ennium hoc poematio recensuisse omnis generis suauia quæque, & commendatione gulæ nobiliora. ideoque haud absurdè veteris scripturæ vestigia secutus, titulum operis fuisse dixeris: Hedyphagica. Notum vero Latinis familiare à Græcis sumere operum argumenta, ipsasque adeò inscriptiones; multa ab iisdem mutuata transferre, multa de suis adtexere. Ita cum ex Athenæi lib. VII. colligimus, Archestratum confecisse opus planè gemini argumenti, quod ἡδυπάθειαν inscripserat: plurimique ex illo versus reliqui, quos Ennius transcripsit & vertit, omnino verisimile eundem auctorem, à quo argumentum, ipsumq; adeo opus mutuatus, in titulo quoq; secutū. Quare in Apuleio reponendum: *Hedypatheticus, quæ versibus scripsit.*

491. Vertigine sui corripit) Editiones omnes : *corrigit*. Lege : *coarguit*.

492. Et si nihil ad religionem suffragaretur) Corruptè. Fortassè rescribendum : *nihil ad delationem suffragaretur*.

Tamen, ut omnia, ita hoc quoque ultro prouoco) Plerique libri vulgati : *ita hos quoque vitro prouoco*. Refer ad clepsydram iudiciariam. Suidas εἰς τὸ ἐφ' ὕδατος.

493. Res est legibus delegata) In V. C. *deligata*. Fulu. *denegata*.

494. Quod cur quæque facta sint expendant) Fulu. *expendant*.

495. Ut ne quid auribus tuis, & doctrinae tuae congruent) Scribendum ex V. *ut ne quid dignum auribus tuis*.

496. Modo excessit) Vera & antiqua scriptura : *modum excessit*.

Concrementa varij fellis) Aptius existimarem : *amari fellis*.

497. Et sapientes meatus obruit & obturbat) Si mei iudicij res esset, legerem : *obstruit & obturat*. quemadmodum & Fulvio visum.

Cui ego fidem arbitratus, causam diuini morbi esse) Fuluij Cod. *cui ego fidens, arbitratus causam d. rectè*.

Tempora pulsata) Emenda ex V. *tempora pulsantia*.

498. Temporibus statutis) Idem V. *statis*.

Ad meam ratiocinationem rectè factum esse conueniat) Vera emendatio Ful. *ac mea ratiocinatione rectè f.*

499. Non

499. Non est in accusando versutia) Re-
posui ex antiquo: *Non est tua ista in accusan-
do versutia.*

501. Vt quod deprehensum & detentum)
Manifestè verum: & *detectum.*

Quippe omnibus sicut fortè negocium
Magiæ facessetur) Facile apparet scribendū:
Quippe omnibus, si cui fortè negocium.

503. Oeam) Ita ubique Ful. Cod.

505. A cæde & fumo, & auiū plumis com-
perisse) Quid si legamus: *à cinere & fumo.*

507. Hæc fabra tecū hesternæ die animad-
uerti) V. C. Fuluij: *hic fabra.* Viri docti e-
mendarunt: *hac fabricantem hesternæ die.* Ca-
saubonus: *hanc fabram technam.* Nec dum
me expedio. Quid si legamus cum Fulvio:
Nam equidem hac hora tecum hesternæ die. Sed
non tenet in V. C. *fabra.* Fortassè: *Nam eq.*
hac sapra hesternæ die animaduerti satis notabi-
liter in m. f. tibi. Æ. obructantem. Sapra, σα-
πρά. Optimè ad sententiam; aptumq; obru-
ctandi verbo. Ita *σαπρὸς λόγῳ.*

508. Ne cum sub tam seueris oculis tuis
constitueret) Nemo est quin fateatur scriben-
dum: *ne eum sub tam seu.*

Ructus. Nam patrimonium) V. *ructus*
spinam. Nam patrimonium. Non capio hæc
deprauata. Et tota quidem periodus parum
sana. Rectius haud dubiè scribas: *cilia tur-*
gentia, rictum hiantem, salinosa labia, vocem
absonam, manuum tremorem, ructus fetidos. I.

Atiusmodi enim voces, aut ijs similes desiderari, ostendunt reliqua periodi membra.

521. Ego ex fatigatione itineris aduectus) Bono meo periculo emendabis : *adfectus*.

522. Basilicam, qui locus auditorij erat) Quidam libri posteriora hæc verba ignorant. & rectè abesse poterant.

523. Pari pertinacia prohibitum esse) Scribe : *prohibitum isse*.

524. Hic Æmiliani huius fax & flagellum) Rescribendū : fax & flabellum. vt vbiq; conformis sibi translatio. Quanquam hæc fine caussa sollicitamus. Alludit enim ad morem theatralem, quo receptum, face & flagello pugnantes incitare. Tertull. aduersus Gnosticos: *Cæstus dilaniant, flagella dilacerant. Nemo tamen agonis præsidem sugillauerit, quod homines violentia obieceret.* Suid. *λύγοι*.

Quæ istum deperduint multa sunt) Melior hæc lectio, quam quæ hæctenus ab alijs vulgata. Nisi tamen excidisse dicamus antiquam vocem : *perdepsuint*. atqui ita scribendum erit : *qui istum perdepsuint multi sunt*.

525. Pax, inquit) Omnes libri antiqui: *Flax*, inquit. Hoc me induxit, vt alios sequerer, qui legunt : *Pax inquit*. quam vocem interpretatur Hesychius.

Nec quidquam ei relictum est ex largiore fortuna) In Fuluiano Cod. *Nec quidquam ei relicuum est*. Lucretius : *Et iam relicuo reparari tempore posset*. Lib. IV. *Relicuas tamen*

essentias in mente patentes. Fulgentius Mytholog. Quasque soror licuit, frater pede temperat undas.

527. Non mediocre pertinaciæ adiu-
mentum) Haud malè Cod Fulu. *alimentum.*

Rufini ex oratione secū expostulari) Præ-
ferenda scriptura antiqua: *Rufini exhortatione.*

528. Sine cludine saltas) Ita vulgati. Nec
desunt viri docti, qui hanc lectionem specio-
sè defendunt. Alij verò scribendum censent:
clunaclo. In antiquis exemplaribus: *sine cla-
dio.* hoc est, gladio. Non discedo à vulgatis.
Gladio autem accinctos saltasse fabulas, in
quibus cædes, præter alios docet Tatianus
aduersus Græcos.

530. Superest ea pars epistolæ, quæ similiter
pro me scripta, in memet ipsum vertit cor-
nua, ad expellendum à me crimen magiæ, se-
dulò missa, memorabili laude Rufini vocem
mutauit) Mirum in modum turbata hæc &
corrupta. Vulgò: *sedulò omissa, memorabili l.*
R. vice mutauit: Emendo: *pro me scripta ad
expellendum à me crimen Magia, in memetipsum
vertit cornua; sedulò omissa memorabili fraude
Rufini vicem mutauit.*

532. οἰκεῖον ἡμῶν) Lege: ὑμῶν. & deinde:
καὶ ἔλθετον νῦν πρὸς ἐμέ.

534. Tunc quod in cubiculo agat perqui-
ris? ne mater tua non dico amatrix, sed ne o-
mnino femina est) Obscura & inuoluta rectè

emendabis hoc modo: *Tunc q. i. c. agat per-
quiris, non dico mater tua amatrix, sed ne o-
mnino femina? est ne ut in ea cogites nisi unam
parentis religionem.*

536. In isto coetu legis, in quo si aliquem
poëtam lasciuiolem iubereris legere profe-
ctò non auderes, pudore tamen aliquo impe-
direre) Quæ sententia ex his elici possit non
disputo. Veram lectionem antiqui Cod. asse-
rere non verebor. Ea est: *profectò non abnue-
res, pudore tamen al. imp.* Si omnino non au-
deret, nullo iam opus pudore, quo impedire-
tur. Ut autem notet impudentiam Pudentis:
Tu, inquit, si iubereris in hoc coetu poëtam
lasciuiorẽ legere, nō abnueres quidem: ita te
nullus eius respectus, quæ tua est impuden-
tia, inhiaberet, aliquis tamen pudor impediret.

544. In prædijs vili æstimatis) Malim: æ-
stimatu.

550. Malum filium beneficio vinceret) Li-
ber vetus: *vinceret.* Nihil muto. Salustius:
Iugurtham beneficijs vincere aggressus.

Filiam Rufini, malè compertam) Fortè:
maleficij compertam.

Puer hoc æui in conuiuio agitat) Dele,
in conuiuio. Superflua enim esse sequentia
ostendunt.

555. Imò contra vbique si cum septem pen-
nis eum tenui) Locus verè desperatus: vnde
& aliorũ ingenia mirum in modum exercuit.
Alij enim emendarunt: *si conseptus pinis. vel:*

conseptus pinnis. Alij: *si conseptum penè.* parum quidem aptè ad sententiam Apuleij, si tantum ex parte, nec integrè honorem Philosophiæ defendisset. Clariss. vir Isaacus Casaubonus Castigationibus ad hunc librum, legendum existimat: *si circumseptum pennis eum tenui.* & capit de Æmyliano, præcipuo Apuleij accusatore, tanquam si eius calumnijs ita respondisset, ut non solum innocentem se, sed illum amplius ubiq; fontem probasset. Ductus autem sermo à venatione ferarum, quæ fit formidine. Cōmentario in Athenæum lib. XII. cap. XII. scribendum adfirmat: *si captum suis-met pennis eum tenui.* Prouerbiū Græcorum: τοῖς σκευῇ περὸς αἰλί(κεος), de ijs, qui proprijs artificijs delusi tenentur. Cæterum, si rectè capio mentem Apuleij, non de Æmiliano, alijsq; accusatoribus loquitur; sed honorem Philosophiæ se vsquequaque munitum aduersus illorum calumnias præstitisse ait. Quare apertior longè sententia, atqui ex mente Apuleij, si legamus: *imo contra ubique si conseptum penitus eum tenui.*

A D F L O R I D A.

356. Veniam postulare, donum apponere) Hæc est vera lectio corruptissimi loci. vel potius ut Fuluius: *veniam postulare, votum apponere.* Mos religiosorum, & adorantium veniam postulare, votum apponere, paulisper assidere. Hanc legem sacrorum implet Apule-

ius præfatione veniæ, habita oratione, & inhibita properatione. Et votum apponere, quod Tertull. de oratione, *adsignare orationem. Adsignata*, inquit, *oratione, adsidendi mos est quibusdam*. Nam vota seu preces tabella conceptas & obsignatas statuis adfigebant. idque vota signare, adsignare. Apuleius votum apponere.

Quercus cornibus onerata) Non sequor illos qui rescribunt: *coronis ornata*. Scholiastes Aristophanis: ἔθος ἰὼ τὰς θηρῶν-
τάς ἵνα ἄρξαν, μέρϑ πὶ τῇ θηρωμένῃ κε-
φαλῇ ἢ πόδα περὶ στήλιν πασάλω ἐπὶ ἵ-
νῳ δένδρῃ εἰς αὐτὴν πλὴν ἑλλῶ περὶ ἱμῶν
τῆς Ἀρτέμιδος. Inde & prædator Iupiter
cultus, cui pars prædæ debebatur. Serv. III.
Æneid. Liminibus templorum Dianæ etiam
cornua affixa. Symmachus lib. V. epist. LXVI.
Allusit Propert. lib. II. Eleg. XI.

Fagus pellibus coronata) Lactantius ad
illa Statij Thebaid. IX. seu iam sub culmine fi-
xus Excubat, antiquo seu pendet gloria luco De
venatione gloria, aut fera magnitudine, quæ ru-
ra ouiliaque vastauerat. Luco vero Diana aut
Silvani alia sunt quæ figuntur, alia quæ à pa-
storibus templorum tholis suspenduntur, dentes
& cornua figuntur, pelles & alia suspenduntur.
Ita hæc verba ex V.C. restituenda.

Maior meus Socrates) Risum mihi mo-
uent, qui quærent cur Socrateu maiore su-

um appellet, auctorem scilicet sectæ Platonice. Gellius lib. XIX. cap. I. *Maiores nostri conditores sectæ Stoicæ.* Apud Æneam Gazæum de immortalitate animæ Plato πρὸ γοῦ, ob eandem causam. ita in Apolog Apul. *Maiores meos Aristotelem dico, & Theophrastum, Eudemum ceterosq; Platonis minores.*

Pluris est oculatus testis) Dio Chrysost. Olymp.

557. Nebulam nobis ob oculos effusam) Cod. Ful. *nebulā nobis o. o. offusa cernere nos nisi in ra lapidis iactum non valere.* intelligit autem illa Homeri Iliad. γ. (ἴησιν.

Τόσσον τίς τ' ὀπιλεύσεται ὄζον τ' ὀπὶ λαῶαν

Nutu elementi) Hæc vera est lectio. Frustrā alij: *nutu clementi.* Aristoteles de partib. animalium lib. IV. cap. XI.

558. Hyagnis) Plutarch. *Ὠειμυσικής.* Suid. ὠλυμπ. Plato. III. de Legib. Higinus CLXV. Anthol. *εἰς αὐλήτας* longè aliter Marfiæ fabulam referunt; nec Hyagnin primum tibia cecinisse, sed Sceriten Numidam Athenæus tradit.

Multiforatili tibia) V. *multiforabili.* tibia multiforatilis αὐλὸς πολύτρητος.

Acuto tinnitu, graui bombo) Ita omnino scribendum, non, *finitu.* Vno spiritu duas tibias animauit; dextram & finistram. Tinnitus propriè æris. Varro de re rust. lib. III. *Afranius; ianitoris impedimenta tinnire.* Intel-

lige catenas : vincti enim serui ostiarij. Sueton. L. Otacilio. Næuius apud Fest. *ubi mela strepitum facient, titinnabunt compedes.* Plautus Casina tinnire de muliere. propriè : quia feminæ, pueri & spadones ὀξύφωνοι : angustior enim ipsis arteria. Aristot. de hist. Animal. i. cap. XI. Alex. Aphrodis. Probl. lib. I.

Hispidus, illutibarbus) Ita alij ex libris antiquis. Hispidus, illutibarbus, hoc est, ut ipse interpretatur, pectore hirsutus, barba squallidus. Philostratus Icon Marsiæ tribuit κρόμιν ἀγρίαν τε καὶ αὐχμῶσαν. Antipatro & Alceo Anthol. Phryx & Satyrus. σατύρες αὐχμηρὸν τὸ εἶδος, ait Callistratus. unde & spinis oblitum dicit. Nam quas Iuuenalis Sat. II. duras setas, Apul. spinas vocat. Horatius. Epod. & ex eo Ausonius: *Horrens capillis ut marinus asperis Echinus.* Eodem sensu. nam & echinis ἀκάνθαι. III. Æneid. *dira illuuiēs promissaq; barba Consertum tegmen spinis.* In Glossis: *Illuuiēs ἀλυσία.* Pacuu. apud Nonium coniunxit: *squalem, scabiem, illuuiem.* inde Plauto Menæch. *odor illutibilis.* In iisdem Glossis: *Elludies δῶρσία.* Lege: *Illuuiēs ἀλυσία.* *Eluuiēs*, sordes. Firmicus VI. Astron. *Quorum corpora hircini odoris eluuiē euaporant.* V. Metam. *enormis eluuiēs squallentiū fœderum insuauē fastidium.* Glossæ: *Eluuiēs σέλματα, ἀνοδία.* Scribe: *Eluuiēs τέλματα, ἀνοδία.* intelligit loca in agris, in quæ vligo & sordes

defluunt. ita Iuuen. Sat. III. eluuiēs, cloacae. Patet igitur vnde Apuleius illutibarbum dixit: non discefferim tamen à vulgata lectio-
ne: *hippidus, multibarbus. δασυπώγων, με-
γαλόθριξ.*

560. Nihil se æquè curare) Eadem de Is-
menio Dio Chrysostomus.

Locum auctoritatem derogare oratio-
ni) Ful. Cod. *oratori.*

562. Inoculandæ arboris) Malè in V. *incul-
canda.* Arbores inoculare, vt Græci *ὀφθαλ-
μὸς ἐνπιθέναι.* Hippocrates de natura pueri.
germen insertum *ὀφθαλμὸς* eodem loco.
Plinius eleganter adulteria arborum vocat.

Ne nisi vnicam gloriam adeptus, vt sine
laude vnquam nominaretur) Scribe: *na iste
vnus eam gl. a. u. s. l. nunquam nom.*

563. Quin sæpe solus eam Polycletus ære
duceret) Inducenda vox *sæpe.* Hoc vero Ale-
xandri plurimi scriptores prodiderunt. Ci-
cero lib. V. Epist. ad Luceium. IV. Academ.
Quæst. Val. Max. lib. IIX. Horat. II. Epist.
Plutarch. Alexand. & *περὶ τῆς Αλεξάνδρου
τύχης.* Plin. lib. VII. & XXXVII. At hi o-
mnes de Lysippo, non de Polycleto narrant.
Ære ducere, Varro ærificè ducere, Cicero æ-
re fingere. *χαλκουργεῖν.*

564. Alter ex aliorum contemptu) Scribe
ex Fulu. altera.

Barbarè alios insectari) Idem Cod. *rabide.*

565. Si

365. Si quis igitur ex illis libitinis) Scriptus Ful. *linidis*. Verè. nihil tamen mutare ausus sum. Notum Libitinam deam mortuorum præsidem : vnde libitinarij, qui feralia officia mortuis præstant, quod Val. Max. lib. V. libitinam exercere. Inuisum hoc hominum genus, siue ob quæstum sordidum & abominandû, quo ex aliena morte lucrum captabant : siue contactum mortuorum. Nam à corporibus mortuis mirum in modum antiqui abhorrebant, cuius rationem reddit Alex. Aphrodis. lib. II. Probl. LIII. Hinc ergo *libitinas* obtrectatores dixit Apuleius, viles, ominosos & à quibus meritò abhorreas,

366. Cum torno & cothurno comparatis) V. cum t. & cortino. vnde eruditi : *cum torno & circino*. Nihil mutandum. Nemo ignorat quid tornus. Horatius ad Pisones : *Græcis dedit ore rotundo loqui*. Sidonius Epist. I. commendat Symmachi rotunditatem. Plutarchus *ὅτι δ' αἰκείν* : Plato, inquit, reprehendebat Lysiae orationē ob turbatam dispositionem, *πὺν δ' αὖτε ἐπαγγελίαν ἐπαυνεῖ, καὶ οὐ τῶν ὀνομάτων σεφῶς καὶ σπογγύλως ἕκαστον ἀποτετόρνυται*. & lib. de aud. poët. Euripidei oris rotunditas. Horatio ad Pisones. *versus male tornati*. Propert. *angusto versus componere torno*. hinc capienda illa Lucani Panegyri. *Pisonis : exornata figuris Aduolat excusso velox sententia torno*. Suid. *τόρνε πᾶσαν ὥδω*. *Cothurnum*

thurnum verò *eloquentia* in Apol. dicit. vt Si-
don. lib. IX. *cothurnum* Latiaris eloquij. Ita
Plinius lib. XXV. de Nicophanis picturis.
Cothurnus illi & grauitas artis.

Hippias) Æneas Gazæus Theophrasto.
Hieron. Epitaph. Nepotiani.

567. Annulum faberrimo signaculo) In
Fuluij Cod. *fab. figuraculo.* Signaculum
ἀποσφράγισμα.

Et palàm clauferat) Alij lib. *patelam.* a-
lij: *paleram.* Iun. Phylarg. in III. Georg. *Pa-
learia.* unde & *palea*, qua collum amplectuntur:
& ea pars annuli, qua gemmam cohibet propter
similitudinem *palea* dicitur. Cicero de officiis III.
Cum palcam eius annuli conuerteret. Sed ex-
emplaria Ciceronis antiquissima: *palam*, non
paleam legunt. *Pala* πύελος. Pollux.

Quis autem non laudauit) Lege: *laudabit.*

570. Luminis eius luna discipula) Non sol-
licito hanc lectionem. Quamuis malim: *de-
cipula.* Apuleiana proprietate.

571. Psittacus Indiæ auis est: instar illi mi-
nimo minus) Non deficit hic locus, vt alij ar-
bitrantur. Instar ὁμοίωμα, ἀπὸ κένονισμα.

Vel vtrumq; subluteus) Lege: *utrinq;*

Et extimis palmulis) Ita libri vulgares,
& rectè. alij: *parmulis.* Palmulis τὰ ῥαῖς. No-
tandum autem ferè omnia, quæ Apuleius de
Psittaco, apud Solinum iisdem penè verbis le-
gi. Quod verò illos præstare ait, quibus in pe-
dibus

dibus quini digiti. hoc Plinius lib. X. de picis, ut nonnulla alia, quæ Apul. de Psittacis.

572. Id quod dicit) Emendabis : *didicit*.

573. Velut onus stercoris) Malim : *tergore*.

Crates te manumittes) Ful. Cod. *Crates*, inquit, *Cratetem manumittit*. Suid. Crates Plutarch. de usura.

Cumque interscapulum retexisset) Alij libri : *interscaplium*. Glossæ : *Interscapulum* μετὰ ὀφρεων. Higinus Astron. in deformatione maioris ursæ : *in summo interscaplio unam*. Ita passim. In figuratione canis : *in pede priore tres, interscapulas tres*. Fortè : *interscapulo*. In deformatione Pegasi : *in scapilio*.

Coramque virginem imminuisset) Absurdè alijs : *iniuisset*. Imminuere virginem διαγγεῖν, διαπαρεῖν. Ita notabis apud Auson. Centone nuptiali : *Imminutio*.

574. Genæ teretes, ac modico mento facies) Ignoro quis hunc locum constituerit, quem postremæ editiones ita legunt. Romana & Veneta : *laculatur*. Aldina : *iaculatur*. Non inuenio quid substituam, nisi legas : *ac modico mento acutata*. Vel potius : *acutula*, ita astutulus, stultulus in Apul. & apud Cic. III. de Nat. decor. *Zeronis conclusiones acutulas*.

575. Cetera decoris histrici dependent) In Vet. *histrijs*. Vnde malim : *decoris in strijs dep.* ut intelligat plicas vestimenti.

576. Hi sapientes viri sunt. Indiæ gens est) Numi
Dele glossema.

Numinum vagantium status ambitus)
In Polymathia indicaui legendum : *luminum*
n. statos ambitus.

578. Principes A.V.) Planè inepti , qui ex-
primi his notis arbitrati : *Principes Augusti.*
Principes A.V. id est , Africae viri. Tertull. de
Pallio & Apul. paulò post : *Laudator mihi a-*
pud Principes Africa viros. Quo referendum,
quod deinde sequitur : *Optimi magistratus, &*
beniuolentissimi principes. Et : *placere ordini,*
probari magistratibus & principibus.

A conspectu vestro distulerim) Scribe :
distulerit.

Quam improuisa pericula hominibus
subito oboriantur) Hæc in Vet. libro non le-
guntur. rectè , vt arbitror.

Agnatos lucidè explicatos) Ita libri vul-
gati. Recentiores editiones : *ac nodos lucidè.*
Sed omnino legendum : *agnitos lucidè expl.*
Casaubonus corrigendum censuit : *agnitus,*
id est, agnitiones. Refer ad expositorum agni-
tiones in fabulis, quæ frequentes in veteribus
Comædijs , quarum summa laus, si hac parte
exactæ. Vide Aristot. de Poëtica cap. XI.

579. Et miles præliator) Rectè scripseris :
miles prædicator. Nota argumēta Comædiarū.

Serus adueniens amicus , annuit lo-
cum sessui : impertiunt) Scribe & distingue :
Serus adueniens amicus annuit : locum sessui im-
pertiunt.

580. Tam formosæ mortis miraculo) Malo:
famea.

famosa. & paulo post: qui in theatro. Lege: quò in th.

Exque eo luxu adhuc fluxus est) Vt constet allusio, luxum pro luxatione dixit. Luxatio *σπέρμα, λίσσις*, cum articulus eiectus. ita enim Latini loquuntur. Scribonius Largus: *Ad luxatum omne & eiectum & expositum articulamentum.* Imitatione Græcorum, qui simili modo *ἐκβάλλειν*.

582. A qua paululum demutavit) Scribe: *demutabit.*

584. Vt illo scires) MS. Fuluij: *ut illos scires.*

585. Plenius gratias, canaciusq; libro mandabo) Ambigo an Apul. dixerit: *canacius gratias libro mandabo.* insolenti phrasi. Certè Cato emacem. Virgil. sternacem equum dixit. L. si quid. D. de ædil. edicto. currecem, vigilacem. Libri scripti ferè omnes: *canenti-que libro.* Fortassis: *plenius gratias canam, itemque libro.*

590. Promptissimè disceptavi) Fortè rectius: *dissertavi.*

Veritas libera semper adeo. Et ubiq; vos) Distingue: *veritas libera. Semper adeo et ubiq;.*

591. Democriti Phisici ciuis, æquæuus) Lib. antiquus: *Dem. Phisici socius.* Tolle distinctionem: *ciuis æquæuus.*

592. Inter se terere) Aldina Editio: *inter se coherere.* quod præferendum.

Vobis sic canam) Fortassè melius: *vobis occinam.*

595. Ve-

595. Venarum pulsus inconditos vel præclaros) Corruptè. Scribe: *vel prænaros.*

In illo ex arte reprehenderet) Corrige: *deprehenderet.*

Fatum attulit) Quin potius: *vitam attulit.* aut: *fatum abstulit.*

596. Prima cratera Litteratoris) Locum distinctione prava corruptum, rectè restitui.

Xenocrates Satyras) Lego: *Xenophanes.* Diog. Laërt.

597. Aduectorem sibi met equum deligunt) Malim scribi: *ad vecturam sibi met.*

600. In isto, vt ait Lucillius, schedio & incondito) MS. *schedio incondito.* ita scripsit Apuleius.

601. Neque collimato pro fronte situ) Cod. Fuluij: *neque conlineato.* rectè. ita deinde: *connuentibus.* non: *cohibentibus.*

Ex optimis horis ad vnguem coæquatum) Ita MS. Vulgati: *complanatum leniter ad extremas oras.* Visa est via ad veritatem. rectè enim hoc modo rescripseris: *complanatum, leuiter ex omnibus oris ad vnguem.* vel: *extremis oris ad vnguem coæquatum.*

602. Viduata deliciae facundi Dei) Corruptè: sed rectè antiquus Cod. *viduata voce, delicia facundi Dei.*

603. Vt cetera Latinæ materiæ persequamur) MS. Fuluij: *Latinè narrare persequamur.*

PRater voluntatē & expectationem nostram factū est. Lector optime, ut malā cum auctoris nostri gratiā in operas Typographicas nonnulla & Φάσματ' hinc inde, irrepserint, quae maleuolorū calumniam huic editioni facile conciliare possent. Ne igitur viri innocentiss. ac de nobis & Musis praclarè meriti fama alienam incuriam luero cogatur, quae potiora visa sunt errata, seorsim exscribere placuit: quae ~~in~~ pro candore tuo singulis in locis emendes, & si qua alia leuiora lectioni tuae sese obtulerint, ijs ignoscas, amanter te oratum volumus. Vale.

IN PRÆFATIONE.

Fol. 2. à titulo libri, facie 1. lin. 8. splendidiss. ma. lege: *splendidissima*.

Fol. 11. fac. versa, lin. 15. Diuiso, l. *Diuisio*.

Fol. 15. fac. versa, lin. 11 sua l. *sua*.

Ibid. lin. 19. *ἔρως* l. *ἔρως*.

In ipso Apuleij textu.

Pag. 1. lin. 13. Aristolces l. *Aristocles*. Pag. 12. lin. 27. sphæreis l. *sphaeris*. Pag. 14. lin. 24. Mediatata l. *meditata*. Pag. 24. lin. 7. missæ l. *missa*. Pag. 98. lin. 13. calimistratas l. *calamistratas*. Pag. 121. lin. 24. essentia l. *essentia*. Pag. 122. lin. 25. post vocē, minusvè, dele colon (:) Pag. 127. lin. 11. emicationesq; syluarū, l. *emicationesq; sylvarum, frugalis*. Pa. 125. lin. 11. ἡδατο τῶν ἐμ-
μoues, coniunge. Pa. 134. lin. 3. verbit l. *verbis*. Pag. 167. lin. 5. illusu l. *illisu*. lin. 6. cupedine l. *cupi-*

I. cupidine. Pag. 179. lin. *superrueus* l. *superruens.* Pa. 188. lin. 8. *seuerirer.* l. *seueriter.* Pa. 216. lin. 24. *comminiscimus.* l. *comminiscimur.* Pag. 273. lin. 57. *triscula.* l. *trifulca.* Pag. 281. lin. 11. *plotinus.* l. *protinus.* Pag. 320. lin. 25. *ocuij* l. *oculi.* Pag. 324. lin. 31. *attolerent.* l. *attollerent.* Pag. 331. lin. 17. *triuali.* l. *triuiali.* Pag. 334. lin. 28. *mertium.* l. *meritum.* Pag. 371. lin. 15. *poterminaveris* l. *proterminaueris.* Pa. 384. lin. 32. *Ego* l. *Ergo.* Pag. 390. lin. 4. *videret* l. *viderer.* Pag. 395. lin. 10. *depicto* l. *depicta.* Pag. 408. lin. 14. *excelsam* l. *excelsum.* Pag. 411. lin. 30. *lamentatinibus* l. *lamentationibus.* Pag. 412. lin. 6. *excussu* l. *excusso.* Pag. 416. lin. 14. *promifera* l. *promifera.* Pag. 434. lin. 28. *ac.* l. *at.* Pag. 469. lin. 12. *Σωροάσπρ* L. *Ζωροάσπρ.* Pag. 479. lin. 23. *Ad.* l. *an.* Pag. 519. lin. 16. *decrepto* l. *decrepito.* Pag. 534. lin. 7. *subner-*
nasti. l. *subneruasti.* Pag. 539. lin. 18. *Metentius.* l. *Mezentius.* Pag. 545. lin. 8. *auito.* l. *Auito.* Pag. 553. lin. 20. *CASSI* l. *CASSII.* Pag. 565. lin. 18. *nihil nequicquam* L. *nihil quicquam.* Pag. 568. lin. 4. *doctrinæ* l. *doctrina.* lin. 9. *iuxta plumbum* l. *iuxta ac plumbum.* Pag. 578. lin. 13. *splendissima* l. *splendidissima.* Pag. 603. lin. 5. *flagitetis* l. *flagitetis.*

I N N O T I S.

Pag. 633. lin. 6. *Meis* l. *Meis.* Pag. 660. lin. 2. *maximè* l. *Maxime.* Pag. 663. lin. 10. *Na-*
lim l. *Malim.* lin. 21. *antiqui* l. *antiquæ.* Pag. 690. lin. 6. *sciscili* l. *scissili.*

F I N I S.

Apuleius

Opera

Basilea 1606

A.lat.b. 24

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10243676-3

VD17 39:132209G